

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Teologiczny

Ks. Krzysztof Gryz

**ŚRODKI SPOŁECZNEGO PRZEKAZU W EWANGELIZACJI
NA PRZYKŁADZIE ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ
W LATACH 2001-2021.
STUDIUM TEOLOGICZNO-PASTORALNE**

Rozprawa doktorska napisana
w Katedrze Teologii Praktycznej
pod kierunkiem
ks. dr. hab. Zbigniewa Zaremskiego,
prof. UMK

Pracę przyjmuję i akceptuję

.....
Data i podpis promotora pracy

Toruń 2023

Spis treści

Wykaz skrótów	4
Wstęp.....	6
Rozdział I – Środki społecznego przekazu w nauczaniu Kościoła	17
1. Kościół powszechny o środkach społecznego przekazu.....	17
2. Kościół w Polsce o środkach społecznego przekazu	50
3. Kościół częstochowski o środkach społecznego przekazu	84
Rozdział II – Ewangelizacja w nauczaniu Kościoła po II Soborze Watykańskim	112
1. Pojęcie ewangelizacji.....	112
2. Ewangelizacja jako podstawowa forma realizacji misji Kościoła.....	121
3. Nowa ewangelizacja szczególnym zadaniem Kościoła w XXI w.	138
4. Ewangelizacja a środki społecznego przekazu	165
Rozdział III – Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu w archidiecezji częstochowskiej	181
1. Drukowana prasa katolicka	181
1.1 Tygodnik Katolicki „Niedziela”	182
1.2 Dwumiesięcznik „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem”	191
1.3 Dwumiesięcznik „Jasna Góra”	193
1.4 Dwumiesięcznik „Życ Ewangelią”	195
1.5 Kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia Bożego”	196
1.6 Rocznik „Horyzonty misyjne”	198
1.7 Miesięcznik „Magazyn Familia”	199
1.8 Piśmiennictwo parafialne.....	200
2. Wydawnictwa katolickie.....	202
2.1 Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”	202
2.2 Edycja św. Pawła	205
2.3 Wydawnictwo „Pomoc”	208
2.4 Wydawnictwo „Paulinianum”	209
3. Katolickie rozgłośnie radiowe i studia multimedialne.....	211
3.1 Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat”	211
3.2 Radio Jasna Góra	216
3.3 Studio „Niedziela FM”	218
3.4 Studio „Niedziela TV”	219
4. Nowe media	221
4.1 Strony internetowe	223
4.2 Profile w „nowych nowych mediach”	247

5. Osoby i instytucje związane z mediami w archidiecezji częstochowskiej.....	260
5.1 Rzecznik prasowy archidiecezji częstochowskiej	260
5.2 Referat Środków Społecznego Przekazu	262
5.3 Biuro Prasowe @JasnaGóraNews	263
5.4 Fundacja Instytut Mediów	265
5.5 Instytut „Niedziela”	267
Rozdział IV – Kierunki i ocena dotychczasowej ewangelizacji przez środki społecznego przekazu w archidiecezji częstochowskiej oraz perspektywy na przyszłość.....	269
1. Kierunki zaangażowania archidiecezji częstochowskiej w ewangelizację poprzez środki społecznego przekazu	269
2. Ocena działalności ewangelizacyjnej środków społecznego przekazu działających na terenie archidiecezji częstochowskiej	281
3. Perspektywy rozwoju działalności ewangelizacyjnej w środkach społecznego przekazu działających na terenie archidiecezji częstochowskiej.....	293
Zakończenie.....	313
Bibliografia	317
Streszczenie.....	386
Abstract.....	388
Aneks.....	390

Wykaz skrótów

- AAS *Acta Apostolicae Sedis*
- AeN Instrukcja duszpasterska *Aetatis novae* o przekazie społecznym Papieskiej Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu, 1992
- AL Adhortacja apostolska *Amoris Laetitia* Franciszka, 2016
- AM *Africae munus*, Posynodalna Adhortacja Apostolska, 2011
- AP V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów („Dokument z Aparecidy”)
- CA *Centesimus annus*, Encyklika społeczna Jana Pawła II, 1991
- CeP Instrukcja duszpasterska o środkach społecznego przekazu „*Communio et progressio*”, 1971
- ChL *Christifideles laici*, Adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele, 1988
- ComP *Communio*. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny
- CTh *Catechesi tradende*, Adhortacja apostolska Jana Pawła II, 1979
- CV Encyklika *Caritas in veritate* Benedykta XVI, 2009
- DA Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, II Sobór Watykański, 1965
- DB Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, II Sobór Watykański, 1965
- DCE Encyklika *Deus Caritas est* Benedykta XVI, 2005
- DD List apostolski O świętowaniu niedzieli *Dies Domini* Jana Pawła II, 1998
- DE Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, II Sobór Watykański, 1964
- DI Deklaracja *Dominus Iesus*, o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła Kongregacji Nauki Wiary, 2000
- DiM Encyklika *Dives in misericordia* Jana Pawła II o Bożym Miłosierdziu, 1980
- DM Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, II Sobór Watykański, 1965
- DSP Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, II Sobór Watykański, 1963
- DP Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, II Sobór Watykański, 1965
- DV Encyklika *Dominum et vivificantem* Jana Pawła II, 1986
- EA Adhortacja apostolska *Ecclesia in Africa* Jana Pawła II, 1995
- EAm Adhortacja apostolska *Ecclesia in America* Jana Pawła II 1997
- EE Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* Jana Pawła II, 2003
- EEuch Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*. O Eucharystii w życiu Kościoła Jana Pawła II, 2003
- EG Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* Franciszka, 2013
- EN Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* Pawła VI o ewangelizacji w świecie współczesnym, 1975
- ES Encyklika *Eccelsiam suam* Pawła VI, 1964

- EtI Dokument *Etyka w Internecie* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 2002
- EtR Dokument *Etyka w reklamie* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 1997
- EtŚ Dokument *Etyka w środkach przekazu* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 2000
- KAI Katolicka Agencja Informacyjna
- KaI Dokument *Kościół a Internet* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 2002
- KDK Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, II Sobór Watykański, 1965
- KEP Konferencja Episkopatu Polski
- KK Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, II Sobór Watykański, 1965
- KKK Katechizm Kościoła Katolickiego, 1992
- KL Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, II Sobór Watykański, 1963
- KO Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum*, II Sobór Watykański II, 1965
- KPK/17 Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.
- KPK/83 Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.
- LM List apostolski do młodych całego świata *Parati semper* Jana Pawła II, 1985
- LS Encyklika *Laudato si'* papieża Franciszka, 2015
- NMI List apostolski *Novo Millenio Ineunte* Jana Pawła II, 2001
- OsRomPol "L'Osservatore Romano", edycja polska
- OWMR Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego
- PDV Encyklika *Pastores dabo vobis* Jana Pawła II o formacji kapłanów we współczesnym świecie, 1992
- PG Adhortacja apostolska *Pastores gregis* Jana Pawła II, 2003
- RMis Encyklika *Redemptoris missio* Jana Pawła II o stałej aktualności powołania misyjnego, 1990
- RedSac Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, 2004
- ReP Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et penitentia*, 1984.
- RS List apostolski *Szybki rozwój* Jana Pawła II, 2005
- SC Benedykt XVI, posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*, 2007.
- SS Benedykt XVI, encyklika *Spe salvi*, Watykan 2007.
- TMA List apostolski *Tertio Millenio Adveniente* Jana Pawła II, 1994
- US Encyklika *Ut unum sint* Jana Pawła II, 1995
- VC Adhortacja posynodalna *Vita Consensata* Jana Pawła II, 1996
- VD Adhortacja posynodalna *Verbum Domini* Benedykta XVI, 2010
- VS Encyklika *Veritatis splendor* Jana Pawła II o niektórych problemach nauczania moralnego Kościoła, 1993

Wstęp

Kościół, jak przypomniał w swoich dokumentach II Sobór Watykański, jest wezwany przez Boga do badania znaków czasu i wyjaśniania ich „w świetle Ewangelii, tak, aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia, odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie”¹. Szczególnym znakiem czasu dla ludzi XX i XXI w. są środki społecznego przekazu, bez których trudno byłoby wyobrazić sobie współczesny świat. Od samego początku Kościół przyglądał się tym narzędziom i próbował w swoim nauczaniu wyjaśniać wiernym, w jaki sposób należy z nich korzystać oraz jakie dobro i zagrożenia ze sobą niosą. Media są na pewno wielkim wyzwaniem dla Kościoła, pragnącego przybliżyć człowiekowi Boga, który objawił swoją zbawczą Miłość w Jezusie Chrystusie².

Ciągły rozwój technik medialnych ma wielki wpływ na współczesną kulturę. Zwrócił na to uwagę św. Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio*, stwierdzając, że kultura ta rodzi się nie tylko z przekazywanych treści, ale przede wszystkim z faktu, „że istnieją nowe sposoby przekazu z nowymi językami, nowymi technikami, nowymi postawami psychologicznymi”³. Rozwój świata mediów sprawił także, że zmienił się sam sposób ludzkiego komunikowania, budowania relacji społecznych, a przez to również ludzka psychika. Koniecznym było zatem podjęcie na nowo refleksji nad tym, czym są relacje rodzinne, jakie jest postrzeganie polityki, a także samego Kościoła. Dzięki mediom bowiem wierni mogą uczestniczyć w życiu Kościoła powszechnego, pozostając w swych domach⁴. Rozwój środków społecznego przekazu ma wpływ również na teologię, która musi opisać to zjawisko z perspektywy wiary. W wyniku tego wyłoniły się nowe dyscypliny teologiczne, takie jak: teologia komunikacji⁵ czy teologia mediów⁶.

¹ KDK 4.

² Por. J. Chrapek, *Współczesne techniki komunikowania nowym wyzwaniem dla Kościoła*, [w:] *Kościół a środki społecznego przekazu*, „Studia Pastoralne” 3, J. Chrapek (red.), Warszawa 1990, s. 12-16.

³ RMis 37, por. A. Brigus, P. Burke, *Společna historia mediów. Od Gutenberga do Internetu*, Warszawa 2010, s. 11.

⁴ Por. D. Gronowski, *Po co Kościołowi komunikacja społeczna?*, [w:] *Kościół i media. W perspektywie komunikacyjno-pastoralnej*, K. Łuszczek (red.), Szczecin 2008, s. 16.

⁵ Por. P. A. Soukup, *Some past meetings of communication, theology, and media theology*, „Kultura – Media – Teologia”, 2019(38) nr 3, s. 25-46; L. Kuc, *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Leszno koło Błonia 1997; M. Jagodziński, *Teologia a komunikacja*, „Studia Theologica Varsaviensia” 41/2 (2003), s. 73-102; P. Gabara, *Recepcja zjawiska komunikacyjnego w teologii liturgii i homiletyce*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014) 3, s. 78-82, i in.

⁶ W. F. Fore, *A Theology of Communication*, <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=268> (dostęp: 22.03.2022 r.); G. Łęcicki, *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „Kultura – Media – Teologia” 10/2012, s. 13-16. Na temat specyfiki teologii mediów i komunikacji, por. Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie, *Załącznik nr 1*

Zagadnienie komunikacji nie jest jednak w teologii *stricto* czymś nowym. Nowe jest jedynie jego wyodrębnienie na tle innych subdyscyplin teologicznych. Jednak sama refleksja nad komunikacją istniała w teologii od samego początku, ponieważ jest ona czymś bardzo głęboko wpisanym nie tylko w naturę osoby ludzkiej⁷, ale również w naturę religii, której zadaniem jest łączyć ludzi z Bogiem (łac. *religare* oznacza wiązać). Samo słowo „komunikacja” pochodzi od łacińskiego *communicare* i oznacza uczynić wspólnym, pożyczyć, przekazać wiadomości, naradzić się i powiadomić⁸. Pochodzące od niego słowo *communio* oznacza z kolei „wspólnotę”, rozumianą jako wzajemne udzielenie się sobie, a przez to bycie jedno⁹.

To, czym jest komunikacja, można opisać na różne sposoby. Komunikację w sensie potocznym rozumiemy jako proces wymiany informacji między osobami: przekazywanie informacji drugiemu i otrzymywanie od niego informacji zwrotnej¹⁰. Peter Henrici doda, że z filozoficznego punktu widzenia w komunikacji nie tyle chodzi o samą informację czy wiedzę jako taką, ale że jest to „dzielenie się pewnym oglądem rzeczywistości i określonym rozumieniem świata oraz partycypacją w tym oglądzie i rozumieniu”¹¹. Psychologia wykształciła nawet odrębną subdyscyplinę zwaną komunikologią, która w całości zajmuje się zagadnieniem komunikacji¹². Natomiast wspomniana

do uchwały nr 16/2021 RDNoKSiM, *Teologia mediów i komunikacji – dopełnienie opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach*, s. 1-3; I. Hofman, *Multigenetyczność dziennikarstwa w nauce i dydaktyce*, „Roczniki Nauk Społecznych” 3 (2015), s. 113-124.

⁷ Stąd jednym z ważniejszych środowisk w życiu człowieka jest infosfera, czyli „środowisko informacji”, por. A. Lepa, *Pedagogia infosfery człowieka*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 (20), s. 169n; A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 17-19.

⁸ Por. *Słownik wyrazów obcych*, red. Z Rysiewicz, Warszawa 1967, s. 353.

⁹ J. Kapłańska, *Co to jest communio?*, [w:] https://opoka.org.pl/biblioteka/T/jk_communio, (dostęp: 02.02.2022 r.).

¹⁰ R. Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, „Pamiętnik Literacki”, 2/1960, s. 431-473; J. Maćkiewicz, *Jak można badać komunikację medialną? – perspektywa odbiorcy*, „Studia medioznawcze” nr 2 (65) 2016, s. 26 n; por. B. Kicior, *Po co nam media – po co my mediom? Funkcje i oddziaływanie mediów masowych w społeczeństwie*, „Konteksty Społeczne | Social Contexts”, 2018, Tom 6, Nr 1 (11), s. 56n; D. Kępa-Figura, *Intencje (czy intencja) nadawców medialnych, czyli fatyczność współczesnej komunikacji medialnej*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 416n; K. Kaszewski, *Media o sobie. Językowe elementy autopromocyjne w przekazach informacyjnych prasy, radia i telewizji*, Warszawa 2018, s. 52n.

¹¹ P. Henrici, *Ku antropologicznej filozofii komunikacji*, [w:] *Kościół a środki społecznego przekazu*, „Studia Pastoralne” 3, J. Chrapek (red.), Pallotinum, Warszawa 1990, s. 32, por. M. Kot, *Komunikowanie człowieka z komputerem – koncepcje nauk społecznych a teologia środków społecznego przekazu*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1/2019, s. 93n.

¹² *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, E. Kulczycki, M. Wendland (red.), „Biblioteka Komunikacji Społecznej”, t. III, Poznań 2012, s. 7; M. Wendland, *Historia idei komunikacji: przesłanki do badań nad przekształceniami zbiorowych wyobrażeń o komunikacji*, „Lingua ac communitas”, vol. 23 (2013) s. 41-68; tenże, *Historia historii komunikacji w zarysie*, [w:] *media, kultura, komunikacja społeczna* 10/1 (2014), s. 11-27; D. Płuchowska, *Media (w) komunikacji (społecznej)*, [w:] *Teorie Komunikacji i Mediów* 10, M. Wszolek (red.), Wrocław 2017, s. 34n; M. Mrozowski, *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*, Warszawa 2001, 13-17n; T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, „Studia Medioznawcze” 2 (33) 2008, s. 11-19.

powyżej teologia komunikacji mówi o udzielaniu się osoby, przekazie osoby, który to przekaz prowadzi do wspólnoty osób. Komunikacja to sposób istnienia osoby, która wyraża się poprzez miłość, daje siebie drugiej osobie¹³.

Teologia komunikacji w szczególny sposób łączy się z trynitologią i chrystologią, ukazując relacje miłości Osób Boskich w Trójcy Świętej oraz wyjaśniając Bosko-ludzką naturę Chrystusa i jego relację do Kościoła. Zdaniem św. Jana Pawła II cała historia zbawienia to zapis komunikowania się Boga z człowiekiem, gdzie szczególnymi „wydarzeniami komunikacyjnymi” są Wcielenie i Zesłanie Ducha Świętego¹⁴. Teologia komunikacji wyjaśnia również, w jaki sposób człowiek może komunikować się z Bogiem a Bóg z człowiekiem. Najpełniej dokonuje się to we Mszy świętej, którą Chrystus dał jako „najwspanialszy wzór «komunikowania», jaki jest dostępny ludziom na ziemi, mianowicie, zjednoczenie, komunikowanie między Bogiem i człowiekiem, a przez to sam wzór najściślejszego i najdoskonalszego zjednoczenia między ludźmi”¹⁵. Należy jeszcze dopowiedzieć, że w teologii komunikacji refleksją teologiczną została objęta również komunikacja międzyludzka, proces wchodzenia w relację z drugim człowiekiem¹⁶.

Komunikacja pomiędzy ludźmi zachodzi na wielu płaszczyznach i na różne sposoby. Dzięki rozwojowi techniki i powstaniu nowych środków wyrazu, jakimi są: prasa drukowana, radio, telewizja, film czy Internet możliwości komunikacyjne osoby zostały wielokrotnie zwiększone¹⁷. Komunikacja za pomocą mediów ma swoje własne miejsce w schemacie komunikowania masowego. Medioznawcy wyróżniają komunikowanie indywidualne i zbiorowe. Komunikacja indywidualna zachodzi albo bezpośrednio, np. przez rozmowę twarzą w twarz, albo pośrednio: przez list, telefon czy komunikator internetowy. Jeśli chodzi o komunikowanie zbiorowe to dokonuje się ono bezpośrednio, kiedy jedna osoba zwraca się do wielu osób równocześnie (wykład, przedstawienie) albo z wykorzystaniem do tego środków medialnych. Te zaś mogą być albo mediami ograniczonymi (radiowęzeł w szkole, telewizja kablowa w pracy)

¹³ J. Szymik, *Teologiczne podstawy rozumienia komunikacji*, „Ethos”, 1993, nr 4, s. 41. Z tego względu można powiedzieć, że „właśnie «komunikowanie» Chrystusowe jest duchem i życiem (J 6, 63)”, CeP 11.

¹⁴ RS 4; D. Gronowski, *Po co Kościołowi...*, art. cyt., s. 32.

¹⁵ CeP 11.

¹⁶ Por. D. Gronowski, *Po co Kościołowi...*, art. cyt., s. 32; B. Szymik-Iwanecka, J. Szymik, *Trójjedyny Bóg, Jezus Chrystus, człowiek. Teologiczno-psychologiczne podstawy rozumienia komunikacji*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 29 (1996), s. 71n.

¹⁷ H. Sławiński, *Trwała wartość słowa pisanego w multimedialnym świecie i upowszechnianie Dobrej Nowiny*, [w:] *Dobra Nowina w środkach społecznego przekazu*, H. Sławiński (red.), Kraków 2020, s. 42; por. Cz. S. Nosal, *Umysł wobec mediów*, „Chowanna special”, 2012, s. 31-46.

albo masowymi, czyli w pewnym stopniu nieograniczonymi, do których dostęp – przy spełnieniu pewnych warunków, np. przez posiadanie odpowiedniego odbiornika czy bycie w zasięgu stacji nadawczej – mogą mieć praktycznie wszyscy¹⁸. Współczesna teologia komunikacji, aby właściwie móc odpowiedzieć na stawiane jej pytania, musi uwzględniać rozwój współczesnego świata i wyniki nauk o mediach, dlatego powyższy podział w pewien sposób wyznacza również kierunki badań dla tej dyscypliny.

Rozwój świata mediów sprawił, że komunikacja za pośrednictwem środków społecznego przekazu stała się tak złożoną rzeczywistością, że wymagała wyodrębnienia się oddzielnej nauki, mającej odpowiednie narzędzia, aby ją opisać. Ma to swoje odzwierciedlenie również w naukach teologicznych, czyli w powstaniu odrębnej dyscypliny teologicznej, jaką jest teologia mediów. Przedmiot jej badań jest bardziej szczegółowy niż przedmiot teologii komunikacji. Zajmuje się ona konkretnie tą sferą ludzkiej komunikacji, jaką są środki społecznego przekazu analizowane i badane w kontekście przekazu wiary i ich odniesienia do Boga i Kościoła.

Wśród teologów istnieje wiele opinii na temat relacji teologii mediów do innych subdyscyplin teologicznych. Część z nich – zwłaszcza w Europie Zachodniej – traktuje teologię mediów jako subdyscyplinę teologii komunikacji. Inni klasyfikują ją jako część teologii kultury albo chcą mówić nie tyle o teologii mediów, co o „teologicznej refleksji nad komunikowaniem masowym”¹⁹, traktując ją podobnie, jak np. teologię ciała, miłości, rodziny. Jeszcze inne stanowisko reprezentował ks. prof. dr hab. Antoni Lewek, który umiejscowił teologię mediów w ramach teologii praktycznej, obok takich dyscyplin szczegółowych, jak: teologia katechezy, teologia kaznodziejstwa czy teologia ewangelizacji. Przedmiotem materialnym teologii środków społecznego przekazu jest według niego „proces komunikowania orędzia zbawczego Chrystusa za pomocą mediów masowych”²⁰. Podobnie uważa o. Mirosław Chmielewski, który wymienia teologię mediów na równi z teologią pastoralną i teologią komunikacji, traktując ją jako kolejną subdyscyplinę teologii praktycznej²¹. Jak jednak zaznaczyli ks. Andrzej Adamski i Grzegorz Łęcicki, teologii mediów nie powinno ograniczać się wyłącznie

¹⁸ Por. A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 23.

¹⁹ A. Adamski, G. Łęcicki, *Teologia mediów i komunikacji – na styku nauk o mediach oraz nauk teologicznych*, „Studia Medioznawcze”, 2016, 2 (65), s. 14.

²⁰ A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, Katowice 1995, s. 114.

²¹ M. Chmielewski, Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 1/2009, s. 14; por. R. Leśniczak, *Teologia środków społecznego przekazu i nauki o mediach jako dwie perspektywy badań wizerunku medialnego przywódców religijnych Kościoła katolickiego – kilka uwag do dyskusji*, [w:] *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, J. Olędzki (red.), Warszawa 2018, s. 349n.

do subdyscyplin teologii praktycznej, teologii kultury albo do utożsamiania teologii mediów z teologią komunikacji, ponieważ ma ona swój „specyficzny, odrębny przedmiot oraz określoną metodę i cel”²². Zdaniem wspomnianych autorów przedmiotem formalnym teologii mediów jest „refleksja o Bogu, który objawia się człowiekowi, oraz o mediach, jako rzeczywistości będącej w relacji wobec Boga i ujmowanych *sub ratione Dei*”²³. Jej przedmiotem materialnym jest zaś „proces komunikowania (bezpośredniego, zapośredniczonego oraz zmediatyzowanego) oraz przekaz medialny analizowany, interpretowany oraz oceniany w kontekście Bożego Objawienia oraz nauczania Kościoła, zwłaszcza jego doktryny medialnej (także w odniesieniu i z uwzględnieniem wyników badań medioznawczych)”²⁴.

Teologię mediów można również określić jako subdyscyplinę teologii pastoralnej, jako tej która zajmuje się opisywaniem Kościoła realizującego się w czasie i przestrzeni współczesnego świata. Dzisiejsze społeczeństwo zaś – dzięki mediom – stało się społeczeństwem informacyjnym. Dlatego również wspólnota Kościoła istnieje w „erze komunikacji”, mediatyzacji²⁵ i cyfryzacji²⁶. Z tego względu zadaniem teologii mediów jest zrozumienie zjawiska, jakim są media i formułowanie kościelnych zasad poruszania się w świecie środków społecznego przekazu²⁷.

Teologia mediów musi być więc czymś w rodzaju teologicznego medioznawstwa oraz być na pograniczu duszpasterstwa, nauki i sztuki. Ma za zadanie wypracowywać eklezjalne metody i styl docierania za pomocą mediów do odbiorców – czyli wiernych Kościoła, ale również będących poza nim – z treściami, które wypracowują takie nauki jak: teologia dogmatyczna, moralna, nauki biblijne czy historyczne. Ma ona również

²² A. Adamski, G. Łęcicki, *Teologia mediów...*, art. cyt. s. 16.

²³ Tamże, s. 17.

²⁴ Tamże.

²⁵ Więcej w tym temacie, por. T. Sasińska-Klas, *Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, nr 2, s. 162–175; A. Turska-Kawa, *Media jako źródło zaspokajania fundamentalnych potrzeb: Rozważania w kontekście teorii „użytkowania gratyfikacji”*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 10 (2013), s. 147–170.

²⁶ Por. D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007; T. Storsul, D. Stuedahl, *Introduction. Ambivalence Towards Convergence*, [w:] *Ambivalence Towards Convergence. Digitalization and Media Change*, T. Storsul, D. Stuedahl (red.), Göteborg 2007; K. Kopecka-Piech, *Koncepcje konwergencji mediów*, „Studia Medioznawcze”, 2011, nr 3 (46), s. 11–26, M. Szpunar, *Proces konwergencji jako determinanta funkcjonowania współczesnych mediów*, „Studia Humanistyczne” M. Uliński (red.) 2008, nr 6, Kraków. M. Filiciak, *Kultura konwergencji i luka uczestnictwa – w stronę edukacji medialnej*, [w:] *Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości*, E. Bendyk (red.), Warszawa 2007; L. Słupek, *Konwergencja* [hasło], [w:] *Słownik terminologii medialnej*, W. Pisarek (red.), Kraków 2006, s. 105–106; J. Kreft, *Multimedia jako cel strategii konwergencji mediów – środowiska komunikacyjne w biznesie*, *Zeszyty Naukowe*, nr 136, Poznań 2019, s. 210–222; T. Kulisiewicz, *Konwergencja w komunikacji elektronicznej i jej wpływ na operatorów, media i odbiorców*, [w:] *Kultura 2.0., Wyzwania cyfrowej przyszłości*, E. Bendyk (red.), Warszawa 2007, s. 7–15.

²⁷ G. Łęcicki, *Czym jest teologia mediów? Sonda naukowa*, „Kultura – Media – Teologia”, 20/2015, s. 27.

– przy wykorzystaniu metod apologetycznych teologii fundamentalnej – pomóc odbiorcom środków przekazu spotkać Boga w Jego Słowie i poprowadzić ich dalej, poza te środki, do osobistego spotkania z Nim przez wiarę, modlitwę, liturgię i życie we wspólnocie Kościoła²⁸.

Zadaniem teologii mediów jest także edukacja medialna duchownych i świeckich, informowanie ich o możliwościach tych środków, tego, jakie mogą przynieść korzyści, a także jakie wiążą się z nimi niebezpieczeństwa. Powinna być także sztuką takiego posługiwania się mediami, aby z jednej strony jak najlepiej wykorzystać możliwości techniczne tych środków, a zarazem nie zaniedbać ani nie zniekształcić treści, jaką Kościół chce głosić, a jaką jest Objawienie Boże zawarte w Piśmie Świętym oraz Tradycji i nauce Kościoła²⁹.

Należy stwierdzić, że media nie tylko są przedmiotem teologicznego namysłu Kościoła, lecz mają one zastosowanie w realizacji jego posługi zbawczej. Jak podkreślił św. Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi*, „środki te, wprzęgnięte w służbę Ewangelii, niezmiernie poszerzają zakres słuchania Słowa Bożego i zanoszą orędzie zbawienia do milionów ludzi. Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali”³⁰. Media są zatem nowymi i skutecznymi formami świętego oddziaływania, współczesną amboną Kościoła, a ich siła i zasięg nie mogą być potraktowane przez Kościół obojętnie.

Przed podjęciem naukowej refleksji należy zawsze sprecyzować stosowane w niej pojęcia. W literaturze przedmiotu można spotkać się z różnymi określeniami używanymi w celu opisanego tego, czym są środki przekazu medialnego. Najczęściej mówi się o nich jako o środkach „masowego” lub „społecznego przekazu”. Analogicznie jest więc mowa o komunikowaniu masowym albo komunikowaniu społecznym. Na ten problem zwraca uwagę bp Adam Lepa³¹. Jeśli chodzi o termin „środki społecznego przekazu” jest to jego zdaniem termin nieprecyzyjny, ponieważ społeczny przekaz obejmuje również komunikację poza medialną. Hierarcha przywołuje jednak przyczyny, które sprawiły, że w okresie PRL-u Kościół w Polsce posługiwał się praktycznie tylko tym określeniem.

²⁸ VD 113, por. M. Szczepaniak, *Nowe media a nowa ewangelizacja. Wyzwania dla wychowawców*, „Studia Teologiczne” Białystok, Drohiczyń, Łomża 30 (2012), s. 323.

²⁹ Więcej na temat edukacji medialnej, por. M. Chmielewski, *Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju*, „BEM” 1/2019, s. 11-30.

³⁰ EN 45, por. G. Łęcicki, *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „Kultura – Media – Teologia” 10/2012, s. 9.

³¹ Por. A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, dz. cyt., s. 25-27.

Miało to przypominać, że środkami tymi ma prawo posługiwać się nie tylko partia komunistyczna, ale przede wszystkim społeczeństwo, które nie jest bezosobową masą (stąd: środki masowego przekazu). Taka nomenklatura była też obecna we wszystkich oficjalnych dokumentach Konferencji Episkopatu Polski. Po roku 1989 w dokumentach Kościoła w Polsce zaczęły pojawiać się również takie terminy, jak „media masowe”, „mass media”, „media” czy „środki masowego przekazu”.

Leksykon PWN, mówiąc o mediach, podaje następujące nazwy: *środki masowego przekazu, środki komunikowania masowego, mass media i środki masowej informacji i propagandy*. Według definicji zawartej w *Leksykonie* są to: „urządzenia, instytucje, za pomocą których kieruje się pewne treści do bardzo licznej i zróżnicowanej publiczności” i zalicza się do nich „wysokonakładową prasę, radio, telewizję, fonografię (płyty, kasety), szeroko dystrybuowane filmy kinowe i wideokasety oraz wydawane w wielkich nakładach książki”³². Współcześnie do tej listy można również dodać wszelkiego rodzaju media cyfrowe (*digital media*), tzw. nowe media, jakimi są strony internetowe czy tzw. „nowe nowe media”³³, z których najprężniej obecnie rozwijającą się gałęzią są tzw. media społecznościowe (*social media*, media społeczne).

Użycie w tytule pracy określenia „środki społecznego przekazu” i przyjęcie tego terminu jako podstawowy jest związane z tradycyjną nazwą tych środków używaną w dokumentach Kościoła w Polsce. Również takie ich określenie obecne jest w dokumentach II Soboru Watykańskiego, m.in. w Dekrecie o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* i w nazwie oficjalnego organu Kościoła katolickiego, jakim była najpierw Papieska Komisja, a potem Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. Stosowanie tego terminu w pracy uwzględnia również jego synonimiczne rozumienie do terminów „mass media”, „media masowe” czy też „media”.

W niniejszej pracy środki społecznego przekazu ukazane zostaną w perspektywie wykorzystywania ich w ewangelizacji. Pojęcie „ewangelizacja” jest stosunkowo młode. Pojawiło się ono dopiero w drugiej połowie XIX w. i początkowo oznaczało działalność wędrownych protestanckich kaznodziejów, a także popularyzację Biblii w celu pozyskania nowych wyznawców protestantyzmu³⁴. Po jakimś czasie o „ewangelizacji” zaczęto mówić również na gruncie katolickim i wiązało się to z działalnością misyjną

³² *Media*, [w:] PWN Leksykon, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

³³ Jest to pojęcie medioznawcy Paula Levinsona, któremu poświęca on swoją książkę: P. Levinson, *Nowe nowe media*, M. Zawadzka (tłum.), Kraków 2010. Szczegółowe wyjaśnienie tego, czym są owe „nowe nowe media” znajduje się w rozdziale trzecim rozprawy w paragrafie poświęconym nowym mediom.

³⁴ J. Krucina, *Wprowadzenie*, [w:] *Ewangelizacja*, J. Krucina (red.), Wrocław 1980, s. 5.

Kościoła. Zorganizowane głoszenie Ewangelii wiernym nazywano raczej katechezą lub kaznodziejstwem³⁵. Zmiana w tej kwestii nastąpiła po II Soborze Watykańskim. Pojęcie to w oficjalnym nauczaniu Kościoła pojawia się od czasu soboru coraz częściej, w pewnym stopniu pokrywając się z tradycyjną definicją apostołstwa³⁶. Konstytucja *Lumen gentium* stwierdza natomiast, że ewangelizacja to „uroczysty nakaz Chrystusowy zwiastowania zbawiennej prawdy, który Kościół otrzymał od Apostołów, aby go wypełniać aż po krańce ziemi” (KK 17).

Ewangelizacja jest związana ściśle z katechezą: łączą się one ze sobą i wzajemnie uzupełniają, gdyż katecheza to jeden z „elementów całego przebiegu ewangelizacji”³⁷. Podobnie „ewangelizacja” ma wiele wspólnego z „apostolstwem”, ale również nie są to pojęcia w pełni tożsame. W „ewangelizacji” na pierwszy plan wysuwa się „sprawa głoszenia słowa, podczas gdy inne elementy posłannictwa chrześcijańskiego pojawiają się na drugim planie”³⁸. W większości literatury pojęcia te są stosowane jednak najczęściej zamiennie. Dokładniejsza analiza pojęcia ewangelizacji znajduje się w pierwszym paragrafie drugiego rozdziału w całości poświęconemu temu tematowi.

Przedział czasowy przyjęty w pracy, obejmujący dwie pierwsze dekady XXI w. to okres szczególnego rozwoju mediów ze względu na popularyzację Internetu i digitalizację mediów tradycyjnych (proces konwergencji). W tym czasie zachodziły istotne zmiany w środkach społecznego przekazu archidiecezji częstochowskiej. Stąd w tytule pracy za datę początkową przyjęto rok 2001, a za końcową rok 2021.

Celem pracy jest ukazanie, w jaki sposób katolickie środki społecznego przekazu³⁹ działające na terenie archidiecezji częstochowskiej (zamiennie nazywanej w pracy Kościołem częstochowskim) były wykorzystywane w działalności ewangelizacyjnej w pierwszych dwóch dekadach XXI w. Brakuje obecnie kompleksowego opracowania

³⁵ A. Lewek, *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt. s. 25.

³⁶ E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt. s. 15.

³⁷ CTh 18.

³⁸ E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt. s. 16.

³⁹ Za katolickie środki społecznego przekazu uznaje się – zgodnie z konsensusem naukowym – media, które posiadają następujące cechy: posiadają wsparcie Kościoła, mają związki finansowe z Kościołem, a także działają w oparciu o pozwolenie i nadzór kompetentnej władzy kościelnej (posiadają asystenta kościelnego oraz współpracują z miejscowym ordynariuszem), D. Guzek, *Konwergencja mediów katolickich w Polsce*, [w:] *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*, M. Gierula, P. Szostok (red.), Tom 2, Katowice 2012, s. 228, por. C. Lechicki, *Prasa Kościelna*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o prasie*, J. Maślanka (red.), Wrocław 1976, s. 174; A. Lepa, *Prasa katolicka w Polsce – szanse i zagrożenia*, [w:] *Pięciolecie transformacji mediów (1989-1994). Materiały pomocnicze do Najnowszej Historii Dziennikarstwa*, A. Słomkowska (red.), t. XXV, Warszawa 1995, s. 172; T. Mielczarek, *Monopol. Pluralizm. Koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1986-2006*, Warszawa 2007, s. 204; M. Glogier, *Prasa parafialna*, [w:] *Słownik wiedzy o mediach*, E. Chudziński (red.), Warszawa – Bielsko-Biała 2007, s. 149-150.

naukowego, w którym przeanalizowano by wszystkie media katolickie mające swoje siedziby na terenie Kościoła częstochowskiego pod kątem ich działalności ewangelizacyjnej oraz ukazano ich funkcjonowanie w perspektywie jednego organizmu/systemu medialnego. Ponadto część z analizowanych mediów nie doczekała się dotąd żadnego opracowania naukowego. Braki te zostały uzupełnione metodą wywiadu, ankiety i kwestionariusza, których wyniki są przedstawione w niniejszym opracowaniu, a także dostępne w osobnym źródle (K. Gryz, *Media Kościoła Częstochowskiego. Wywiady, kwestionariusze, ankiety, analizy (wydanie uzupełnione)*, Częstochowa 2023). Celem niniejszej dysertacji jest również ukazanie różnorodności instytucji medialnych archidiecezji częstochowskiej, co wyróżnia ten Kościół lokalny na tle innych diecezji w Polsce i poza jej granicami. W pracy ukazane zostanie także tło historyczne oraz drogi rozwoju analizowanych instytucji medialnych. Jest to niezbędne dla właściwego zrozumienia ich stanu faktycznego w latach objętych analizą (2001-2021), a zarazem stanowi dodatkowy wkład w rozwój nauki z zakresu teologii mediów oraz historii.

Wyjaśnienia wymaga również sposób doboru i ilość przedstawionych w pracy środków społecznego przekazu. Ponieważ jednym z celów pracy jest jak najszersze przedstawienie całej specyfiki mediów katolickich archidiecezji częstochowskiej, przedmiotem analiz są nie tylko media bezpośrednio podległe władzom archidiecezji, ale wszystkie, których redakcja/zarząd/siedziba znajduje się na terenie Kościoła częstochowskiego. Stąd analizowane są również katolickie media zakonne, zwłaszcza media jasnogórskie. Są one również przestrzenią ewangelizowania wiernych świeckich Kościoła częstochowskiego, którzy te media w dużej mierze współtworzą. Ponadto są to formy wychodzenia Kościoła częstochowskiego z przesłaniem Ewangelii również do odbiorców spoza terytorium archidiecezji. Pominięcie ich sprawiłoby, że obraz ewangelizacji poprzez media analizowanego Kościoła lokalnego byłby niepełny, a przez to zafałszowany. Nacisk został jednak położony przede wszystkim na media związane bezpośrednio z archidiecezją i to głównie z ich działalnością związane są wnioski końcowe.

Podstawowym źródłem pracy są dokumenty Kościoła na temat środków społecznego przekazu powstałe na gruncie Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce oraz Kościoła częstochowskiego. Drugim rodzajem dokumentów kościelnych są te, które dotyczą ewangelizacji, zwłaszcza nowej ewangelizacji oraz pokazujące, jak Kościół chce, aby środki społecznego przekazu były w niej wykorzystywane.

W opracowaniu odniesiono się do wielu dokumentów soborowych, zwłaszcza II Soboru Watykańskiego, nauczania papieży (szczególnie XX i XXI w.), uwzględniając także dokumenty watykańskich dykasterii. Oprócz dokumentów Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce oraz archidiecezji częstochowskiej, skorzystano także z bogatej literatury przedmiotu i opracowań z zakresu medioznawstwa, nauk o komunikacji oraz pedagogiki medialnej.

Rozprawa została podzielona na cztery rozdziały. Pierwszy z nich – poprzez analizę dokumentów Kościoła: II Soboru Watykańskiego, wypowiedzi Magisterium, papieży, Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, synodów (plenarnych i diecezjalnych), biskupów, przewodniczących Rady ds. Środków Społecznego Przekazu przy Konferencji Episkopatu Polski – ma na celu znaleźć odpowiedź na pytanie, jak przedstawia się nauczanie Kościoła na temat środków społecznego przekazu na poziomie Kościoła powszechnego, Polskiego i lokalnego, jakim jest archidiecezja częstochowska.

Drugi rozdział traktuje o naturze ewangelizacji, poczynając od wyjaśnienia pojęcia „ewangelizacja” i ukazania, w jaki sposób odnosi się ono do innych pojęć, takich jak apostołstwo i misja. W rozdziale tym wyjaśnione zostały również: natura ewangelizacji, czym jest tzw. „nowa ewangelizacja” i jak powinna wyglądać ewangelizacja w mediach.

Trzeci rozdział przedstawia w sposób historyczny, opisowy i medioznawczy środki społecznego przekazu, istniejące i działające w okresie badawczym na terenie archidiecezji częstochowskiej, przy zastosowaniu podziału na: prasa drukowana, wydawnictwa, rozgłośnie radiowe i studia multimedialne, nowe media (strony internetowe, „nowe nowe media”) oraz grupę instytucji ważnych dla środowiska medialnego archidiecezji, których nie da się bezpośrednio przyporządkować do powyższych grup. Celem rozdziału jest również przedstawienie historii powstania i współczesnej działalności owych mediów, ukazanie ich w strukturach Kościoła lokalnego oraz wskazanie, jak wyglądała ich działalność ewangelizacyjna zwłaszcza w pierwszych dwóch dekadach XXI w.

Celem czwartego rozdziału jest ukazanie kierunków działań ewangelizacyjnych badanych w pracy mediów oraz skonfrontowanie ich z nauczaniem Kościoła na temat ewangelizacji medialnej. Rozdział ten zawiera również wskazania dla mediów archidiecezji częstochowskiej, ukazujące które z ich działań są właściwe, które należy zmienić oraz jakie nowe rozwiązania mogą zostać jeszcze wdrożone.

W rozprawie posłużono się różnymi metodami badawczymi. Pierwsze dwa teoretyczne rozdziały pracy, charakteryzują zasadniczo metody: analityczna, syntetyczna, dedukcyjna, historyczna, porównawcza oraz egzegetyczna. W rozdziale trzecim wykorzystano metodę historyczną, analityczną, a także wywiadu osobistego, kwestionariusza oraz ankiety (papierowej oraz elektronicznej). W ostatnim, prakseologicznym rozdziale pracy zastosowano metody: syntezy, porównawczą oraz dedukcyjną.

Rozdział I

Środki społecznego przekazu w nauczaniu Kościoła

Na przestrzeni XX i XXI wieku Kościół znacznie poszerzył swoje nauczanie na temat mediów. Wątek ten poruszany jest w dokumentach soborowych, encyklikach i adhortacjach papieskich, orędziach papieskich na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu a także w zwyczajnym nauczaniu papieży. Powstało również kilka dokumentów Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu oraz innych watykańskich dykasterii, w których poruszany jest temat mediów. Również Kościoły partykularne posiadają własne dokumenty: tak na szczeblu krajowym, jak i diecezjalnym. W Polsce znajdziemy wśród nich dokumenty synodów: plenarnego i diecezjalnych, wypowiedzi i przesłania przewodniczących Rady ds. Środków Społecznego Przekazu przy Konferencji Episkopatu Polski, a także wypowiedzi biskupów diecezjalnych. W niniejszym rozdziale zaprezentowana zostanie synteza najważniejszych wypowiedzi Kościoła dotyczących mediów.

1. Kościół powszechny o środkach społecznego przekazu

Kościół od zawsze interesował się kwestią środków społecznego przekazu. Dowód na to stanowi bardzo duża ilość dokumentów, wypowiedzi papieży czy organów Stolicy Apostolskiej na temat mediów. Początkowo stosunek Kościoła do powstającego świata mediów był obojętny albo nawet nieufny, ale z czasem – przechodząc przez etap krytycznej i ostrożnej akceptacji – ewoluował „do coraz większego zainteresowania i zaangażowania się po stronie nowoczesnych sposobów ewangelizowania”¹ za pomocą tych środków.

Pierwsze oficjalne wypowiedzi Kościoła na temat środków społecznego przekazu pojawiły się za pontyfikatu Grzegorza XVI (1831-1846)². W encyklice *Mirari vos*

¹ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa ambona Kościoła. Soborowy impuls dla ewangelizacji przez środki społecznego przekazu*, Niedziela, nr 3 i 4, 20 i 27 stycznia 2013 r., [w:] W. Depo, *Sprawy nieba i ziemi. Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.), Częstochowa 2016, s. 112.

² K. Stefanowicz, *Działalność Kościoła katolickiego w Internecie. Nowe formy ewangelizacji*, [w:] *Kreowanie przestrzeni społecznej w cyfrowym świecie*, M. Łyszczarz, S. M. Marcinkiewicz, M. Sokołowski (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 238. Katarzyna Pokorna-Ignatowicz wspomina również dokumenty wcześniejsze pochodzące z XV i XVI w. Są to m.in. prawa cenzorskie udzielone przez papieża Sykstusa IV niektórym uniwersytetom, bulla *Inter multiplices nostrae licitudinis curas* Innocentego VIII wprowadzająca cenzurę prewencyjną wszystkich druków, dekret Aleksandra VI Borgia z groźbą ekskomuniki dla drukarzy wydających książki bez zgody cenzury, polecenie palenia książek wydanych bez zgody Leona X, *Index autorum et librorum prohibitorum* Pawła IV z 1559 r.

odniósł się on do kwestii wolności druku. Grzegorz XVI ubolewał, że w pierwszych dziesięcioleciach XIX w. Kościół coraz mniej kontrolował to, co było wydawane na piśmie. Był on nawet oburzony, że Kościołowi odmawiało się prawa do cenzurowania książek i druków oraz tym, że w tych broszurach i pismach pojawiały się złośliwości wobec instytucji kościelnych³. Jednocześnie Grzegorz XVI uważał, że wolność sumienia, religii, prasy i zrzeszania się nie może podlegać żadnym ograniczeniom, czy to moralnym, czy religijnym⁴. Papież potępił również to, że w prasie drukowanej miało miejsce rozprzestrzenianie doktryn, które zwalczają naukę Kościoła. Zwłaszcza zwracał uwagę na propagowanie idei libertynizmu i rozdziału Kościoła od państwa⁵.

W podobnym tonie wypowiadał się jego następca Pius IX. Potępił on czasopisma, rozprzestrzeniające wśród chrześcijan błędne doktryny, które były pisane – jak to określił – „z zagorzałą i prawie szatańską nienawiścią”⁶. Miał on żal do niektórych czasopism, które docierały do tajnych akt i ustaleń I Soboru Watykańskiego i je rozpowszechniały. Zagroził im za to nawet sankcją grzechu ciężkiego⁷. W encyklice *Nostis et nobiscum* Pius IX skrytykował „prasę szkodliwą i złą”, a jednocześnie zalecił „wydawanie dobrej prasy”. Sam też realizował te słowa, ponieważ za jego pontyfikatu w 1850 r. zaczęło ukazywać się w Rzymie pierwsze czasopismo katolickie *La Civiltà Cattolica*⁸, natomiast 11 lat później, 26 czerwca 1861 r. Pius IX zatwierdził statut oficjalnego organu Stolicy Apostolskiej *L'Osservatore Romano*⁹. Jest on także autorem pierwszego w historii papieństwa tekstu dotyczącego czasopism, który skierował do twórców wspomnianego powyżej *La Civiltà Cattolica*, wyrażając w nim swoje wielkie uznanie wobec osób tworzących ten periodyk¹⁰.

Czy bulla *Romani pontificis providentia* Piusa V, por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 15-17.

³ Grzegorz XVI, Encyklika *Mirarai vos*, [w:] *Kościół o środkach komunikowania myśli*, J. Góral, K. Klauza (red.), Częstochowa 1997, s. 7-8, por. P. Sroga, *Kościół a liberalizm: początek sporu*, „Studia Warmińskie” 38, (2001), s. 248-249.

⁴ E. Dudziak, *Kościół katolicki wobec praw człowieka. Ewolucja stanowiska*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 10 (2007), s. 380, por. F. J. Mazurek, *Prawa człowieka w społecznym nauczaniu Kościoła*, Lublin 1991, s. 24; K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, dz. cyt., s. 18.

⁵ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 112, por. Ł. Szymański, *Wolność wyznania w nauczaniu papieża XIX wieku: od Quod aliquantum po Syllabus errorum*, [w:] *Prace z myśli polityczno-prawnej oraz prawa publicznego*, M. Sadowski, P. Szymaniec, (red.) *Acta Erasiana* t. 2, Wrocław 2012 s. 84. W podobnym duchu prasę drukowaną krytykował bł. Stefan kard. Wyszyński, por. J. Plis, *Kościół katolicki w Polsce a prasa, radio i film 1918-1939*, Lublin 2001, s. 21, M. Laskowska, *Zadania prasy katolickiej w publicystyce księdza Stefana Wyszyńskiego*, „Studia Prymasowskie” 4 (2010), s. 184.

⁶ Pius IX, *Breve Gravissimum supremi*, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 10-11.

⁷ Pius IX, *Monit soborowy*, 14 I 1870, [w:] tamże, s. 11-12.

⁸ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 112.

⁹ Pius IX, Statut OR, 26 VI 1861, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 10, por. K. Stefanowicz, *Działalność Kościoła...*, art. cyt., s. 238.

¹⁰ Pius IX, *List Exemplar perlibenter*, 20 X 1852, nr 1-2, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 9-10.

Kolejny z następców św. Piotra, papież Leon XIII, także kierował słowa do zajmujących się wydawaniem prasy drukowanej. Podobnie jak jego poprzednicy, ubolewał on nad „niepohamowaną i szkodliwą wolnością nauczania i druku”¹¹, przy równoczesnym gwałceniu i ograniczaniu prawa Kościoła do nauczania i wychowywania młodzieży. W swoich encyklikach zwracał się do odpowiedzialnych za publikacje pism, apelując o wierność prawdzie i sprawiedliwości, przeciwstawianie się błędom, dbanie o jedność między ludźmi. Wzywał do tego, aby gasić spory, zaniechać publikowania tekstów pełnych oszczerstw i szorstkości, a także zachęcał, aby w korzystaniu z wolności, dziennikarze i pisarze kierowali się zasadami moralności chrześcijańskiej¹². Leon XIII dawał również wskazówki katolickiej prasie drukowanej, wzywając redaktorów, aby przeciwstawiali dobrą prasę prasie złej, poprzez „obnażanie perfidnych zamiarów sekt, pomaganie i sprzyjanie działaniom biskupów, bronienie i popieranie dzieł katolickich”¹³. Wiernym świeckim wyznaczył jako zadanie skuteczne podtrzymywanie owej katolickiej prasy, przy równoczesnym odnawianiu lub cofaniu pomocy dla prasy przewrotowej, dla której prasa katolicka – propagująca wartości chrześcijańskie – miała być alternatywą¹⁴. Mocny głos papieża w sprawie dzienników, ulotek i czasopism pojawił się także w Konstytucji *Officiorum ac munerum*, w której zakomunikował, że teksty – jeśli walczą z religią i moralnością – są zakazane na podstawie prawa naturalnego i kościelnego¹⁵. W czasie pontyfikatu Leona XIII pojawiły się pierwsze materiały filmowe (1895 r.), do których Kościół początkowo podchodził z dystansem i uważał za „magiczną zabawkę i niezbyt poważną rozrywkę”¹⁶, a gdy były gorszące, Kościół wyraźnie je potępiał.

Papież Pius X w encyklice *Pieni l'animo* z 1906 r. odwołał się do wspomnianej powyżej Konstytucji Leona XIII, potwierdzając jej postanowienia co do wydawnictw broszurowych i czasopism, a zarazem wydając zalecenia dotyczące czasopism

¹¹ Leon XIII, Encyklika *Inscrutabili Dei Consilio*, 21 IV 1878, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 13.

¹² Por. Leon XIII, Encyklika *Esti nobis*, 15 II 1882, nr 8-10; Encyklika *Cum multa*, 8 XII 1882, nr 7; Encyklika *Immortale Dei*, 1 XI 1885, nr 13; List *Egregium sane*, 15 XII 1895, nr 1, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 14-19.

¹³ Leon XIII, Encyklika *Dall'alto*, 15 X 1890, nr 7, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 16-17.

¹⁴ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 112.

¹⁵ Leon XIII, Konstytucja *Officiorum ac munerum*, 25 I 1897, [Index Librorum prohibitorum Benedicti XV, Roma 1917], n. 21-22, 42, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 19-20. Konstytucja ta stanęła źródłem inspiracji dla wielu dokumentów Piusa X, por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, dz. cyt., s. 25. Ciekawym komentarzem do owej konstytucji, także pod kątem tematu prasy drukowanej, jest książka ks. Władysława Szczepańskiego z 1903 r., por. W. Szczepański, *Nowy indeks księzek zakazanych oraz jego uzasadnienie, dzieje i nowe prawo: rzecz o nowym indeksie i komentarz do konstytucji Leona XIII: „Officiorum ac munerum”*, Kraków 1903.

¹⁶ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 112-113.

katolickich, ustalając że żaden kapłan nie może podjąć się ich wydawania bez zgody ordynariusza. Zabronił on także w publikacjach katolickich wyśmiewania pobożności wiernych i nowych kierunków działalności Kościoła¹⁷. Pius X w encyklice *Pascendi* potępił bardzo mocno wszelkiego rodzaju publikacje prześląknięte modernizmem i wezwał biskupów, aby czuwali, by takie publikacje nie ukazywały się w ich diecezjach¹⁸. Z perspektywy dzisiejszych czasów wręcz nie do pojęcia wydaje się być dekret Kardynała Wikariusza Rzymu wydany na polecenie papieża zatytułowany *Una delle principali*, w którym zabroniono duchowieństwu świeckiemu i zakonnemu, bez żadnego wyjątku, uczęszczania na jakiekolwiek seanse filmowe do kin mieszczących się na terenie Rzymu, pod groźbą kar kanonicznych, łącznie z suspensą *a divinis*. Takie zwyczaje jak chodzenie do kin, według dekretu, „nie dają się pogodzić ze świętością i godnością stanu duchownego”, gdyż nierzadko na takich seansach „obraża się religię i moralność”¹⁹. Być może wiązało się to z tym, że już u początków istnienia kina pojawiła się wśród twórców pokusa, aby wykorzystywać je jako nośnik treści pornograficznych. Już wtedy kino bazowało często na najniższych emocjach ludzkich, promując przemoc, sensację i erotykę. Kościół obawiał się również – nie znając jeszcze natury kina, tego w jaki sposób wpłynie ono na społeczeństwo, a zwłaszcza na ludzi wierzących – że popularność nowego medium doprowadzi do masowego porzucenia wiary i religii²⁰. Podobnie jak poprzednicy Pius X zachęcał do dementowania taniej prasy drukowanej rozsiewającej niegodziwe opinie i tworzenia dobrej prasy katolickiej. Ubolewał, że prasa, która podlega do buntu i zasiewa w ludziach propagandę i błędy, jest niczym nieskrępowana, czego natomiast odmawia się piśmiennictwu i prasie katolickiej²¹. Wśród komentatorów pontyfikatu Piusa X podnoszony jest fakt jego wielkiej pobożności i troski o pogłębienie wiary, ale zarzuca mu się czasami zbytne odrealnienie w jego decyzjach i poglądach²².

Kolejny papież Benedykt XV przypomniał, że to biskupom zostało powierzone magisterium Kościoła, a nie publikującym książki i czasopisma. Zaznaczył jednak, że jeśli jakieś kwestie nie zostały jasno orzeczone przez Magisterium Kościoła, to każdy

¹⁷ Pius X, Encyklika *Pieni l'animo*, 28 VII 1906, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 22.

¹⁸ Pius X, Encyklika *Pascendi*, 8 IX 1907, n. 50, [w:] tamże, s. 23, por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, dz. cyt., s. 25.

¹⁹ Kardynał Wikariusz Rzymu, Dekret *Una delle principali*, 15 VIII 1909, nr 1-3, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 23.

²⁰ G. Łęcki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012, s. 90-91.

²¹ Por. Pius X, List *Paulopolin nuper*, 18 XII 1910, nr 5; Przemówienie *La vostra presenza*, IV 1913, nr 7, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 25-27.

²² W. Kawecki, *Kościół i kultura w dialogu (od Leona XIII i do Jana Pawła II)*, Kraków 2008, s. 40.

w tej kwestii ma prawo do swojej opinii i ma prawo jej bronić, byleby to czynił z taktem i szacunkiem dla oponentów²³. Benedykt XV wyraził również wielkie uznanie dla tworzących dzienniki katolickie, które mogą – jego zdaniem – wiele wnieść w obronę prawd wiary²⁴. Za jego rządów w 1917 ogłoszony został *Kodeks Prawa Kanonicznego*, w którym w kan. 1386 zabroniono klerykom świeckim jak i zakonnym bez zgody przełożonych pisać w czasopismach świeckich albo nimi kierować, a jeśli chodzi o czasopisma nastawione na zwalczanie religii i moralności chrześcijańskiej, zabroniono w nich pisać nawet osobom świeckim, „chyba że mieliby słuszny i rozumny powód uznany przez miejscowego ordynariusza”²⁵. Papież w liście do dyrektora czasopisma *America* Richarda H. Tierneya zachęcił jego czasopismo do jeszcze większego zaangażowania w dobrym wykorzystywaniu prasy drukowanej poprzez rozpowszechnianie „wiadomości świętych, godnych i uczciwych”²⁶.

Kardynał Wikariusz Rzymu, którym za pontyfikatu Benedykta XV był kard. Baislio Pompini, ponowił nierespektowany przez niektórych duchownych zakaz uczęszczania do kin na spektakle, „także gdyby miały za przedmiot temat sakralny”²⁷. Takiego rodzaju filmów z początku było niewiele, kino było raczej rzeczywistością mocno świecką, nierzadko promującą postawy przeciwne wierze chrześcijańskiej, co w jakiś sposób tłumaczy postawę i zdystansowanie do niego ówczesnych papieży. Otwartość na nowe medium, która cechowała wielu duchownych niższego szczebla, zwłaszcza misjonarzy, wynikała z kolei z tego, że widzieli oni w filmie bardzo dobre narzędzie ewangelizacji²⁸.

Pius XI w trzechsetną rocznicę śmierci św. Franciszka Salezego ogłosił go patronem dziennikarzy i świata mediów²⁹. Apelował również, aby propagować dobrą prasę, a unikać złej³⁰. Tę drugą mocno potępił we wstępie do ostatniego wydania „Indeksu Ksiąg Zakazanych” jako zgubną³¹. Zdaniem Piusa XI największe znaczenie w tworzeniu dobrej prasy miała dobra redakcja, którą należy gruntownie formować w zakresie chrześcijańskiej kultury, zgodnie z dyrektywami Akcji Katolickiej³². Katolicy

²³ Benedykt XV, Encyklika *Ad beatissimi*, 1 IX 1914, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 28.

²⁴ Benedykt XV, List *Accepimus vos*, 1 VIII 1916, [w:] tamże, s. 29.

²⁵ KPK/17, 27 V 1917, [AAS 9(1917)], Kan. 1386 §1-2, [w:] tamże, dz. cyt., s. 29-30, por. D. Bach-Golecka, *Unormowania dotyczące laikatu (KPK 1917 kan. 682-725). W kierunku interpretacji eklesjalnej*, „Prawo Kanoniczne” 62 (2019) nr 3, s. 18. 3-23.

²⁶ Benedykt XV, List *Decimus hic annus*, 5 V 1918, nr 1, [w:] tamże, s. 30.

²⁷ Kardynał Wikariusz Rzymu, Dekret *Essendoci noto*, 25 V 1918, [w:] tamże, s. 31.

²⁸ G. Łęcki, *Media audiowizualne...*, dz. cyt., s. 90-92.

²⁹ Pius XI, Encyklika *Rerum omnium*, 26 I 1923, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 32.

³⁰ Por. List Sekretariatu Stanu, 7 X 1923, [w:] tamże, s. 32.

³¹ *Wprowadzenie do indeksu Ksiąg zakazanych*, 7 VI 1929, [w:] tamże, s. 34.

³² Pius XI, *Przemówienie* 26 VI 1929, [w:] tamże, s. 35.

dziennikarze, w opinii Piusa XI, to nie tylko rzecznicy albo współtwórcy opinii publicznej, lecz nosiciele skarbów życia chrześcijańskiego, rzecznicy głosu Kościoła, a zarazem tłumacze głosu wiernych, przekazujący, w jaki sposób Słowo Boże rezonuje w sercach ludzi³³. Pomimo coraz bardziej dostrzeganej w wypowiedziach Kościoła otwartości na prasę, potrzeba było czekać jeszcze wiele lat na – widoczną współcześnie – otwartość Kościoła do innych mediów.

Za pontyfikatu Piusa XI w 1927 r. Święte Oficjum zabroniło używania radia w trakcie Mszy św., głoszenia przez nie kazań lub innych obrzędów, a także przekazało, że papież nie wyraził zgody na filmowanie świętych obrzędów³⁴. Dodano również, że jeżeli gdzieś takie coś miało miejsce, to odbyło się to bez zgody Stolicy Świętej³⁵. Pomimo tego, już 12 lutego 1931 r. zainaugurowana została działalność Rozgłośni Radia Watykańskiego³⁶. 18 lat później następca Piusa XI na Stolicy Piotrowej papież Pius XII, wspominając tę chwilę, stwierdził że tego dnia wzruszenie było przeogromne, kiedy pierwszy raz na falach radiowych głos papieża „w najdalszych krańcach ziemi pozwolił słyszeć ewangelię pokoju i miłości celem pogodzenia serc podzielonych” i „głos wspólnego Ojca docierał do każdego z jego synów”³⁷. W 1936 r. papież Pius XI ciągle jednak wyrażał ostrożność do natury fal radiowych, stwierdzając, że „te fale, które nieprzerwanie mówią nowe słowa i nauczają nas nowości, o ile to rozumiemy – są jeszcze dotąd w początkach i tylko Bóg wie, czym są te siły, tak tajemniczo potężne, tak doświadczalne a równocześnie nieuchwytnie”³⁸.

W grudniu 1936 r. nastąpił pewien przełom i większe otwarcie Kościoła na transmisje radiowe. Kongregacja Rytów orzekła wtedy, że nie ma raczej przeciwwskazań co do transmisji „sakralnych przemówień, jak też przebiegu ceremonii liturgicznych mających miejsce w kościołach łącznie z częścią muzyczną”³⁹. Warunkiem miało być to, że nie uważa się, że wysłuchanie transmisji zadośćuczyni obowiązkowi uczestniczenia we Mszy św. oraz że transmisje te nie będą przeplatane „programami rozrywkowymi i niestosownymi”⁴⁰. Kongregacja zabroniła też zastępowania muzyką z radia głosu ludu i kantorów.

³³ Pius XI, *Przemówienie*, 6 VI 1933, nr 8-12, [w:] tamże, s. 37-39.

³⁴ *Odpowiedź Świętego Oficjum*, 26 I 1927, [w:] tamże, s. 33.

³⁵ *Odpowiedź Świętego Oficjum*, III, [w:] tamże, s. 34.

³⁶ *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 370.

³⁷ Pius XII, *Orędzie Voici le jour*, 17 IV 1949, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 52.

³⁸ Pius XI, *Przemówienie*, 10 XI 1936, [w:] tamże, s. 43.

³⁹ *List Kongregacji rytów*, 21 XII 1936, [w:] tamże, s. 43.

⁴⁰ Tamże.

W tym samym roku Pius XI napisał encyklikę o widowiskach kinematograficznych *Vigilanti cura*, w której przedstawił pozytywne i negatywne cechy kinematografu, dostrzegając jak mocno film wpływa na różne warstwy społeczne, a także jak ważny jest dla Kościoła dialog ze współczesną kulturą, także filmową⁴¹. W podobnym tonie, tj. zachęcającym do „działalności ewangelizacyjnej poprzez produkcję dobrych religijnych filmów”⁴², Pius XI wypowiedział się w swojej encyklice *Divini illius Magistri* już w 1929 r.

Za czasów pontyfikatu kolejnego z papieży Piusa XII, nastąpił gwałtowny rozwój telewizji oraz miała miejsce coraz większa popularyzacja radia. Między innymi dlatego, na kilka miesięcy przed zawieruchą II wojny światowej, postanowił on, że błogosławieństwo *Urbi et Orbi* będzie obejmowało również tych, którzy przyjmą je z bogobojnością i pobożnością poprzez pośrednictwo transmisji radiowej⁴³. Pius XII, podobnie jak jego poprzednicy, przestrzegał ludzi mediów, aby roztropnie korzystali z możliwości prasy i radia, ponieważ słowa przez nich użyte mogą mieć większą siłę rażenia niż „wozy opancerzone i bombowce”⁴⁴.

Dostrzec można było jednak ze strony papieża swoistą życzliwość wobec dziennikarzy, ponieważ uważał on, że pewne błędy w artykułach albo niesprawiedliwie wydawane w nich sądy, są bardziej spowodowane rutyną niż złą wolą piszących⁴⁵. Papież Pius XII zwracał uwagę również na to, że „prasa musi być lojalna wobec Prawdy”⁴⁶, a wolność dziennikarska nie może być tylko jakimś sloganem, tylko musi być połączona z odpowiedzialnością, ponieważ „wolność prasy, jak każda inna wolność, czy to działania, czy to słowa lub myśli, jest ograniczona”⁴⁷. Pius XII podkreślał także – wspominając o działalności Radia Watykańskiego – jak wielką wewnętrzną siłę i religijny bodziec może przynieść mikrofon, przez który można dotrzeć do wielu tysięcy

⁴¹ Pius XI, *Vigilanti cura*, 1-47, Warszawa 2002, por. J. Mróz, *Proces formowania się podstaw katolickiej doktryny medialnej w XIX i XX wieku*, „Pedagogika Katolicka”, nr 2 (1/2008) styczeń-czerwiec s. 171; P. Sołga, *Prasa jako czynnik kształtujący katolicką doktrynę medialną w XIX i XX wieku*, „Res Gestae” 3 (2016), s. 175; J. Chrapek, *Kościół wobec środków społecznego komunikowania*, [w:] *Dziennikarski etos. Z wybranych zagadnień deontologii dziennikarskiej*, Z. Kobylińska, R. D. Grabowski (red.), Olsztyn 1996, s. 44; W. Misztal, *Uwielbienie Boga w przekazie medialnym: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 roku*, „Analecta Cracoviensia” 50 (2018), s. 110.

⁴² W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 113.

⁴³ Dekret Świętej Penitencjarii, 15 VI 1939, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 47, por. W. Misztal, *Uwielbienie Boga w przekazie...*, dz. cyt., s. 102. W 2022 r. powstała obszerna publikacja ks. Wojciecha Misztala poświęcona historii Radia Watykańskiego: W. Misztal, *90 lat od inauguracji działalności Radia Watykańskiego*, Kraków 2022.

⁴⁴ Pius XII, Przemówienie *Quando, sotto il sole*, 7 VIII 1940, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 48.

⁴⁵ Pius XII, Przemówienie *You have come*, 27 VII 1945, [w:] tamże, s. 48.

⁴⁶ Pius XII, Przemówienie *It affords Us*, 27 IV 1946, nr 3, [w:] tamże, s. 49-50.

⁴⁷ Pius XII, Przemówienie *You are very*, 11 VII 1946, nr 2, [w:] tamże, s. 51.

ludzi chorych i przykutych do łóżek oraz do ludności pozbawionej kościoła i kapłana⁴⁸. W nauczaniu papieża Piusa XII widoczny jest również pewien progres jeśli chodzi o podejście do korzystania z mediów przez kapłanów. Jak zauważył papież wypada, aby kapłan dobrze znał to, z czym wierni spotykają się w kinie, radiu i telewizji⁴⁹.

Ważnym krokiem w trosce o środki społecznego przekazu było wydarzenie z 30 stycznia 1948 r., kiedy została powołana do życia pierwsza w historii papieska dykasteria związana ze środkami społecznego przekazu, którą nazwano *Papieską Komisją ds. Doradztwa Kościelnego i Przeglądu Filmów o tematyce religijnej lub moralnej*⁵⁰. Pół roku później 17 września Pius XII zatwierdził statut nowego Urzędu Kurii Rzymskiej, któremu nadano nazwę Papieskiej Komisji Kinematografii Oświatowej i Religijnej. To małe biuro, składające się wtedy jedynie z przewodniczącego i czterech członków, „rozpoczęło nową kartę w dziejach duszpasterskiej i kulturalnej działalności Kościoła”⁵¹, przeradzając się z czasem w najważniejsze papieskie organy ds. mediów.

Z czasem Papieska Komisja ds. Kinematografii Wychowawczej i Religijnej, po zbadaniu tego jak złożone problemy edukacyjne duszpasterskie niesie rodząca się era audiowizualna stwierdziła, że aby mogła być „użyteczna w duszpasterstwie, powinna była zająć się badaniem problemów kina jako całości i zobowiązać biskupów i katolików do apostołatu w tym sektorze, który odpowiadałby na zmienione warunki społeczne”⁵². 1 stycznia 1952 r. zastąpiono ją Papieską Komisją Kinematografii, do której powołano duże Kolegium Ekspertów z różnych narodów, a także zachęcono do współpracy Wyższych Prałatów Dykasterii Rzymskich, zainteresowanych tematem nowoczesnych technik widowiskowych. Po dalszych konsultacjach z biskupami i organizacjami katolickimi nazwa Komisji została ponownie zmieniona, tym razem na Papieską Komisję Kinematografii, Radia i Telewizji⁵³. Kolegium Ekspertów zostało wtedy znacznie

⁴⁸ Pius XII, Przemówienie *De grand coeur*, 5 V 1950, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 57. Zadbanie o życie duchowe pacjentów jest bardzo ważne w opiece medycznej, por. J. Froniewski, *Współczesne uwarunkowania posługi duchowej wobec chorych w Polsce – aspekty medyczne, prawne, duszpasterskie i ekumeniczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 26 (2018) 2, s. 293-294.

⁴⁹ Pius XII, Encyklika *Miranda Prorsus. O kinematografii, Radiu i Telewizji*, 8 IX 1957 r., Warszawa 2002, s. 43.

⁵⁰ W tej Komisji, już za czasu pontyfikatu Piusa XII, pracował młody polski kapłan, późniejszy kardynał Adam Maria Deskur, por. K. Leszczyńska, *Andrzej Maria Deskur. Ksiądz Kardynał, który wprowadził kościół katolicki w świat mediów*, [w:] *Z pastorałem przez kontynenty*, S. Dziedzic, J. Gmitruk, Z. Judycki, T. Skoczek (red.), Warszawa 2020, s. 64-65.

⁵¹ *Uwagi historyczne i profil Papieskiej Rady ds. Komunikacji Społecznej*, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_pro_14101999_it.html, (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁵² Tamże.

⁵³ Papież zatwierdził jej statut 31 grudnia 1954 r., który został opublikowany w *Acta Apostolicae Sedis*, por. Sekretariat Stanu, *Acta Officiorum*, AAS 46 (1954), s. 783-784; W. Jakubowski, *Ewolucja instytucji*

powiększone i podzielone na trzy sekcje: kinową, radiową i telewizyjną⁵⁴. Powołane zostały także grupy robocze, które miały za zadanie opracować materiał potrzebny do przemówienia na temat idealnego filmu, które Pius XII wygłosił w dwóch turach: 21 czerwca i 28 października 1955 r.

W międzyczasie – w roku 1954 – Święte Oficjum wydało komunikat, w którym stwierdzono, że oglądanie celebracji Mszy św. w telewizji nie zadośćuczyni przykazaniu wysłuchania jej w świątyni w dniu świątecznym⁵⁵. Za czasów pontyfikatu Piusa XII Sekretariat Stanu pisał również listy zawierające wskazówki dla świata mediów, a sam papież często poruszał kwestię środków społecznego przekazu w ramach różnych swoich wystąpień i przemówień.

Jednym z dokumentów Kościoła dotyczącym mediów, powstałym przed II Soborem Watykańskim, a zarazem najważniejszym dokumentem Piusa XII w tej materii była encyklika o filmie, radiu i telewizji *Miranda prorsus*. Wśród komentatorów⁵⁶ pojawiają się głosy, że była ona inspiracją dla soborowego dokumentu *Inter mirifica*, wydanego w 1963 r. Pius XII apelował w niej, aby ze środków społecznego przekazu korzystano w sposób właściwy i aby nie podchodzono do tych narzędzi bezkrytycznie, ponieważ – wykorzystywane w sposób niewłaściwy – mogą przynieść człowiekowi wiele szkód. Papież zaznaczył również, że środki te będą dobre dla człowieka dopiero wtedy, gdy będzie on świadomie wykorzystywał je w wolności rozumianej jako wybieranie dobra. Zdaniem Piusa XII film, radio i telewizja mogą służyć rozrywce i wypoczynkowi. Powinny być wykorzystywane do przekazywania myśli i uczuć, a także „stanowić nową i skuteczną formę rozbudowy kultury w łonie nowoczesnego społeczeństwa”⁵⁷.

Pod koniec swojego pontyfikatu Pius XII zatwierdził formułę poświęcenia radiostacji, która została dodana do *Rytuału Rzymskiego*⁵⁸ oraz ustanowił św. Klarę patronką telewizji⁵⁹. Papież ten zachęcił również cały Kościół do korzystania

ladu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018), „Studia Medioznawcze” 2020, tom 21, nr 2 (81), s. 538; R. Kamiński, *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 2, s. 37-38.

⁵⁴ Kolegium było odpowiedzialne m.in. za pomoc papieżowi w przygotowaniu opublikowanej 8 września 1957 r. encykliki *Miranda prorsus*, poświęconej kinematografii, radiu i telewizji, por. *Uwagi historyczne i profil Papieskiej Rady...*, dz. cyt., (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁵⁵ *Komunikat Świętego Oficjum*, 7 I 1954, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 60.

⁵⁶ W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa...*, dz. cyt., s. 113.

⁵⁷ Pius XII, Encyklika *Miranda prorsus*, 44-48, Warszawa 2002, s. 14-15.

⁵⁸ *Dekret Kongregacji Rytów*, 24 X 1957, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 130.

⁵⁹ Pius XII, *Brewe Clarius explendescit*, 14 II 1958, [w:] tamże, s. 132. Za wyborem św. Klary jako patronki telewizji przemawiał fakt, że była szczególnie mistyczką. W trakcie jednego ze swoich stanów mistycznych, gdy Klara samotnie przebywała w swojej celi w święta Bożego Narodzenia, z powodu choroby nie mogła modlić się wspólnie z całą rodziną zakonną. Miała jednak widzenie i słyszała śpiewy psalmów, pieśni

z możliwości, jakie daje radio w celach ewangelizacyjnych⁶⁰ oraz zastrzegł udzielanie zgody na transmisję czynności liturgicznych i pobożnych ćwiczeń ordynariuszowi miejsca, przy unikaniu wprowadzania urządzeń transmisyjnych do prezbiterium oraz uwrażliwianiu fotografów na właściwe ich zachowanie się podczas sprawowania świętych obrzędów⁶¹.

Jeszcze za czasów pontyfikatu Piusa XII Penitencjaria Apostolska dała odpowiedź na pytanie o możliwość uzyskania odpustów w trakcie odmawiania różańca poprzez radio, stwierdzając, że odpust taki można otrzymać tylko wtedy, gdy po drugiej stronie radia modli się również druga osoba. Nie można zaś takiego odpustu otrzymać, jeśli recytacja różańca jest odtwarzana w radiu z jakiegoś nośnika⁶².

W roku 1958 na Stolicę Piotrową został wybrany papież Jan XXIII, o którym początkowo uważano, że będzie jedynie papieżem przejściowym, a jego pontyfikat nie będzie zbyt znaczący dla Kościoła powszechnego. Jak się jednak okazało, Jan XXIII – obecnie zaliczony w poczet świętych Kościoła – zwołał II Sobór Watykański, który rozpoczął nowy rozdział w życiu Kościoła. Jednym z pierwszych dokumentów wydanych przez Jana XXIII po wyborze na następcę św. Piotra było motu proprio *Boni pastoris*, w którym powołał Komisję Papieską Kinematografii, Radia i Telewizji jako stały urząd Stolicy Apostolskiej i agregował ją w lutym 1959 r. do Sekretariatu Stanu. Kilka miesięcy później Jan XXIII założył Filmotekę Watykańską. Statut filmoteki został zatwierdzony 16 grudnia 1959 r., a jej kierownictwo powierzono Papieskiej Komisji⁶³.

W przemówieniach do świata mediów Jan XXIII uwrażliwiał dziennikarzy, aby w swojej działalności zawsze byli wierni prawdzie, a także aby kierowali się miłością, która zarówno w pisaniu jak i w polemikach „nie osłabia prawdy, przeciwnie – wzmacnia ją, albowiem czyni ją bardziej miłą”⁶⁴. Do wierności prawdzie Jan XXIII zachęcił również ludzi mediów w encyklice *Ad Petri cathedram*. Odwołał się w niej do słów Leona XIII, który nakłaniał tworzących gazety i książki, aby byli wierni

kościelnych i dźwięk organów. W swoim widzeniu miała zobaczyć żłóbek Pana Jezusa i wszystkie obrzędy, które miały miejsce owej nocy w kościele św. Franciszka, co można porównać do współczesnych transmisji telewizyjnych, por. Redakcja portalu stacja7.pl, Św. Klara. *Oglądała transmisję zanim istniała telewizja*, <https://stacja7.pl/swieci/sw-klara-ogladala-transmisje-zanim-istniała-telewizja/>, (dostęp: 07.09.2022 r.).

⁶⁰ Orędzie *Attendite populi*, 27 X 1957, nr 4: „Dlaczego więc Kościół nie miałby używać tak potężnego środka, by z większą prędkością spełniać swój urząd, który dlatego, że pochodzi od Boga, może lepiej od jakiegokolwiek innego przyczyniać się do dobra pojedynczych obywateli, współzycia domowego i społeczności ludzkiej”, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 131.

⁶¹ Instrukcja Kongregacji Rytów *De musica sacra* 3 IX 1958, [w:] tamże, s. 132-133.

⁶² *Odpowiedź Penitencjarii Apostolskiej*, 8 X 1958, [w:] tamże, s. 135.

⁶³ *Uwagi historyczne i profil...*, dz. cyt., (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁶⁴ Jan XXIII, Przemówienie *Ai voi giornalisti*, 4 V 1959, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 136.

prawdzie. To wezwanie Leona XIII papież Jan XXIII rozciągnął również na pozostałe media, czyli na radio, film i telewizję⁶⁵. W przemówieniu z lutego 1961 r., papież zwrócił uwagę, że fale radiowe mają napominać, by mówić prawdę, a zarazem rozsiewają i szerzą między ludźmi wezwanie do miłości, aby szanując się pokonywać bariery narodowościowe, plemienne, a także bariery przywilejów i różnic społecznych, „przez odwołanie się do wielkiego uczucia jedności, wzajemnej współpracy, zgodnego i konstruktywnego porozumienia”⁶⁶. Papież zachęcał dziennikarzy do pozytywnej działalności oraz realizowania zawodowych obowiązków.

Działalność katolickiej prasy zdaniem Jana XXIII, powinna być „znakiem obecności i świadectwa; obecności czynnej, mądrej, żywej, wychodzącej naprzeciw niezliczonym problemom, stawianym teraz przez życie, środkiem do nadania im interpretacji według kryterium wartości wiecznej prawdy, odbijającej się w czasie”⁶⁷. Papież Jan XXIII dostrzegał również wysiłek, jaki dziennikarze wkładają w swoją pracę, a który jest ofiarą z ich czasu i zużyciem sił fizycznych. Wezwał on również cenzorów kościelnych, aby przy ocenie dzieł poddawanych recenzjom, nie byli nieustępliwi i starali się „stałe zachowywać właściwą równowagę dla wskazywania dróg sprawiedliwości w sposób zdecydowany, ale równocześnie i z wdziękiem”⁶⁸. W lipcu 1960 r. Sekretariat Stanu zalecił, aby w każdym kraju utworzono Urząd Narodowy, działający pod kierownictwem episkopatu, mający kontrolować programy i stacje nadawcze⁶⁹.

Temat środków społecznego przekazu znalazł się również w jednym z punktów encykliki Jana XXIII *Mater et magistra*. Papież stwierdził w nim, że prasa, film, radio i telewizja to środki, które umożliwiają odbiorcom „takie uczestniczenie w wydarzeniach życia ludzkiego, dziejących się w wyjątkowo odległych miejscach świata, jak gdyby oni sami byli w nich obecni”⁷⁰. Włoski Komitet ds. Widowisk zadał Stolicy Świętej pytanie o zadośćuczynienie obowiązkowi uczestnictwa we Mszy św. osób, które w trakcie Mszy należą do obsługi technicznej transmisji. W odpowiedzi stwierdzono, że jeśli łączą się oni z celebrazem, wzbudzając w sobie intencję zadośćuczynienia obowiązkowi uczestnictwa, to wtedy czynią zadość przykazaniu. Papież Jan XXIII w ostatnich swoich słowach do dziennikarzy zachęcał ich do wrażliwości na przekaz, który kierują

⁶⁵ Tenże, Encyklika *Ad Petri cathedram*, 29 VI 1959, [w:] tamże, s. 137.

⁶⁶ Tenże, Przemówienie *Or son trent'anni*, 12 II 1961, [w:] tamże, s. 143.

⁶⁷ Tenże, Przemówienie *Questa udienza*, 18 X 1959, [w:] tamże, s. 139-140.

⁶⁸ Tenże, Przemówienie *Siamo leti*, 18 XI 1959, [w:] tamże, s. 141-142.

⁶⁹ *List Sekretariatu Stanu*, 22 VII 1960, [w:] tamże, s. 142.

⁷⁰ Jan XXIII, Encyklika *Mater et magistra*, 15 V 1961, nr 60, [w:] tamże, s. 144.

do wiernych, tak aby potrafili czasami zachować się jak dobra, dyskretna matka, która w pewnych sprawach – dla dobra swoich dzieci – milczy⁷¹ i by mieli również świadomość tego, jak wielki mają wpływ przez swoją działalność na ludzi, zwłaszcza słabych, co wymaga od nich odpowiedniej mądrości, samodyscypliny, powściągliwości i niepodążania za sensacją⁷².

Zauważyć należy, że przez około sto lat głos Kościoła w sprawie mediów mocno ewoluował. Początkowe otwarcie przerodziło się na jakiś czas w sceptycyzm, ale z biegiem czasu Kościół o środkach społecznego przekazu mówił coraz więcej i z coraz większą przychylnością. Okres końca pontyfikatu Jana XXIII i początek posługi Piotrowej Pawła VI, to czas obrad II Soboru Watykańskiego. Sobór ten przyniósł Kościołowi większe otwarcie na świat. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w jego podejściu do osiągnięć technicznych związanych z przekazywaniem myśli.

Należy nadmienić, że wśród dwunastu organów przygotowawczych II Soboru Watykańskiego, motu proprio *Superno Dei Nutu* z 5 czerwca 1960 r. ustanowiło sekretariat przygotowawczy dla prasy i rozrywki w siedzibie Komisji Papieskiej Kinematografii, Radia i Telewizji⁷³. Wraz z rozpoczęciem pontyfikatu Paweł VI powołał również Soborową Komisję Prasową, którą zarządzał przewodniczący wspomnianej Papieskiej Komisji⁷⁴.

Jednym z najbardziej przełomowych dokumentów Kościoła katolickiego dotyczącego mediów był dekret II Soboru Watykańskiego o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* (1963)⁷⁵. Dokument ten zawiera bardzo pozytywne i otwarte nastawienie do środków społecznego przekazu. Sobór stwierdził w nim, że wśród wielu różnych wynalazków, które powstały z pomocą Bożą za sprawą ludzkiego geniuszu Kościół–Matka ze szczególną troską przyjmuje i śledzi wynalazki odnoszące się zwłaszcza do ducha ludzkiego, dzięki którym powstały nowe sposoby przekazywania wiadomości i myśli. Zdaniem II Soboru Watykańskiego do najdonioślejszych z nich należą te urządzenia, które ze swojej natury są zdolne „osiągnąć i poruszyć nie tylko

⁷¹ Por. tenże, Przemówienie *Les représentants*, 28 V 1962, [w:] tamże, s. 145.

⁷² Por. tenże, Przemówienie *Al semplice cenno*, 22 II 1963, [w:] tamże, s. 146.

⁷³ *Uwagi historyczne i profil...*, dz. cyt., (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁷⁴ Tamże, (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁷⁵ Na temat środków społecznego przekazu II Sobór Watykański wspomina również w innych dokumentach: w dwóch konstytucjach (*Sacrosanctum concilium*, nr 20; *Gaudium et spes* nr 6, 54, 61), w pięciu dekretach (*Christus Dominus* nr 13; *Optatam totius* nr 2; *Apostolicam actuositatem* nr 8; *Ad gentes divinitus* nr 19, 26, 31; *Presbyterorum ordinis* nr 11) oraz w dwóch deklaracjach (*Gravissimum educationis*, wstęp i nr 4; *Dignitatis humanae* nr 4), por. M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła w Polsce*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXVI, nr 2 (2016) s. 159n.

jednostki, lecz także całe zbiorowości i całą społeczność ludzką, jak: prasa, kinematografia, radiofonia, telewizja i inne tym podobne”, stąd też można je słusznie nazwać „środkami przekazu społecznego”⁷⁶.

Ojcowie soborowi w dekrete *Inter mirifica* zachęcali do właściwego posługiwania się mediami i apelowali „by wszyscy, którzy ich używają, znali zasady porządku moralnego i ściśle je w tej dziedzinie wcielali w życie”⁷⁷. To, na co szczególnie zwraca uwagę wspomniany dokument, to cel, osoby, miejsce, czas i inne okoliczności, w jakich dokonuje się przekaz. Są one – zdaniem Soboru – na tyle istotne, że w zależności od tego w jaki sposób położy się pewne akcenty, mogą one zmieniać lub wręcz wypaczać godziwość danego przekazu. W dokumencie zwraca się również uwagę na ukształtowanie w korzystających z mediów i tworzących je prawego sumienia, dzięki któremu twórcy i odbiorcy będą mogli lepiej korzystać z prawa do przekazywania i odbierania wiadomości⁷⁸.

Osobną częścią dokumentów Kościoła, dotyczącą środków społecznego przekazu, są pisane przez papieży od czasu II Soboru Watykańskiego *Orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*⁷⁹. Każdy z następców św. Piotra – od Pawła VI począwszy – z okazji święta patronalnego dziennikarzy, czyli wspomnienia św. Franciszka Salezego, kieruje do ludzi mediów swoje papieskie orędzie, które jest często związane z aktualnymi wydarzeniami w życiu Kościoła czy świata (np. Rok Kapłański, Rok Miłosierdzia, synody biskupów, tematy zaproponowane ludzkości do rozważenia przez Organizację Narodów Zjednoczonych), problemami dotyczącymi różnych grup społecznych (rodzina, dzieci, młodzież, osoby starsze, kobiety) lub kwestiami związanymi z aktualnymi problemami świata mediów (rozwój telewizji, Internetu, nowych mediów, w tym mediów społecznościowych czy zagadnienie „fake newsów”). Do 2023 r. zostało wydanych łącznie 57 orędzi – 12 orędzi Pawła VI, 27 orędzi Jana Pawła II, 8 orędzi Benedykta XVI i 10 orędzi Franciszka.

⁷⁶ DSP 1.

⁷⁷ Tamże, 4.

⁷⁸ Więcej szczegółowych wskazań zawartych w dekrete *Inter mirifica* zostanie przytoczonych w czwartym paragrafie drugiego rozdziału dotyczącym ewangelizacji przez środki społecznego przekazu.

⁷⁹ Wśród tytułów orędzi można wymienić m.in.: *Środki społecznego przekazu ważnymi elementami cywilizacji* (1967), *Środki społecznego przekazu i ewangelizacja* (1974), *Rodzina wobec środków społecznego przekazu* (1980), *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii* (2002), *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej* (2011), „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju* (2018), por. *Orędzia na Dni Środków Społecznego Przekazu*, [w:] <https://www.paulus.org.pl/210,oredzia-na-dni-srodkow-spolecznego-przekazu>, (dostęp: 10.02.2022 r.).

Ustanowienie Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu zostało już zaanonsowane w dekrete soborowym *Inter mirifica*, w którym znajduje się zapis, że „w celu skuteczniejszego umacniania różnorodnych form apostołstwa w zakresie środków społecznego przekazu, zgodnie z postanowieniem biskupów, należy ustanowić we wszystkich diecezjach świata dzień, w którym każdego roku wierni będą pouczeni o swoich obowiązkach pod tym względem, zachęceni do zanoszenia w tej intencji modlitw i do składania na ten cel ofiar, które winny być przeznaczane na organizowanie i utrzymywanie instytucji i przedsięwzięć, popieranych na tym polu przez Kościół, stosownie do potrzeb świata katolickiego”⁸⁰. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu był po raz pierwszy obchodzony na polecenie Pawła VI 7 maja 1967 r. W większości krajów dzień ten jest obchodzony w niedzielę przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego, natomiast w Polsce przypada on na третią niedzielę września⁸¹.

Już w trakcie II Soboru Watykańskiego Paweł VI – jako wyraz szczególnej troski Kościoła o media, na mocy motu proprio *In fructibus Multis* – powołał Papieską Komisję ds. Środków Społecznego Przekazu, która przejęła rolę dotychczasowej Papieskiej Komisji Kinematografii, Radia i Telewizji. Powierzył jej „wszystkie problemy kina, radia, telewizji oraz prasy periodycznej i codziennej, w zakresie interesów religii katolickiej”⁸². W kolejnych latach Paweł VI zatwierdził także regulamin filmowania audiowizualnego ceremonii i miejsc bezpośrednio zależnych od Stolicy Apostolskiej (13 sierpnia 1965 r.), powołał Służbę Pomocy Audiowizualnej przy Papieskiej Komisji, a także promulgował regulamin Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej. Po reformie Kurii Rzymskiej przeprowadzonej przez Jana Pawła II w 1988 r. na mocy konstytucji *Pastor Bonus* Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu została podniesiona do rangi Papieskiej Rady. Ostatecznie w marcu 2016 r. Rada została rozwiązana przez papieża Franciszka, a jej kompetencje przejął Sekretariat ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej⁸³. Przez kilkadziesiąt lat swej działalności⁸⁴ Komisja, a potem Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, wydała wiele dokumentów, przedstawiających nauczanie Kościoła katolickiego na temat mediów.

⁸⁰ DSP 18.

⁸¹ *Dzień Środków Społecznego Przekazu III niedziela września*, [w:] <https://breviarz.pl/czytelnia/media.php3>, (dostęp: 10.02.2022 r.).

⁸² *Uwagi historyczne i profil...*, dz. cyt., (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁸³ W. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego...*, art. cyt., s. 546.

⁸⁴ Por. W. Kostorz, *Działalność Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu 1988-2005*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 222-231.

Po zakończeniu obrad soborowych w 1971 r. wydana została instrukcja wykonawcza do dekretu *Inter mirifica*, zatytułowana *Communio et progressio*. Był to pierwszy dokument *Papieskiej Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu*. Instrukcja ta, jako dokument wykonawczy dekretu *Inter mirifica*, potwierdza pozytywny stosunek Kościoła do środków społecznego przekazu, w których Kościół widzi „dar Boży”, gdyż „zgodnie z opatrnościowymi zamiarami Boga doprowadzają one do braterskiej przyjaźni między ludźmi, którzy w ten sposób łatwiej odpowiadają Jego zbawczej woli”⁸⁵. Celem wydania instrukcji było obszerne omówienie zasad doktrynalnych oraz zaprezentowanie konkretnych wskazówek duszpasterskich Kościoła dla mediów⁸⁶.

Ich zadaniem i misją jest przekazywanie ogromnej liczbie ludności wiadomości ze świata oraz informowanie o bieżących problemach i poglądach. To dzięki mediom – jak zauważa Komisja – społeczeństwo jest w stanie lepiej i głębiej poznać problemy nurtujące współczesny świat i współczesną działalność człowieka. Środki społecznego przekazu obejmują takie same zasady jak całe społeczeństwo. W *Communio et progressio* media są określone jako element realizacji zadania, jakie Bóg dał człowiekowi, polegającego na tym, aby człowiek czynił sobie ziemię poddaną, co urzeczywistnia się między innymi przez pomoc w budowaniu wspólnoty międzyludzkiej⁸⁷. Zdaniem *Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu* media w przekazywaniu informacji powinny inspirować się Bożą komunikacją. Dzięki temu mogą stać się w świecie realnym zaczynem wzajemnej komunii wszystkich ludzi. Aby to mogło jednak mieć miejsce, środki społecznego przekazu muszą odznaczać się szacunkiem do prawdy, godności osoby ludzkiej i do zasad moralnych⁸⁸.

⁸⁵ CeP 2.

⁸⁶ Prace nad „instrukcją wykonawczą” trwały aż siedem lat, ponieważ chciano, aby nowy dokument „uniknął błędów dekretu soborowego *Inter mirifica*, a także by złagodził rozczarowanie, jakie powstało po jego ogłoszeniu”. Stąd Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu „postanowiła opracować dokument przemyślany w każdym szczególe, dający jasną wykładnię stanowiska Kościoła i analizę problematyki”. Twórcy instrukcji zaznaczyli jednak, że nie jest ona uwięzieniem nauczania Kościoła, ale punktem wyjścia do dalszej refleksji, por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Instrukcja duszpasterska Communio et progressio o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, r. XLIII, nr 3-4, s. 160; M. Świgoń, *Stosunek Kościoła do prasy na przestrzeni wieków w świetle dokumentów kościelnych (cz. II)*, <https://histmag.org/Stosunek-Kosciola-do-prasy-na-przestrzeni-wiekow-w-swietle-dokumentow-kościelnych-cz-II-3063>, (dostęp: 07.08.2022 r.).

⁸⁷ Wiąże się to również z przekształcaniem społeczeństwa przez media w tzw. społeczeństwo informacyjne, ma potrzebę ciągłego pozyskiwania informacji i rozszerzania wiedzy, por. J. Urbaś, *Instamotka ekspertka – rola Instagrama w upowszechnianiu wiedzy o tematyce dziecięcej*, „Studia Socialia Cracoviensia” 11 (2019) nr 1 (20), s. 76. Więcej na temat społeczeństwa informacyjnego: M. Golka, *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, (2005), r. LXVII, zeszyt 4, s. 253-265; M. Goliński, *Społeczeństwo informacyjne – często (nie)zadawane pytania*, „E-mentor” nr 2(9)/2005, <https://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/9/id/130>, (dostęp: 07.07.2022 r.).

⁸⁸ Jak zauważa ks. Jacek Nogowski, *Communio et progressio* podejmuje bardzo ważny problem, czyli kwestię zmiany postaw i mentalności środków społecznego przekazu. W instrukcji „stwierdza się,

Media – jak zauważa Komisja – przez to, że dają młodemu pokoleniu dostęp do różnych informacji z całego świata i różnych dziedzin wiedzy, mogą również wiele wnieść w jego wychowanie. To wykorzystywanie środków społecznego przekazu przez ludzi młodych powinno mieć zawsze „charakter prawdziwego dialogu tak, by uczący się nie poprzestawali na samym zdobywaniu wiedzy, ale przyzwyczajali się równocześnie do wypowiadania się za pośrednictwem tych środków”⁸⁹. Oprócz dostępu do wiedzy media mogą dać również całemu społeczeństwu dostęp do różnego rodzaju dóbr kultury, sztuki i cywilizacji, do których – bez ich pośrednictwa – większość osób, nigdy by nie dotarła. Powinny także umożliwiać społeczeństwu korzystanie z szeroko pojętej rozrywki, która przez Kościół – jeśli jest godziwa i nie występuje przeciwko godności osoby i moralności chrześcijańskiej – również jest uważana za coś dobrego.

7 maja 1989 r. w XXIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu Papieska Rada wydała dokument *Pornografia i przemoc w środkach przekazu: odpowiedź duszpasterska*⁹⁰. Jest on skierowany zwłaszcza do rodzin i Pasterzy Kościoła, którzy prosili o pogłębienie refleksji teologicznej na temat tego problemu⁹¹. Jak stwierdzono w dokumencie, w ostatnich latach dostrzega się w świecie radykalną „zmianę w percepcji wartości moralnych, która pociąga za sobą głębokie zmiany w zakresie ludzkiego myślenia i działania”⁹². W proces ten zaangażowane są również środki społecznego przekazu. Wiele z tych zmian to zmiany na lepsze, ale nie wszystkie, przez co niektóre starsze nadużycia zrodziły nowe. Dokument przypomina stanowisko II Soboru Watykańskiego, który stwierdził, że złe wykorzystanie środków społecznego przekazu obraca się na własną szkodę człowieka. Przykładem takiego zjawiska jest bardzo wyraźny wzrost pornografii (wspominanej przez dokument nawet niekoniecznie jako pornografii wprost, ale np. przez pokazywanie scen „seksualnej dozwoloności bliskiej pornografii”⁹³) i nieuzasadnionego ukazywania w mediach przemocy. Z racji

że propagowane wzorce kulturowe w mediach mają decydujący wpływ na osobę, jej preferencje, styl życia, postępowanie i przyjmowane hierarchie wartości”, J. M. Nogowski, *Duszpasterstwo w Polsce wobec mass mediów*, „Civitas et Lex” (2016) 3 (11), s. 9 7-14; por. A. Domaszk, *Środki komunikacji społecznej w nauczaniu Kościoła i misji ewangelizacyjnej*, „Seminare” 34 (2013), s. 83–85.

⁸⁹ CeP, 48.

⁹⁰ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc w środkach Przekazu: Odpowiedź Duszpasterska*, [w:] <http://www.kuria-dodatek.szczecin.opoka.org.pl/czytelni/pornog.htm>, (dostęp: 01.10.2021 r.). Dalsze cytaty z dokumentu zaczerpnięte zostały z niniejszego źródła internetowego.

⁹¹ Tamże, 32, (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁹² Tamże, 1, (dostęp: 01.10.2021 r.). Ponieważ dziś wzrasta zamęt wokół norm moralnych obowiązków ochrony obyczajności w życiu publicznym jawi się jako szczególnie istotny i naglący, por. J. Krajczyński, *Granice wolności słowa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 2003, 46/1-2, s. 124.

⁹³ Tamże, 5, (dostęp: 01.10.2021 r.).

tę, że media w drugiej połowie XX w. rozprzestrzeniły się na różne płaszczyzny życia społeczeństwa, jednocześnie sprawiły, że pornografia i przemoc stały się bardziej dostępne dla społeczeństwa⁹⁴.

W dokumencie nie tylko został ukazany fakt istnienia problemu, jakim jest pornografia i przemoc w środkach społecznego przekazu. Przedstawiono w nim również dokładnie skutki tego zjawiska (m.in. redukcja osoby ludzkiej i ludzkiego ciała do „anonimowego przedmiotu przeznaczonego do nadużycia z motywów pożądliwości”⁹⁵, upodlenie seksualności, deprawacja relacji, powstawanie zaburzeń u dzieci mających styczność z nieodpowiednimi treściami, uzależnienie i chęć oglądania „wytworów coraz bardziej podniecających i wynaturzonych”⁹⁶, itp.). Nazwano także przyczyny, z powodu których to zjawisko zaistniało. Wymieniono m.in.: pragnienie zysku, banalne argumentacje wolnościowe, brak starannie sformułowanych praw chroniących dobro, niepewność i obojętność ze strony licznych osób, również środowisk kościelnych nie mówiących „stop” dla tego zjawiska⁹⁷. Dano także wskazówki jak można zaradzić temu problemowi. Może to się dokonać m.in. poprzez przedstawienie konkretnego rozwiązania dla określonych grup społecznych, posiadających różne odpowiedzialności w społeczeństwie (profesjonaliści środków przekazu, rodzice, wychowawcy, młodzież, odbiorcy, władze cywilne, Kościół i grupy religijne)⁹⁸.

W roku 1989 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu wydała dokument o tytule *Kryteria współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej w środkach społecznego przekazu*⁹⁹. Dokument ten przypomina o obowiązku wszystkich chrześcijan, jakim jest dawanie świadectwa o swojej wierze, do czego również powinno się wykorzystywać publiczne forum środków społecznego przekazu. Papieska Rada zachęca, aby wszyscy chrześcijanie podejmowali ze sobą w tym celu coraz ściślejszą współpracę,

⁹⁴ Tamże, 6, (dostęp: 01.10.2021 r.), J. Szafran, *Moralne aspekty niektórych wykroczeń seksualnych*, „Collectanea Theologica”, 75 (2005) nr 4, s. 131; M. Wyrostkiewicz, *Media źródłami przemocy*, [w:] *Oblicza przemocy. Od przyczyn do przeciwdziałania*, P. Marciniak (red.), Opole 2012, s. 35-54.

⁹⁵ Tamże, 9, (dostęp: 01.10.2021 r.).

⁹⁶ Tamże, 14, (dostęp: 01.10.2021 r.), por. S. Zawada, J. Szran, D. Sawicki, A. F. Dziuba, *Biuletyn teologicznomoralny*, „Collectanea Theologica” (2002) 72/3, s. 175.

⁹⁷ Tamże, 19-20, (dostęp: 01.10.2021 r.). Podstawową przyczyną tych zachowań jest ciemna strona ludzkiej natury skażonej grzechem, por. tamże, 7; U. Dudziak, *Korzystanie z Internetu – aspekt pastoralny. Zagrożenia i zapobieganie patologiom*, „Roczniki Teologiczne” (2007), t. LIV, zeszyt 10, s. 274.

⁹⁸ Zadaniem Kościoła jest m.in. obrona praw jednostek, rodzin a wreszcie całego społeczeństwa, do posiadania życia prywatnego, obyczajności życia publicznego oraz ochrony podstawowych wartości, por. M. Szczepaniak, *Kościół wobec wychowania dziecka – konsumenta mass mediów*, „Studia Gdańskie” 2011, t. XXVIII, s. 41.

⁹⁹ *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982-1988*, S. C. Napiórkowski (red.), Lublin 2000, s. 145-150.

otwierając się również na przedstawicieli innych religii, tak aby treści religijne faktycznie były obecne w mediach¹⁰⁰. Dokument Papieskiej Rady zawiera również stwierdzenie, że może to być zadanie trudne ze względu na różnice doktrynalne, dlatego tym bardziej z jednej strony należy uszanować i zachować tożsamość poszczególnych religii czy Kościołów, a z drugiej podejmować w mediach różne inicjatywy ekumeniczne i dialog międzyreligijny, co będzie szczególnym forum dawania świadectwa wiary w Boga¹⁰¹.

Papieska Rada stwierdziła, że w tej medialnej dyskusji nie może być miejsca na niezgodny z duchem ekumenizmu i dialogu międzyreligijnego prozelityzm lub manipulowanie treściami religijnymi, co Rada dostrzega szczególnie w postawie wielu różnych nowych ruchów religijnych czy sekt. Katolicy pracownicy mediów w kwestiach współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej powinni, zdaniem Papieskiej Rady, odznaczać się odpowiedzialnością, rozważą oraz staranną formacją duchową i doktrynalną¹⁰². Dokument podaje też ogólne kryteria i wskazówki, jak w praktyczny sposób ta współpraca ekumeniczna i międzyreligijna w mediach powinna wyglądać. Ponieważ media zbliżają ludzi, stąd też powinny one służyć coraz większej jedności wszystkich chrześcijan, co byłoby budującym świadectwem dla świata. W mediach potrzebne jest wspólne świadczenie chrześcijan o Bogu, o Chrystusie i Jego Ewangelii¹⁰³.

W związku z dwudziestą rocznicą ogłoszenia wspomnianej instrukcji *Communio et progressio* Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu wydała kolejny dokument dotyczący mediów o tytule *Aetatis novae*. Przez 20 lat świat środków społecznego przekazu uległ wielkim zmianom. W chwili opublikowania instrukcji *Aetatis novae* zbliżał się koniec XX w., co łączyło się z wieloma przemianami zarówno politycznymi, jak i społeczno-kulturalnymi. Konieczne zatem było, aby Kościół przyjrzał się na nowo światowi mediów¹⁰⁴. *Aetatis novae* odwołuje się do słów Jana Pawła II z encykliki *Redemptoris missio*, w której nazwał on świat środków społecznego przekazu

¹⁰⁰ A zarazem były to informacje prawdziwe i obiektywne, por. J. Czapliński, *Ekumeniczne aspekty apostołstwa świeckich. Współpraca katolików i protestantów*, MW Press, Lublin 2015, s. 69.

¹⁰¹ A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003, s. 129, por. J. Ospa, *Dialog doświadczenia religijnego z niechrześcijanami według bł. Jana Pawła II*, Wrocław 2013, s. 39.

¹⁰² Konkretnie wskazania dla kościelnych środków społecznego przekazu wypracowała na gruncie polskim Archidiecezja Katowicka, w ramach obrad swego II Synodu Diecezjalnego. Kwestie ekumenizmu są tam szczególnie uwypuklone ze względu na dużą liczbę wiernych protestanckich, por. II Synod Archidiecezji Katowickiej, IV. Służba (diakonia) Kościoła katowickiego, <https://archidiecezjakatowicka.pl/dokumenty/ordo/43-dokumenty/ii-synod/604-iv-sluzba-diakonia-kosciola-katowickiego>, (dostęp: 08.09.2022 r.).

¹⁰³ Por. RS 7; M. Weresa, *Chrześcijańskie świadectwo w perspektywie rozwoju mediów społecznościowych. Próba syntezy współczesnej refleksji teologicznej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” (2018) 27/1, s. 183-186.

¹⁰⁴ Por. A. Adamski, *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, Warszawa 2012, 140n.

pierwszym współczesnym 'areopagiem', „który jednoczy ludzkość i czyni z niej, jak to się określa, «światową wioskę»”¹⁰⁵. Było to odwołanie się do słów wielkiego badacza wpływu mediów na kulturę Huberta Marshalla McLuhana, który – co warto w tym miejscu dodać – był głęboko wierzącym i zadeklarowanym katolikiem oraz członkiem Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu¹⁰⁶.

Dokument *Aetatis novae* zwraca również uwagę na coraz większą liczbę nowych technik przekazu informacji, powstałych nie tylko w wyniku rozwoju znanych już technologii, ale również przez pojawienie się nowych takich jak: łączność satelitarna, telewizja kablowa, stosowanie włókien optycznych, kaset magnetowidowych i płyt kompaktowych, aż po nowoczesne technologie komputerowe i cyfrowe. Są to, jak zauważa się w dokumencie, „nowe języki”¹⁰⁷, które ludzkość zyskała dzięki rozwojowi mediów. Z jednej strony dało to Kościołowi nowe możliwości docierania do ludzi z przesłaniem Ewangelii, ale z drugiej zrodziło nowe problemy i dylematy duszpasterskie¹⁰⁸. Media mają bowiem wpływ nie tylko na to jak ludzie myślą, ale również co w ogóle myślą¹⁰⁹. Kościół może za pomocą tych środków docierać do wszystkich z wezwaniem do udziału w wewnętrznym życiu kościelnej wspólnoty. Jego zadaniem jest głosić orędzie Ewangelii w sposób właściwy i zrozumiały dla danej epoki i kultury poszczególnych narodów czy ludów, stąd też „musi to czynić w ramach tworzącej się kultury środków przekazu i do niej się zwracać”¹¹⁰. Żeby ten dialog mógł się udać, jak stwierdza *Aetatis novae*, Kościół musi starać się zrozumieć rzeczywistość

¹⁰⁵ AeN 1; RMis 37, por. P. Maciaszek, *Descriptions of culture in the media as a search for its true image*, „Perspectives on culture”, no. 28 (1/2020), s. 103n; G. Rebizant, *Internet Computer Technology w duszpasterstwie parafialnym. Studium teologiczne*, Lublin 2021, s. 174-175.

¹⁰⁶ Tego stwierdzenia H.M. McLuhan użył w książce z 1962 r. pt. „Galaktyka Gutenberga: Tworzenie człowieka typograficznego”, por. D. Gronowski, *Po co Kościołowi...*, art. cyt., s. 15 M. Imach, *Misja ewangelizacyjna w świetle adhortacji apostolskiej Ecclesia in Medio Oriente*, Katowice 2018, s. 28.

¹⁰⁷ AeN 2, Bp Adam Lepa uważa, że współczesny człowiek jest „skazany” na ciągle towarzyszenie mu środków masowego przekazu, dlatego konieczne jest jak najlepsze zbadanie ich od strony naukowej. Jego zdaniem „nieodzowny i najgłębszy wymiar w ich analizie zapewniają filozofia i teologia”, por. A. Lepa, *Uwięzienie słowa czy ekspansja obrazu?*, „Ethos” R. 6, nr 4=24 (1993), s. 20.

¹⁰⁸ *Aetatis novae* to jedyny jak dotąd dokument Kościoła zawierający określenie „teologia komunikacji”, będący sprecyzowaniem specjalności teologicznej, poświęconej komunikacji za pomocą mediów, por. M. Laskowska, *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” (2013), t. 14, s. 151n; A. Lepa, *Uwięzienie słowa...*, dz. cyt., s. 24; U. Soler, *Technologia jako narzędzie wzmacniania więzi społecznych?*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” z. 113, kol. 1991, 2018, s. 275-288.

¹⁰⁹ AeN 4, por. P. T. Goliszek, *Kerygmat dla nowej Europy*, Wydawnictwo „Gaudium”, Lublin 2004, s. 292; J. Morbitzer, *Medialność a sprawność edukacyjna ucznia*, [w:] *Człowiek, media, edukacja*, J. Morbitzer, E. Musiał (red.), Kraków 2012, s. 296; M. Frukacz, *Katecheza a media w nauczaniu Jana Pawła II*, Regionalny Ośrodek Kształcenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, s. 3, <https://www.womczest.edu.pl/download/911>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

¹¹⁰ AeN 8, por. J. Gajda, *Determinanty cywilizacyjne i kulturowe edukacji medialnej*, [w:] *Edukacja medialna*, J. Gajda, S. Juszczak, B. Siemieniowski, K. Wenta (red.), Toruń 2006, s. 18.

jaką są środki przekazu, jakie mają cele, wewnętrzne struktury, sposoby, formy i rodzaje działania, aby okazywać „wsparcie i zachętę osobom pracującym w tej dziedzinie”¹¹¹.

W roku 1995 powstał dokument Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu „100 lat kina”¹¹². W dokumencie tym Rada przypominała o konieczności prowadzenia edukacji medialnej wśród młodzieży, zwracając uwagę szczególnie na konieczność obrony wartości i posiadanie przez nich pasji do prawdy. Zdaniem Rady, szczególną rolę uświadamiania dzieciom tego, co wartościowe w filmach, mają rodzice¹¹³. Wychowujący dzieci i młodzież powinni też, posługując się filmem, brać odpowiedzialność za pokazywane im materiały. Winni również pomagać młodym, aby korzystając z filmu, uczyli się dostrzegać w nim wartości duchowe i religijne „w duchu odpowiedzialności za dokonywane wybory”¹¹⁴.

Dwa lata później w 1997 r. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu opublikowała dokument *Etyka w reklamie*. Powstał on w celu zwrócenia uwagi na zjawisko, jakim jest reklama, której znaczenie z biegiem lat się stawało się coraz większe¹¹⁵. Może mieć ona różny zasięg i grono odbiorców, a także stosować różnorodne techniki przekazu. Ponieważ ma duży wpływ na społeczeństwo, nie powinna nikogo dyskryminować. Dokument przypomina o wielkiej odpowiedzialności spoczywającej na twórcach reklamy, którzy uciekają się często do różnych socjotechnik¹¹⁶, którymi wpływają na odbiorcę tak, aby zakupił reklamowy produkt¹¹⁷.

¹¹¹ P. T. Goliszek, *Kerygmat dla nowej Europy*, dz. cyt., s. 294; P. Drzewiecki, *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2010, <http://archidiecezja.lodz.pl/lst/wordpress/?p=315>, (dostęp: 09.09.2022 r.).

¹¹² Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina*, Watykan 1995.

¹¹³ T. Bierzynski, *Odpowiedzialność jako pojęcie kluczowe w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej*, Rzeszów 2021, s. 141.

¹¹⁴ Tamże, s. 162, por. J. Gajda, *Dominująca rola mass mediów i hipermediów w kulturze i edukacji*, [w:] *Edukacja medialna*, J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemieniowski, K. Wenta (red.), Toruń 2006, s. 64.

¹¹⁵ EtR 1. Więcej na temat celów i funkcji reklamy z punktu widzenia medioznawczego, por. M. Wszolek, *Reklama. Operacjonalizacja pojęcia*, Kraków 2015, s. 135n.

¹¹⁶ EtR 2; Reklamy posługują się różnymi technikami perswazji, aby oddziaływać na myślenie i zachowanie jednostek. Często twórcy reklam z wykształcenia są psychologami, „dzięki czemu znają i wykorzystują metody komunikacji perswazyjnej i są w stanie skutecznie oddziaływać na opinie odbiorców reklam”, por. D. Krok, *Etyczne aspekty perswazji w reklamie*, „Dialogi o kulturze i edukacji”, nr 1(1)/2012, s. 186; B. Kwarcia, *Co trzeba wiedzieć o reklamie*, Kraków 1999, s. 67-68; A. Barczyk-Sitkowska, *Reklama nieetyczna – studium przypadku Reserved („Polish boy wanted”)*, „Studia Medioznawcze” 2019, tom 20, nr 2 (77), s. 147–159.

¹¹⁷ EtR 4; Niektórzy reklamodawcy dążą nawet do zniszczenia swoich konkurentów poprzez reklamę, por. S. Szadyko (red.), *Komunikacja specjalistyczna*, t. II, *Specyfika języków specjalistycznych*, Warszawa 2009, s. 54; W. Z. Stefaniak, *Zarys problematyki norm etycznych we współczesnej reklamie*, [w:] *Media w edukacji. Wymiar kulturowy i aksjologiczny*, A. Roguska (red.), Siedlce 2013, s. 63. A. Galarowicz-Szczesiak, *Etyka w reklamie jako determinant kształtowania świadomości konsumenckiej u młodzieży oraz jej wpływ na określanie stopnia niezależności decyzyjnej w procesie zakupowym w tej grupie społecznej*, Nowy Sącz 2019, 25n; J. Lizak, *Perswazja i manipulacja jako narzędzie komunikacji w*

Reklama może jednak również pozytywnie wpływać na rozwój gospodarki, poprzez informowanie ludzi o nowych wyrobach i usługach, „słusznie uznawanych za atrakcyjne, oraz o ulepszeniach dokonanych w produktach już wcześniej obecnych na rynku”¹¹⁸. Dzięki temu może pomóc konsumentom podejmować decyzje dotyczące zakupu produktu czy usług w sposób poinformowany i przemyślany¹¹⁹. Reklama może także przyczynić się do wzrostu wydajności i spadku cen, co ma wpływ na pobudzenie postępu gospodarczego i co sprzyja rozwojowi produkcji i handlu. Jej polem dobrego działania może być też polityka, jeśli reklama wnosi pozytywny wkład w funkcjonowanie systemów demokratycznych oraz kultura, gdyż „niektóre reklamy są arcydziełami sztuki popularnej, pełnymi oryginalnych pomysłów i niepowtarzalnego uroku”¹²⁰. Właściwie wykorzystana reklama może pozytywnie oddziaływać na życie moralne i religijne, np. poprzez promocję akcji dobroczynnych, postaw patriotycznych, przez wezwanie do tolerancji, współczucia, altruizmu czy miłosierdzia wobec potrzebujących. W dokumencie wspomniano również, że obecność w mediach, w tym także w reklamie, to dla Kościoła niezbędny element strategii duszpasterskiej. Środki społecznego przekazu „mogą i powinny być narzędziami w służbie prowadzonej przez Kościół reewangelizacji i nowej ewangelizacji współczesnego świata”¹²¹.

Dokument zwraca uwagę również na możliwy negatywny wpływ reklamy. Przykładem może być np. reklama gospodarcza, która upowszechnia konsumpcyjne podejście do świata i promowanie błędnego stylu życia, „który wyżej stawia dążenie do tego, by *mieć*, aniżeli *być*, i chce *mieć* nie po to, aby bardziej *być*, lecz by doznać w życiu jak najwięcej przyjemności”¹²². Zdaniem Papieskiej Rady, promowanie i wytwarzanie nawyków konsumpcyjnych jest szkodliwe dla fizycznego i duchowego

reklamie, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 400n.

¹¹⁸ EtR 5.

¹¹⁹ Niejednokrotnie dzieje się jednak odwrotnie i wielu podświadomie ulega wpływowi reklamy, por. D. Paryła, *Psychofizjologia odbierania reklamy. Wzorce i zachowania*, [w:] „Etyka w mediach”, vol. 8, *Kodyfikacja czy modyfikacja norm?*, W. Machura, J. Sobczak (red.), Poznań-Opole 2011, s. 119.

¹²⁰ EtR 7.

¹²¹ EtR 8, Jan Paweł II, Orędzie na 26. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Niech Bóg obdarzy mocą i wsparciem katolików działających w świecie środków społecznego przekazu!*, 1992, <https://www.paulus.org.pl/241,26-sdssp-jan-pawel-ii-1992>, (dostęp: 22.03.2022 r), por. R. Zimny, *Etyczny status fikcji reklamowej*, [w:] *Retoryka i etyka*, B. Sobczak, H. Zgólkowa (red.), Poznań 2009, s. 235; Jak za Janem Pawłem II zauważa Anna Nawrot służba ta „widziana jest przede wszystkim jako wyraz miłości bliźniego, działania na rzecz jego udoskonalenia i postępu”, A. Nawrot, *Rola środków społecznego przekazu w budowaniu jedności Europy w refleksji Jana Pawła II*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2009, vol. 12, nr 1, s. 46, por. Jan Paweł II, *Przemówienie do III grupy Biskupów polskich*, Watykan 14.02.1998, [w:] *Europa zjednoczona w Chrystusie. Antologia*, Biały Kruk, Kraków 2002, s. 320.

¹²² CA 37, por. A. Lepa, *Świat manipulacji*, Częstochowa 2011, s. 204-205.

życia człowieka i „stanowi poważne nadużycie i obrazę ludzkiej godności”¹²³. Stąd też Rada zaleca, aby tworzący reklamy kierowali się zasadami moralnymi, dzięki czemu reklama nie będzie narzędziem krzywdy, ale będzie miała pozytywny wpływ na społeczeństwo. Wartości, na które zwraca się uwagę w dokumencie to prawdomówność reklamy, promowanie i ochrona godności osoby oraz budzenie w osobach trudniących się tworzeniem reklam odpowiedzialności społecznej za dobro odbiorców¹²⁴.

Wśród dokumentów wydanych przez Papieską Radę ds. Środków Społecznego Przekazu znajduje się również *Etyka w środkach społecznego przekazu*¹²⁵. Zdaniem Rady nie można uważać mediów za „ślepe siły przyrody wymykające się spod kontroli człowieka”, ponieważ – nawet gdyby nastąpiły jakieś nieoczekiwane następstwa związane z przekazem – to jednak ostatecznie to „ludzie decydują o posługiwaniu się środkami społecznego przekazu w dobrym lub złym celu, w dobry lub zły sposób”¹²⁶. Na to, w jaki sposób oddziałują media, mają wpływ wszyscy z nimi związani, a przede wszystkim ci, którzy tworzą i emitują treści¹²⁷. W dokumencie zwrócono uwagę, że obecnie w środkach społecznego przekazu można znaleźć dosłownie wszystko. Nie pozostaje to obojętne dla odbiorcy mediów, a nawet należy stwierdzić, że ma to na niego bardzo duży wpływ. Kościół interesuje się mediami przede wszystkim dla głoszenia Ewangelii i aby za ich pomocą budować *communio*, wspólnotę. Ze względu na to, że natura mediów bardzo sprzyja możliwości realizacji tych zadań, stanowisko Kościoła wobec środków społecznego przekazu jest „zasadniczo pozytywne

¹²³ EtR 10, por. W. Bołoz, *Etyka w reklamie*, [w:] *Percepcja reklamy. Zagadnienia psychologiczne*, A. Strzałeczki (red.), Warszawa 1998, s. 15; W. Z. Stefaniak, *Zarys problematyki norm...*, art. cyt., s. 68; A. Barczyk-Sitkowska, *Reklama nieetyczna – studium przypadku Reserved („Polish boy wanted”)*, „Studia Medioznawcze” (2019), s. 149.

¹²⁴ EtR 18-23, por. A. Przybyło, *Etyka reklamy*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” Nr 11/2020, s. 6.

¹²⁵ W. Kućko, *Etyczne aspekty mediów społecznościowych oraz ich wpływ na zachowanie i sposób myślenia na początku XXI w.*, „Społeczeństwo i Polityka” Nr 4 (61)/2019, s. 50.

¹²⁶ EtŚ 1; Należy na nie zatem patrzeć podmiotowo, a nie przedmiotowo, por. M. Drożdż, *Etyka mediów w obronie wartości*, Kraków 2019, s. 81; Jak zauważa Grzegorz Zaraziński, wiele prac badawczych dowiodło, że dziennikarze w świecie mediów „tworzą ważny, ale nie jedyny element wpływający na kształt i treść przekazu, ponoszący za to etyczną odpowiedzialność”. Z doświadczenia wynika, że „kryteria wyboru i tworzenia przekazu dziennikarz nabywa w trakcie procesu dziennikarskiej socjalizacji tzn. w kontekście kształcenia, a szczególnie praktyki redakcyjnej”, por. G. Zaraziński, *Czy mediom potrzebna jest etyka?*, „Teologia Praktyczna” (2005), Tom 6, s. 20-21.

¹²⁷ Ks. Michał Drożdż zwraca uwagę na konieczność podkreślenia wymiaru etycznego nie tylko w treści przekazu, formy czy procesu przekazywania, ale również kwestię „podstawowych zagadnień strukturalnych i systemowych w świecie mediów, które często mają związek z polityką i dostępem do technologii”, por. M. Drożdż, *Ile jest etyki w kodeksach etyki dziennikarskiej – specyfika kodeksów etycznych*, „Rocznik Medioznawczy” (2019) 1, s. 25.

i zachęcające”¹²⁸. Kościół pragnie również wspierać osoby pracujące w dziedzinie komunikacji i przedkłada im pozytywne zasady, aby pomóc im w ich pracy, popierając dialog, w którym dziś właściwie może uczestniczyć każdy¹²⁹.

Kolejny dokument Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Etyka w Internecie* zawiera pytanie, czy obserwowany w świecie rozwój mediów rzeczywiście przyczynia się „do autentycznego rozwoju ludzkiego, wspierania jednostek i ludów w byciu wiernym swemu transcendentnemu przeznaczeniu”¹³⁰. Papieska Rada zwraca uwagę, że nowe media mogą być potężnymi narzędziami służącymi edukacji, kulturowemu bogactwu, działalności handlowej oraz uczestniczeniu w polityce i dialogu między kulturami. Mogą pomóc we wzajemnym zrozumieniu i służyć sprawie religii¹³¹. Nie są one jednak dobre same w sobie, bo choć mogą być wykorzystane w dobrych celach, mogą stać się też „narzędziem wyzysku, manipulacji, dominacji i niszczenia”¹³². Dokument *Etyka w Internecie* powstał po to, aby przedstawić katolicką wizję Internetu, który dla Kościoła jest swojego rodzaju punktem wyjścia do dialogu z „innymi grupami społeczeństwa, zwłaszcza religijnymi”¹³³, traktując go jako wspaniałe narzędzie technologii. Zdaniem Papieskiej Rady, w etycznej ocenie Internetu należy przede wszystkim wziąć pod uwagę osobę i wspólnotę. Zagrożeniem dla dobra jednostek i dobra wspólnego jest współczesna globalizacja, ponieważ jest ona oparta o bogacenie się niewielkiej liczby osób i pozostawieniu pozostałych ludzi nieobecnymi¹³⁴. Współczesne media – dzięki dostępowi do Internetu – posiadają dużo większą możliwość uczynienia z każdego człowieka w dowolnej części świata „partnera w interesach rasy ludzkiej”¹³⁵.

¹²⁸ EtŚ 4; B. Dążkowska, *Kościół w świecie mediów. Ewangelizacja w dobie komputerów*, „Pedagogia Christiana” (2008) 1/21, s. 115.

¹²⁹ Por. M. Drożdż, *Etyka mediów...*, dz. cyt., s. 85.

¹³⁰ EtI 1. Niektórzy komentatorzy zwracają uwagę, że świat wirtualny może być doskonałym uzupełnieniem, liturgii i osobistego kontaktu z Bogiem, por. A. Marcol, „*Kościół w Internecie – Internet w Kościele: społeczeństwo internautów a kultura globalna*”, red. Konrad Glombik, Maria Kalczyńska, Opole 2015: [recenzja], „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media” (2016) 4, s. 235; por. G. Umiński, *Diecezjalne www w Polsce a nowa ewangelizacja. Poszukiwania teologiczno-medioznawcze*, Seria naukowa: Nowe media i Kościół 4, Warszawa 2017, s. 13-14.

¹³¹ Choć Internet nie zastąpi głębokiego spotkania z Bogiem, może jednak stanowić uzupełnienie i pomoc w przygotowaniu się na spotkanie z Chrystusem we wspólnocie Kościoła, por. R. Dulian, *Profesjonalna informacja w Internecie*, „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” nr 1-2 (20-21) / 2005, s. 150-151.

¹³² EtI 1, por. G. Zaraziński, *Czy mediom...*, art. cyt., s. 26; S. Laird, R. Borowik, B. Borowik, *Etyczne reperkusje globalnych przemian w społeczeństwie informacyjnym*, „Annales: etyka w życiu gospodarczym” (2006) t. 9, nr 1, s. 271; M. Mielcarek, *Nowe media – nowe dziennikarstwo?*, „Refleksje”, nr 2, jesień-zima 2010, s. 18.

¹³³ EtI 2; B. Dążkowska, *Kościół w świecie mediów...*, art. cyt., s. 117.

¹³⁴ EtI 3-4, por. J. B. Thompson, *Media i nowoczesność. Społeczna teoria mediów*, Wrocław 2001, s. 165-166.

¹³⁵ EtI 5. Jak zauważają badacze, współczesny człowiek, niezależnie od swojej woli, jest uzależniony od świata komputerów i sieci internetowej, „co w sposób radykalny i nieodwracalny zmienia nie tylko

Należy zatem wykorzystywać nowe media elektroniczne do rozwiązywania różnych ludzkich problemów, wspierania integralnego rozwoju osoby oraz do tworzenia świata bardziej rządzącego się sprawiedliwością, pokojem i miłością¹³⁶.

W dokumencie *Kościół a Internet* Papieska Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, zauważa, że sieć internetowa może przysłużyć się dokonywaniu rewolucyjnych zmian w takich sferach ludzkiej aktywności jak: handel, edukacja, polityka, dziennikarstwo, stosunki międzynarodowe i międzykulturowe. Zmiany te nie dotyczą tylko tego w jaki sposób ludzie się komunikują, ale również „jak rozumieją swoje życie”¹³⁷. Kościół widzi w środkach społecznego przekazu dary Boże, które dzięki Jego Opatrzności jednoczą ludzi w braterstwie, a przez to pomagają im we współdziałaniu z Bożym planem zbawienia¹³⁸. W dokumencie podjęto temat wpływu Internetu na religię, a zwłaszcza na Kościół katolicki. Zdaniem Papieskiej Rady Kościołowi, w stosunku do mediów, przyświecają dwa cele: powinny działać na rzecz rozwoju sprawiedliwości, pokoju i solidarności międzyludzkiej, a także służyć wzajemnej komunikacji¹³⁹. Jest ona czymś więcej niż ćwiczeniem się w technice, ponieważ znajduje „sвій punkt wyjścia we wspólnocie miłości między Boskimi Osobami i ich komunikowaniu się z nami”¹⁴⁰. Według dokumentu *Kościół a Internet*, konieczne jest prowadzenie skutecznego dialogu z ludźmi, zwłaszcza z młodymi, którzy są przesiąknięci doświadczeniem tej nowej technologii¹⁴¹. Internet, zgodnie z przesłaniem dokumentu, posiada jeszcze większe

gospodarkę, ale całe życie człowieka”. To, na co człowiek ma wpływ to kwestia wyboru czy nauczyć się korzystać z owych technologii, czy je ignorować, hamując tym samym swój własny rozwój, por. H. Sommer, H. Sommer, J. Michno, *Szanse i zagrożenia społeczeństwa informacyjnego – wybrane aspekty*, [w:] *Kultura – Przemiany – Edukacja. Tom III. Myśl o wychowaniu. Teorie i zastosowania edukacyjne*, Rzeszów 2015, s. 89; M. Laskowska, *Nowe media – nowa etyka?*, [w:] *Nowe media, ale nowe czy stare problemy?*, J. Hajdasz (red.), Poznań 2011, s. 100-101.

¹³⁶ EtI 5; W. Furmanek, *Niektóre etyczne wymiary technologii informacyjnych, w tym Internetu*, „Dydaktyka Informatyki. Problemy metodyki”, W. Furmanek, A. Piecuch (red.), Rzeszów 2004, s. 172

¹³⁷ KaI 2.

¹³⁸ Przemysław Sołga zwraca uwagę, że Internet to medium, do którego Kościół niemal od samego początku jest nastawiony pozytywnie, w przeciwieństwie do innych środków społecznego przekazu, por. P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu: zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae” 2 (2016), s. 157. Wiąże się to jednak raczej z czasem jego powstania. Stosunek Kościoła do mediów na początku XXI w. jest dużo bardziej pozytywny niż wiek wcześniej, por. D. Kuczwał, *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, Rok IX 2010 Nr 1 (16), s. 73; B. Gienza, *Internet w Kościele – Kościół w Internecie*, Ethos (2005) 18 nr 1-2, s. 410; CeP 2.

¹³⁹ Internet może bowiem pomóc w przezwyciężaniu osamotnienia oraz izolacji jednostek, z „którymi kontakt offline jest utrudniony”, por. P. Siuda, *Chrześcijańskie oblicze Internetu*, [w:] *Ponowoczesne przestrzenie oddziaływań wychowawczo-formacyjnych kościoła i „ziemie niczyje”*, R. Jasnos, E. Miśkowiec (red.), Kraków 2015, s. 222.

¹⁴⁰ KaI 3, por. A. Skreczko, *Rola Kościoła w przeciwdziałaniu manipulacji w mediach*, „Studia Teologiczne” 28 (2010), s. 241; S. Juszczyk, *Globalna sieć komputerowa – Internet – w edukacji*, [w:] *Edukacja medialna*, J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemieniński, K. Wenta (red.), Toruń 2006, s. 328.

¹⁴¹ R. Podpora, *Watykan i Internet*, „E-mentor” nr 1 (18) / 2007, <https://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/18/id/391>, (dostęp: 12.09.2022 r.).

możliwości, ponieważ daje ludziom „bezpośredni i natychmiastowy dostęp do ważnych zasobów religijnych i duchowych – wspaniałych bibliotek i muzeów oraz miejsc kultu, dokumentów i nauczania Magisterium, pism Ojców i Doktorów Kościoła oraz duchowej mądrości wieków”¹⁴². Dzięki niemu istnieje możliwość przewyższania dużych odległości czy izolacji społecznej, a podobnie myślący ludzie dobrej woli mogą nawiązywać ze sobą kontakt, zachęcać się i wspierać, dzięki łączeniu się ze sobą w wirtualnych społecznościach wiary¹⁴³.

Czterdzieści lat po promulgacji dekretu soborowego *Inter mirifica*, u progu swego ziemskiego życia Jan Paweł II napisał list apostolski *Szybki rozwój*. Papież stwierdził w nim, że trzeba na nowo podjąć refleksję nad „wyzwaniami”, a zarazem „wspaniałym dziełem Boga i ludzi”¹⁴⁴, jakimi są środki społecznego przekazu. Zdaniem Jana Pawła II Kościół powinien posługiwać się nimi nie tylko, aby szerzyć Dobrą Nowinę, ale także zespalać je z „nową kulturą”, tworzoną i rozpowszechnianą przez media¹⁴⁵. Zdaniem papieża Kościół zdał już sobie sprawę z tego, jak ważne jest posługiwanie się nowoczesnymi technikami i technologiami społecznego przekazu, które Jan Paweł II określił integralną część misji Kościoła w trzecim tysiącleciu¹⁴⁶. Media mają przekazywać orędzie „nadziei, łaski i miłości Chrystusa” i wskazując na wieczną perspektywę nieba, której same nigdy nie będą w stanie osiągnąć¹⁴⁷. Środki społecznego

¹⁴² Kał 5, por. B. Gieźda, *Internet w Kościele...*, art. cyt., s. 412.

¹⁴³ Kał 10; B. Drożdż, *Internet w duszpasterstwie Kościoła. Próba sformułowania zasad*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, r. III (2004) nr 1, s. 196.

¹⁴⁴ RS 2. 14. Kościół w Bogu widzi nie tylko nadawcę, ale również odbiorcę przekazu medialnego, który jest cudownym i szczodrym darem opatrności dla współczesnych czasów, por. W. Misztal, *Bóg odbiorcą przekazu medialnego: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 r.*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 17 (2018), s. 145-150; por. Pius XI, *Nuntium radiophonicum die XII februarii MDCCCXXXI*, AAS 23 (1931) nr 3, s. 65-70, nr 1; Pius XII, *Miranda prorsus*, 1; Paweł VI, Orędzie na 7. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki masowego przekazu a umocnienie i propagowanie wartości duchowych*, 5 (1973), <https://www.paulus.org.pl/260,7-sdssp-pawel-vi-1973>, (dostęp: 22.03.2022 r.); W. Misztal, *Dobroć a skuteczne komunikowanie w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka*, „Media Biznes Kultura”, (2020) 1(8), s. 63.

¹⁴⁵ Jak stwierdza papież: „Również świat mediów potrzebuje Chrystusowego odkupienia” (RS 4), a Biblia dla ludzi wierzących może być źródłem inspiracji dla nowoczesnej komunikacji, ściślej związanej również z technologiami medialnymi, por. W. Misztal, *Cyberprzestrzeń i mass media sprzymierzeńcem duchowości?*, „Analecta Cracoviensia” 44 (2012), s. 182; tenże, *Globalizacja a dzieło stworzenia-zbawienia*, „Analecta Cracoviensia” 46 (2014), s. 107; K. Bernat, *Media i dziennikarstwo w świetle nauczania papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, [w:] *Formy dziennikarstwa: między odpowiedzialnością a sensacją*, K. Wolny-Zmorzyński, K. Kowalik, K. Bernat, M. Zimnoch, Warszawa-Kraków-Rzeszów 2015, s. 132-133.

¹⁴⁶ RS 7-8.

¹⁴⁷ RS 14. Aby to mogło się dokonać, jak zauważa Milena Kindziuk, język religijny w mediach nie może być tylko nowoczesny, ale w jakimś stopniu musi pozostawać w kontraście do świata i codziennego języka mediów masowych, M. Kindziuk, *Problemy użycia języka religijnego we współczesnych mediach*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 12 (48), nr 2 (2020), s. 76. 67-83, por. K. Kunert, *Możliwość recepcji języka religijnego w komunikacji masowej*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”

przekazu to wielkie narzędzia wspomagające ludzką komunikację, która sama z siebie jest darem od Boga, będącego w nieustannym wewnątrztrynitarnym dialogu oraz w dialogu z człowiekiem. Są one też cenną pomocą dla Kościoła w jego misji szerzenia Ewangelii i wartości religijnych oraz służą rozwijaniu dialogu, współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej. Mogą być narzędziem obrony trwałych zasad społeczeństwa, które szanuje godność człowieka i dba o wspólne dobro. Korzystanie z mediów to odpowiedź uczniów Chrystusa żyjących w XX i XXI w. na nakaz pójścia na cały świat i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu (por. Mk 16, 15)¹⁴⁸.

W liście *Szybki rozwój* Jan Paweł II wyznaczył również trzy przestrzenie troski o środowiska związane z mediami, którymi są: formacja, współuczestnictwo i dialog. Celem formacji, zdaniem papieża, jest rozpowszechnianie wiedzy o mediach oraz uczenie, jak świadomie z nich korzystać. Wiąże się to z tym, że media wprowadziły nowe języki przekazu, które „modyfikują procesy uczenia się i zmieniają jakość relacji międzyludzkich”¹⁴⁹. Papież zauważa też, że brak należytej formacji może prowadzić do tego, że media zamiast służyć ludziom, to będą się nimi posługiwać i wywierać na nich przemożny wpływ. Jan Paweł II apelował również o współuczestnictwo w tym dobru jak największej grupy ludzi, również przez uchwalenie stosownych rozwiązań prawnych w tej kwestii. Zachęcał także do walki o „rozwój kultury współodpowiedzialności”¹⁵⁰. Dla Jana Pawła II bardzo ważne było również prowadzenie dialogu pomiędzy tworzącymi media a ich odbiorcami, aby środki te służyły wzajemnemu poznaniu, solidarności i pokojowi. Papież zaznacza, że jeśli są one używane w służbie porozumienia między narodami, mogą być ogromnym bogactwem. Używane, aby podtrzymywać

8 (2009), nr 2 (15), s. 104, I. Bajerowa, *Szanse języka religijnego w świetle kultury masowej*, [w:] *Teologia, kultura, współczesność*, Z. Adamek (red.), Tarnów 1995, s. 103.

¹⁴⁸ RS 7, por. M. Chmielewski, *Ewangelizacyjna misja Kościoła a social media*, „Studia Leopoliensia” 10(2017), s. 191-205 s. 193.

¹⁴⁹ RS 11. Media, będące bowiem jednym z „najbardziej charakterystycznych znaków współczesnej cywilizacji”, głęboko oddziałują na kulturę, stąd można mówić o „kulturze ukształtowanej przez media” albo o „kulturze medialnej”, por. W. Kawecki, *Kościół i kultura w dialogu (od Leona XIII do Jana Pawła II)*, Kraków 2008, s. 146; M. Chmielewski, *Kultura medialna jako wyzwanie dla komunikacji wiary w świetle orędzi Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, BEM 1/2016, s. 163n; B. Wolska, *Odpowiedzialność za rodzinę w wymiarze indywidualnym i społecznym*, „Pedagogia Ojcostwa: katolicki przegląd społeczno-pedagogiczny”, 2013, nr 1, s. 209-210; A. Michniuk, *Nowe media w praktyce*, „Refleksje” 3/2019, s. 17.

¹⁵⁰ RS 11. Współuczestnictwo w szczególny sposób może być realizowane w przypadku nowych mediów, w których zanikają tradycyjne role nadawcy i odbiorcy. Każdy korzystający z nowych mediów staje się w pewnym sensie nadawcą i twórcą przekazu medialnego, por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa 2002, s. 24. K. Stępnia, *Internet – czy współczesna wieża Babel?*, [w:] *Nowe media i wyzwania współczesności*, M. Sokołowski (red.), Toruń 2013, s. 70; Piotr Wajs nazywa tę cechę nowych mediów „dialogicznością”, por. P. Wajs, *Święty Jan Paweł II w mediach społecznościowych*, „Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars” (2015) 21/2(46), s. 373.

niesprawiedliwość i podsycać konflikt, mogą stać się jednak niszczącą bronią¹⁵¹.

Na temat środków społecznego przekazu można przeczytać również w nowym *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Temat środków społecznego przekazu został poruszony w trzeciej części katechizmu przy okazji omawiania VIII przykazania Dekalogu: „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu!”. Jest to uwarunkowane tym, że zadaniem mediów jest przekazywanie prawdy, gdy tymczasem przez niektórych środki te używane są często do szerzenia kłamstwa i manipulacji¹⁵². *Katechizm Kościoła Katolickiego* z 1992 r. rozwija temat mediów głównie w 7 artykułach (2493-2499), przy czym kilka pojedynczych wzmianek można spotkać także w innych artykułach¹⁵³. Przypomina on wielką rolę środków społecznego przekazu w dzisiejszym świecie, zwłaszcza w kontekście informowania i formowania człowieka, rozwoju kultury i formowania opinii publicznej¹⁵⁴. Przypomina on o celu mediów, jakimi są: służba człowiekowi, jego prawom i godności oraz dobru wspólnemu. Wobec tego media powinny być związane z takimi wartościami jak prawda, wolność, sprawiedliwość i solidarność¹⁵⁵. Poszanowanie prawdy w środkach społecznego przekazu powinno opierać się o ewangeliczną zasadę miłości braterskiej, ponieważ nie każdą prawdę i nie każdemu, kto jej żąda, należy ujawniać.

Katechizm stwierdza, że takie wartości jak bezpieczeństwo drugiego człowieka, poszanowanie życia prywatnego czy dobro wspólne są wystarczającymi powodami

¹⁵¹ W podobny sposób Jan Paweł II wyrażał się w 38. Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z roku 2004. Papież stwierdził, że „media nie powinny sprawiać wrażenia jakoby ich celem było niszczenie zdrowych rodzinnych wartości tradycyjnych kultur albo zastąpienie tychże wartości – w ramach procesu globalizacji – złaicyzowanymi wartościami społeczeństwa konsumpcyjnego”, por. Jan Paweł II, Orędzie na 38. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Media w rodzinie: ryzyko i bogactwo*, 2004, <https://www.paulus.org.pl/229,38-sdssp-jan-pawel-ii-2004>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

¹⁵² Przykładem zjawiska subiektywnego przekazywania prawdy zajęli się w swojej pracy naukowej Wiesław Przyczyna i Aneta Załazińska. Analizując przekaz papieża Franciszka podczas Światowych Dni Młodzieży w 2016 r., ukazali oni w jaki sposób treści te były przekazywane i interpretowane przez media. Badaczom udało się wykazać, że do odbiorców bardziej dotarły treści przetworzone już przez media niż słowa, które wypowiedział papież, por. W. Przyczyna, A. Załazińska, *Wpływ mediów na recepcję wątków społecznych zawartych w przemówieniach papieża Franciszka podczas Światowych Dni Młodzieży w Krakowie*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 33 (2017), s. 91–104.

¹⁵³ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 100.

¹⁵⁴ KKK 2493. Odwołując się do tego fragmentu można doszukać się podstawowych funkcji mediów jakimi są funkcja informacyjna, wychowawcza i kulturalna, por. M. Sitarz, *Zadania mediów...*, art. cyt., s. 159n; Z. Marek, *Katechizm Kościoła Katolickiego źródłem formacji chrześcijanina*, „Studia Katechetyczne” 10 (2014), s. 112-113. Więcej na temat funkcji mediów: D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007, s. 111n; A. Lepa, *Pedagogika mass...*, dz. cyt., s. 46n i in.

¹⁵⁵ KKK 2494. Promowanie w mediach przez chrześcijan uniwersalnych wartości ludzkich takie jak prawda, dobro i piękno może pomóc w dotarciu do złaicyzowanego społeczeństwa z przesłaniem Ewangelii, por. O. Szczypiński, *Rola środków społecznego przekazu w orędziach Benedykta XVI* [w:], *Otwarte usta. Wolność słowa i mediów*. J. Zimny (red.), Stalowa Wola 2013, s. 12; M. Laskowska, *Środki Społecznego Przekazu w duszpasterstwie. Etyczna analiza relacji*, [w:] *Media w duszpasterstwie*, M. Przybysz, T. Wielebski (red.), Warszawa 2014, s. 95.

do tego, aby przemilczeć to, co nie powinno być publicznie znane, a czasami dla uniknięcia zgorszenia konieczna jest w mediach ścisła dyskrekcja¹⁵⁶. Wyraźnie potępiona została ingerencja w życie prywatne osób zaangażowanych w działalność polityczną lub publiczną jeśli narusza to ich intymność i wolność¹⁵⁷. Zadaniem całego społeczeństwa jest zaś dążenie do kształtowania zdrowej opinii publicznej, opartej na informacji prawdziwej i słusznej¹⁵⁸. Odbiorcy środków społecznego przekazu, nie mogą być bierni i bezkrytyczni wobec przekazywanej im w mediach treści, a także powinni korzystać z nich z umiarem i samodyscypliną¹⁵⁹. Kościół na stronach *Katechizmu Kościoła Katolickiego* wzywa dziennikarzy, twórców i nadawców programów telewizyjnych, aby służyli prawdzie i nie obrażali miłości, a podając informacje szanowali zarówno „istotę faktów”, jak i „granice osądu wobec osób”¹⁶⁰. Na władzę świecką nakłada zaś obowiązek ochrony – również poprzez państwowe ustawy i przepisy – prawdziwej i słusznej wolności informacji. Państwo powinno dbać, aby niewłaściwe korzystanie ze środków społecznego przekazu nie doprowadziło do zagrożenia dla dobrych obyczajów oraz postępu społeczeństwa, a jeśli jest taka konieczność stosować odpowiednie kary dla tych, którzy naruszyli czyjeś prawo do dobrego imienia i tajemnicy życia prywatnego¹⁶¹. Nigdy nie powinno się również stosować środków społecznego przekazu, aby manipulować opinią publiczną, gdyż społeczeństwo ma prawo do prawdziwej informacji, wolności i sprawiedliwości¹⁶².

Odniesienia do świata mediów znajdują się również w „Katechizmie dla młodzieży *Youcat*”, wydanym przez papieża Benedykta XVI. Już we Wstępie

¹⁵⁶ KKK 2489; tj. KPK/83 kan. 222: „nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności”, por. J. Gręźlikowski, *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w kościele (kan. 220 KPK) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*, „Teologia i Człowiek” (2012) 19, s. 232.

¹⁵⁷ KKK 2492. Taką postawę reprezentują osoby mające odpowiednią formację duchową, ludzką i etyczną, która jest szczególnie potrzebna dla ludzi mediów; por. D. Lubiński, *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*, „Łódzkie Studia Teologiczne” (2011) 20 s. 228.

¹⁵⁸ Dzisiejszego człowieka można bowiem określić mianem *homo comunicans*, por. M. Dziewiecki, *Ponowoczesność, media i ewangelizacja*, „Kieleckie Studia Teologiczne” (2004) 3, s. 31.

¹⁵⁹ KKK 2496. Jak zauważają Monika Przybysz i Kinga Cybulska, to wskazanie jest szczególnie istotne dla reklam, które niejednokrotnie przekazują „wzorce prowadzące do oceny osoby przez pryzmat posiadanych przez nią rzeczy”, por. M. Przybysz, K. Cybulska, *Wskazania Kościoła katolickiego w odniesieniu do odpowiedzialnej konsumpcji*, „Horyzonty Wychowania” (2020), 19(49), s. 26-27.

¹⁶⁰ KKK 2487.

¹⁶¹ KKK 2498. Nowoczesne technologie, aby służyć dobru jednostki i społeczeństwa, nie mogą deprecjonować człowieka i podsycać nienawiść i nietolerancji, por. T. Szczepniak, *Wpływ mediów na kształt kultury w orędziach Benedykta XVI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006–2013)*, „Studia Pelplińskie”, 55 (2021), s. 296. Na temat tajemnicy dziennikarskiej w ujęciu etycznym, por. J. Wasil, *Tajemnica dziennikarska w świetle kodeksów etyki dziennikarskiej*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 215-218.

¹⁶² KKK 2512, por. W. Węckowski, *Rola mediów w Kościele*, „Język – Szkoła – Religia” 6 (2011), s. 499.

do *Youcat'a* Benedykt XVI odwołał się do posługiwania się mediami, zachęcając młodych, aby studiowali ten katechizm osobiście i w grupach, a także by tworzyli internetowe grupy i fora, w których będą dzielić się ze sobą doświadczeniem swojej wiary i treściami poznanymi podczas lektury *Youcata*¹⁶³. Tematowi mediów w katechizmie *Youcat* poświęcone zostały punkty 459-460. *Youcat* definiuje środki społecznego przekazu jako „media nastawione nie na pojedynczego człowieka, lecz skierowane do masowego odbiorcy, wpływające na społeczeństwo: prasa, film, radio, telewizja, Internet itp.”¹⁶⁴. *Katechizm dla młodzieży* porusza kwestię etycznej odpowiedzialności spoczywającej na środkach masowego przekazu. Według *Katechizmu* nadawcy medialni ponoszą odpowiedzialność moralną wobec odbiorców. Ich zadaniem jest przede wszystkim rzetelne informowanie społeczeństwa, a dociekania dotyczące stanu rzeczy czy forma upublicznienia informacji w mediach musi respektować prawa i godność człowieka. Według *Youcat'a* media mają uczestniczyć w budowie sprawiedliwego, wolnego i solidarnego świata. Często są jednak wykorzystywane do czegoś przeciwnego, stając się orężem w sporze ideologicznym albo ci, którzy za nie odpowiadają rezygnują w swoich działaniach z etyki, czynią z mediów „zwodziciela uzależniającego ludzi”¹⁶⁵.

Katechizm dla młodzieży *Youcat* przestrzega również przed niebezpieczeństwem związanym z mediami. Wielu ludzi, zwłaszcza dzieci, uważa to, co widzą w mediach za rzeczywiste, a to, co jest oznaczone jako rozrywka, często okazuje się być promocją przemocy, antyspołecznych zachowań czy banalizacją ludzkiej seksualności. *Youcat* określa to jako grzech odpowiedzialnych za media i instytucji kontrolujących środki przekazu. Według *Katechizmu dla młodzieży*, osoby, która pracują w mediach powinny mieć zawsze na uwadze walor wychowawczy tworzonych treści, a młodzi ludzie powinni uczyć się wolności i krytycznego podejścia do mediów, zwłaszcza, że jeśli ktoś „konsumuje serwowane przez media: przemoc, nienawiść i pornografię, ten duchowo i mentalnie tonie w bagnie i szkodzi sobie”¹⁶⁶.

Po II Soborze Watykańskim swojego odnowienia doczekał się nie tylko katechizm, ale również *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Konieczne było dostosować

¹⁶³ Benedykt XVI, *Wstęp*, [w:] *Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla Młodych*, Częstochowa 2011, s. 10. por. M. Chmielewski, *Youcat – wskazania dla katechezy w kulturze medialnej*, [w:] *Catechetica Porta Fidei*, A. Kiciński, P.T. Goliszek (red.), Lublin 2012, s. 208-209; Tenże, *Ewangelizacyjna misja...*, art. cyt., s. 194; M. Nowina-Konopka, *Infomorfoza. Zarządzanie informacją w nowych mediach*, Kraków 2017, s. 56-62. Więcej na temat zastosowaniu „Youcat'a” w ewangelizacji młodzieży, por. B. Bilicka, *Youcat narzędziem radosnej nowej ewangelizacji*, „Teologia i Człowiek” 28 (2014) 4, s. 27-47.

¹⁶⁴ *Środki masowego przekazu* [hasło], [w:] *Youcat. Katechizm Kościoła...*, dz. cyt., s. 250.

¹⁶⁵ *Katechizm dla młodzieży „Youcat”*, 459.

¹⁶⁶ Tamże, 460.

do nowych warunków funkcjonowania Kościoła i skoordynować obowiązujące prawodawstwo kościelne ze zmianami i wskazaniem, które płynęły z obrad Soboru¹⁶⁷. Stary kodeks nie odnosił się zbytnio do tematu środków społecznego przekazu. Z mediami w jakiś sposób w sumie były związane jedynie trzy kanony starego kodeksu. Były to przepisy dotyczące „zakazu publikowania i pracy duchownych w czasopiśmie wrogo nastawionych do wiary, Kościoła i moralności chrześcijańskiej (por. kan. 140)” oraz kanony dotyczące cenzury prasy i filmów (por. kan. 1384 i 1386), skodyfikowane, aby uchronić wiernych przed zgorszeniem¹⁶⁸. W obowiązującym obecnie *Kodeksie Prawa Kanonicznego* takich kanonów jest łącznie jedenaście¹⁶⁹.

Kanon 660 odnosi się do osób konsekrowanych, w którym prawodawca zaleca, aby zachowywały one konieczne rozeznanie i unikanie „tego, co przynosi szkodę własnemu powołaniu i stanowi zagrożenie dla czystości osoby konsekrowanej”¹⁷⁰. Kanon 747, który ma charakter doktrynalno-duszpasterski zawiera informację, że Kościół powinien wykorzystywać w przepowiadaniu Ewangelii również środki społecznego przekazu, na mocy posiadanego przez niego obowiązku i wrodzonego prawa¹⁷¹. W kanonie 761 znajduje się postulat, że w głoszeniu nauki chrześcijańskiej należy posługiwać się różnymi dostępnymi środkami. Dotyczy to zwłaszcza przepowiadania i nauczania katechetycznego. Kanon ten wprost stwierdza, że nauka ta powinna być upowszechniana – oprócz publicznych deklaracji, dokonywanych przez kompetentną

¹⁶⁷ Por. F. Roberti, *Il cardinal Pietro Gasparri: l'uomo, il sacerdote, il diplomatico, il giurista*, „Apollinaris” 33 (1960) 40. s. 42-43; W. Rymarz, *Odnowa Kodeksu Prawa Kanonicznego w świetle wypowiedzi kanonistów*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 10/1-2 (1967), s. 37. Należy również dodać, że rozwój nowoczesnych środków przekazu wywołał również obecnie doktrynalną dyskusję na temat ich ewentualnej użyteczności procesowej, por. P. Michowicz, *Kanoniczne postępowanie administracyjne: zarys problematyki na przykładzie wartości dowodowej środków komunikacji elektronicznej*, „Annales Canonici” 12 (2016), s. 124n.

¹⁶⁸ KPK/17, kan. 140; kan. 1384, 1386; por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 113.

¹⁶⁹ M. Sitarz zauważa, że na określenie mediów ustawodawca stosuje dwa terminy: *De instrumentis communicationis socialis* (kan. 822-832; 761; 779; 804 § 1; 822; 823 § 1; 1063 1°; 1369) i *media communicationis socialis* (kan. 666 i 747 § 1), co w polskim tłumaczeniu zostało przełożone jednym określeniem: „środki społecznego przekazu”. Kodeks wyróżnia również następujące środki społecznego przekazu: dzienniki (*diaria*), czasopisma (*libella*), periodyki (*periodica*), przekaz radiowy (*via radiophonica*) i telewizyjny (*via televisifica*), „wszelkiego rodzaju pisma do publicznego rozpowszechniania” (*quae scripta divulgationi publicae destinata applicanda*), „inne pisma” (*alia scripta*), M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji...*, art. cyt., s. 158n.

¹⁷⁰ KPK/83, kan. 660.

¹⁷¹ KPK/83 Kan. 747 ks. Jan Dyduch komentuje, stwierdzając że „przepowiadanie Ewangelii jest obowiązkiem i prawem wrodzonym Kościoła (*ius nativum*), to znaczy niezależne od jakiegokolwiek władzy ludzkiej”, J. Dyduch, *Rola Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 w realizowaniu misji Kościoła*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 57/1 (2014), s. 28. Zdaniem ks. Wiesława Wenz wynika to z tego, że „to właśnie Kościołowi został powierzony nienaruszalny depozyt wiary, dlatego z asystencją Ducha Świętego musi On strzec prawdy objawionej, wnikliwie ją badać i poznawać, wiernie głosić i przedstawiać Ludowi Bożemu”, W. Wenz, *Przedmowa* [w:] M. Kołodziej, *Prawo liturgiczne Kościoła łacińskiego*, Wrocław 2019, s. 10; por. M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji...*, art. cyt., s. 155.

władzę z racji różnych wydarzeń – „nadto przez słowo drukowane oraz inne środki społecznego przekazu”¹⁷². W podobnym tonie sformułowany został kanon 779, który dotyczy prowadzących katechizację. Według słów zawartych w *Kodeksie* należy prowadzić nauczanie katechetyczne wykorzystując przy tym wszelkie środki, pomoce dydaktyczne oraz środki społecznego przekazu, które – jak zostało stwierdzone – „wydają się być skuteczne do tego, by wierni, w sposób dostosowany do ich charakteru, możliwości, wieku oraz warunków życia, mogli głębiej poznać naukę katolicką i lepiej według niej układać życie”¹⁷³.

Kanon 804 mówi natomiast o nauczaniu i wychowaniu katolickim w szkołach lub przez środki społecznego przekazu, które podlegają władzom kościelnym, a których działalność regulują przepisy właściwej Konferencji Episkopatu lub biskupa diecezjalnego¹⁷⁴. Również z Konferencjami Episkopatów wiąże się kanon 722, który w § 2 nakazuje przestrzeganie przepisów Konferencji Episkopatu, jeśli chodzi o obowiązujące zasady przekazu wiary przez radio i telewizję. Kanon 822 wzywa zaś do roztropnego wykorzystywania środków społecznego przekazu w dziele ewangelizacji¹⁷⁵. Obowiązek ten spoczywa zwłaszcza na pasterzach Kościoła. Mają oni pouczać wiernych o obowiązku „podejmowania współpracy zmierzającej do tego, by użycie środków społecznego przekazu przepoić duchem ludzkim i chrześcijańskim”¹⁷⁶. Paragraf trzeci nakazuje wiernym, zwłaszcza działającym w mediach, aby wspierali pasterzy, tak aby „Kościół mógł także przez te środki wypełniać swoją misję”¹⁷⁷. Kanon 823 określa kompetencje biskupów w kwestii publikacji ksiąg religijnych. Mają oni prawo i obowiązek „czuwać, by wiara i obyczaje wiernych nie doznały uszczerbku przez słowo pisane lub użycie środków społecznego przekazu”¹⁷⁸. Kanon 831 nawiązuje natomiast

¹⁷² KPK/83, kan. 761, por. G. Delmanowicz, *Recepcja przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. dotyczących kompetencji pasterzy Kościoła w zakresie środków społecznego przekazu w Dyrektorium o pasterskim posługiwaniu biskupów Apostolorum Successores*, „Kościół i Prawo” 1(14) 2012, s. 56; por. M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji...*, art. cyt., s. 155.

¹⁷³ KPK/83, kan. 779, por. M. Pisarek, *Cyfrowe narzędzia edukacyjne w dydaktyce nauczania religii. Studium katechetyczne*, Lublin 2018, s. 38; por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, dz. cyt., s. 117.

¹⁷⁴ Por. G. Delmanowicz, *Dyspozycje dotyczące środków społecznego przekazu w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXII, nr 3 (2012), s. 194.

¹⁷⁵ G. Delmanowicz, *Recepcja przepisów...*, art. cyt., s. 63, por. J. K. Przybyłowski, *Komunikacja w nowej kulturze i w Kościele*, „Studia Włocławskie” 20 (2018), 372-373.

¹⁷⁶ KPK/83, kan. 822, § 2, por. P. Maciaszek, *Nauka Kościoła o roli mediów w społeczeństwie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2012 r. LV, nr 3 (211), s. 24; M. Pisarek, *Cyfrowe narzędzia edukacyjne...*, dz. cyt., s. 38; por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, dz. cyt., s. 117; J. Adamczyk, *Możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze Kościoła*, „Poznańskie Studia Teologiczne” t. 20, 2006. s. 186.

¹⁷⁷ KPK/83, kan. 822, § 3.

¹⁷⁸ KPK/83, kan. 823. Jeśli jest taka konieczność biskupi powinni publicznie potępić pisma lub programy, które okazały się szkodliwe, por. G. Delmanowicz, *Recepcja przepisów...*, art. cyt., s. 63.

do przepisów obecnych w poprzednim Kodeksie i stwierdza, że „w dziennikach, czasopismach lub periodykach, które wyraźnie atakują religie lub dobre obyczaje, wierni mogą coś zamieszczać jedynie dla słusznej i uzasadnionej przyczyny”¹⁷⁹, a duchowni i członkowie instytutów zakonnych jedynie za zgodą ordynariusza. W kanonie 1063 znajduje się zobowiązanie dla duszpasterzy, aby świadczyli swoją posługę wiernym w parafii, zwłaszcza małżeństwom, rodzinom, dzieciom i młodzieży również przez środki społecznego przekazu. Z kolei kanon 1369 nakazuje wymierzenie sprawiedliwej kary propagującym bluźnierstwa i publicznie znieważającym wspólnotę Kościoła w widowiskach, pismach lub środkach społecznego przekazu¹⁸⁰. Ostatni kanon nowego *Kodeksu* związany z mediami to kanon 1527, który w §1 dopuszcza wykorzystywanie tych środków w postępowaniu dowodowym¹⁸¹.

Choć można stwierdzić, że wszystkie z wymienionych powyżej jedenastu kanonów cechuje swego rodzaju ogólnikowość, a także brak precyzyjnych norm prawnych, które regulowałyby relację Kościoła ze światem środków społecznego przekazu, to fakt zaistnienia stosunkowo i tak dużej liczby kanonów związanych ze środkami społecznego przekazu (choćby w porównaniu z *Kodeksem* z roku 1917), nawet jeśli są one ogólnikowe, świadczy o tym, że Kościół uznaje media „za niezbędne narzędzia ewangelizacji świata i ważne współczynniki rozwoju współczesnej kultury, także duchowej i religijnej”¹⁸².

Wśród licznych dokumentów Kościoła poświęconych mediom wymienić należy również trzy dokumenty watykańskich kongregacji: *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania*¹⁸³, które w 1986 r. przygotowała Kongregacja Wychowania Katolickiego; dekret Kongregacji Nauki Wiary, o trosce pasterzy Kościoła w sprawie książek *Ecclesiae pastorum*¹⁸⁴, a także dokument

¹⁷⁹ KPK/83, kan. 831. G. Delmanowicz, *Recepcja przepisów...*, art. cyt., s. 65; Tenże, *Dyspozycje dotyczące środków...*, art. cyt., s. 211.

¹⁸⁰ Norma ta nawiązuje do treści kan. 2323 z KPK/17, por. G. Delmanowicz, *Dyspozycje dotyczące środków...*, art. cyt., s. 213.

¹⁸¹ K. Cichawa, *Znaczenie procesowe dowodu pochodzącego ze środków społecznego przekazu w prawie kanonicznym*, „BEM” 1/2019, s. 41-47.

¹⁸² A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 115; por. W. Śmigiel, *Czytelnictwo katolickich stron w Internecie*, „Roczniki Teologiczne” 51 (2004) 6 s. 234.

¹⁸³ Więcej na temat dokumentu por. A. Domaszk, *Formacja alumnów wyższych seminariów duchownych do korzystania ze środków społecznego przekazu w misji Kościoła*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” (2008) 51/3-4, s. 91-106; P. Drzewiecki, *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014) 3 s. 67n.; B. Bąk, M. Kluz, *By nie z@mienić wolności na pustynię. O formacji do korzystania ze środków społecznego przekazu w duchu chrześcijańskim*, Kraków 2018, s. 144-157; K. Klauza, *Prawda – Informacja – Moralność*, „Ethos”, 24 (1993), s. 46 i in.

¹⁸⁴ Kongregacja Nauki Wiary, Dekret o trosce pasterzy Kościoła w sprawie książek *Ecclesiae pastorum*, 19.03.1975, AAS 67 (1975), s. 281–284. por. A. G. Miziński, *Prawno-kanoniczne konsekwencje*

Kongregacji Nauki Wiary z roku 1992 *Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promocji nauki wiary*¹⁸⁵. Fakt, że te dokumenty powstały w kongregacjach nie zajmujących się wprost tematyką środków społecznego przekazu pokazuje, że Kościół podchodzi do zjawiska, jakim są media w bardzo szeroki i kompleksowy sposób na różnych płaszczyznach, nie tylko poprzez wyspecjalizowany w tej sprawie organ Stolicy Apostolskiej.

W grudniu 2016 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa uchwaliła dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, regulujący na nowo po ponad 30 latach kwestię formacji przyszłych kapłanów¹⁸⁶. Dokument ten, przygotowywany przez kilka lat przez wspomnianą Kongregację zastępuje poprawiony 19 marca 1985 roku dokument o nazwie *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, promulgowany 6 stycznia 1970 r. Cztery jego punkty zostały poświęcone bezpośrednio zagadnieniu formacji kleryków do korzystania ze środków społecznego przekazu. Kongregacja ds. Duchowieństwa łączy bezpośrednio media z misją ewangelizacyjną Kościoła. Jej zdaniem „formacja ludzka stanowi element konieczny do ewangelizacji, biorąc pod uwagę, iż głoszenie Ewangelii dokonuje się przez osobę i za pośrednictwem jej ludzkiej natury”¹⁸⁷, które za pośrednictwem środków społecznego przekazu i cyfrowych serwisów społecznościowych rozszerzyły się. Chodzi o „powstanie nowej «agory» – otwartej przestrzeni publicznej, w której ludzie dzielą się swoimi ideami, informacjami, opiniami i gdzie mogą również tworzyć nowe więzi i formy wspólnoty, przestrzeni z której przyszli duszpasterze nie mogą być wykluczeni”¹⁸⁸.

Jak stwierdza w dokumencie Kongregacja ds. Duchowieństwa, korzystanie ze środków społecznego przekazu i kontakt ze światem cyfrowym powinno stanowić integralną część rozwoju osobowości seminarzysty i łączyć się z „solidnym przygotowaniem teologicznym i wyrazistą duchowością kapłańską, umacnianą

sprzecznych z doktryną Kościoła decyzji i wypowiedzi związanych z pełnieniem funkcji publicznych przez katolików, [w:] *Wiara a prawo: między wolnością a posłuszeństwem*, nr 1 P. Krocze (red.), Kraków 2013, s. 21; J. Dyduch, *Kościelna aprobata publikacji – aspekt prawny*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” (1993) 36/1-2, s. 57; J.R. Bar, *Zmiana przepisów kanonicznych o wydawaniu książek treści religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 19 (1976) nr 1-2, s. 93-97 i in.

¹⁸⁵ H. Stawniak, *Kontrola publikacji z punktu widzenia nauki Kościoła*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 8 (2009), s. 157n; G. Delmanowicz, *Kompetencje pasterzy Kościoła w dziedzinie środków społecznego przekazu w świetle dyktorium Apostolorum Successores*, „Zamojski Informator Diecezjalny”, Zamość 2012, s. 115 i in.

¹⁸⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, OsRomPol, Watykan, 8 grudnia 2016 r., n. 1.

¹⁸⁷ Tamże, n. 97.

¹⁸⁸ Tamże.

w nieustającej rozmowie z Panem”¹⁸⁹. Z tego też względu „Kościół, mocą mandatu otrzymanego od Chrystusa, spogląda z nadzieją na możliwości oferowane przez rzeczywistość cyfrową do ewangelizacji”¹⁹⁰. Zdaniem kongregacji, „w większości przypadków, ci którzy rozpoczynają proces formacyjny w seminarium są już przyzwyczajeni i w jakiś sposób zanurzeni w rzeczywistość cyfrową i jej narzędzia”, dlatego „konieczne jest zachowanie należytej ostrożności wobec nieuniknionych zagrożeń, wynikających z udziału w świecie cyfrowym, włącznie z różnymi formami uzależnień, które mogą być przezwyciężone poprzez odpowiednią pomoc duchową i psychologiczną”¹⁹¹. Dokument zaznacza również, że wskazane jest aby „seminarzyści mogli wzrastać w tym względzie, mając na uwadze, że seminarium stanowi szkołę człowieczeństwa i wiary, aby pozwolić im dojrzewać w upodabnianiu się do Chrystusa, który czyni się bliskim całej ludzkości, również tej najbardziej odległej”¹⁹².

2. Kościół w Polsce o środkach społecznego przekazu

Obok nauczania Kościoła powszechnego na temat środków społecznego przekazu także każdy z Kościołów lokalnych – w tym Kościół w Polsce – wypracowuje swoje własne dokumenty, postanowienia i zasady dotyczące funkcjonowania i roli mediów.

W odrodzonej po 1918 r. II Rzeczypospolitej starano się na różne sposoby posługiwać się prasą drukowaną, czy rodzącymi się wówczas radiem i filmem w dziele ewangelizacji. Wspomina się nawet o próbach tworzenia parafialnych sal kinowych¹⁹³. Kościół w Polsce planował stworzyć własną wytwórnię filmową. Ograniczyło się to jednak jedynie „do wydzielenia w Katolickiej Agencji Prasowej oddziału «Film-KAP», gromadzącego recenzje filmowe i wydawnictwa biuletynów kinematograficznych”¹⁹⁴.

Do pierwszych dokumentów Kościoła w Polsce dotyczących środków społecznego przekazu należy zaliczyć rozdział VII uchwał I Polskiego Synodu Plenarnego zatytułowany „O pismach i wydawnictwach katolickich”. Synod „z uwagi na doniosłe znaczenie prasy w kształtowaniu zasad życia” wzywał: pisarzy i dziennikarzy,

¹⁸⁹ Tamże, por. J. Kloch, M. Przybyś, *Edukacja medialna w seminariach duchownych. Dylematy i propozycje*, 2012, s. 6n.

¹⁹⁰ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, OsRomPol, Watykan, 8 grudnia 2016 r., n. 98.

¹⁹¹ Tamże, n. 99, por. M. Bereźnicka, *New media in communication – challenges and needs*, „Logopedia Silesiana”, t. 10, nr 1 (2021), s. 14-20.

¹⁹² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa...*, dz. cyt., n. 100.

¹⁹³ Por. *Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego w Polsce. Rok pierwszy 1937*, Lublin 1938, s. 86.

¹⁹⁴ Por. St. Wyszyński, *Kościół i media*, K. Klauza (oprac.), Warszawa 2002, s. 6.

aby oddawali swoje zdolności na służbę Królestwa Bożego; duchowieństwo i świeckich do popierania i szerzenia dobrych książek, dzienników i pism, wydawanych w duchu katolickim; biskupów, aby tworzyli w diecezjach fundusze prasowe, dla popierania i rozpowszechniania wydawnictw katolickich; wiernych, aby nie uchylali się od prenumeraty i lektury prasy katolickiej (codziennej i periodycznej), zwłaszcza diecezjalnej lub wydawanej przez Akcję Katolicką. Synod zalecił unikać książek i pism wrogich Bogu, Wierze i Kościołowi, a także szerzących zasady przeciwne etyce katolickiej i pornografię; zalecono przy każdym kościele parafialnym organizować sprzedaż katolickich książek i pism oraz tworzyć parafialne biblioteki; nakazano także zachowywać większą ostrożność przy udzielaniu kościelnych pozwoleń na druk¹⁹⁵.

Uzupełnieniem głosu synodu było Orędzie Episkopatu z 1 stycznia 1938 r. do duchowieństwa i wiernych, w którym biskupi polscy zachęcali do czytania katolickich: książek, prasy i pisma literackiego, a twórców, w tym redaktorów katolickich wezwali, aby twórczości kulturalnej przywracali chrześcijańskiego ducha¹⁹⁶. Jednym z sygnatariuszy orędzia był pierwszy biskup częstochowski – Teodor Kubina.

Prymas Tysiąclecia Stefan kard. Wyszyński zabiegał o to, aby w powojennej Polsce Kościół miał swobodny dostęp do środków społecznego przekazu. Miał on duże doświadczenie medialne, ponieważ jeszcze przed wojną publikował wiele artykułów, w latach 1932-1939 był redaktorem naczelnym „Ateneum Kapłańskiego”, a w okresie II Rzeczypospolitej aktywnie udzielał się „w organizowaniu przez Kościół katolicki nowoczesnego apostołatu prasy”¹⁹⁷. Stąd, gdy komunistyczne władze w Polsce odcinały Kościół od możliwości posiadania własnych środków społecznego przekazu (zwłaszcza stacji radiowych czy telewizyjnych, w których Kościół początkowo nie miał nawet możliwości posiadać swoich audycji, a co dopiero być właścicielem tego typu mediów), Prymas bardzo mocno walczył o prawa Kościoła w tym zakresie. Było to zwłaszcza: zabieganie o legalne działanie katolickich redakcji, które były zamykane przez ówczesne władze państwowe, upominanie się o sprawiedliwy dostęp do papieru czy walka

¹⁹⁵ I Polski Synod Plenarny, [w:] *Pierwszy Polski Synod Plenarny wraz z Orędziem Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał tegoż synodu*, P. Kałwa (red.), t. 51, Lublin – Uniwersytet 1939, s. 90-93.

¹⁹⁶ Episkopat Polski, *Orędzie Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego*, [w:] tamże, s. 54.

¹⁹⁷ Jak wspomina we wstępie do swego opracowania Karol Klauza Stefan kard. Wyszyński uczestniczył w tym charakterze m.in. w zjazdach: redaktorów pism katolickich w Warszawie (12 marca 1934 r.), redaktorów i korespondentów diecezjalnych Katolickiej Agencji Prasowej (15 listopada 1934 r.) albo w różnych spotkaniach, na których wygłaszał różne referaty na temat mediów, por. St. Wyszyński, *Kościół i media*, dz. cyt., s. 9-10; M. Laskowska, *Ksiądz Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924-1946)*, Toruń 2011, s. 29. 240n.

z cenzurą, która potrafiła mocno ingerować nawet w treści *stricte* teologiczne lub bardzo opóźniała ukazywanie się kościelnych periodyków. W związku z tym Prymas Tysiąclecia wzywał kapłanów, aby – z racji na brak swobodnego dostępu Kościoła do mediów – w formowaniu sumień narodu wykorzystywali przede wszystkim ambonę¹⁹⁸.

Nasilająca się propaganda państwowa zmusiła Prymasa Polski i cały episkopat do wyrażenia jasnego sprzeciwu wobec podejmowanych przez władze ludowe działań, czego wyrazem była m.in. instrukcja „Wytyczne Episkopatu Polski dla prasy katolickiej”¹⁹⁹ z 9 lutego 1953 r. W owej instrukcji biskupi polscy z prymasem St. kard. Wyszyńskim na czele w kilku punktach wyznaczyli kierunek, w jakim powinny ich zdaniem iść katolickie media w Polsce. Polityka władz państwowych zmierzała jednak do całkowitego zduszenia katolickich środków społecznego przekazu, stąd kilka miesięcy później episkopat wystosował „Memoriał do rządu” nazywany „*Non possumus*”. W jednym z jego rozdziałów biskupi mocno sprzeciwili się cenzurze, limitom przydziału papieru i manipulacjom kolporterskiego monopolisty, jakim był wówczas „Ruch”²⁰⁰.

Przełom w podejściu do świata mediów w dokumentach i wypowiedziach Kościoła w Polsce przyszedł wraz z II Soborem Watykańskim i jego dekretem *Inter mirifica*. Należy zaznaczyć, że St. kard. Wyszyński, który aktywnie brał udział w obradach soborowych, włączał się również od samego początku w dyskusje nad kwestią środków społecznego przekazu. Zwracał uwagę na to, że wśród kościelnych audycji radiowych czy telewizyjnych, należy podkreślać konieczność lektury Ewangelii, gdyż ówczesne społeczeństwo coraz rzadziej sięgało po książki, kosztem słuchania radia czy oglądania telewizji. Konieczne było, aby wierni mieli okazję zetknąć się ze Słowem Bożym chociaż w tych środkach²⁰¹.

Otwarcie się Kościoła na świat mediów zainicjowane przez II Sobór Watykański, przełożyło się na konkretne inicjatywy Kościoła w Polsce. W latach siedemdziesiątych XX w. przy episkopacie powstała Komisja do spraw Środków Społecznego Przekazu, która organizowała różne spotkania dla referentów diecezjalnych, prowadziła kursy

¹⁹⁸ St. Wyszyński, *Kościół i media*, dz. cyt., s. 17-18.

¹⁹⁹ Por. Tamże, s. 19-22. Pełny zapis instrukcji można znaleźć [w:] „Głos Katolicki”, nr 13-14, 1953, s. 82.

²⁰⁰ *Memoriał „Non possumus” do rządu PRL (8 maja 1953)*, [w:] M. P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, t. 1, Warszawa 1994, s. 611-612; M. Sobeczko, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w Katowicach wobec Kościoła katolickiego w latach 1970-1980. Praca doktorska*. Katowice: Uniwersytet Śląski, s. 27-28

²⁰¹ St. Wyszyński, *Kościół i media*, dz. cyt., s. 26-27; *Acta Synodalia Sacrosancti Oecumenici Vaticani II*, vol. 1 *Periodus prima Pars III Congregationis generales XIX-XXX*, Citta del Vaticano 1971, s. 458.

z zakresu mediów, angażując do tego również ekspertów z zagranicy. W 1964 r. Kościół w Polsce opracował propozycje wykorzystywania telewizji i filmu w seminariach duchownych oraz „Wskazania duszpasterskie o wychowaniu do dojrzałego korzystania ze środków społecznego przekazu”²⁰². Biuro Prasowe Episkopatu Polski tworzyło również recenzje filmów, które były wówczas emitowane w polskich kinach. Recenzje te przesyłane były na parafie i miały pomóc wiernym ocenić dane dzieło filmowe z punktu widzenia nauki katolickiej. Biuro Prasowe Episkopatu wydawało w tym czasie również „Pismo Okólne”, które było oficjalnym organem informacyjnym o działalności Kościoła i dokumentującym stanowisko Episkopatu w ważniejszych sprawach²⁰³.

Jak zostało wspomniane w poprzednim paragrafie św. Paweł VI, papież soboru, zapoczątkował tworzenie specjalnych orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu skierowanych do wiernych oraz do świata mediów. Stało się to bodźcem dla episkopatu, aby podobne teksty powstawały także na gruncie Kościoła w Polsce²⁰⁴. Obok tematyki poruszanej przez papieża w jego konkretnym Orędziu, uwzględniały one aktualną sytuację w kraju. Powstawały z niewielkimi przerwami w latach 1975-1994 i przyjmowały najczęściej formę „Słowa Pasterskiego”, „Słowa Biskupów”, „Komunikatu Biskupów”, „Wezwania” lub „Wskazań”²⁰⁵.

W pierwszym komunikacie polskich biskupów na Dzień Środków Społecznego Przekazu w roku 1975 hierarchowie odnieśli się do woli Stolicy Apostolskiej, aby w każdej diecezji został wyznaczony w roku jeden dzień, który będzie poświęcony przypomnieniu roli mediów we współczesnym świecie. Episkopat Polski na przeżywanie

²⁰² St. Wyszyński, *Kościół i media*, dz. cyt., s. 28-30, por. S. Szymecki, D. Zimoń, *Środki społecznego przekazu jako element wychowania seminaryjnego*, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura masowa*, Kraków 1984, s. 215-221; E. Żebrok, *Z doświadczeń wychowania seminaryjnego do korzystania ze środków masowego przekazu*, [w:] tamże, s. 321-338; F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 321-338.

²⁰³ St. Wyszyński, *Kościół i media*, dz. cyt., s. 30.

²⁰⁴ *Komunikat Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1975, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 339-341. Temat wypowiedzi polskich biskupów na temat mediów z lat 1975-1994 w literaturze przedmiotu jest praktycznie nieporuszany. Jednym z nielicznych opracowań tej kwestii jest fragment książki Antoniego Leweka „Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej”, w której ten podejmuje się próby przedstawienia treści corocznych wypowiedzi polskiego episkopatu z okresu wspomnianych 20 lat. Same teksty też nie są łatwo dostępne. Większość z nich (do roku 1986) znajdują się w książce Franciszka Adamskiego „Kościół a kultura masowa”. Sam fakt powstawania takiego rodzaju „polskich orędzi” na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu wydaje się być godny osobnego opracowania w formie choćby artykułu naukowego. Ta część niniejszego paragrafu będzie pewną próbą wydobywania najważniejszych kwestii z poszczególnych „orędzi” w porządku chronologicznym, w celu ukazania ewolucji podejścia za równo Kościoła jak i władz państwowych do omawianego tematu. Zestawienie, które dokonuje autor będzie próbą kompilacji tekstu źródłowego – jakim są wypowiedzi Episkopatu na temat środków przekazu z ostatnich kilkunastu lat PRL i pierwszych lat III RP, które biskupi kierowali do wiernych, władz państwowych i odpowiedzialnych za świat mediów w Polsce – z komentarzem do nich dokonanego przez A. Leweka oraz wkładem własnym autora.

²⁰⁵ A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003, s. 160.

tego dnia – jak zostało już wspomniane powyżej – wyznaczył każdą kolejną trzecią niedzielę września. Biskupi odwołali się w swym komunikacie do słów soborowego dekretu *Inter mirifica*, według którego Kościół „ma obowiązek głosić orędzie zbawienia również przy pomocy środków społecznego przekazu oraz uczyć ludzi właściwego korzystania z nich”²⁰⁶. Tego prawa, zdaniem biskupów, Kościół w Polsce został niesprawiedliwie pozbawiony, ponieważ wszystkie ośrodki medialne były „zmonopolizowane przez państwo i oddane na służbę określonej ideologii politycznej i światopoglądowej niechętniej religii”²⁰⁷.

W związku z tym biskupi skierowali w swym komunikacie trzy apele do różnych grup związanych z mediami²⁰⁸. Pierwszy z nich odnosił się do wszystkich odbiorców, aby podchodzili oni w sposób krytyczny do treści kierowanej do nich przez media. Była ona bowiem często zabarwiona politycznie i oparta na światopoglądzie materialistycznym, wrogim wierze katolickiej. Biskupi apelowali, aby emitowane przez media treści, odbiorcy oceniali w świetle zasad wiary i moralności chrześcijańskiej. Episkopat Polski zwrócił się również do dziennikarzy i twórców, aby tworzone przez nich treści i programy uszanowały prawa obywatelskie osób wierzących, ich przekonania oraz uczucia religijne, a także aby ich nie znieważały i nie ośmieszały. Zalecono także, aby w środkach społecznego przekazu nie dochodziło do stosowania, jak zostało to określone, „terroru kulturalnego”²⁰⁹. Podobny apel biskupi skierowali do władz państwowych, wnosząc, aby wierni mogli mieć dostęp do środków przekazu – z naciskiem na telewizję i radio – a także by w programach radiowych przynajmniej raz w tygodniu znalazła się religijna audycja dla osób chorych²¹⁰.

W kolejnym roku biskupi w swoim słowie na Dzień Środków Społecznego Przekazu²¹¹ nawiązali do słów papieskiego Orędzia na rok 1976, którego tematem był stosunek mediów do podstawowych praw i obowiązków człowieka²¹². Za papieżem Pawłem VI²¹³ biskupi stwierdzili, że środki przekazu nie mogą być narzędziem

²⁰⁶ DSP 3, cytat za *Komunikat Biskupów Polskich...*, 21 IX 1975, dz. cyt., s. 339.

²⁰⁷ Tamże, s. 340.

²⁰⁸ Te apele wyodrębnia również A. Lewek, por. Tenże *Podstawy...*, dz. cyt., s. 161.

²⁰⁹ *Komunikat Biskupów Polskich...*, 21 IX 1975, dz. cyt., s. 340.

²¹⁰ Wątek podejścia do Kościoła ze stron władz komunistycznych w zakresie transmisji radiowych na przykładzie Polskiego Radia Szczecin podjął w swojej książce „Zniewolony eter” Paweł Szulc, por. P. Szulc, *Zniewolony eter. Polskie Radio Szczecin w latach 1945-1989*, Szczecin 2016, s. 193-197.

²¹¹ *Słowo Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1976, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 341-343.

²¹² Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 162.

²¹³ Biskupi odnieśli się do orędzia Pawła VI na „zakończenie ostatniego Synodu Biskupów” bez podawania, o który dokładnie synod chodzi. Z racji, że zgromadzenia Synodu Biskupów powołanego na mocy *motu*

do łamania tych praw, czyli: prawa do życia od poczęcia do naturalnej śmierci, do nienaruszalności ciała ludzkiego, godnych warunków życia, prawa do dobrego imienia, poszanowania godności osobistej, wolności sumienia, poszukiwania prawdy, prawdziwej informacji, posiadania własnych poglądów, a także do oddawania czci Bogu zgodnie z własnym sumieniem i przekonaniami religijnymi. Biskupi stwierdzili, że niestety te ludzkie prawa przez media są często naruszane. Ich zdaniem, walkę o prawa ludzkie wykorzystuje się w mediach, „jako broń polityczną, a nie jako niezbędny środek do budowania porządku społecznego”²¹⁴. Po raz kolejny biskupi zwrócili uwagę na fakt, że Kościołowi w Polsce odmawia się możliwości swobodnego działania w środkach społecznego przekazu, m.in. poprzez cenzurę prasową. Nie dopuszczała ona do druku w katolickich tygodnikach pełnych tekstów dokumentów Stolicy Apostolskiej, Episkopatu czy poszczególnych biskupów a także poważnie ograniczała informacje na temat życia i działalności Kościoła w tamtym czasie²¹⁵.

W roku 1977 biskupi przypomnieli o wielkiej sile środków społecznego przekazu, które – jeśli są użyte w sposób właściwy, mogą rodzajowi ludzkiemu oddawać wielką przysługę. Dzięki medialnej wymianie dóbr kulturalnych, wartości duchowych i religijnych ludzie mogą stawać się sobie bliżsi²¹⁶. Środki te mogą ich zdaniem przyczyniać się również do stworzenia poczucia braterstwa między ludźmi oraz do kształtowania świadomości, że cały rodzaj ludzki tworzy wielką rodzinę. Media, zdaniem Episkopatu, mogą mieć udział we wzroście Królestwa Bożego, dlatego Kościołowi przysługuje „naturalne prawo używania i posiadania radia, telewizji, prasy, kina, teatru i innych środków społecznego przekazu”²¹⁷. Gdy natomiast będą one wykorzystane w sposób niewłaściwy, wtedy mogą przynosić nieobliczalne szkody duchowe, moralne i materialne zarówno jednostkom, jak też i całym społecznościom. W taki sposób, zdaniem biskupów, media były wykorzystywane przez świeckie władze państwowe, które za ich pomocą demoralizowały młodzież i dzieci, prowadziły natrętą propagandę bezbożnej ideologii, kult „człowieka-robota”, usprawiedliwiały polityczne

proprio Apostolica sollicitudo odbywają się cyklicznie można stwierdzić, że biskupom chodziło o III Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne obradujące w dniach od 27 września do 26 października 1974 r., na temat: „Ewangelizacja w świecie współczesnym”. Owocem synodu była ogłoszona 18 grudnia 1975 r. przez Pawła VI posynodalna adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, por. *Chronologia Synodu Biskupów*, OsRomPol 7/98, https://opoka.org.pl/biblioteka/D/DA/synod_biskupow.html, (dostęp: 15.09.2022 r.).

²¹⁴ *Słowo Biskupów Polskich...*, 19 IX 1976, dz. cyt., s. 342.

²¹⁵ Tamże, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 162.

²¹⁶ *Wskazania Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1977, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 343-346.

²¹⁷ Tamże, s. 344.

gwałty, przemoc, nienawiść klasową, a nawet używały ich do walki z Bogiem, z religią i z Kościołem²¹⁸. Jak zauważył F. Adamski, „wobec takich faktów Kościół nie może milczeć”²¹⁹, dlatego biskupi wezwali wiernych do krytycznego korzystania z tych środków i weryfikowania prezentowanych w nich treści pod kątem zasad wiary i moralności, katolickiej nauki społecznej i rodzimej kultury. Episkopat zalecił im też aktywny sprzeciw, jeśli prezentowane w mediach treści uderzałyby w religię i Kościół. Biskupi zaapelowali też do władz państwowych o niedopuszczanie do emisji programów i treści nacechowanych antyreligijnie i antykościelnie, demoralizujących naród i gwałcących sumienia wiernych. Stwierdzili też, że Kościół powinien mieć możliwość transmitowania Mszy św. przez radio i telewizję w niedziele i święta a także programów religijnych dla osób chorych²²⁰.

W roku wyboru na Stolicę Piotrową kard. Karola Wojtyły polscy hierarchowie skierowali swoje wezwanie pasterskie z racji Dnia Środków Społecznego Przekazu²²¹, poruszając ten sam temat, co zmarły papież Paweł VI w ostatnim swoim orędziu²²². Wezwanie to dotyczyło odbiorców środków społecznego przekazu, ich oczekiwań, praw i obowiązków. Episkopat, odwołując się do uchwał II Soboru Watykańskiego²²³ i innych wypowiedzi Kościoła współczesnego na temat mediów, przypomniał, że są one własnością całej rodziny ludzkiej, dlatego prawo do korzystania z nich mają wszyscy: tak nadawcy, jak i odbiorcy. Biskupi przypomnieli, że w socjalistycznej Polsce Kościół tego prawa został pozbawiony, ponieważ wszystkie te środki zostały opanowane przez państwo totalitarne i oddane na służbę ideologii, której celem jest wychowanie człowieka bez Boga. Wykorzystywane są one również do tego, aby narzucać obywatelom komunistyczne poglądy, wzory zachowania oraz sprawowania władzy nad ludźmi²²⁴. Episkopat wspomniał o prawie obywateli do otrzymywania informacji prawdziwych, możliwości krytyki i oceny treści obecnych w mediach, a także do poszanowania

²¹⁸ W tekście pada stwierdzenie, że „środki społecznego przekazu obracane są na służbę zła”, por. tamże.

²¹⁹ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 163.

²²⁰ *Wskazania Biskupów Polskich...*, 18 IX 1977, s. 345-346.

²²¹ *Wezwanie pasterskie Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 17 IX 1978, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 346-349.

²²² Chodzi o orędzie z 1978 r. zatytułowane „Odbiorcy środków społecznego przekazu, ich oczekiwania, prawa i obowiązki”, por. Paweł VI, Orędzie na 12. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Odbiorcy środków społecznego przekazu, ich oczekiwania, prawa i obowiązki*, 1978, <https://www.paulus.org.pl/255,12-sdssp-pawel-vi-1978>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

²²³ Zwłaszcza chodzi dekret soborowy *Inter mirifica*.

²²⁴ *Wezwanie pasterskie...*, 17 IX 1978, dz. cyt., s. 347; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 163.

przekonań religijnych, kultury narodowej i chrześcijańskiej Polaków²²⁵. Odbiorcy mają zatem prawo i obowiązek protestowania przeciwko temu, co ich zdaniem w mediach jest złe. Przypomniano także, że odbiorcy domagają się zniesienia cenzury państwowej w mediach, która paraliżuje życie kulturalne i religijne całego narodu oraz zaapelowano o jawność i wolność opinii publicznej. Wyrażono również zapotrzebowanie wśród wiernych na większą liczbę egzemplarzy Pisma Świętego, literatury religijnej, katechizmów²²⁶, książek religijnych dla dzieci i młodzieży, a także modlitewników, czasopism religijnych²²⁷, szczególnie polskiego, katolickiego dziennika. Biskupi zaapelowali ponownie o transmisję Mszy św. przez radio dla osób chorych²²⁸.

W roku 1979 obchodzony był Międzynarodowy Rok Dziecka, co stało się motywem przewodnim słowa biskupów na Dzień Środków Społecznego Przekazu²²⁹. Biskupi w imieniu Kościoła katolickiego przypomnieli, że środki społecznego przekazu powinny służyć kształtowaniu świadomości pełnej szacunku dla podstawowych praw dziecka, do których należą m.in. przysługujące dziecku od chwili poczęcia prawo do urodzenia się w pełnej rodzinie, w której może się ono rozwijać i poznawać prawdę. Przypomniano o prawie rodziców do pierwszeństwa w wychowaniu swych dzieci oraz prawie Kościoła do udziału w wychowaniu dzieci²³⁰. Zdaniem Episkopatu Polski media często wykorzystywano do propagowania poglądów i zachowań nie zawsze zgodnych, a nawet wprost przeciwnych wobec powyższych praw dziecka²³¹. Media państwowe, jak stwierdzili hierarchowie, przekazują dzieciom „jedynie świeckie

²²⁵ Są to trzy punkty wymienione w *Wezwaniu* od myślników. Poprzedza je stwierdzenie, że są to prawa, których „jako obywatele we własnej Ojczyźnie” nie możemy się wyrzec, por. *Wezwanie pasterskie...*, 17 IX 1978, dz. cyt., s. 347; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 163-164.

²²⁶ Jak zauważyli biskupi, „na osiem milionów dzieci stopnia podstawowego i młodzieży w szkołach ponadpodstawowych w 1977 r. wydano w Polsce łącznie zaledwie około 300 tys. egzemplarzy katechizmów, czyli jeden katechizm przypadł na 26 osób”, *Wezwanie pasterskie...*, dz. cyt., 17 IX 1978, s. 348; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 164.

²²⁷ Obecne wtedy na rynku polskim trzy tygodniki katolickie „Gość Niedzielny”, „Przewodnik Katolicki” i „Tygodnik Powszechny” miały łączny nakład zaledwie 190 tys. egzemplarzy przy zapotrzebowaniu na te pisma sięgającego, jak stwierdzili biskupi, „wielu milionów”, por. *Wezwanie pasterskie...*, dz. cyt., 17 IX 1978, s. 348.

²²⁸ Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 164. Z racji na trudności w przekazywaniu informacji z życia Kościoła, które generowała komunistyczna władza, biskupi zachęcali, aby wierni korzystali z audycji Radia Watykańskiego, por. *Wezwanie pasterskie...*, dz. cyt., 17 IX 1978, s. 349.

²²⁹ *Słowo Biskupów na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1979, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 349-351.

²³⁰ Łącznie jest to sześć podstawowych praw dziecka, por. tamże, s. 349, por. J. Borucki, *Prawo i obowiązek rodziców dotyczące wychowania dzieci w świetle adhortacji apostołskiej Jana Pawła II Familiaris consortio*, „Studia Włocławskie” 14 (2012), s. 441, por. T. Kornecki, *Prawa i obowiązki wiernych ze szczególnym uwzględnieniem praw i obowiązków rodziny*, „Annales Canonici” 10 (2014), s. 156.

²³¹ Np. propagowanie aborcji, stosunków przed i pozamałżeńskich czy rozwodów. Stosunki przed i pozamałżeńskie prowadzą do niechcianych dzieci, a rozwody powodują rozbitcie rodziny i krzywdę dla dzieci, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 164.

i antyreligijne postawy życiowe”²³², a w wielu programach, z którymi stykają się dzieci, obecne są różne formy brutalności, przemocy, gwałtu, wulgarności, cynizmu, braku stałych zasad moralnych, ateizmu czy ujemnych cech życia indywidualnego i społecznego. Episkopat wezwał zatem wszystkich wiernych, zwłaszcza rodziców, aby sprzeciwiali się takiemu rodzajowi przekazu w mediach i aby wywierali w tej sprawie nacisk na władze państwowe.

Biskupi, wsłuchując się i włączając w życie Kościoła powszechnego, który w 1980 r. organizował synod poświęcony rodzinie²³³, poświęcili swój komunikat na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu właśnie tej tematyce²³⁴. Komunikat nawiązywał również do papieskiego orędzia²³⁵, wskazując, że środki społecznego przekazu mogą na rodzinę wpływać zarówno pozytywnie (np. przez upowszechnianie wiedzy i godziwej rozrywki), a także negatywnie, przynosząc do rodzin ślady życia niemoralnego oraz upowszechniając w nich błędne zasady moralne. Szczególnie zagrożoną częścią rodziny w tej kwestii, jak stwierdzili biskupi, są dzieci i młodzież²³⁶. Episkopat zwrócił się do autorów filmów, audycji radiowych i programów telewizyjnych, redaktorów pism i twórców widowisk, aby pamiętali, że „są w sumieniu odpowiedzialni przed narodem za szkody, zwłaszcza moralne, jakie wyrządzają nieprzygotowanym odbiorcom, szczególnie dzieciom i młodzieży”²³⁷. Biskupi przypominali także o wielkiej odpowiedzialności rodziców, którzy osobiście są odpowiedzialni za to, w jaki sposób ich dzieci korzystają z mediów. To oni pierwsi powinni uczyć je umiaru w korzystaniu ze środków społecznego przekazu, a także umiejętności świadomego wyboru oglądanych treści. Komunikat zakończył ponowny apel biskupów i wiernych do władz państwowych o udostępnienie środków społecznego przekazu Kościołowi, by mógł efektywniej „służyć polskiemu narodowi i rodzinom”²³⁸.

²³² *Słowo Biskupów na doroczny...*, 16 IX 1979, dz. cyt., s. 350.

²³³ V Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Biskupów obradowało w dniach 26 września – 25 października 1980 r. Podjęty przez nie temat to „Rodzina chrześcijańska”. Owocem obrad była ogłoszona 22 listopada 1981 r. przez Jana Pawła II adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, por. *Chronologia Synodu Biskupów*, OsRomPol 7/98, https://opoka.org.pl/biblioteka/D/DA/synod_biskupow.html, (dostęp 15.09.2022 r.)

²³⁴ *Komunikat biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1980, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 351-352. Był on stosunkowo krótki, zawarty łącznie w ośmiu punktach.

²³⁵ Por. Jan Paweł II, Orędzie na 14. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rodzina wobec środków społecznego przekazu*, 1980, <https://www.paulus.org.pl/253,14-sdssp-jan-pawel-ii-1980>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

²³⁶ *Komunikat biskupów polskich...*, nr 5, 21 IX 1980, dz. cyt. s. 351.

²³⁷ Tamże, s. 351-352.

²³⁸ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 165.

Na kilka miesięcy przed wprowadzeniem w Polsce stanu wojennego biskupi, kierując swój głos do wiernych z okazji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu, stwierdzili, że media powinny służyć odpowiedzialnej wolności człowieka²³⁹. Jest to nawiązanie do przesłania papieża Jana Pawła II z jego encyklik: *Redemptor hominis* i *Dives in misericordia* oraz do tematów Dnia Pokoju z 1 stycznia 1981 r. oraz 15. Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu²⁴⁰. Jak stwierdzili hierarchowie, wolność człowieka jest wpisana w jego naturę na mocy stworzenia go przez Boga na boski obraz i podobieństwo. Ta wolność wyraża się m.in. przez to, że człowiek „posiada zdolność do opowiadania się po stronie prawdy i dobra”²⁴¹, przez co jest osobą odpowiedzialną. Żeby mógł on jednak realizować swoją wolność, musi mieć dostęp do obiektywnej i kompletnej informacji, w czym mogą pomóc środki przekazu. Jak zauważyli biskupi, w systemie totalitarnym jest to mocno ograniczone, dlatego media zakłamujące rzeczywistość lub próbujące manipulować informacją, uderzają w prawo człowieka do wolności²⁴². Skoro zaś środki społecznego przekazu powinny ze swej natury służyć człowiekowi i jego „wszechstronnemu rozwojowi”²⁴³, musi to mieć odzwierciedlenie w emitowanych przez nie programach. Media powinny zatem nieustannie dążyć do usamodzielnienia myślenia u odbiorców, pogłębiać ich wrażliwość moralną i budzić inicjatywę, również poprzez godziwe programy rozrywkowe. Choć biskupi zaznaczyli, że w przypadku środków społecznego przekazu musi istnieć jakaś forma kontroli, która zapobiegnie nadużywaniu przez nie wolności, zaapelowali także o zniesienie limitów nakładów i kolportażu, aby nie było w tej dziedzinie niesprawiedliwego podziału. Odbiorcom mediów zalecono, aby korzystali z nich odpowiedzialnie i krytycznie. Tych postaw rodzice powinni uczyć swoje dzieci²⁴⁴.

Tematem podjętym przez Episkopat Polski w roku 1982 w słowie na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu była obecność tych środków w życiu osób starszych

²³⁹ *Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1981, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 352-354.

²⁴⁰ Temat ten brzmiał: „Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność”, por. Jan Paweł II, *Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju – 1 stycznia 1981 r.*, <https://www.niedziela.pl/artukul/2274>, (dostęp: 15.09.2022 r.), por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie odpowiedzialnej wolności człowieka*, 1981, <https://www.paulus.org.pl/252,15-sdssp-jan-pawel-ii-1981>, (dostęp: 15.09.2022 r.).

²⁴¹ *Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli...*, dz. cyt., s. 353, por. Jan Paweł II, *Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju*, p. 5 i 6, dz. cyt., (dostęp: 15.09.2022 r.).

²⁴² A co za tym idzie, „obywatele często nie mają możliwości poznania prawdy i dobra, by w sposób wolny i świadomy «opowiedzieć się» za nimi czy wybrać je”, A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 165.

²⁴³ *Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli...*, dz. cyt., s. 353.

²⁴⁴ Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 165; *Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli...*, dz. cyt., s. 354.

i podeszłych wiekiem²⁴⁵. Rok ten przez wiele organizacji międzynarodowych został ogłoszony Rokiem Ludzi Podeszłego Wieku²⁴⁶, dlatego również papież Jan Paweł II podjął kwestię osób starszych w swoim Orędziu do ludzi mediów²⁴⁷. Biskupi w Polsce dostrzegli, że dzięki postępowi medycyny i opieki społecznej, coraz więcej ludzi dożywa sędziwego wieku, co określili „pięknym osiągnięciem ludzkości”, choć pomimo wszystko często „los wielu ludzi starszych jest nie do pozazdroszczenia”²⁴⁸ ze względu na gorsze zdrowie czy niedostatek. Episkopat przypominał, że każde ludzkie życie – również życie osoby starszej – ma wielką wartość, ponieważ jest odkupione krwią Chrystusa. Stąd też powinno być ono przedmiotem troski, również w przestrzeni środków społecznego przekazu. Choć mówi się w nich o zapewnieniu osobom w podeszłym wieku dostatniej starości, to jednak – jak stwierdzają hierarchowie – nie tylko to jest dla osób starszych najważniejsze. Konieczne jest dla nich również podkreślanie ich wartości. Potrzebują oni „akceptacji, kontaktu z ludźmi, (...) doraźnej pomocy, potrzebują też serca i uznania, a przede wszystkim poczucia wspólnoty”²⁴⁹. Biskupi za wzór postępowania wobec osoby starszej ukazali Maryję, która nie szczędząc trudu, przyszła z pomocą swej krewnej Elżbiecie. Ich zdaniem, osoby starsze mogą wnieść w życie świata przede wszystkim swoje doświadczenie, wiedzę i mądrość. Ta ostatnia zaś jest szczególnie cenna, ponieważ jest ona nie tylko zasobem wiedzy, ale jest to wiedza połączona „z doświadczeniem i życzliwością dla ludzi i świata”, będąca szczególnie „nacechowana wrażliwością na sprawy Boże”²⁵⁰, duchowe i religijne. Słowo biskupów kończy apel do redaktorów gazet, twórców filmów i programów telewizyjnych, aby ukazywali w swej działalności „całą prawdę o życiu w pełni dojrzałym, o jego pięknie i powołaniu, o jego wymiarze duchowym i religijnym”, w czym środki społecznego przekazu mogą odegrać „wspaniałą rolę wychowawczą”²⁵¹.

²⁴⁵ *Słowo biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1982, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 354-356.

²⁴⁶ Na przełomie lipca i sierpnia tego roku z inicjatywy ONZ odbyła się w Wiedniu światowa sesja poświęcona problemowi starzenia się, por. Z. Szarota, *Prawa osób starszych*, „Państwo i Społeczeństwo” 2002 nr 2, s. 220; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 166.

²⁴⁷ Jan Paweł II, Orędzie na 16. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu a problemy ludzi starszych*, 1982, <https://www.paulus.org.pl/251,16-sdssp-jan-pawel-ii-1982>, (dostęp: 15.09.2022 r.).

²⁴⁸ *Słowo biskupów polskich...*, 19 IX 1982, dz. cyt., s. 354.

²⁴⁹ Zdaniem hierarchów media w Polsce w tamtym czasie koncentrowały się przede wszystkim na potrzebach materialnych i konsumpcyjnych osób starszych, por. tamże, s. 355; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 167, por. J. Dziedzic, *Kościół wobec starości. Perspektywa pastoralnoteologiczna*, „Polonia Sacra” 19 (2015) nr 1 (38), s. 96n.

²⁵⁰ *Słowo biskupów polskich...*, 19 IX 1982, dz. cyt., s. 356.

²⁵¹ Tamże; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 167.

Po rocznej przerwie w 1984 r. Episkopat Polski skierował do wiernych kolejne słowo z okazji dnia Środków Społecznego Przekazu w postaci Listu Pasterskiego zatytułowanego „Środki społecznego przekazu pomostem między wiarą a kulturą”²⁵². Biskupi przypomnieli o wielkim wpływie, jaki mają media „na mentalność współczesnego człowieka, do którego przecież Kościół kieruje Chrystusowe orędzie”²⁵³. Muszą one dlatego być przez Kościół we właściwy sposób wykorzystywane, aby jak najlepiej służyły temu zadaniu. Biskupi zwrócili uwagę, że media w Polsce są często narzędziem społecznej manipulacji przez propagowanie przez nie ideologii materialistyczno-ateistycznej oraz ograniczanie dostępu do innych kierunków myślowych, zwłaszcza do wartości chrześcijańskich, które leżą u podstaw tysiącletniej kultury i tożsamości polskiego narodu²⁵⁴. Hierarchowie stwierdzili, że obchodzenie przez Kościół co roku dnia poświęconego środkom społecznego przekazu świadczy o tym, że Kościół wciąż żywo się nimi interesuje i docenia rolę, jaką powinny pełnić w świecie względem człowieka²⁵⁵.

Przywołując nauczanie Jana Pawła II o kulturze, Episkopat Polski stwierdził, że to człowiek jest podmiotem, twórcą i kresem kultury, dlatego środki społecznego przekazu powinny mu ułatwiać kształtowanie tolerancyjnej postawy względem innych tendencji kulturotwórczych oraz umożliwiać uczestnictwo w tworzeniu dóbr kulturowych. Biskupi uznali, że ze względu na chrześcijańską tożsamość polskiego narodu, powołaniem środków społecznego przekazu jest ułatwianie, a nie utrudnianie spotkania kultury i wiary, człowieka wierzącego z niewierzącym. Episkopat zaapelował do wszystkich twórców i pracowników środków społecznego przekazu o zaangażowanie się w rozwój kultury na miarę człowieka, aby ułatwić odbiorcom „spotkanie z wiarą, której nikt nie ma powodu się lękać”²⁵⁶. Biskupi wezwali też katolicką prasę drukowaną do dawania świadectwa tolerancji i żądania również tej tolerancji dla siebie. Rodziców zaś i wychowawców hierarchowie zachęcili do dbania o dobry dobór lektur i programów telewizyjnych dla dzieci i nierezygnowania ze swojej roli wychowawców przez powierzanie jej „telewizyjnym czy kinowym ekranom”²⁵⁷.

²⁵² *List Pasterski Episkopatu Polski z okazji Dnia Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1984, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 356-359.

²⁵³ Tamże, s. 356.

²⁵⁴ Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 168.

²⁵⁵ *List Pasterski Episkopatu...*, 16 IX 1984, dz. cyt. s. 357.

²⁵⁶ Tamże, s. 358. Należy dlatego wspierać rozwój autentycznej kultury, której zadaniem jest służba „dobru człowieka, jego udoskonaleniu, a także humanizacji świata”, A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 168.

²⁵⁷ *List Pasterski Episkopatu...*, 16 IX 1984, dz. cyt. s. 358.

Słowo pasterskie Episkopatu Polski na Dzień Środków Społecznego Przekazu z 1985 r. to dziesiąty tego typu dokument. Ze względu na ogłoszony w tym czasie przez Organizację Narodów Zjednoczonych Rok Młodzieży²⁵⁸ dokument ten dotyczył środków społecznego przekazu w relacji do ludzi młodych²⁵⁹. Biskupi po raz pierwszy nazwali wówczas te środki „mass mediami” i zauważyli, że są one nie tylko znaczącym zjawiskiem charakterystycznym dla współczesnej cywilizacji, ale stanowią narzędzie wielostronnego i błyskawicznego przekazu informacji w skali całego globu są sposobem efektywnego komunikowania się między ludźmi. Mają one także skuteczną moc kształtowania świadomości, postaw, myślenia i relacji międzyludzkich. Biskupi podkreślili pozytywne cechy mass mediów: bycie źródłem informacji i wiedzy o człowieku i świecie, kształtowaniu się autentycznego dialogu między ludźmi i narodami, przybliżanie dorobku rodzimej i światowej kultury czy umożliwianie odbiorcom uczestniczenia w sprawach całej ludzkości. Episkopat przypominał również o wsparciu mediów jakie one dały w transmisji różnych wydarzeń religijnych (inauguracja pontyfikatu Jana Pawła II, jego pielgrzymki do Ojczyzny). W ocenie biskupów ludzkość potrzebuje takiego rodzaju transmisji, „które budzą nadzieję, budują jedność, dają poczucie wspólnoty wiary i kultury”²⁶⁰. Jednocześnie zwrócili uwagę na to, jak cenne są – zwłaszcza dla ludzi chorych i pracujących – transmisje radiowe Mszy św., o które przez lata upominał się u władz państwowych Episkopat Polski²⁶¹.

Słowo pasterskie na Dzień Środków Społecznego Przekazu w roku 1986 dotyczyło chrześcijańskiego kształtowania opinii publicznej²⁶². Episkopat Polski przytoczył słowa najnowszego wówczas Orędzia Jana Pawła II z 1986 r., w którym papież stwierdził, że opinia publiczna odzwierciedla to, „co ludzie powszechnie myślą na jakiś temat lub o jakiejś sprawie posiadającej pewne znaczenie”²⁶³. Biskupi zwrócili uwagę, że środki społecznego przekazu odgrywają wielką rolę w kształtowaniu opinii publicznej, dlatego powinny one „służyć rzetelnej informacji oraz być dla całego społeczeństwa,

²⁵⁸ Tego roku Jan Paweł II wręczył młodym przybyłym do Rzymu, krzyż i powiedział im żeby zanieśli go na krańce świata, co dało początek Światowym Dniom Młodzieży, por. Polskie Radio Historia, *Światowe Dni Młodzieży – inicjatywa Jana Pawła II*, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/889445,Swiatowe-Dni-Mlodziezy-%e2%80%93-inicjatywa-Jana-Pawla-II>, (dostęp: 15.09.2022 r.).

²⁵⁹ *Słowo pasterskie Episkopatu Polski na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 1985, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 359-361.

²⁶⁰ *Słowo pasterskie...*, 15 IX 1985, dz. cyt., s. 359.

²⁶¹ Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 169.

²⁶² *Słowo pasterskie biskupów polskich o chrześcijańskim kształtowaniu opinii publicznej na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1986, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 362-364.

²⁶³ Tamże, s. 362, por. Jan Paweł II, Orędzie na 20. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Kształtowanie opinii publicznej*, 1986, [w:] OsRomPol, 1/1986, nr 2.

dla autentycznych przywódców i osób o dużym autorytecie moralnym i naukowym najdostępniejszym środkiem wyrażania opinii”²⁶⁴. Społeczeństwo ma bowiem prawo do tego, jak stwierdził Episkopat, aby było rzetelnie informowane i mogło wyrażać zdrową opinię publiczną. Biskupi przypomnieli, że Kościół widzi w środkach społecznego przekazu wspaniałe narzędzie głoszenia Ewangelii i kształtowania opinii publicznej przez: protestowanie przeciwko łamaniu praw człowieka, szerzenie wartości chrześcijańsko-humanistycznych oraz zdrowych zasad moralności. Hierarchowie zwrócili również uwagę, że w Polsce, choć większość społeczeństwa stanowią ludzie wierzący, szerzy się w mediach światopogląd materialistyczny oraz ateistyczną wizję człowieka i społeczeństwa. Odwołali się oni również do słów Prymasa Tysiąclecia Stefana kard. Wyszyńskiego z kazania na Jasnej Górze z 26 sierpnia 1980 r., w którym stwierdził on, że nie wolno naruszać wartości, na których opiera się i którymi żyje naród²⁶⁵. Biskupi stwierdzili, że niestety media w tym czasie były pod wpływem władzy komunistycznej, dlatego prasa drukowana, a także programy radiowe i telewizyjne były z reguły takie, jak gdyby Polska nie była krajem ludzi wierzących w Boga, a jej historia i kultura nie były chrześcijańskie²⁶⁶.

Po rocznej przerwie w 1988 r. swoje słowo na Dzień Środków Społecznego Przekazu biskupi oparli o temat solidarności i braterstwa, co było nawiązaniem do tematu ówczesnego Orędzia papieskiego²⁶⁷. Biskupi stwierdzili, że solidarność i braterstwo to dwie nierozłączne uniwersalne głęboko chrześcijańskie wartości, będące integralną częścią Ewangelii. Zdaniem hierarchów media wtedy dopiero będzie można nazywać środkami społecznego przekazu, gdy będą w rękach społeczeństwa, a nie jednej tylko grupy „lansującej własną wizję świata, człowieka, własne i partykularne poglądy czy ideologie”²⁶⁸. Powinni mieć do nich dostęp wszyscy, niezależnie od reprezentowanych przez siebie przekonań religijnych, światopoglądowych czy politycznych. Biskupi przypomnieli, że w katolickiej Polsce dopiero od kilku lat transmitowana jest przez Polskie Radio Msza św., a „katolicka prasa liczy obecnie 35 tytułów, co stanowi zaledwie 1,17 procenta ogólnej liczby 2.943 tytułów

²⁶⁴ *Słowo pasterskie biskupów polskich...*, 21 IX 1986, dz. cyt., s. 362.

²⁶⁵ Tamże, s. 363, por. S. Wyszyński, *Odpowiedzialność – obowiązki – prawa w życiu narodu*, homilia z dnia 26 sierpnia 1980, [w:] S. Wyszyński, *Głos z Jasnej Góry*, Warszawa 2021, s. 480.

²⁶⁶ Por. *List pasterski Episkopatu Polski na uroczystość Chrystusa Króla*, 23 XI 1980, cyt. za tamże.

²⁶⁷ *Słowo biskupów polskich na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1988, [w:] OsRomPol, 1988, nr 8, s. 39, por. Jan Paweł II, Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie braterstwa i solidarności*, 1988, <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

²⁶⁸ *Słowo biskupów...*, 18 IX 1988, dz. cyt., s. 39.

periodyków”²⁶⁹ w skali całego kraju. Episkopat zaapelował do władz państwowych, aby położyły kres realizowanej przez dziesięciolecia praktyce i uznały w sposób konkretny społeczny charakter jaki mają środki przekazu oraz posiadaną przez nie wolność wyrażania poglądów i przekonań. Wezwali również wszystkich wiernych i duszpasterzy, aby korzystali chętnie z katolickiej prasy, książek, kaset magnetofonowych i kaset wideo z treściami religijnymi, a także, aby finansowo wspierali katolickie piśmiennictwo. Pasterze zachęcili również do czytania polskiej edycji *L'Osservatore Romano* i słuchania polskojęzycznej audycji Radia Watykańskiego. Skierowali także słowo zachęty do rodziców i katechetów do nauczania młodego pokolenia roztropnego i selektywnego korzystania ze środków społecznego przekazu, a zwłaszcza odrzucania treści złych i niemoralnych. Zwracając się do twórców i publicystów – zwłaszcza tych, którzy są chrześcijanami – zachęcili ich do przekazywania w realizowanych przez siebie treściach jedynie prawdy oraz dbania o promocję wartości humanistycznych i chrześcijańskich.

W roku 1989, roku przemian społecznych w Polsce biskupi w liście na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu²⁷⁰ skoncentrowali się na temacie religii w mediach, po raz kolejny nawiązując w ten sposób do papieskiego Orędzie wydanego na święto patronalne dziennikarzy²⁷¹. Hierarchowie zgodzili się za słowami papieża, że we współczesnym świecie „daje się powszechnie zauważyć wzrost zainteresowania sprawami religii ze strony mediów masowych”²⁷², ale niestety, zdaniem pasterzy, nie przekłada się to na relacje mediów i Kościoła w Polsce. Stwierdzili oni, że w polskich państwowych mediach sprawy Boga i religii są przemilczane, co szczególnie zauważalne było w radio i telewizji: gdy pokazywano codzienny obraz życia rodziny, pomijano wiarę, udział w praktykach religijnych czy jakiegokolwiek ustosunkowanie się do Boga. Pasterze określili to zjawisko „zwyczajną manipulacją”²⁷³, która zniekształca rzeczywistość polskich rodzin i dezinformuje odbiorców. Media powinny nie tylko informować o sytuacji politycznej czy ekonomicznej, ale uwzględniać także treści religijne, co jest „doskonałym sprawdzianem wolności społecznej i poszanowania obywateli”²⁷⁴.

²⁶⁹ Tamże, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 172.

²⁷⁰ *List biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 17 IX 1989, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, 1989, nr 38, s. 6.

²⁷¹ Por. Jan Paweł II, Orędzie na 23. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Religia w środkach przekazu*, 1989, <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

²⁷² *List biskupów...*, 17 IX 1989, dz. cyt., s. 6.

²⁷³ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 173.

²⁷⁴ *List biskupów...*, 17 IX 1989, dz. cyt., s. 6.

Biskupi polscy dodali również, że dostęp Kościoła do środków społecznego przekazu, o który od lat się ubiegają, nie jest jakimś nadzwyczajnym przywilejem, ale słusznym prawem. W roku 1989 zaczęły powstawać nowe media katolickie w Polsce. Zaczęły także pojawiać się programy religijne w mediach publicznych. Dlatego biskupi zachęcili wiernych, „aby powstające programy katolickie stały się w ich życiu pożyteczną pomocą w pracy nad pogłębianiem i poszerzaniem wiedzy religijnej, a także w skutecznym kształtowaniu postaw religijnych i moralnych”²⁷⁵. Biskupi zachęcili ponadto wiernych, aby stale pogłębiali oni swoje umiejętności mądrego i krytycznego korzystania ze środków społecznego przekazu, aby potrafili przyjmować to, co służy dobru, a zarazem odrzucać treści, które „uwłaczają Bogu, ignorują czy nawet ośmieszają zasady moralne, podważają prawdy wiary i lekceważą miłość”²⁷⁶. Zauważono również, że zadanie formowania wiernych w kwestii odpowiedzialnego korzystania z mediów to jedno z najważniejszych zadań współczesnych duszpasterzy²⁷⁷.

Początek lat dziewięćdziesiątych to zarzewie zmian ustrojowych i społecznych w Polsce, które zdaniem Episkopatu zaowocowały wieloma przekształceniami również w dziedzinie środków społecznego przekazu. W swoim orędziu z 1990 r. hierarchowie dostrzegli, że zmiany te dokonały się zwłaszcza w prasie drukowanej, radiu i telewizji, m.in. przez to, że na rynku wydawniczym pojawiły się nowe periodyki o tematyce religijnej, a w radiu i w telewizji nowe programy związane z wiarą²⁷⁸. Zauważalną dla biskupów zmianą było zniesienie państwowej cenzury i wprowadzenie wolności słowa przy czym, w ich ocenie, spowodowało to pojawienie się nowych zagrożeń, zwłaszcza pornografii i innych niemoralnych treści²⁷⁹. Biskupi wezwali zatem wiernych, aby wobec każdej postaci pornografii zajmowali jednoznaczną, konsekwentną, czujną i krytyczną postawę sprzeciwu, wobec tego groźnego zjawiska. Odnieśli się także do Orędzia papieskiego, w którym Jan Paweł II zachęcał Kościół do otwarcia się na nową rzeczywistość medialną, związaną z popularyzacją komputerów²⁸⁰. Hierarchowie polscy

²⁷⁵ Zdaniem hierarchów regularnie emitowane programy katolickie w radiu i telewizji mogą zagwarantować stałą obecność Boga i religii w mediach, co będzie pożyteczne dla społeczeństwa”, por. Tamże, A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 173.

²⁷⁶ *List biskupów...*, 17 IX 1989, dz. cyt., s. 6.

²⁷⁷ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 174.

²⁷⁸ *Słowo biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1990, [w:] OsRomPol, 1988, nr 9, s. 16.

²⁷⁹ Dostrzeżono, że usiłuje się to usprawiedliwić „fałszywym twierdzeniem, że to nieuchronna konsekwencja wejścia Polski na drogę postępu i powrotu do Europy”, co jest – zdaniem hierarchów – „wyraźną demagogią, dowolnie manipulującą hasłami postępu i nowoczesności”, tamże.

²⁸⁰ Jan Paweł II, Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Misja Kościoła w erze komputerów*, 1990, <https://www.paulus.org.pl/243,24-sdssp-jan-pawel-ii-1990>, (dostęp: 22.03.2022 r),

stwierdzili, że „Kościół, spełniając coraz bardziej naglące zadanie ewangelizacji, powinien skorzystać z owych możliwości, które otworzył postęp w dziedzinie techniki komputerowej i satelitarnej”²⁸¹. Przypomnieli również o wielkim znaczeniu przekazywania prawdziwych informacji, ponieważ jedynie rzetelna informacja oparta na prawdzie może zbliżyć ludzi do siebie i ułatwić twórczy dialog, co buduje wspólnotę. W *Słowie* pojawiły także słowa radości i satysfakcji wynikające z faktu, że po przemianach ustrojowych Kościół w Polsce zyskał nową formę obecności w środkach społecznego przekazu, dzięki specjalnym programom religijnym emitowanym w radiu i telewizji. Wezwano zatem chrześcijańskich dziennikarzy, duszpasterzy i wszystkich wiernych do podjęcia wspólnej troski, aby te nowe programy religijne były interesujące oraz pogłębiały wiarę i życie duchowe odbiorców²⁸².

Tematem słowa Pasterskiego biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego przekazu w 1991 r. był wpływ tych środków na budowanie „jedności i postępu rodziny ludzkiej”²⁸³. Zwrócono w nim uwagę, że po półwieczu obowiązywania komunistycznego reżimu i przymusowej jedności, potrzeba jest w Polsce troski o prawdziwą jedność²⁸⁴. Zdaniem hierarchów, polskie media w owych czasach nie były w stanie kształtować w życiu swych odbiorców ducha zgody i jedności, ponieważ same potrzebują najpierw głębokich przeobrażeń, podobnie jak polski ustrój i społeczeństwo²⁸⁵. Fałszowały one również obraz rzeczywistości, nie ucząc miłości do Ojczyzny, która wyrażać się powinna przede wszystkim w bezinteresownej służbie, w ofierze i poświęceniu²⁸⁶. Zdaniem biskupów wielu dziennikarzy nie rozumie lub nawet nie chce rozumieć przemian, które zachodzą w Polsce. Dlatego też ośmieszają oni publicznie autorytety, wypowiadają się bluźnierczo na temat prawd wiary i norm etycznych, rozpowszechniają jawnie treści pornograficzne, manipulują w przekazywaniu informacji, propagują w natrętny sposób model życia bez wiary i powinności moralnych, a także lekceważą zasady nierozzerwalności związku małżeńskiego czy kwestię obrony

por. M. Pisarek, *Cyfrowe narzędzia edukacyjne w dydaktyce nauczania religii. Studium katechetyczne*, Lublin 2018, s. 51.

²⁸¹ *Słowo biskupów...*, 16 IX 1990, dz. cyt., s. 16.

²⁸² Por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 175.

²⁸³ *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 1991, [w:] „Ład”, 1991, nr 39, s. 3.

²⁸⁴ Niebezpieczeństwem, które zagrażać może narodowej jedności jest „smutna spuścizna po minionym totalitaryzmie”, która wyraża się m.in. „w nawykach społecznych, w niechęciach i uprzedzeniach, w braku wzajemnego zaufania i w postawie podejrzliwości”, por. tamże; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 175.

²⁸⁵ Brakowało im zwłaszcza „elementarnej wrażliwości na podstawowe i najważniejsze problemy narodu i państwa”, por. *Słowo Pasterskie...*, 15 IX 1991, dz. cyt., s. 3.

²⁸⁶ Były to najczęściej powody komercyjne, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 176.

poczętego życia. Jest to, zdaniem Episkopatu, jawne występowanie przeciwko zgodzie i jedności społecznej²⁸⁷. Wśród różnych zjawisk negatywnych, biskupi dostrzegają jednak też wiele tych pozytywnych: pojawianie się coraz większej ilości nowych mediów katolickich, demaskujących zło, tworzących wartościowe, pozytywne programy, które przyczyniają się do budowania jedności wśród polskiego narodu. Na koniec swojego słowa biskupi po raz kolejny zaapelowali do wiernych o to, aby krytycznie oceniali przekaz serwowany im w mediach, odrzucali ten, który jest szkodliwy i deprawujący, a także realizowali hasło: „W każdej rodzinie przynajmniej jedno pismo katolickie!”²⁸⁸.

W słowie pasterskim na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu w 1992 r. biskupi stwierdzili, że Kościół w Polsce u schyłku XX w. stoi przed „szczególnie doniosłym i odpowiedzialnym zadaniem”, jakim jest podjęcie nowej ewangelizacji, która otwiera „kolejny rozdział w dziejach katolickiego narodu”²⁸⁹. Dzieje się to w momencie, gdy media stały się powszechnym i najbardziej zrozumiałym językiem i sposobem komunikowania między ludźmi oraz najskuteczniejszym środkiem ewangelizowania świata. Zauważono, że na przestrzeni kilku lat powołano w Polsce do życia nowe wydawnictwa i pisma katolickie. Zjawiskiem, cieszącym i budzącym nadzieję stała się dla biskupów prasa parafialna i emitowane od trzech lat na antenie radia i telewizji programy katolickie. Pojawiło się również nowe zjawisko w polskim Kościele w dziedzinie mediów masowych: w diecezjach zaczęły powstawać lokalne, katolickie rozgłośnie radiowe²⁹⁰. We wspomnianym *Słowie* biskupi docenili przede wszystkim prasę katolicką, która stała się główną pomocą dla duszpasterzy i świeckich w prowadzonej przez nich ewangelizacji medialnej, która przeżywała wówczas „czas wielkiej próby, spowodowany głównie niedostatkiem profesjonalnych sił dziennikarskich oraz dotkliwym brakiem środków finansowych”²⁹¹. Przyczynę tego zjawiska biskupi widzieli w braku nawyku wśród katolików, aby do tej prasy sięgać, co było pokłosiem wieloletniego limitowania nakładu czasopismom katolickim za czasów komunizmu. Po raz kolejny hierarchowie przypomnieli zasadę, aby każda rodzina sięgała po jakieś katolickie pismo. Zadanie upowszechniania tej zasady hierarchowie przekazali

²⁸⁷ Tamże.

²⁸⁸ *Słowo Pasterskie...*, 15 IX 1991, dz. cyt., s. 3, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 177.

²⁸⁹ *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 20 IX 1992, [w:] OsRomPol, 1992, nr 11, s. 39.

²⁹⁰ Ich program ewangelizacyjny był uzupełnieniem niezastąpionych polskich emisji Radia Watykańskiego oraz programów katolickich w Polskim Radiu, por. tamże; A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 177.

²⁹¹ *Słowo Pasterskie...*, 20 IX 1992, dz. cyt., s. 39.

duszpasterzom oraz świeckim, świadomym swojego posłannictwa i apostołatu. Dzięki temu prasa katolicka miała stać się centrum aktualnej informacji, pogłębienia wiedzy religijnej oraz kształtowania religijnych postaw, przyczynić się do budowania wspólnoty wiary i modlitwy, a także być niezastąpioną pomocą w katechezie domowej i umocnieniem przed zagrożeniami ze złej, antyreligijnej prasy²⁹². Na zakończenie swojego przesłania biskupi poinformowali o przygotowywanym ogólnopolskim, wielkonakładowym dzienniku katolickim, na który czekano z wielkimi nadziejami²⁹³.

Słowo Pasterskie na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu z roku 1993 w swojej treści nawiązuje do biblijnej przypowieści o siewcy, przed którą stanęły nowe przeszkody, powstałe w związku z rozległą kulturą środków masowego przekazu²⁹⁴. Zdaniem pasterzy, obok wielu skutków pozytywnych, kultura ta wywiera także wpływ niekorzystny dla osobowego rozwoju człowieka. W swoim przesłaniu odwołali się do wydanej w roku 1993 watykańskiej instrukcji *Aetatis novae*, która przypomina o tym, że środki przekazu potrafią nie tylko umacniać, ale również „niszczyć tradycyjne wartości w sferze religii, kultury i rodziny”²⁹⁵. Pomimo tego hierarchowie docenili pracę ludzi zaangażowanych w tworzenie środków społecznego przekazu, uznając ją za jeden z tych doniosłych zawodów, które urastają do rangi powołania czy specjalnej misji. Stwierdzili, że dziennikarze pełnią niespotykaną dotąd rolę społeczną, ponieważ przekazywane treści „formują postawy odbiorców mediów masowych, kreują nową rzeczywistość, często wedle własnych wzorców i upodobań oraz kształtują opinię publiczną”²⁹⁶. Zdaniem Episkopatu dzięki mediom dziennikarze mogą oddziaływać na wielkie rzesze ludzi, posługując się przy tym z wysoką kompetencją słowem i obrazem, a ich wpływ na społeczeństwo jest na tyle znaczący, że słusznie nazywani są czwartą władzą²⁹⁷.

²⁹² A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 178. Bardzo ważną kwestią było zatem zorganizowanie odpowiedniego kolportażu katolickich periodyków. Biskupi określili to jako „jedną z najważniejszych form apostołowania w dziedzinie prasy katolickiej”, por. *Słowo Pasterskie...*, 20 IX 1992, dz. cyt., s. 39. W wielu parafiach miało to miejsce nie tylko w kościołach, ale kolportowało się je „również w szkołach, szpitalach, więzieniach, domach pomocy społecznej, itp.”. Niejednokrotnie utworzone zostały też „własne kioski, a nawet księgarnie z książką katolicką i prasą”, co było zasługą zwłaszcza zaangażowanych ludzi świeckich o władniętych „duchem nowoczesnego apostołstwa”, por. *Słowo Pasterskie...*, 20 IX 1992, dz. cyt., s. 39.

²⁹³ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 178; *Słowo Pasterskie...*, 20 IX 1992, dz. cyt., s. 39; Niestety jednak nadzieje te okazały się płonne. Obecnie na polskim rynku istnieje katolicki dziennik „Nasz Dziennik”. Nie jest on jednak redagowany z ramienia Konferencji Episkopatu Polski, ale jest jednym z mediów związanych ze środowiskiem Radia Maryja, wydawanym przez spółkę Spes sp. z o. o. Podobne nadzieje żywiono swego czasu co do pojawienia się telewizji katolickiej powstałej i kierowanej z ramienia Episkopatu, ale również ten pomysł nigdy nie został zrealizowany.

²⁹⁴ *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1993, [w:] „Ład”, 26 IX 1993, s. 4.

²⁹⁵ Por. AeN 4.

²⁹⁶ *Słowo Pasterskie biskupów...*, 19 IX 1993, dz. cyt., s. 4.

²⁹⁷ Por. A. Paczkowski, *Czwarta władza. Prasa dawniej i dziś*, Warszawa 1973, s. 5-11.

Uznali ponadto, że może to przysporzyć wiele dobra, jeśli dziennikarze swoją codzienną pracę będą traktować przede wszystkim jako służbę ludziom i Ojczyźnie, a informacje, opinie i komentarze będą przekazywać z poczuciem odpowiedzialności, przewidując ich skutki i konsekwencje²⁹⁸. Zdaniem hierarchów dziennikarze powinni „opierać się zawsze obecnej pokusie łatwego zysku i zdecydowanie odmawiać udziału w produkcji jakiegokolwiek programu, wykorzystującego ludzką słabość, obrażającego sumienie i poniżającego ludzką godność”²⁹⁹. Jednocześnie zaapelowali do dziennikarzy będących katolikami, aby zawsze dawali „czytelne świadectwo swojej wierności prawdzie i odpowiedzialności za wszystkie treści publikowane w środkach przekazu”³⁰⁰.

Ostatnim jak dotąd dokumentem wydanym przez polski Episkopat na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu było Słowo pasterskie³⁰¹ z roku 1994. Wzorując się na orędziu papieskim oraz inspirując się ogłoszeniem przez Organizację Narodów Zjednoczonych roku 1994 Międzynarodowym Rokiem Rodziny³⁰², biskupi skoncentrowali się na temacie obecności mediów w polskich rodzinach. Zauważyli, że telewizja stała się niejako członkiem rodziny. W związku z tym przypomnieli, aby korzystać z niej mądrze, odpowiedzialnie i krytycznie. Zaobserwowali przy tym, że telewizja na życie i funkcjonowanie rodziny może mieć zarówno wpływ pozytywny – gromadząc przy odbiornikach całe rodziny i zacieśniając wspólnotę – jak i negatywny, upowszechniając w rodzinach fałszywe wartości i wzorce zachowań, z pornografią, scenami gwałtu, zbrodni i przemocy włącznie. Zdaniem biskupów emisja tego typu programów wynika z chęci zysku bądź stoją za tym różnego rodzaju racje polityczne. Hierarchowie zauważyli ponadto, że telewizja promuje wśród rodzin „obce wartości, podważając tym samym nie tylko chrześcijański, ale i narodowy dorobek, decydujący o tożsamości Polaków”³⁰³. Zachęcali przy tym, aby bronić się przed tego rodzaju wpływem oraz pielęgnować to wszystko, co Polskę stanowi. Zaapelowali także do polityków i pracowników administracji państwa, aby widzieli oni w mediach narzędzie, które służy pomnażaniu wspólnego dobra i by nie wykorzystywali ich

²⁹⁸ *Słowo Pasterskie biskupów...*, 19 IX 1993, dz. cyt., s. 4.

²⁹⁹ Tamże, por. Jan Paweł II, Orędzie na 27. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rola kaset magnetofonowych i magnetowidowych w kształtowaniu kultury i sumienia*, 1993, <https://www.paulus.org.pl/240,27-sdssp-jan-pawel-ii-1993>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁰⁰ *Słowo Pasterskie biskupów...*, 19 IX 1993, dz. cyt., s. 4.

³⁰¹ *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1994, [w:] „Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej”, 1994, nr 82, s. 22-23.

³⁰² Owocem Międzynarodowego Roku Rodziny jest obchodzony od 1996 r. 15 dnia maja Międzynarodowy Dzień Rodziny, por. Centrum Myśli Jana Pawła II, 15.05 – Międzynarodowy Dzień Rodziny, <https://www.centrumjp2.pl/15-05-miedzynarodowy-dzien-rodziny/>, (dostęp: 15.09.2022 r.).

³⁰³ *Słowo Pasterskie...*, 18 IX 1994, dz. cyt., s. 22.

dla własnych interesów partyjnych czy ekonomicznych poprzez fałszowanie prawdy i manipulowanie opinią publiczną³⁰⁴.

Na początku lat dziewięćdziesiątych biskupi polscy zwołali II Polski Synod Plenarny. Jego celem była próba wytyczenia szlaku dla działalności Kościoła po przemianach systemowych, które miały miejsce na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Wydarzenie to było także odniesieniem się do nauki II Soboru Watykańskiego, próbą przełożenia jego ustaleń na lokalne warunki, a także jedną z form przeżywania tysiąclecia męczeńskiej śmierci św. Wojciecha, patrona Polski³⁰⁵. Synod został uroczystie rozpoczęty w trakcie wizyty apostolskiej Jana Pawła II w Polsce 8 czerwca 1991 r., a jego obrady trwały przez następne 8 lat, aż do 11 czerwca 1999 r., kiedy Jan Paweł II w Warszawie dokonał zakończenia synodu. Efektem prac ponad dwustu osób zaangażowanych w obrady synodalne było wydanie 14 oficjalnych dokumentów, zatwierdzonych następnie przez Stolicę Apostolską 22 grudnia 2000 r. Po aprobachie ze strony Watykanu uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego 25 stycznia 2001 r. zostały ogłoszone dekretem Prymasa Polski, natomiast od 28 lutego 2001 r. zaczęły obowiązywać³⁰⁶. Wśród wspomnianych 14 oficjalnych dokumentów synodalnych jak i wśród 17 tekstów roboczych synodu, dwa z nich zostały poświęcone w całości tematyce środków społecznego przekazu.

Pierwszy ze wspomnianych dokumentów nosi tytuł *Środki społecznego przekazu w służbie człowieka i Kościoła w Polsce*. Synod stwierdził w nim, że media są jednym ze współczesnych narzędzi ewangelizacyjnych. Przywołano w nim słowa Pawła VI, który uważał, że zaniedbanie potencjału środków społecznego przekazu w przestrzeni ewangelizacyjnej byłoby poważną winą zaciągniętą przed Bogiem³⁰⁷. Synod stwierdził, że „ewangelizacja medialna – podobnie jak bezpośrednia – służy Kościołowi, konstytuując go, budząc wiarę u ludzi i budując wspólnotę wierzących”³⁰⁸. Postawa Kościoła w Polsce wobec mediów – podobnie jak całego Kościoła powszechnego – jest zatem dwojaka: z jednej strony dostrzega się wielki walor mediów w dziedzinie ewangelizacji, równocześnie widząc ich negatywny wpływ i niebezpieczeństwa, które niosą. Odniesiono się też do zjawiska decentralizacji mediów, które umożliwiło

³⁰⁴ Tamże, s. 23, por. A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 181.

³⁰⁵ M. Białkowski, *Odnova posoborowa...*, art. cyt., s. 302.

³⁰⁶ A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 182.

³⁰⁷ Por. EN 45.

³⁰⁸ II Polski Synod Plenarny, *Środki społecznego przekazu w służbie człowieka i Kościoła w Polsce*, 1991, [w:] A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 183.

powstawanie mediów prywatnych i kościelnych, co niosło ze sobą pewne niebezpieczeństwo: nadmierną komercjalizację i propagowanie treści niemoralnych, łatwej rozrywki, wypełnionej pornografią i przemocą, co nie przystoi godności człowieka jako dziecka Bożego. Obowiązkiem Kościoła jest zatem poznawać naturę środków społecznego przekazu, kształtować twórców i odbiorców mediów, aby właściwie się nimi posługiwali, a także maksymalnie starać się wykorzystywać te środki w ewangelizacji.

Dokument nakreślił również tło historyczne Kościoła w Polsce w tej dziedzinie, wyjaśniając, że w okresie powojennym i w czasie trwania ustroju totalitarno-komunistycznego Kościół nie miał dostępu do mediów publicznych, a jedynie do „tzw. małych mass-mediów, jak ambona, katecheza, pielgrzymki, festiwale muzyki religijnej, kioski przykościelne, dekoracje, gabloty, przeźrocza, filmy, teatr itp.”³⁰⁹. Wspomniano także, że w tym okresie istniało bardzo mało wydawnictw o profilu religijno-kościelnym. Biskupi zebrani na II Polskim Synodzie Plenarnym nawiązali do lat osiemdziesiątych XX w., kiedy sytuacja w Polsce powoli zaczęła się zmieniać, dzięki czemu zaczęto emitować transmisję Mszy św. w radiu, zakładano nowe czasopisma katolickie, a po 1989 r. powołano do istnienia katolickie radiostacje, telewizję czy zwiększono „obecność programów religijnych w publicznych mediach”³¹⁰.

Wyzwaniem, przed którym Kościół w Polsce stał w czasie obrad II Polskiego Synodu Plenarnego, była komercjalizacja i konkurencja na rynku medialnym, z którymi musiały mierzyć się również istniejące już media katolickie. Aby poradzić sobie w nowych warunkach media te potrzebowały dużo większych środków finansowych i profesjonalnych dziennikarzy, czego Kościołowi w tamtych czasach brakowało. Kościół był świadomy tego, że aby dobrze wykorzystywać środki społecznego przekazu w ewangelizacji i wychowywać ludzi do ich właściwego używania, biskupi i kapłani oraz wszyscy wierni powinni uczyć się języka mediów, poznawać zasady ich funkcjonowania w społeczeństwie, a także rozumieć naturę współczesnych technologii komunikowania. Potrzebna była Kościołowi na tamtym etapie intensywna edukacja medialna³¹¹.

Dokument wyliczył w sumie dziewięć punktów i zasad, o które ta edukacja medialna powinna się opierać. Są to: uczenie się dialogu przez ludzi mediów i respektowanie godności odbiorcy; służba dobru i rozwojowi człowieka (zwłaszcza przez unikanie „manipulacji, dezinformacji, komercjalizacji, niemoralności w swoich

³⁰⁹ Tamże, s. 183-184.

³¹⁰ Tamże, s. 184.

³¹¹ Tamże.

przekazach medialnych”³¹²); inspirowanie katolickiej opinii publicznej, aby była krytyczna wobec złych i niemoralnych treści w mediach; powołanie wyspecjalizowanego instytutu naukowego, którego zadaniem byłoby kształcenie dziennikarzy w duchu katolickim oraz „mecenat nad twórczością publicystów, pisarzy i twórców kultury audiowizualnej”³¹³; tworzenie katolickich stowarzyszeń dziennikarzy, filmowców i innych twórców medialnych oraz opieka duszpasterska nad nim oraz jeszcze szersze wykorzystanie nowych form przekazu jako środków ewangelizacji poprzez inspirowanie i finansowanie produkcji filmów religijnych, nagrań płytowych oraz programów radiowych i telewizyjnych. Biskupi winni wspierać wszelkiego rodzaju inicjatywy medialno-ewangelizacyjne, takie jak: prowadzenie diecezjalnych pism, stacji radiowych i telewizyjnych, komputeryzowanie administracji i duszpasterstwa, organizowanie archiwów oraz dystrybuowanie filmów religijnych oraz wideokaset. Duszpasterze z kolei powinni wykorzystywać środki społecznego przekazu w katechezie, kaznodziejstwie oraz w ramach spotkań parafialnych. Cały Kościół powinien nadążać za „dynamicznym rozwojem nowych technologii komunikowania” i wykorzystywać je jako „współczesną ambonę i największy areopag ewangelizacji świata”³¹⁴.

Oficjalnym dokumentem II Polskiego Synodu Plenarnego na temat mediów był natomiast tekst *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*. Synod w swoim nauczaniu traktuje te środki jako „element i zarazem współczynnik kultury”³¹⁵, którą one ewangelizują. Zaangażowani w pracę synodu plenarnego stwierdzili, że współczesna cywilizacja to epoka mediów i informacji, które doprowadziły do głębokiego przewrotu i przemian w społeczeństwie, zarówno pod kątem technicznym używania środków przekazu, ale także – i może jeszcze bardziej – przemian w myśleniu, religijności, kulturze i moralności. Media mają wielki wpływ na wszystkie sfery człowieka, zwłaszcza na jego poglądy, myślenie, stan posiadanej wiedzy, a także na ludzkie postawy, dlatego Kościół powinien starać się, aby Ewangelia była obecna w mediach.

Zdaniem autorów dokumentu „podstawowym celem działania mediów jest służba ludziom przez ukazywanie «blasku prawdy» (*veritatis splendor*), dobra i piękna”, co polega na „obiektywnym i rzetelnym przekazywaniu informacji, unikaniu manipulacji

³¹² Tamże, s. 185.

³¹³ Tamże.

³¹⁴ Tamże, s. 186.

³¹⁵ Tamże.

i przyjmowaniu nieprzekupnej postawy wobec prawdy”³¹⁶. Media powinny również bronić wolności i godności osoby ludzkiej przez popieranie i tworzenie autentycznej kultury przepełnionej wartościami ewangelicznymi. Kościół w Polsce sprzeciwił się swoistej dyktaturze i manipulacji mediów. Przez zniekształcanie prawdy, wykorzystują one człowieka – wbrew jego interesom i woli – do cudzych, nieetycznych interesów, a także odbierają mu godność i możliwości osobistego wyboru. Postępująca komercjalizacja mediów rodzi natomiast zagrożenie, że media będą nastawione wyłącznie na zysk, a nie na dobro odbiorców. Będą niejako „atrakcyjnym towarem, płaszczyzną inwestycji i dziedziną ostrej konkurencji”³¹⁷, bez podejmowania większej refleksji, czy podawana przez nie treść jest moralnie dobra i wartościowa czy zła.

W kwestii telewizji, dokument wyraża uznanie Kościoła dla jej pozytywnej funkcji w zakresie informacji, edukacji czy rozrywki. Jednocześnie potępia promowanie pseudowartości, fałszywych wzorców postępowania, pornografii, brutalnej przemocy, sceptycyzmu religijnego, relatywizmu moralnego, agresywnej reklamy czy niemoralnej rozrywki. Zło, jak stwierdzają biskupi, powinno być w mediach demaskowane, a nie promowane. Zdaniem II Polskiego Synodu Plenarnego katolicy pracujący w mediach pełnią ważną, wręcz prorocką i ewangelizacyjną misję, dlatego powinni zabiegać, aby w mediach prezentowane były treści religijne i wydarzenia kościelne³¹⁸.

Synod zalecił również, aby Kościół w Polsce tworzył własne media, jak np. własne czasopisma, rozgłośnie radiowe, strony internetowe, programy religijne czy transmisje kościelne. Wykorzystywanie mediów w ewangelizacji, obok formowania dziennikarzy i specjalistów od mediów, to zdaniem synodu jedno z podstawowych zadań Kościoła³¹⁹. W dokumencie skupiono się również na relacji Kościoła wobec mediów świeckich (państwowych czy komercyjnych) oraz mediów kościelnych. Kościół, zdaniem synodu, ma prawo i obowiązek krytycznego oceniania niewłaściwych działań czy programów medialnych. W dokumencie zwrócono także uwagę na kwestię zbytnej amerykanizacji kultury polskiej w radiu, telewizji czy w czasopiśmie kobiecych i młodzieżowych. Odniesiono się ponadto do zjawiska, w którym wiele programów odznacza się „płytkością treści, infantylnym przedstawieniem problemów życiowych, wulgarnością języka, pomijaniem lub wręcz ośmieszaniem spraw związanych z życiem religijnym,

³¹⁶ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 19, por. B. Biela, *Typy i mechanizmy manipulacji w mediach*, „Studia Pastoralne” 2016, nr 12, s. 287.

³¹⁷ Tamże, 22.

³¹⁸ Tamże, 23-26.

³¹⁹ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 27.

jak również z istotą i życiem samego Kościoła”³²⁰. Synod przypominał, że fakt posiadania przez Kościół własnych mediów „nie jest niczyją łaską czy koncesją, ale zawiera się w prawie do wolności religijnej, której nie można ograniczać do wolności kultu”³²¹.

II Polski Synod Plenarny wspominał także apel Jana Pawła II do ludzi mediów, w którym papież prosił, aby nie zniekształcali oni w środkach społecznego przekazu obrazu człowieka, nie drwili i nie pomijali w przekazie wartości religijnych, opierali się w swej pracy na prawdzie i sprawiedliwości, gotowości do sprostowania nieprawdziwych informacji, a także nie pogłębiali demoralizacji w społeczeństwie, zwłaszcza jeśli chodzi o dzieci i młodzież, przez „ideologiczne manipulowanie i sianie niezgody”³²².

Do mediów katolickich II Polski Synod Plenarny zaapelował o opracowanie modelu mediów katolickich, działających w warunkach wolnego społeczeństwa. Wezwał do publicznej dyskusji na temat najważniejszych zadań ciążyących na mediach katolickich: to w jaki sposób powinny funkcjonować i być finansowane; o konieczności funkcjonowania w diecezjach katolickiej prasy drukowanej (w tym parafialnej), rozgłośni radiowych, stron internetowych; o promowaniu katolickich książek oraz o możliwościach i potrzebie powstania i funkcjonowania ogólnopolskiego dziennika katolickiego³²³. Do istniejących już mediów katolickich synod zwrócił się z apelem, aby cechowały je wysokie walory etyczne, wartości merytoryczne i wysoki poziom warsztatowo-redaktorski. Czasopisma katolickie powinny być „miejszem szerzenia prawdy, chrześcijańskiego optymizmu, postawy miłości i dialogu, uczenia modlitwy i zwyczajów katolickich, ukazywania sposobów osiągania świętości w świecie, proponowania ciekawych wzorów życiowych dla dzieci i młodzieży, prezentowania godziwej rozrywki i odpoczynku”³²⁴.

Zgromadzeni na synodzie zwrócili się także do katolickich rozgłośni radiowych, aby wyróżniały się na rynku medialnym pozytywnymi cechami i działaniami, aby budziły wśród odbiorców pytania o życie i wartości, by poruszały sumienia oraz służyły dobru wspólnemu. Niezastąpiona w tworzeniu takiego rodzaju katolickich mediów powinna być

³²⁰ Tamże, 38.

³²¹ Tamże, 76. Prawo do tego typu działalności Kościół w Polsce od strony państwowej posiada na mocy „Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania” oraz „Ustawie o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego”, której potwierdzeniem są regulacje zawarte w Konkordacie pomiędzy Stolicą Apostolską a III Rzeczpospolitą Polską z roku 1993, por. J. Stępień, *Stosunki państwa i Kościoła katolickiego w konstytucyjnym porządku III Rzeczypospolitej Polskiej*, Łódź 2022, s. 341.

³²² Tamże, 78.

³²³ Tamże, 84-86. Polski dziennik katolicki pod kierunkiem Episkopatu do tej pory nie powstał.

³²⁴ Tamże, 87.

odpowiednia formacja dziennikarzy, aby posiadali oni głęboką wiarę, dbali o swoje życie duchowe, systematycznie podnosząc poziom swojej wiedzy religijnej i warsztat dziennikarski. W zakończeniu dokumentu znajduje się nawiązanie do dopiero rozwijającej się w tamtym czasie sieci internetowej. Synod zachęcił Kościół w Polsce do wykorzystywania potencjału i możliwości przekazu informacji i ewangelizacji jakie niosą strony internetowe³²⁵. Wezwał również wszystkich uczciwych i profesjonalnych dziennikarzy oraz pracowników mediów do współpracy z Kościołem w służbie człowiekowi i dobru wspólnemu³²⁶.

Do nauki Kościoła w Polsce na temat środków społecznego przekazu można zaliczyć również wypowiedzi Przewodniczących Rady ds. Środków Społecznego Przekazu przy Konferencji Episkopatu Polski. Podstawą funkcjonowania rady jest „działalność Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, która wypracowuje, zajmuje i przedstawia stanowisko Kościoła w istotnych kwestiach dotyczących szeroko pojętych środków społecznej komunikacji, ich osiągnięć i zagrożeń”³²⁷. Do zadań Rady należą: zapewnienie odpowiedniej opieki duszpasterskiej osobom zaangażowanym w media, zwłaszcza katolickie; troska o tworzenie duszpasterstw ludzi mediów na poziomie diecezji, w ramach istniejących już duszpasterstw środowisk twórczych czy odrębnych; organizowanie pielgrzymki ludzi mediów na Jasną Górę jako realizacja postulatu Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy³²⁸.

Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Konferencji Episkopatu Polski (lata 2001-2012)³²⁹ abp Sławoj Leszek Głódź w latach 2008-2009 skierował dwukrotnie – z racji kolejno 42. i 43. Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu – swoje przesłanie. W słowie z roku 2008 abp S. L. Głódź nawiązał do 45. rocznicy ogłoszenia dokumentu soborowego *Inter mirifica*, który zapoczątkował świętowanie

³²⁵ Zdaniem II Polskiego Synodu Plenarnego: „Internet stanowi ogromną pomoc w docieraniu do różnego rodzaju informacji. Dlatego, chociaż słusznie Kościół krytykuje zaśmiecanie internetu, winno się także dostrzegać wielkie możliwości tego medium i wykorzystywać je w celu szerzenia Dobrej Nowiny. Należy zatem dbać m.in. o zakładanie i odnawianie katolickich stron WWW”, II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 90; P. Siuda, *Religia a internet. O przenoszeniu religijnych granic do cyberprzestrzeni*, Warszawa 2010, s. 199.

³²⁶ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 89.

³²⁷ Redakcja eKAI, *Potrzeba zaleceń korzystania z mediów społecznościowych dla duchownych*, [w:] <https://ekai.pl/potrzeba-zalecen-korzystania-z-mediow-spolesnoscioowych-dla-duchownych/>, (dostęp: 16.10.2021 r.).

³²⁸ Redakcja eKAI, *Potrzeba zaleceń korzystania...*, dz. cyt., (dostęp: 16.10.2021 r.).

³²⁹ Por. Ordynariat Polowy w Polsce, *Biskup Polowy Sławoj L. GŁÓDŹ*, <https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/18.html>, (dostęp: 02.10.2021 r.); mp, tk, st, mag/im / pm, *Zakończyły się obrady biskupów we Wrocławiu*, <https://archive.is/hPWGy#selection-167.0-167.43>, (dostęp: 02.10.2021 r.).

Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu³³⁰. Hierarcha przypomniał o wielkim wpływie mediów na świadomość i wrażliwość milionów ludzi. Są one, jego zdaniem, największym z areopagów współczesnego świata i odgrywają istotną, a czasem „dominującą rolę w kreowaniu «procesów społecznych, gospodarczych, politycznych, religijnych» (Benedykt XVI)”³³¹. Jest to, zdaniem abp. S. L. Głódzia, wielkim wyzwaniem dla ludzi będących w „wielkiej wspólnotce mediów: prasy, telewizji, radia, w ostatnich latach Internetu”³³². Przewodniczący Rady stwierdził, że postęp, jaki dokonał się w świecie techniki i mediów, może być okazją do osiągnięcia wielkiego dobra, ale jeśli podąży za relatywizmem etycznym i odziera ludzkie życie z godności i duchowych wartości, postęp ów otwiera nowe przepaści zła. Media mogą i powinny „służyć prawdzie, dobru, pięknu, duchowemu wzrostowi człowieka, także autentycznej komunikacji międzyludzkiej wspartej o wartości etyczne i religijne”³³³.

Odnosząc się do sytuacji mediów w Polsce hierarcha stwierdził, że polskie media przeżywają podobne dylematy i wyzwania, jak media całego świata, ale to, co je szczególnie wyróżnia to fakt, że są one „jednym z najbardziej wyrazistych znaków polskiej wolności, okupionej wielkimi ofiarami, wymodlonej i wycierpianej przez pokolenia”, stąd nie powinny sprzeniewierzać się „wartościom, dzięki którym ta wolność do nas przyszła”³³⁴. Hierarcha pochwalał sposób, w jaki media w Polsce zaczęły podchodzić do spraw Kościoła, przybliżając posługę apostolską papieża i Kościoła, m.in. przez transmisje Mszy świętych. Abp Głódź zapewnił, że Episkopat towarzyszy mediom katolickim, które muszą często opierać się „niechęci, a czasem agresji laickich i liberalnych środowisk” oraz że biskupi doceniają działalność radia i telewizji publicznej w służbie wartościom, takim jak rodzina, życie, moralność, religia, duchowość czy kultura, a które współbrzmia „z ideałami chrześcijańskiej etyki i ewangelicznego ładu życia”³³⁵. Biskupi potępiają jednak też to, co w mediach złe, a szczególnie to, co „rozmija się z tym, czym żyje wielka część naszego narodu, z jego zasadami moralnymi, etycznymi” oraz z wartościami współtworzącymi polską tożsamość i harmonię życia społecznego. Arcybiskup nawiązał do obchodzonego

³³⁰ S. L. Głódź, *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w Polsce*, <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=40>, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³¹ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³² Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³³ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³⁴ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³⁵ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

wówczas w Kościele Roku św. Pawła i przypominał, że działalność w mediach jest posługą słowa, w której św. Paweł może być dobrym nauczycielem. Hierarcha wspominał także o zbliżającym się synodzie biskupów w Rzymie, poświęconym posłudze Słowa, w trakcie którego ma też być mowa o potrzebie otworzenia się na przekaz Słowa Bożego „na nowe obszary i formy komunikacji języka, także takie jak Internet, CD, DVD”³³⁶.

W roku 2009 abp S. L. Głódź w swoim Słowie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu³³⁷ odniósł się do orędzia papieża Benedykta XVI i do podjętego przez niego tematu „Nowe technologie, nowe relacje”. Postęp w dziedzinie środków społecznego przekazu, daje komunikacji międzyludzkiej oraz budowaniu więzi, przyjaźni i relacji niespotykane dotąd możliwości. Hierarcha, inspirowany orędziem papieża Benedykta XVI, zauważył, że „ta aktywność i otwartość ku drugiemu, ku innym, ma sens i wartość wtedy, kiedy jest zakorzeniona «w uczciwym i wzajemnym poszukiwaniu prawdy»”³³⁸. Tej prawdy powinni szczególnie bronić zwłaszcza pracownicy mediów, uczestniczący w realizowaniu różnych form komunikacji międzyludzkiej, natomiast miara prawdy i rzetelności w służbie wartościom powinna być najbardziej wiarygodnym miernikiem ich zawodu. Różnie ta relacja mediów i prawdy wyglądała na przestrzeni wieków, zwłaszcza – jak zaznaczył ówczesny Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego Przekazu – w czasach systemu komunistycznego. To zmaganie jest jednak obecne również dzisiaj. Współczesnym mediom, zdaniem abp. S. L. Głódzia, zagraża „relatywizowanie prawdy, manipulowanie nią, obojętność wobec problemów etycznych, wypłukiwanie wartości religijnych z przestrzeni życia i kultury, podporządkowywanie mediów komercji, antywartościom, etycznej i estetycznej bylejakości”³³⁹.

Abp S. L. Głódź przywołał także słowa encykliki społecznej Benedykta XVI *Caritas in veritate*, w której papież stwierdził, że obecnie nastąpiło odłączenie ekonomii od etyki. To, co może stać się dobrym fundamentem dla życia ludzkiego, ale też dla świata mediów, to „służba prawdzie w miłości (*caritas*), która «jest królewską drogą nauki społecznej Kościoła» i wierność prawdzie, «która jako jedyna gwarantuje wolność (por. J 8, 32) i możliwość integralnego rozwoju ludzkiego»”³⁴⁰. Hierarcha zachęcił ludzi

³³⁶ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³⁷ S. L. Głódź, *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=39>, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³⁸ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³³⁹ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³⁴⁰ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

mediów do zapoznania się ze wspomnianą encykliką papieską, aby jej lektura ugruntowała ich w przekonaniu, że dziennikarstwo to służba prawdzie. Słowo abp. S. L. Głódzia z 2009 r. zawiera słowa wdzięczności za 20 lat obecności redakcji katolickich w publicznym radiu i telewizji, co przysłużyło się otwarciu nowego etapu relacji mediów i Kościoła. Dzięki temu można było zacząć w sposób profesjonalny i atrakcyjny mówić o Kościele w przestrzeni medialnej. Hierarcha podziękował katolickim dziennikarzom za ich pracę i służbę. Stwierdził, że konieczne jest właściwe uregulowanie sprawy mediów publicznych, ich finansowania czy zarządzania, gdyż są one gwarantem „jakości i wiarygodności sfery publicznej”³⁴¹. Hierarcha nawiązał również do obchodzonego w Kościele Roku Kapłańskiego i wskazał postać tego świętego wszystkim kapłanom pracującym w mediach jako wzór harmonizacji życia z wykonywaną posługą. Hierarcha zaapelował również do świata mediów o wierność sumieniu w służbie prawdy, wartości, międzyludzkiej komunikacji i miłości.

Przesłania z racji Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu każdego roku swojej posługi jako Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego Przekazu kierował również abp Wacław Depo. Z uwagi na to, że abp W. Depo od 2012 r. jest arcybiskupem metropolitą częstochowskim, będą one szerzej omówione w kolejnym paragrafie poświęconym nauczaniu o mediach przez Kościół częstochowski i jego pasterzy.

Do dokumentów Kościoła w Polsce związanych z mediami należy również zaliczyć „Wskazania Komisji Episkopatu Polski do Spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego dotyczące fotografowania i filmowania podczas celebracji liturgii” z 5 grudnia 1994 r. Celem powstania dokumentu było uregulowanie sposobu zachowywania się fotografów i operatorów w trakcie nabożeństw, gdyż w tej materii pojawiały się coraz częściej różne nadużycia, np. przez zbyt duże zwracanie uwagi na siebie w trakcie liturgii przez powyższych. Zostali oni zobowiązani do odbywania specjalnych kursów, które potwierdzałyby ich przygotowanie do pełnienia swoich zadań w trakcie nabożeństw. Dokument wyznacza również zasady dotyczące oświetlenia świątyni, miejsc skąd można fotografować lub nagrywać akcję liturgiczną, a także przypomina, że to duszpasterze są „w pierwszym rzędzie odpowiedzialni za przygotowanie liturgii, za formację członków zgromadzenia oraz za sacrum liturgicznych celebracji”³⁴².

³⁴¹ Tamże, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³⁴² Komisja Episkopatu ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego, *Wskazania Komisji Episkopatu Polski do Spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego dotyczące fotografowania i filmowania podczas*

Konferencja Episkopatu Polski – powołując się na „Instrukcję Kongregacji Nauki Wiary o pewnych aspektach używania społecznych środków przekazu dla szerzenia nauki o wierze” z 30 marca 1992 r. i korzystając z uprawnień przyznanych przez prawo powszechnie³⁴³ – podczas 328. zebrania plenarnego w Licheniu (11-12 czerwca 2004 r.) przyjęła normy dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych, tj. zasady regulujące duszpasterską troskę Kościoła w Polsce o uporządkowany przekaz ewangelicznego orędzia poprzez radio i telewizję³⁴⁴. Dokument ów otwiera akapit mówiący o pozytywnym stosunku Kościoła do tworzenia kościelnych środków społecznego przekazu i aktywnego zaangażowania się w nie ludzi wierzących z uwagi na wielkie możliwości wykorzystania tych środków w dziele ewangelizacji.

W dokumencie stwierdzono, że obowiązek i prawo do uporządkowanego i owocnego przekazu orędzia ewangelicznego przez media spoczywa przede wszystkim na biskupach, którzy powinni troszczyć się o media własne Kościoła oraz o programy katolickie w mediach publicznych i komercyjnych. Do roli biskupa należy również zatwierdzenie katolickiej rozgłośni, jeśli ma ona zasięg diecezjalny, a jeśli zasięg ten jest ponaddiecezjalny, to zatwierdzenia takiego dokonywać ma Konferencja Episkopatu Polski. Episkopat nadzoruje również działalność kościelnych rozgłośni i stacji telewizyjnych. On również wydaje zgodę na używanie przymiotnika „katolicki” w nazwie danego medium. Dokument zawiera również obowiązujące wytyczne w zakresie emisji programów katolickich.

Zdaniem biskupów duchowni wypowiadający się w mediach „winni cechować się wiernością nauce Ewangelii, rzetelną wiedzą, roztropnością, odpowiedzialnością za wypowiedziane słowo, troską o umiłowanie prawdy i owocny przekaz ewangelicznego orędzia. Jeśli nie są w danej dziedzinie wystarczająco kompetentni, powinni zrezygnować

celebracji liturgii, https://archibial.pl/dokumenty_do_pobrania/foto-video_wskazania.pdf, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³⁴³ Chodzi o przepisu Kodeksu Prawa Kanonicznego zawarte w kanonach: KPK/83, Kan. 772 § 2; Kan. 804 § 1; Kan. 831 § 2.

³⁴⁴ *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy*, Częstochowa 2019, s. 55-59; por. J. Adamczyk, *Uwagi na temat „Norm Konferencji Episkopatu Polski dotyczących występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych”*, „Prawo Kanoniczne” 51 (2008) nr 1-2, s. 139-161; R. Sobański, *Kanoniczne zasady obecności duchownych w mediach*, „Pastores” 42/1 (2009), s. 109-118; St. Biały, *Troska o depozyt wiary katolickiej a normy dotyczące osób duchownych i zakonnych występujących w środkach społecznego komunikowania*, „Seminare” t. 42 (2021) nr 3, s. 21-31; R. Kamiński, *Teologiczne i prawne podstawy korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w realizacji munus docendi Kościoła*, Warszawa 2019.

z występowania w mediach, zwłaszcza w kwestiach trudnych i kontrowersyjnych”³⁴⁵. Wypowiadając się w sprawach nauki katolickiej lub obyczajów, duchowni i zakonnicy winni pamiętać, że są powołani do głoszenia nauki Chrystusa, a nie własnych opinii. Dlatego zobowiązani są do wiernego przekazu katolickiej nauki, zgodnie z doktryną głoszoną przez Urząd Nauczycielski Kościoła”³⁴⁶. Jeśli Konferencja Episkopatu zajęła w jakiejś sprawie oficjalne stanowisko, to muszą je w swoich wypowiedziach respektować, zaś zadanie prezentacji stanowiska Konferencji Episkopatu należy do jej rzecznika. Takie same zasady dotyczą wszystkich wiernych Kościoła³⁴⁷. Konferencja Episkopatu zaznaczyła, że wierni świeccy „nie powinni brać udziału w programach czy audycjach przynoszących szkodę wierze lub dobrym obyczajom, tendencyjnie antykościelnym i budzących zgorszenie”³⁴⁸. Jeśli jakiś duchowny chce podjąć na stałe współpracę z jakąś rozgłośnią radiową lub stacją telewizyjną, to każdy dyrektor kościelnej rozgłośni radiowej czy stacji telewizyjnej ma obowiązek uzgodnienia z biskupem diecezji listy pracowników duchownych i zakonnych. Jeśli chodzi o strój duchownych, w jakim powinni oni występować w programach, to mają oni za obowiązek występowanie w stroju duchownym używanym w Polsce.

W dokumencie dodano również, że „w trosce o odpowiednią współpracę z mediami biskup diecezji powinien wyznaczyć kompetentną osobę, która będzie służyła pomocą i radą w dziedzinie środków społecznego przekazu”³⁴⁹. Biskup powinien wyznaczyć kapłana, który ma sprawować duszpasterską opiekę nad pracownikami mediów. Episkopat zwrócił także uwagę na ich staranne przygotowanie techniczne podczas transmisji Mszy św., a także odpowiednie przygotowanie merytoryczne osoby komentującej. Msze św. powinny być z reguły transmitowane na żywo, natomiast jeśli z wyjątkowych przyczyn zajdzie konieczność retransmisji, powinno to być zaznaczone i przypomniane. Episkopat zastrzegł kompetentnej władzy kościelnej włączanie audycji audiowizualnej do programu katolickiego nauczania w szkołach. Ostatni punkt dokumentu dotyczy kwestii poważnych naruszeń powyższych norm. Ordynariusz powinien wówczas „upomnieć duchownego lub członka instytutu zakonnego i zobowiązać go do naprawienia szkody, np. poprzez sprostowanie lub odwołanie błędnej

³⁴⁵ Tamże, s. 57.

³⁴⁶ Tamże.

³⁴⁷ Dokument stwierdza również wyraźnie, że „nikt nie ma prawa przemawiać w imieniu Kościoła ani sugerować, że jest jego rzecznikiem, jeżeli nie został do tego zgodnie z prawem upoważniony”, por. tamże.

³⁴⁸ Tamże.

³⁴⁹ Tamże, s. 58.

czy krzywdzącej wypowiedzi”, a gdy są ku temu uzasadnione przyczyny „ordynariusz może zabronić wypowiedzania się w mediach lub zastosować inne sankcje przewidziane przez prawo”³⁵⁰.

Normy te zostały zatwierdzone dekretem Stolicy Apostolskiej 7 stycznia 2005 r., a weszły w życie 9 marca 2005 r. Po obradach Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski dnia 3 maja 2021 r. opublikowany został komunikat, w którym pojawiła się zapowiedź rewizji i aktualizacji obowiązujących norm. Rada stała przekazała, że przyczyną tego są publiczne wypowiedzi duchownych nie zawsze zgodne z nauką Kościoła oraz fakt, że od czasu ich uchwalenia w 2004 r. w przestrzeni medialnej zaszły bardzo duże zmiany, dotyczące głównie mediów internetowych, mających ogromny wpływ na społeczeństwo, zwłaszcza na ludzi młodych. Rada Stała poinformowała także, że został powołany „zespół ekspertów, którego zadaniem będzie przygotowanie uaktualnionej wersji wspomnianych norm”³⁵¹.

Realizacją tej zapowiedzi jest opublikowany 30 marca 2023 r., a obowiązujący od 20 kwietnia 2023 r. „Dekret ogólny w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach”. Jego treść pokrywa się w dużej mierze z obowiązującymi już przepisami, rozszerzając je o działalność w przestrzeni internetowej. Podkreślona została osobista – moralna i prawna – odpowiedzialność duchownych, osób konsekrowanych i członków stowarzyszeń za publikacje i działania podejmowane przez nich w mediach³⁵². Wspomniano również o tym, że choć obecność tych osób w przestrzeni mediów społecznościowych jest często ich prywatną aktywnością, to jednak nie może ona „służyć do prowadzenia działalności przeciwko Bogu, Ewangelii, jedności wspólnoty Kościoła, własnym przełożonym, a także każdej innej osobie”, a także osoby te, „zgodnie z kan. 831 § 1 KPK, nie mogą oni angażować się w akcje i projekty medialne, które przeciwstawiają się wierze i moralności katolickiej, a w szczególności takie, które naruszają godność człowieka”³⁵³. Dekret nakazuje osobom duchownym oraz zakonnym występowanie w przestrzeni mediów społecznościowych

³⁵⁰ Tamże, s. 59.

³⁵¹ Rada Stała KEP, *Komunikat Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski po spotkaniu na Jasnej Górze w dniu 3 maja 2021 roku*, <https://www.archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1876-komunikat-rady-stalej-kep-2>, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³⁵² KEP, *Dekret ogólny w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*, Akta Konferencji Episkopatu Polski Nr 35/2023, Warszawa 30 marca 2023, n. 7.

³⁵³ Tamże, n. 8.

w stroju duchownym lub zakonnym³⁵⁴, a ich „profile i konta w mediach społecznościowych powinny jednoznacznie wskazywać, że należą one do duchownego, osoby konsekrowanej lub członka stowarzyszenia życia apostołskiego”³⁵⁵. Zalecone zostało również zachowanie szczególnej roztropności i ostrożności jeśli chodzi o posługiwanie się nowymi mediami w ramach kierownictwa lub poradnictwa duchowego, ze względu na możliwość dostępu do nich osób trzecich, a także wprost zostało zabronione sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania poprzez telefon lub Internet. Dekret ustala także zasady transmisji Mszy św., która może jedynie być transmitowana na żywo, a ewentualny zapis powinien zostać po jej zakończeniu usunięty z przestrzeni internetowej (poza ewentualnymi fragmentami celebracji, np. homilii)³⁵⁶. Zgodnie z zapisami dekretu część przepisów (z pkt 1-5 oraz pkt 15) „niniejszego Dekretu stosuje się również do osób świeckich, które sprawują urzędy kościoła lub pełnią funkcje reprezentacyjne w instytucjach kanonicznie uznanych za «kościelne» lub stowarzyszeniach i fundacjach z uznaniem kanonicznym”³⁵⁷.

Konferencja Episkopatu Polski w 2017 r. wystosowała również dyrektorium w sprawie transmitowania celebracji Mszy św. w telewizji. Jak zapisano we wstępie dokumentu, dyrektorium to powstało „zarówno z troski o ewangelizację przez piękno liturgii i o zachowanie sacrum liturgii w sytuacji, jaką stwarza transmisja telewizyjna jak i z gotowości okazania pomocy tym wszystkim, którzy z racji pełnionych funkcji i zawodu czynnie angażują się w transmisje Mszy Świętych w telewizji”³⁵⁸. Dokument ten jest wyrazem troski Kościoła, który „zobowiązany jest sprawować pieczę nad sposobem telewizyjnego przekazu obrzędów liturgicznych”³⁵⁹. Składa się on z sześćdziesięciu czterech punktów, które zostały podzielone na poszczególne tematy: Teologiczny wymiar celebracji (1-5); Duszpasterski wymiar transmisji Mszy świętej (6-11); Kryteria uczestnictwa (12-15); Osoby zaangażowane w celebracji i transmisji: Celebrans (16-22), Służba liturgiczna (23-25), Uczestnicy (26-31), Operatorzy i technicy (32-39), Komentator (40-44), Odpowiedzialny ze strony Kościoła (45-47); Wskazania praktyczne: Zasady liturgii (48-55), Muzyka i śpiew (56-62), Wymogi techniczne

³⁵⁴ Obowiązek ten dotyczy również członków tych instytucji świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego, których normy ustanowiły noszenie stroju duchownego jako obowiązkowy, tamże, n. 9.

³⁵⁵ Tamże, n. 12.

³⁵⁶ Tamże, n. 14.

³⁵⁷ Tamże, n. 16.

³⁵⁸ KEP, *Dyrektorium w sprawie celebracji Mszy świętej transmitowanej przez telewizję*, <https://vademecumliturgiczne.pl/2017/04/20/dyrektorium-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-celebracji-mszy-swietej-transmitowanej-przez-telewizje/>, (dostęp: 02.10.2021 r.).

³⁵⁹ Tamże, por. KL 20.

(63-64). W powyższych punktach biskupi, powołując się na różne dokumenty Kościoła³⁶⁰, ukazują transmisję Mszy świętej jako wielką pomoc duchową dla osób, które z różnych przyczyn nie mogą uczestniczyć w celebracji liturgicznej w świątyni. Stąd konieczna jest, ich zdaniem, szczególna troska o to, aby transmitowane liturgie były dopracowane pod każdym kątem – począwszy od strony celebracji i przepisów liturgicznych, aż po sposób przekazu – tak, aby służyły dobru duchowemu wiernych³⁶¹.

W kwestii formacji seminaryjnej w zakresie korzystania ze środków społecznego przekazu należy wspomnieć dokument Konferencji Episkopatu Polski zatytułowany „Droga formacji presbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”, uchwalony podczas 388. Zebrania Plenarnego, w dniu 11 marca 2021 r. Dokument ten Episkopat Polski uchwalił działając zgodnie z kan. 242 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz n. 3 wspomnianego powyżej *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* Kongregacji ds. Duchowieństwa z dnia 8 grudnia 2016 r. Kongregacja zatwierdziła go 10 kwietnia 2021 r. „ad experimentum na 5 lat, polecając, by był on wiernie przestrzegany przez wszystkich, do których się odnosi, z zachowaniem wszelkich norm prawa i bez względu na jakiegokolwiek przeciwny zastrzeżenia”³⁶².

Zgodnie z nowym dokumentem Konferencji Episkopatu Polski w ramach formacji seminaryjnej przyszli kapłani mają uczestniczyć w zajęciach z przedmiotu o nazwie „Edukacja medialna”, w ilości 30 h kontaktowych (30 h ćwiczenia) oraz 20-30 h pracy własnej studenta przy możliwości uzyskania za przedmiot 2 ECTS³⁶³. Dokument stwierdza: „We współczesnym świecie nie można funkcjonować bez mediów – trzeba znać zasady ich działania, umiejętnie wykorzystywać je w promocji dobra oraz samemu stosować w misji Kościoła, zwłaszcza strony WWW oraz media społecznościowe. Ta wiedza, umiejętności i kompetencje zdobywane w ramach obowiązkowego przedmiotu «edukacja medialna» pozwolą przyszłym duchownym zrozumieć istotę mediów oraz kompetentnie i owocnie posługiwać się nimi w codziennym

³⁶⁰ Zwłaszcza dotyczące celebracji eucharystycznej (por. EEuch 34, RedSac 59.62.124, SC 57, OWMR 218) oraz świętowania niedzieli (por. DD 54).

³⁶¹ Por. W. Bartocha, *Liturgia „zmediatyzowana” w świetle Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy Świętej transmitowanej przez telewizję*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (2019) 4, s. 55n. Kwestię transmisji Mszy św. poruszył także Andrzej Draguła [w:] *Eucharystia zmediatyzowana. Teologiczno-pastoralna interpretacja transmisji Mszy Świętej w radiu i telewizji*, Zielona Góra 2009.

³⁶² Jego wdrożenie na terenie całej Rzeczypospolitej Polskiej miało miejsce 1 października 2021 r. wraz z rozpoczęciem nowego roku akademickiego (2021/2022), por. *Oświadczenie w związku z zatwierdzeniem dokumentu „Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”*, [w:] Akta KEP nr 33/2021, s. 1.

³⁶³ *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, [w:] Akta KEP nr 33/2021, s. 171.

duszpasterstwie. Wiedza ta ma za zadanie również uchronić ich samych oraz Kościół przed sytuacjami kryzysowymi”³⁶⁴.

Podobnie jak w przypadku innych przedmiotów, tak również gdy chodzi o „Edukację medialną” dokument przedstawia, jakie zagadnienia szczegółowe powinny być poruszane w ramach zajęć: preewangelizacja (głoszenie kerygmatu w mediach a ewangelizacja); krytyczny odbiór przekazów medialnych; przegląd technik manipulowania odbiorcami mediów; wykorzystywanie mediów do destrukcyjnego wpływu na dzieci i młodzież (np. pedofilia, pornografia, promocja przemocy, przemoc rówieśnicza w mediach, "hejt"); ochrona dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni; komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła na stronach WWW; komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła w blogach; budowanie społeczności religijnych w mediach społecznościowych; rola obrazu w mediach społecznościowych; znaczenie wideo w komunikacji w mediach społecznościowych; uzależnienie od gier on-line i rzeczywistości wirtualnej; promocja treści religijnych w Internecie; zasady tworzenia informacji prasowych i ich udostępniania dziennikarzom oraz społeczności lokalnej;- kontakty z mediami lokalnymi i ogólnopolskimi, udzielanie wywiadów, wypowiedzi; reaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi; proaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi; prawo prasowe oraz ochrona wizerunku i praw majątkowych”³⁶⁵.

3. Kościół częstochowski o środkach społecznego przekazu

Kościół częstochowski¹ ma świadomość konieczności wykorzystywania środków społecznego przekazu w ewangelizacji. Widać to m.in. w wypowiedziach i dokumentach wydawanych przez jego pasterzy. Znajduje to również odzwierciedlenie w praktyce, poprzez prowadzenie przez archidiecezję częstochowską własnych mediów, o których ci pasterze często się wypowiadali, dając bezpośrednie wskazania co do ich prowadzenia oraz nakłaniając wiernych do korzystania z nich. W niniejszym paragrafie zostanie przedstawione nauczanie biskupów częstochowskich: zwłaszcza pierwszego biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny² (wyjątkowo światłego pasterza w dziedzinie środków społecznego przekazu) oraz nauczanie dwóch metropolitów częstochowskich: abp. Stanisława Nowaka oraz abp. Wacława Depo (szczególnie jako przewodniczącego

³⁶⁴ Tamże.

³⁶⁵ Tamże.

¹ Zwany dalej zamiennie: archidiecezją częstochowską.

² Jest on założycielem Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, periodyku mającego swoją redakcję na terenie archidiecezji, początkowo będącym tygodnikiem skierowanym do wiernych diecezji częstochowskiej.

Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Konferencji Episkopatu Polski³, którą to funkcję pełnił przez 10 lat). Poddane analizie zostaną również fragmenty dokumentów dwóch synodów częstochowskich dotyczące mediów.

Kościół częstochowski, jako osobna jednostka kościelna, został powołany do istnienia na mocy bulli papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas* z dnia 28 października 1925 r., co było możliwe dzięki uprzedniemu podpisaniu konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską, a II Rzeczpospolitą Polską 10 lutego 1925 r. Nowa diecezja powstała z ówczesnych terenów diecezji włocławskiej i kieleckiej⁴ i została włączona w nowym podziale administracyjnym wraz z archidiecezją krakowską oraz diecezjami katowicką, kielecką i tarnowską do metropolii krakowskiej. Nie ulega wątpliwości, że potrzebę utworzenia diecezji z siedzibą w Częstochowie dostrzegano już od dawna⁵, albowiem rozwój urbanizacyjno-industrializacyjny z przełomu XIX i XX w. rodził coraz nowe wyzwania duszpasterskie. Najważniejszym motywem utworzenia nowej diecezji częstochowskiej była jednak obecność w Częstochowie Sanktuarium Jasnogórskiego. Przez to Częstochowa „tak w okresie niewoli narodowej, jak i w pierwszych latach niepodległej Polski, stawiała się stolicą duchową wszystkich Polaków”⁶. Dla odradzającej się Rzeczypospolitej klasztor paulinów na Jasnej Górze był ważnym znakiem jedności religijnej i państwowej, zwłaszcza w kwestii powracającego do macierzy Śląska, w którego sprawy angażowało się również duchowieństwo i ludność Częstochowy.

Pierwszy biskup częstochowski Teodor Kubina został ogłoszony pasterzem rodzącego się Kościoła częstochowskiego 14 grudnia 1925 roku. Był znanym na Śląsku społecznikiem i działaczem narodowym. Położył solidny fundament pod budowlę duchową i materialną wspólnoty diecezjalnej, organizując ją od podstaw⁷.

³ Z racji na czas reżimu komunistycznego biskupi Zdzisław Goliński i Stefan Bareła nie mieli aż tak dużych możliwości wypowiedzania się na temat mediów, jak pozostali pasterze częstochowscy.

⁴ T. Kubina, *Pierwszy list pasterski*, s. 3, [w:] J. Związek, *Początki Kościoła Częstochowskiego*, [w:] *Pamiętnik jubileuszu Kościoła Częstochowskiego 1925-2000*, I. Skubiś, B. Czemko (red.), Częstochowa 2001, s. 54, por. J. Związek, *Listy pasterskie pierwszego biskupa częstochowskiego dra Teodora Kubiny*, „Caritati et Veritati” 4 (2015), s. 305-332.

⁵ M. Duda, *Historia Diecezji i Archidiecezji Częstochowskiej w latach 1925-2017*, <https://archichest.pl/archidiecezja,12/historia-diecezji-i-archidiecezji-czestochowskiej-w-latach-1925-2017,1518511070.html>, (dostęp: 10.02.2022 r.).

⁶ J. Związek, *Początki...*, art. cyt., s. 43.

⁷ M. Duda, *Historia...*, art. cyt., (dostęp: 10.02.2022 r.), por. J. Wolny, *Panorama przeszłości kościelnej terytorium diecezji częstochowskiej, geneza jej powstania i pierwotny model organizacyjny. Wykład na sesji z okazji 50-lecia istnienia diecezji częstochowskiej na Jasnej Górze*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 49 (1975) nr 7-8, s. 175-184; J. Związek, *Rozwój sieci dekanalnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925-1970*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 46 (1972), s. 125-205; tenże, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925-1963*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1 (1973), s. 235-259; tenże, *Pochodzenie powołań kapłańskich w diecezji częstochowskiej (1925-1975)*,

Ponieważ bp T. Kubina uważał, że pismo diecezjalne może stanowić wielką pomoc w duszpasterstwie, już po kilku tygodniach swojej działalności jako biskup, w 1926 r. powołał do życia Tygodnik Katolicki „Niedziela”. Pierwszy numer tego czasopisma ukazał się 4 kwietnia, a jego pierwszym redaktorem został mianowany ks. Wojciech Mondry⁸. Bp T. Kubina uważał, że powstanie „Niedzieli” nie było przypadkowe i wymagała tego „sama natura rzeczy”⁹. Jak stwierdził na dziesięciolecie istnienia tygodnika, stworzenie pisma było konieczne dla diecezji, która potrzebowała głosu, poprzez który mogłaby docierać do każdej parafii i każdego domu katolickiego, a także nawoływać do jedności, solidarności diecezjalnej. Dzięki niemu biskup mógł przemawiać do diecezjan, a wierni wiedzieli czym żyje Kościół diecezjalny¹⁰.

Pierwszy biskup częstochowski posiadał już doświadczenie w zakresie drukowanej prasy katolickiej dzięki swojej uprzedniej pracy duszpasterskiej w Katowicach, gdzie założył i był pierwszym redaktorem naczelnym „Gościa Niedzielnego”¹¹. Czerpał on również wiele z nowatorskich metod duszpasterskich, które poznał na Zachodzie¹².

„Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 50 (1976), s. 276-287; tenże, *Częstochowska diecezja*, [w:] *Encyklopedia Katolicka KUL*, Lublin 1979, t. 3, kol. 851-852.

⁸ W sumie bp T. Kubina założył w Częstochowie trzy czasopisma: „Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” (1926–1939), „Niedzielę” (1926–1939) i „Czyn Katolicki. Okólnik Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Częstochowie” (1934–1939). Był również inicjatorem wydawania drukiem od 1928 r. „Kalendarza Jasnogórskiego”, por. A. Bajor, *Tygodniki diecezjalne biskupa Teodora Kubiny w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, nr 1 (39) 2015, s. 112; J. Kapuściński, *Publikacje księży diecezji częstochowskiej na łamach „Kalendarza Jasnogórskiego” z lat 1929-1938*, „Veritati et Caritati” 8 (2017), s. 277-296; D. Romanowska, „Jasna Góra” w latach 1983-1997. *Monografia pisma*, Częstochowa 1998, s. 24-25; J. Związek, *Początki...*, art. cyt., s. 71; J. Kapuściński, *Problematyka historyczna na łamach „Wiadomości Diecezjalnych” i „Częstochowskich Wiadomości Diecezjalnych”*, [w:] „Częstochowskie Teki Historyczne”, t. 3, N. Morawiec, R.W. Szwed, M. Trąbski (red.), Częstochowa 2012, s. 217-240; tenże, *Tygodnik katolicki „Niedziela” w latach 1926-1939*, „Niedziela Częstochowska” 55 (2012) nr 46, s. 4-5; tenże, *Bibliografia prac historycznych w „Częstochowskich Studiach Teologicznych”*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 40 (2012), s. 133-146. Należy również dodać, że na terenie Częstochowy lokalne periodyki powstawały jeszcze na długo przed powołaniem do istnienia diecezji częstochowskiej, por. T. Mielczarka, *Od „Monitora” do „Gońca Reklamowego”. Dzieje prasy częstochowskiej (1769-1994)*, Kielce 1996, s. 98-102, 191-197, 248-250.

⁹ A. Bajor, *Tygodniki diecezjalne biskupa Teodora Kubiny w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, nr 1 (39) 2015, s. 113.

¹⁰ Por. T. Kubina, *Na dziesięciolecie „Niedzieli”*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, 1936, 15, s. 171. W okresie międzywojennym powstawały również – liczne jak na tamten okres czasu i ówczesne możliwości wydawnicze – periodyki parafialne, por. J. Kapuściński, *Osiągnięcia historiograficzne księży diecezji częstochowskiej na łamach prasy parafialnej w latach 1925-1939*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 111 (2019), s. 93-113.

¹¹ Por. B. Rygiel, „Niedziela” i „Gość Niedzielny” jako przykłady tygodników katolickich, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2/13 (2010), s. 159-177; J. Plis, [Recenzja] Andrzej Grajewski: *Świadek i uczestnik. 70 lat „Gościa Niedzielnego” (1923-1993)*. – Katowice: Redakcja Tygodnika „Gość Niedzielny”, 1993 – 79 s., „Folia Bibliologica” 1995, s. 165.

¹² L. Dudkiewicz, *Historia ta zaczęła się w 1926 roku*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, (1986) 14, s. 4. Mówi się o nim, że był „wytrwałym apostołem słowa drukowanego także poprzez swoją działalność pisarską”, por. M. Duda, *Historia...*, art. cyt., (dostęp: 10.02.2022 r.).

Nowopowstała „Niedziela” miała być czasopismem skierowanym w pierwszym rzędzie do wiernych diecezji częstochowskiej. Jej charakter określony został w pierwszym numerze „Niedzieli” w oświadczeniu pt. *Arcypasterska zachęta*. Bp T. Kubina pisał, że „«Niedziela» chce nas łączyć w tej nowej diecezji częstochowskiej w jedną wielką rodzinę i chce być głosem tej wielkiej rodziny, i chce podnieść lud do światła i bronić jego świętej sprawy”¹³. Zadaniem „Niedzieli” miało być wytworzenie i rozwijanie w sercach wiernych „błogosławnego ducha niedzielnego”, a także mówienie o wszystkim, co jest piękne, dobre, co podnosi serce, uszlachetnia duszę jak niedziela¹⁴. Bp T. Kubina zaznaczył, że zadaniem tygodnika nie ma być konkurowanie z innymi pismami. Jego zadaniem nie miała być polityka, ale „rozszerzanie Królestwa Bożego i pokoju Chrystusowego, podniesienie ducha dusz, pogłębienie wiary i zasad życia chrześcijańskiego, pielęgnowanie wszystkiego tego, co łączy społeczeństwo, budzi w nim radość i energię życia”¹⁵. Hierarsze zależało również na rozwoju i unowocześnianiu diecezjalnego czasopisma, dlatego zachęcał wiernych, aby starali się o to, żeby ten głos diecezji nigdy nie zamilkł, ale stawał się silniejszy i piękniejszy, a także żeby zdobył wszystkie serca i dotarł do wszystkich domów diecezjan, „wnosząc w nie naprawdę «niedzielę», tj. radość Bożą, pokój Boży, miłość Bożą, życie i szczęście w Bogu”¹⁶.

W czasach komunizmu katolickie środki społecznego przekazu w Polsce nie mogły normalnie funkcjonować. Temat ten nie był dlatego szeroko podnoszony przez drugiego biskupa częstochowskiego Zdzisława Golińskiego. Tym bardziej cenne są wypowiedzi na temat mediów I Synodu Diecezji Częstochowskiej, który bp Z. Goliński zwołał 27 lat po powstaniu diecezji¹⁷. Wśród czterdziestu sześciu statutów synodalnych na miejscu osiemnastym znalazły się cztery zatytułowane „Czytelnictwo książek i pism katolickich”. Synod, „zdając sobie sprawę z doniosłego znaczenia katolickiej prasy w kształtowaniu

¹³ J. Związek, *Początki...*, art. cyt., s. 71.

¹⁴ T. Kubina, *Arcypasterska zachęta*, Niedziela, 1926, 1, s. 2.

¹⁵ Tamże; por. T. Kubina, *List Pasterski*, [w:] *Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Częstochowskiej Kurii Biskupiej*, 1926, 1, s. 3–8.

¹⁶ T. Kubina, *Na dziesięciolecie „Niedzieli”*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, 1936, 15, s. 171.

¹⁷ Zgodnie z KPK/17 kan. 356§ 1 w każdej diecezji przynajmniej co 10 lat miał odbywać się Synod Diecezjalny, w celu omówienia potrzeb duchowieństwa i wiernych, jednak „Diecezja Częstochowska, utworzona w r. 1925, nie miała odpowiednich warunków do odbycia Synodu, gdy pozostawała wciąż w stanie organizowania życia kościelnego”, por. Z. Goliński, *Zapowiedź zwołania Pierwszego Synodu Diecezji Częstochowskiej*, 13 stycznia 1952, [w:] *Diecezja Częstochowska, Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej*, S. Zimorowicz (red.), nakładem Kurii Diecezjalnej, Częstochowa 1958, s. 11. Więcej na temat funkcjonowania diecezji częstochowskiej za rządów jej drugiego pasterza bp. Z. Golińskiego, por. W. Właziłak, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951-1963)*, Kraków 2000.

zasad życia i urabiania poglądów społeczeństwa na różne problemy, wzywa całe społeczeństwo i wiernych Diecezji do popierania i szerzenia dobrych książek, dzienników i czasopism”¹⁸. Zachęcił ich również, aby „czytając i szerząc dobrą prasę”, starannie unikali „książek i pism, głoszących i szerzących zasady przeciwne katolickiej etyce oraz pornografii”¹⁹. Zatwierdzono również, że „przy każdym kościele parafialnym i rektorskim trzeba udostępnić otrzymanie książek katolickich”²⁰, a także „należy dążyć do tego, aby w każdej parafii istniały kościelne biblioteki”²¹, które mają być otoczone staranną opieką przez duchowieństwo i wiernych.

I Synod Diecezji Częstochowskiej uchwalił również sześć statutów dotyczących kwestii cenzury i zakazów dotyczących złych książek. Powołując się na kanony 1384-1405 obowiązującego wówczas Kodeksu Prawa Kanonicznego Synod stwierdził, że „przez te przepisy Kościół broni swych wiernych przed szkodliwym wpływem złych książek, broszur oraz pism, dlatego ma prawo żądać, aby nie wydawano książek, traktujących o sprawach wiary, bez uprzedniej cenzury, a dla słusznej przyczyny może zakazywać złych książek przez kogokolwiek wydanych”²². Kolejne statuty dotyczą zasad związanych z *Imprimatur*²³, cenzurą i *Nihil obstat*²⁴, a także stwierdzają, że „Kościół z istoty swego posłannictwa ma prawo zakazywać wydawania, czytania i przechowywania złych książek oraz czasopism”, że „zakaz taki może być bez sankcji karnej lub też pod karą”, a także że prawem naturalnym zakazuje się czytania książek, jeśli niesie to ze sobą niebezpieczeństwo grzechu²⁵. Kończąc rozważania o cenzurze i zakaz związanych ze złymi książkami, synod wezwał wszystkich duszpasterzy diecezji częstochowskiej do pouczania wiernych o niebezpieczeństwie i szkodach, płynących z czytania złych książek, a zwłaszcza tych zakazanych (kan. 1405. §2)²⁶.

Prowadząc rozważania na temat środków społecznego przekazu w Kościele częstochowskim nie można pominąć wkładu w funkcjonowanie mediów w diecezji

¹⁸ Stat. 147, [w:] Diecezja Częstochowska, *Pierwszy Synod...*, dz. cyt., s. 76.

¹⁹ Stat. 148, tamże.

²⁰ Stat. 149, tamże.

²¹ Stat. 150, tamże.

²² Stat. 338, tamże, s. 113.

²³ Stat. 339, tamże.

²⁴ Stat. 340, tamże, s. 113-114.

²⁵ Stat. 341, tamże.

²⁶ Stat. 342, tamże. Na marginesie warto również zaznaczyć, że zgodnie z uchwałami I Synodu Diecezji Częstochowskiej w strukturze Kurii Diecezjalnej pojawiło się stanowisko „cenzorów ksiąg treści religijnej”, którzy działali w ramach wydziału administracyjnego, por. Stat. 56, tamże, s. 51.

częstochowskiej trzeciego biskupa częstochowskiego Stefana Bareły²⁷. Był on jednym z ojców II Soboru Watykańskiego. W trakcie jego posługi w Kościele w Polsce zwoływane były liczne lokalne synody. Jednym z nich był I Synod Prowincji Krakowskiej, do której obok archidiecezji krakowskiej oraz diecezji katowickiej, kieleckiej i tarnowskiej należała także diecezja częstochowska²⁸. Synod ten oficjalnie zakończył papież Jan Paweł II 22 czerwca 1983 r. w Katedrze na Wawelu. I Synod Prowincji Krakowskiej poruszał także kwestię środków społecznego przekazu. Podkreślona została przez niego szczególnie rola osób świeckich, którzy „w głównej mierze są twórcami treści zawartych w środkach społecznego przekazu, jak również ich odbiorcami”, a przez to „mają w tej dziedzinie odpowiedzialne zadanie przekazywania prawdy i tępienia fałszu”²⁹. Synod zaznaczył, że środki te niosą równocześnie zagrożenie, jak i wielką szansę dla apostołstwa. Przestrzegł szczególnie rodziców, nauczycieli i wychowawców, aby dbali o właściwe wychowanie młodego pokolenia do korzystania z tych środków. Zobowiązał również tych, którzy tworzą treści medialne, by służyły one prawdzie, sprawiedliwości i miłości społecznej³⁰.

Podkreślenia jednak wymaga przede wszystkim fakt zwołania przez bp. St. Barełę II Synodu Diecezji Częstochowskiej³¹ w 1975 r. z racji Złotego Jubileuszu istnienia Diecezji oraz nowej rzeczywistości, jaką dla Kościoła powszechnego przyniósł II Sobór Watykański³². Zapiski synodalne dotyczące mediów, choć niezbyt długie,

²⁷ Jego wkład w sposób istotny dotyczy Tygodnika Katolickiego „Niedziela” oraz Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae”, które zostaną omówione w trzecim rozdziale.

²⁸ W. Góralski, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „Roczniki Nauk Prawnych, t. VIII (1998), s. 252; J. Dyduch, *Rola I Synodu Prowincji Krakowskiej (1975-1983)*, Tygodnik Katolicki „Niedziela” 2008, nr 26, s. 27; M. Białkowski, *Odnova posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1978-1989. Zarys wybranych problemów*, „Nasza Przyszłość” t. 130 (2018), s. 298; T. Pieronek, „Uczyć się” Soboru. *Diecezjalny Synod Krakowski modelem synodu soborowego*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, 25(4 (100) s. 168n.

²⁹ J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach I Synodu Prowincji Krakowskiej*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 30/1-2 (1987), s. 100. 91-112.

³⁰ Uchwały dotyczące środków społecznego przekazu znajdują się punkcie XIII [w:] I Synod Prowincji Krakowskiej, *Communio et communicatio*, n. 278-286, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 1994, s. 135-137; J. Wał, *Udział „communicatio” w budowaniu i pogłębianiu kościelnej „communio”*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 13 (2011), s. 315n.

³¹ Por. St. Nowak, *Słowo wprowadzające biskupa częstochowskiego*, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”, Częstochowa 1987, s. 3-6; B. Plewa, *Prawo o nauczaniu partykularnym – ustawodawstwo synodalne wybranych polskich diecezji*, „Kortowski Przegląd Prawniczy”, 1/2015, s. 33; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, dz. cyt., s. 254-255; M. Białkowski, *Odnova posoborowa...*, art. cyt., s. 299.

³² Por. St. Bareła, *Zapowiedź zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej*, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 7-9; St. Bareła, *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego na rok 1976*, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 11-15. Obrady synodu zostały zakończone natomiast już przez jego następcę bp. Stanisława Nowaka, por. St. Nowak, *Dekret wznawiający działalność II Synodu Diecezji Częstochowskiej*, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 10; St. Nowak, *List pasterski biskupa*

posiadają swoją przemyślaną strukturę. Z ich treści da się wyodrębnić trzy główne tematy. Pierwszy z nich to teologiczne wyjaśnienie tego, czym są środki społecznego przekazu. Drugi to przedstawienie stanu faktycznego – jak wyglądają media katolickie w diecezji częstochowskiej. Trzeci punkt – najdłuższy – to wnioski praktyczne wskazówki synodu, w jaki sposób Kościół częstochowski powinien wykorzystywać środki społecznego przekazu w ewangelizacji.

II Synod Diecezji Częstochowskiej stwierdził, że Kościół Chrystusowy jest „zobowiązany głosić Ewangelię wszystkim narodom, po wszystkie czasy i na każdym miejscu” i że przez lata swojego istnienia zawsze posługiwał się on „środkami przekazu, jakimi dysponowali ludzie danego czasu”³³. Jak zaznaczył Synod, „dzisiaj ludzkość dysponuje środkami technicznymi, które jak nigdy dotąd ułatwiają i przyspieszają społeczny przekaz”, a Kościół dostrzega w nich „dar Boży”³⁴. W posynodalnych aktach pojawiają się także wnioski, że dla chrześcijanina środki te są „narzędziami planów Bożej Opatrzności” i że „jako takie, mogą one służyć współżyciu i zjednoczeniu ludzi, które zgodnie z wiarą chrześcijańską, wywodzą się i znajdują swój najdoskonalszy przykład w odwiecznym współżyciu Boga Ojca i Syna i Ducha Świętego, żyjących tym samym życiem Bożym”³⁵. Dokument powołuje się również na słowa *Communio et progressio*, że to Chrystus jest tym, który przekazał prawdę o tym życiu, przekazał je, a także otworzył możliwość komunikacji, zwłaszcza poprzez Eucharystię³⁶.

Nowe środki społecznego przekazu, według II Synodu Częstochowskiego, „tworzą niejako nowy i bardziej zrozumiały dla współczesnego człowieka «język», który pozwala ludziom lepiej się poznać i łatwiej zbliżyć do siebie”, przez co „samo orędzie ewangeliczne, które ze swej natury prowadzi do braterstwa między ludźmi mającymi wspólnego Ojca, Boga, zyskuje jak najszerszy zasięg i szczególną moc oddziaływania”³⁷. Zdaniem Synodu jest to uzależnione od sposobu użycia tych środków przez wolnego człowieka i jest to związane „ze znajomością zasad porządku moralnego, z poznaniem specyficznej natury środków społecznego przekazu, a także warunków i okoliczności posługiwania się nimi”³⁸. Złe wykorzystanie mediów mogłoby doprowadzić – zamiast

częstochowskiego na 60-lecie diecezji, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 16-20.

³³ Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”, Częstochowa 1987, s. 70.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże, s. 70-71, por. CeP 11.

³⁷ Tamże, s. 71.

³⁸ Tamże.

do budowania wspólnoty ludzi z Bogiem i wzajemnie ze sobą – do niepowetowanych szkód w dziedzinie wiary i moralności, tak dla jednostek, jak i całych wspólnot.

II Synod Częstochowski uznał „znaczenie podejmowanych w Diecezji inicjatyw na polu włączania w służbę Ewangelii środków społecznego przekazu” na przestrzeni sześćdziesięcioletniej wówczas historii istnienia diecezji. W dokumentach posynodalnych zauważono, że od samego początku istnienia diecezji wydawany jest tygodnik „Niedziela”, różnego rodzaju książki o tematyce religijnej, w duszpasterstwie na miarę możliwości sięgnięto po filmy i przeźrocza, od 1983 r. funkcjonować zaczęło Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”, a niektóre parafie posiadały „tradycje w dziedzinie organizowania misterii religijnych i przygotowania przedstawień religijnych”³⁹.

Synod dostrzegł potrzebę coraz bardziej skutecznego głoszenia Ewangelii i zachęcił wszystkich do właściwego wykorzystywania w tym dziele środków społecznego przekazu, w taki sposób, aby z jednej strony wykorzystywanie tych środków było jak najszersze, a z drugiej strony właściwe. Dokumenty synodalne zawierają też kilka konkretnych zaleceń, w tym by duszpasterze propagowali wśród wiernych „czytelnictwo prasy katolickiej, ze szczególnym uwzględnieniem «Niedzieli», a także książek religijnych”⁴⁰. Powinni oni również „informować przy różnych okazjach o najnowszej i najbardziej wartościowej literaturze religijnej i umożliwiać jej nabywanie poprzez przykościelny punkt rozprowadzania prasy i książek”⁴¹. Ponadto synod zalecił, aby w każdej parafii zorganizować bibliotekę zaopatrzoną w podstawową literaturę o tematyce religijnej, uzupełnianą nowymi książkami, a w większych parafiach zalecono tworzenie przy bibliotekach parafialnych czytelni prasy i książki katolickiej.

II Synod Częstochowski zwrócił się również do duszpasterzy i katechetów, aby w swojej codziennej pracy w szerokim zakresie wykorzystywali środki audiowizualne, takie jak rzutniki do przeźroczy, projektory filmowe, magnetofony, magnetowidy, itp., na co winno się przeznaczyć potrzebne środki z kasy parafialnej. Synod określił jako „dobrą formę informacji i oddziaływania na wiernych” również parafialne gabloty, które powinny znajdować się „przy każdym kościele, zawierając krótką historię kościoła i parafii, informację o godzinach celebrowania mszy św. i nabożeństw, zapowiedzi ślubne i inne ogłoszenia parafialne, jak również plakaty i afisze

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, s. 71-72.

⁴¹ Tamże.

religijne”⁴². Mogą tam również znaleźć się, zgodnie z zapisami dokumentów posynodalnych, „wybrane artykuły z prasy, recenzje książek i filmów”, a w przygotowanie takiej gabloty „winni włączyć się wierni, posiadający odpowiednie uzdolnienia, by znajdujące się tam informacje były ciągle aktualizowane a całość estetycznie wykonana”⁴³. Synod zachęca również do organizowania zespołów teatru religijnego, piosenki religijnej i zespołów muzycznych w celu ożywienia i ubogacenia religijnego życia parafialnego, w czym powinni patronować w parafiach ich duszpasterze.

II Synod Częstochowski zauważył, że Kościół posiada znacznie mniejsze możliwości wykorzystywania środków społecznego przekazu w porównaniu do państwa i podkreślił, że są one często w rękach ludzi, którzy manipulując nimi, próbują je niejednokrotnie wykorzystać przeciwko ludziom wierzącym. Wobec powyższego Kościół zastrzegł sobie „prawo do oceny programów telewizyjnych i radiowych oraz treści zamieszczonych w środkach społecznego przekazu”⁴⁴. Synod uwrażliwił również wiernych na właściwe korzystanie z programów telewizyjnych, audycji radiowych, filmów, sztuk teatralnych, prasy, książek itp. Podkreślono szczególnie w tej kwestii rolę rodziców, duszpasterzy i katechetów. To oni powinni uczyć młode pokolenie świadomego wartościowania i postawy krytycyzmu w ocenie odbieranych treści oraz korzystania z mediów bez zaniedbywania obowiązków. Przypomniane zostało również, że „radiowa transmisja mszy św. w niedzielę i święta jest przeznaczona tylko dla chorych i tych, którzy ze względu na swój wiek, nie mogą uczestniczyć we mszy św. w kościele”⁴⁵.

Synod zalecił także coroczne organizowanie „Niedzieli Środków Społecznego Przekazu”, której celem jest stworzenie okazji „do zaprezentowania możliwości, jakimi dysponuje Kościół w dziedzinie środków społecznego przekazu (urządzenie wystawy czasopism i wydawnictw religijnych, wystawy sztuki, pokaz filmów, koncerty, kiermasze książek itp.), jak również pouczenia wiernych o sposobie korzystania z nich”⁴⁶. Synod zaznaczył, że „sprawami dotyczącymi korzystania ze środków społecznego przekazu i posługiwania się pomocami audiowizualnymi” miał zająć się referat duszpasterstwa przez środki oddziaływania społecznego, działający w ramach Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Metropolitalnej. II Synod Diecezji Częstochowskiej w strukturze Kurii Metropolitalnej widział również Biuro Prasowe, w skład którego mieli

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże, s. 73.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

wchodzić kierownik, korespondenci lokalni i sekretarka, a w Wydziale Administracji Ogólnej znalazła się agenda Wydawnictw Diecezji Częstochowskiej, do której należał Tygodnik Katolicki „Niedziela” wraz z redaktorem naczelnym.

Abp Stanisław Nowak, był czwartym biskupem częstochowskim i pierwszym arcybiskupem metropolitą częstochowskim⁴⁷. Na początku swoich rządów w diecezji zakończył prace II Synodu Diecezji Częstochowskiej i zatwierdził jego dekrety⁴⁸. Abp St. Nowak szczególnie popierał apostołstwo z wykorzystaniem mediów, angażując się w nie osobiście, praktycznie do końca swojego życia. Za czasu jego kierowania archidiecezją, dzięki zabiegom ks. I. Skubisia, Tygodnik Katolicki „Niedziela” stał się tygodnikiem ogólnopolskim z 17 oddziałami diecezjalnymi. Abp St. Nowak również „erygował kanonicznie w dniu 3 maja 1992 r. Katolicką Rozgłośnię Radiową Archidiecezji Częstochowskiej «Fiat», zainicjowaną 10 sierpnia 1991 r. jako radio na użytek VI Światowego Dnia Młodzieży”⁴⁹, który miał miejsce w Częstochowie. W czasach posługi biskupiej abp. Stanisława Nowaka, redaktor naczelny „Niedzieli”, ks. I. Skubiś był mianowany wikariuszem biskupim ds. środków społecznego przekazu.

Abp St. Nowak pisał listy pastoralne do wiernych z okazji różnych okresów roku liturgicznego, a także do określonych grup społecznych czy zawodowych. Wśród nich są także listy i pisma związane ze środkami społecznego przekazu⁵⁰. Pierwszy taki list był związany z powstaniem Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie i ukazał się 4 maja 1992 r. Arcybiskup pisał w nim do „Umiłowanych Wiernych archidiecezji częstochowskiej”, przekazując radosną wiadomość: „Częstochowa, miasto Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, ma swoje katolickie radio. Imię jego «Fiat». Z dniem 23 maja 1992 r. w eter Częstochowy i okolicy wchodzi głos Boży niosący zbawienie człowiekowi”⁵¹. Abp St. Nowak powstanie radia określił jako „łaskę dla archidiecezji,

⁴⁷ W trakcie trwania posługi biskupiej bp. Stanisława Nowaka papież Jan Paweł II dokonał zmian w podziale administracyjnym Kościoła w Polsce przez bullę *Totus Tuus Poloniae populus* z dnia 25 marca 1992 r. Diecezja częstochowska uzyskała wówczas status siedziby metropolii, stając się archidiecezją częstochowską. Do metropolii jako diecezje sufragalne zostały włączone diecezje sosnowiecka i radomska, por. J. Związek, *Archidiecezja Częstochowska*,

http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Archidiecezja_częstochowska, (dostęp: 10.02.2022 r.), J. Związek, *Metropolia Częstochowska*,

http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Metropolia_częstochowska, (dostęp: 10.02.2022 r.).

⁴⁸ St. Nowak, *Dekret zamykający prace II Synodu Diecezji Częstochowskiej i zatwierdzający jego uchwały*, [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 21.

⁴⁹ M. Duda, *Historia...*, art. cyt., 10.02.2022.

⁵⁰ W sumie tych listów abp Stanisław Nowak napisał 5, por. St. Nowak, *Siewca Słowa. Listy Pasterskie (1984-2011)*, t. I/2, M. Duda (red.), Częstochowa 2014, s. 517-530.

⁵¹ St. Nowak, *Słowo Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego ogłaszające powstanie Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie z dnia 4 maja 1992 r.*, [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa*, dz. cyt., s. 517.

wielką pociechę dla chorych i steranych wiekiem, wielkie dobro dla rodzin, dorosłych, młodzieży i dzieci”⁵². Wyraził za tę łaskę wdzięczność Bogu i wysławiał Matkę Najświętszą za to, że „pomogła (...) przezwyciężyć różne trudności i sprawiła, że znowu w Częstochowie i okolicy Słowo Boże będzie zwiastowane ludziom dobrej woli”⁵³. Metropolita częstochowski nawiązał w swym liście do początków Radia Fiat, którego powstanie łączy się ze Światowymi Dniami Młodzieży w 1991 r., po których przez jakiś czas radio funkcjonowało – jak stwierdził – na próbę, aby wrócić już na stałe do eteru w roku 1992. Abp St. Nowak wskazał również na praktyczną rolę, jaką pełni katolickie radio w życiu chrześcijanina. Zauważył, że choć Kościół częstochowski posiada poczytne czasopismo, jakim był Tygodnik Katolicki „Niedziela”, będący już wtedy periodykiem ogólnopolskim, to jednak „słowo Boże podawane na żywo może spełnić jedyną rolę”, zwłaszcza dlatego, że „może ono docierać do tych, którzy wykonują codzienne obowiązki w domu i nie zawsze stać ich na luksus czytania”, a także „do ludzi starszych i chorych, którym nie łatwo jest zdobyć się na lekturę”⁵⁴. Metropolita częstochowski stwierdził, że Słowo Boże, które jest głoszone na żywo jest potrzebne, ponieważ wiara rodzi się ze słuchania tego Słowa. Brzmiało ono z ust patriarchów i proroków, a ostatecznie zostało wypowiedziane przez Boga w Jezusie Chrystusie. Arcybiskup zachęcił, aby otwierać na to Słowo swoje „umysły i serca, otwierać je szeroko, na oścież”, a także, aby modlić się „z głosem radia i pod wpływem radia”⁵⁵. Dzięki temu Słowo Boże będzie wcielało się w życie wiernych, formowało ich sumienia, parło ich natarczywie do służby i pomocy bliźnim, a także będzie skuteczne miłością Boga i człowieka. Jako wzór takiej postawy abp St. Nowak ukazał Najświętszą Maryję Pannę, która „całą istotą Swojej osobowości przyjęła słowo Boże, zwiastowane Jej przez Anioła, i odpowiedziała słowem akceptacji: «Oto Ja służebnica Pańska, niech Mi się stanie według słowa twego» (Łk 1, 38), krótko mówiąc słowem «Fiat». Dlatego nasze radio nosi nazwę «Fiat»”⁵⁶.

Również w 1998 r. abp Stanisław Nowak skierował do archidiecezjan Słowo, jednocześnie dołączając do niego zaproszenie na pielgrzymkę na Jasną Górę adresowane do czytelników Katolickiego Tygodnika „Niedziela”⁵⁷. Celem pielgrzymki miała być modlitwa „w intencji wspaniałego dzieła apostołskiego, jakie wypełnia nasz katolicki

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże, s. 518.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ St. Nowak, *Słowo zaproszenia czytelników Katolickiego Tygodnika „Niedziela” na pielgrzymkę na Jasną Górę z dnia 10 czerwca 1998 r.*, [w:] St. Nowak, *Siewca...*, dz. cyt., s. 519.

tygodnik «Niedziela»⁵⁸. Pasterz wyraził swoją wdzięczność za działalność „Niedzieli”, dziękując redakcji tygodnika, współpracownikom i czytelnikom, na różne sposoby służących głoszeniu Ewangelii. Na pielgrzymkę metropolita częstochowski zaprosił również czytelników periodyku „Jasna Góra”, będącego czasopismem wydawanym przez klasztor pauliński na Jasnej Górze. Abp St. Nowak wyraził także pragnienie, żeby katolicka prasa rozpowszechniała się w całej archidiecezji. Jego zdaniem powinna się ona znaleźć w każdym domu katolickim domu, gdyż odgrywa ona ogromną rolę w pogłębianiu świadomości wiary oraz uwrażliwianiu na wartości ludzkie, chrześcijańskie i patriotyczne wartości. Arcybiskup zwrócił także uwagę na diecezjalny dodatek „Niedziela Częstochowska”, który jego zdaniem wypełnia szczególną rolę jednoczenia wspólnoty Kościoła częstochowskiego, a także uczy życia wiarą i tradycjami praojców, daje żywy kontakt z tym, co się dzieje w archidiecezji oraz „spełnia rolę komunikatów koniecznych dla życia w parafiach, wspólnotach i stowarzyszeniach prorodzinnych, Akcji Katolickiej, ruchach chrześcijańskich i młodzieżowych, a także w duszpasterstwie stanowo-zawodowym”⁵⁹. Zdaniem abp. St. Nowaka nie da się w pełny sposób przeżywać tajemnicy wspólnoty Kościoła lokalnego bez czytania lokalnej katolickiej prasy oraz bez słuchania diecezjalnego katolickiego radia.

Wśród listów abp. Stanisława Nowaka trzy z nich powstały z okazji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu. Pierwszy napisany został na niedzielę 15 września 2002 r. i nawiązuje on do klimatu „Miłosierdzia Bożego, jaki nam zostawił Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie swojej VIII pielgrzymki do Ojczyzny”⁶⁰. Dzięki wykorzystaniu środków społecznego przekazu: prasy, radia, telewizji czy Internetu, jak stwierdził arcybiskup, „mogliśmy wszyscy, nawet słabsi na zdrowiu, brać udział w tym niezwykłym wydarzeniu i przyjmować z ust Zastępcy Chrystusa na ziemi orędzie zbawienia, utwierdzając się w nadziei”⁶¹. Nawiązał do słów listu apostolskiego Jana Pawła II, skierowanego do wiernych na początku nowego tysiąclecia, że wierni mają karmić się słowem, aby być „sługami Słowa” w dziele ewangelizacji oraz przypomniał słowa zachęty papieża do podejmowania nowej ewangelizacji. Abp St. Nowak stwierdził, że aby „wypełnić ten obowiązek nowej aktywności ewangelizacyjnej, trzeba koniecznie

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże, s. 519-520.

⁶⁰ St. Nowak, *List pasterski Metropolity Częstochowskiego na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 2002 r., [w:] St. Nowak, *Siewca...*, dz. cyt., s. 520-525.

⁶¹ Tamże, s. 520.

być stałym słuchaczem słowa Bożego”⁶², ponieważ nikt nie może dać innym tego, czego sam nie posiada. Hierarcha wyjaśnił, że „w dzisiejszych czasach ogromną rolę w czerpaniu wartości pochodzących od Boga, i niestety, także antywartości, odgrywają masowe środki społecznego przekazu: prasa, radio, telewizja, Internet i inne”, które stanowią „rzeczywistą potęgę w świecie”⁶³. Metropolita częstochowski dodał, że „wpływ *środków społecznego przekazu myśli* jest faktem, który się powszechnie rejestruje”⁶⁴. Jego zdaniem Kościół współczesny „w swoich wypowiedziach nieustannie ukazuje pozytywny wpływ na sumienia zdrowych ideowo i moralnie środków przekazu myśli, ale równocześnie przestrzega przed wpływem niemoralnej i nieodpowiedzialnej prasy, filmu, reklamy, radia, telewizji czy Internetu”⁶⁵. Kościół jest też, zdaniem abp. St. Nowaka, świadomy swojej „odpowiedzialności za zbawienie człowieka i rozrost ewangelizacji”⁶⁶, dlatego stara się o to, żeby posiadać swoje własne media. Pasterz ubolewał także, że odpowiedzialni za media nie czują odpowiedzialności za zgorszenie, które może wywołać ich działalność, a negatywny wpływ mediów na dusze dzieci, młodzieży oraz osób starszych przybiera wciąż na sile.

Abp St. Nowak stwierdził, że nawet osoby starsze, dotąd modlące się i wydawałoby się ukształtowane, ulegają dziś destrukcyjnej sile złych mediów. Zdaniem arcybiskupa trzeba „umieć korzystać ze środków społecznego przekazu i umieć w nich wybierać wartościowe programy, audycje i filmy dla budowania swojego człowieczeństwa i wiary” i strzec się jak zarazy „złych intencjonalnie już i niegodziwych środków przekazu, prasy wrogiej Kościołowi, Bogu i konkretnemu człowiekowi”⁶⁷.

Metropolita Częstochowski w swym liście odniósł się do diecezjalnych środków społecznego przekazu: diecezjalnej prasy, tygodników i miesięczników i radia, a także podziękował wydawnictwu „Claromontana”⁶⁸, dwumiesięcznikowi „Jasna Góra”, pismom „Pomoc” i „Apostoł Miłosierdzia” za obdarowywanie wiernych „łaską słowa Bożego”⁶⁹. Szczególną wdzięczność abp Stanisław Nowak wyraził wobec Radia Fiat,

⁶² Tamże, s. 521.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Tamże, s. 521-522.

⁶⁵ Tamże, s. 522.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Jako takie wydawnictwo *Claromontana* nie istnieje i nie istniało. Wydawnictwo braci i ojców paulinów nazywa się „Paulinianum”. Arcybiskup najprawdopodobniej pomylił się, nazywając czasopismo naukowe paulinów „Studia Claromontana” wydawnictwem.

⁶⁹ St. Nowak, *List pasterski Metropolity Częstochowskiego na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 2002 r., dz. cyt., s. 523.

najstarszego, jak sam stwierdził, katolickiego radia w Polsce⁷⁰, które „dzień i noc karmi nas chrześcijańskimi treściami”, oferuje wiele „audycji, pouczających pogadanek, rozważań, dialogów, modlitw, śpiewów i muzyki chrześcijańskiej” oraz wlewa wiele radości i pokoju „w samotne serca wielu starszych ludzi”⁷¹. Swoje uznanie pasterz wyraził również wobec „Niedzieli”, będącej „największym tygodnikiem katolickim w Polsce, bardzo cenionym w kraju i za granicą”, charakteryzującej się duchem wierności papieżowi, nauczaniu biskupów w Polsce oraz duchem patriotyzmu i uniwersalizmu. Wspomniał także o częstochowskim dodatku diecezjalnym „Niedziela Częstochowska”, omawiającym wydarzenia z archidiecezji, parafii, stowarzyszeń i wspólnot oraz o przygotowywanym przez „Niedzielę” dwumiesięczniku dla dzieci „Moje Pismo Tęcza”, który może być – jak zaznaczył – „wielką pomocą dla rodziców wychowujących swoje pociechy”⁷². Arcybiskup zachęcił wiernych do korzystania z tych środków społecznego przekazu, a zaniedbania w tej materii określił jako „grzech opuszczenia dobrego, grzech lekceważenia, a może i odrzucenia pomocy do zbawienia”⁷³. Zachęcał też do oszczędzania pieniędzy, żeby móc kupić katolickie czasopismo, a także przywołał zachętę założyciela „Niedzieli”, pierwszego biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny, który „prosił, aby dzielić się słowem Bożym naszego tygodnika z biedniejszymi, może z sąsiadami zaniedbującymi się religijnie”⁷⁴. Zachęcił także, aby młodzi czytali „Niedzielę” osobom starszym i chorym, a rodzice dzieciom. Przypomniał też marzenie bp. T. Kubiny i innych biskupów, „żeby «Niedziela» była w każdym domu katolickim”, do którego to ideału było jeszcze bardzo daleko⁷⁵.

Drugi list abp. St. Nowaka na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu z roku 2006 związany był z osiemdziesięcioleciem „Niedzieli”⁷⁶. Nawiązał w nim do obchodzonej w 2005 r. osiemdziesiątej rocznicy powstania diecezji częstochowskiej. Wśród wielu licznych działań pierwszego biskupa częstochowskiego T. Kubiny, abp St. Nowak wymienił założenie przez T. Kubinę, w pierwszym roku swej posługi biskupiej, Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Jak stwierdził abp St. Nowak,

⁷⁰ Chodzi o historię Kościoła w III Rzeczypospolitej. W okresie II RP państwowy monopol radiowy próbował przełamać np. św. o. Maksymilian Maria Kolbe z Niepokalanowa, por. K. Kunert, *Próby przełamania państwowego monopolu radiofonii w II RP na przykładzie radia z Niepokalanowa*, [w:] *Media między przeszłością a teraźniejszością*, M. Zdulski (red.). Jelenia Góra 2012, s. 28-44.

⁷¹ Tamże.

⁷² Tamże.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Tamże, s. 524.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ St. Nowak, *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na 80-lecie „Niedzieli”*. Niech „Niedziela” zdobywa świat dla Boga, 15 IX 2006, [w:] St. Nowak, *Siewca...*, dz. cyt., s. 525-529.

bp T. Kubina nie wyobrażał sobie, aby prowadzić wiernych do Boga „bez dobrej, katolickiej prasy i to łatwo dostępnej, towarzyszącym wiernym na co dzień”⁷⁷. Abp St. Nowak wezwał wiernych do ogólnodiecezjalnego dziękczynienia w parafiach w Niedzielę Środków Społecznego Przekazu za dzieło „Niedzieli”. Wspomniał również słowa Jana Pawła II, który z okazji siedemdziesięciopięciolecia tygodnika pisał do redaktora naczelnego⁷⁸. Swoją drogą w liście tym papież przypominał, że przez okupację i czas rządów komunistycznych wydawanie „Niedzieli” zostało do roku 1981 przerwane, ale „jakby na wynagrodzenie tych mrocznych lat pismo odrodziło się jako tygodnik ogólnopolski i cieszy się dobrym przyjęciem czytelników”⁷⁹. Jednocześnie podsumował swój list życzeniami „aby rozwój struktur i form zawsze szedł w parze z głębią treści” oraz aby „Niedziela” spełniała „nadzieje, jakie pokłada w nim obecny Pasterz archidiecezji częstochowskiej i niech skutecznie przekazuje kolejnym pokoleniom nowego tysiąclecia ponadczasowe wartości duchowe”⁸⁰. W dalszej części swojego listu arcybiskup zauważył, że „Niedziela” jest z jednej strony źródłem informacji o świecie i Kościele, ale z drugiej ma prowadzić na głębię Bożego objawienia. Pasterz wyraził również pragnienie, aby była ona dla ludzi – zgodnie ze słowami papieża Jana Pawła II – „katechizmem i modlitewnikiem, przekazicielką wartości duchowych i narzędziem ewangelizacji”, a lud biorący ją do ręki mógł z niej czerpać „prawdziwą wiedzę o Bogu, człowieku i Kościele, a przede wszystkim uczył się modlitwy, sumienia”, a także „umiejętność podchodzenia do bliźnich a także miłości Ojczyzny (...) w duchu Matki Bożej, której podobizna widnieje na pierwszej stronie każdego numeru «Niedzieli»”⁸¹. Podobnie jak w swych poprzednich listach, metropolita częstochowski zaapelował o korzystanie z prasy katolickiej, aby osłonić się w ten sposób „przed zgubnym wpływem świata gorszącej niszczycielskiej prasy i niektórych mediów” i by nie popełnić grzechu zaniedbania niekorzystania „z dobrych, budujących duchowo i moralnie mediów”⁸². Zachęcił także do słuchania katolickich rozgłośni radiowych „Fiat” i „Jasna Góra”.

⁷⁷ Tamże, s. 525.

⁷⁸ „To nie zbieg okoliczności, ale fakt świadczący o duszpasterskiej mądrości biskupa Teodora Kubiny, który zakładając ten tygodnik, widział w nim niezbędne narzędzie ewangelizacji”, i „pragnął, aby pismo docierało do rodzin i było dla wszystkich źródłem informacji, katechizmem i modlitewnikiem. Miało ono nieść pomoc duszpasterzom w misji kształtowania sumień”, por. tamże, s. 526.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ Tamże, s. 527.

⁸² Tamże, s. 528.

Trzeci list na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu⁸³ abp St. Nowak skierował do diecezjan 12 września 2007 r. W punkcie wyjścia metropolita częstochowski przypomniał ewangelijny nakaz misyjny Chrystusa, aby uczniowie szli na cały świat i głosili Ewangelię wszelkiemu stworzeniu (por. Mk 16, 15-16). Wskazał również na fragment listu św. Pawła do Rzymian, mówiący o tym, że wiara rodzi się ze słuchania (por. Rz 10, 17). Arcybiskup podziękował w imieniu Kościoła wszystkim *środkom społecznego przekazu myśli ludzkiej i wiary*, „za wszelkie wiadomości, o ile służą dobru, prawdzie i miłości”⁸⁴, a zwłaszcza mediom katolickim. Jako biskup Kościoła częstochowskiego szczególnie podziękował mediom służącym wiernym jego archidiecezji, czyli Tygodnikowi Katolickiemu „Niedziela” oraz katolickim rozgłośniom radiowym „Fiat” i „Jasna Góra”. Zachęcił równocześnie wiernych do czytania „Niedzieli”, zwracając uwagę na to, że „słowo pisane ma tę zaletę, że pozostaje w naszych domach i można wciąż do niektórych tekstów się odnieść”⁸⁵. Pasterz zwrócił się do diecezjan z gorącą prośbą, aby „Niedziela” była w każdym katolickim domu archidiecezji częstochowskiej i poprosił, aby wierni byli pilnymi słuchaczami radia „Fiat”, najstarszego katolickiego radia w Polsce i aby wspierali je materialnie.

Obecny arcybiskup metropolita częstochowski Wacław Depo w szczególny sposób przyczynił się do pogłębienia nauki Kościoła na temat środków społecznego przekazu nie tylko w zasięgu diecezjalnym, ale również ogólnopolskim. W latach 2012-2022 pełnił on funkcję przewodniczącego Rady Konferencji Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu⁸⁶ i był na tej płaszczyźnie swojej posługi bardzo aktywny. 15 września 2019 r. ukazała się obszerna pozycja książkowa zatytułowana „Fenomen mediów”⁸⁷, zawierająca wszystkie wypowiedzi abp. W. Depo skierowane do ludzi mediów, których hierarcha określił w podtytule swojej książki „Współpracownikami Prawdy”⁸⁸.

⁸³ St. Nowak, *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 12 IX 2007, [w:] St. Nowak, *Siewca...*, dz. cyt., s. 529-530.

⁸⁴ Tamże, s. 530.

⁸⁵ „Można i trzeba jego treści rozważać, nimi się dzielić z innymi – zwłaszcza ze swoimi dziećmi – wprost nimi się dzielić”, por. tamże.

⁸⁶ Redakcja eKAI, *Nowy przewodniczący Rady Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu*, [w:] <https://ekai.pl/nowy-przewodniczący-rady-episkopatu-ds-srodkow-spolecznego-przekazu/>, (dostęp: 06.06.2022 r.); Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski, *Nowe nazwiska w gremiach Episkopatu*, <https://www.ekai.pl/nowe-nazwiska-w-gremiach-episkopatu/>, (dostęp: 06.06.2022 r.).

⁸⁷ Abp W. Depo wydał jeszcze jedną książkę poświęconą mediom: W. Depo, *Sprawy nieba i ziemi. Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.), Częstochowa 2016, która otrzymała nagrodę Feniksa 2017, por. <https://ksiegarnia.niedziela.pl/site/ksiazka/419/>, (dostęp: 22.02.2022 r.). Cytaty z owej pozycji pojawiły się już w wcześniejszej części pracy.

⁸⁸ Książka została zredagowana przez sekretarza abp. W. Depo, ks. dr. Mariusza Trojanowskiego, por. W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 10; por. P. Maciaszek, *Modlitwa i pasterskie nauczanie Abp. Wacława Depo służbą dziennikarzom*, [w:] *Ku Chrystusowi Odkupicielowi Człowieka*.

W dziele tym znajdują się m.in.: słowa arcybiskupa jako Przewodniczącego na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (pisane na trzecią niedzielę września, wtedy gdy ten dzień obchodzony jest w Polsce); przesłania na Dzień Patrona Dziennikarzy (wspomnienie św. Franciszka Salezego, dzień, na który pojawiają się również papieskie orędzia do świata mediów); kolejne dwa rozdziały „W poszukiwaniu źródła prawdy” i „W trosce o komunikację prawdy” zawierają liczne wystąpienia, prelekcje, rozważania i wywiady abp. W. Depo dotyczące świata mediów; dalszy rozdział poświęcony jest wypowiedziom metropolity częstochowskiego na temat Radia „Jasna Góra”, „Radia Maryja” i Tygodnika Katolickiego „Niedziela”; kolejny rozdział „W trosce o kształt prawdy” zawiera różne wywiady przeprowadzone z obecnym pasterzem Kościoła częstochowskiego na temat mediów przez m.in. KAI czy Tygodnik Katolicki „Niedziela”, natomiast ostatni rozdział publikacji poświęcony jest pracy Rady ds. Środków Społecznego Przekazu przy KEP, jej postanowieniom, a także wypowiedziom Rady na różne bieżące tematy. W książce zawarte zostały również teksty orędzi papieskich na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z lat 2012-2019.

To, co spaja przesłanie abp. W. Depo do ludzi mediów, to troska o wierność prawdzie w przekazie medialnym⁸⁹. Na wartość prawdy w przekazie medialnym abp W. Depo zwraca uwagę już na początku pierwszego „Słowa” skierowanego do świata mediów na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, w którym nazywa dziennikarzy braćmi i siostrami służącymi prawdzie, a dzień ów dniem „modlitwy w intencji ludzi służących prawdzie”⁹⁰. Metropolita częstochowski potwierdza w swym Słowie, że Kościół widzi w *mass mediach* dar Boży, będący skutecznym narzędziem jednoczenia ludzi poprzez prawdę. Mogą one jednak czasem stawać się też „instrumentem wypaczonej wizji życia, rodziny, religii i moralności”⁹¹. Abp W. Depo odniósł się również do słów Benedykta XVI z encykliki *Caritas in veritate*, że „całościowy rozwój osoby, który obejmuje kulturowy, transcendentny i religijny wymiar człowieka”⁹². Hierarcha wyraził swoją wdzięczność dziennikarzom za ich zmagania we wspólnym i rzetelnym szukaniu prawdy o Bogu, człowieku i świecie.

Okiem teologów i medioznawców, A. Przybylski, M. R. Trojanowski (red.), Archidiecezja Częstochowska, Częstochowa 2022, s. 123-124.

⁸⁹ Z racji na dużą ilość materiału źródłowego, w poniższym zestawieniu przedstawione zostaną jedynie niektóre, najważniejsze z punktu widzenia podjętego tematu elementy nauczania abp. W. Depo na temat środków społecznego przekazu.

⁹⁰ Por. W. Depo, *Nowe przestrzenie dla ewangelizacji. Słowo na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 63.

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże, por. CV 11.

W Słowie⁹³ na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z roku 2015, abp W. Depo nawiązał, z racji przeżywanej w tym roku kanonizacji papieża Jana Pawła II, do ostatniego dokumentu św. Jana Pawła II na temat mediów *Szybki rozwój* z 24 stycznia 2005 r. Hierarcha przypominał, że papież przestrzegał przed rozdzielaniem wolności od prawdy o człowieku, bo prowadzi to w życiu prywatnym do samowoli, a w życiu politycznym do przemocy silniejszego i arogancji władzy. Metropolita częstochowski wezwał dziennikarzy, żeby zgodnie ze swoim sumieniem opierali się „siłom nacisku, domagających się od nich, by przystosowali prawdę do oczekiwań właścicieli mediów czy władzy politycznej”⁹⁴. Zadaniem dziennikarzy, jak stwierdził abp W. Depo, jest nie tylko informowanie odbiorców, ale również ich formowanie, co jest w pewnym sensie nawet wychowywaniem, z racji na to, że dziennikarstwo powinno być przede wszystkim służbą prawdzie i dobru człowieka. Zdaniem pasterza Kościoła częstochowskiego, owocem uformowania człowieka na prawdzie, będzie jego pragnienie odpowiedzialnego włączenia się w życie społeczne. Abp W. Depo przywołał również słowa orędzia papieża Franciszka z 2014 r., w których papież zwrócił uwagę na to, że z jednej strony rozwój technologii komunikacyjnych zbliża ludzi z różnych krańców świata, ale z drugiej strony widoczny jest „skandaliczny wręcz dystans pomiędzy luksusem najbogatszych a biedą najuboższych”⁹⁵. Media mogą pomóc w tym, by ludzie czuli się sobie bliżsi, by mieli poczucie solidarności i angażowali się na rzecz bardziej godnego życia. Abp W. Depo podziękował ludziom mediów za ich wkład w „formowaniu społeczeństwa w duchu prawdy i wolności”⁹⁶ poprzez odpowiedzialne traktowanie swojej misji społecznej, co wyraża się w rzetelnym informowaniu i formowaniu odbiorców. Podziękował także mediom katolickim, które wychowują w wierze swoich czytelników, słuchaczy i widzów, oraz przekazują i wyjaśniają nauczanie Kościoła.

W roku 2015 Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP nawiązał w swym słowie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu do tematu rodziny, podjętego również w owym roku przez papieża Franciszka⁹⁷. Abp W. Depo stwierdził, że pracownicy mediów, czyli „cyfrowego kontynentu” mają

⁹³ W. Depo, *Dziennikarze powinni opierać się siłom nacisku – Jednoczyć umysły w prawdzie a serca w miłości. Słowo na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, [w:] *Niedziela Ogólnopolska*, nr 38/2014, s. 16-17.

⁹⁴ Tamże, s. 64.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże, s. 65.

⁹⁷ W. Depo, *Misja specjalna mediów wobec rodziny. Słowo na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 66-67.

do zrealizowania szczególną misję wobec rodziny, która jest „najwspanialszym wynalazkiem Pana Boga, jako sanktuarium życia i miłości”⁹⁸. Obecny czas w historii jest, zdaniem hierarchy, idealną okazją do tego, „aby przez dostępne nam środki społecznego przekazu umacniać świadomość świętego i nierozzerwalnego charakteru małżeństwa i rodziny, głosić cywilizację życia oraz zwracać uwagę na pielęgnowanie postaw otwarcia wobec każdego poczętego dziecka”⁹⁹. Pasterz Kościoła częstochowskiego zwrócił uwagę również na to, że obecnie „media osiągnęły tak wielkie znaczenie, iż dla wielu osób stały się głównym narzędziem społecznej komunikacji i formacji, a także polityki”¹⁰⁰. To sprawia, że ludzie mediów są w szczególny sposób odpowiedzialni za tworzenie „autentycznej kultury spotkania”¹⁰¹ i wezwani są do odpowiedzialności moralnej. Szczególnym zagrożeniem dla tych wartości jest, zdaniem hierarchy, „coraz szybsze tempo powstawania i przekazu informacji”, które niejednokrotnie przekracza możliwości refleksji i osądu, a także nie pozwala na rozsądne i poprawne wyrażanie siebie. Metropolita częstochowski zaapelował do ludzi mediów, aby jasno rozróżniali prawdę od fałszu i zło od dobra.

Abp W. Depo w 2015 r. skierował również list pasterski do wiernych archidiecezji częstochowskiej z racji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu¹⁰². Pasterz Kościoła częstochowskiego zaznaczył w swym liście, że komunikacja jest wpisana w historię ludzkości, a odkąd spisane słowo mogło być kopiowane, świat stawał się stopniowo „małą wioską”, aż z czasem granica zasięgu przekazu słowa zniknęła z pola widzenia. Odkąd zaś „przestrzeń wirtualna czy bezpośredni przekaz satelitarny zapewniają natychmiastowy obieg obrazu, dźwięku i słowa pisanego”¹⁰³, straciło także sens mówienie o czasie przepływu informacji. Abp W. Depo przypomniał również o roli mediów w demokratycznym państwie i zwrócił uwagę na to, że coraz częściej zaczynają one wyręczać władzę, kreując lub niszcząc autorytety, aby ostatecznie przejąć władzę „nad ludzkimi umysłami i sumieniami”¹⁰⁴, wobec czego Kościół nie może pozostać obojętny. Arcybiskup zaapelował do ludzi mediów o „odwagę pokory” oraz zapewnił o modlitwie w ich intencji, gdyż są „sługami prawdy, a nie jej kreatorami”¹⁰⁵. Hierarcha

⁹⁸ Tamże, s. 66.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ Tamże.

¹⁰² W. Depo, *Wyzwania medialne i zobowiązania wiary. Słowo na 49. Dzień Środków Społecznego przekazu, obchodzony w Polsce 20 września 2015 r.*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 68-72.

¹⁰³ Tamże, s. 68-69.

¹⁰⁴ Tamże, s. 69.

¹⁰⁵ Tamże, por. P. Maciaszek, *Troska o obecność Boga...*, dz. cyt., s. 112.

odniósł się także do słów papieża Pawła VI, który uważał, że Kościołowi nie wolno zaniedbywać dróg przepowiadania, jakimi są środki społecznego przekazu, ponieważ są one obecnie „jedynymi źródłami informacji i kanałami pomiędzy Kościołem a światem”¹⁰⁶. Ta prawda jest zaś źródłem tożsamości mediów katolickich, które nie tylko ponoszą odpowiedzialność za kształtowanie prawdziwego wizerunku Kościoła, ale również „za dementowanie półprawd i jawnych oszczerstw”¹⁰⁷. Media katolickie w ocenie abp. W. Depo nie są jedynie po to, aby informować, ale także są zobowiązane do „formowania sumień”, a nawet do głoszenia słowa Bożego. Dlatego, biorąc do ręki katolickie pismo, słuchając audycji albo oglądając religijny program poszerzamy przestrzeń w której mądrość Boża objawiona w Jezusie Chrystusie może do nas przemówić. W ocenie abp. W. Depo media katolickie nie mogą zastępować wychowania w rodzinie, dobrej katechezy czy homilii, ale doskonale mogą je uzupełniać. W związku z tym katolik ma obowiązek sięgać do mediów katolickich – czy to prasy, radia, telewizji czy Internetu – aby dowiedzieć się więcej, ponieważ ten, kto kocha Chrystusa, powinien pragnąć Go poznawać. Media katolickie – zdaniem metropolity częstochowskiego – mają pomóc chrześcijaninowi zrozumieć dzisiejszy świat w świetle przesłania Ewangelii.

Hierarcha odniósł się również do przesłania, które zawarł papież Franciszek w swoim orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2015 roku, wskazując że „media mają szczególne zadanie służenia rodzinom, w których nigdy – pod żadnym pozorem – nie mogą osłabiać wzajemnych więzi, a powinny je wzmacniać”¹⁰⁸, m.in. przez ukazywanie młodemu pokoleniu właściwych wzorców męża i żony, rodziców i dzieci, a także przez umacnianie świadomości świętości i nierozzerwalnego charakteru małżeństwa i rodziny, głoszenie cywilizacji życia oraz zwracanie uwagi na pielęgnowanie postaw otwarcia wobec każdego poczętego życia. W końcowym akapicie swojego listu abp W. Depo zwrócił się do wiernych archidiecezji częstochowskiej, nawiązując do dziewięćdziesięciu lat istnienia Kościoła Częstochowskiego, przypominając przy tym o zasługach dla rozwoju środków społecznego przekazu pierwszego pasterza diecezji częstochowskiej bp. Teodory Kubiny oraz jego zabiegania o utworzenie katolickiego tygodnika „Niedziela”, który miał być wsparciem dla działalności apostolskiej w nowopowstałej diecezji. Abp W. Depo zachęcił

¹⁰⁶ Tamże.

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ Tamże, s. 71.

archidiecezjan, aby sięgali po „Niedzielę”, która stała się nie tylko pismem ogólnopolskim, ale także służy Polakom poza granicami kraju. Wezwał również do poczucia odpowiedzialności za egzystencję tygodnika, przez kupowanie jego kolejnych numerów, szczególnie gdy ze względu na rozwój mediów elektronicznych tradycyjne czasopisma mierzą się ze zjawiskiem spadku ilości czytelników ich wersji papierowej. Metropolita częstochowski przypomniał również rolę Katolickiego Radia „Fiat” i paulińskiego Radia Jasna Góra, które „każdego dnia poprzez swój przekaz modlitwy, a zwłaszcza Eucharystii i refleksji, przyczyniają się do pogłębienia naszej wiary, rozwoju intelektualnego i odważnego świadectwa życia wiary”¹⁰⁹.

W roku 2016, który był w Kościele Rokiem Miłosierdzia, przypadała pięćdziesiąta rocznica skierowania do świata mediów pierwszego papieskiego Orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu przez Pawła VI. Abp W. Depo w swoim słowie na ten dzień nawiązał do owej rocznicy i przypomniał, że celem tego dnia jest – zgodnie z zaleceniami II Soboru Watykańskiego – uświadamianie wiernym ich obowiązków w dziedzinie środków społecznego przekazu, w tym także modlitwa za prawidłową i odpowiedzialną działalność mediów¹¹⁰. Metropolita częstochowski zauważył, że kolejni papieże przez 50 lat zwracają nieustannie uwagę na aktualne problemy świata mediów i etyczny wymiar przekazu społecznego.

Hierarcha dodał, że dostarczanie informacji, które poruszają ludzkie sumienia, „nie jest nigdy zadaniem neutralnym”, ponieważ „prawdziwa komunikacja wymaga zawsze odpowiedzialności moralnej i wierności”¹¹¹. Nakazuje ona również „szukać tego, co stanowi głębszy fundament i sens ludzkiego życia osobowego i społecznego”¹¹². Abp W. Depo odniósł się do słów Orędzia papieża Franciszka, który apelował do pracowników mediów o odpowiedzialność instytucjonalną i polityczną oraz zaznaczył, że to nie od technologii zależy autentyczność komunikacji, ale od serca człowieka i jego zdolności do dobrego wykorzystania posiadanych środków. Metropolita częstochowski podziękował również wszystkim „Współpracownikom Prawdy za ich osobisty i wspólnotowy trud w kształtowaniu odpowiedzialności za «wzrastanie w prawdzie»”¹¹³ oraz zapewnił ich o swojej modlitwie.

¹⁰⁹ Tamże, s. 72.

¹¹⁰ W. Depo, *Most komunikacji i miłosierdzia. Słowo na 50. Dzień Środków Społecznego przekazu*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt. s. 73-74.

¹¹¹ Tamże, s. 73.

¹¹² Tamże.

¹¹³ Tamże, s. 74.

W roku 2017 w słowie na 51. Dzień Środków Społecznego Przekazu abp W. Depo nawiązał do słów Orędzia papieża Franciszka, w których apelował on, aby nie koncentrować się na „złych wiadomościach”, ale przedstawiać wersję faktów naznaczonych logiką „dobrej nowiny”¹¹⁴. Metropolita częstochowski przypominał o konieczności budowania medialnego przekazu na prawdzie, bo tylko na niej można zbudować nadzieję życia i to jedynie ona pozwala rozwiązywać różne problemy, a zwłaszcza różne formy totalitaryzmu. Podziękował wszystkim zaangażowanym w „przekaz i misję prawdy” i przypominał, że to „prawda i solidarność najskuteczniej przyczyniają się do przezwyciężania nienawiści i braku jedności oraz rozwiązywania konfliktów” oraz że wartości te są „niezbędne do przekazywania nadziei i ufności w naszych czasach”¹¹⁵.

W 2018 r. Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP przypominał w swoim słowie do świata mediów o odpowiedzialności dziennikarza za pełnioną przez niego misję. Nawiązał on do słów papieskiego orędzia z tego roku, w których Franciszek przypominał, że „komunikacja ludzka według zamysłu Bożego jest zasadniczym sposobem życia w komunii”¹¹⁶. Jak jednak zauważył hierarcha, nie wszyscy przyjmują „natchnioną myśl o pochodzeniu człowieka z «rąk Boga Stwórcy»”, dlatego istnieje różnica co do brania „odpowiedzialności, za to kim się jest, i jak wykorzystuje się środki komunikacji”¹¹⁷. Abp W. Depo zaapelował do ludzi mediów o zgodność prawdy i moralności w ich pracy, która powinna być ich życiową misją.

Wśród tekstów abp. W. Depo jako Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu znajdują się również *Przesłania* wystosowane z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, patrona dziennikarzy. W pierwszym swoim *Przesłaniu* z 15 stycznia 2013 r. metropolita częstochowski zwrócił uwagę na to, że choć w latach po II Soborze Watykańskim starano się ukazywać prawdy wiary i moralności chrześcijańskiej „w sposób bardziej odpowiadający wrażliwości i problemom ludzi naszych czasów”, to jednak istniejące „braki w dziele nowej ewangelizacji wynikają z zaniedbań w zakresie komunikacji Kościoła ze współczesnością”¹¹⁸. Hierarcha

¹¹⁴ W. Depo, *Przekazujemy nadzieję i ufność. Słowo na 51. Dzień Środków Społecznego przekazu*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt. s. 75-76.

¹¹⁵ Tamże, s. 76.

¹¹⁶ W. Depo, *Dziennikarz pełni misję, za którą ponosi odpowiedzialność. Słowo na 52. Dzień Środków Społecznego przekazu*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 77-78. Tamże, s. 77.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ W. Depo, *Wolność musi opierać się na prawdzie – Kościół na drogach człowieka. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 15 stycznia 2013 r.*, [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 81-82.

podkreślił potrzebę dostosowywania języka przekazu, aby głosić te same, odwieczne prawdy wiary, w sposób jeszcze bardziej przejrzysty. W realizacji tej misji może Kościołowi pomóc właśnie współdziałanie z mediami. Abp W. Depo uważa, że media, jeśli prawdziwie chcą służyć polskiemu społeczeństwu, nie powinny widzieć w Kościele swojego konkurenta i przeciwnika demokracji. Zdaniem metropolity częstochowskiego istnieje potrzeba sprzymierzenia się rodziny, szkoły, Kościoła i mediów w trosce o przyszłość Ojczyzny. Dlatego też zwrócił się z prośbą tworzących środków społecznego przekazu, o „jakościową zmianę w podejściu do dyskusji i sporów odnoszących się do kwestii etycznych związanych z życiem człowieka i jego odniesieniem do Boga”¹¹⁹.

W *Przesłaniu* z roku 2014 abp W. Depo zwrócił się do ludzi mediów z prośbą o „wewnętrzne i jakościowe podejście do prawdy”¹²⁰. Według niego ma ona charakter obiektywny i posiada dwa zasadnicze wymiary: wiąże się z istnieniem i orzekaniem rzeczywistości, a także z osobą Jezusa Chrystusa. Żadna redakcja nie może więc poddawać się ideologii relatywizmu prawdy i etyki. Zawodowym obowiązkiem dziennikarza jest więc nie tylko podać stanowisko zgodne z właściwą wizją świata, ale również motywy i racje osób wierzących, „które uznają normy moralne za wartość obiektywną”¹²¹. Jeśli zaś wypiera się hierarchię związaną z Chrystusem i wprowadza zamęt do zrozumienia sensu życia, zadaniem Kościoła jest reagowanie. Metropolita częstochowski zwrócił się również do ludzi mediów, powołując się na słowa papieża Franciszka z jego pierwszego spotkania z dziennikarzami, tj. że Kościół docenia pracę dziennikarzy, dzięki którym ludzie mogą lepiej odczytać otaczającą ich rzeczywistość, a także docenia ich powołanie, aby troszczyć się o prawdę, dobro i piękno¹²².

Przesłanie z 2015 r. Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP jest nawiązaniem do papieskiego orędzia na wspomnienie św. Franciszka Salezego i podjętego w nim tematu troski o rodzinę¹²³. Odnosi się ono także do planowanego wówczas na październik 2015 r. synodu poświęconego rodzinie. Zdaniem abp. W. Depo

¹¹⁹ Tamże, s. 82.

¹²⁰ W. Depo, *Przekazywać nie siebie samych, ale osobową prawdę, dobro i piękno. Respektujcie normy moralnego osób wierzących. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 19 stycznia 2014 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 83-84.

¹²¹ Tamże, s. 83.

¹²² Tamże, s. 84, por. IAR, *Papież Franciszek na spotkaniu z dziennikarzami opowiadał o kulisach konklawe*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/690340,papiez-franciszek-na-spotkaniu-z-dziennikarzami-opowiadal-o-kulisach-konklawe.html>, (dostęp: 05.06.2022 r.).

¹²³ W. Depo, *Misja specjalna mediów wobec rodziny. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 14 stycznia 2015 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt. s. 85-86.

pracownicy środków społecznego przekazu mają „do zrealizowania bardzo ważną misję wobec rodziny, która jest najwspanialszym wynalazkiem Pana Boga, jako sanktuarium życia i miłości”¹²⁴. Media, ponieważ stały się dla wielu głównym narzędziem społecznej komunikacji, formacji i polityki, mogą być więc doskonałym narzędziem do głoszenia i budowania cywilizacji życia. Metropolita częstochowski przypomniał również słowa papieża Franciszka, który wzywał ludzi mediów do autentycznej kultury spotkania i podkreślał rolę odpowiedzialności moralnej dziennikarzy, zwłaszcza, że tempo powstawania i przekazu informacji bardzo wzrosło i niejednokrotnie przekracza już ono możliwości percepcji ludzi, co może prowadzić do „dezorientacji postaw moralnych”¹²⁵, a nawet do społecznego wykluczenia. Abp W. Depo wezwał ludzi mediów do jasnego rozróżniania w tworzonych przez nich przekazach prawdy i fałszu oraz dobra i zła, a także do kształtowania ludzkich sumień poprzez prawdę.

W przesłaniu z roku 2016 abp W. Depo przypomniał, że głębokie przemiany, które dokonują się w Polsce są zobowiązaniem do „osobistej odpowiedzialności za rozpoznawanie prawdy i wierności prawdzie”¹²⁶. Tego zadania zrozumienia i interpretacji zjawisk oraz wydarzeń w świetle wiary podejmuje się Kościół, w czym przewodnikiem, zdaniem metropolity częstochowskiego, może być szczególnie św. Jan Paweł II, „który szedł ku Prawdzie drogą wyznaczoną nie przez zwątpienie w rozum, ale drogą wiary, nadziei i miłości” i który wskazywał, że „rozum i wiara muszą być komplementarne”¹²⁷. Pasterz Kościoła częstochowskiego przywołał również słowa patrona dziennikarzy, św. Franciszka Salezego, który stwierdził kiedyś, że „świadek prawdy zмага się o nią nie inaczej, jak poprzez niespokojność serca i cierpienie”¹²⁸. Abp W. Depo podziękował również wszystkim „zaangażowanym w ów twórczy niepokój na polu mediów drukowanych, rozgłośni radiowych, stacji telewizyjnych i sieci elektronicznych” i życzył im, aby nie opuszczała ich wiara w to, że „Bóg trzyma świat i człowieka w swoich rękach, a Jego miłość miłosierna jest potężniejsza od zagrożeń”¹²⁹.

Tematem przesłania Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP do ludzi mediów z roku 2017 były nadzieja i ufność, których podtrzymywanie

¹²⁴ Tamże, s. 85.

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ W. Depo, *Świadek prawdy zмага się o prawdę. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 stycznia 2016 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 87.

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ Tamże.

¹²⁹ Tamże.

w społeczeństwie jest również zadaniem dziennikarzy¹³⁰. Abp W. Depo stwierdził, że współczesnym sieciom informacji zagrażają dwie choroby: relatywizm prawdy i znieczulanie sumienia oraz doprowadzenie do rozpacz. Uzdrawieniem z tych chorób, jak zauważył hierarcha, jest Słowo samego Boga, który mówi do człowieka: „Nie lękaj się, bo jestem z tobą”. Tak więc „ludziom pracującym w różnych sieciach informacyjnych potrzeba moralnej odwagi, by nie stały się one siłą dezintegracyjną”¹³¹. Wezwał ich zatem – za papieżem Franciszkiem – żeby przekazywali innym ludziom przez swoją pracę nadzieję i ufność.

Przesłanie abp W. Depo do ludzi mediów z 2018 r. nosi tytuł „Pokój darem prawdy”¹³². Nawiązuje ono również do orędzia papieża Franciszka, w którym wypowiedział się on na temat zagrożenia, jakim dla współczesnego dziennikarstwa są *fake newsy*. Metropolita częstochowski przypomniał przy okazji słowa z nauczania Jana Pawła II, że człowiek to istota pytająca i szukająca prawdy. To szukanie i odnajdywanie prawdy nie jest tylko abstrakcyjnym jej poszukiwaniem, ale jest budowaniem żywej relacji z drugim człowiekiem opartej o dar z siebie i wierność, dającą pewność i bezpieczeństwo. Hierarcha przywołał także zaproszenie skierowane przez papieża Franciszka do środowiska dziennikarzy, aby podjęli refleksję „nad przyczynami i logiką dezinformacji w mediach, ale też do osobistej odpowiedzialności”¹³³. Jak stwierdził abp W. Depo, jeśli odpowiedzialność będzie budowana na prawdzie, to przez to będzie promować zrozumienie między ludźmi i służyć sprawie pokoju. Metropolita częstochowski zachęcił dziennikarzy, aby w swojej codziennej pracy uczyli się rozumienia ukrytych mechanizmów i oceny etycznej swoich wystąpień.

W roku 2019 abp W. Depo w swoim *Przesłaniu* do ludzi mediów zachęcił, aby nie oddzielali wartości ogólnoludzkich od osoby Jezusa Chrystusa, ponieważ grozi to zawieszeniem się systemu wartości w próżni¹³⁴. Wezwał ludzi mediów do refleksji nad tym, czy dzisiejsze rozumienie człowieka uwzględnia w sobie jego powołanie

¹³⁰ W. Depo, „Przekazujemy nadzieję i ufność”. *Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 17 stycznia 2017 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 88.

¹³¹ Tamże.

¹³² W. Depo, *Pokój darem prawdy. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 stycznia 2018 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 89.

¹³³ Tamże, por. R. Leśniczak, *Dziennikarz i informacja – integralny model formacji dziennikarskiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 (20), s. 184n.

¹³⁴ W. Depo, *Na ścieżkach prawdy ku jedności. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 20 stycznia 2019 r., [w:] W. Depo, *Fenomen...*, dz. cyt., s. 90.

do relacji i wspólnoty z Bogiem. Przywołując w swoim przesłaniu słowa abp. Józefa Michalika, metropolita częstochowski przypomniał odpowiedzialnym za środki społecznego przekazu, aby nie subiektywizowali moralności, aby przez to racja nie stała po stronie silniejszego, tylko po stronie prawdy. Zaprosił również dziennikarzy do tego, aby tworzyli wspólnoty odpowiedzialne za „słowo mówione, pisane i przekazywane w mediach społecznościowych”¹³⁵.

W dzień wspomnienia św. Franciszka Salezego w roku 2020 abp W. Depo w swoim przesłaniu do świata mediów, przywołał słowa papieża Franciszka, który stwierdził że „media: prasa, radio, telewizja, Internet, sieć społecznościowa, stanowią zarówno dar, jak i wielką szansę, którą ludzie mają do dyspozycji”¹³⁶. Komentując temat orędzia papieskiego na tegoroczny Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, metropolita częstochowski zwrócił uwagę, że papież w swym orędziu podkreślił dziedzictwo pamięci w komunikacji, która ma stać się „narzędziem budowania mostów, zjednoczenia i współdzielenia się pięknem bycia braćmi w czasach niepokojów i podziałów”¹³⁷. Katolickie media, zdaniem hierarchy, tam, gdzie życie zdaje się być jedynie ciężarem, a nie błogosławieństwem, „pozostają niezwykle szansą rozpoznawania prawdy i świadectwem odważnej przemiany społeczeństwa na fundamencie Ewangelii Chrystusa, wspartej światłem Ducha Świętego”¹³⁸.

W przesłaniu do ludzi mediów z roku 2021 abp W. Depo podjął temat komunikacji zapośredniczonej. Hierarcha zwrócił uwagę na fakt, że wspomnienie św. Franciszka Salezego, „patrona ludzi służących prawdzie słowem mówionym, pisany i obrazem, przypada w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan”¹³⁹. Przypomniał zatem, w duchu jedności i odpowiedzialności za posługujących w środkach społecznego przekazu, fragment orędzia papieża Franciszka na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z 2016 r., w którym papież stwierdził, że „komunikacja wymaga pochylenia się nad człowiekiem, aby przekazać mu prawdę, aby go dźwigać w imię miłości

¹³⁵ Tamże.

¹³⁶ W. Depo, *Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 stycznia 2020 r., [w:] <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=289>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹³⁷ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹³⁸ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹³⁹ W. Depo, *Komunikacja „zapośredniczona”, Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 10 stycznia 2021 r., [w:] ZD, *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu abp. Wacława Depo*, <https://fiat.fm/kosciol/slowo-przewodniczacego-rady-ds-srodkow-spolecznego-przekazu-abp-waclawa-depo/>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

bezinteresownej”¹⁴⁰. W nawiązaniu do obecnej w świecie konieczności izolacji w związku z zagrożeniem wywołanym możliwością zarażenia się wirusem SARS COV-2, metropolita częstochowski przywołał pojęcie „komunikacja zapośredniczona”, pochodzące z nauk o mediach, które oznacza spotkanie i komunikowanie się osób za pomocą sieci wirtualnych. Środki społecznego przekazu, zdaniem Pasterza Kościoła częstochowskiego, mogą pełnić bardzo ważną rolę w spotkaniu się ze sobą – za pomocą komunikacji zapośredniczonej – zewnętrznie odizolowanych od siebie ludzi, a przez to w naśladowaniu Jezusa, będącego Mistrzem komunikacji interpersonalnej. Poprzez media, korzystający z nich mogą tak, jak Jezus przechodzić od płaszczyzny czysto-ludzkiej, naturalnej, do spojrzenia na człowieka w świetle wiary, prawdy o godności jego osoby i o wspólnym z nim człowieczeństwie¹⁴¹.

Nauczanie Kościoła na temat środków społecznego przekazu na przestrzeni ostatnich prawie już dwustu lat bardzo ewoluowało. Kościół, początkowo zachowawczy wobec mediów, a w pewnym momencie mocno krytyczny, coraz bardziej zaczął doceniać te środki jako wielką szansę, aby docierać z Dobrą Nowiną do całych społeczeństw. W kontekście początkowej nieznamomości natury zjawiska jakim są film, radio czy telewizja, a także tego, w jaki sposób one funkcjonują i jaki będą miały długofalowy wpływ na wiarę i religijność, można ocenić to jako słuszną postawę, nawet jeśli pewne decyzje Kościoła z perspektywy dzisiejszych czasów wydają się archaiczne albo niezrozumiałe. Doświadczenie lat pokazało jednak, że to, jakie będą media zależy od tych, którzy je tworzą. Powoływanie papieskich organów ds. środków społecznego przekazu było z jednej strony znakiem odwagi Kościoła, ale i otwartości na działanie Ducha Świętego, mówiącego do Kościoła, również przez znaki czasu¹⁴² i dającego Kościołowi nowe narzędzia głoszenia Ewangelii. Kościół nauczający przez papieskie orędzia czy dokumenty Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, a także w praktyce starający się realizować te postulaty, jest Kościołem, który potrafi mierzyć się w refleksji teologicznej z nowymi wyzwaniami, przed którymi zostaje postawiony.

¹⁴⁰ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹⁴¹ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹⁴² Por. KDK 3; K. Kietliński, *Ocena ideologii technokratycznej w perspektywie nauczania Kościoła katolickiego*, „Media Biznes Kultura” 1 (6) 2019, s. 141-152. O teologii i rozumieniu pojęcia znaków czasu, por. M. Fiałkowski, *Znaki czasu. Próba definicji w świetle polskich publikacji teologicznych po Soborze Watykańskim II*, „Teologia Praktyczna” 12 (2011) s. 195-204.

W niniejszym rozdziale ukazano, że nauka Kościoła powszechnego na temat środków społecznego przekazu znalazła swoje odzwierciedlenie i przyjęcie również na szczeblach Konferencji Episkopatów jak i diecezji. Dzięki otwartości biskupów, jak to zostało pokazane, na przykładzie (archi)diecezji częstochowskiej, środki społecznego przekazu mogą być realnie wykorzystywane przez Kościół w jego misji. To, co jest warte podkreślenia, to otwartość polskich hierarchów na środki społecznego przekazu, a także umiejętność przełożenia nauki Kościoła powszechnego na funkcjonowanie Kościoła w Polsce i w Kościołach lokalnych. Widoczne jest również skorelowanie tematyki podejmowanej przez polskich biskupów z tym, czym żyje Kościół powszechny, w myśl zasady *sentire cum Ecclesia*. W przedstawionym zestawieniu nauczania Kościoła na temat środków społecznego przekazu objawia się również szczególny charakter Kościoła częstochowskiego, który od początku swojego istnienia miał pasterzy oddanych i rozumiejących rzeczywistość mediów, a także wykorzystujących je osobiście w swojej posłudze duszpasterskiej. To przecież Kościół częstochowski stworzył jeden z pierwszych ogólnopolskich tygodników katolickich i miał pierwsze powojenne polskie katolickie radio.

Rozdział II

Ewangelizacja w nauczaniu Kościoła po II Soborze Watykańskim

Dar wiary – od momentu założenia Kościoła i posłania apostołów na świat z orędziem Ewangelii przez Chrystusa – przekazywany jest z pokolenia na pokolenie. Choć zmieniają się zewnętrzne warunki życia ludzi, nieustannie od dwóch tysięcy lat głoszona jest ta sama Dobra Nowina o zbawieniu w Jezusie Chrystusie. Spełnia się tym samym słowo psalmisty: „głosić będę moc Twego ramienia i potęgę pokoleniom, które przyjdą” (Ps 71, 18). Każde pokolenie najpierw samo jest ewangelizowane przez swoich przodków, by następnie przejąć zadanie herolda Słowa Bożego i starać się przekazać chrześcijańskie dziedzictwo, skarb Ewangelii i sakramentów pokoleniu swych dzieci i wnuków. Obecnie Kościół mierzy się z postępującym zjawiskiem laicyzacji i ateizacji, a także coraz większego zepsucia moralnego. Niemalym wyzwaniem w tym względzie wydaje się być świat współczesnych mediów, które – będąc niejednokrotnie w rękach osób nieprzyjaznych katolickiej wierze – odciągają od niej młode pokolenie.

Niniejszy rozdział będzie składać się z czterech paragrafów. Pierwszy i drugi będą miały na celu ukazanie ewolucji pojęcia ewangelizacji, a także przedstawienie, czym jest ewangelizacja według nauczania Kościoła katolickiego po II Soborze Watykańskim. W trzecim paragrafie zostanie poruszone zagadnienie tzw. nowej ewangelizacji. Czwarty paragraf natomiast zostanie poświęcony kwestii ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu.

1. Pojęcie ewangelizacji

Wśród terminów, którymi określa się całokształt działań Kościoła, można wymienić trzy podstawowe: apostołat, misja i ewangelizacja¹. Zajmuje się nimi tzw. teologia apostołstwa, będąca częścią teologii praktycznej. Oznacza to, że jest ona również bliska teologii pastoralnej i teologii misji, czyli misjologii². Teologia apostołstwa dotyczy „podstawowej grupy zagadnień związanych z urzeczywistnianiem się Kościoła”³. Pomimo tego, że apostołat, misja i ewangelizacja znaczą mniej więcej to samo, istnieją między nimi pewne różnice, które należy ukazać.

¹ W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 16.

² Zgodnie ze schematem podziału dyscyplin teologicznych Y. Congara; por. Y. Congar, *Dictionnaire de théologie catholique*, XV, J. M. A. Vacant, E. Mangenot (red.), 1899-1950 Paris, s. 423; E. Weron, *Apostolstwo katolickie*, Poznań 1987, s. 10-11.

³ E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt., s. 15.

Słowo „apostolat” pochodzi od greckiego czasownika *apostéllō* i oznacza „wysłać”, „posyłać”⁴. Hebrajskim odpowiednikiem *apostéllō* jest czasownik *šālah*, którego znaczenie jest szersze, ponieważ oznacza „posyłać z pełnią specjalnej władzy”, „posyłać kogoś w charakterze urzędowego pełnomocnika”⁵. Jeśli chodzi o grecką literaturę klasyczną to rzeczownik *apóstolos* oznacza statek, flotę lub admirała. Wyjątek stanowi Herodot, używający go w znaczeniu «wysłannik»⁶. Apostolatem w rozumieniu katolickim można określić najogólniej „całość działań wszystkich członków ludu Bożego, która jest ukierunkowana na realizację celu Kościoła”⁷, którym jest „uczestnictwo w zbawczym posłannictwie Jezusa Chrystusa, tj. w potrójnej Jego misji: proroka, kapłana oraz króla”⁸ oraz wszystkie wynikające stąd zadania. Apostolstwo to zatem „całe zbawcze pośrednictwo, do którego powołany został Kościół”⁹. Jest ono wszystkim, przez co urzeczywistnia się on w konkretnych warunkach i „dzięki czemu wzrasta, ogarniając coraz to nowych ludzi i nowe dziedziny życia”¹⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego stwierdza, że „apostolstwo” oznacza „wszelką działalność Ciała Mistycznego, która zmierza do rozszerzenia Królestwa Chrystusowego na ziemi”¹¹. Jest ono „realizacją przez wiernych (indywidualnie lub zespołowo) powinności przepowiadania i świadczenia swym życiem o Chrystusie, wpływającej z ich uczestnictwa w potrójnym urzędzie i z nakazu misyjnego, wypowiedzianego przez Zbawiciela do apostołów (Mt 28, 18-20)”¹². Inaczej mówiąc, apostołat „jest głoszeniem Chrystusa i Jego orędzia mesjańskiego słowami i czynami, ewangelizacją i uświęcaniem”¹³. To, co Kościół przekazuje innym, to „zbawienie, które polega na wierze (...), zachowywaniu przykazań (...) i przyjmowaniu sakramentów”, a przekazywanie tego zbawienia to „umożliwianie względnie spowodowanie, aby ludzie uwierzyli w Chrystusa, żyli według jego przykazań i przyjmowali sakramenty”¹⁴.

⁴ H. Muszyński, *Apostołowie* [hasło], [w:] *Katolicyzm A-Z*, Z. Pawlak (red.), Poznań 1982, s. 15.

⁵ A. Jankowski, K. Romaniuk, *Kapłaństwo w Piśmie św. Nowego Testamentu*, Katowice 1972, s. 267.

⁶ E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt. s. 17.

⁷ W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 19.

⁸ Tamże, por. R. Łukaszyk, *Apostolat*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski (red.), t. I, Lublin 1985, s. 797.

⁹ Por. I. Mierzwa, *Apostolstwo*, [w:] *Słownik teologiczny*, A. Zubierbier (red.), t. I, Katowice 1985, s. 33.

¹⁰ Cz. Parzyszek, *Znaczenie nowej ewangelizacji dla odnowy współczesnego świata*, Ząbki 2012, s. 63; por. W. Seremak, *Apostolstwo*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, M. Chmielewski (red.), Lublin-Kraków 2002, s. 59.

¹¹ DA 2; Por. KKK 863.

¹² Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia „nowa ewangelizacja” według Jana Pawła II*, „Kultura – Media – Teologia”, 2010 (2) nr 2, s. 136-137.

¹³ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 19.

¹⁴ Tamże.

Na podstawie misyjnego nakazu Chrystusa: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28, 19-20), można stwierdzić, że „istotną cechą apostołatu jest przekazywanie ludziom zbawienia przez przepowiadanie słowa Bożego i sprawowanie sakramentów”¹⁵. Od V do VIII w. termin „apostolstwo” łączył się przede wszystkim z posługą i urzędem biskupów. W latach dwudziestych XX w. zaczęto zaś stosować go do „misji i urzędu Chrystusa oraz Kościoła, a także do działalności hierarchii, osób konsekrowanych i ludzi świeckich”¹⁶, co wiązało się z powołaniem do istnienia przez Piusa XI w 1922 r. Akcji Katolickiej.

Podobne znaczenie do apostołstwa i apostołatu posiada słowo „misja”. Słowo to ma korzenie łacińskie (*missio*) i pochodzi od czasownika *mittere*, który pod względem treściowym „utożsamia się z greckim *apostolē*”, stąd „funkcjonalnie oba te pojęcia oznaczają to samo i zawierają dwa elementy: być posłanym przez kogoś oraz mieć zleconą specjalną misję do wypełnienia”¹⁷. Od 1581 r. pojęcia „*missio*” zaczęto powszechnie używać na określenie wypełniania „apostolskiego posłannictwa”, mającego na celu „ożywienie lub umocnienie wiary”¹⁸. Do terminologii katolickiej termin ten wszedł za przyczyną Grzegorza XVI, który konstytucją apostolską *Inscrutabili*, powołał do istnienia w 1622 r. Kongregację Rozkrzewiania Wiary¹⁹.

Termin „misja” pojawił się w Kościele za przyczyną św. Ignacego z Loyoli, który zakładając Towarzystwo Jezusowe pragnął, aby „jego członkowie odznaczać się pełną dyspozycyjnością wobec papieża i biskupów”²⁰. Ta dyspozycyjność była przez świętego określana terminami *mittere*, *missus* oraz *missio* i miała się wiązać z gotowością pójścia wszędzie, gdzie będzie taka potrzeba. II Sobór Watykański rozumie „misję” jako głoszenie Ewangelii i zakładanie Kościoła wśród narodów lub grup społecznych niewierzących jeszcze w Chrystusa, tam, gdzie Kościół nie zapuścił jeszcze swych korzeni²¹. Można byłoby więc uznać misję za szczególną postać „apostołstwa

¹⁵ Tamże, s. 19-20

¹⁶ Por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 64.

¹⁷ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 20; Jak stwierdzi Czesław Parzyszek, „niektórzy teolodzy uważają, że pojęcia «apostolstwo» i «misja» mają ten sam źródłosłów”, por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., w przyp. ze s. 66.

¹⁸ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 22.

¹⁹ Por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 65, por. K. Pawlina, *Aktualny model ewangelizacji Kościoła w Polsce*, [w:] *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, W. Przygoda, E. Robek (red.), Sandomierz 2011, s. 87-105.

²⁰ W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 21.

²¹ Por. DM 2-9.

na obszarach lub w środowiskach zwanych potocznie «misyjnymi»²². W literaturze można spotkać się też z rozróżnieniem „apostolstwa” jako działalności ewangelizacyjnej wśród ochrzczonych i „misji” jako głoszenia Ewangelii innym narodom²³.

Słowo „ewangelizacja” pochodzi od greckiego czasownika *euangelizō*, który oznacza „głosić, zwiastować dobrą nowinę”²⁴. Ma ono swój odpowiednik w słowie hebrajskim *bśr*. Jest to rdzeń, który oznacza „radosną wiadomość” albo czynność przekazywania tej radosnej wiadomości²⁵. Czasownik z tym rdzeniem „wyraża radość z odniesionego zwycięstwa nad wrogiem (por. 2 Sm 18, 19) oraz pełne radości głoszenie sprawiedliwości i zbawienia Pańskiego w zgromadzeniu kultycznym”²⁶. W *Septuagincie*, słowa z rdzeniem *bśr* zostały przetłumaczone przez greckie słowa *eungelizesthai* i *eungelizein*, natomiast hebrajski termin *tehillāh*, oddany został przez *tō sōtērion*, co oznacza „radosne głoszenie zbawienia Pańskiego”²⁷.

Obecne rozumienie terminu ewangelizacja ma swoje źródło przede wszystkim w Nowym Testamencie, gdzie rzeczownik *eunagélion* i czasowniki od niego pochodzące, są obecne w dużej ilości. Najczęściej (60 razy) słowa *eunagélion* używa św. Paweł, choć nie jest łatwo wyjaśnić, co dokładnie rozumie on pod tym terminem. Utożsamia on Ewangelię z Jezusem ukrzyżowanym i zmartwychwstałym, a zwrot „Ewangelia Chrystusa” czy „Ewangelia Boża” oznacza nie tylko „jej pochodzenie od Chrystusa, lecz także Chrystusa działającego przez nią”²⁸. Gdy natomiast św. Paweł posługuje się czasownikiem pochodzącym od słowa *eunagélion*, czyli *eunagelizesthai* (21 razy), to rozumie on go nie tylko jako „opowiadanie o Panu Jezusie, lecz entuzjastyczne przepowiadanie mocą Ducha Bożego, poparte znakami i cudami”²⁹. Paweł Apostoł rozróżnia *eunagelizesthai* od *didáskein*, czyli nauczania, rozumiejąc je jako pracę apostolską za pomocą słowa czy listu, która nie jest czymś przeciwnym ewangelizacji, ale jakby jej uzupełnieniem. Odróżnia je także od *kērýssein*, czyli „głoszenia Ewangelii”, „Chrystusa” czy „słowa” poprzez wykrzykiwanie, podobnie jak zwiastun zapowiada przybycie jakiejś ważnej osoby³⁰.

²² E. Weron, *Apostolstwo katolickie*, Poznań 1987, s. 15.

²³ Por. A. Żynel, *Chrześcijaństwo żywe*, Warszawa 1985, s. 244.

²⁴ Por. M. Maciołka, *Ewangelizacja*, [w:] *Katolicyzm od A-Z*, dz. cyt., s. 115.

²⁵ T. Hergesel, *Ewangelizacja w Biblii*, [w:] *W kręgu Dobrej Nowiny*, J. Szłaga (red.), Lublin 1984, s. 84.

²⁶ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 23, por. Ps 40, 10; Iz 60, 6.

²⁷ Ks. Wiesław Przyczyna uważa to za próbę „teologizacji idei głoszenia radosnej nowiny”, por. tamże; T. Hergesel, *Ewangelizacja w Biblii*, art. cyt., s. 86; Jak przypomina papież Franciszek, już „księgi Starego Testamentu ukazały radość zbawienia, która miała obfitować w czasach mesjańskich”, EG 4.

²⁸ Tamże, s. 23-24

²⁹ Tamże, s. 24.

³⁰ Tamże, z przyp.; od słowa *kērýssein* pochodzi pojęcie kerygmat.

Wyjaśnienia terminu „ewangelizacja” można również szukać w ewangeliiach kanonicznych. Marek, autor najstarszej ewangelii, posługuje się terminem *euangélion* osmiokrotnie. Jego rozumienie ewangelizacji różni się od Pawłowego tym, że początek ewangelizacji stanowi dla niego działalność Chrystusa, a „Ewangelia” jest głoszeniem całemu światu, że Jezus z Nazaretu – nauczający z mocą i dobrze czyniący – jest prawdziwym Synem Bożym. Św. Mateusz łączy ewangelizację z „Królestwem niebieskim”. Jak stwierdzają komentatorzy, u Mateusza *tò euangélion* oznacza nauczanie Jezusa, a ewangelizacja jest budowaniem królestwa niebieskiego na ziemi. U św. Łukasza z kolei występuje czasownik *euangelizesthai*, który odnosi się zarówno do zwiastowania anielskiego, misji Jana Chrzciciela, a także nauczania Jezusa, którego Łukasz przedstawia jako „zwiastuna radosnej nowiny, głoszącego ją ubogim, uwięzionym i chorym”³¹.

Początki obecności pojęcia „ewangelizacja” w teologii katolickiej sięgają II Soboru Watykańskiego. W jego dokumentach pojawia się ono około 40 razy³², ale – jak stwierdza A. Lewek – „jakby tylko okazjonalnie, bez dokładniejszego zdefiniowania, w różnych znaczeniach, zależnie od kontekstu”³³. Dalszy rozwój pojęcia „ewangelizacja” przypada na 1974 r., kiedy to w Rzymie miały miejsce obrady III Synodu Biskupów. Jego tematem była *Ewangelizacja w świecie współczesnym*. W trakcie III sesji zwyczajnej 8 października 1974 r. Karol kard. Wojtyła zauważył, że ewangelizacja to dynamiczny proces, którego najistotniejszym elementem jest „posłannictwo ściśle związane z wiarą”, akt „zwiastowania i realizacji przez Kościół zbawienia, ofiarowanego przez Ojca ludziom w Chrystusie”³⁴ oraz przepowiadanie Chrystusa.

W trakcie obrad wspomnianego synodu padły cztery propozycje definicji ewangelizacji. Synod stwierdził m.in., że „ewangelizacja” to każda działalność Kościoła, której celem jest przeobrażenie świata według stwórczo-zbawczego planu Bożego. Jest ona również realizacją kapłańskiej posługi i prorockiej misji oraz wykonywaniem władzy, której celem jest budowanie Kościoła zgodnie z wolą Chrystusa. Trzecia definicja wiąże się z działalnością misyjną i apologetyczną, według której ewangelizacja to głoszenie oraz interpretowanie Ewangelii osobom niewierzącym w Chrystusa tak,

³¹ Tamże, s. 25.

³² Por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 67; por. H. Rzepkowski, *Komentarz do Ewangelii nuntiandi*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, W. Kowalak (red.), Płock 1981, s. 306-308; C. Godzin, *Misyjne powołania, duchowość i formacja*, „Zeszyty Misjologiczne ATK”, 4 (1982), s. 8-10.

³³ A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, Katowice 1995, s. 25.

³⁴ Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 67; por. K. Wojtyła, *Ewangelizacja współczesnego świata*, [w:] *Wnurcie zagadnień posoborowych*, B. Bejze (red.), Warszawa 1976, s. 61; W. Świerżawski, *Misterium Eucharystii i dzieło ewangelizacji*, *Comp 2* (1982) 6, s. 26-43;

aby w Niego uwierzyli, a także umacnianie w wierze osób wierzących, aby przynosili owoce wiary. Na synodzie pojawiło się także stwierdzenie, że ewangelizacja to *kerygma*, czyli wstępne głoszenie Ewangelii osobom niebędącym chrześcijanami³⁵.

Pierwszą próbę zdefiniowania pojęcia „ewangelizacja” w dokumentach papieskich znaleźć można w adhortacji *Evangelii nuntiandi* św. Pawła VI, będącej owocem wspomnianego powyżej synodu. W dokumencie stwierdzono, że ewangelizacji to „ukazywanie Chrystusa tym, którzy Go nie znają”³⁶, co realizuje się poprzez kaznodziejstwo, katechizację oraz sprawowanie sakramentów, zwłaszcza sakramentu chrztu świętego. Jest ona procesem wielowarstwowym, a to, co na nią się składa to „odnowa ludzkości, dawanie świadectwa, otwarte przepowiadanie, przyłgnięcie duchowe, wejście we wspólnotę, przyjęcie znaków, dzieła apostolskie”³⁷. Ewangelizacja zdaniem Pawła VI polega także na zanoszeniu Dobrej Nowiny „do wszelkich kręgów rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swą mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość”³⁸. Aby to mogło się dokonać, potrzeba aby powstał „nowi ludzie, odnowieni przez chrzest i przez życie według Ewangelii”³⁹. Św. Paweł VI zauważył także, że Kościół wtedy ewangelizuje, kiedy mocą głoszonej przez siebie Dobrej Nowiny stara się przemieniać nie tylko ludzkie serca, ale całą działalność człowieka, czyli kulturę.

Św. Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* stwierdził, że ewangelizując, „Kościół ofiarowuje ludziom Ewangelię, dokument proroczy, odpowiadający na wymogi i dążenia ludzkiego serca, który jest zawsze «Dobrą Nowiną»”⁴⁰. Zdaniem papieża Kościół nie może nie głosić prawdy, o tym że Jezus przyszedł, aby objawić ludziom prawdziwe oblicze Boga i wysłużyć im zbawienie przez krzyż i zmartwychwstanie.

Benedykt XVI w adhortacji posynodalnej *Verbum Domini* przypominał z kolei, że lud Boży powinien żyć świadomością, że cały jest posłany, a misja głoszenia Chrystusa jest zadaniem uczniów Chrystusa na mocy przyjętego przez nich chrztu świętego. Papież Benedykt zauważył, że „cały Kościół jako tajemnica komunii jest zatem misyjny i każdy, zgodnie ze swoim stanem życia, jest powołany do tego, by wnieść znaczący wkład w głoszenie chrześcijańskiego orędzia”⁴¹.

³⁵ Por. *Schemat przygotowawczy do Synodu Biskupów 1974*, „Życie i Myśl” 24(1974), s. 2; Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradende*, stwierdza, że rolą kerygmatu jest „wzbudzenie wiary”, por. CTh 18.

³⁶ EN 17.

³⁷ EN 24.

³⁸ EN 18.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ RMis 11.

⁴¹ VD 94.

Franciszek dodaje natomiast, że istotą ewangelizacji jest zawsze spotkanie z osobą Jezusa Chrystusa i przyjęcie Go do swojego życia. Papież zachęcił wiernych do odnowienia swojego osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem albo chociaż do podjęcia decyzji gotowości spotkania się z Nim, szukania Go nieustannie każdego dnia⁴². Franciszek wyjaśnia, że ewangelizacja polega na doprowadzaniu do Chrystusa ludzi, którzy ogarnięci są tęsknotą za Bożym obliczem, szukają Go w skrytości, również w krajach o wielowiekowej tradycji chrześcijańskiej. Rozszerzanie Kościoła powinno dokonywać się jednak, jego zdaniem, „przez przyciąganie”⁴³, a nie prozelityzm.

Można zatem stwierdzić, że „ewangelizacja jest głoszeniem Jezusa Chrystusa i Jego nauki jako Dobrej Nowiny”⁴⁴. W znaczeniu szerszym wyraża ona proces przekazywania przez Kościół chrześcijańskiego orędzia poprzez Słowo Boże i sakramenty, poparte świadectwem życia i wykorzystujące różne formy działalności pastoralnej. W ścisłym zaś znaczeniu ewangelizacja to przekazywanie orędzia chrześcijańskiego niechrześcijanom. Jest to integralny proces, „który rozpoczął się od Wcielenia przez Krzyż do zmartwychwstania”⁴⁵. Jest on zwiastowaniem osoby Jezusa Chrystusa tak, aby „człowiek, do którego się zwracamy, stanął przed koniecznością wyboru: za lub przeciw”⁴⁶. Ewangelizacją czy apostołstwem można określić również wszelką działalność chrześcijańską oraz życie zasadami Ewangelii w codziennym życiu⁴⁷.

W opisie ewangelizacji dokonany przez Pawła VI w *Evangelii nuntiandi*, można „odszukać wszystkie problemy należące do apostołstwa i jego teologii”⁴⁸. Dla II Soboru Watykańskiego „pojęcie ewangelizacji związane jest z pojęciem apostołstwo”⁴⁹. Potwierdzają to sformułowania z dokumentów soborowych, takie jak „apostołstwo ewangelizacji i uświęcania ludu” (DA 31), „metody ewangelizacji i apostołstwa” (DP 19), czy „dzieła ewangelizacji i apostołatu” (DB 6). W dokumentach soborowych widać również związek pojęć „apostołstwo” i „misja”, zwłaszcza

⁴² EG 2.

⁴³ Tamże, 14.

⁴⁴ D. Lipiec, *Teologiczne podstawy ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, W. Przygoda, E. Robak (red.), Sandomierz 2011, s. 17; por. W. Przyczyna, *Ewangelizacja*, [w:] *Leksykon Teologii Pastoralnej*, M. Fiałkowski (red.), Lublin 2006 s. 254.

⁴⁵ I. Celary, *Dzieło nowej ewangelizacji w ujęciu papieża Jana Pawła II*, „Studia Pastoralne”, nr 2/2006, Katowice 2006, s. 184.

⁴⁶ A. Sepioło, *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt., s. 138.

⁴⁷ Stąd mówi się o apostołstwie modlitwy, przykładu, słowa, ofiary i pokuty, czy apostołstwie charytatywnym, por. W. Seremak, *Apostołstwo*, dz. cyt., s. 59; por. Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 137, A. Sepioło, *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt., s. 139.

⁴⁸ Cz. Parzyszek, *Treść...*, dz. cyt., s. 141; Por. E. Weron, *Apostołstwo Powszechne*, dz. cyt., s. 15-16; J. Kupka, *Problematyka apostołstwa współczesnego Kościoła*, „Communio”, 1985 nr 5, s. 65-67.

⁴⁹ Cz. Parzyszek, *Znaczenie nowej ewangelizacji dla odnowy współczesnego świata*, Ząbki 2012, s. 63.

w dokumencie dotyczącym misji zatytułowanym *Ad gentes*. Misje to zdaniem soboru „głoszenie Ewangelii i zakładanie Kościoła wśród narodów lub grup społecznych jeszcze niewierzących w Chrystusa”⁵⁰. Także Jan Paweł II posługiwał się takimi zwrotami, jak „misja Kościoła”⁵¹ albo „misja ewangelizacyjna Kościoła”⁵². Określał nimi posłannictwo Kościoła, które zostało mu powierzone przez jego Założyciela oraz samą treść otrzymanego zlecenia⁵³.

Z zagadnieniem ewangelizacji w szczególny sposób łączone jest, wspomniane przy omawianiu definicji „ewangelizacji” proponowanej na III Synodzie Biskupów, pojęcie *kerygma*. Nie pojawia się ono *expressis verbis* w dokumentach II Soboru Watykańskiego, ale jest obecne w niektórych wypowiedziach i dokumentach trzech pierwszych papieży XXI wieku⁵⁴.

Jan Paweł II wspomina o „kerygmacie” w sumie 18 razy i ma to miejsce w kontekście zagadnień: prawdy, misji, pokuty, pojednania i katechezy. Kerygmat jest dla niego „centrum Ewangelii”⁵⁵, „pierwszą zapowiedzią tajemnicy chrześcijańskiej”⁵⁶. Papież określa go także jako przesłanie najbardziej podstawowe, „radosne i przemieniające”⁵⁷, które „daje możliwość kontaktu z Jezusem Chrystusem i staje się szansą do przejścia od wiary rutynowej do wiary świadomie i osobiście przeżywanej”⁵⁸. Celem głoszenia kerygmatu jest według niego kroczenie drogą nawrócenia i pokuty aż do połączenia ludzkości z Bogiem oraz pełnego i szczerego przyłgnięcia do Jezusa i Jego Ewangelii przez wiarę.

Benedykt XVI do kerygmatu odwołuje się m. in. w encyklice *Deus caritas est*⁵⁹ oraz adhortacji *Verbum Domini*⁶⁰. Ma on dla Benedykta XVI „wymiar agapetologiczny, co czyni go z natury orędziem powszechnym, zaadresowanym do wszystkich ludzi”, a jego przepowiadanie rozpoczyna się „od spotkania z Bogiem, który jest miłością, na modlitwie i słuchaniu Słowa Bożego”⁶¹.

⁵⁰ Por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 66.

⁵¹ RMis 24.

⁵² RMis 55.

⁵³ Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 66.

⁵⁴ M. Zborowski, *Kerygmat w ujęciu o. Raniero Cantalamessy. Studium dogmatyczno-pastoralne*, Lublin 2018, s. 65.

⁵⁵ PG 39.

⁵⁶ CTh 25.

⁵⁷ EAm 57.

⁵⁸ M. Zborowski, *Kerygmat...*, dz. cyt., s. 65.; por. EAm 73.

⁵⁹ DCE 25a.

⁶⁰ VD 2; VD 105.

⁶¹ Tamże, s. 71.

Papież Franciszek z kolei o kerygmacie wspomina szczególnie w adhortacjach *Evangelii gaudium*⁶² i *Amoris laetitia*⁶³. Jest to dla niego pierwsze głoszenie, będące „ogniem Ducha”, budzącego w człowieku „wiarę w Jezusa Chrystusa, który przez swą śmierć i zmartwychwstanie objawia nam i komunikuje nieskończone miłosierdzie Ojca”⁶⁴. Kerygmat ma zdaniem Franciszka trynitarny charakter: jest „Dobrą Nowiną o Bogu Trójjedynym, jest Jego objawianiem i komunikowaniem”⁶⁵. Jest to pierwsze orędzie, które jest: najpiękniejsze, większe, bardziej pociągające i najpotrzebniejsze. Powinno dlatego zawsze znajdować się w centrum działalności ewangelizacyjnej. Jest ono także czymś najbardziej solidnym, głębokim, pewnym, treściowym i mądrym⁶⁶.

Kerygmat jest więc, jak twierdzi o. Bogdan Brzuszek, „przepowiadaniem dobrej nowiny o zbawieniu objawionym i dokonanym przez Boga w Jezusie Chrystusie”⁶⁷. Opiera się on na Bożym autorytecie, który jest jego źródłem, a dokonuje się w Kościele i przez Kościół mocą Ducha Świętego, uobecniającego głoszone wydarzenie zbawcze. Miejscem aktualizacji i uobecnienia kerygmatu jest prorocka misja Kościoła, która spełnia się i objawia swą naturę przede wszystkim w liturgii i sakramentach. Kerygmat jest również „głoszony w różnych formach przepowiadania kościelnego (kazanie, katechumenat, katecheza) i chrześcijańskiego życia oraz buduje Kościół”⁶⁸. Ks. Czesław Parzyszek utożsamia kerygmat z ewangelizacją, mówiąc o krótkim i jasnym nauczaniu, obejmującym tylko to, co najistotniejsze, czyli nauczaniu budzącym wiarę⁶⁹. Wynika z tego, że głoszenie kerygmatu to ewangelizacja prowadzona wprost, w odróżnieniu od cichego dawania świadectwa, jak np. służba ubogim, świadectwo czy obecność zmuszająca do refleksji⁷⁰. Abp Grzegorz Ryś uważa z kolei, że kerygmat to głoszenie Jezusa Chrystusa, który umarł o zmartwychwstał oraz wprowadza człowieka w to wydarzenie przez chrzest święty. Ewangelizacja to głoszeniem kerygmatu w samym swoim sednie. Powinno mieć ono zawsze charakter osobistego wezwania do decyzji⁷¹.

⁶² EG 160-165; EG 177-185.

⁶³ AL 58; AL 207; AL 290; AL 324.

⁶⁴ EG 164.

⁶⁵ M. Zborowski, *Kerygmat...*, dz. cyt., s. 73-74.

⁶⁶ Tamże, Por. EG 35, 165;

⁶⁷ Por. B. Brzuszek, *Kerygmat w teologii dogmatycznej*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, A. Szostek i in. (red.), t. VIII, Lublin 2000, s. 1363; Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia...*, dz. cyt. s. 141.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Por. A. Sepiolo[w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 139; por. Cz. Parzyszek, *Treść...*, dz. cyt., s. 141.

⁷⁰ Cz. Parzyszek, *Treść...*, dz. cyt., s. 141.

⁷¹ G. Ryś, *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary*, [w:] *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji*, G. W. Dryl (red.), Kraków 2013, s. 30.

2. Ewangelizacja jako podstawowa forma realizacji misji Kościoła

Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi* stwierdził, że Kościół został posłany i zostało mu powierzone dzieło ewangelizacji¹. Ewangelizacja jest zatem zawsze działaniem całkowicie kościelnym. Nie jest to akt osobisty i samotny, ale zawsze jest to akt Kościoła, dlatego powinien być zawsze czyniony w jedności z Kościołem. Przepowiadanie i działalność ewangelizacyjna Kościoła nie jest zawieszona w próżni. Czerpie ona z depozytu wiary katolickiej i apostoelskiej, której Kościół powinien strzec i wiernie przechowywać, a także nie naruszać i nie uszczuplać². Nauka Apostołów i ich ewangelizacja jest z kolei zakorzeniona w misji Jezusa Chrystusa, mającej swoje źródło w Bożym planie zbawienia.

Według II Soboru Watykańskiego prądródłem ewangelizacyjnej i apostoelskiej działalności Kościoła jest odwieczny plan Ojca, który stworzył z miłości człowieka i powołał go do szczególnej wspólnoty ze Sobą oraz z innymi ludźmi, którzy również dostępują zbawienia³. W dekrecie o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* ostatni sobór stwierdził, że plan ten wypływa ze źródła miłości jaką jest miłość Boga Ojca⁴, dlatego wewnętrzne życie i miłość Stwórcy można uznać za początek wszelkiego apostołstwa i ewangelizacji. Rozpoczyna się ono od zrodzenia Syna z łona Ojca Niebieskiego, a jego konsekwencją i uzewnętrznieniem jest „posłanie (*missio*) tegoż Syna w świat i w ludzkość przez wcielenie”⁵. Zdaniem Jana Pawła II Jezus Chrystus – w sobie samym jako Jednorodzonemu Synu Bożym – objawił ludzkości Boga bogatego w swoim miłosierdziu jako Ojca⁶. Chrystus został posłany przez Ojca, aby odkupić zagubione dzieci Boże i je zjednoczyć na nowo w sobie, naprawiając tym samym zepsutą przez grzech rzeczywistość⁷.

Jezus głoszący Ewangelię jest świadomy swojego posłannictwa (Łk 4, 43), co jest wypełnieniem się proroctwa proroka Izajasza: „Duch Pański nade mną, ponieważ mnie namaścił, abym głosił Dobrą Nowinę ubogim” (Łk 4, 18; por. Iz 61, 1). Św. Paweł VI zaznacza, że wszystkie elementy „Chrystusowej tajemnicy – Wcielenie, cuda, nauka, powołanie uczniów, posłanie dwunastu Apostołów, krzyż i Zmartwychwstanie,

¹ EN 59.

² EN 65.

³ D. Lipiec, *Teologiczne podstawy ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, W. Przygoda, E. Robak (red.), Sandomierz 2011., s. 17.

⁴ DM 2.

⁵ E. Weron, *Apostolstwo katolickie*, Poznań 1987, s. 64.

⁶ DiM 1.

⁷ Por. DM 2-3.

nieustanna obecność Jego wśród swoich – należały do czynności ewangelizacyjnej”⁸. Posłannictwo Jezusa polegało na uniwersalnym, faktycznym i realnym, „prorockim, kapłańskim i królewskim posłannictwie i władzy Pomazańca Bożego”⁹ nad wszelkim stworzeniem, która wypływa z dzieła Wcielenia i Odkupienia. Jezus to „Ewangelia Boga”, „Dobra Nowina”, a zarazem pierwszym i największym jej Głosiciel¹⁰. Zachodzi więc w Nim tożsamość pomiędzy posłannictwem i posłanym, pomiędzy tym, co mówi i czyni, a tym, Kim jest. Jego moc oraz tajemnica skuteczności Jego działania, leży w pełnym utożsamieniu się ze zwiastowanym przez siebie Orędziem: głosi Dobrą Nowinę przez to, Kim jest¹¹.

Przedmiotem przepowiadania Chrystusa były dwie rzeczywistości: „Królestwo Boże”¹² i „zbawienie”¹³. „Królestwo” to ma w Jego nauczaniu wielką wagę: wszystko inne wobec niego jest jedynie dodatkową „resztą”. Jest ono czymś absolutnym, od czego trzeba uzależniać inne rzeczy¹⁴. Z „Królestwem” tym wiąże się też drugie kluczowe pojęcie związane z ewangelizacją Jezusa, czyli „zbawienie”, wielki dar Boga. Jest ono przede wszystkim wyzwoleniem od grzechu i Złego, co wiąże się z radością, której doświadczą się poznając Boga i będąc przez Niego poznawanym¹⁵. W głoszonym przez Jezusa Królestwie, nie będzie już więcej chorób i cierpienia, dlatego też Jezus uzdrawiał chorych, wzywając jednocześnie do nawrócenia¹⁶. Aby osiągnąć tych dóbr konieczne jest duchowe odnowienie, które Ewangelia nazywa *metanoia*, czyli „nawrócenie całego człowieka, które w pełni przemienia jego ducha i serce”¹⁷.

W XX w. podejmując tematykę apostołstwa i ewangelizacji, zaczęto zwracać większą uwagę na rolę Ducha Świętego w *missio* Ojca. Jak stwierdzają komentatorzy, „w potrydenckiej eklezjologii Duch Święty był prawie nieobecny – był Wielkim

⁸ EN 6.

⁹ F. Klostermann, *Das christliche Apostolat*, Innsbruck-Wien-München 1962, s. 220-226, [w:] E. Weron, *Apostolstwo katolickie*, Poznań 1987, s. 64.

¹⁰ EN 7.

¹¹ RMis 13.

¹² Ks. M. Skierkowski w swoim artykule daje taki komentarz do analizowanego określenia *królestwo*: „Słowo *Basileia* należy tłumaczyć albo jako *panowanie*, albo jako *królestwo*. «Najwłaściwsze – wskazuje J. Gnilka – wydaje się *panowanie Boga*, które przystaje do wszystkich odnośnych miejsc. Jedynie tam, gdzie jest mowa o wejściu do owej *Basilei*, czy w innych wyrażeniach obrazowych stosowniejsze będzie *Królestwo Boże*». Mimo to, dla uszanowania tradycyjnego tłumaczenia, nie będzie błędem używać obydwu form”. por. M. Skierkowski, *Jezus jako Zwiastun Ewangelii o królestwie Bożym*, [w:] *Ewangelizować czy katechizować*, S. Dziekoński (red.), Warszawa 2002; por. J. Gnilka, *Jezus z Nazaretu, Orędzie i dzieje*, Kraków 1997, s. 108.

¹³ EN 10.

¹⁴ EN 8.

¹⁵ EN 9.

¹⁶ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 19.

¹⁷ EN 10.

Nieznany¹⁸. Według współczesnej teologii szczególnym zadaniem Ducha Świętego jest wewnętrznie uzdalniać Kościół do podjęcia przez niego apostołstwa i ewangelizacji. II Sobór Watykański naucza, że „Kościół Pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury, ponieważ swój początek bierze według planu Ojca z posłania (*ex missione*) Syna i z posłania Ducha Świętego¹⁹. W konstytucji *Lumen gentium* sobór stwierdza, że Duch Święty został zesłany w dzień Zielonych Świąt po to, „aby Kościół ustawicznie uświęcał i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca²⁰. W *Dekrecie o apostołstwie świeckich* zaznaczono, że „życie wewnątrz-trynitarnie oraz misja Syna Bożego na świat są punktem wyjścia wszelkiego posłannictwa, czyli apostołstwa²¹. Dla jego spełnienia sam Duch Święty uświęca Lud Boży przez posługę słowa i sakramenty, a także inne dary „udzielając każdemu tak, jak chce²².

Teologiczną podstawą „posłania Ducha Świętego na świat jest Jego pochodzenie od Ojca i Syna jako jednej zasady, i przez jedno tchnienie²³, co jest dogmatem wiary określonym na Soborze Lionskim. Duch Święty od samego początku obecny jest w tajemnicy paschalnej: objawia się „w dziele odkupienia dokonany przez Chrystusa oraz kontynuuje dzieło ewangelizacji zapoczątkowane przez Jezusa²⁴. Jest On także podmiotowo zaangażowany w apostołstwo, będąc pierwszym i nadrzędnym podmiotem ewangelizacji²⁵. Wszelkie apostołstwo Kościoła ma bowiem związek z uświęceniem dusz i jest wyrazem miłości, stąd też „udział Ducha Świętego musi się znajdować w samym źródle apostołowania²⁶. To Duch Święty ostatecznie urzeczywistnia w duszy człowieka i w dziejach świata dzieło ewangelizacji, zakorzenione w ofierze Krzyża²⁷. Należy również dodać, że „Duch Święty troszczy się o kształt ewangelizacji, jej autentyczność

¹⁸ Przed II Soborem Watykańskim prawie aż „do encykliki *Mystici Corporis* (1943), rola i miejsce Ducha Świętego w apostołstwie nie były dostatecznie dostrzegane i uwzględniane”, por. E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 20.

¹⁹ DM 2. Dlatego, tak jak cała ekonomia zbawienia, tak i „cała działalność ewangelizacyjna Kościoła, ma swoje uzasadnienie w Trójcy Świętej – w Boskich misjach Syna i Ducha Świętego”, W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 43.

²⁰ Duch Święty, „prowadząc Kościół do wszelkiej prawdy i jednocząc we wspólnocie (*in communione*), i w posłudze, uposaża go w rozmaite dary hierarchiczne oraz charyzmatyczne, i przy ich pomocy nim kieruje oraz owocami swoimi go przyozdabia”, a także utrzymuje go mocą Ewangelii „w ciągłej młodości, ustawicznie go odnawia i do doskonałego zjednoczenia z Oblubieńcem prowadzi”, por. KK 4.

²¹ DA 4.

²² Przyjęcie tych darów daje każdemu wierzącemu „prawo i obowiązek używania ich w Kościele i w świecie dla dobra ludzi, i budowania Kościoła”, DA 3.

²³ E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 70.

²⁴ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 21.

²⁵ *Ewangelizacja* [hasło], [w:] *Encyklopedia katolicka*, A.L. Szafrński, F. Zapłata (red.), t. IV, Lublin 1983, kol. 1439.

²⁶ E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 71.

²⁷ Por. RMis 21. W życiu wierzących dokonuje się to przede wszystkim poprzez sakrament bierzmowania, por. KKK 1285, 1304, por. KK 11, DA 3.

i osiągnięcie jej celów”²⁸. Od dnia Pięćdziesiątnicy uzdalnia On uczniów do pójścia na świat, umacnia ich w dziele ewangelizacji, a także jest źródłem jej uniwersalizmu²⁹. Jan Paweł II zaznaczył, że „misja Kościoła, tak jak misja Jezusa, jest dziełem Boga albo (...) dziełem Ducha Świętego”³⁰. Działanie Ducha jest więc nierozzerwalnie związane z czasem Kościoła w dziejach zbawienia: czasem działalności misyjnej, która przypada na okres między pierwszym a drugim przyjściem Chrystusa, ponieważ zanim Pan powtórnie przyjdzie, „Ewangelia powinna być głoszona wszystkim narodom”³¹.

Zwieńczeniem misji Jezusa było zebranie i posłanie tych, którzy przyjęli Dobrą Nowinę szczerym sercem. Mocą tej Nowiny oraz wspólnej wiary są oni zaproszeni, aby gromadzić się w imię Jezusa, razem szukać Jego Królestwa oraz budować je poprzez wprowadzanie Jezusowych zasad do swojego życia. Tworzy to „wspólnotę, która z kolei staje się głosicielką Ewangelii”³². Dlatego podmiotem ewangelizacji jest również zgromadzona przez Chrystusa wspólnota Kościoła. Ewangelizacja jest jej właściwym powołaniem. Do Kościoła odnoszą się słowa Zbawiciela: „muszę głosić Królestwo Boże”³³. Ten nakaz i posłannictwo tym bardziej obowiązuje Kościół w dobie poważnych przemian w społeczeństwie. Jest to łaska i właściwe powołanie wspólnoty wierzących. Kościół istnieje dla ewangelizacji. Ma on głosić Słowo Boże i nauczać, aby do ludzi dochodził dar łaski, aby grzesznicy jednali się z Bogiem, aby nieustannie uobecnianą była ofiara Chrystusa we Mszy świętej, będącej pamiątką śmierci i chwalebnego Zmartwychwstania Chrystusa³⁴.

W *Dekrecie o działalności misyjnej Kościoła* II Sobór Watykański stwierdził, że Kościół posłany jest przez Chrystusa, dla ukazywania miłości Bożej i zaszczepiania jej we wszystkich narodach. Jest on świadomy, jak wielkie są wciąż perspektywy dla dzieła misyjnego. Ciągłe miliony ludzi, tworzących wielkie społeczności, „nie słyszało wcale albo prawie wcale radosnej nowiny ewangelicznej”³⁵. Współczesne czasy, w których dokonuje się wiele przemian i poszukiwań, szczególnie wymagają od Kościoła ożywienia jego działalności misyjnej. Wiąże się to z powstającymi wciąż

²⁸ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 22.

²⁹ Uniwersalizm ten wiąże się z tym, że Duch Święty umocnił uczniów, aby poszli głosić Ewangelię wszystkim narodom, również poganom, por. Tamże, s. 22-23.

³⁰ RMis 24. To Duch pobudza wierzących, by stali się wspólnotą, Kościołem, por. RMis 25.

³¹ DM 8.

³² EN 13.

³³ Por. EN 14.

³⁴ D. Kwiatkowski, *Eucharystia aktualizacją misterium paschalnego Chrystusa*, <https://e-civitas.pl/pl/kosciol/eucharystia-aktualizacja-misterium-paschalnego-chrystusa>, (dostęp: 08.09.2022 r.).

³⁵ DM 10.

nowymi możliwościami głoszenia Ewangelii³⁶. Kościół jako podmiot ewangelizacji, to coś więcej niż tylko organiczna i hierarchiczna instytucja, ponieważ jest przede wszystkim ludem, zmierzającym do Boga³⁷. Ewangelizacja Kościoła to ewangelizacja Jezusa, którą wspólnota wiernych prowadzi dalej w świecie z mandatu Chrystusa³⁸. Ewangelizacja należy do najgłębszej istoty Kościoła, ponieważ Kościół bierze on „swój początek z ewangelizacji Jezusa i dwunastu Apostołów; jest on jakby naturalnym owocem tego dzieła, owocem zamierzonym, najbliższym i najbardziej widocznym”³⁹.

Ewangelizacyjna działalność Kościoła wiąże się z posłannictwem Maryi, jako Tej, która „stanowi pierwsze czyste ludzkie ogniwo łączące Bożą inicjatywę z ludzkim współdziałaniem”, dlatego Jej apostołstwo można nazwać „apostołstwem ludzkim – pierwotnym”⁴⁰. To Maryja najdoskonalej z ludzi współdziałała z posłannictwem i działalnością Ducha Świętego. Czasami trudno jest je wyodrębnić i od siebie oddzielić. Teologia katolicka ukazuje Maryję jako pierwsze lub pierwotne narzędzie w rękach Ducha Świętego, ponieważ była Ona szczególnie podatna i uległa Jego natchnieniom. To od Niej, jako Tej, która poczęła Jezusa z Ducha Świętego, rozpoczyna się dzieło zbawienia⁴¹. Jest Ona przykładem tego, że Bóg chce współdziałać z człowiekiem w dziele odkupienia, co jest zarazem uzasadnieniem ewangelizacyjnego powołania całego Kościoła⁴². Maryja w momencie zwiastowania reprezentowała całą ludzkość, przyjmując Bożą propozycję *loco totius humanae naturae*, w następstwie całej ludzkiej natury⁴³.

Apostołstwo i ewangelizacja Kościoła zakorzenione są głęboko i wypływają bezpośrednio z apostołstwa Dwunastu⁴⁴. Stanowią oni grono wybrane przez samego Jezusa, na których zbudował On Kościół – nowy Lud Boży – podobnie jak lud Starego

³⁶ RMis 30.

³⁷ Kościół, który zrodził się z misji, został również posłany przez Jezusa, będąc „jakby znakiem przyciemnionym, a zarazem jasnym nowej obecności Jezusa, Jego odejścia i pozostania”, który „nieprzerwalnie je przedłuża”, por. EG 111; B. Biela, *Typy i metody ewangelizacji w świetle współczesnego nauczania Magisterium Ecclesiae*, „Studia Nauk Teologicznych”, t. 10, 2015, s. 269.

³⁸ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 44. Pomiędzy Chrystusem, Kościołem i ewangelizacją – jak stwierdza św. Paweł VI – „zachodzi jak najściślejszy związek”, dlatego w „czasie Kościoła” należy pamiętać o tym, że również Chrystus posiada powierzony sobie urząd ewangelizowania, toteż „nie godzi się wykonywać tego urzędu bez Niego, albo tym bardziej przeciw Niemu”, por. EN 16.

³⁹ EN 15.

⁴⁰ Por. E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 73.

⁴¹ Tamże.

⁴² Jak stwierdził św. Augustyn; „Bóg uczynił cię bez ciebie. Bo przecież nie wyraziłeś przyzwolenia Bogu, który cię stworzył. Jak mogłeś to uczynić, skoro nie istniałeś wtedy? Tak więc uczynił cię bez ciebie, jednak nie usprawiedliwi cię bez ciebie. Uczynił się bez twojej wiedzy, jednak nie usprawiedliwi cię bez twojej ochotnej zgody” (św. Augustyn, „Sermo” 169); por. KKK, 1996; To właśnie „wolność jest fundamentem całej chrześcijańskiej wiedzy o człowieku”, por. A. Eckmann, *Jan Paweł II a 1600. rocznica nawrócenia św. Augustyna*, „Vox Patrum” 27 (2007) t. 50-51, s. 169.

⁴³ Por. S. Th. III, q. 30, a. 1. c.

⁴⁴ E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 80.

Przymierza opierał się o dwunastu patriarchów i dwanaście pokoleń Izraela. Zgodnie z Mk 3, 14-15 Dwunastu zostało powołanych w trzech celach: aby towarzyszyli Jezusowi, by mógł ich wysyłać na głoszenie nauki oraz aby mieli władzę wypędzać złe duchy. Jezus najpierw posłał ich do synów Izraela, a potem do wszystkich narodów, aby Jego władzę czynili z wszystkich ludów uczniów, uświęcali je i sprawowali nad nimi duchowe rządy⁴⁵. Głosząc Ewangelię, mieli gromadzić Kościół powszechny, a posłannictwo powierzone im przez Chrystusa ma trwać do końca wieków⁴⁶. Ich zadaniem jest również zbieranie Kościoła na Uczcie Eucharystycznej, której przewodniczą, w sposób szczególny i dostrzegalny przejmując rolę samego Chrystusa i działając w Jego zastępstwie (*in Eius persona*)⁴⁷. Ich apostołstwo jest „jednorazowe i niepowtarzalne”⁴⁸, a wraz z ich śmiercią zakończyło się Objawienie publiczne. Posiadają oni osobiste przywileje i charyzmaty: powszechna jurysdykcja nad całym Kościołem, osobista nieomyślność zapowiedziana przez Chrystusa oraz dar czynienia cudów⁴⁹.

W dokumentach Kościoła oraz w literaturze przedmiotu, wyraźnie ukazane jest, że podmiotem apostołstwa i ewangelizacji jest cały Kościół⁵⁰. II Sobór Watykański stwierdził, że celem Kościoła jest sprawić, aby wszyscy ludzie stali się uczestnikami odkupienia i byli skierowani ku Chrystusowi. Dlatego też „wszelka działalność Ciała Mistycznego zmierzająca do tego celu nazywa się apostołstwem, które Kościół sprawuje poprzez wszystkie swoje członki, jednak na różne sposoby”⁵¹. Papież Franciszek zauważa, że „w każdym ochrzczonego, od pierwszego do ostatniego, działa uświęcająca moc Ducha, skłaniająca do ewangelizowania”⁵². Już na mocy chrztu świętego każdy należący do Ludu Bożego stał się uczniem misjonarzem (por. Mt 28, 19). Ewangelizacja i apostołstwo prowadzone przez Kościół jest jednak wtórne wobec apostołstwa Jezusa Chrystusa, Maryi czy Dwunastu, nie tylko ze względu na kwestie czasowe, ale przede

⁴⁵ KK 19.

⁴⁶ KK 20.

⁴⁷ KK 21.

⁴⁸ E. Weron, *Apostołstwo...*, dz. cyt., s. 84.

⁴⁹ Naukę tę potwierdza II Sobór Watykański, stwierdzając że „aby wypełnić tak wielkie zadanie, Apostołowie ubogaceni zostali przez Chrystusa specjalnym wylaniem Ducha Świętego zstępującego na nich, sami zaś przekazali dar duchowy pomocnikom swoim przez włożenie na nich rąk, dar ten przekazany został aż do nas w sakrze biskupiej”, por. KK 21.

⁵⁰ DM 5; EN 60-61; RMis 20; Por. D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt. s. 28-29 n.

⁵¹ DA 2.

⁵² Zdaniem Franciszka, „każdy ochrzczonego, niezależnie od swojej funkcji w Kościele i stopnia pouczenia w swojej wierze, jest aktywnym podmiotem ewangelizacji i byłoby rzeczą niestosowną myśleć o schemacie ewangelizacji realizowanym przez kwalifikowanych pracowników, podczas gdy reszta ludu wiernego byłaby tylko odbiorcą ich działań”, EG 120.

wszystkim dlatego, że są one dla niego pierwotne treściowo i normatywnie: nauka i świadectwo apostołów stanowią dla Kościoła normę wiążącą, a nawet konstytutywną.

Zadanie Kościoła to przede wszystkim „zachowywanie, strzeżenie, wyjaśnianie, dostosowywanie i przekazywanie nieskażonej nauki oraz krzewienie świętości i życia sakramentalnego, w ramach potrójnego urzędu zleconego Kościołowi przez Jezusa Chrystusa”⁵³. Stąd chrześcijanie powinni stawiać się coraz lepszymi ewangelizatorami, starając się o coraz lepszą formację intelektualną i duchową, o pogłębienie miłości oraz dawanie jaśniejszego świadectwa Ewangelii⁵⁴. Kościół ewangelizując z jednej strony prowadzi ludzi „ku eschatologicznemu Królestwu Bożemu”⁵⁵, a z drugiej jest znakiem i propagatorem wartości ewangelicznych między ludźmi. Ważne znaczenie ma w tej kwestii również modlitwa Kościoła i jego wstawiennictwo.

W ewangelizacyjnej działalności wspólnoty uczniów Chrystusa kluczową rolę odgrywają Kościoły partykularne, w których Kościół powszechny wyraża się, konkretyzuje i uobecnia. Stanowią one zasadniczy podmiot ewangelizacji ze względu na różnorodność wspólnot lokalnych. Wykład Ewangelii powinien dokonywać się w języku zrozumiałym dla danej społeczności. Stąd też Kościół powszechny według woli Pana „na terenach o różnych warunkach kulturowych, społecznych i ustrojowych przybiera w każdej części globu inny wygląd zewnętrzny i odmienne rysy”⁵⁶. Zdaniem papieża Franciszka „dobrze pojmowana różnorodność kulturowa nie zagraża jedności Kościoła”⁵⁷, ponieważ Duch Święty odpowiada za bogactwo duchowych darów i buduje jedność, będącą nie jednolitością, ale wieloraką przyciągającą harmonią.

Szczególnym podmiotem ewangelizacji jest następca św. Piotra, biskup Rzymu, czyli papież. Z nim zjednoczeni w kolegium biskupów, stojący na czele Kościołów partykularnych, kierują całym Kościołem. Realizacja misyjnego nakazu odziedziczonego po apostołach spoczywa na wszystkich biskupach⁵⁸, ale mają to zawsze czynić w łączności z papieżem⁵⁹. Został on wyposażony w szczególny urząd nauczania prawdy

⁵³ E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt., s. 86.

⁵⁴ EG 121.

⁵⁵ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 28.

⁵⁶ EN 62.

⁵⁷ EG 117.

⁵⁸ EN 66, por. Benedykt XVI, *Ewangelizacja zadaniem wszystkich*, 3 XII 2005 – Przemówienie Ojca Świętego do II grupy biskupów, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adliminapl2_03122005.html, (dostęp: 04.07.2022 r.).

⁵⁹ Por. DM 5; KK 21; por. J. Dyduch, *Nowa ewangelizacja priorytetowym zadaniem Kościoła*, [w:] *Habent omnia tempora sua: prace ofiarowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wyciśle*, Z. Gogola (red.), Kraków 2013, s. 141.

objawionej, dlatego jak stwierdza za św. Leonem Wielkim papież Paweł VI, zasłużył on na „pierwszeństwo w apostołacie”⁶⁰. Pełna, najwyższa i powszechna władza papieska polega więc przede wszystkim na wykonywaniu przez niego dzieła przepowiadania i nakazywania innym, aby głosili Ewangelię zbawienia⁶¹.

Każdy biskup z natury swego powołania został ustanowiony nauczycielem wiary, czyli szczególnym podmiotem ewangelizacji⁶². Biskupi, zgodnie z nauką II Soboru Watykańskiego, są „zwiastunami wiary prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami”⁶³. Należy im się w Kościele szczególna cześć. Są oni świadkami boskiej i katolickiej prawdy, a wierni powinni zgadzać się ze swoim biskupem w sprawach wiary i obyczajów, które wyraża w imieniu Chrystusa, a także powinni trwać przy nim w religijnej uległości. Poszczególni biskupi nie posiadają przywileju nieomyłności. Głoszą oni jednak nieomylnie naukę Chrystusową, gdy zachowują więzi łączności pomiędzy sobą i z papieżem, nauczając autentycznie wiary i obyczajów. Biskupi, choć nieudolni, zostali wybrani miłosierną wolą Najwyższego Pasterza, aby: autorytatywnie głosili Słowo Boże, gromadzili rozproszony Lud Boży oraz karmili go „znakami działania Chrystusa, jakimi są sakramenty”⁶⁴. Mają oni prowadzić Kościół po drodze zbawienia, zachowywać go w jedności, tak, aby był wspólnotą zgromadzoną wokół Chrystusa, zgodnie z jej powołaniem. Wypełnianie tego zadania przez biskupów na miarę ich sił i możliwości jest dokonywaniem dzieła ewangelizacji⁶⁵.

W misji ewangelizacyjnej biskupów wspierają prezbiterzy i diakoni, będący ich współpracownikami dzięki wspólnocie, mającej źródło w sakramencie święceń oraz w miłości Kościoła. Mają oni obowiązek przepowiadać wszystkim Ewangelię Bożą, co przyczynia się do wzrostu wspólnoty wierzących. Ich zadaniem jest „realizować dzieło ewangelizacji w duchu służby wobec posyłającego Chrystusa i wobec ludzi, do których

⁶⁰ EN 67; Papież Paweł VI przypominał również naukę Soborów w tej sprawie: I Soboru Lyonńskiego i kolejnych, które stwierdziły, że papież stoi na czele apostołatu, „na szczycie strażnicy”. Również II Sobór Watykański potwierdził, że „rozkaz Chrystusa głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu (por. Mk 16, 15), odnosi się przede wszystkim i bezpośrednio do Biskupów z Piotrem i pod przewodnictwem Piotra”; Por. Tamże; I Sobór w Lyonie, *Ad apostolice dignitatis*, [w:] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Ed. Instituto per le Scienze Religiose, Bologna 1973, s. 278; Sobór w Vienne, *Ad providam Christi*, tamże, s. 343; V Sobór Laterański, *In apostolicum culminis*, tamże s. 608, *Postquam ad universalis*, tamże s. 609, *Supernae dispositionis*, tamże s. 614, *Divina disponente clementia*, tamże s. 638; DM 38;

⁶¹ EN 67.

⁶² EN 68.

⁶³ KK 25.

⁶⁴ Sakramenty stanowią bowiem bezpośrednią rację pracy ewangelizacyjnej Kościoła, por. W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt. s. 44.

⁶⁵ EN 68.

kierują orędzie zbawcze”⁶⁶. Prezbiterzy są dłużnikami wszystkich, z którymi powinni dzielić się prawdą Ewangelii, którą się cieszą w Panu. Zatem to, czy kapłan ewangelizuje czy nie, jest sprawdzianem jego wiary⁶⁷. Dlatego prezbiterzy – przez wzorcowe życie między ludźmi, pomaganie im w oddawaniu Bogu chwały, nauczanie, katechezę, wyjaśnianie tajemnicy Kościoła czy odczytywanie współczesności w świetle nauki Chrystusa – powinni zawsze „uczyć nie swojej mądrości, lecz Słowa Bożego, usilnie zachęcając wszystkich do nawrócenia i świętości”⁶⁸. Ich zadaniem jest ułatwiać wiernym zrozumienie słowa Bożego, przez dostosowanie wiecznej prawdy Ewangelii do warunków życia konkretnych ludzi⁶⁹.

Kościół niejednokrotnie wypowiadał się również na temat ewangelizacji realizowanej przez osoby życia konsekrowanego. Zdaniem św. Pawła VI „osoby zakonne znajdują w swoim życiu poświęconym Bogu znamienity środek do skutecznego ewangelizowania”⁷⁰. W związku z naturą ich życia „przynależą oni do dynamicznej działalności Kościoła, który gorąco pożąda «Absolutu», jakim jest Bóg”⁷¹. Są świadkami świętości Boga, znakiem Kościoła pragnącego w całości należeć do Niego i żyć w postawie służby Bogu, Kościołowi i ludziom. Sam fakt powstawania nowych form życia konsekrowanego w różnych etapach historii Kościoła, jest wyrazem powołania osób konsekrowanych do ewangelizacji, która szczególnie odpowiada potrzebom danych czasów⁷². Dlatego życie konsekrowane pobudza i wspomaga „postępy ewangelizacji w różnych regionach, gdzie nie tylko z wdzięcznością przyjmowane są instytucje pochodzące z zewnątrz, ale również powstają wciąż nowe, odznaczające się wielką

⁶⁶ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 30, por. DP 4, por. J. Przybyłowski, *Nowa ewangelizacja w duszpasterstwie młodzieży*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 11/2010, s. 159; K. Gryz, *Teologia kapłaństwa w myśli bł. Stefana kard. Wyszyńskiego na podstawie Listu do moich kapłanów*, „Pedagogika Katolicka” 30 (1/2022) styczeń-czerwiec, Stalowa Wola, s. 58.

⁶⁷ M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan za misyjne dzieło Kościoła*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 2/2015 s. 52; por. R. M. René, *Współpracownicy w ewangelizacji*, [w:] Elementy teologii misyjnej, Pieniężno 1987, s. 15; Jak zauważa bp Jan Szłaga: „Zadaniem kapłanów i sensem istnienia kapłaństwa jest prowadzenie do Boga”, por. J. Szłaga, *Wspólnotowy charakter ofiary Jezusa jako Arcykapłana Nowego Przymierza*, „Verbum Vitae” 8 (2005), s. 144.

⁶⁸ DP 4, por. M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan...*, art. cyt., s. 51-53; R. Fisichella, *Kapłan nowej ewangelizacji*, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 108; M. Klementowicz, *Głoszenie Słowa Bożego podstawowym zadaniem kapłana*, „Symposium” Rok XXII 2018, nr 2 (35), s. 72; K. Gryz, *Teologia kapłaństwa...*, art. cyt., s. 60.

⁶⁹ DP 4. Cała ewangelizacja opiera się na Słowie Bożym – „przez słuchanie go, rozważanie, przeżywanie, celebrowanie i świadczenie o nim. Pismo Święte jest źródłem ewangelizacji”, por. EG 174.

⁷⁰ EN 69, por. J. Śliwa, *Apostolat instytucji życia konsekrowanego w kontekście nowej ewangelizacji*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny”, 36/1-2, 1993, s. 49.

⁷¹ EN 69.

⁷² G. Firszt, *Konstytucje instytucji życia konsekrowanego jako kodeks życia duchowego*, „Itinera Spiritualia” IX, 2016, s. 41, por. M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan...*, art. cyt., s. 54-55.

różnorodnością form i środków wyrazu”⁷³. Osoby konsekrowane uczestniczą w ewangelizacji poprzez swoje „milczące świadectwo o ubóstwie i oderwaniu od rzeczy tego świata, o czystości i niewinności życia, o woli przystającej na posłuszeństwo”⁷⁴. Może to stać się otwartą formą przepowiadania, zdolnego poruszyć także niebędących we wspólnocie Kościoła, ale przywiązujących wagę do duchowych wartości⁷⁵. Wyrazem ewangelizacji osób konsekrowanych jest także oddawanie się modlitwie, milczeniu, pokucie i ofierze, a także czasami wprost poświęcenie się głoszeniu Chrystusa. Ich konsekracja zakonna sprawia, że „są oni jak najbardziej wolni i mogą dobrowolnie opuścić wszystko i iść aż na krańce świata, aby głosić Ewangelię”⁷⁶. Duże znaczenie dla dzieła ewangelizacji mają także „osobiste charyzmaty osób konsekrowanych”⁷⁷, które niejednokrotnie są przedsiębiorcze, pomysłowe i oryginalne w apostołstwie, wielkoduszne. Często nie boją się one pójść w najodleglejsze tereny misyjne, w których „nierzadko grożą im wielkie niebezpieczeństwa dla zdrowia i życia”⁷⁸.

Bardzo ważną rolę w życiu Kościoła oraz dziele ewangelizacji – podkreślaną zwłaszcza od II Soboru Watykańskiego – pełnią ludzie świeccy, którzy na mocy chrztu świętego są również powołani do ewangelizacji⁷⁹. Zadaniem świeckich jest „szukać Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej”⁸⁰. Mają to robić pośród zwyczajnych warunków życia rodzinnego i społecznego. Bóg powołuje ich, aby przez swoje świeckie życie – przepełnione duchem ewangelicznym – „przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu”⁸¹: ukazując innym Chrystusa przez promieniowanie wiarą, nadzieją i miłością. Są oni zobowiązani nie tylko do tego, aby przepajać świat duchem chrześcijańskim, lecz są także powołani, aby pośród wspólnoty ludzkiej byli we wszystkim świadkami Chrystusa⁸². Pierwszorzędnym i bezpośrednim zadaniem świeckich w Kościele „nie jest zakładanie czy rozwój wspólnot kościelnych, bo to rola właściwa Pasterzom, ale pełne uaktywnienie

⁷³ VC 2.

⁷⁴ EN 69.

⁷⁵ VC 32.

⁷⁶ EN 69, por. M. Damazyn, *Milcząca ewangelizacja. Dyskrecja w świeckich instytutach życia konsekrowanego*, „Życie konsekrowane”, 3 (107) 2014, s. 47.

⁷⁷ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 31.

⁷⁸ EN 69.

⁷⁹ Por. G. Puchalski, *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja w nauczaniu Kościoła*, [w:] *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, P. Mąkosa (red.), Lublin 2010, s. 21.

⁸⁰ KK 31.

⁸¹ Tamże, por. R. Hajduk, *Wierni świeccy w ewangelizacji kultury: zasady i pola działania*, „Studia Elbląskie” (13) 2012, s. 233-234.

⁸² KDK 43.

wszystkich chrześcijańskich i ewangelicznych sił i mocy, ukrytych, ale już obecnych i czynnych w tym świecie”⁸³. Powinni oni angażować się w politykę, życie społeczne, gospodarkę, kulturę, naukę, sztukę, stosunki międzynarodowe i środki społecznego przekazu.

Szczególną przestrzenią ewangelizacji świeckich jest dbanie o miłość w rodzinie oraz o wychowanie dzieci i młodzieży⁸⁴. II Sobór Watykański nazwał rodzinę Domowym Kościołem⁸⁵, ponieważ w każdej chrześcijańskiej rodzinie obecne są różne rysy Kościoła powszechnego. Jest ona także, podobnie jak Kościół, polem „na które przynosi się Ewangelię i z którego ona się rozkrzewia”⁸⁶. Ponadto, „w łonie rodziny świadomej tego zadania, wszyscy członkowie jej ewangelizują, a także podlegają ewangelizacji”⁸⁷. Rodzice dzielą się Ewangelią z dziećmi, ale także odbierają Ewangelię od nich. Rodzina chrześcijańska jest głosicielką Ewangelii dla innych rodzin oraz dla całego swojego otoczenia. Jest ona do tego stopnia „wpisana w tajemnicę Kościoła, że staje się, na swój sposób, uczestnikiem zbawczego posłannictwa samego Kościoła: małżonkowie i rodzice chrześcijańscy, na mocy sakramentu «we właściwym sobie stanie i porządku życia mają własny dar wśród Ludu Bożego»”⁸⁸.

Rodzina powinna w żywy i odpowiedzialny sposób włączać się w misję Kościoła przez bycie „głęboką wspólnotą życia i miłości”⁸⁹. Szczególne zadanie spoczywa zwłaszcza na rodzicach chrześcijańskich. Ich posługa ewangelizacyjna jest nie do zastąpienia. Nabiera ona cech „typowych dla życia rodzinnego, na które winny się składać miłość, prostota, konkretne i codzienne świadectwo”⁹⁰. Rodzina staje się narzędziem ewangelizacji przez przekazywanie wiary dzieciom oraz na ułatwianiu jej

⁸³ EN 70, R. Nęcek, *Jak ewangelizować przez media? Na kanwie społecznego nauczania św. Jana Pawła II*, <https://e-civitas.pl/pl/spoleczenstwo/ks-prof-robert-necek-jak-ewangelizowac-przez-media-na-kanwie-spoecznego-nauczania-sw-jana-pawla-ii>, (dostęp: 06.07.2022 r.).

⁸⁴ Tamże; por. J. Przybyłowski, *Duszpasterstwo młodzieży i nowa ewangelizacja*, „Studia Włocławskie” (1) 1998, s. 148; K. Stępiak, *Biuletyn Katechetyczny* (96) *Collectanea Theologia* 85(2015) nr 4, s. 213n.

⁸⁵ Por. KK 11, DA 11.

⁸⁶ EN 71, por. D. Rey, *Definicja nowej ewangelizacji i wyzwania stojące na jej drodze*, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmaticzny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 48.

⁸⁷ EN 71, por. M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan...*, art. cyt., s. 62; A. Skreczko, *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2011, s. 394.

⁸⁸ FC 49, K. Jeżyna, *Rodzina chrześcijańska w misji nowej ewangelizacji*, „Studia Theologica Varaviensia” (53) 2015, s. 75.

⁸⁹ Por. FC 50, W. Śmigiel, *Priorytety pastoralne Kościoła w Polsce w świetle adhortacji apostolskiej Ewangelii gaudium*, „Roczniki Teologiczne”, t. LXII, zeszyt 6 – 2015, s. 38-39.

⁹⁰ FC 53; Z. Zarembski, *Rodzina – najcenniejsze dobro ludzkości i Kościoła: refleksja teologicznopastoralna na podstawie współczesnego nauczania Kościoła katolickiego*, „Studia Włocławskie” (18) 2016, s. 178; I. Zielonka, *Ewangelizacja rodziny drogą do odnalezienia tożsamości (30 lat po Familiaris consortio)*, „Teologia i Moralność” (6) 2011, s. 58.

wyrażania i rozwoju. Dlatego „należy zatroszczyć się o docenienie małżeństw, matek i ojców, jako aktywnych podmiotów katechezy”⁹¹. Wielką pomocą może być w tym katecheza rodzinna, uświadamiająca rodzicom ich rolę jako ewangelizatorów własnej rodziny⁹². Kościół podkreśla, że rodziny, prowadzące życie prawdziwie chrześcijańskie, stają się źródłem apostołstwa świeckich oraz powołań kapłańskich czy zakonnych⁹³. Gdy rodzice przeżywają swoje zadanie wychowawcze w duchu misyjnym, uczą swoje dzieci postrzegania innych jako bliskich i przyjaznych. Przez to dzieci same chętnie stają się misjonarzami i potrafią wyjść do świata nie rezygnując ze swojej wiary i przekonań⁹⁴. Dlatego trzeba troszczyć się szczególnie o młodzież podając jej pilnie i mądrze ideał ewangelicznego życia, aby młodzi mogli go poznać, pielęgnować w swoim życiu oraz stawali się „apostołami swoich rówieśników”⁹⁵.

Oprócz rodziny ludzie świeccy ewangelizują również w swojej pracy zawodowej czy w innym miejscach swojej działalności⁹⁶. Im więcej ludzi świeckich będzie żyło Ewangelią i przenosiło wartości ewangeliczne na pracę zawodową, „tym więcej wszystkie te sprawy będą służyć budowaniu Królestwa Bożego i przynoszeniu zbawienia w Jezusie Chrystusie”⁹⁷. Dlatego należy dołożyć starań, aby w wyniku misyjnej działalności Kościoła powstała chrześcijańska społeczność wiernych, obdarzona bogactwem kultury własnego narodu i głęboko zapuszczająca korzenie w lud. Dzięki temu powstaną rodziny przesiąknięte Ewangelią, wspierane przez szkoły oraz różne związki i stowarzyszenia, poprzez które apostołstwo świeckich przepoi całe społeczeństwo duchem Ewangelii⁹⁸.

Wśród ludzi świeckich można wyróżnić także tych, którzy są powołani do ściślejszej współpracy w dziele ewangelizacji z kościelną hierarchią. Należą do nich katechiści, katecheci, nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, lektorzy, akolici, liderzy

⁹¹ AL 287, A. Skreczko, *Ewangelizacja w rodzinie i przez rodzinę*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. VI, 2007, s. 126.

⁹² A. Szwedzik, *Rodzina w nauczaniu bp. Stefana Bareły*, „Veritati et Caritati” 3 (2014), s. 178.

⁹³ DM 19.

⁹⁴ AL 289.

⁹⁵ EN 72.

⁹⁶ Por. M. Kusior, *Nowa ewangelizacja w Kościele*, „Polonia Sacra 22” (2018) nr 1 (50), s. 159; A. Przybylski, *Wiara w korpo. Zwierzenia anonimowego korposzczura*, <https://misyjne.pl/wiara-w-korpo-zwierzenia-anonimowego-korposzczura/>, (dostęp: 30.08.2022 r.).

⁹⁷ EN 71, M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan...*, art. cyt., s. 62-63.

⁹⁸ DM 15, por. J. Michalski, *Szkoła katolicka miejscem ewangelizacji*, „Forum Teologiczne” 4, 2003, s. 172-173; B. Biela, *Typy i metody ewangelizacji...*, art. cyt., s. 267; D. Rey, *Definicja nowej ewangelizacji...*, art. cyt., s. 49-50; J. Bagrowicz, *Aksjomat wiary jako fundament oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych*, [w:] *Wielopłaszczyznowe wsparcie człowieka we współczesnej pedagogii*, N. Piśkuła (red.), Kraków 2011, s. 141-142.

małych wspólnot, animatorzy oraz inne osoby zaangażowane w posługę pastoralną Kościoła⁹⁹. Są to funkcje, które choć nie wiążą się z przyjęciem święceń kapłańskich, przysposabiają jednak do pełnienia szczególnego zadania ewangelizacyjnego w Kościele, a przez to przyczyniają się do wzrostu, umocnienia i rozszerzenia Kościoła. Są one „jak najbardziej korzystne w zakładaniu Kościoła, ożywianiu go i powiększaniu, a także mogą sprawić, że będzie on bardziej promieniował wokoło i dotrze do tych, którzy stoją z daleka”¹⁰⁰.

Obok podmiotów misji ewangelizacyjnej w nauczaniu Kościoła wyróżnia się różne grupy odbiorców Ewangelii. Rozróżnienie tych grup wynika nie „z wewnętrznej natury samego posłannictwa, lecz z warunków, w jakich ono dochodzi do skutku”¹⁰¹. Na sposób prowadzenia dzieła ewangelizacji wpływają różne warunki, jak choćby to, do kogo kierowane jest przesłanie Ewangelii. Czasami na początku obecności w danym miejscu Kościół nie wykorzystuje wszystkich środków zbawczych, a nawet musi się cofać lub pozostawać w stanie pewnego niedorozwoju czy połowiczności. Stąd też ewangelizacja dokonuje się stopniowo, wprowadzając w ten sposób dany lud w „katolicką pełnię”¹⁰².

Kościół od Zesłania Ducha Świętego za swoją pierwszorzędną zasadę działania, otrzymaną od Zbawiciela, przyjął „objawianie Jezusa Chrystusa i Jego Ewangelii tym, którzy ich nie znali”¹⁰³. To pierwsze głoszenie osobom nieznającym Ewangelii można nazwać „pre-ewangelizacją”¹⁰⁴. Jest to ewangelizacja, ale początkująca i niepełna, do której realizacji może służyć niezliczona ilość środków. Może to być nie tylko otwarte przepowiadanie, ale także sztuka, badania naukowe, dociekania filozoficzne czy też prawidłowe rozbudzanie uczuć i tęsknot ducha ludzkiego¹⁰⁵. Istnieją trzy drogi, które mogą pomóc niewierzącym znaleźć drogę do Boga: świat, człowiek i świadectwo ludzi wierzących¹⁰⁶. Cenne mogą być także spotkania pomiędzy wiarą, rozumem i nauką.

⁹⁹ D. Lipiec, *Teologiczne...*, dz. cyt., s. 31. Wyrazem podkreślenia roli świeckich w ewangelizacji było m.in. ustanowienie przez papieża Franciszka posługi katechety, por. Franciszek, *List apostolski w formie motu proprio „Antiquum ministerium”*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html, (dostęp: 06.07.2022 r.).

¹⁰⁰ EN 73.

¹⁰¹ DM 6.

¹⁰² Tamże, por. M. Imach, *Misja ewangelizacyjna w świetle adhortacji apostolskiej Ecclesia in Medio Oriente*, Katowice 2018, s. 12.

¹⁰³ EN 51.

¹⁰⁴ W. Przygoda, *Preewangelizacja – ekstrawagancja czy pastoralna konieczność?*, [w:] *Peryferie wiary wyzwaniami dla Kościoła*, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 17-40.

¹⁰⁵ Tamże, por. B. Biela, *Typy i metody ewangelizacji...*, art. cyt., s. 274; Cz. Parzyszek, *Nowa ewangelizacja drogą do odnowy współczesnego świata*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” 20/1-2, s. 206.

¹⁰⁶ Benedykt XVI, *Drogi wiodące do Boga: świat, człowiek, wiara. Audiencja generalna* (14.11.2012 r.), *OsRomPol* (34) 2013 nr 1, s. 39-41.

Dzięki nim można omówić i przedyskutować wiarygodność chrześcijańskiej nauki, pomóc w tworzeniu oryginalnej i skutecznej apologetyki, „aby Ewangelia była słuchana przez wszystkich”¹⁰⁷. Pre-ewangelizacja ma miejsce na wszystkich polach działalności apostolskiej Kościoła. Może być uzupełnieniem wszelkich poczynań apostolskich, jako przedsięwzięcie ewangelizacji w ogóle. Jest posługiwaniem się wartościami ewangelicznymi, aby przygotować ludzkie serca na przyjęcie „pełni Dobrej Nowiny”¹⁰⁸.

Ewangelizacja Kościoła skierowana do niechrześcijan to działalność misyjna, misja *ad gentes*. Jej adresatami są narody, grupy ludzi czy środowisk społeczno-kulturowych, nieznających Chrystusa i Jego Ewangelii, albo w których brak jest wystarczająco dojrzałych wspólnot chrześcijańskich, które mogłyby „wcielać wiarę we własne środowisko i głosić ją innym grupom ludzi”¹⁰⁹. Do czasu II Soboru Watykańskiego ten rodzaj przepowiadania określany był mianem przepowiadania misyjnego¹¹⁰. Paweł VI określił tę działalność Kościoła „ewangelizacją misyjną”. Jest ona cały czas aktualna i żywotna, a Kościół stale będzie kierował swoje orędzie do narodów, które jeszcze nie poznały Chrystusa¹¹¹. Jednak – o ile ewangelizacja według dokumentu soborowego *ad gentes* stanowiła część działalności misyjnej – to w adhortacji apostolskiej Pawła VI ta działalność misyjna jest określana jako część ewangelizacji¹¹². Nie można jednak tych dokumentów sobie przeciwstawiać. Misje to specjalne przedsięwzięcia, które podejmują wysłani przez Kościół głosiciele, przepowiadający Ewangelię i zakładający Kościół wśród tych, którzy jeszcze nie wierzą w Chrystusa¹¹³. Kościół cały czas jest posłany do tych, którzy tęsknią za prawdziwym Bogiem i żyją nieświadomi dzieła, które wcielony Bóg, Jezus Chrystus dla nich dokonał¹¹⁴.

Podkreślić trzeba również, że Kościół szanuje i ceni religie niechrześcijańskie. Są one często znamienitym wyrazem ducha wielu grup ludzkich i przejawia się w nich często „echo głosów tych, którzy przez tysiące lat szukali Boga, wprowadzić w sposób

¹⁰⁷ EG 132. Celem tego jest, aby dynamizm pracy teologicznej przekładał się realnie na misję ewangelizacyjną Kościoła, por. M. Skierkowski, „Oryginalna apologetyka” według papieża Franciszka, „Teologia i Moralność”, vol. 16 (2021), nr 1 (29), s. 197.

¹⁰⁸ Cz. Parzyszek, *Treść...*, dz. cyt., s. 143.

¹⁰⁹ RMis 33, B. Biela, *Typu i metody ewangelizacji...*, art. cyt., s. 261-262.

¹¹⁰ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt. s. 36; J. Górski, *Misjologia w świetle Ewangelii gaudium*, „Nurt SVD” 2 (2018) s. 32-33.

¹¹¹ Por. EN 51, 53; G. Puchalski, *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja...*, art. cyt., s. 14; J. Górski, *Misje zadaniem Kościoła*, [w:] J. Różański, *Misje i religie*, Górna Grupa 2014, s. 53-59.

¹¹² W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt. s. 36-37.

¹¹³ DM 6.

¹¹⁴ M. Zborowski, *Siedem cech charakteryzujących nową ewangelizację*, „Annales Missiologici Posnanienses”, t. 25 (2020), s. 58, J. Dyduch, *Nowa ewangelizacja priorytetowym...*, art. cyt., s. 139.

niedoskonały, ale często szczerze i należycie”¹¹⁵. Św. Paweł VI zauważył, że w tekstach wielu religii można znaleźć wielkie dziedzictwo głęboko religijnych tekstów, które nauczyły wiele pokoleń modlitwy i w których znajdują się liczne nasiona Bożego Słowa. Zalecił on teologom badanie nauki innych religii w świetle Tradycji chrześcijańskiej, aby pomóc misjonarzom otwierać nowe drogi w ich działalności wobec religii niechrześcijańskich. Kościół jednak – pomimo szacunku do innych religii i do podnoszonych przez nie problemów – nie może skłaniać się do tego, aby zamilczeć przed niechrześcijanami orędzie, które otrzymał od Jezusa Chrystusa¹¹⁶.

Wyznawcy innych religii mają prawo poznać bogactwo tajemnicy Chrystusa, ponieważ dzięki niej „rodzina ludzka może w sposób pełny i wolny od uprzedzeń znaleźć wszystko to, czego szuka jakby po omacku odnośnie do Boga, do człowieka i jego przyszłego losu, do życia i śmierci, i do prawdy”¹¹⁷. Poznanie Chrystusa może w nich także zaowocować prawdziwym i żywym obcowaniem z Bogiem, którego nie mogą dać inne religie. Stąd też potrzebny jest ciągły dialog Kościoła z ludzkością, aby ci którzy nie znają jeszcze Boga, albo zaprzeczają jego istnieniu, mogli się do Niego zbliżyć lub aby przynajmniej zabezpieczyć i umacniać światowy pokój¹¹⁸. Kościół musi zrobić duży krok naprzód na drodze ewangelizacji i rozpocząć nowy etap misyjnego dynamizmu, w czym Kościoły lokalne powinny się nawzajem wspierać¹¹⁹. Zadanie misyjne powierzane Kościołowi przez Jezusa każdego dnia nie może stać się rzeczywistością zaniedbywaną czy zapomnianą, ponieważ wyraża ono chrześcijańską tożsamość¹²⁰.

Oprócz ludzi, którzy nigdy nie słyszeli o Chrystusie, działalnością ewangelizacyjną Kościoła objęte są również „wspólnoty chrześcijańskie, które posiadają odpowiednie

¹¹⁵ EN 53.

¹¹⁶ Por. ChL 35.

¹¹⁷ EN 53. por. M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan...*, art. cyt., s. 52; M. Imach, *Misja ewangelizacyjna w świetle...*, dz. cyt., s. 22; J. Górski, *Znaczenie kontekstu w misji Ad gentes*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 29 (1996), s. 83-84.

¹¹⁸ Por. E. Weron, *Apostolstwo...*, dz. cyt., s. 171; P. Sawa, *Drogi odnowy Kościoła według Ewangelii Gaudium papieża Franciszka*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48/1 (2015), s. 192-193; J. Górski, *Znaczenie kontekstu...*, art. cyt., s. 85. Zgodnie ze słowami deklaracji *Dominus Iesus* częścią ewangelizacyjnej misji Kościoła powinien być dialog zakładający „postawę zrozumienia, dążenie do wzajemnego poznania się i obopólnego wzbogacania w duchu posłuszeństwa prawdzie i poszanowania wolności”, por. DI 2; Ewangelizować to zatem „żyć z innymi, dialogować, a we wspólnym trwaniu dawać całego siebie i wszystko to, co się posiada, także Słowo Boże w całej swej integralności”, por. B. Secondin, *Otwarte horyzonty. Symbolika, wzorce i wyzwania życia konsekrowanego*, Kraków 2005, s. 273.

¹¹⁹ RMis 34. W *Encyklopedii katolickiej* można spotkać się również z określeniem „pierwszej ewangelizacji” czy „ewangelizacji misyjnej”, por. *Ewangelizacja* [hasło], [w:] *Encyklopedia katolicka*, A. L. Szafrński, F. Zapłata (red.), art. cyt., kol. 1436.

¹²⁰ RMis 34, por. P. Sawa, *Drogi odnowy Kościoła według...*, art. cyt., s. 188-189. ES 108.

i solidne struktury kościelne, mają żarliwość wiary i życia, promieniują świadectwem danym Ewangelii w swym środowisku i czują się zobowiązane do misji powszechnej”¹²¹. W tych wspólnotach prowadzona jest działalność duszpasterska Kościoła, zwana inaczej „ewangelizacją pastoralną”¹²². Kościół nie może uważać się za zwolnionego z obowiązku pilnego czuwania nad tymi, którzy wiarę przyjęli już dawno i od wielu pokoleń mają związek z Ewangelią. Należy troszczyć się o pogłębienie, umocnienie, karmienie i doprowadzanie do coraz większej dojrzałości wiary tych, którzy uznają się za chrześcijan, żeby jeszcze bardziej i naprawdę byli oni ludźmi wierzącymi¹²³. Ta działalność Kościoła jest szczególnie potrzebna, zwłaszcza gdy wierni muszą mierzyć się z narastającą wokół sekularyzacją czy wręcz ateizmem. Istnieje bowiem obawa, aby ich wiara w takich warunkach – bez stałego żywienia i umacniania – nie została zduszona i by ostatecznie nie zamarła. Ewangelizacja prowadzona wobec wiernych wymaga dlatego bardzo często dostarczania im „koniecznego pokarmu i umocnienia, zwłaszcza za pomocą katechezy, nasyconej sokiem ewangelicznym i sporządzonej w języku przystosowanym do czasu i osób”¹²⁴.

Duszpasterstwo można określić jako realizację ewangelizacji *hic et nunc*¹²⁵. Realizuje się ono przede wszystkim przez przepowiadanie Słowa (katecheza, kaznodziejstwo), przez posługę sakramentalną oraz inne działania duszpasterskie, które są uzależnione od inicjatywy członków Kościoła oraz konkretnej sytuacji społeczno-moralnej danej wspólnoty (kierownictwo duchowe, administracyjno-dyscyplinarne i ascetyczne czy działalność charytatywna). Zgodnie z nauką II Soboru Watykańskiego, jakkolwiek odnowa Kościoła polega tak naprawdę na wzrastaniu w wierności powołaniu Kościoła. Chrystus wzywa swój Kościół do nieustannej reformy, gdyż jest on również instytucją ludzką i ziemską, dlatego cały czas potrzebuje przemiany i reewangelizowania samego siebie¹²⁶. Wszystkie wspólnoty powinny podejmować odpowiednie kroki, aby podążać drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia,

¹²¹ RMis 33.

¹²² Por. W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 37.

¹²³ EN 54.

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 38. Ewangelizacja powinna prowadzić z czasem do etapu pewnej statyczności w życiu wspólnoty wierzących, por. G. Puchalski, *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja...*, art. cyt. s. 15.

¹²⁶ DE 6. Aby zatem zachować wiarę, Kościół potrzebuje nieustannie pogłębiać swoją tożsamość. Może się to dokonać wtedy, gdy będzie on stale pogłębiać świadomość samego siebie i będzie stale przekonywać się o „swej życiodajnej łączności z Chrystusem”, por. ES 35. Jan Paweł II, *Ewangelizacja Europy*, „Tygodnik Powszechny”, nr 28, Kraków 1979; EE 2; R. Ptak, *Nowa ewangelizacja w Ecclesia in Europa Jana Pawła II*, „Symposium”, 1(34), 2018, s. 159; P. Sawa, *Drogi odnowy Kościoła według...*, dz. cyt., s. 195.

które ma rzeczywiście przemieniać Kościół. Dlatego wspólnota Kościoła nie potrzebuje dziś jedynie „zwyczajnego administrowania”, ale tego, aby cały Kościół, we wszystkich regionach ziemi, był w „permanentnym stanie misji”¹²⁷.

Dużą pomocą w dziedzinie ewangelizacji pastoralnej może stać się pobożność ludowa, choć niesie ona ze sobą czasami pewne błędne naleciałości i jest narażona na wpływy fałszywych form religijności i zbliżania się do zabobonu. Opiera się ona często na najniższych formach kultu religijnego, który nie prowadzi do właściwego aktu wiary, a także może skłaniać ludzi do tworzenia różnych sekt czy stronnictw, co jest zagrożeniem dla samej wspólnoty Kościoła¹²⁸. Niemniej jednak, jeśli jest ona odpowiednio kierowana przez właściwą formę ewangelizacji, może przynieść wiele dobrego. Odwołuje się ona do głodu Boga, który odczuwają ludzie prości i ubodzy duchem, a także udziela mocy do poświęcania się i ofiarności aż po heroizm. Dzięki niej łatwiej pojąć niewymowne przymioty Boga, takie jak: ojcostwo, opatrność, stała obecność czy dobroczynna miłość. Rodzi ona w człowieku różne sprawności: „cierpliwość, świadomość niesienia krzyża w codziennym życiu, wyrzeczenie się, życzliwość dla innych, szacunek”¹²⁹. Pobożność ludowa może wiele nauczyć i pomóc człowiekowi odnaleźć Boga¹³⁰, a związana z nią inkulturacja może być jedną najskuteczniejszych metod ewangelizacyjnych¹³¹. Ludy, w których Ewangelia została inkulturowana, są „zbiorowymi aktywnymi podmiotami, pracownikami ewangelizacji”¹³², ponieważ wraz z przekazem kultury przekazywana jest także na nowe sposoby wiara religijna.

¹²⁷ EG 25.

¹²⁸ EN 48; Jak zauważa Adam Kłonowski, „Lud Boży od zawsze potrzebuje przystępnych środków do tego, aby lepiej pojąć Boży plan zbawienia”, por. A. Kłonowski, *Pobożność ludowa i duszpasterstwo on-line jako środki odnowy Kościoła w Polsce*, „Teologia i Człowiek”, 50 (2020) 2, s. 262.

¹²⁹ EN 48.

¹³⁰ EG 126.

¹³¹ RMis 52, por. EA 87; Jak zaznacza Jarosław Róžański, proces inkulturacji muszą przejść m.in. sposób głoszenia Słowa Bożego i katechezy, sprawowanie sakramentów i sakramentaliów. Konieczne jest, aby z czasem za daną wspólnotę byli odpowiedzialni miejscowi kapłani, osoby konsekrowane czy katechiści i rodziny. Dużym wsparciem procesu inkulturacji są także przykłady miejscowych świętych, którzy mogą być dla danej wspólnoty bliższymi wzorcami osobowymi życia przesłaniem Ewangelii, por. J. Róžański, *Główne dziedziny inkulturacji*, „Studia Theologica Varsaviensia” 49/2, 2011, s. 43-78; A. Blewiński, *Ewangelizacja kultury czy inkulturacja Ewangelii*, „Collectanea Theologica” (2002) 72/4, s. 103n; J. Nowicka, *Rola inkulturacji w nowej ewangelizacji*, „Annales Missiologici Posnanienses” t. 22 (2017), s. 89-95.

¹³² Należy dodać jednak, że orędzie objawione nie utożsamia się z żadną z kultur, gdy jego treść jest ponadkulturowa, por. EG 122.

3. Nowa ewangelizacja szczególnym zadaniem Kościoła w XXI w.

Oprócz działalności *ad gentes* i ewangelizacji rozumianej jako codzienna działalność duszpasterska Kościoła, istnieje jeszcze sytuacja pośrednia, która jest obecna zwłaszcza w krajach, w których chrześcijaństwo jest znane od dawna. Ma ona również miejsce w młodych Kościołach, „gdzie całe grupy ochrzczonych utraciły żywy sens wiary albo wprost nie uważają się już za członków Kościoła, prowadząc życie dalekie od Chrystusa i od Jego Ewangelii”¹³³. W tym wypadku zachodzi potrzeba tzw. „nowej ewangelizacji albo „re-ewangelizacji”.

Jest to ona skierowana do ludzi „ochrzczonych, ale pozostających poza nawiasem chrześcijańskiego życia”¹³⁴. Do ludzi, którzy potrzebują re-ewangelizacji, należy także prosty lud, który ma jakąś wiarę, choć często nie zna dobrze jej podstaw. Czuje on jednak potrzebę poznania Jezusa Chrystusa przedstawionego inaczej niż dzieciom na nauce religii. Faktem jest, że dziś coraz więcej ludzi ochrzczonych nie praktykuje swojej wiary i odchodzi od prawa Bożego. Św. Paweł VI powiedział o nich, że „po większej części nie wyrzekli się wyraźnie swego chrztu, ale pozostają jakby na jego marginesie i nie żyją według niego”¹³⁵. Stąd Kościół powinien szukać odpowiednich środków i języka, aby dotrzeć do nich z prawdą objawioną i wiarą, daną przez Chrystusa. Ma to prowadzić do tego, co II Sobór Watykański nazywa, „«posłuszeństwem wiary» przez które człowiek z wolnej woli cały powierza się Bogu, okazując «pełną uległość rozumu i woli wobec Boga objawiającego» i dobrowolnie uznając objawienie przez Niego dane”¹³⁶. Cel akcji ewangelizacyjnej zostanie jednak osiągnięty dopiero wtedy, gdy wykształci ona u poszczególnych chrześcijan wiarę, „która doprowadzi ich do głębokiego przeżywania sakramentów i życia zgodnego z wymogami Ewangelii”¹³⁷.

Idea nowej ewangelizacji zrodziła się zatem w kontekście neopogaństwa, które szerzy się w krajach od dawna chrześcijańskich, jak i w młodych Kościołach. Uświadomiono sobie, że obok misji *ad gentes* należy ewangelizować chrześcijan należących do Kościoła¹³⁸. Zdaniem Jana Pawła II, opieka duszpasterska nad wiernymi, nowa ewangelizacja i działalność misyjna nawzajem się ze sobą przenikają i nie dają się

¹³³ RMis 33; warto zaznaczyć w tym miejscu, że podział misji ewangelizacyjnej na misje *ad gentes*, działalność pastoralną Kościoła i oraz re- czy nową ewangelizację jest również obecny w nauce kolejnych papieży – Benedykta XVI (AM 160) czy Franciszka (EG 14).

¹³⁴ EN 52.

¹³⁵ EN 56.

¹³⁶ KO 5.

¹³⁷ W. Przyczyna, *Teologia...*, dz. cyt., s. 41, por. EN 47.

¹³⁸ Z. Zarembski, *Nowa ewangelizacja a środki społecznego przekazu: spojrzenie w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Studia Włocławskie” 5, 2002, s. 322.

wyraźnie określić, tak aby stworzyć między nimi bariery czy zamknięte przedziały¹³⁹. Są one w końcu owocem działania jednego i tego samego Ducha ożywiającego wszystkich wierzących i dającego każdemu różne dary ku wzajemnemu zbudowaniu¹⁴⁰. Niemniej jednak, kwestia tzw. nowej ewangelizacji staje się coraz częściej podejmowanym zagadnieniem w Kościele. Pojęcie to w ostatnich latach stało się terminem „bardzo popularnym, modnym, ale i wieloznacznym”¹⁴¹. Potrzeba zatem podjąć głębszą analizę, aby wyjaśnić czym właściwie „nowa ewangelizacja” jest, na czym ma ona dokładnie polegać, jakie ma przebrać formy i do czego ostatecznie ma prowadzić.

Pojęcie „nowej ewangelizacji” nie znajduje się ani w dokumentach II Soboru Watykańskiego, ani również w adhortacji św. Pawła VI *Evangelii nuntiandi*. Autorem, a zarazem popularyzatorem, tego pojęcia jest św. Jan Paweł II, który po raz pierwszy użył go, podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Polski w homilii wygłoszonej w Nowej Hucie 9 czerwca 1979 r. Papież powiedział wtedy, że „rozpoczęła się nowa ewangelizacja, jak gdyby druga, a przecież ta sama co pierwsza”¹⁴². W literaturze autorzy odnoszą najczęściej się także do słów św. Jana Pawła II, skierowanych do Rady Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej w trakcie jego podróży apostolskiej do Ameryki Południowej z racji pięćsetlecia ewangelizacji tego kontynentu. Papież zaapelował wtedy o podjęcie dzieła nowej ewangelizacji, stwierdzając, że wspomnienie pięćsetlecia ewangelizacji Ameryki Południowej osiągnie swe pełne znaczenie, jeżeli będzie ono zaangażowaniem się biskupów, kapłanów i wiernych nie w powtórny ewangelizację, ale w nową ewangelizację: „nową w swym zapale, nową w swych metodach, nową w swym wyrazie”¹⁴³. Dzięki stworzeniu przez papieża pojęcia „nowa ewangelizacja” i promowaniu go, stało się z czasem oczywiste, że to „nowe wezwanie do misji Kościoła skierowane jest do wszystkich członków ludu Bożego”¹⁴⁴.

Sam papież odwoływał się w późniejszych latach wielokrotnie do tego wystąpienia. Wyjaśniał, że chodzi mu o nowy zapal apostolski i nowe przedsięwzięcia

¹³⁹ Por. RMis 34.

¹⁴⁰ Por. Dz 4, 32, 1 Kor 12.

¹⁴¹ A. Lewek, *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt. s. 40.

¹⁴² *Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja*, Poznań 1979, s. 192.

¹⁴³ Jan Paweł II, *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do Rady Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej (CELAM)*, OsRomPol 4 (1983) nr 4, s. 29.

¹⁴⁴ P. J. Cordes, *Nowa ewangelizacja w rozumieniu Jana Pawła II*, <https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZM/or201204-nowaew.html>, (dostęp: 02.02.2022 r.).

ewangelizacyjne rozumiane w myśl słów adhortacji św. Pawła VI *Evangelii nuntiandi*, w której pisał on o nowym bodźcu, „który by Kościołowi, jeszcze głębiej przenikniętemu nieśmiertelną siłą i mocą Pięćdziesiątnicy, przyniósł nowe, szczęśliwsze czasy dla ewangelizacji”¹⁴⁵. Św. Jan Paweł II wzywał do tego, aby „na nowo rozniecić w sobie pierwotną gorliwość i pozwolić, aby udzielił się nam zapal apostolskiego przepowiadania, jakie wzięło początek z Pięćdziesiątnicy”¹⁴⁶. Podkreślał również, że pragnie, aby ten zapal ogarnął wszystkich członków ludu Bożego¹⁴⁷.

Jan Paweł II poruszał również zagadnienie nowej ewangelizacji w trakcie podróży apostolskiej do krajów Beneluxu¹⁴⁸ czy na VI Sympozjum Biskupów Europejskich nt. „Sekularyzacja i ewangelizacja w dzisiejszej Europie”. Wspominał wtedy o „odnowionej ewangelizacji”, „odnowionym dziele ewangelizacji” i o „nowej erze ewangelizacji w Europie”¹⁴⁹. Zachętę do realizacji dzieła „nowej ewangelizacji” św. Jan Paweł II skierował także w swym przemówieniu do młodych zgromadzonych na IV Światowym Dniu Młodzieży w Santiago de Compostella w 1989 r. Stwierdził on, że „nadszedł czas nowej ewangelizacji” i zaprosił młodych ludzi, aby stali się wraz z nim „płomiennymi zwiastunami nowej ewangelizacji i wielkodusznymi budowniczymi cywilizacji miłości”¹⁵⁰. Nowa ewangelizacja, zdaniem Jana Pawła II, potrzebuje prawdziwych świadków wiary, czyli „ludzi, którzy będą zakorzenieni w krzyżu Chrystusa i w jego imię pokonają w sobie grzech, egoizm i wszelkie zło, pragnąc naśladować miłość Chrystusa w całej pełni (por. ChL 16)”¹⁵¹. Wezwanie do tego działa powinno „poruszyć serce człowieka i obudzić w nim wiarę, aby nią żył i dawał świadectwo o Chrystusie”¹⁵².

Św. Jan Paweł II mówił również o potrzebie nowej ewangelizacji w trakcie różnych pielgrzymek do Polski. Oprócz wspomnianego przemówienia z Nowej Huty, na koniec III pielgrzymki zaapelował on do swoich rodaków, aby nie zapominali, „że nasza własna

¹⁴⁵ EN 2.

¹⁴⁶ NMI 40, por. A. Sepiolo, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmaticzny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 143-144.

¹⁴⁷ Por. D. Rey, *Definicja nowej ewangelizacji...*, art. cyt., s. 37-38, M. Czajkowski, *Nowa ewangelizacja*, „Znak” 1993, nr 10, s. 56.

¹⁴⁸ Papież miał powiedzieć wtedy: „Nadeszła godzina, by przedsięwziąć drugą ewangelizację [...], by katolicy belgijscy [...] z całym Kościołem próbowali dokonać nowej ewangelizacji współczesnych postaw duchowych [...]”, por. Jan Paweł II, *Wobec nowych potrzeb ewangelizacji. Spotkanie z Konferencją Episkopatu Belgii 18 V 1985*, OsRomPol 1985, nr nadzwyczajny II, s. 25; tenże, *Oby wspólne doświadczenie wydało owoce. Przemówienie pożegnalne na lotnisku w Bierst 21 V 1985*, tamże, s. 43.

¹⁴⁹ Jan Paweł II, *Przemówienie w trakcie VI Sympozjum Biskupów Europejskich*, OsRomPol 6 (1985) nr 10-12, s. 15n; por. A. Lewek, *Nowa...*, dz. cyt., s. 41-42.

¹⁵⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do młodych zgromadzonych na IV Światowym Dniu Młodzieży w Santiago de Compostella*, OsRomPol 10 (1989) nr 8, s. 20.

¹⁵¹ Por. I. Celary, *Dzieło...*, art. cyt., s. 188.

¹⁵² Tamże.

polska Ojczyzna wciąż potrzebuje nowej ewangelizacji”¹⁵³. Podobnie w 1991 r. papież stwierdził, że mówi się wciąż o potrzebie nowej ewangelizacji starych chrześcijańskich społeczeństw, czego świadomość zrodziła się po II Soborze Watykańskim¹⁵⁴. Jan Paweł II zaznaczył, że w nowej ewangelizacji na pewno nie chodzi o nową Ewangelię, „której źródłem bylibyśmy my sami, nasza kultura, nasze rozumienie potrzeb człowieka”, ponieważ „nie byłaby to wcale ‘ewangelia’, ale zwykły ludzki wymysł, pozbawiony zbawczej mocy”¹⁵⁵. To Chrystus ma kształtować ludzką kulturę, a nie kultura tworzyć Chrystusa na swoją miarę, dlatego też żadna nowa ani zredukowana czy selektywna ewangelia nie może być treścią nowej ewangelizacji¹⁵⁶. Dla Jana Pawła II punktem wyjścia dla nowej ewangelizacji było przekonanie, że w Chrystusie jest „niezgłębione bogactwo” (Ef 3, 8), którego nie jest w stanie „nigdy wyczerpać żadna kultura i do którego my, ludzie, możemy zawsze sięgać, by się wzbogacić”¹⁵⁷. To Chrystus ma być zawsze treścią jakiegokolwiek ewangelizacji, bez żadnego redukowania Jego Osoby¹⁵⁸. Głównym sprawcą nowej ewangelizacji jest zaś Osoba Ducha Świętego¹⁵⁹.

Zdaniem Jana Pawła II cennym narzędziem w dziele nowej ewangelizacji może być teologia oraz *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Teologia ta musi się charakteryzować nowym zapalem, postawą, wysiłkiem i programem, a także powinna być oparta o głęboką wiarę, żarliwą miłość pasterską i niezłomną wierność, „aby pod działaniem Ducha Świętego mogło zrodzić się owo mistyczne, niepowstrzymane pragnienie głoszenia Ewangelii”¹⁶⁰. Nowe czasy wymagają tego, aby „chrześcijańskie orędzie było przekazywane współczesnemu człowiekowi nowymi metodami i wyrażane w języku i formach czytelnych”¹⁶¹ dla współczesnego odbiorcy. Nowa ewangelizacja powinna więc posługiwać się odpowiednimi metodami, które muszą się zmieniać w zależności od tego jaki jest wiek, mentalność, styl życia czy doświadczenia odbiorców. Nie należy jednak ze względu na nie modyfikować niezmiennych zasad wiary, ale szukać najbardziej

¹⁵³ *Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja*, Poznań 1987, s. 190.

¹⁵⁴ Por. *Bogu dziękujecie, ducha nie gościście. Czwarta pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny, 1-9 czerwca 1991*, Warszawa 1991, s. 334.

¹⁵⁵ VS 106.

¹⁵⁶ Por. A. Lewek, *Nowa...*, dz. cyt., s. 44.

¹⁵⁷ Jan Paweł II, *OsRomPol* 13 (1982) nr 12 s. 24.

¹⁵⁸ Por. Tamże; por. A. Lewek, *Nowa...*, dz. cyt., s. 44.

¹⁵⁹ TMA 45.

¹⁶⁰ Jan Paweł II, *OsRomPol* 13 (1982) nr 12 s. 24; por. A. Lewek, *Idea i sens nowej ewangelizacji*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 32/2, 1994 s. 49.

¹⁶¹ Jan Paweł II, *Nowa ewangelizacja, postęp człowieka, kultura chrześcijańska. Przemówienie na otwarcie obrad IV Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej, Santo Domingo 12 X 1992 r.*, *OsRomPol* 13/1992 nr 12, s. 24–25.

trafnego sposobu ich przedstawienia. Tak realizowana, powinna dać człowiekowi „odповідź spójną, trafną i przekonującą, zdolną umocnić wiarę katolicką w jej podstawowych prawdach, w jej wymiarze indywidualnym, rodzinnym i społecznym”¹⁶².

Pojęcie „nowej ewangelizacji” pojawia się również w niektórych dokumentach św. Jana Pawła II. W posynodalnej adhortacji *Christifideles laici* mówiącej o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie papież, dostrzegając postępujący sekularyzm i zjawisko dechrystianizacji, już w czwartym punkcie dokumentu stwierdza, że zubożniały i zateizowany świat „domaga się bezzwłocznie nowej ewangelizacji”¹⁶³. Zagadnieniu temu papież poświęcił szczególnie 34. numer adhortacji, dając mu tytuł „Nadszedł czas nowej ewangelizacji”¹⁶⁴. Jego zdaniem, jedynie podjęcie dzieła nowej ewangelizacji może zapewnić współcześnie rozkwit czystej i głębokiej wiary, zdolnej nadać różnym tradycjom religijnym siłę, która poprowadzi do autentycznej wolności i będzie remedium na współczesne zubożnienie religijne oraz na brak praktycznego odniesienia się ludzi do Boga nawet w obliczu najpoważniejszych problemów¹⁶⁵.

Nowa ewangelizacja powinna być skierowana zarówno do jednostek, jak też całych społeczeństw, które żyją w różnych sytuacjach życiowych, środowiskach i kulturach. Powinna mieć na celu „kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych, w których wiara ujawnia się i urzeczywistnia w całym swoim pierwotnym znaczeniu jako przyłgnięcie do osoby Chrystusa i do Jego Ewangelii, jako spotkanie i sakramentalna komunika z Chrystusem, jako życie w duchu miłości i służby”¹⁶⁶. Jan Paweł II uważa, że Kościół, który odczuwa i przeżywa dziś nagłą potrzebę nowej ewangelizacji, nie może uchylić się od ciągłego podejmowania misji niesienia Ewangelii milionom mężczyzn i kobiet, którzy nie znają jeszcze Chrystusa. Jest to specyficzne, misyjne zadanie, wymagające zaangażowania, które Chrystus codziennie na nowo powierza swojemu Kościołowi: „wspaniałe zadanie nowej ewangelizacji, której świat tak bardzo potrzebuje”¹⁶⁷.

Tematowi nowej ewangelizacji św. Jan Paweł II poświęcił również wiele miejsca w encyklice *Redemptoris missio*. Stwierdził w niej, że misja, którą Kościół otrzymał od Chrystusa, nie została jeszcze do końca wypełniona¹⁶⁸. Już na początku dokumentu

¹⁶² Por. Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 147.

¹⁶³ ChL 4.

¹⁶⁴ ChL 34, por. A. Sepiolo, *Nowa ewangelizacja śladami Jana Pawła II*, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmaticzny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 140.

¹⁶⁵ Por. J. Grzegorzczak, *Potrzeba nowej ewangelizacji*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. IV, 2005, s. 214; P. Rabczyński, *Nowa ewangelizacja „ludów pocrześcijańskich”*, „Nurt SVD” 2 (2016) s. 266-267.

¹⁶⁶ Tamże, por. EN 29.

¹⁶⁷ ChL 35, ChL 64.

¹⁶⁸ Por. RMis 1.

papież zauważył, że „nowa ewangelizacja ludów chrześcijańskich znajdzie natchnienie i oparcie w oddaniu się działalności misyjnej”¹⁶⁹. Jan Paweł II uważa, że nadszedł czas, aby zaangażować wszystkie siły kościelne w nową ewangelizację i misję wśród narodów. Jego zdaniem działalność misyjna Kościoła jest tak naprawdę jeszcze u swoich początków, a obecne czasy, które charakteryzuje faza przemian i poszukiwań, wymagają od Kościoła szczególnego ożywienia działalności misyjnej. Obecnie musi on stawić czoło „innym wyzwaniom, kierując się ku nowym horyzontom zarówno w pierwszej misji wśród narodów, jak i w nowej ewangelizacji ludów, którym Chrystus był już przepowiadany”¹⁷⁰.

Również w encyklice społecznej *Centesimus annus*, napisanej z racji setnej rocznicy powstania encykliki *Rerum novarum* Leona XIII, św. Jan Paweł II zwraca uwagę na to, że nowa ewangelizacja powinna opierać się na głoszeniu katolickiej nauki społecznej. Kościół powinien, jak za pontyfikatu Leona XIII, ukazywać światu słuszną drogę postępowania i podejmować liczne wyzwania, które przynosi współczesna epoka. Konieczne jest zatem, zdaniem Jana Pawła II, powtórzenie, że „nie ma prawdziwego rozwiązania «kwestii społecznej» poza Ewangelią i że «rzeczy nowe» mogą w niej odnaleźć swoją przestrzeń prawdy i odpowiedni fundament moralny”¹⁷¹. Papież przypomniał także, że „ważna analiza dokonujących się przemian dla rozpoznania nowych potrzeb ewangelizacji, należy do zadań pasterzy”¹⁷².

W podobnym duchu św. Jan Paweł II wypowiada się w posynodalnej adhortacji apostolskiej na temat formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabō vobis*. We wstępie adhortacji zaznaczył on, że obecnie istnieje „absolutna konieczność, by «nowa ewangelizacja» znalazła w kapłanach «nowych zwiastunów Dobrej Nowiny»”¹⁷³. Kościół, jeśli chce stawić czoło trudnościom i wyzwaniom, które przyszedł wraz z nową epoką historyczną, musi „przygotować dziś i w przyszłości dobrze uformowanych kapłanów, którzy będą przekonanymi i gorliwymi sługami «nowej

¹⁶⁹ RMis 2; por. M. Jagodziński, *Encyklika „Redemptoris missio” jako szczyt papieskiego nauczania o działalności misyjnej kościoła*, „Studia Elbląskie” XIX (2018), s. 333.

¹⁷⁰ RMis 30, M. Kusior, *Nowa ewangelizacja w Kościele*, art. cyt., s. 150-151; Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia „nowa ewangelizacja”*..., s. 144.

¹⁷¹ CA 5, Cz. Parzyszek, *Nowa ewangelizacja drogą do...*, dz. cyt., s. 210; Tenże, *Nowa ewangelizacja – drogą Kościoła do nadziei. Refleksje w oparciu o nauczanie Jana Pawła II*, Ząbki 2010, s. 34-101; A. Prażak, „*Centesimus annus*” – o nowy ład społeczny, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1/2, 1993, s. 108-109.

¹⁷² CA 3, por. Z. Narecki, *Parafia w pedagogii nowej ewangelizacji*, „Pedagogika Katolicka” 11 (2/2012) lipiec-grudzień, s. 53.

¹⁷³ PdV 2, por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, OsRomPol, Watykan, s. 5.

ewangelizacji», wiernie i wspaniałomyślnie służącymi Jezusowi Chrystusowi i ludziom”¹⁷⁴. Papież określił nową ewangelizację „naczelnym zadaniem duszpasterskim”¹⁷⁵, które obejmuje cały lud Boży i domaga się w przepowiadaniu Dobrej Nowiny nowych: gorliwości, metod, sposobu głoszenia oraz dawania świadectwa, a przede wszystkim kapłanów, którzy w jedności z papieżem, biskupami, innymi kapłanami i świeckimi (szanując ich role, charyzmaty i posługi) „bezwzględnie i w pełni przeżywają tajemnicę Chrystusa i potrafią wypracować nowy styl życia duszpasterskiego”¹⁷⁶. Kapłani ci powinni starać się „przeżywać swoje kapłaństwo jako szczególną drogę do świętości”¹⁷⁷.

Warto przytoczyć również słowa papieża Jana Pawła II z encykliki *Veritatis splendor*. Papież przypomniał w niej po raz kolejny o konieczności podejmowania dzieła nowej ewangelizacji w obecnym momencie historii. To, co powinno ją charakteryzować to nowa gorliwość w poszukiwaniu nowych, twórczych i skutecznych metod docierania z Ewangelią do osób będących w Kościele i poza nim¹⁷⁸. Papież stwierdził, że każda ewangelizacja, także nowa, „jest również przepowiadaniem i propozycją określonej moralności”¹⁷⁹. Jak stwierdził św. Jan Paweł II, gdy ewangelizacja ukazuje fundamenty i treść chrześcijańskiej moralności, ujawnia się jej autentyczność. Wyzwała to misyjny dynamizm, który powinien realizować się nie tylko przez głoszenie Słowa, ale także przez przeżywanie tego Słowa, czyli przez świadectwo życia. Źródłem zaś – zarówno nowej ewangelizacji, jak i nowego życia moralnego – jest „Duch Chrystusa, zasada i moc owocnej posługi świętej Matki Kościoła”¹⁸⁰ i to On ostatecznie jest odpowiedzialny za misję głoszenia Ewangelii oraz za owoce świętości i misyjności.

Pojęcie „nowej ewangelizacji” obecne jest również w nauczaniu kolejnych papieży. Jeszcze przed wyborem na Stolicę Piotrową Joseph kard. Ratzinger, jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary, wygłosił – do katechetów i nauczycieli religii, obchodzących

¹⁷⁴ PdV 10, por. N. Medina, *Dwanaście błędów, których nie możemy popełnić* [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmaticzny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 100-101; R. Śpiewak, *Duchowny w mediach. Aktualne uwarunkowania i wyzwania*, [w:] *Dynamika przemian w mediach*, A. Hess, M. Nowina-Konopka, W. Świerczyńska-Głównia (red.), Kraków 2019, s. 150n.

¹⁷⁵ Por. I. Celary, *Dzieło nowej ewangelizacji...*, art. cyt., s. 188.

¹⁷⁶ PdV 18, por. J. Wojeński, *Nowa ewangelizacja w epoce postmodernizmu i jej implikacje pastoralno-katechetyczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 22/1, 2014 s. 95-96; A. Offmański, *Nowa ewangelizacja w służbie wiary*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1/2014, s. 81.

¹⁷⁷ PdV 82, por. P. Drzewiecki, [Recenzja] „Małgorzata Laskowska, Ks. Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924–1946)”, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20 (2011) s. 366.

¹⁷⁸ VS 106, P. Musiewicz, *Nowa ewangelizacja jako przewyżczenie sekularyzacji Kościoła*, „Horyzonty Polityki”, 2018 9 (27) s. 107; por. Cz. Parzyszek, *Nowa ewangelizacja drogą...*, dz. cyt., s. 215.

¹⁷⁹ VS 107.

¹⁸⁰ VS 108.

w dniach 9-10 grudnia 2000 r. w Rzymie swój Jubileusz – przemówienie poświęcone zagadnieniu nowej ewangelizacji. Dla J. Ratzingera „ewangelizować” oznacza wskazywać drogę do szczęścia, uczyć sztuki życia¹⁸¹. W swoim wywodzie przyszły papież zwrócił najpierw uwagę na strukturę i metodę nowej ewangelizacji. Jego zdaniem Kościół od zawsze ewangelizuje i nigdy ewangelizacji nie przerwał¹⁸². Wyrazem tego jest sprawowane każdego dnia misterium eucharystyczne, udzielanie sakramentów, głoszenie Słowa Bożego oraz podejmowanie dzieł sprawiedliwości i miłosierdzia. Jednak – pomimo licznych owoców tej ewangelizacji – nie da się nie dostrzec postępującego w świecie procesu dechrystianizacji i zanikania istotnych wartości ogólnoludzkich. Konieczne jest zatem podjęcie nowej ewangelizacji, mającej dotrzeć do świata nieobjętego „klasyczną ewangelizacją”, która nie będzie ulegać pokusie niecierpliwości, wielkiego sukcesu i liczb, ponieważ nie jest to, zdaniem J. Ratzingera, metoda Boża.

Mówiąc o metodzie nowej ewangelizacji prefekt Kongregacji Nauki Wiary zwrócił uwagę na to, że nowoczesne metody należy stosować rozumnie. Głos chrześcijan, a przez nich głos samego Boga powinien być słyszany i rozumiany¹⁸³. Chrześcijanie powinniśmy mieć pragnienie, aby słuchano ich nie dla ich samych albo też żeby powiększać swoją władzę i zasięg instytucji kościelnych. Celem nowej ewangelizacji powinna być zawsze służba dobru człowieka i całej ludzkości przez tworzenie przestrzeni dla Boga, który jest życiem.

Należy zatem, zdaniem J. kard. Ratzingera, poznawać różne racjonalne i moralnie dopuszczalne metody docierania do odbiorcy, a wykorzystywanie różnych istniejących możliwości przekazu jest obowiązkiem ludzi wierzących. Jednakże, „słowa i cała sztuka przekazu nie mogą przebić się do tych głębi człowieka, do których musi dotrzeć Ewangelia”¹⁸⁴. Stąd działanie nowej ewangelizacji powinno być oparte o naśladowanie Jezusa, który zdobywał uczniów w imieniu Boga dzięki modlitwie. Według Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, wszystkie metody ewangelizacyjne będą jałowe, jeśli swojego

¹⁸¹ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*,

https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html, (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹⁸² Por. Wprowadzenie do *Pontificio Consiglio per la Promozione della Nuova Evangelizzazione, Enchiridion della nuova evangelizzazione. Testi del Magistero pontificio e conciliare 1939-2012*, Vaticano 2012; R. Fisichella, *Nowa ewangelizacja wczoraj i dziś: od dokumentów Soboru Watykańskiego II do "Evangelii gaudium" papieża Franciszka*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48/2 (2015), s. 275.

¹⁸³ Już jako papież Benedykt XVI, mocno zwracał uwagę na to, aby głoszenie było bezpośrednie i przy użyciu jasnych, prostych i zrozumiałych form. Dlatego język przekazu w nowej ewangelizacji „musi być konkretny i dostosowany do rzeczywistości”; por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 79.

¹⁸⁴ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.).

fundamentu nie będą miały w głębokim życiu modlitewnym ewangelizatorów¹⁸⁵. Należy dlatego pamiętać o tym, że odkupienie świata już dokonało się przez mękę i śmierć Jezusa i to one nadają Jego słowom moc. Fundamentalne znaczenie dla zrozumienia dzieła nowej ewangelizacji ma również zasada obumierania ziarna, gdyż nie istnieje nowa ewangelizacja bez ofiary ponoszonej przez głoszących¹⁸⁶.

J. kard. Ratzinger zauważył, że przedmiotem głoszenia w nowej ewangelizacji powinny być takie rzeczywistości, jak: nawrócenie, Królestwo Boże, Jezus Chrystus oraz życie wieczne. Najważniejszą treścią nowej ewangelizacji jest zaś, jego zdaniem, wezwanie do nawrócenia¹⁸⁷. Jak zauważył J. kard. Ratzinger, Jan Chrzciciel, będący pomostem między Starym a Nowym Testamentem, przede wszystkim wzywał współczesnych mu Żydów do nawrócenia. To wezwanie – zdaniem kardynała – najlepiej wyraża przesłanie Starego Testamentu. Trzeba pamiętać, że nie ma dostępu do Jezusa bez Chrzciciela. Nie dotrze się do Jezusa, jeśli nie odpowie się najpierw na wezwanie Jego Poprzednika. Ponadto, sam Jezus wzywał do nawrócenia. Oznacza to, że należy poddać rewizji swoje życie indywidualne i społeczne, a także pozwolić Bogu wniknąć w zasady rządzące życiem. Nawracanie się powinno również prowadzić do tego, aby w swoich osądach nie kierować się rozpowszechnionymi opiniami i nie usprawiedliwiać dwuznacznych lub niegodziwych zachowań tym, że inni ludzie robią to samo. J. kard. Ratzinger nawrócenie rozumie także jako patrzenie na własne życie oczyma Boga, co przejawia się w szukaniu dobra, nawet gdy jest to niewygodne, a także w nieopieraniu się na osądzie wielu czy na osądzie ludzkim, ale na osądzie Bożym. „Nawrócenie” zaś, zdaniem hierarchy to „szukanie nowego stylu życia, nowego życia”¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Tamże. Jak dopowie Jacek Neumann: w całym procesie nowej ewangelizacji nie można „pominąć aspektu przeżywanych doświadczeń spotkania z Bogiem, które najpełniej realizuje się w praktykowaniu modlitwy jako dialogu z Bogiem”, por. J. Neumann, *Nowa ewangelizacja jako odpowiedź Kościoła na wyzwania współczesnego świata*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XV/2002, s. 201.

¹⁸⁶ Por. EN 70; por. P. Goliszek, *Kerygmat dla nowej Europy*, Lublin 2004, s. 345-347; Aby zdobyć Boże Królestwo i zbawienie konieczna jest siła, płynąca z pracy, cierpienia, życia według zasad Ewangelii, zaparcia się siebie i krzyża oraz życia duchem ewangelicznych błogosławieństw. Można to osiągnąć przez duchowe odnowienie siebie (*metanoia*), czyli „przez nawrócenie całego człowieka, które w pełni przemienia jego ducha”, por. J. Przybyłowski, *Funkcja wychowawcza Kościoła w kontekście nowej ewangelizacji*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 17/2012, s. 83; K. Bieliński, „Łagodność” w Biblii i adhortacji *Gaudete et exultate*, „Studia Redemptorystowskie” 16/2018, s. 149.

¹⁸⁷ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.), por. CT 17, 49 i 55; ReP 2; D. Adamczyk, *Ku pełni miłości. Społeczno-religijne przesłanie adhortacji apostolskich Jana Pawła II*, Kraków 2018, s. 40; J. R. Szewczyk, *Nowa ewangelizacja a kultura w świetle myśli Benedykta XVI. Powiązania i perspektywy*, „Roczniki Teologii Duchowości” t. 5 (60) 2013, s. 122-123.

¹⁸⁸ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.). Już jako papież porówna on nawrócenie do powrotu Izraela z niewoli i stwierdzi, że „jest to „odmiana losu”, która zakłada również nawrócenie serca, przebaczenie, odnalezioną na nowo przyjaźń z Bogiem, świadomość Jego miłosierdzia i odzyskanej możliwości wielbienia Go”, por. Benedykt XVI, *Katecheza wygłoszona podczas audycji*

Drugą treścią orędzia nowej ewangelizacji powinno być – według J. kard. Ratzingera – Królestwo Boże, które należy rozumieć nie tyle jako instytucję czy strukturę, ale jako prawdę o Bogu żywym: o tym, że istnieje On i działa, a także, że jest Kimś najbardziej obecnym i decydującym o każdym akcie życia danego człowieka, w każdym momencie historii. Żeby jednak głosić takiego Boga, nie wystarczy o Nim mówić, ale trzeba pomóc innym Go poznać¹⁸⁹. Nowa ewangelizacja powinna dlatego uczyć także modlitwy: osobistej, wspólnej modlitwy paraliturgicznej, czyli pobożności ludowej oraz modlitwy liturgicznej¹⁹⁰. J. kard. Ratzinger uważał, że w związku z tym, że „głoszenie Boga to prowadzenie do komunii z Bogiem w braterskiej wspólnocie, ustanowionej i ożywianej przez Chrystusa”, to liturgia, czyli również sakramenty, „to nie jest temat uboczny, towarzyszący przepowiadaniu żywego Boga, ale konkretne urzeczywistnienie naszej relacji z Bogiem”¹⁹¹. Sposób sprawowania tej liturgii nie może być, jak stwierdził przyszły papież, zbyt racjonalistyczny. Nie może być to także banalizacja misterium przez zbyt dużą ilość niepotrzebnych ludzkich słów i powtarzanie utartych zwrotów. Liturgia potrzebuje ciszy, ponadindywidualnej tajemnicy, piękna oraz wiary celebransa, dzięki której daje się odczuć obecność samego Chrystusa¹⁹². W liturgii zatem „istnieje przestrzeń dla nowego zapалу ewangelizacji”¹⁹³.

ogólnej, Watykan, 12 października 2011 r., tłum. Kg (KAI); I. Iwańska, *Łagodność jako metoda ewangelizacji* „Analecta Cracoviensia” 45 (2013), s. 101.

¹⁸⁹ W encyklice *Spe salvi* Benedykt XVI zauważył, że „chrześcijańskie orędzie nie tylko «informuje», ale również «sprawia». Oznacza to: Ewangelia nie jest jedynie przekazem treści, które mogą być poznane, ale jest przesłaniem, które tworzy fakty i zmienia życie”, por. SS 2. Chryścijaństwo to nie marzenie, ideał, konstrukt kulturowy, jedna z autonomicznych narracji dotyczących Boga, ale „dotyczy rzeczywistości, ją chce kontemplować, o nią się troszczyć, ją także pragnie kształtować”, por. K. Wielgosz, *Od dogmatu do kerygmatu: Josepha Ratzingera/Benedykta XVI teologia głoszenia, ewangelizacji i misji. Praca doktorska*, Katowice 2009, s. 62. Ewangelizacja polega bowiem „nie tyle na doprowadzeniu ludzi do uznania prawdy o Jezusie Chrystusie, ale raczej na doprowadzeniu ludzi do samego Jezusa Chrystusa”, por. J. Salij, *Ewangelizacja: uwagi elementarne*, „Znak” 10 (1992), s. 8.

¹⁹⁰ „Współcześni chrześcijanie, pragnący włączyć się w dzieło ewangelizacji, otrzymują moc do pełnienia takiej posługi przez trwanie na modlitwie i wsłuchiwanie się w natchnienia, których Bóg udziela w swoim Kościele”, J. Przybyłowski, *Funkcja wychowawcza...*, art. cyt. s. 79, por. T. O'Malley, *Liturgia i nowa ewangelizacja. Praktykowanie sztuki ofiarnej miłości*, L. Bigaj (tłum.), Kraków 2021.

¹⁹¹ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.). Apelował on o powrót do sakramentalnych korzeni chrześcijaństwa, dla zacieśnienia się prawdziwej więzi z Chrystusem, por. Benedykt XVI. *Św. Julianna z Cornillon. 17 listopada*. OsRomPol 1/2011, s. 48. To piękno liturgii czyni nową ewangelizację „trwałą i efektywną, daleko bardziej niż innowacje i subiektywne dostosowania”, M. Jędrzejski, *Nowa ewangelizacja w świetle nauczania Josepha Ratzingera-Benedykta XVI*, Lublin 2019, s. 131.

¹⁹² Liturgia eucharystyczna jest „*actio Dei*, która włącza nas w Jezusa poprzez Ducha”, por. SC 7.

¹⁹³ Ten nowy zapal jest „ożywczym fermentem Ducha Świętego”, który jako jedyny może pomóc odkryć pokłady „życia Bożego obecnego w Eucharystii”, por. S. Dyk, *Celebracja eucharystii jako przestrzeń realizacji wezwania do nowej ewangelizacji*, „Roczniki Teologiczne”, t. LXVIII, z. 1 (2021), s. 109.

Kard. J. Ratzinger zwrócił również uwagę na to, że w nowej ewangelizacji należy przepowiadać przede wszystkim osobę Jezusa Chrystusa, w którym i przez którego „zagadnienie Boga staje się naprawdę konkretne: Chrystus jest Emanuelem, Bogiem-z-nami, konkretyzacją Bożego «Jestem», odpowiedzią na deizm”¹⁹⁴. Nie powinno być to zatem sprowadzanie Osoby Syna Bożego jedynie do historycznej postaci Jezusa, przez „destylowanie” z Biblii Jezusa na naszą miarę. J. kard. Ratzinger zwrócił uwagę, że należy głosić naśladowanie Jezusa: nie jako historyczne naśladowanie, ale jako upodobnienie się do Niego, czyli osiągnięcie jedności z Bogiem. Naśladowanie Chrystusa to dla Prefekta Kongregacji Nauki Wiary również udział w krzyżu i zjednoczenie z miłością Jezusa. Dzięki temu Chrystus uczestniczy w przemianie życia ludzkiego, co prowadzi do narodzin nowego człowieka, stworzonego zgodnie z Bożym zamysłem.

Czwartym kluczowym elementem każdej prawdziwej nowej ewangelizacji jest według J. kard. Ratzingera głoszenie życia wiecznego. Zdaniem hierarchy, często w przepowiadaniu orędzia o Jezusie, pomija się fakt, że głoszenie Królestwa Bożego – oprócz tego, że jest głoszeniem Boga obecnego, znającego człowieka, słuchającego go oraz wkraczającego w jego dzieje, aby zaprowadzić sprawiedliwość – jest także zapowiedzią odpowiedzialności człowieka za swoje czyny i Bożego sądu. Każdy będzie musiał przed Bogiem zdać sprawę ze swojego życia. Choć prawdą jest, że Bóg jest nieskończenie dobry, to jednak jego dobroci nie można traktować jako „przesłodzonej czułościowości, nie zważającej na prawdę”¹⁹⁵. Prawdziwe otwarcie serca i życia na Boże miłosierdzie ma bowiem miejsce dopiero wtedy, „gdy wierzymy w sprawiedliwy sąd Boży, gdy łakniemy i pragniemy sprawiedliwości”¹⁹⁶.

Już jako papież Benedykt XVI w adhortacji posynodalnej *Africae munus* J. Ratzinger zauważył, że w znaczeniu szerokim „ewangelizacją” nazywa się zwykłą pracę duszpasterską. Mówi się jednak także o „nowej ewangelizacji”, która jest skierowana „do tych, którzy zaniechali praktyk chrześcijańskich”¹⁹⁷. Zdaniem papieża wszelkie działania ewangelizacyjne powinny mieć na celu przede wszystkim głoszenie osoby Jezusa – wcielonego Słowa Bożego – który umarł i zmartwychwstał i jest na zawsze obecny we wspólnocie wierzących, czyli w swoim Kościele. Benedykt XVI

¹⁹⁴ P. Goliszek doda, że „skoro Dobrą Nowinę, którą Bóg kieruje do człowieka, stanowią: egzystencja, nauczanie i życie Jezusa Chrystusa, to ewangelizowanie oznacza ukazywanie światu konkretnej Osoby”, por. P. Goliszek, *Kerygmat dla nowej...*, dz. cyt., s. 26.

¹⁹⁵ J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.).

¹⁹⁶ Tamże.

¹⁹⁷ AM 160.

zaznaczył, że aby wysiłek głoszenia Chrystusa był coraz skuteczniejszy, „*missio ad gentes* musi iść w parze z nową ewangelizacją”¹⁹⁸. Ma ona być nowa nie pod kątem treści, ale wewnętrznego zapachu oraz otwartości na działanie Ducha Świętego, ciągle odnawiającego Kościół i będącego źródłem mocy „nowego prawa Ewangelii”¹⁹⁹. Nowa ewangelizacja powinna łączyć ze sobą intelektualny wymiar wiary i żywe doświadczenie spotkania z osobą Jezusa Chrystusa obecnego i działającego we wspólnocie Kościoła. Papież uważa, że u początku bycia chrześcijaninem nie leży decyzja etyczna czy idea, ale autentyczne spotkanie z wydarzeniem, z Osobą Zbawiciela, co daje nowy horyzont i ukierunkowanie ludzkiemu życiu²⁰⁰.

Dlatego też katecheza powinna łączyć część teoretyczną, w której byłyby obecne wyuczone na pamięć pojęcia, z częścią praktyczną, którą przeżywałoby się na płaszczyznach: liturgicznej, duchowej, kościelnej, kulturalnej i charytatywnej. To pomogłoby ziarnu Bożego Słowa paść na żyzną ziemię, zapuścić korzenie i rosnąć, aby wreszcie osiągnąć dojrzałość²⁰¹. Za strukturami kościelnymi musi iść odpowiadająca im siła duchowa, jaką jest siła wiary w Boga żywego, tak aby w nowej ewangelizacji nie było przerostu formy nad treścią²⁰². To wiąże się szczególnie z posługą Kościoła na rzecz pojednania, sprawiedliwości i pokoju. Benedykt XVI zwrócił uwagę na to, że konieczne jest przyjęcie łaski Ducha Świętego, wzywającego na kartach Pisma Świętego wszystkich chrześcijan: „Pojednajcie się z Bogiem!” (2 Kor 5, 20). To pojednanie z Bogiem i między sobą, będące częścią nowej ewangelizacji, powinno mieć miejsce we wszystkich wspólnotach kościelnych i społecznych, w których żyją uczniowie Chrystusa²⁰³.

W adhortacji *Verbum Domini* papież Benedykt XVI stwierdził, że dziś „wielu chrześcijan potrzebuje, aby na nowo głoszone im z przekonaniem słowo Boże, by mogli konkretnie doświadczyć mocy Ewangelii”²⁰⁴. Wielu jest ochrzczonych, ale wciąż zbyt

¹⁹⁸ AM 165, por. KAI/wm, *Adhortacja Africae munus – omówienie*, <https://deon.pl/kosciol/adhortacja-africae-munus-omowienie,143613>, (dostęp: 20.06.2022 r.).

¹⁹⁹ Por. Benedykt XVI, *Homilia podczas I Nieszporów uroczystości Świętych Apostołów Piotra i Pawła*, 28 czerwca 2010 r., por. D. Rey, *Definicja nowej ewangelizacji...*, art. cyt., s. 38.

²⁰⁰ Jak zauważa Jean-Luc Moens: „nowej ewangelizacji nigdy nie można oddzielać od żywej osoby Chrystusa: być chrześcijaninem to znaczy spotkać się z osobą”, J. L. Moens, *Na czym polega nowa ewangelizacja?*, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerymatyczny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 20.

²⁰¹ AM 165.

²⁰² Por. Benedykt XVI, *Przemówienie podczas spotkania z członkami Prezydium Centralnego Komitetu Katolików Niemieckich*, 24 września 2011 r.; P. Tomasik, *Ewangelizacyjne formy katechezy w kontekście wezwania do nawrócenia*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 2/2014 s. 106.

²⁰³ AM 169.

²⁰⁴ VD 96.

mało zewangelizowanych, zwłaszcza w krajach niegdyś bogatych w wiarę i powołania, a dziś – pod wpływem zeświecczonej kultury – tracących swoją katolicką tożsamość. Benedykt XVI, przywołując nauczanie św. Jana Pawła II, zauważył, że o skuteczności Słowa Bożego należy mówić na nowo bez lęku, z przekonaniem. Kościół powinien być pewny wierności Chrystusa wobec niego, niezmordowanie głosić Ewangelię i zachęcać wszystkich chrześcijan, aby ponownie odkryli, jak fascynujące jest naśladowanie Chrystusa. Papież Benedykt zaznaczył, że jeśli ktoś chce zrozumieć misję Kościoła, musi powrócić myślami do Wieczernika, gdzie uczniowie modląc się wspólnie z Maryją, oczekują obiecanego im Ducha Świętego²⁰⁵. Każda wspólnota chrześcijańska powinna inspirować się tą ikoną rodzącego się Kościoła. To, czy działalność apostolska i misyjna Kościoła jest płodna, nie jest – według Benedykta XVI – rezultatem takich czy innych mądrze opracowanych programów i metod duszpasterskich, ale owocem nieustannej modlitwy²⁰⁶. O skuteczności misji stanowi natomiast to, „że wspólnoty będą w jedności, czyli będą mieć *jedno serce i jedną duszę* (por. Dz 4, 32) i będą gotowe świadczyć miłość i radość, które Duch Święty wzbudza w sercach wiernych (por. Dz 2, 42)”²⁰⁷.

W Orędziu na Światowy Dzień Misyjny 2012 r. Benedykt XVI wspominał o potrzebie ciągłego wychodzenia naprzeciw nowym wyzwaniom i szukania coraz lepszych metod ewangelizacyjnych, aby tym wyzwaniom zaradzić. Szczególnie zwrócił się do biskupów i przypomniał każdemu z nich, że „zadanie głoszenia Ewangelii nie ogranicza się (...) do dbania o część ludu Bożego, powierzoną jego trosce duszpasterskiej, ani do wysłania paru kapłanów, świeckich mężczyzn czy kobiet *fidei donum*”²⁰⁸. Powinno ono obejmować całą istotę i działalność Kościoła. Wymaga to nieustannego dostosowywania stylu życia, programów duszpasterskich i sposobu funkcjonowania diecezji do świata ulegającego nieustannym przemianom²⁰⁹. Jako jedną

²⁰⁵ Ducha Świętego można nazwać „Protagonistą nowej ewangelizacji”, a „duchową sylwetkę nowego ewangelizatora cechuje otwartość na Ducha Świętego i posłuszeństwo Jego natchnieniom”. por. I. Iwańska, *Duch Święty Protagonistą Nowej Ewangelizacji oraz życia duchowego i misji nowych ewangelizatorów*, <https://rmissio.pl/duch-swiety-protagonista-nowej-ewangelizacji-oraz-zycia-duchowego-i-misji-nowych-ewangelizatorow/>, (dostęp: 08.07.2022 r.)

²⁰⁶ Benedykt XVI, *Orędzie Ojca Świętego Benedykta XVI z okazji XXIII ŚDM – Sydney 2008*, „*Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i staniecie się moimi świadkami*” (Dz 1, 8), https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/youth/documents/hf_ben-xvi_mes_20070720_youth.html, (dostęp: 20.02.2022 r.), por. EN 75.

²⁰⁷ Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 119-120, por. A. Kurek, *Encyklika „Redemptoris missio”*, [w:] *II Krajowy Kongres Misyjny w Polsce (Przygotowanie)*, Warszawa 1992, s. 23; A. Jeż, *Trynitarny wymiar ewangelizacji*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 33/1, 1995, s. 186.

²⁰⁸ Benedykt XVI, *Potrzebne są nowe formy przekazywania słowa Bożego*, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2012 r., *OsRomPol*, 3(2012), s. 10.

²⁰⁹ Wiąże się to z zadaniem odczytywania znaków czasu i mierzenia się z obecnym wszędzie pluralizmem. Gdy będzie on jednak odczytywany w świetle Ewangelii, można w nim dostrzec prawdziwą oznakę „Bożej

z przyczyn braku zapachu ewangelizacyjnego Benedykt XVI wskazał kryzys wiary u znacznej części ludzkości, która odczuwa głód i pragnienie Boga, i która powinna być „zachęcana i prowadzona do chleba życia i żywej wody, jak Samarytanka, która udaje się do studni Jakuba i rozmawia z Chrystusem”²¹⁰. Jako remedium papież po raz kolejny wskazał spotkanie z Chrystusem jako żywą Osobą²¹¹. Wezwał wiernych, aby odnowili w sobie entuzjazm przekazywania wiary, zwłaszcza w krajach i wspólnotach mających długą tradycję chrześcijańską, ale tracących odniesienie do Boga²¹². Troska o zadanie głoszenia Ewangelii nie powinna być na marginesie działalności całego Kościoła, jak i życia pojedynczego chrześcijanina. Każdy ochrzczony powinien być świadomy, że jest zarówno adresatem, jak i „misjonarzem Ewangelii”²¹³. Papież Benedykt wskazał, że główny element głoszenia powinien być zawsze ten sam, czyli „*kerygma* Chrystusa, który umarł i zmartwychwstał dla zbawienia świata, *kerygma* bezwarunkowej i całkowitej miłości Boga do każdego mężczyzny i każdej kobiety”²¹⁴.

Szczególnym wyrazem troski Benedykta XVI o dzieło nowej ewangelizacji było powołanie poprzez List Apostolski w formie motu proprio *Ubicumque et semper* Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji²¹⁵. Papież stwierdził w owym dokumencie, że podziela troskę swoich czcigodnych poprzedników i uważa, „że należy udzielić właściwych odpowiedzi, aby cały Kościół, odradzając się w mocy Ducha Świętego, zwrócił się do współczesnego świata z nowym zapalem misyjnym, by krzewić nową ewangelizację”²¹⁶. Jest ona konieczna w różnych dziedzinach życia i powinna być

obecności czy też Bożych planów, z którymi należy się liczyć i które trzeba brać pod uwagę, podejmując posługę ewangelizacyjną”, A. Offmański, *Nowa ewangelizacja w służbie...*, art. cyt., s. 77, por. A. Jankowski, *Znaki czasu w Piśmie Świętym*, „Ateneum Kapłańskie” 74 (1970), s. 12–18.

²¹⁰ Benedykt XVI, *Potrzebne są nowe formy...*, dz. cyt., s. 10.

²¹¹ Por. J.-L., Moens, *Na czym polega nowa...*, art. cyt., s. 20.

²¹² Benedykt XVI, *Potrzebne są nowe formy...*, dz. cyt., s. 10, por. LF 5.

²¹³ Benedykt XVI, *Potrzebne są nowe formy...*, dz. cyt., s. 10. Bardzo często do idei ucznia-misjonarza w swoim nauczaniu odwołuje się również papież Franciszek, por. EG 120; KAI, *Franciszek: jak być dobrym uczniem-misjonarzem Jezusa*, <https://misyjne.pl/franciszek-jak-byc-dobrym-ucznieniem-misjonarzem-jezusa/>, (dostęp: 08.07.2022 r.); Franciszek, *Katecheza podczas audjencji generalnej 15.01.2014 r.*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/audjencje/ag_15012014.html, (dostęp: 08.07.2022 r.).

²¹⁴ Benedykt XVI, *Potrzebne są nowe formy...*, dz. cyt., s. 10; Dominique Rey zaznacza, że „dla św. Pawła wiara rodzi się z głoszenia kerygmatu (nazywanego także Ewangelią), który jest załącznikiem apostolskiego nauczania i przygotowuje grunt pod katechezę”. Kerygmat to, jego zdaniem „narzędzie oracza, który przetrząsa i spulchnia glebę”, który ma charakter twierdzenia, świadczenia, a zarazem jest świadectwem przemienionego życia; por. D. Rey, *Definicja nowej ewangelizacji...*, art. cyt., s. 65.

²¹⁵ J. R. Carballo, *Nie lękajcie się! Idźcie i dawajcie świadectwo: Pan zmartwychwstał!*, [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin 2012, s. 125–126.

²¹⁶ Por. W. Osiał, *Wezwanie Benedykta xvi do nowej ewangelizacji w świetle listu apostolskiego „Motu proprio” Ubicumque et semper ustanawiającego Papieską Radę ds. Krzewienia nowej ewangelizacji*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXIV/1/2011, s. 282; UetS, <https://nowaewangelizacja.org/strefa-ewangelizacji/dokumenty-o-nowej-ewangelizacji/ubicumque-et-semper-bxvi/>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

realizowana na różne sposoby. Dlatego potrzebne jest uważne rozeznanie, jaką formułę wypracować dla konkretnych sytuacji. Dzieło nowej ewangelizacji dotyczy przede wszystkim Kościołów już dawno założonych, żyjących obecnie w różnych realiach oraz potrzebujących impulsów ewangelicznych. Papież zauważa w swym dokumencie, że choć na wielu terenach szerzy się obecnie zjawisko sekularyzacji, to jednak praktyki życia chrześcijańskiego są dość żywe i głęboko zakorzenione w kulturze i duszach całych narodów. Są również regiony, w których społeczeństwo „jako całość nabrało wyraźnego dystansu do wiary, tkanka kościelna jest słabsza, choć niepozbawiona elementów żywotności, które wzbudza Duch Święty”²¹⁷. Papież wspomina także o obszarach, które niestety zdają się być obecnie „niemal całkowicie zdechrystianizowane, a światło wiary powierzone jest tam świadectwu małych wspólnot”, które potrzebują odnowy pierwszego głoszenia Ewangelii, a także które „jawią się, jako szczególnie niewrażliwe na wiele aspektów chrześcijańskiego orędzia”²¹⁸.

Powołana przez Benedykta XVI rada, otrzymała zadanie zaradzenia istniejącym potrzebom ewangelizacyjnym: pogłębiania teologicznego i duszpasterskiego znaczenia nowej ewangelizacji; promowania i popierania – w ścisłej współpracy z konferencjami episkopatów, które będą mogły posiadać struktury *ad hoc* – studium, szerzenia i wprowadzania w życie papieskiego Magisterium odnoszącego się do tematów związanych z nową ewangelizacją; upowszechniania i wspierania inicjatyw związanych z nową ewangelizacją, realizowanych w różnych Kościołach partykularnych, i promowanie nowych, z udziałem sił obecnych w Instytutach Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeniach Życia Apostolskiego, jak również w stowarzyszeniach wiernych i w nowych wspólnotach; zadania studiowania i wspierania wykorzystywania nowoczesnych form przekazu, jako narzędzi nowej ewangelizacji oraz promowania posługiwania się *Katechizmem Kościoła Katolickiego* jako zasadniczym i pełnym wykładem treści wiary dla ludzi naszych czasów²¹⁹. Podczas pierwszego plenarnego spotkania Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji Benedykt XVI stwierdził, że „głoszenie Jezusa Chrystusa dzisiaj musi odbywać się z odnowionym zapalem, aby przekonać współczesnego człowieka, często roztargnionego i obojętnego”, dlatego nowa ewangelizacja ma za zadanie „szukanie sposobów, by uczynić głoszenie

²¹⁷ UetS, (dostęp: 20.02.2022 r.).

²¹⁸ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

²¹⁹ Por. (dostęp: 20.02.2022 r.). Więcej na temat Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, por. A. Romanko, *Struktura i kompetencje Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*, „Kościół i Prawo” 2 (15) 2013, nr 2, s. 165-183.

zbawienia bardziej skutecznym”²²⁰. Jest to postawa chrześcijanina, ufającego Chrystusowi, od Którego czerpie on odwagę i entuzjazm²²¹.

Pod koniec pontyfikatu Benedykta XVI Kościół przeżywał Rok Wiary. Motywem, aby ogłosić ten rok były dla papieża dwie ważne rocznice: pięćdziesięciolecie rozpoczęcia obrad II Soboru Watykańskiego oraz dwudziestolecie promulgacji przez Jana Pawła II nowego *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Jednym z wydarzeń, które miało wówczas miejsce to zwołane przez Benedykta XVI na październik 2012 r. Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, obradujące pod hasłem: «Nowa ewangelizacja mająca na celu przekazywanie wiary chrześcijańskiej»²²². Jak stwierdził papież w motu proprio *Porta fidei* ogłaszającym Rok Wiary, miłość Chrystusa wypełnia serca ludzi wierzących, pobudzając ich do ewangelizacji. Chrystus posyła chrześcijan na drogi świata, aby głosili Jego Ewangelię wszystkim narodom ziemi, swoją miłością przyciąga do siebie ludzi każdego pokolenia, zwołuje ciągle Kościół, powierzając mu zadanie głoszenia Ewangelii swym stale nowym nakazem. Stąd również obecnie potrzebne jest realizowane z jeszcze większym przekonaniem zaangażowanie się Kościoła na rzecz nowej ewangelizacji. Konieczny jest zapał do przekazywania wiary i odkrycie radości, którą ona daje. Misyjne zaangażowanie musi natomiast czerpać swoją siłę z codziennego odkrywania Bożej miłości, gdyż wiara „rośnie, gdy jest przeżywana jako doświadczenie doznawanej miłości i kiedy jest przekazywana jako doświadczenie łaski i radości”²²³.

Ogłaszając Rok Wiary, Benedykt XVI zlecił również Kongregacji Nauki Wiary, aby wraz z kompetentnymi dykasteriami Stolicy Apostolskiej, przygotowała notę ze wskazaniemi dla Kościoła i wiernych, jak powinni przeżyć Rok Wiary w sposób „najbardziej efektywny i właściwy, w służbie wiary i ewangelizacji”²²⁴. Kongregacja zachęciła Kościół zwłaszcza do pogłębienia prawd wiary w oparciu o *Katechizm Kościoła Katolickiego*, a także do rozpalenia zapału ewangelizacyjnego poprzez celebrowanie wiary w liturgii, zwłaszcza eucharystycznej, „która jest tajemnicą wiary i źródłem nowej

²²⁰ Benedykt XVI, *Musimy szukać nowych sposobów skutecznego głoszenia Ewangelii*, Przemówienie do uczestników I Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/newangelizacja_30052011.html, (dostęp: 31.03.2022 r.).

²²¹ Por. Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 81.

²²² Benedykt XVI, *List apostolski w formie motu proprio „Porta fidei”*, 7 sierpnia 2012 r., [w:] „Wrocławskie Wiadomości Kościelne. Pismo Urzędowe Wrocławskiej Kurii Metropolitalnej”, nr 4/2011, Rok LXIV październik–grudzień 2011 r., s. 21. 20-31.

²²³ Tamże, s. 24.

²²⁴ Tamże, s. 28.

ewangelizacji”²²⁵. Zachęcono także instytuty życia konsekrowanego, wspólnoty, ruchy i stowarzyszenia kościelne, aby zaangażowały się w nową ewangelizację „poprzez przyłgnięcie na nowo do Chrystusa, dzięki własnym charyzmatom i wierności Ojcu Świętemu i zdrowej doktrynie”²²⁶. Jednym z owoców tego roku w Kościele była encyklika *Lumen fidei* – jak się o niej mówi – pisana „na cztery ręce”, przez papieży Benedykta XVI i Franciszka. Jej redakcja została bowiem rozpoczęta jeszcze przed abdykacją Benedykta XVI, a wydana została już jako pierwszy dokument nowego papieża. Podkreśla ona doniosłą rolę chrztu i katechumenatu w ewangelizacji jako okresu przygotowania do przyjęcia tego sakramentu przez dorosłych²²⁷.

Najnowszym dokumentem, podejmującym zagadnienie nowej ewangelizacji, jest adhortacja obecnie kierującego Kościołem papieża Franciszka *Evangelii gaudium*. Franciszek odniósł się w niej do synodu zwołanego przez Benedykta XVI z okazji Roku Wiary, na którym stwierdzono, że nowa ewangelizacja urzeczywistnia się zasadniczo w trzech obszarach²²⁸. Pierwszym z nich jest duszpasterstwo zwyczajne. Powinno ono być jeszcze bardziej ożywiane ogniem Ducha Świętego, aby rozpałało „serca wierzących, którzy regularnie uczestniczą w życiu wspólnoty i gromadzą się w dniu Pańskim, by karmić się Słowem Bożym i Chlebem życia wiecznego”²²⁹. Drugim obszarem jest głoszenie Ewangelii w środowisku osób już ochrzczonych, ale nieżyjących zgodnie z wymogami, jakie niesie ze sobą przyjęcie sakramentu chrztu świętego. Przez to nie przynależą oni do Kościoła całym swoim sercem i nie doświadczają pociechy, która płynie z wiary. Nowa ewangelizacja jest wreszcie skierowana do tych, „którzy nie znają Jezusa Chrystusa lub zawsze Go odrzucali”²³⁰. Z głoszeniem Dobrej Nowiny wiąże się zawsze wezwanie Boga do radości²³¹. Radość ta jest owocem osobistej pewności,

²²⁵ Kongregacja Nauki Wiary, *Nota zawierająca wskazania duszpasterskie na Rok Wiary*, IV, 2, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120106_noto-anno-fede_pl.html, dostęp: (07.07.2022 r.).

²²⁶ Tamże, IV, 7.

²²⁷ Por. LF 42.

²²⁸ EG 14; por. *Propositio* 7.

²²⁹ EG 14; por. Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (28 października 2012)*, AAS 104 (2012), 890.

²³⁰ EG 14, por. M. Fiałkowski, *Nowa ewangelizacja – w poszukiwaniu nowych form i metod głoszenia dobrej nowiny na marginesie dokumentu pt. nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Lineamenta*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” t. 5 (60) 2013, s. 67; XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, (2011), *Nowa Ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Lineamenta*, https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20110202_lineamenta-xiii-assembley_pl.html, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. A. Kielian, J. Kowalczyk, *Duch przyszłości Kościoła. Nowa ewangelizacja w ujęciu Jana Pawła II i Synodu Biskupów (2012)*, „Studia Katechetyczne” 10 (2014), s. 191-192.

²³¹ „Ewangelia, w której jaśniej chwałebny Krzyż Chrystusa, zaprasza gorąco do radości”, por. EG 5.

że jest się nieskończenie ponad wszystko kochanym²³². To, co otwiera człowieka na prawdziwą radość, to spotkanie – lub ponowne spotkanie – z miłością Boga, która przemienia się w pełną szczęścia przyjaźń, wolną od wyizolowanego sumienia, a także koncentracji na sobie²³³.

Papież Franciszek w *Evangelii gaudium* pisze o Kościele, który wyrusza w drogę, podejmuje inicjatywę, włącza się, towarzyszy, przynosi owoce i świętuje²³⁴. Aby tak się jednak stało, prowadzona przez niego ewangelizacja musi być cierpliwa i uwzględniać różne ograniczenia. Tylko wtedy będzie przynosiła owoce, gdy będzie wierna wobec daru otrzymanego od Pana²³⁵. Kościół musi przejść swoiste nawrócenie misyjne. Papież stwierdził, że marzy w Kościele o „opcji misyjnej”, zdolnej przemienić wszystko, tak aby „zwyczaje, style, rozkład zajęć, język i wszystkie struktury kościelne stały się odpowiednią drogą bardziej dla ewangelizowania współczesnego świata, niż do zachowania stanu rzeczy”²³⁶. Jakakolwiek reforma struktur wymaga zatem nawrócenia duszpasterskiego, które polegać powinno na większym nastawieniu misyjnym²³⁷. Stąd również duszpasterstwo zwyczajne musi charakteryzować się większą ekspansywnością i otwartością, aby móc sprzyjać „pozytywnej odpowiedzi ze strony tych wszystkich, którym Jezus ofiaruje swoją przyjaźń”²³⁸.

Przestrzenią nawrócenia misyjnego powinna być przede wszystkim parafia, która nie jest, zdaniem papieża, strukturą przestarzałą. Ma ona wielką elastyczność, która może przyjmować – w zależności od potrzeb – bardzo różnorodne formy, także jeśli wymagają one otwarcia i kreatywności misyjnej duszpasterzy oraz wspólnoty wiernych²³⁹. Chociaż nie jest ona jedyną instytucją ewangelizacyjną, to jednak – jeśli

²³² EG 6.

²³³ Franciszek stwierdza, że „stajemy się w pełni ludzcy, gdy przekraczamy nasze ludzkie ograniczenia, gdy pozwalamy Bogu poprowadzić się poza nas samych, aby dotrzeć do naszej prawdziwej istoty”, EG 8. Jak zauważa Stanisław Haręzga, „przynoszenie owocu nie jest celem samym w sobie i nie może być powodem szukania własnej chwały, ale ma być oddawaniem chwały samemu Bogu (J 15, 8). Jedynie wówczas udziałem Jezusowego ucznia może być pełna radość, będąca owocem Ducha Świętego i świadectwem obecnej w nim miłości Boga i Jego Syna, Jezusa Chrystusa (J 15, 11)”, por. S. Haręzga, *Jezus powołuje i formuje uczniów, aby z Nim byli i by mógł ich posłać*, [w:] *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji*, G.W. Dryl (red.), Kraków 2013, s. 43.

²³⁴ Por. EG 20-24.

²³⁵ EG 24.

²³⁶ EG 27.

²³⁷ Por. J. Słomka, *Główne linie eklezjologii Evangelii gaudium*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 52/1 (2019), s. 105.

²³⁸ EG 27. Realizacja tego zadania musi zacząć się również od postawy przyjaźni ze strony samych głoszących, o którą apelował papież Benedykt XVI, a która jego zdaniem wynika z istoty chrześcijaństwa, por. Benedykt XVI, *Światłość otwierająca człowiekowi oczy. 28 X – Homilia Papieża podczas Mszy św. na zakończenie Synodu Biskupów*, OsRomPol 12/2012, s. 38.

²³⁹ Por. T. Wielebski, *Istota i sposoby realizacji Nowej Ewangelizacji*, „Studia Aloisiana” 3 (2014), s. 70. Na temat samego zagadnienia kreatywności, por. B. Jung, *Jak mierzyć kreatywność? Przegląd podejść*

zachowuje zdolność do nieustannego reformowania się i przystosowania – nadal będzie „samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek”²⁴⁰. Parafia może zachęcać i formować swoich członków do tego, aby byli zaangażowani w ewangelizację. Jest ona „wspólnotą wspólnot, sanktuarium, gdzie spragnieni przychodzą i piją, by dalej kroczyć drogą, jest centrum stałego misyjnego posyłania”²⁴¹. Stąd, w kontekście nowej ewangelizacji i parafii, mówić można np. o rekolekcjach ewangelizacyjnych, organizowanych nie tylko dla osób zdechrystianizowanych, ale także dla wspólnot parafialnych, potrzebujących gruntownej odnowy relacji z Bogiem i umocnienia swojej wiary. Tradycyjne rekolekcje nie zawsze bowiem prowadzą do „zbudowania autentycznej wspólnoty wiary, miłości i kultu, jaką ma być każda parafia”²⁴².

Kolejną strukturą, która – zdaniem Franciszka – potrzebuje nawrócenia misyjnego, a także będącą podmiotem nowej ewangelizacji jest każdy Kościół partykularny, będący częścią Kościoła katolickiego pod przewodnictwem swego biskupa. Zadaniem biskupów jest pobudzać nowy zapal ewangelizacyjny w diecezji, budzić „komunię misyjną” i dążyć „do ideału pierwszych wspólnot chrześcijańskich, gdzie wierzących ożywiały jedno serce i jeden duch”²⁴³. Stąd każdy biskup powinien z jednej strony stać na przodzie wspólnoty, aby wskazywać drogę i podtrzymać w ludzie Bożym nadzieję. Za innym razem powinien być jednak pośród wszystkich, z prostą i miłosierną bliskością. Czasami powinien iść natomiast za ludem, tak aby przyjść z pomocą tym, którzy zostali z tyłu, a także dlatego, „że sama owczarnia ma swój węch, aby rozpoznać nowe drogi”²⁴⁴.

Również papieństwo potrzebuje ciągłego nawracania się, dlatego papież Franciszek stwierdził, że on – jako biskup Rzymu – powinien „pozostać otwarty na sugestie dotyczące sprawowania [swojej] posługi, aby uczynić ją bardziej wierną znaczeniu, jakie Jezus Chrystus chciał jej nadać oraz aktualnym potrzebom ewangelizacji”²⁴⁵. Franciszek wspominał również słowa św. Jana Pawła II, który chciał, aby pomagano mu

i prób metodologicznych, [w:] *Kreatywność i innowacyjność w erze cyfrowej. Twórcza destrukcja 2*, A. Zaorska, M. Molęda-Zdziech, B. Jung (red.), Warszawa 2014, s. 61-62.

²⁴⁰ EG 28; por. ChL 26.

²⁴¹ Tamże; por. *Propositio*, 44.

²⁴² A. Lewek, *Nowa...*, dz. cyt., s. 39; Autor wspomina o koncepcji „nowej formy rekolekcji parafialnych, rozumianych jako «akcja reewangelizacyjna parafii»”, por. G. Siwek, *Rekolekcje parafialne ogólne*, „Ateneum Kapłańskie”, 105 (1982), z. 1, s. 18. Specyfiką takich rekolekcji miałyby być „zaangażowanie i współpraca świeckich katolików, zwłaszcza młodych i nowo nawróconych, w przeprowadzeniu i określonej kontynuacji owej akcji reewangelizacyjnej, czyli powtórnej ewangelizacji”.

²⁴³ EG 31, por. Dz 4, 32.

²⁴⁴ Tamże, por. P. Sawa, *Napięcie między subiektywnym a obiektywnym: rozpoznanie działania Ducha Świętego w tradycji zachodniej i wschodniej*, „Studia Teologii Dogmatycznej” (2020), t. 6, s. 112;

²⁴⁵ EG 32.

cały czas w szukaniu „takiej formy sprawowania prymatu, która nie odrzucając bynajmniej istotnych elementów tej misji, byłaby otwarta na nową sytuację”²⁴⁶.

Ważnym elementem nowej ewangelizacji jest także, zdaniem Franciszka, wyzwanie inkulturacji wiary. W krajach o tradycji katolickiej miałoby ono polegać na towarzyszeniu kulturze, trosce o nią, a także umacnianiu jej istniejącego już bogactwa. W przypadku krajów o innych tradycjach religijnych lub głęboko zsekularyzowanych realizacja tego zadania polegać powinna na sprzyjaniu nowym procesom ewangelizacji kultury, nawet jeżeli będą to projekty długofalowe²⁴⁷. Papież zwrócił uwagę na to, że zwłaszcza współczesne nowe kultury, tworzące się w wielkich skupiskach ludzi, w których chrześcijanie nie są promotorami lub twórcami sensu, są uprzywilejowanym miejscem dla nowej ewangelizacji. Wymaga to wymyślenia „nowych przestrzeni modlitwy i komunii, nacechowanych innowacyjnością, bardziej pociągających i znaczących dla mieszkańców miast”²⁴⁸. W przypadku ewangelizacji nowych kultur lub kultur, które nie przyjęły przepowiadania chrześcijańskiego, nie zawsze jest jednak konieczne, aby wraz z przesłaniem Ewangelii narzucać im określoną formę kulturową, nawet jeśli jest ona piękna i starożytna.

Głoszone orędzie, choć zawsze zawiera jakąś szatę kulturową, to jednak czasami Kościół ulega „zarozumiałej sakralizacji własnej kultury” i przez to może bardziej „przejawiać fanatyzm niż autentyczny zapal ewangelizacyjny”²⁴⁹. Nowa ewangelizacja ma ukazywać nowe sposoby „nawiązywania relacji z Bogiem, z innymi ludźmi i ze środowiskiem, która odbudowałaby fundamentalne wartości”, stąd trzeba dotrzeć ze Słowem Bożym do najgłębszych zakamarków miasta, „gdzie kształtują się nowe narracje i paradygmaty”²⁵⁰. Jednoznaczny i pełny sens życia, który proponuje Ewangelia, to najlepszy środek zaradczy na choroby współczesnego miasta. Nie można zatem posługiwać się jednolitym i sztywnym programem czy stylem nowej ewangelizacji. Papież dodaje również, że pełne podjęcie wyzwań życia jest „zaczynem świadectwa”²⁵¹.

²⁴⁶ Tamże; por. US 95, Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 31 października 1998 r.,

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19981031_primato-successore-pietro_pl.html, (dostęp: 08.08.2022 r.).

²⁴⁷ EG 69

²⁴⁸ EG 73; *Propositio* 25; W przypadku środowisk wiejskich, z racji na wpływ środków masowego przekazu te kulturowe przemiany również nie są, zdaniem papieża, obce; por. EG 69.

²⁴⁹ EG 117. „Kościół początków chrześcijaństwa potrafił poszukiwać wciąż nowych sposobów ewangelizowania odpowiednio do kultur i okoliczności”, por. B. Łysik, *Duszpasterstwo Misyjne według papieża Franciszka*, „Nurt SVD” 1 (2015), s. 22, por. AP 368-369.

²⁵⁰ EG 74.

²⁵¹ EG 75.

W nowej ewangelizacji Franciszek kładzie również nacisk na przewycięzanie trzech pokus: nadmiernego indywidualizmu, kryzysu tożsamości oraz spadku gorliwości²⁵². Są to nieszczęścia, które się nawzajem wspierają i odbierają dynamizm dziełu ewangelizacji, nawet jeśli łączy się ono z modlitwą. Papież przestrzega również, aby nie dać się okraść z „radości ewangelizacji”²⁵³. Jego zdaniem żaden chrześcijanin nie może wyrzec się swojego udziału w dziele głoszenia Ewangelii. Gdy bowiem ktoś doświadczył w swoim życiu miłości zbawiającego Boga, nie potrzebuje zbyt wiele czasu, aby Go głosić. Nie może on oczekiwać, aby w tej kwestii udzielano mu wielu lekcji czy pouczeń. Zdaniem papieża „każdy chrześcijanin jest misjonarzem w takiej mierze, w jakiej spotkał się z miłością Boga w Chrystusie Jezusie”²⁵⁴.

Papież Franciszek zwraca również uwagę na kwestię ubogich, którzy mogą wiele nauczyć wierzących w Chrystusa i którzy – zdaniem papieża – oprócz uczestnictwa w *sensus fidei*, znają Chrystusa cierpiącego również poprzez własne cierpienie. Zdaniem papieża wszyscy powinni pozwolić na to, aby być przez nich ewangelizowanymi²⁵⁵. Nowa ewangelizacja powinna być zaproszeniem do uznania zbawczej mocy ich egzystencji i postawienia ich w centrum drogi Kościoła, który wezwany jest do „odkrycia w nich Chrystusa, do użyczenia im naszego głosu w ich sprawach, ale także do bycia ich przyjaciółmi, słuchania ich, zrozumienia ich i przyjęcia tajemniczej mądrości, którą Bóg chce nam przekazać przez nich”²⁵⁶.

Franciszek zaprosił wiernych, aby ich działalność ewangelizacyjna była jeszcze bardziej gorliwa, radosna, ofiarna, śmiała, zawsze pełna miłości i zdolna do „zarażenia innych”²⁵⁷, co może dokonać się tylko w mocy i pod natchnieniem Ducha Świętego.

²⁵² Por. EG 78-80.

²⁵³ Por. EG 83.

²⁵⁴ EG 120, por. K. Jankowiak, *Dwa profile*, „Wieczernik” nr 200, czerwiec – sierpień 2014, http://www.wieczernik.oaza.pl/tematy/radosc-ewangelii-200_id81, (dostęp: 06.08.2022 r.); A. Miśkowiec, *Osobowa więź z Jezusem źródłem entuzjazmu misyjnego*, „Nurt SVD” 50/2 (140), 2016 s. 169.

²⁵⁵ W nauczaniu papieża Franciszka często pojawia się temat „ubogich” i „peryferiów”, B. Łysik, *Duszpasterstwo misyjne...*, art. cyt., s. 18, D. Lipiec, *Ubóstwo i ubodzy w nauczaniu papieża Franciszka*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 3(40) 2018, s. 7-24; M. Sadowski, *Kilka uwag o nauczaniu społecznym papieża Franciszka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. 66, nr 1 (2019) sectio G, s. 351-362. A. Pietrzak, *Kościół ubogi i dla ubogich papieża Franciszka odpowiedzią na współczesne wyzwania duchowe i społeczne*, [w:] *Ubóstwo w Polsce*, J. Blicharz, L. Klat-Wertelecka, E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), Wrocław 2014, s. 31-38 i in, por. Franciszek, *List apostolski na zakończenie Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia „Misericordia et misera”*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/listy/misericordia-or_20112016.html, (dostęp: 09.09.2022 r.)

²⁵⁶ EG 198.

²⁵⁷ Por. EG 261, por. A. Kasperek, *Być posłanym, czyli misjonarz w obecnym świecie*, „Z praktyki katechety”, 19 listopada 2021 r, nr 12 (listopad 2021), <https://www.czasopismokatecheza.pl/arttykul/byc-poslanym-czyli-misjonarz-w-obecnym-swiecie>, (dostęp: 08.08.2022 r.).

Jej pierwszym motywem powinna być przede wszystkim miłość do Jezusa oraz przekonanie, że jesteśmy kochani przez Boga, który jest nieskończoną miłością i nigdy nie zwodzi ani nie manipuluje człowiekiem²⁵⁸. W misji nowej ewangelizacji ważna jest również, zdaniem papieża, modlitwa wstawiennicza oraz czerpanie wzoru z Maryi, Matki ewangelizacji oraz ewangelizującego Kościoła, bez której „nie potrafilibyśmy naprawdę zrozumieć ducha nowej ewangelizacji”²⁵⁹.

Omawiając najnowsze dokumenty Kościoła poświęcone tematowi nowej ewangelizacji, należy wspomnieć również tzw. Dokument z Aparecidy²⁶⁰. Powstał on w 2007 r. przy okazji piątej konferencji biskupów Ameryki Łacińskiej. Choć jest to dokument Kościoła lokalnego, wstęp do niego napisał sam papież Benedykt XVI²⁶¹. Odwołuje się do niego również często papież Franciszek, chociażby w adhortacji *Evangelii gaudium*, gdzie Dokument ten jest najczęściej cytowanym źródłem. Można go zatem potraktować jako swego rodzaju wezwanie dla całego Kościoła katolickiego²⁶². Ludy Ameryki Łacińskiej i Karaibów, przygotowujące się do dwusetnej rocznicy uzyskania niepodległości, stanęły przed wyzwaniem ożywienia swojego sposobu bycia katolikami i „osobistych decyzji opowiadania się za Panem tak, aby wiara chrześcijańska mogła jeszcze bardziej zakorzenić się w sercach ludzi i w narodach Ameryki Łacińskiej, jako dające nowy początek wydarzenie i życiodajne spotkanie z Chrystusem”²⁶³.

Dokument wskazuje wyraźnie, że misją Kościoła jest ewangelizacja. Katolicy narodów Ameryki Łacińskiej stwierdzili, że jako uczniowie Jezusa i misjonarze chcą i powinni głosić Ewangelię, którą jest sam Chrystus²⁶⁴. Nowa ewangelizacja, która się dokonuje w tamtejszym Kościele, wyraża się zgodnie ze słowami dokumentu m.in. przez ożywianie parafii. Podejmowane są w nich różne działania skierowane na odnowienie duszpasterstwa, które powinno sprzyjać spotkaniu z żywym Chrystusem. Dzieje się to

²⁵⁸ Por. EG 264-265.

²⁵⁹ EG 281-288. Obserwując Maryję i Jej działania można stwierdzić, czym jest i czym powinna być ewangelizacja. Jest to realne wydarzenie skuteczne i wzorcze, „którego sens jest bardzo jednoznaczny i wymowny – oznacza on pełne przyjęcie Boga dokonującego odkupienia człowieka”, J. Królikowski, *Maryja „typus Ecclesiae” i ewangelizacja*, „Symposium” Rok XXIII 2019, nr 2(37), s. 127.

²⁶⁰ Por. V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument końcowy, Aparecida, 13-31 maja 2007*, [w:] Aparecida, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w nim życie*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2014.

²⁶¹ Co zdaniem abp. Grzegorza Rysia, należy do rzadkości i „przez ten fakt Dokument z Aparecidy zyskał dużą rangę”, por. G. Ryś, *Nawrócenie pastoralne*, [w:] *Polskie drogi nowej ewangelizacji*, K. Świąś, D. Lipiec (red.), Lublin 2014, s. 12.

²⁶² Tak traktuje go przynajmniej polskie środowisko związane z Zespołem ds. Nowej Ewangelizacji działającym przy Konferencji Episkopatu Polski, por. G. Ryś, *Nawrócenie...*, art. cyt., s. 11-19.

²⁶³ AP 13.

²⁶⁴ AP 30.

„poprzez różne metody nowej ewangelizacji, które przemieniają je we wspólnoty zewangelizowane i misyjne”²⁶⁵.

Niekiedy jednak ewangelizacja prowadzona jest, jak stwierdza Dokument, z niewielkim zapalem i nie wykorzystuje nowych dostępnych metod i sposobów wyrazu. Kładziony jest też zbyt duży nacisk na rytualizm bez oferowania odpowiedniej dla wzrostu życia chrześcijańskiego drogi formacji, przy równoczesnym zaniedbywaniu innych zadań duszpasterskich. W Dokumencie z Aparecidy zauważono również, że w przekazie wiary używa się niejednokrotnie języka niezrozumiałego dla współczesnych ludzi, zwłaszcza młodych. Spada także liczba kapłanów, a ci, którzy już są wyświęceni, nie posiadają w sobie często ducha misyjnego, nawet na etapie formacji²⁶⁶. Dokument zawiera też apel do wszystkich członków Kościoła, szczególnie do osób świeckich²⁶⁷, aby brali oni udział w dziele ewangelizacji, która jest „wezwaniem do udziału w komunii Trójcy Świętej”²⁶⁸.

Dokument z Aparecidy zwraca także uwagę na kwestię inicjacji do życia chrześcijańskiego. Wskazuje, by wierni regularnie korzystali z sakramentów, udzielali się we wspólnocie Kościoła, a także mieli świadomość misyjną. Konieczne jest zatem wypracowanie sposobu inicjacji chrześcijańskiej, który oprócz zwrócenia uwagi na „co”, będzie również brał pod uwagę „dla kogo”, „jak” i „gdzie” ma się ona realizować. Realizacja tego celu będzie konkretną odpowiedzią na wezwanie do nowej ewangelizacji²⁶⁹. Dokument z Aparecidy wskazuje, że uprzywilejowanym narzędziem nowej ewangelizacji są małe wspólnoty eklezjalne, które „pozwalają ochrzczonym być autentycznymi uczniami i misjonarzami Chrystusa”²⁷⁰. Przypomniana została również rola ewangelizacji kultury w przekazie Ewangelii²⁷¹. Autentyczna ewangelizacja musi wiązać się „z pełnym przyjęciem radykalizmu miłości chrześcijańskiej, która urzeczywistnia się w naśladowaniu Chrystusa ukrzyżowanego, w cierpieniu dla Chrystusa przez wzgląd na sprawiedliwość oraz w przebaczeniu i miłości nieprzyjaciół”²⁷². Aby to mogło się urzeczywistnić, należy kroczyć drogą bycia uczniem-

²⁶⁵ Dokument wymienia m.in.: Rozkwit Eklezjalnych Wspólnot Podstawowych, obecność i wzrost ruchów kościelnych oraz nowych wspólnot, por. AP 99.

²⁶⁶ AP 100.

²⁶⁷ AP 213.

²⁶⁸ Por. AP 157; por. DV 10; DP 218; Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Watykan 1987, s. 107; A. Jeż, *Trynitarny wymiar...*, art. cyt., s. 176.

²⁶⁹ Por. AP 286-287.

²⁷⁰ AP 307, por. H. Wrońska, *Znaczenie ewangelizacyjne małych grup parafialnych*, [w:] *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, P. Mąkosa (red.), Rzeszów 2013, s. 183-192.

²⁷¹ Por. AP 476n.

²⁷² AP 543.

misjonarzem, co zostało określone „źródłem odnowy naszej posługi na Kontynencie oraz nowym początkiem dla Nowej Ewangelizacji naszych narodów”²⁷³.

Nowa ewangelizacja to również zadanie i wyzwanie dla Kościoła w Polsce. To właśnie w trakcie pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny papież Jan Paweł II po raz pierwszy użył określenia „nowa ewangelizacja”²⁷⁴. Podczas Mszy św. w sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile-Nowej Hucie 9 czerwca 1979 r. papież odwołał się do drewnianego prostego krzyża, który hutnicy postawili w roku Millenium Chrztu Polski. Jego zdaniem ten krzyż jest znakiem, „że na progu nowego Tysiąclecia – w te nowe czasy i nowe warunki – wchodzi na nowo Ewangelia”²⁷⁵. Jak stwierdzają komentatorzy słynne słowa z homilii z placu Zwycięstwa w Warszawie „Niech zstąpi Duch Twój! I odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi”, można uznać za zapowiedź nowej ewangelizacji w Polsce²⁷⁶. Wskazują one, że nowa ewangelizacja to „głoszenie i przyjęcie Orędzia Chrystusowego zarówno w życiu indywidualnym, jak i w życiu społecznym – narodu, kraju”²⁷⁷. Jan Paweł II wzywał, aby od siebie wymagać i aby budować człowieczeństwo na prawdzie²⁷⁸. Zachęcał też do odbudowywania i pogłębiania społecznego zaufania, nadszarpniętego w Polsce m. in. stanem wojennym oraz wieloletnim utrzymywaniem się systemu komunistycznego²⁷⁹.

Św. Jan Paweł II poruszył również temat nowej ewangelizacji w trakcie trzeciej pielgrzymki do Polski na zakończenie Kongresu Eucharystycznego w Warszawie w roku 1987. Zaapelował wtedy do wiernych, aby pamiętali, że nawet jeśli nie podejmują posługi na terenach misyjnych, to i tak cały Kościół jest misyjny. Stąd też Polska „wciąż potrzebuje nowej ewangelizacji”²⁸⁰. Program czwartej pielgrzymki papieża z 1991 r., opartej o Dekalog, również był bardzo konkretnym ukazaniem tego,

²⁷³ Por. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Przesłanie V Konferencji Ogólnej do Narodów Ameryki Łacińskiej i Karaibów*, 3, [w:] *Aparecida, Jesteśmy...*, dz. cyt., s. 285.

²⁷⁴ Abp G. Ryś zauważył, że to, że Jan Paweł II po raz pierwszy powiedział o potrzebie nowej ewangelizacji w Krakowie w roku 1979 r. wiązało się z doświadczeniem spotkania z Ruchem Światło-Życie i z jego założycielem ks. Franciszkiem Blachnickim, zwracającym uwagę potrzebę działania w parafiach w małych grupach, por. bt, *Bp Ryś o nadużywaniu pojęcia Nowej Ewangelizacji*, <https://nowaewangelizacja.org/bp-rys-o-naduzywaniu-pojecia-nowej-ewangelizacji/>, (dostęp: 04.09.2022 r.).

²⁷⁵ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej w sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile-Nowej Hucie*, 9 VI 1979, [w:] *Pielgrzymka do Ojczyzny*, Warszawa 1979, s. 278.

²⁷⁶ K. Pawlina, *Nowa ewangelizacja i jej realizacja w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 1995, s. 89.

²⁷⁷ Tamże, s. 90.

²⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Słowo do młodzieży przed Apelem Jasnogórskim*, 18 VI 1983 Częstochowa, [w:] *Pokój Tobie, Polsko!*, Warszawa 1983, s. 134.

²⁷⁹ Por. Jan Paweł II, *Homilia podczas uroczystej Mszy świętej na hipodromie wrocławskim*, 21 VI 1983 Wrocław, [w:] *Pokój Tobie...*, dz. cyt., s. 224.

²⁸⁰ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego*, [w:] *Trzecia Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, Warszawa 1991, s. 297, por. W. Śmigiel, *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Roczniki Teologiczne”, t. LXI, z. 6 (2014) s. 43n.

jak powinna być realizowana nowa ewangelizacja²⁸¹. Papież zauważył wtedy, że wciąż mówi się o potrzebie nowej ewangelizacji. Świadomość tego zrodziła się zwłaszcza po II Soborze Watykańskim i choć dotyczy ona starego kontynentu i starych, chrześcijańskich społeczeństw, to jest to jednak ewangelizacja nowa²⁸².

Odpowiedzialnymi za krzewienie i realizację nowej ewangelizacji są przede wszystkim pasterze Kościoła, dlatego Jan Paweł II starał się zaszczerpieć wśród polskich biskupów wizję i potrzebę nowej ewangelizacji. Jej istotę i szczegółowy program nakreślił polskim hierarchom w trakcie wizyty *ad limina Apostolorum* w 1993 r. Wyjaśnił wtedy, że nowa ewangelizacja to wielki połów dusz ludzkich, wysiłek ewangelizacyjny, „który powinien pójść w dwóch kierunkach: wszerz *ad extra* oraz w głąb *ad intra*”²⁸³. Papież wskazał polskim biskupom zgromadzonym w Rzymie trzy dary-drogowskazy Ducha Świętego, najważniejszego podmiotu ewangelizacji, które powinny być dla nich w dziele nowej ewangelizacji inspiracją. Są nimi: nauczanie II Soboru Watykańskiego, które jest, jego zdaniem, ciągle żywym wezwaniem i zadaniem, które czeka na realizację, także w Polsce; tekst *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, będącego źródłem przekazywanych zasad wiary i moralności, a także wnioski płynące z Synodu Biskupów Europy z 1991 r. oraz powstała na bazie tego synodu Deklaracja, która wyznacza kierunki i metody pracy ewangelizacyjnej dla Kościoła w Europie²⁸⁴.

Wspomnianą ewangelizacją *ad intra* powinni być objęci, zdaniem papieża, w pierwszej kolejności kapłani²⁸⁵ oraz wierni świeccy, mający swoje miejsce w Kościele na mocy sakramentów chrztu i bierzmowania, zwłaszcza zrzeszeni w różnych organizacjach, stowarzyszeniach oraz ruchach²⁸⁶. Jan Paweł II polecił objąć w ramach nowej ewangelizacji *ad intra* szczególną troską również rodziny i młodzież²⁸⁷.

²⁸¹ Por. K. Pawlina, *Nowa...*, dz. cyt., s. 92-95.

²⁸² Jan Paweł II, *Protest błogosławionego ojca Rafała*, Homilia podczas Mszy świętej w parku Agrykola, 9 VI 1991 Warszawa, OsRomPol, 12(1991) nr specjalny, s. 114.

²⁸³ K. Pawlina, *Nowa...*, dz. cyt., s. 95.

²⁸⁴ Por. Tamże; por. Jan Paweł II, *Kościół wspólnotą ewangelizującą*, Przemówienie do Biskupów polskich, 12 I 1993 Watykan, [w:] *U progów Apostolskich. Wizyta Biskupów polskich „ad limina Apostolorum” 9-18 stycznia 1993*, Warszawa 1993, s. 11-12.

²⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *Kościół wspólnotą...*, dz. cyt., s. 17-18; PDV 2. 10. 18. 22; A. Lewek, *Idea i sens nowej...*, art. cyt., s. 50.

²⁸⁶ Por. Tamże, s. 12-13; J. Kochel, *Lekcja religii szansą dla ewangelizacji*, „Polonia Sacra” 22 (2018) nr 2 (51), s. 22n. P. Synoś, *Ewangelizacja wspólnotowa zrodzona z doświadczenia komunii Kościoła*, „Roczniki Teologii Duchowości”, t. 5(60) – 2013, s.38n.

²⁸⁷ Por. Tamże, s. 14-16; Cz. Parzyszek, *Drogi nowej ewangelizacji w rodzinie i przez rodzinę*, „Studia Theologica Varsaviensia” 53 1 (2015), s. 37-56; I. Zielonka, *Małżeństwo w kontekście nowej ewangelizacji*, „Teologia i Moralność”, t. 12 (2012), s. 121-133; Z. Zarembski, *Pastoralne wsparcie małżeństwa i rodziny w poszanowaniu życia*, „Teologia i Moralność” t. 12, nr 2 (22) 2017, s. 97-111; A. Skreczko, *Ewangelizacja w rodzinie i przez rodzinę*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. VI (2007), s. 118-128; K. Gryz, *Światowość a ewangelizacja młodzieży bierzmowanej*, „Pedagogika Katolicka” nr 31

Jego zdaniem Kościół powinien zawsze być obecny w życiu narodu polskiego, a gdy chodzi o nową ewangelizację *ad extra*, nigdy nie może być z niej zwolniony. Jednym z głównych zadań Kościoła w dziele nowej ewangelizacji jest głoszenie nauki społecznej Kościoła, „która zawiera zasady niezbędne do zbudowania sprawiedliwego systemu społecznego i gospodarczego”²⁸⁸. Ważną kwestią jest również – ze względu na pojawiający się problem bezrobocia i zubożenia społeczeństwa – głoszenie „ewangelizacji pracy”, a także troska o ludzi kultury i wspólnoty polityczne²⁸⁹.

Należy wspomnieć, że w Kościele w Polsce działa lokalny odpowiednik Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, czyli Zespół ds. Nowej Ewangelizacji, współpracujący z Komisją Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa. Pracami Zespołu kieruje Przewodniczący wybrany przez Konferencję Episkopatu Polski, którym obecnie jest abp Grzegorz Ryś, metropolita łódzki. Do specyficznych zadań Zespołu należą między innymi: pogłębianie teologicznego i duszpasterskiego znaczenia nowej ewangelizacji; promowanie i popieranie – w ścisłej współpracy z Konferencją Episkopatu Polski – studium, szerzenia i wprowadzania w życie papieskiego Magisterium odnoszącego się do tematów związanych z nową ewangelizacją; upowszechnianie i wspieranie inicjatyw związanych z nową ewangelizacją, realizowanych w różnych Kościołach diecezjalnych oraz promowanie nowych, z udziałem sił obecnych w Instytutach Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeniach Życia Apostolskiego, jak również w stowarzyszeniach wiernych i w nowych wspólnotach; studiowanie i wspieranie wykorzystywania nowoczesnych form przekazu jako narzędzi nowej ewangelizacji; promowanie posługiwania się *Katechizmem Kościoła Katolickiego* jako zasadniczym i pełnym wykładem treści wiary dla ludzi naszych czasów²⁹⁰.

Zdaniem abp. G. Rysia, w centrum nowej ewangelizacji powinien być zawsze postawiony Pan Jezus²⁹¹. W ocenie hierarchy potrzeba było prorockiego charyzmatu, który miał Jan Paweł II, aby w Polsce w 1979 r. mówić o potrzebie nowej ewangelizacji, ponieważ w tamtych czasach „wszystkim wydawało się, że jedynym problemem jest

2/2022, s. 68n; A. Zellma, *Formy nowej ewangelizacji w realiach polskiej szkoły. Możliwości i ograniczenia*, [w:] *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, P. Mąkosa (red.), Rzeszów 2013, s. 41-56; S. Suwiński, *Wezwania nowej ewangelizacji i dar Światowych Dni Młodzieży*, „Teologia i Człowiek”, 35 (2016) 3, s. 145-160; M. Zajac, *Nowa ewangelizacja szansą powrotu do wartości*, [w:] *Nowa ewangelizacja...*, P. Mąkosa (red.), dz. cyt., s. 135-144; i in.

²⁸⁸ K. Pawlina, *Nowa...*, dz. cyt., s. 97.

²⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Kościół wspólnotą...*, dz. cyt., s. 24-26.

²⁹⁰ Por. Zadania Zespołu, <https://nowaewangelizacja.org/zespol-do-spraw-ne/cele/>, (dostęp: 13.10.2021 r.).

²⁹¹ M. Przeciszewski, *Abp Ryś: Krytyki Kościoła się nie obawiam, dzięki niej możemy zmierzyć się z prawdą o sobie*, <https://wiedz.pl/2021/06/01/abp-rys-krytyki-kosciola-sie-nie-obawiam-dzieki-niej-mozemy-zmierzyc-sie-z-prawda-o-sobie/>, (dostęp: 13.10.2021 r.).

komunizm, a innych problemów Kościoła w Polsce nie ma i mieć nie będzie”²⁹². Dotyczyło to zwłaszcza Nowej Huty, którą papież jako były biskup krakowski doskonale znał i wiedział, z jakim męczeństwem rozwijał się tam Kościół w okresie komunizmu. Metropolita łódzki podkreślił również, że bardzo istotnym było powołanie przez papieża Benedykta XVI Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, albowiem mocny już oddolnie nurt, mógł dzięki temu otrzymać formę instytucjonalną, oficjalne uznanie, co pokazało jak ten ruch jest ważny.

Jednym z problemów współczesności, na który wskazuje abp G. Ryś, jest coraz większa sekularyzacja życia, która oznacza, że aktywność religijna w społeczeństwach niegdyś chrześcijańskich traci swoje znaczenie. Rozrasta się tym samym taki obszar życia, na który religia nie ma żadnego wpływu, a całe obszary społeczeństwa i kultury zostają „odsunięte od dominującego wpływu religijnych instytucji czy symboli”²⁹³, przez co społeczeństwo staje się coraz mniej religijne²⁹⁴. Świat zmienia się szybko, a chrześcijanie nie nadążając, nie rozumiejąc i bojąc się tych zmian, przestają być Kościołem otwartym, stając się Kościołem zamkniętym²⁹⁵. Poprzez pojęcie „Kościoła otwartego” nie ma on jednak na myśli liberalnego podejścia do prawd wiary. Chodzi o podejście wychodzące do ludzi będących poza duszpasterstwem, wychodzenie poza grono osób już zaangażowanych. Jak stwierdził abp G. Ryś, „nowa ewangelizacja jest po prostu sposobem funkcjonowania Kościoła”²⁹⁶, nawróceniem pastoralnym, do którego wzywa papież Franciszek. Jest ona organicznie złączona z misjami *ad gentes* i działalnością pastoralną, przez które Kościół staje się „w Chrystusie jakby sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”²⁹⁷.

²⁹² Tamże, (dostęp: 13.10.2021 r.).

²⁹³ G. Ryś, *Nowa...*, art. cyt., s. 26.

²⁹⁴ Niezależnie „od pojawiających się symptomów powrotu do *sacrum*, całościowe spojrzenie na kulturę Zachodu jednoznacznie wskazuje na proces zanikania wpływu religii na poszczególne sfery życia indywidualnego i wspólnotowego określanego mianem desakralizacji/laicyzacji”, B. Chmiel, *Zanikanie świętości. Natura i źródła procesu desakralizacji w kulturze Zachodu*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 36 (2017) 1, s. 37-38. Również w Polsce, „współczesne ścieranie się tendencji sakralizacji i desakralizacji życia społecznego jest immanentną częścią dokonujących się zmian społecznych, świadczących o jakości życia, możliwości prowadzenia dialogu między tradycją a nowoczesnością”, por. A. Łapa, *Procesy sakralizacji i desakralizacji życia społecznego na przełomie XX i XXI wieku jako czynniki budowy ładu społecznego*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych”, I/2013, s. 141.

²⁹⁵ Tamże, s. 28.

²⁹⁶ Redakcja portalu Stacja7.pl, *Abp Ryś przed Kongresem o tym, czym jest nowa ewangelizacja*, <https://stacja7.pl/rozmowy/abp-rys-przed-kongresem-o-tym-czym-jest-nowa-ewangelizacja/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

²⁹⁷ KK 1.

4. Ewangelizacja a środki społecznego przekazu

Św. Paweł VI w swoim pierwszym Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu stwierdził, że należy doceniać to, w jaki sposób prasa, kino, radio, telewizja i inne środki społecznego oddziaływania wpływają na rozwój kultury, podnoszą w społeczeństwie rangę sztuki, pomagają w odpoczynku umysłowym, a także przyczyniają się do wzajemnego poznania się i porozumienia pomiędzy narodami. Oprócz tych zadań, zdaniem papieża, służą one również rozpowszechnianiu nauki Ewangelii²⁹⁸. Kościół potwierdził tę myśl również w dokumencie *Aetatis novae*. Dostrzeżono w środkach przekazu bardzo ważne narzędzie ewangelizacji i katechezy, które może wspomóc tradycyjne metody przekazywania Chrystusowego orędzia, jakimi od wieków były: świadectwo życia, nauka religii, osobisty kontakt, pobożność ludowa czy liturgia²⁹⁹. Dziś praktycznie niemożliwym jest wyobrażenie sobie życia rodziny ludzkiej bez obecności mediów³⁰⁰, które można określić „nowoczesnymi formami dobra”³⁰¹. Stąd też powinno się je wykorzystywać „w służbie prowadzonej przez Kościół reewangelizacji i nowej ewangelizacji współczesnego świata”³⁰².

Już w dokumencie *Inter mirifica* II Sobór Watykański stwierdził, że celem Kościoła katolickiego ustanowionego przez Chrystusa jest niesienie wszystkim ludziom zbawienia. Z przynaglenia, aby przepowiadać Ewangelię, rodzi się poczucie obowiązku wykorzystywania w tym celu również środków społecznego przekazu. Kościół czuje się także zobowiązany, aby uczyć ludzi, jak należy z tych środków korzystać, aby nie zaprzeczało to chrześcijańskiemu powołaniu i godności³⁰³. Zdaniem II Soboru Watykańskiego Kościołowi „przysługuje naturalne prawo używania i posiadania wszelkiego rodzaju owych środków, o ile są one konieczne lub pomocne w chrześcijańskiej działalności wychowawczej i w każdej jego pracy, podejmowanej dla zbawienia dusz”³⁰⁴. Wszyscy wierzący w Chrystusa powinni wykorzystywać je jak

²⁹⁸ Paweł VI, Orędzie na I. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu ważnymi elementami cywilizacji*, 1967, <https://www.paulus.org.pl/266,1-sdssp-pawel-vi-1967>, (dostęp: 20.02.2022 r.), por. W. Misztal, *Sprzymierzeniec w zwycięstwie dobra nad złem: Paweł VI wobec relacji chrześcijaństwo–media w orędziu na I Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, „Studia Socialia Cracoviensia” 7 (2015) nr 1 (12), s. 46.

²⁹⁹ AeN 11.

³⁰⁰ CV 73.

³⁰¹ T. Królak, *Dante, Szekspir, Benedykt XVI*, „Wiadomości KAI” 2012 nr 20 (1050), s.11 10-14.

³⁰² AeN 11.

³⁰³ Por. M. Lis, *Edukacja medialna: ważny postulat Inter mirifica*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*, A. Baczyński, M. Drózd, M. Legan (red.), Kraków 2013, s. 47-51.

³⁰⁴ DSP 3, por. B. Secler, *Kościół i media. Następstwa dekretu Inter mirifica*, [w:] *Między historią, politologią a medioznawstwem*, T. Wallas (red.), Poznań 2010, s. 209-220.

najskuteczniej w różnych pracach apostolskich, odpowiadając przez to współczesnym ludziom na nurtujące ich pytania językiem dla nich zrozumiałym³⁰⁵. Chrześcijanie powinni również uprzedzać „szkodliwe inicjatywy, szczególnie tam, gdzie postęp religijny i moralny wymaga pilniejszej aktywności”³⁰⁶. Działanie Kościoła poprzez środki społecznego przekazu ma prowadzić ostatecznie do integralnego postępu człowieka i całej ludzkości na trzech płaszczyznach: duchowej, intelektualnej i materialnej³⁰⁷. Dlatego obowiązek posługiwania się nimi spoczywa zarówno na pasterzach, którzy powinni wykorzystywać je, aby realizować swoją misję nauczania, jak też i na wiernych świeckich. Świeccy powinni poprzez media dawać świadectwo swojej przynależności do Chrystusa, a także wspierać duszpasterską działalność Kościoła poprzez swoje uzdolnienia w kwestiach technicznych, ekonomicznych, kulturalnych i artystycznych³⁰⁸.

Instrukcja *Communio et progressio* podkreśla, że środki społecznego przekazu mogą być bardzo użyteczne w przekazie Ewangelii³⁰⁹. Według dokumentu, „podobnie jak Chrystus w swoim ziemskim życiu ukazał w sobie najdoskonalszy wzór Przekaziciela, jak Apostołowie używali środków przekazu, będących wówczas do ich dyspozycji, tak samo za naszych dni powinno się korzystać z pomocy nowoczesnej techniki w pracy apostolskiej”³¹⁰. Chrześcijanin nie może zatem uważać, że wiernie wypełnia nakaz Chrystusa, jeśli przechodzi obojętnie obok udogodnień, które dają w głoszeniu Ewangelii środki społecznego przekazu. Dokument *Communio et progressio* stwierdza, że coraz bardziej rozwijające się środki społecznego przekazu, otwierają przed ludźmi nowe możliwości, pozwalające realizować ewangeliczne posłannictwo. Zaznacza również, że w Kościele istnieje coraz większa świadomość obowiązku korzystania z tych środków³¹¹. Kościół byłby „winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali”³¹². Stanowi

³⁰⁵ T. Zasępa, P. Olekšak, *50 lat po ogłoszeniu Inter mirifica – nowe wyzwania*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 32.

³⁰⁶ Tamże, 13.

³⁰⁷ A. Kurnik, *W polu dobra i zła. Kilka uwag o roli soborowego dekretu Inter mirifica*, „*Studia Socialia Cracoviensia*” 5 (2013) nr 2 (9), s. 12.

³⁰⁸ DSP 13.

³⁰⁹ Jak zauważył abp W. Depo, „Ze względu na rozległość omawianych w niej spraw odważnych i trudnych, instrukcję tę określa się jako «Wielką kartę wolności informacji»”, por. W. Depo, *Pięćdziesiąt lat po Inter mirifica: doświadczenie polskie*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 16.

³¹⁰ CeP 126.

³¹¹ Por. CeP 128; CeP 182. W tej misji pracownicy mediów muszą autentycznie pokochać człowieka i zachowywać prawo moralne, por. A. Baczyński, *Informacja w służbie człowieka z perspektywy Inter mirifica*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 127.

³¹² EN 45.

to realizację Chrystusowego wezwania skierowanego do apostołów: „Co mówię wam w ciemności, powtarzajcie na świetle, a co słyszycie na ucho, rozgłaszajcie na dachach” (Mt 10, 27). Nie ulega wątpliwości, że w środkach społecznego przekazu Kościół uzyskał „nowe i skuteczne formy świętego oddziaływania, współczesną ambonę”³¹³ i może przez nie przemawiać do rzesz.

Papież Paweł VI swoje ósme orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu poświęcił wprost tematowi środków społecznego przekazu i ewangelizacji³¹⁴, zbieżnym z przygotowywanym wówczas synodem biskupów o ewangelizacji, którego owocem jest adhortacja *Evangelii nuntiandi*. W orędziu tym papież powołał się na treść swojej encykliki *Ecclesiam suam*, w której zauważył, że Kościół zyskuje nowe siły i potrzebę przelania tych sił na innych oraz świadomość „konieczności głoszenia wszędzie dobrej nowiny”³¹⁵ wtedy, gdy odkrywa, kim jest i jaki jest cel jego istnienia. Zdaniem Pawła VI Kościół musi wypełniać obowiązek ewangelizowania zgodnie z obliczem czasów, w których żyje, a obecna epoka jest szczególnym czasem rozwoju środków masowego przekazu³¹⁶. Ewangelizacja, będąca fundamentalnym elementem misji Kościoła, choć musi dokonywać się przede wszystkim przez życie liturgiczne, nie może bowiem pominąć innych środków³¹⁷. Kościół powinien ewangelizować wszelkimi dostępnymi mu sposobami i ma prawo być w nich obecny ze swoimi tradycjami: historyczną, kultową, a zwłaszcza religijną i wychowawczą³¹⁸. Powinien mieć również możliwość organizowania własnych środków społecznego przekazu. Wiąże się to z jego podstawową zasadą wspólnoty głoszącej Ewangelię, a także wynika z prowadzonej przez niego obrony praw człowieka i promocji jego integralnego rozwoju.

³¹³ Tamże, por. Jan Paweł II, Orędzie na 35. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rozgłaszajcie to na dachach: Ewangelia w epoce globalnej komunikacji*, 2001, <https://www.paulus.org.pl/232,35-sdssp-jan-pawel-ii-2001>, (dostęp: 08.09.2022 r.); M. Łuczak, Ewangelia głoszona „na dachach”, <https://e-civitas.pl/pl/kosciol/ewangelia-gloszona-na-dachach>, (dostęp: 08.09.2022 r.).

³¹⁴ Paweł VI, Orędzie na 8. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu i ewangelizacja*, 1974, <https://www.paulus.org.pl/259,8-sdssp-pawel-vi-1974>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

³¹⁵ ES 64.

³¹⁶ Paweł VI, Orędzie na 8. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.).

³¹⁷ Paweł VI, Orędzie na 7. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki masowego przekazu a umocnienie i propagowanie wartości duchowych*, (1973), <https://www.paulus.org.pl/260,7-sdssp-pawel-vi-1973>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. W. Misztal, *Mass media i czerpanie z wartości duchowych w świetle orędzia Pawła VI na VII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. „Analecta Cracoviensia” 47 (2015), s. 52-53.

³¹⁸ Paweł VI, Orędzie na 10. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu wobec podstawowych praw i obowiązków człowieka*, 1976. <https://www.paulus.org.pl/257,10-sdssp-pawel-vi-1976>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

Wielkim promotorem wykorzystywania środków społecznego przekazu w nowej ewangelizacji był św. Jan Paweł II. Już w *Redemptoris missio* zauważył on, że środki społecznego przekazu mają obecnie wielkie znaczenie i że są dla wielu ludzi, zwłaszcza dla młodych pokoleń, głównym narzędziem pozyskiwania informacji. Są również przewodnikiem dla życia jednostek, rodzin czy nawet całych społeczeństw³¹⁹. W Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w roku 1985 papież zaznaczył, że środki te mogą stać się „potężnymi kanałami przekazywania Ewangelii, czy to na poziomie preewangelizacji, czy też na poziomie dalszego pogłębiania wiary”³²⁰. Oczywiście było dla niego, że Kościół w misji ewangelizacyjnej powinien wykorzystywać możliwości technologii, zwłaszcza komputerowej i satelitarnej. Jego zdaniem, najistotniejsze i najpilniejsze orędzie Kościoła dotyczące poznania osoby Jezusa Chrystusa i ofiarowanej przez Niego światu drogi zbawienia musi być przez Kościół przekazywane z miłością wszystkim ludziom, a pomoc w tym mogą właśnie media³²¹.

Kościół wezwany jest nie tylko do wykorzystywania mediów dla szerzenia Ewangelii, ale także do tego, aby – za ich pomocą – starać się zespolic zbawcze orędzie z „nową kulturą”, tworzoną przez współczesne potężne narzędzia społecznego komunikowania³²². W *Redemptoris missio* Jan Paweł II nazwał świat środków społecznego przekazu pierwszym współczesnym „areopagiem”³²³, który nie może zostać przez wierzących w Chrystusa zaniedbany. Środki przekazu jednoczą dziś ludzkość i czynią z niej „światową wioskę”³²⁴. W ocenie św. Jana Pawła II błędnie przyznaje się większe przywileje innym narzędziom ewangelicznego przepowiadania i formacji, a media w duszpasterstwie traktuje się drugorzędnie, powierzając je inicjatywie jednostek, czy co najwyżej jakimś małym grup. Według papieża może to wynikać

³¹⁹ RMis 37.

³²⁰ Jan Paweł II, Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, 1985, <https://www.paulus.org.pl/248,19-sdssp-jan-pawel-ii-1985>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. J. Miąso, *Podstawy personalistycznej pedagogiki medialnej Jana Pawła II*, [w:] *Współczesne media...*, dz. cyt., s. 329.

³²¹ Jan Paweł II, Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Misja Kościoła w erze komputerów*, 1990, <https://www.paulus.org.pl/243,24-sdssp-jan-pawel-ii-1990>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. P. Przysucha, *Ewangelizacja w cyberprzestrzeni w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka*, „Studia Sandomierskie” 24 (2017), s. 237-238.

³²² RS 2.

³²³ Por. J. Kloch, *Internet a duszpasterstwo: filozofia umiaru*, „Więź” 44 (2001) nr 2, http://www.wiez.com.pl/index.php?s=miesiecznik_opis&id=227&t=951, (dostęp: 10.09.2022 r.); D. Kuczwał, *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, „PERSPECTIVA Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, Rok IX 2010 Nr 1 (16), s. 72-73.

³²⁴ RMis 37c. To stwierdzenie jest wyraźnym nawiązaniem do określenia wybitnego medioznawcy Huberta Marshalla McLuhana z jego książki „Galaktyka Gutenberga: Tworzenie człowieka typograficznego” z 1962 r., por. H. M. McLuhan, *The Gutenberg Galaxy. The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, 1962, s. 21.

z braku zrozumienia, że zaangażowanie się Kościoła w środki społecznego przekazu nie polega jedynie na poszerzeniu zasięgu działania, ale również na zewangelizowaniu współczesnej kultury. Nie chodzi bowiem jedynie o to, aby przez media głosić Ewangelię i przekazywać naukę Chrystusa, ale o to, by przepoić tworzącą się „nową kulturę” myśleniem i stylem ewangelicznym.

Papież zauważa jednak, że jest to problem złożony, albowiem ta nowa kultura rodzi się nie tyle z przekazywanych treści, ale z samego faktu, że istnieją nowe sposoby przekazu z nowymi językami, nowymi technikami i nowymi postawami psychologicznymi³²⁵. Dlatego kultura Kościoła, która jest kulturą pamięci, może uchronić tworzącą się kulturę mediów – opartą często na szybko tracących na znaczeniu przemijających informacjach – „od skłonności do zapominania, która niszczy nadzieję”³²⁶. Nie ulega wątpliwości, że ważnym dla św. Jana Pawła II aspektem nowej ewangelizacji w środkach społecznego przekazu była konieczność inkulturacji Ewangelii. W posynodalnej adhortacji *Ecclesia in Africa* Jan Paweł II zauważył, że we współczesnej epoce środki przekazu są już nie tylko odrębnym światem, ale także osobną kulturą i cywilizacją, do której Kościół jest posłany, aby nieść jej Dobrą Nowinę zbawienia. Dlatego chrześcijanie muszą wejść w ten wirtualny świat, muszą dać się „przeniknąć przez tę nową cywilizację i kulturę, po to jednak, by umieć je właściwie wykorzystać”³²⁷.

Wiek XXI przyniósł szczególny rozwój środków społecznego przekazu, co miało swoje przełożenie na kolejne wypowiedzi magisterium Kościoła. W orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2000 r. Jan Paweł II zauważył, że korzystanie z mediów w głoszeniu Chrystusa to „nieodzowna część ewangelizacyjnej misji Kościoła”³²⁸. W jego ocenie w nowym tysiącleciu media mogą odgrywać kluczową rolę

³²⁵ Tamże.

³²⁶ Jan Paweł II, Orędzie na 33. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki przekazu cenną pomocą dla tych, którzy szukają Ojca*, 1999, <https://www.paulus.org.pl/234,33-sdssp-jan-pawel-ii-1999>, (dostęp 22.03.2022 r.), por. W. Pobudzin, *Media a liberalizm*, „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 18/1 (2011), s. 213; Temat ewangelizacji kultury i inkulturacji Ewangelii Jan Paweł II podjął również w *Pastores gregis*, gdzie stwierdził, że „stanowią one część nowej ewangelizacji i dlatego są zadaniem złączonym z funkcją biskupa”. Papież zwrócił się w owym dokumencie do pasterzy Kościoła, aby umożliwili kandydatom do kapłaństwa możliwość formacji w zakresie wykorzystywania środków społecznego przekazu w dziele nowej ewangelizacji, por. PG 30.

³²⁷ EA 71, por. S. Górzna, *Inkulturacja w nauczaniu papieża Jana Pawła II i w dokumentach Kurii Rzymskiej*, „Studia Elbląskie” XVIII (2017) s. 530; M. Makuła, *Social media jako narzędzie ewangelizacji i komunikacji w Kenii*, „Studia Elckie” 21 (2019), nr 4, s. 474-475.

³²⁸ Jan Paweł II, Orędzie na 34. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Głosić Chrystusa na progu nowego tysiąclecia*, 2000, <https://www.paulus.org.pl/233,34-sdssp-jan-pawel-ii-2000>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

w ewangelizacji bezpośredniej oraz w przekazywaniu prawd i wartości umacniających i podkreślających ludzką godność. Stąd obecność Kościoła w mediach jest ważnym aspektem inkulturacji Ewangelii, jakiej wymaga nowa ewangelizacja, a do której Duch Święty wzywa Kościół na całym świecie³²⁹. Aby jednak mogło to mieć miejsce, wspólnota wierzących powinna najpierw starać się zrozumieć rzeczywistość środków przekazu, poznać ich cele i struktury, a także sposoby i formy działania³³⁰.

Szczególnym wynalazkiem, charakterystycznym dla XXI w., jest sieć internetowa i związane z nią nowe media³³¹. Już w 1997 r. św. Jan Paweł II pytał: „Czy w tradycyjnych środkach przekazu jest jeszcze miejsce dla Chrystusa? Czy możemy domagać się miejsca dla Niego w nowych mediach?”³³². Internet jest według papieża nowym forum głoszenia Ewangelii. W Orędziu z 2002 r. stwierdził on, że podobnie jak epoka wielkich odkryć, renesans i wynalezienie druku, rewolucja przemysłowa oraz narodziny nowoczesnego świata miały charakter przełomowy i wymagały nowych form ewangelizacji, tak również obecnie – w trakcie trwania rewolucji w sferze komunikacji i przekazywania informacji – Kościół po raz kolejny stoi na progu ważnych przemian³³³.

Zdaniem papieża „nowy świat cyberprzestrzeni pobudza Kościół do uczestnictwa w tej wspaniałej przygodzie, jaką jest wykorzystanie potencjału nowych technologii w dziele głoszenia Dobrej Nowiny”³³⁴. Jest to realizacja Chrystusowego zaproszenia „Wypłyn na głębię!” (Łk 5, 4). Dzięki wykorzystaniu środków społecznego przekazu, a zwłaszcza nowych mediów, przepowiadanie Kościoła zwielokrotni się oraz obejmie

³²⁹ Jan Paweł II, Orędzie na 35. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rozgłaszajcie to na dachach: Ewangelia w epoce globalnej komunikacji*, 2001, <https://www.paulus.org.pl/232,35-sdssp-jan-pawel-ii-2001>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³³⁰ AeN 8.

³³¹ Nowe media, czyli media elektroniczne, cyfrowe, oparte na technologii internetowej, por. K. Gryz, *Realizacja funkcji ewangelizacyjnej nowych mediów na podstawie wybranych mediów społecznościowych Archidiecezji Częstochowskiej*, Toruń 2021, s. 6-21; K. Gryz, *Wykorzystanie nowych mediów przez media tradycyjne na przykładzie Tygodnika Katolickiego „Niedziela” i Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”*, Toruń 2022, s. 20-41. J. Skrzypczak, *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań 1999, s. 375; M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly, *Nowe media. Wprowadzenie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2009, s. 19; L. Manovich, *Język nowych mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 91-118; P. Levinson, *Nowe nowe media*, M. Zawadzka (tłum.), Kraków 2010; A. M. Kaplan, M. Haenlein, *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons”, Vol. 53, nr 1, 2010, s. 59-68. M. Laskowska, *Nowe media w służbie człowieka. Zarys problematyki w kontekście etyki i aksjologii mediów*, „Teologia Praktyczna” tom 13 (2012), s. 123-137.

³³² Jan Paweł II, Orędzie na 31. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Głosić Jezusa - Droge, Prawdę i Życie*, 1997, <https://www.paulus.org.pl/236,31-sdssp-jan-pawel-ii-1997>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³³³ Jan Paweł II, Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii*, 2002, <https://www.paulus.org.pl/231,36-sdssp-jan-pawel-ii-2002>, (dostęp: 20.02.2022 r.).

³³⁴ Tamże, (dostęp: 20.02.2022 r.).

obszar „nowej kultury”, którą nowe media stworzyły³³⁵. Kościół musi zawsze głosić swoje orędzie w sposób dostosowany do danej epoki i do kultury poszczególnych narodów i ludów, co oznacza, że „dzisiaj musi to czynić w ramach tworzącej się kultury środków przekazu i do niej się zwracać”³³⁶.

Dokument Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Kościół a Internet* zawiera stwierdzenie, że „Kościół potrzebuje zrozumienia Internetu”, jeśli chce prowadzić „skuteczny dialog z ludźmi – zwłaszcza młodymi – którzy przesiąknięci są doświadczeniem tej nowej technologii, a także by móc ją dobrze wykorzystać”³³⁷. Pokazuje to, jak kluczową rolę w nowej ewangelizacji mogą odegrać nowe media. Pozostaje pytanie, czy zostaną przez Kościół profesjonalnie wykorzystane. Stąd, aby posługiwać się nowymi mediami w dziele nowej ewangelizacji, konieczne jest posiadanie wiedzy technicznej, znajomości języka mediów, a także uwzględnienie „praw teologicznych”, wynikających z misji ewangelizacyjnej³³⁸. Dotyczy to zwłaszcza mediów cyfrowych, ponieważ Internet przewyższa wszystkie pozostałe media, dając bezpośredni i natychmiastowy dostęp do wielu ważnych zasobów religijnych i duchowych, takich jak: biblioteki, muzea czy miejsca kultu, a także dokumenty i nauczanie Magisterium, pisma Ojców i Doktorów Kościoła oraz duchowa mądrość wieków historii. Sprawujący władzę w Kościele powinni „wykorzystywać «pełen potencjał 'epoki komputerów' dla służby ludzkiemu i transcendentnemu powołaniu każdej osoby i w ten sposób oddać chwałę Ojcu, od którego pochodzi wszelkie dobro»” oraz stosować „tę wybitną technologię w wielu różnych aspektach misji Kościoła”³³⁹.

³³⁵ P. Maciaszek, *Nowa ewangelizacja przez nowe media*, „Kultura – Media – Teologia”, 11/2012, s. 10, por. K. Stępnia, *Biuletyn Katechetyczny* (96), „Collectanea Theologica” 85(2015) nr 4, s. 215-222.

³³⁶ AeN 8; Jednocześnie niesie ona różne zagrożenia, por. P. Drzewiecki, *Kościół wobec problemu uzależnień od korzystania z mediów*, „Studia Katechetyczne” 16 (2020), s. 11n.

³³⁷ KaI 5; por. M. Wrzos, *Osoby o zadeklarowanym różnym stopniu religijności, a korzystanie z internetowych mediów chrześcijańskich, w tym misyjnych, w Polsce. Badania pastoralno-prasoznawcze*, „Annales Missiologici Posnanienses” t. 25 (2020), s. 127-128; P. Siuda, *Religia a internet. O przenoszeniu religijnych granic do cyberprzestrzeni*, Warszawa 2010, s. 198.

³³⁸ Kładzie na to nacisk sam papież Franciszek, zdaniem którego, aby przełożyć treści religijne na język współczesności, konieczna jest znajomość i rozumienie języka mediów, por. R. Nęcek, *Edukacja medialna w nauczaniu społecznym papieża Franciszka*, Kraków 2016, s. 38. Brak profesjonalizmu „uwidacznia się między innymi w tym, że wiele stron internetowych określanych mianem katolickich tylko częściowo wykorzystuje potencjał Internetu”, albo „zawierają wiele informacji i opinii, ale rzadko stawiają sobie cel ewangelizacyjny”, por. Cz. Parzysek, *Znaczenie nowej...*, dz. cyt., s. 224-225. Ewangelizacja prowadzona poprzez Internet wiąże się z wieloma szczegółowymi, wciąż rodzącymi się pytaniami. Media te są bowiem wciąż w fazie głębokich i szybkich przemian, co wymaga pogłębionej refleksji teologicznopastoralnej, por. Z. Hanas, *Ewangelizacja przez Internet*, [w:] *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, W. Przygoda, E. Robek (red.), Sandomierz 2011, s. 397; P. Urbaniak, *The autonomy on the media market as an element of journalistic culture*, „Media – Kultura – Społeczeństwo”, nr 7–8 (2012–2013), s. 41n.

³³⁹ KaI 10.

Dlatego tak konieczna jest profesjonalna formacja w zakresie komunikacji wśród zaangażowanych w duszpasterstwo i wiernych³⁴⁰.

Zalecenie rozszerzenia działania ewangelizacyjnego o nowopowstającą rzeczywistość sieci cyfrowej, którego dokonał św. Jan Paweł II³⁴¹, było zadaniem pionierskim i trudnym, zwłaszcza, że papież podjął się go praktycznie w tym samym czasie, gdy technologia ta stawała się coraz bardziej popularna. Kościół, kierowany przez Jana Pawła II, podchodził do nowego środka międzyludzkiej komunikacji, jakim był wówczas Internet, zarówno z realizmem, jak i z zaufaniem. Papież był świadomy tego, że sieć internetowa – podobnie jak istniejące wcześniej środki komunikacji międzyludzkiej – nie jest celem samym w sobie. Wiedział, że dobrze wykorzystany Internet – gdy posługujący się nim będą w pełni świadomi jego zalet i wad – może stworzyć doskonałe warunki dla ewangelizacji³⁴². Dlatego wzywał ludzi Kościoła, aby nie lękali się mediów³⁴³. Zdaniem ks. Michała Drożdża, nikt w tak uniwersalny i profetyczny sposób, jak Jan Paweł II, nie widział świata i zachodzących w nim tendencji cywilizacyjnych. Wołanie papieża, aby nie lękać się mediów, spotkało się ze szczególną sympatią i pozytywną odpowiedzią świata środków społecznego przekazu³⁴⁴.

Benedykt XVI, odwołując się do kwestii ewangelizacji poprzez nowe media, przestrzegał przed tworzeniem w sieci jedynie swego „profilu społecznościowego”. Jego zdaniem, aby chrześcijanin prawdziwie realizował misję nowej ewangelizacji w mediach, powinien być „osobą autentyczną i refleksyjną”³⁴⁵, a także angażującą się

³⁴⁰ AP 486, por. M. Przybysz, *Nowe życie w Chrystusie w nowej ewangelizacji w mediach*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 23/2 (2015), 311-328 s. 319

³⁴¹ T. Goban-Klas, *Teolodzy, etycy, mediolodzy, pedagogzy – łączcie się!*, [w:] *Teologia środków społecznego przekazu*, J. Olędzki (red.), Warszawa 2018, s. 124.

³⁴² Rewolucje komunikacyjne sprawiły, że „w kręgu współczesnego człowieka pojawiły się dziesiątki kultur, równie znaczących jak własna rodzima kultura narodowa”, co doprowadziło do tego, że również „dyskurs międzykulturowy musiał ulec głębokiemu przeformułowaniu i przewartościowaniu”, por. B. Zeler, *Interrupted Dialogue (“Friend”/“Foe” Conflict in New New Media)*, “Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing”, Vol 4 No 3 S1, December 2015, s. 61. Stanowi to z jednej strony wyzwanie ewangelizacyjne, ale jest również wielką szansą dla głosicieli Chrystusa. Media są bowiem nie tylko rodzicem nowej kultury i jej wychowawcą, ale także naturalnym sprzymierzeńcem i forpocztą „wszystkiego, co dobre, w tym ewangelizacji w jej bogactwie form, środków, treści i darów”, por. W. Misztal, *Środki społecznego przekazu jako narzędzie ewangelizacji: preewangelizacja, postewangelizacja*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 78.

³⁴³ Por. RS 14.

³⁴⁴ M. Drożdż, *Media przestrzeni dialogu z człowiekiem. Inspiracje soborowe w myśli Jana Pawła II*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 86-87; por. G. Łęcicki, *Jan Paweł II – papież mediów*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, r. XII (2017) Nr 1(34), s. 150n.

³⁴⁵ Benedykt XVI, Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej*, 6, OsRomPol 2011, nr 3, s. 9. Jak zauważa ks. Michał Jędrzejki, „Podstawą nowej ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu jest ludzkie pragnienie i potrzeba relacji”, M. Jędrzejki, *Nowa ewangelizacja w świetle...*, dz. cyt., s. 259;

w to, co komunikuje. Nowa ewangelizacja nie jest tylko publikowaniem wyraźnie religijnych treści, ale przede wszystkim konsekwentnym świadczeniem poprzez swój profil cyfrowy. Wyraża się to już w samym sposobie komunikowania, w podejmowanych przez użytkownika danego medium wyborach, deklarowanych i ukazywanych przez niego preferencjach czy też wyrażanych opiniach, które powinny być „głęboko spójne z Ewangelią, nawet wtedy, kiedy nie mówi się o niej w sposób wyraźny”³⁴⁶. Dlatego też głoszący Ewangelię w świecie cyfrowym nie może zapomnieć o dawaniu swoim życiem konsekwentnego świadectwa, które potwierdzi przekazywane przez niego orędzie.

Sieć internetowa, zdaniem Benedykta XVI, umożliwia ludziom dobrej woli – łączącym się w wirtualnych społecznościach wiary – wzajemne wspieranie się, a także zachęca do przezwycięzania odległości i izolacji³⁴⁷. Stąd fundamentem wszelkiej ewangelizacji musi być spotkanie żyjącego w świecie chrześcijanina z Chrystusem i drugim człowiekiem oraz zaproszenie innych do spotkania z Chrystusem, a nie jedynie jakimś programem działań³⁴⁸. Takie podejście do Internetu może uczynić go przestrzenią prawdziwie ludzką, dlatego Kościół chce wkroczyć na to nowe «forum», „uzbrojony w Ewangelię Chrystusa, Księcia Pokoju”³⁴⁹. Musi on jednak cały czas pamiętać, że nie jest to jakiś paralelny czy czysto wirtualny świat, ale jest on dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, elementem codziennej rzeczywistości. Dzięki nowym mediom można rozwiązać wiele ludzkich problemów, wspierać integralny rozwój osoby oraz tworzyć świat, rządzący się w większym stopniu sprawiedliwością, pokojem i miłością³⁵⁰. Dlatego są one cenną pomocą dla Kościoła w głoszeniu Ewangelii i wartości religijnych, w rozwoju dialogu i współpracy ekumenicznej czy międzyreligijnej oraz narzędziem obrony trwałych zasad niezbędnych do budowania społeczeństwa, które szanuje godność człowieka i dba o wspólne dobro wszystkich ludzi³⁵¹.

por. P. Drzewiecki, *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie? Teologia społeczności sieciowych w orędziach Benedykta XVI*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 (20), s. 60.

³⁴⁶ Ewangelizacja poprzez Internet powinna służyć innym w poznaniu Dobrej Nowiny o zbawieniu przez zobaczenie w głoszącym twarzy Chrystusa i usłyszenie Jego głosu. Zdaniem o. Michała Legana, „chrześcijańskie rozumienie przeżycia religijnego charakteryzuje chrystocentryzm – odtąd usprawiedliwione staje się owo pragnienie religijnych Greków, szukających oblicza Boga: «Chcemy zobaczyć Jezusa» (J 12, 21)”, por. M. Legan, *Obraz jako źródło ubogacenia ducha oraz szerzenia i umacniania królestwa Bożego. Analiza na podstawie soborowego Dekretu o środkach społecznego przekazywania myśli Inter mirifica*, [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo...*, dz. cyt., s. 185.

³⁴⁷ KaI 5.

³⁴⁸ S. Tokarek, *Ewangelizacja według Benedykta XVI*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” (2013), nr 33(348), s. 255; Por. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów (część II), OsRomPol (2012), nr 12, s. 23.

³⁴⁹ Benedykt XVI, *Orędzie na 45. Światowy...*, dz. cyt., s. 9.

³⁵⁰ EtI 5.

³⁵¹ RS 7; Benedykt XVI, *Spotkanie z polskimi...*, dz. cyt., (dostęp: 18.10.2021 r.).

Benedykt XVI zwrócił uwagę, że pod wpływem nowych technologii zmieniają się modele komunikacji, a także sposoby funkcjonowania relacji międzyludzkich³⁵². Jego zdaniem nowe technologie nie tylko wpływają na sposób komunikowania się ludzi, ale w ogóle zmieniają komunikację jako taką, co jest jednym z przejawów trwającej obecnie transformacji kulturowej, którą przyniosły współczesne media. Nowy sposób przekazu informacji i wiedzy rodzi zarazem nowe formy uczenia się i myślenia oraz daje bezprecedensową możliwość nawiązania kontaktów i budowania wspólnoty międzyludzkiej³⁵³. Zmiany te – jak stwierdza Benedykt XVI – są widoczne zwłaszcza u ludzi młodych, „którzy wychowali się w ścisłym kontakcie z nowymi technikami komunikacji i dobrze się czują w cyfrowym świecie”³⁵⁴ w przeciwieństwie do dorosłych, którym czasami świat ten wydaje się być obcy, albowiem musieli oni dopiero się uczyć rozumieć go i doceniać. Media mogą zatem stać się przestrzenią do większej humanizacji. Dzieje się to nie tylko dzięki rozwojowi technologicznemu, który stwarza większe możliwości komunikowania się i informowania, ale także „wtedy, gdy ich organizacji i celom przyświeca obraz osoby i dobra wspólnego, odzwierciedlający jej uniwersalne wartości”³⁵⁵. Nowe media powinny zatem skoncentrować się na tym, aby promować godność osób i narodów, wyraźnie kierować się w swoim działaniu miłością, a także służyć prawdzie i dobru, braterstwu naturalnemu i nadprzyrodzonemu³⁵⁶. To zaś służy pogłębianiu się jedności w rodzinie ludzkiej oraz etosowi społeczeństw.

Dzieje się tak, gdy media stają się narzędziami promocji udziału wszystkich ludzi we wspólnym poszukiwaniu tego, co jest słuszne³⁵⁷. Szczególnie mogą temu służyć

³⁵² Benedykt XVI, Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni*, 2009, <https://www.paulus.org.pl/224,43-sdssp-benedykt-xvi-2009>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. W. Mleczek, *Jak ewangelizować świat cyfrowy? Wskazania Benedykta XVI w orędziach na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Studia Socialia Cracoviensia” 6 (2014) nr 1 (10), s. 204-205; P. Bojko, *Media i komunikacja w orędziach papieskich na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu (2011-2016)*, „Nauczyciel i Szkoła” 2017/4, nr 64, s. 55.

³⁵³ Benedykt XVI, Orędzie na 45. Światowy Dzień..., dz. cyt., s. 9.

³⁵⁴ Tenże, Orędzie na 43. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.), por. W. Mleczek, *Jak ewangelizować...*, art. cyt., s. 199; K. Stefanowicz, *Działalność Kościoła...*, art. cyt., s. 241.

³⁵⁵ CV 73. „Nowa ewangelizacja społeczna musi być oparta na prawdziwym dobru człowieka, aby trwale ukazywała konsekwencje sprawiedliwości na poziomie uniwersalnym”, por. M. Jędrzejski, *Nowa ewangelizacja w świetle...*, dz. cyt., s. 157, por. Benedykt XVI, *Trzeba zwalczać społeczne i kulturowe nierówności w zglobalizowanym świecie. 16 V – Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu z okazji 50. rocznicy encykliki «Mater et Magistra»*, OsRomPol, 7/2011 s. 30-31.

³⁵⁶ Por. D. Guzek, *Ewangelia w sieci. Kościół katolicki wobec Internetu*, „Mosty. Antropologia – Medioznawstwo” 2008, t. V, s. 54; P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu: zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2 (2016), s. 146 145-161.

³⁵⁷ Benedykt XVI, Orędzie na 43. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.), por. W. Misztal, *Bóg i mass media w orędziach papieża Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Analecta Cracoviensia” 48 (2016), s. 109.

telefonii i sieć internetowa, które odmieniają oblicze samej komunikacji³⁵⁸. Benedykt XVI uważa, że nowa kultura komunikacji, która powstała dzięki nowym mediom, jest źródłem wielu różnych korzyści. Dzięki niej rodziny mogą utrzymywać kontakt, pomimo dzielących ich dużych odległości, a studenci i naukowcy mogą dużo łatwiej i szybciej uzyskać dostęp do różnych dokumentów, źródeł czy odkryć naukowych. Interaktywna natura nowych mediów daje również nowe możliwości nauki i komunikacji, co może mieć swoje przełożenie na postęp społeczny³⁵⁹. Może stać się to doskonałą przestrzenią dla dzieła nowej ewangelizacji, ponieważ „nowa przestrzeń cyfrowa, tzw. *cyberspace*, pozwala spotykać się i poznawać wartości i tradycje innych”³⁶⁰.

Wciąż aktualne jest zatem wezwanie papieża Benedykta XVI, którym zwrócił się on zwłaszcza do młodych katolików, aby do cyfrowego świata wnosili świadectwo swojej wiary oraz uważali za swój obowiązek wprowadzanie w kulturę tego nowego środowiska komunikacyjno-informacyjnego wartości, na których opiera się ich życie³⁶¹. Jak w czasach apostołskich ewangelizacja wśród ludów pogańskich – aby mogła być skuteczna i dotrzeć do ich serc i umysłów – potrzebowała zrozumienia ich kultury i obyczajów, tak samo dzisiejsze „głoszenie Chrystusa w świecie nowych technologii wymaga dogłębnego ich poznania, aby móc je potem odpowiednio wykorzystać”³⁶². Benedykt XVI nowe media określił mianem „cyfrowego kontynentu”, potrzebującego nowej ewangelizacji. Kontynent ten nie jest jednak, jak zauważył papież Franciszek „po prostu technologią, ale tworzą go realni ludzie”, którzy „mają w swoim wnętrzu: własne nadzieje, własne cierpienia, własne lęki, poszukiwanie prawdy, piękna i dobra”³⁶³.

³⁵⁸ Tenże, Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu na rozdrożu między gwiazdorstwem a służbą. Szukać prawdy, by się nią dzielić*, 2008. <https://www.paulus.org.pl/225,42-sdssp-benedykt-xvi-2008>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁵⁹ Benedykt XVI, Orędzie na 43. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.), por. K. Bernat, *Media i dziennikarstwo w świetle nauczania papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, [w:] *Formy dziennikarstwa: między odpowiedzialnością a sensacją*, K. Wolny-Zmorzyński, K. Kowalik, K. Bernat, M. Zimnoch (red.), Warszawa-Kraków-Rzeszów 2015, s. 136-137.

³⁶⁰ Tamże, (dostęp: 22.03.2022 r.). Benedykt XVI ewangelizację w mediach określił również „diakonią kultury”, por. Benedykt XVI, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa*, 2010, <https://www.paulus.org.pl/223,44-sdssp-benedykt-xvi-2010>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁶¹ Por. M. Kłosowski, *Proces kształtowania się poczucia tożsamości młodzieży a jego odzwierciedlenie na katolickich stronach internetowych w Polsce*, [w:] *Konsumpcja Internetu. VI Konferencja z cyklu „Wyzwania Nowych Mediów”*, M. Jarosz, i in. (red.), Warszawa 2016, s. 151n.

³⁶² Benedykt XVI, Orędzie na 43. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁶³ Franciszek, *Trzeba towarzyszyć człowiekowi w epoce cyfrowej, Przemówienie podczas audiencji dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 21.09.2013*, [w:] *OsRomPol 11/2013*, cytatai zacytowany z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/massmedia_21092013.html, (dostęp: 19.03.2022 r.).

Zdaniem papieża Franciszka, aby ewangelizacja ta się dokonała, konieczna jest umiejętność pokazywania na Chrystusa i niesienia Go innym, a także dzielenia z ludźmi ich radości i nadziei tak, jak to robiła Maryja.

Gdy dynamika mediów i świata cyfrowego staje się wszechobecna, nie sprzyja to często „rozwojowi zdolności mądrego życia, głębokiego myślenia, wielkodusznego miłowania”³⁶⁴. Dlatego konieczne jest podjęcie wysiłku, aby uczynić te środki bodźcem dla nowego rozwoju kulturalnego ludzkości i nie pozwolić, aby stały się one przyczyną degradacji tego, co stanowi jej najgłębsze bogactwo. Poprzez samo gromadzenie danych czy sztuczne emocje wywołane korzystaniem z urządzeń komunikacyjnych nie da się, zdaniem papieża Franciszka, osiągnąć prawdziwej mądrości czy doprowadzić do dialogu i spotkania międzyludzkiego³⁶⁵. Stąd też, choć współczesne urządzenia umożliwiają ludziom komunikację oraz dzielenie się pomiędzy sobą wiedzą i uczuciami, czasami jednak uniemożliwiają „bezpośredni kontakt z niepokojem, wstrząsem, radością bliźniego oraz złożonością jego doświadczenia osobistego”³⁶⁶.

Franciszek, patrząc na przeniesienie części życia religijnego do świata mediów z powodu pandemii COVID-19, przestrzegał przed „zwirtualizowaniem wiary”, gdyż „ideałem Kościoła jest zawsze lud, który może przystępować do sakramentów”³⁶⁷. Według Franciszka, Kościół i sakramenty są czymś konkretnym, a nie rzeczywistością wirtualną. Wydawać się może, że rzeczywistość wirtualna zaspokaja potrzeby religijne dużo łatwiej niż ma to miejsce w realnym świecie, ale jest to ostatecznie myślenie błędne³⁶⁸. Choć korzystający z Internetu „w celach religijnych” zyskują jakieś poczucie kościelnej wspólnoty, to jednak przyczynia się on do odrywania ludzi od realnej wspólnoty Kościoła, otwierając im drogę do tworzenia „nowych form quasi-kościelnej wspólnotowości”³⁶⁹. To z kolei może skutkować tym, że część osób pozostanie wyłącznie

³⁶⁴ LS 47.

³⁶⁵ Media pomagają spotkać wyznawców różnych religii, niewierzących i przedstawicieli różnych kultur, por. Benedykt XVI, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków..., 2010, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁶⁶ LS 47.

³⁶⁷ P. Pasierbek, *Papież: módlmy się za kobiety w ciąży, uważajmy na wirtualne przeżywanie wiary*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez-franciszek/msza-w-domu-sw-marty/2020-04/papiez-modlmy-sie-za-kobiety-w-ciazy-uważajmy-na-wirtualne-prz.html>, (dostęp: 20.02.2022 r.), J. Kloch, *Parafie online w Polsce w dobie pandemii COVID-19. Studium przypadku*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 37 (2021), s. 98n.

³⁶⁸ Por. St. Budzik, *Ewangelizacja przez Internet. Wpływ nowych technik medialnych na kształt wiary*, „Więź” 6(1998), s. 175n; A. Cygański, *Od ekranu do ołtarza. Od interakcji wirtualnej w e-społeczności do formacji realnej we wspólnocie eklezjalnej*, [w:] *Dobra Nowina w środkach społecznego przekazu*, H. Sławiński (red.), Kraków 2020, s. 207n.

³⁶⁹ Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 225-226; por. A. Draguła, *Dobre narzędzie i zły nauczyciel*, [w:] M. Robak, *Zarzućcie sieć. Chrześcijanizm wobec wyzwań Internetu*, Biblioteka „Więzi”, Warszawa

w kontakcie wirtualnym z Kościołem, bez życia sakramentalnego i wspólnotowego. Świat wirtualny może stać się formą ucieczki w świat cyberprzestrzeni, odcinając użytkowników go od realnych problemów wspólnoty kościelnej³⁷⁰. Dlatego przy ciągłym szukaniu sposobów uobecnienia Ewangelii w środowisku cyfrowym, należy zawsze zapraszać ludzi „do przeżywania spotkań modlitewnych lub celebracji liturgicznych w konkretnych miejscach takich jak kościoły czy kaplice”³⁷¹.

Niektórzy komentatorzy zwracają uwagę, że w prowadzeniu nowej ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu należy pamiętać, że głównymi jej adresatami są ludzie, którzy kiedyś byli wierzącymi, ale z różnych przyczyn ich wiara osłabła albo zupełnie zanikła, a także ci, którzy na temat chrześcijaństwa mają wiedzę jedynie powierzchowną. Z tego też względu należy stworzyć taką formułę programów czy medialnych treści katolickich, żeby w jakiś sposób ich zaskoczyć i podjąć z nimi dialog. Zadaniem *mass mediów* katolickich nie powinno być zatem samo przekonywanie przekonanych, ale mają one „pomóc rozpocząć proces refleksji i powrotu do wiary u tych, którzy odeszli w swoim życiu od Chrystusa”³⁷².

Papieże XXI w. doceniają możliwości ewangelizacyjne i eklezjotwórcze Internetu oraz zachęcają do podjęcia odpowiedzialności za publikowane w nim treści. Już św. Jan Paweł II ukazywał Internet jako przestrzeń pierwszego spotkania przesłania chrześcijańskiego. Dotyczy to szczególnie ludzi młodych, dla których cyberprzestrzeń jest swoistym oknem na świat. Dlatego chrześcijanie powinni się zastanowić, jak tym – którzy z orędziem Ewangelii i z chrześcijaństwem stykają się pierwszy raz w życiu za pośrednictwem sieci internetowej – pomóc przejść ze świata wirtualnego do praktykowania wiary we wspólnocie żywego Kościoła³⁷³.

W nowej ewangelizacji poprzez media ważną kwestię stanowi konieczność stworzenia również przestrzeni do refleksji, skupienia i ciszy. Dlatego Benedykt XVI w Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2012 r. zachęcił do tworzenia różnych „witryn, aplikacji i sieci społecznościowych, które mogą pomóc współczesnemu człowiekowi w znalezieniu czasu na refleksję i autentyczne pytania,

2001, s. 122-124; A. Draguła, *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberświata*, „Więź” 1 (2002), s. 40-48.

³⁷⁰ Cz. Parzyszek, *Znaczenie...*, dz. cyt., s. 226.

³⁷¹ Benedykt XVI, Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, 2013, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁷² K. Pawlina, *Nowa ewangelizacja*, dz. cyt., s. 260

³⁷³ Jan Paweł II, Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii*, <https://www.paulus.org.pl/231,36-sdssp-jan-pawel-ii-2002>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

a także momentów milczenia, okazji do modlitwy, medytacji lub dzielenia się Słowem Bożym”³⁷⁴. Niejednokrotnie krótkie zdania wymieniane przez użytkowników sieci, swoją długością przypominające wersety biblijne – jeśli rozmówcy nie zaniedbują rozwoju swojego życia wewnętrznego – mogą pomóc w wyrażaniu głębokich myśli. Zdaniem Benedykta XVI samotność i milczenie są w różnych tradycjach religijnych uprzywilejowanymi przestrzeniami, poprzez które człowiek ma możliwość odnaleźć Boga i samego siebie³⁷⁵.

Franciszek z kolei zauważył, że sieć może zwiększać możliwości dzielenia się wiarą, zwłaszcza poprzez *social media*³⁷⁶. Nigdy jednak nie powinno się zatrzymać na relacji zapośredniczonej przez media, gdyż prawdziwa ewangelizacja wymaga osobistego świadectwa wiary³⁷⁷. Franciszek dodaje także, że Kościół powinien wobec świata mediów emanować dobrocią i prostotą, aby w ten sposób te media przemieniać³⁷⁸. Jego zadaniem jest również troska o takie wartości, jak: prawda, dobro i piękno, ponieważ „Kościół istnieje, aby przekazywać właśnie to: uosobioną prawdę, dobro i piękno”³⁷⁹. Obecnie urzędujący papież podkreślił też, że Kościół ma nie tylko realizować nową ewangelizację wobec mediów, ale także posiadać swoje własne media i platformy cyfrowe, które powinna charakteryzować prostota oraz zrozumiałość przekazu i języka³⁸⁰. Gdy bowiem Kościół rezygnuje „z języka prostoty, pozbawia się warunków, które umożliwiają łowienie Boga w głębokich wodach Jego tajemnicy”³⁸¹.

Z tematem nowej ewangelizacji w środkach społecznego przekazu wiąże się również kwestia tzw. wychowania do mediów i edukacji medialnej. Zadaniem Kościoła jest takie kształtowanie wolności człowieka, aby ten wykorzystywał środki społecznego

³⁷⁴ Benedykt XVI, Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji*, 2012, OsRomPol, nr 3, s. 8, por. A. Lepa, *Pedagogia galenosfery człowieka*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 (20), s. 155n.

³⁷⁵ Benedykt XVI w milczeniu widział jedną z ważnych dróg ewangelizacji, por. W. Mleczko, *Jak ewangelizować świat...*, art. cyt., s. 206, por. J. Jastrzębski, *Przedmowa: Wielki teolog i jego rozumienie komunikacji*, s. 2 [w:] *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, M. Laskowska, K. Marcyński (red.), Kraków 2016.

³⁷⁶ Franciszek, Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *«Chodź i zobacz» (J 1, 46). Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, 2021, [w:] <https://www.paulus.org.pl/888,55-swiatowy-dzien-srodkow-spoiecznego-przekazu-franciszek-2021>, (dostęp: 22.03.2022 r.); M. Laskowska, *Nowe media w służbie człowieka...*, art. cyt., s. 129.

³⁷⁷ Jan Paweł II, Orędzie na 36. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.). Bez przełożenia ewangelizacji na życie w „realu”, Internet może przynieść skutki negatywne, jak zerwanie realnych więzi osobowych czy zaburzenia w prawidłowym rozwoju, por. P. Maciaszek, *Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2013, s. 122.

³⁷⁸ R. Nęcek, *Edukacja medialna...*, dz. cyt., s. 36-37.

³⁷⁹ Franciszek, *Kościół ubogi i dla ubogich. Spotkanie z dziennikarzami* (16.03.2013), OsRomPol 5, s. 13.

³⁸⁰ R. Nęcek, *Edukacja medialna...*, dz. cyt., s. 38.

³⁸¹ Franciszek, *Duszpasterstwo to realizowanie macierzyństwa Kościoła. Spotkanie z episkopatem Brazylii* (27.07.2013), OsRomPol 10 (2013), s. 20.

przekazu w sposób służący jego rozwojowi³⁸². W Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z 1985 r. Jan Paweł II, zwracając się do rodziców i wychowawców, zaznaczył, że to właśnie ich postępowanie i świadectwo może być najbardziej skutecznym narzędziem wychowawczym. Papież zalecał im prowadzenie dialogu z młodym pokoleniem oraz do przekazywania dzieciom umiejętności krytycznego oceniania przyswajanych treści. Wzywał ich także do czujności³⁸³.

Zdaniem Benedykta XVI wychowanie do mediów powinno mieć pozytywny charakter i polegać na stawianiu młodych w obliczu tego, co estetyczne i doskonałe moralnie. Dzięki temu będą oni zdobywali umiejętność kształtowania własnej opinii, co z kolei rozwinie ich roztropność i zdolność do rozpoznawania dobra. Benedykt XVI, podobnie jak św. Jan Paweł II, nie tylko wskazywał na kluczową rolę przykładu rodziców, ale zachęcał ich, aby zapoznawali dzieci i młodzież z klasykami literatury dziecięcej, sztukami pięknymi i szlachetną muzyką, ponieważ „piękno, niczym boskie zwierciadło, inspiruje i ożywia młode serca i umysły, podczas gdy szpetota i wulgarność mają przygnębiający wpływ na postawy i zachowania”³⁸⁴. Drugim aspektem wychowania do korzystania z mediów, na który zwraca uwagę Benedykt XVI, jest formacja do posługiwania się wolnością rozumianą nie jako ciągłe poszukiwanie przyjemności czy nowych doświadczeń, ale jako ostateczna odpowiedź na „tak” Boga wobec ludzkości, wzywającego wszystkich do rozmyślnego wyboru tego, co dobre, prawdziwe i piękne.

Również papieżowi Franciszkowi bliski jest temat edukacji medialnej³⁸⁵. Jego zdaniem, aby dobrze wychowywać młode pokolenie do korzystania z mediów, należy realizować „pedagogikę prowadzącą”, która „ma na celu ochronę ubogich, czyli dzieci, które nie potrafią się same obronić ani sobie pomóc”³⁸⁶. Rodzice i wychowawcy powinni współpracować z władzami publicznymi „w celu stworzenia

³⁸² Jan Paweł II, Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, 1985, <https://www.paulus.org.pl/248,19-sdssp-jan-pawel-ii-1985>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. K. Gryz, „Media w życiu rodziny – szanse i zagrożenia” w *świecie orędzi papieskich na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, [w:] Rodzina. Sport – Zdrowie – Bezpieczeństwo, J. Zimny (red.), Stalowa Wola 2021, s. 185-188; K. Prus, *Formacja do korzystania ze środków komunikowania społecznego w Ruchu Światło-Życie*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, r. X 2015 Nr 1 (26), s. 59-83.

³⁸³ Jan Paweł II, Orędzie na 19. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁸⁴ Benedykt XVI, Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Dzieci i środki komunikowania – wyzwanie dla edukacji*, 2007, <https://www.paulus.org.pl/226,41-sdssp-benedykt-xvi-2007>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. B. Bilicka, *Chrześcijański styk obecności na "cyfrowym kontynencie" w orędziach Benedykta XVI*, Forum Teologiczne (16) 2015, s. 141n.

³⁸⁵ Franciszek, *Świat czeka na orędzie prawdy. Przesłanie z okazji 30-lecia Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego (18.10.2013)*, OsRomPol 12 (2013), s. 24.

³⁸⁶ R. Nęcek, *Edukacja medialna...*, dz. cyt., s. 29.

odpowiednich procedur prawnych i kształtowania odpowiedniej polityki dla dobra dziecka, rodziny i społeczeństwa”³⁸⁷. Edukacja medialna najmłodszych powinna polegać również na uczeniu dzieci krytycznego korzystania z mediów, opartego o harmonię uczuć i rozumu. Konieczne jest także odbudowanie tzw. „porozumienia wychowawczego”³⁸⁸, czyli współpracy między środowiskami: rodziny, szkoły, Kościoła i kulturalnego, w tym środowiska medialnego³⁸⁹, aby dziecko nie było pozostawione samo sobie, ale miało kompleksowe wsparcie ze wszystkich stron, oparte na „«sieci» relacji rzeczywiście ludzkich”³⁹⁰.

Ewangelizacja od zawsze stanowi istotę i rdzeń działalności Kościoła. Istnieje on po to, żeby ewangelizować, czyli przekazywać kolejnym pokoleniom naukę Jezusa Chrystusa, umożliwiać ludziom spotkanie z Nim, a także tak kształtować ludzką kulturę, aby i ona stała się narzędziem i przestrzenią ewangelizacji. Od II Soboru Watykańskiego Kościół odkrywa konieczność szukania nowych form docierania z orędziem Ewangelii do współczesnego świata, czyli tzw. „nowej ewangelizacji”. Wspólnota wierzących w Chrystusa – w dziele nowej ewangelizacji – posługuje się także środkami społecznego przekazu, które wydają się być obecnie jednym z kluczowych narzędzi głoszenia Ewangelii zmediatyzowanemu i scyfryzowanemu społeczeństwu. Nasuwa się refleksja, że nowa ewangelizacja prowadzona poprzez media, będzie najprawdopodobniej jedną z podstawowych dróg przepowiadania Kościoła w XXI w. Dlatego też powinien on poznawać naturę środków przekazu, opracowywać własne metody korzystania z nich i realizować je w praktyce, dając jednocześnie konkretne wskazania dla społeczeństwa i świata mediów.

³⁸⁷ Tamże, s. 30.

³⁸⁸ Franciszek, *Trzeba odbudować porozumienie wychowawcze. Przemówienie do uczestników światowego spotkania „Scholas occurrentes” (04.09.2014)*, OsRomPol 10 (2014), s. 23.

³⁸⁹ Por. LS 213.

³⁹⁰ Tenże, *Trzeba odbudować...*, dz. cyt., s. 24.

Rozdział III

Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu w archidiecezji częstochowskiej

Kościół częstochowski posiada wiele różnego rodzaju środków społecznego przekazu. Właścicielem części z nich jest bezpośrednio archidiecezja częstochowska, inne zaś działają na terenie archidiecezji częstochowskiej, ale należą np. do zgromadzeń zakonnych. W niniejszym zestawieniu przedstawione zostaną środki społecznego przekazu występujące na terenie Kościoła częstochowskiego, niezależnie od tego, kto nimi zarządza, a które tworzą ze sobą swoisty kościelny, archidiecezjalny system medialny i ewangelizacyjny¹. Przedstawione zostaną również, mniej szczegółowo, media prowadzone przez parafie i instytucje archidiecezji oraz profile kapłanów Kościoła częstochowskiego istniejące w nowych mediach. Dla przejrzystości tego zestawienia, wspomniane środki społecznego przekazu zostały zaszeregowane w następujący sposób: drukowana prasa katolicka, wydawnictwa, rozgłośnie radiowe oraz nowe media. W katalogu tym uwzględnione zostaną także podmioty, których nie da się bezpośrednio zakwalifikować do wyżej wspomnianych rodzajów mediów, ale są one ważne dla lokalnego środowiska medialnego i mają udział w dziele ewangelizacji.

1. Drukowana prasa katolicka

Kościół częstochowski, dzięki osobie biskupa Teodora Kubiny, praktycznie od samego początku swojego istnienia posiadał własną prasę katolicką². Mowa tu o Tygodniku Katolickim „Niedziela”, który z pisma diecezjalnego stał się tygodnikiem ogólnopolskim i przy którym rozwinęły się inne formy działalności medialnej³.

¹ System medialny to, jak podaje Wiesław Sonczyk: „całokształt zasad organizacyjnych, ogół norm i reguł obowiązujących oraz stosowanych w dziedzinie środków komunikowania masowego, zespół instytucji służących stałemu informowaniu społeczeństwa o aktualnych wydarzeniach oraz ich komentowaniu, a także związane z tym uwarunkowania prawno-społeczne i organizacyjne”, por. W. Sonczyk, *System medialny: zakres – struktura – definicja*, „Studia Medioznawcze”, nr 3 (2009), s. 66-75; K. Gierelo-Klimaszewska, *Przyszła rola radia publicznego w kontekście tworzenia systemu medialnego*, [w:] *Przyszłość dziennikarstwa radiowego*, B. Nierenberg, J. Kania, J. Kreft (red.), Kraków 2016, s. 54-55.

² Analizie nie zostaną poddane również czasopisma naukowe („Częstochowskie Studia Teologiczne”) czy urzędowe pisma kurialne („Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, por. D. Wielgat, *Prasa katolicka i religijna w Polsce w latach 1945-1989*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 66 (1996), s. 542; „Okólnik Kurii Metropolitalnej w Częstochowie”). Decyzja ta podyktowana jest przede wszystkim i tak już dość obszernym materiałem badawczym rozprawy, ale również faktem, że nie mają one charakteru *stricto* ewangelizacyjnego. Temat czasopism naukowych działających na terenie archidiecezji częstochowskiej warto byłoby podjąć w ramach osobnego opracowania.

³ Przedstawienie wszystkich form obecności marki „Niedzieli” rozciągnie się na kilka podrozdziałów pracy, ze względu na bardzo szeroką działalność tygodnika i innych mediów przy nim powstałych.

Należy wspomnieć również o „Moim Piśmie Tęcza. W przyjaźni z Bogiem”, a także o czasopismach zakonnych takich jak: pauliński Dwumiesięcznik „Jasna Góra”, dwumiesięcznik Misjonarzy Krwi Chrystusa „Żyć Ewangelią”, pallotyńskie kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia” i rocznik „Horyzonty misyjne”, a także niewydawany już paulistowski miesięcznik „Magazyn Familia”. Nie zabraknie także pobieżnej analizy piśmiennictwa parafialnego.

1.1 Tygodnik Katolicki „Niedziela”

Tygodnik Katolicki „Niedziela” to najstarsze i posiadające największy zasięg pismo katolickie działające na terenie archidiecezji częstochowskiej. Pierwszą siedzibą redakcji była plebania parafii św. Zygmunta w Częstochowie. W 1926 r. tygodnik otrzymał od Kurii Biskupiej lokal przy Alejach Najświętszej Maryi Panny 64. Pierwszy numer tygodnika ukazał się 4 kwietnia 1926 r., a w winietce czasopismo miało podtytuł „Tygodnik dla ludu katolickiego Diecezji Częstochowskiej”⁴. Z racji wydania pierwszego numeru „Niedzieli” bp T. Kubina napisał specjalny list, zwany „Arcypasterską zachętą”⁵, kreśląc w nim niejako program funkcjonowania gazety. Przyznał: „...z taką radością witam nowy tygodnik dla ludu katolickiego diecezji Częstochowskiej, witam «Niedzielę» częstochowską. Bo pismo to, które odtąd każdej niedzieli będzie przychodziło do wszystkich parafij naszej diecezji, chce, jak to zdradza jego nazwa «Niedziela», przyczynić się do wytworzenia i rozszerzenia tego błęgiego ducha niedzielnego w naszych sercach, chce nam przynosić radość niedzielną, chce jako prawdziwy Gość niedzielny każdej niedzieli zawitać do każdego domu katolickiego, do każdego mieszkania, do każdej rodziny. Chce mówić do was o wszystkim, co jest pięknem i dobrem, jak niedziela, co podnosi serce i uszlachetnia duszę, jak to czyni niedziela: O Bogu, Najśw. Marji Pannie, o naszym św. Kościele katolickim, o naszych świątyniach i uroczystościach, o życiu w naszych parafjach, o pięknych naszych katolickich

⁴ M. Frukacz, *Kalendarium 1926 – 2016/2017*, [w:] *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*, L. Dudkiewicz, K. Woyonarowska (red.), Biblioteka „Niedzieli”, 2016/2017, s. 374n; por. A. Bajor, Z. Żmigrodzki, *Tygodnik katolicki „Niedziela” 1926-1939*, Częstochowa 2002; J. Kapuściński, *Tygodnik katolicki „Niedziela” w latach 1926-1939*, „Niedziela Częstochowska” 55 (2012) nr 46, s. 4-5; J. Kapuściński, *Bibliografia duchowieństwa diecezji częstochowskiej. Publikacje historyczne na łamach „Niedzieli” w latach 1926-1992*, „Veritati et Caritati” 6 (2016), s. 259-271; J. Kapuściński, Z „Niedzielą” na co dzień. *Formacja społeczno-religijna w latach 1926-1939*, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział Katowice” 11 (2014), s. 14-15.

⁵ M. Frukacz, *Sakrament chrztu świętego na łamach tygodnika katolickiego „Niedziela” w latach 1926-1939. Zarys problematyki*, [w:] *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, R. Ceglarek, M. Borda (red.), Częstochowa 2016, s. 86.

zwyczajach i obyczajach, o podstawach i zasadach naszej wiary. Chce nas łączyć w tej nowej diecezji Częstochowskiej w jedną wielką rodzinę tak, jak niedziela łączy rodziny przy ognisku domowym, i chce być głosem tej wielkiej rodziny i bronić jej świętych spraw”⁶. Hierarcha dobrze zdawał sobie sprawę z tego, że „do nowoczesnych środków, jakimi powinna diecezja rozporządzać, by móc spełnić swoje wzniosłe zadania należy także pismo diecezjalne i inne wydawnictwa religijne”⁷. Zdaniem ks. Mariusza Frukacza, redaktora „Niedzieli”⁸, tygodnik ten „od początku realizował program nakreślony przez bp. Teodora Kubinę w jego Arcypasterskiej zachęcie”. Starali się go wiernie kontynuować kolejni redaktorzy naczelni: ks. Wojciech Mondry (1926-37), ks. Stanisław Gałązka (1937-39), ks. Antoni Marchewka (1945-53), ks. Ireneusz Skubiś (1981-2014), Lidia Dudkiewicz (2014-19). Również obecny redaktor naczelny tygodnika ks. Jarosław Grabowski „często mówi o Niedzieli jutra, czyni to jednak w wierności dziedzictwu swoich poprzedników”⁹.

1 stycznia 1929 r. ukazał się dodatek „Niedzieli” dla młodzieży zatytułowany „«Młodzież Katolicka». Okólnik Związków Młodzieży Polskiej”¹⁰. 1 stycznia 1931 r. Elża Burchardówna-Karwowska, znana z łamów „Niedzieli”, autorka nowel i powieści, zostaje mianowana redaktorem „Niedzieli dla Dzieci”¹¹, a 26 września tego samego roku ten dodatek zostaje po raz pierwszy dołączony do czasopisma. W tym też dniu ówczesny redaktor naczelny ks. Wojciech Mondry za swoją działalność wydawniczą i redakcyjną otrzymał od papieża Piusa XI odznaczenie *Pro Ecclesia et Pontifice*¹². W roku 1932 redakcja zwróciła się do duchowieństwa diecezjalnego „ze specjalnym apelem o zachęcanie wiernych do czytania prasy katolickiej”¹³, a w 1937 r. Kuria Diecezjalna upoważniła Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej do pełnienia roli wydawcy tygodnika.

⁶ T. Kubina, *Arcypasterska zachęta*, „Niedziela”, 1 (1926), nr 1, s. 2; por. A. Bajor, *Terapeutyczna funkcja literatury pięknej na przykładzie „Niedzieli” (1926-1939)*, „Bibliotheca Nostra. Śląski kwartalnik naukowy” 2014 nr 3, s. 126-135.

⁷ J. Kowalski, J. Kuliberda, *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)*, Częstochowa 2013, s. 12.

⁸ M. Frukacz, *Pielgrzymka Tygodnika Katolickiego „Niedziela” na Jasną Górę*, „Niedziela Ogólnopolska” 38/2020, s. 18-19, <https://m.niedziela.pl/artukul/149938/nd/Pielgrzymka-Tygodnika-Katolickiego>, (dostęp: 20.02.2022 r.)

⁹ M. Frukacz, *Pielgrzymka...*, art. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.); M. Frukacz, *Redaktorzy naczelni Tygodnika Katolickiego „Niedziela” w latach 1926-1953*, [w:] *Almanach Częstochowy 2011*, M. Batorek, J. Sętowski (red.), Częstochowa 2011, s. 173-185.

¹⁰ Więcej na temat czasopisma: por. A. Bajor, *Cele Akcji Katolickiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach częstochowskiej „Młodzieży Katolickiej”*, [w:] *Prace ofiarowane Profesor Marii Pawłowiczowej*, K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuć (red.), Katowice 2005, s. 66-81.

¹¹ Więcej na temat czasopisma: por. A. Bajor, *Dydaktyczne aspekty opowiadań na łamach katolickiej „Niedzieli dla Dzieci” (1931-2010)*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2011 nr 1-2, s. 99-114.

¹² Medal w formie krzyża, który jest jednym z wysokich odznaczeń Stolicy Apostolskiej.

¹³ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 375.

Pierwszy numer po przerwie związanej z okupacją¹⁴ ukazał się 8 kwietnia 1945 r. Redakcja „Niedzieli” otrzymała wówczas nową lokalizację na ul. 3 maja 12 w Częstochowie, gdzie mieści się do dziś. Zaraz po wojnie gazeta stała się pismem ogólnopolskim. W winietce posiadała podtytuł: „«Dla nieba i dla chleba». Tygodnik dla wszystkich”. W roku 1951 tygodnik zawarł umowę z PPK „Ruch”, na mocy której „Niedziela” miała być kolportowana w całym kraju. Po półtora roku „Ruch” ograniczył prenumeratę „Niedzieli” do prenumeraty indywidualnej, a 15 marca 1952 r. w związku z decyzją władz państwowych, ukazał się ostatni numer „Niedzieli”.

8 maja 1953 r. Episkopat Polski pod przewodnictwem Prymasa Polski przygotował Memoriał do rządu PRL „Non possumus”, w którym „zaprotestował przeciwko niszczeniu przez władze PRL prasy katolickiej i wydawnictw katolickich”¹⁵. Również bp Zdzisław Goliński, drugi biskup częstochowski, od samego początku podejmował starania, aby reaktywować „Niedzielę”. Po wydarzeniach października roku 1956 po raz kolejny w sprawie „Niedzieli” próbowali interweniować St. kard. Wyszyński i Episkopat. Prymas wielokrotnie zabiegał o złagodzenie cenzury wobec pism katolickich, ale nieskutecznie. Podczas spotkania z premierem rządu PRL Józefem Cyrankiewiczem 14 stycznia 1957 r., poruszył ponownie sprawę wznowienia „Niedzieli”. Podobnie miało to miejsce w trakcie rozmów z Władysławem Gomułką. Mimo licznych działań 23 kwietnia 1957 r. ks. A. Marchewka został powiadomiony, że „w sprawie wydawnictw katolickich możliwości przydziału papieru zostały wyczerpane”¹⁶.

Nadzieję na wznowienie działalności tygodnika przyniosły dwa wydarzenia: wybranie w 1978 r. na Stolicę Piotrową Jana Pawła II i narodzenie się w 1980 r. „Solidarności”. 12 listopada 1978 r. w Duszpasterstwie Akademickim „Piwnica” wydano pierwszy numer „Monitora Kościelnego”¹⁷. Większość z jego redaktorów weszła w skład redakcji reaktywowanej „Niedzieli”¹⁸. Zanim jednak doszło do reaktywacji czasopisma minęło półtora roku. W styczniu 1979 r. bp St. Bareła wystosował list do premiera Piotra

¹⁴ Na temat funkcjonowania diecezji w czasie II wojny światowej, por. Cz. Tomczyk, *Diecezja częstochowska w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, H. E. Wyczawski (red.), Warszawa 1978, t. 4, s. 207-515.

¹⁵ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 1, por. R. Habielski, *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*, Warszawa 2009, s. 223.

¹⁶ Tamże, s. 377, por. A. Marchewka, „...Nadejdzie kiedyś dzień wolności”. *Wspomnienia*, Częstochowa 2008, s. 112.

¹⁷ Serwis informacyjny przygotowany na podstawie audycji radiowych polskiej sekcji Radia Watykańskiego, M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 377. „Monitor” ukazywał się do 1 marca 1981 r., wydano łącznie 120 numerów, por. M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 2.

¹⁸ Byli to: ks. Ireneusz Skubiś, Zofia Chwalba, Włodzimierz Chwalba, Lidia Dudkiewicz, Irena Makowicz, Danuta Nowak i Danuta Wiśnicka, M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 2.

Jaroszewicza w sprawie „Niedzieli”. Do P. Jaroszewicza pisali też w tej sprawie księża dziekani diecezji częstochowskiej¹⁹. Kolejnym momentem, który starał się wykorzystać bp St. Bareła był sierpień 1980 r., kiedy na Wybrzeżu wybuchły strajki. Zwrócił się wówczas z kolejną prośbą o reaktywowanie tygodnika. Swoim delegatem do rozmów w Warszawie w tej sprawie mianował ks. dr. Ireneusza Skubisia²⁰.

5 marca 1981 r. decyzją Prezesa Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk zezwolono częstochowskiej Kurii Diecezjalnej na wydawanie drukiem tygodnika „Niedziela”. Nakład gazety miał wynosić 100 tys. egzemplarzy, a objętość 8 stron. „Niedzielę” miały drukować Zakłady Graficzne w Opolu. Redaktorem naczelnym został ks. I. Skubiś²¹. Pierwszy numer reaktywowanej „Niedzieli”²² ukazał się 7 czerwca 1981 r.. Zamieszczono w nim „Słowo” St. kard. Wyszyńskiego, który wyraził ufność, że bolesne ograniczenia pracy Kościoła minęły, a „Niedziela” przyczyni się z uwagi na lokalizację redakcji „w wybitnie Maryjnej diecezji Częstochowskiej”²³ do szerzenia i pogłębiania eklesjalnej teologii oraz duchowości maryjnej.

Okres lat osiemdziesiątych XX w. był dla tygodnika czasem walki z cenzurą. Drukowano w nim wypowiedzi i dokumenty papieskie, pisali do niej publicyści związani ze środowiskiem „Tygodnika Powszechnego” i „Znaku”. 13 grudnia 1981 r., z uwagi na wprowadzenie w Polsce stanu wojennego wydawanie „Niedzieli” po raz kolejny zostało wstrzymane²⁴. Przerwa ta trwała do 21 marca 1982 r. Wśród ważniejszych dla „Niedzieli” tekstów tamtego czasu był opublikowany 5 lutego 1984 r. obszerny wywiad z bp. St. Barełą z racji dwudziestej rocznicy objęcia przez niego rządów w diecezji częstochowskiej zatytułowany „Prawdzie i Miłości”²⁵.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. „Niedziela” borykała się z problemami finansowymi, co wiązało się z podniesieniem ceny gazety²⁶. Reakcją na kryzys było

¹⁹ 30 stycznia 1979 r., por. M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 2, *Tenże, 95 lat*, mps, s. 3.

²⁰ „Jesteśmy orędownikami Dobrej Nowiny”. Z ks. inf. Ireneuszem Skubisiem – redaktorem naczelnym *Tygodnika Katolickiego „Niedziela” rozmawiają Katarzyna Woynarowska i Karol Klauza*, [w:] *Czas milczenia i czas mówienia. 75 lat Tygodnika Katolickiego „Niedziela” – Księga Jubileuszowa*, I. Skubiś (red.), Częstochowa 2001, s. 48-71

²¹ M. Frukacz, *95 lat*, mps, s. 3

²² Tamże; J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Tygodnik katolicki „Niedziela” w latach 1981-2014. Koncepcja wydawnicza i miejsce w polskim systemie medialnym*, „Kultura – Media – Teologia” 2016 (24), s. 127-143.

²³ Cytat za: M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 2-3.

²⁴ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 378; M. Kościelniak, *Organizacja i ustrój diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984*, Częstochowa 2021, s. 231.

²⁵ Biskup zmarł tydzień później, 12 lutego 1984 r.

²⁶ Czas był na tyle trudny, że zastanawiano się nawet nad zrezygnowaniem z wydawania tygodnika jako pisma ogólnopolskiego, gdyż 25 procent ówczesnego nakładu miało być rozprowadzane w samej archidiecezji częstochowskiej, która liczyła wówczas 1,5 mln mieszkańców, por. J. Dzierżyńska-

jednak zwiększenie nakładu do 80 tysięcy egzemplarzy oraz rozpoczęcie wydawania edycji diecezjalnych²⁷. Pierwszym dodatkiem diecezjalnym był ten skierowany w 1991 r. do diecezji częstochowskiej, jednak pierwszą regularnie funkcjonującą edycją była „Niedziela łódzka”²⁸, ukazująca się od 11 kwietnia 1993 r. „Niedziela częstochowska” zaczęła być regularnie wydawana od 30 maja 1993 r., równolegle z „Niedzielą sosnowiecką”²⁹.

W tym czasie pojawiła się także nowa forma działalności wydawniczej tygodnika: książki z serii Biblioteka „Niedzieli”³⁰. Pierwszą publikacją wydaną w ramach Biblioteki była książka ks. Andrzeja Szostka MIC „Pogadanki z etyki” (1993 r.). Łącznie wydanych zostało ponad 350 pozycji. Książki te dotyczą tematów takich jak: duchowość, historia Kościoła i Polski, problematyka społeczna, bioetyczna, media, teologia czy poradnictwo rodzinne. Wydawane były także dokumenty i katechezy papieskie oraz ich omówienia i komentarze do nich. Obecnie książki z serii Biblioteka „Niedzieli” można zakupić poprzez Księgarnię internetową „Niedzieli”³¹. Uzupełnieniem serii Biblioteka „Niedzieli” były tzw. „Zeszyty Niedzieli”³², ukazujące się od 1996 r. Od świątecznego numeru z 25 grudnia 1994 r. „Niedziela” stała się w pełni kolorowym czasopismem³³.

Wraz z „Niedzielą” ukazywały się też inne dodatki, będące w pewnym sensie integralnymi pismami: adresowana do dzieci „Niedziela Dzieciom” (od 5 marca 1995 r.), dla młodego pokolenia – „Niedziela Młodych” (od 4 czerwca 1995 r.), dla intelektualistów katolickich – „Niedziela Akademicka”, przeznaczony dla Akcji Katolickiej „Czyn Katolicki”³⁴, a także dodatki specjalne: „Niedziela dla Sejmu”³⁵, „Niedziela Kongresowa”³⁶ czy „«Niedziela» na Wybory”³⁷ z 14 września 1997 r.

Mielczarek, *Polskie media lokalne w latach 1989-2011. Studium na przykładzie Częstochowy*, Kielce 2013, s. 146, por. *O przetrwanie prasy katolickiej*, „Niedziela” 1990, nr 6.

²⁷ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 6.

²⁸ Por. J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 147.

²⁹ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 6, por. D. Guzek, *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Toruń 2016, s. 125-126.

³⁰ Por. E. Oset, *Książki Biblioteki „Niedzieli”*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 314-315,

³¹ J. Marszałek, *Portal Niedziela.pl*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 312. Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach, por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 26) *księgarnia.niedziela.pl*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego. Wywiady, kwestionariusze, ankiety, analizy*, K. Gryz (red.), mps, Częstochowa 2023, s. 172.

³² Pierwszym zeszytem była książka bp. A. Lepy pt. *Mass media i tożsamość Polaków*; por. M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 380.

³³ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 379.

³⁴ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik lipiec-sierpień 1996 r.*, s. 1.

³⁵ Dodatek nadzwyczajny „Niedzieli” w obronie życia ludzkiego, por. tamże, s. 380.

³⁶ Wydana w związku z Międzynarodowymi Kongresami Mariologicznym i Maryjnym, mającymi miejsce w Częstochowie na Jasnej Górze w 1996 r., tamże.

³⁷ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 380.

Corocznie tygodnik przygotowywał również specjalne wydanie „Niedzieli Pielgrzyma”, stworzonej z myślą o pątnikach, zmierzających na Jasną Górę³⁸.

W tym okresie stała się również pismem dla Polonii. Dużą grupę prenumeratorów stanowiły parafie i osoby prywatne z Ameryki, Kanady, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch (szczególnie z Rzymu), a także z krajów Europy Wschodniej, gdzie ze względu na status materialny tamtejszych katolików wysyłano „Niedzielę” bezpłatnie. Z lektury „Niedzieli” korzystali również misjonarze w Afryce, Azji oraz Australii.

Szczególnym czasem rozwoju i przemian dla Tygodnika Katolickiego „Niedziela” był przełom tysiącleci, kiedy „Niedziela” stała się instytucją multimedialną³⁹. 5 listopada 1995 r. otwarto studio radiowe „Niedzieli”⁴⁰, które od października 1996 r. emitowało pierwsze programy radiowe „Niedzieli” pt. „Spotkanie z Niedzielą”⁴¹. 9 lutego 1997 r. wystartowała pierwsza wersja strony internetowej „Niedzieli”, która na przestrzeni lat występowała również w językach: rosyjskim, angielskim i przez pewien okres także we włoskim. W tym czasie pojawiły się też kolejne edycje i dodatki do „Niedzieli”⁴². W roku 1999 nakładem „Niedzieli” wydane zostały kieszonkowe egzemplarze „Ewangelii wg św. Łukasza”, przygotowane z racji zbliżającego się roku 2000 – Wielkiego Jubileuszu⁴³. Również w roku 1999 powstały kasety wideo „Jan Paweł II i Ojczyzna” – dar Tygodnika Katolickiego „Niedziela” dla Ojca Świętego z okazji dwudziestolecia jego pontyfikatu, a także materiał „Oto ja, Poślij mnie!” – film poświęcony ogólnopolskiej pielgrzymce kleryków na Jasną Górę⁴⁴.

Na początku 1999 r. abp St. Nowak poświęcił nowy gmach Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (budynek C). Zostało wtedy również otwarte nowe studio radiowe „Niedzieli”. Rok 2000 to rok 75. rocznicy powstania Kościoła częstochowskiego, dlatego z tej okazji „Niedziela” 27 października zorganizowała w redakcji spotkanie z racji symposium jubileuszowego pt. „Ewangelizacja przez media w Kościele częstochowskim”. Dwa dni później ukazało się specjalne jubileuszowe wydanie „Niedzieli Częstochowskiej” zatytułowane „75 lat Kościoła częstochowskiego”.

³⁸ Od sierpnia 2000 r., por. tamże, s. 384.

³⁹ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 8-9. Jak zauważa B. Guzek, „Niedziela” działa w formie rozbudowanego centrum medialnego, które na zasadzie konwergencji rozpowszechnia materiały prasowe, radiowe i telewizyjne pod wspólnym szyldem, por. B. Guzek, *Media katolickie w Polskim...*, dz. cyt., s. 142-143.

⁴⁰ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 379.

⁴¹ Tamże, s. 380.

⁴² Por. M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 384.

⁴³ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 382.

⁴⁴ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 8.

W roku 2001 „Niedziela” zatrudniała łącznie stu sześćdziesięciu pracowników etatowych, z czego setka z nich pracowała w samej Częstochowie, natomiast pozostali w redakcjach terenowych. Byli oni w stanie wspólnie przygotować – łącznie z dodatkami diecezjalnymi – sto trzydzieści stron tygodnika⁴⁵. Ukazywało się wówczas wiele różnych dodatków do „Niedzieli”: „Asyż – wołanie o pokój” (03.02.2002 r.), „Niedziela na Wielki Post. Rachunek sumienia” (24.02.2002 r.), „Niedziela Małych Ojczyzn” (31.03.2002 r.), dodatek z pieśniami na procesję Bożego Ciała (26.05.2002 r.), rachunek sumienia (22.02.2004 r.), płyta z pieśniami pasyjnymi (04.04.2004 r.). W marcu 2003 r. powstała także pierwsza redakcja tygodnika w Chicago („Niedziela w Chicago”), a rok później zainicjowana została „Niedziela we Włoszech”⁴⁶. Od 24 października 2004 r. „Niedziela” wzbogaciła się także o rubrykę sportową.

W styczniu 2005 r. zainaugurowano multimedialną prezentację najnowszych wydawnictw „Niedzieli”, przygotowywaną przez studio telewizyjne i radiowe⁴⁷. 25 kwietnia 2005 r. ruszyła „Niedziela audio”⁴⁸, kierowana do osób słabo widzących i niewidomych, a 23 kwietnia 2006 r. „Niedziela” w formacie PDF dostępna w e-kiosku⁴⁹.

17 września 2006 r. pojawił się specjalny „zerowy” numer nowej, odświeżonej graficznie i treściowo „Niedzieli”. Tygodnik w zwiększonej do 68 stron objętości zyskał nowe działy i rubryki, m.in.: temat numeru, gorący temat, wywiady, wiara i życie, rodzina, sylwetka, reportaż, publicystyka, prasówka, wiadomości z Watykanu, ze świata, z Polski, z Jasnej Góry, rozmaitości. Wśród dodatków w nowej „Niedzieli” znalazła się „Niedziela liturgiczna”⁵⁰. Tym samym „Niedziela” w formacie A3 ukazała się po raz ostatni 8 października 2006 r.

30 czerwca 2014 r. funkcję redaktora naczelnego przejęła red. Lidia Dudkiewicz. Zastąpiła na tym stanowisku ks. I. Skubisia, który kierował pismem przez 33 lata. Przez wiele lat nowa naczelna pełniła funkcję zastępcy redaktora naczelnego i sekretarza redakcji. 4 lipca jej zastępcą został mianowany ks. dr Jerzy Bielecki⁵¹. Pierwszy

⁴⁵ J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁶ M. Frukacz, *Kalendarium...*, dz. cyt., s. 387-388.

⁴⁷ Najnowsze numery Tygodnika, „Mojego Pisma Tęcza” oraz książki z „Biblioteki Niedzieli”, por. K. Gryz, *Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli” – opis działalności sporządzony na podstawie rozmowy telefonicznej i korespondencji mailowej z red. Anną Przewoźnik*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 107-108.

⁴⁸ M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli (2002-2007)*, mps, s. 11.

⁴⁹ Tamże, s. 15.

⁵⁰ Znalazły się w niej takie działy jak: Głos Ojców Kościoła, komentarz do Ewangelii, liturgia na cały tydzień, Święty tygodnia czy „Niedzielną” szkoła modlitwy, por. M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 8-9.

⁵¹ M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli (2008-2017)*, mps, s. 19.

wrześniowy numer (3 września 2014 r.) po zmianach na stanowiskach kierowniczych tygodnika ukazał się po raz kolejny w nowej szacie graficznej. Był także dostępny m.in. w kioskach.

Przełomowym rokiem dla tygodnika był także rok 2019, kiedy z dniem 1 kwietnia nowym redaktorem naczelnym „Niedzieli” (dekret z dnia 26 marca) został ks. dr Jarosław Grabowski⁵². Pod kierunkiem nowego redaktora naczelnego zespół redakcyjny rozpoczął pracę nad nowym wyglądem tygodnika, który w sprzedaży na terenie całego kraju pojawił się 18 grudnia. Rozpoczęto także współpracę z nowymi autorami, dzięki czemu „Niedziela” zawierała więcej treści z zakresu bieżących wydarzeń w Kościele, w państwie, w społeczeństwie i kulturze, a także opinie ekspertów, porady duchowe czy życiowe oraz specjalne działy dedykowane m.in. rodzinie⁵³. Czytelnicy nowej „Niedzieli” otrzymali również specjalny dodatek liturgiczny, z komentarzami do Ewangelii, homilie oraz biblijne ABC, a także dodatek „Niedziela z kulturą”⁵⁴.

Wraz z wprowadzonymi zmianami w wersji papierowej pojawiła się potrzeba zmiany także w portalu internetowym tygodnika, dzięki którym portal niedziela.pl stał się połączeniem tradycji i nowoczesności. Od tego czasu zawiera on nie tylko informacje z życia Kościoła, ale także aktualne wydarzenia z kraju i ze świata, a także artykuły z dziedziny duchowości i promocje ciekawych akcji. Ponadto w grudniu 2019 r. Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” i Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej w Częstochowie z pomocą Tygodnika Katolickiego „Niedziela” i Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” przygotowały materiały duszpasterskie na adwent pod tytułem „Wielka tajemnica wiary”⁵⁵.

Wraz z nadejściem przemian w „Niedzieli” i objęciem stanowiska redaktora naczelnego przez ks. J. Grabowskiego, pojawiły się również nowe inicjatywy ewangelizacyjne. Jedną z nich było przygotowanie modlitewników, dołączanych do kolejnych numerów „Niedzieli”. Pierwszy modlitewnik „Modlitwy w każdym czasie”, ukazał się 5 stycznia 2020 r. Został stworzony, aby towarzyszyć człowiekowi wierzącemu w różnych okolicznościach codziennego życia⁵⁶. 9 lutego przed wspomnieniem św. Walentego został wydany kolejny modlitewnik: „Modlitwy o miłość”, w którym

⁵² M. Frukacz, *Niedziela 2019-2021*, mps, s. 1.

⁵³ Tamże, s. 2.

⁵⁴ Tamże, s. 3. por. P. Maciaszek, *Udział tygodnika katolickiego „Niedziela” w pogłębianiu rozumienia odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II*, „Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars” 19/2 2013 (42), s. 437-439.

⁵⁵ M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli od 2019*, mps, s. 1.

⁵⁶ Tamże, s. 3.

znalazły się m.in.: Modlitwa o prawdziwą miłość św. Matki Teresy z Kalkuty, modlitwa o odwagę miłości, za drogą osobę, modlitwa o odrodzenie małżeństwa i za opiekujących się chorymi, jak również litania do świętych małżonków Ludwika i Zeli Martin. Inne modlitewniki to: „Dobra spowiedź”⁵⁷ (15 marca 2020 r.), „Oblicza Jezusa” (12 kwietnia 2020 r.), „Modlitwy codzienne po nowemu” (27 grudnia 2020 r.).

Trudnym czasem, który spotkał „Niedzielę”, podobnie jak wszystkie media papierowe w Polsce, był okres *lockdownu* wprowadzonego w związku z pandemią koronawirusa (COVID-19). Działania podjęte w tym czasie przez rządzących oraz strach przed zarażeniem spowodował spadek liczby wiernych uczestniczących we Mszy św., co przełożyło się na mniejszą sprzedaż „Niedzieli”. Postanowiono kontynuować wydawanie tygodnika, ale z pewnymi ograniczeniami i zmianami na jego łamach⁵⁸. Odpowiadając na potrzeby czytelników, udostępniono możliwość zamówienia kwartalnej prenumeraty drukowanej wersji gazety, dostarczanej co tydzień przez listonosza bezpośrednio do domu⁵⁹.

Mimo czasu pandemii Tygodnik Katolicki „Niedziela” starał się cały czas podejmować różne inicjatywy, m.in. „Pokaż światu Królową” (#PokażŚwiatuKrólową), zainicjowana 28 kwietnia 2020 r., której celem było zachęcenie czytelników „Niedzieli” i wszystkich wiernych w Polsce, aby 2 maja w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski wystawili w oknach swoich domów wizerunek Matki Bożej⁶⁰. Tygodnik odpowiedział również na apel papieża Franciszka, który wezwał cały świat do modlitwy o ustanie pandemii, organizując 14 maja 2020 r. w siedzibie redakcji w Częstochowie modlitewne spotkanie ekumeniczne. W wydarzeniu mogli wziąć internauci poprzez transmisję „na żywo”, prowadzoną na portalu niedziela.pl. Rok 2020 był również rokiem setnej rocznicy urodzin św. Jana Pawła II. Z tej okazji uruchomiony został specjalny serwis internetowy 100jp2.niedziela.pl, a 14 sierpnia 2020 r. o godz. 21.00 na błoniach jasnogórskich odbył się także koncert „Abba Ojciec – pielgrzymi śpiewają ulubione piosenki Jana Pawła II”, transmitowany na antenie TVP 1. Patronat honorowy nad tym wydarzeniem objął abp W. Depo, a organizatorami koncertu byli: TVP, Klasztor Jasnogórski oraz „Fundacja NIEDZIELA. Instytut Mediów”. Tygodnik Katolicki „Niedziela” objął natomiast nad wydarzeniem patronat medialny. Tygodnik brał również

⁵⁷ Tamże, s. 4.

⁵⁸ Np. 13. numer tygodnika z datą 29 marca 2020 r. liczył 68 stron, w ramach których każda z edycji diecezjalnych otrzymała jedną stronę, por. M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli od 2019*, mps, s. 4.

⁵⁹ Tamże, s. 4-5.

⁶⁰ Został zamieszczony w 18 numerze „Niedzieli”, z datą 3 maja, tamże, s. 5.

czynny udział w przygotowaniu do beatyfikacji sługi Bożego kard. St. Wyszyńskiego, publikując cykl artykułów „Maryjne drogi kardynała Wyszyńskiego”, pokazujący sylwetkę oraz dzieło Prymasa Tysiąclecia. Dystrybuowano także cukierki-krówki w niebieskim opakowaniu z napisem „Niedziela”, zawierające wewnątrz myśli St. kard. Wyszyńskiego⁶¹. Tygodnik wsparł również ewangelizacyjny projekt „ODDANIE33”. W 48. numerze Niedzieli 29 listopada ukazała się płyta CD z rekolekcjami „ODDANIE33”, przygotowującymi do całkowitego oddania się Matce Bożej, a za Jej pośrednictwem Jezusowi.

„Niedziela” propaguje wartości związane z wiarą, obroną życia, patriotyzmem, życiem społecznym i kulturalnym, a także środkami społecznego przekazu. Na łamach pisma, poprzez publikację różnych dokumentów papieskich, rozpowszechnia również naukę papieską. Tygodnik towarzyszy działalności każdego z następców św. Piotra, m.in. relacjonując wydarzenia z jego udziałem. Do tygodnika wielokrotnie dodawano płyty z religijnymi nagraniami audio na płytach CD i z filmami na płytach VCD i DVD. „Niedziela” przez wszystkie lata swojej działalności była również współorganizatorem różnego rodzaju sympozjów i konferencji naukowych oraz projekcji filmowych.

1.2 Dwumiesięcznik „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem”

Dwumiesięcznik „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem”⁶² skierowany był⁶³ do dzieci i ich rodzin, które pragną przeżywać swoje życie w bliskości z Bogiem⁶⁴. Pierwszy numer dwumiesięcznika ukazał się w marcu 1993 r. z inicjatywy ks. I. Skubisia⁶⁵. Początkowo „Tęcza” powstawała przy współpracy z francuskim wydawnictwem „Flerus Press” i jego czasopismem „Mon journal arc-en-ciel” (pl.: „Mój tęczyowy dziennik” [pamiętnik, kalendarz, dzienniczek]).

Początkowo za redakcję czasopisma odpowiadał sam ks. I. Skubiś wraz z zespołem redakcyjnym m.in. br. Tadeuszem Rucińskim, przybliżającym dzieciom świat Biblii oraz Marzeną Zacharewicz, ilustratorką, która barwnymi i wyrazistymi rysunkami interpretowała dla dzieci słowo pisane⁶⁶. Z „Tęczą” współpracowała również znana pisarka dziecięco-młodzieżowa Małgorzata Nawrocka, która poprzez swoje opowieści

⁶¹ Do rąk czytelników trafiły 17 września, por. M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli od 2019*, mps, s. 5.

⁶² K. Mysłęk, *Inspirujemy, jak pięknie żyć*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt. s. 318n; por. P. Maciaszek, „Moje Pismo Tęcza” w służbie religijnej edukacji dzieci, *„Studia nad Rodziną”* 1 (2013), s. 117-141.

⁶³ Od czerwca 2022 r. wydawanie „Tęczy” zostało na czas nieokreślony zawieszone.

⁶⁴ K. Gryz, VI. *Kwestionariusz – „Moje Pismo Tęcza”*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 86.

⁶⁵ Tamże, s. 85

⁶⁶ K. Mysłęk, *Inspirujemy, jak pięknie żyć*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt. s. 319-320n.

wprowadzała dzieci w wydarzenia, którymi żył Kościół i świat⁶⁷. Z „Tęczą” związany był także „biskup od dzieci”, czyli bp Antonii Długosz, emerytowany biskup pomocniczy archidiecezji częstochowskiej.

Do czasu zawieszenia działalności „Tęczy” w czerwcu 2022 r. zawierała ona następujące działy⁶⁸: „ksiądz biskup na tęczy” – bp Antoni Długosz tłumaczy dzieciom zawłości wiary, najczęściej odnosi się do tematu numeru; „kolorowy temat” – artykuły przedstawiające temat konkretnego numeru pisma; „mamo, tato, co wy na to?” – miniporady dla rodziców, odnoszące się do treści poszczególnych artykułów skierowanych do dzieci; „drogowskazy do nieba” – dział poświęcony aktualnym wydarzeniom z życia Kościoła⁶⁹, „historia w kolorach” – historycy przybliżają dzieciom wydarzenia z dziejów historii Polski, przedstawiają Polaków, z których warto brać przykład; „z pamiętnika Weroniki” – „autorką” jest Weronika, która dzieli się tym, co przeżywa; „kolory świętych” – komiks, który w przystępny sposób przedstawia życiorys konkretnego świętego; „opowiedz mi Biblię” – opowiadanie, którego punktem wyjścia jest fragment z Pisma Świętego, związany z tematyką numeru lub nawiązujący do aktualnych wydarzeń w Kościele, w roku liturgicznym lub kalendarzu świeckim; „kolorowa biblioteka” – propozycja konkretnych książek, które warto przeczytać; „wartości w kolorach” – wyjaśnienie tego, co jest ważne, jakie znaczenie mają wartości; „po tęczy do Boga” – opowiadanie, które zbliża do Boga, pokazuje, jaką wartość ma życie, jak być lepszym człowiekiem; „savoir-vivre” – promocja dobrego zachowania nie tylko przy stole; „minirainbow English” – angielski dla dzieci; „zróbmy razem” – propozycja ciekawych aktywności wykonywanych przez dzieci we współpracy z opiekunami; „kolory malucha/kolory starszaka” – łamigłówki dostosowane do poszczególnych grup wiekowych; „tęczowa kuchnia” – zdrowy przepis kulinarny zaproponowany przez dietetyczkę; „tęczowy humor” – żarty; „kolory świata” – świat przyrody; „ciocia Danusia radzi”⁷⁰ – miniporadnik psychologiczny dla dzieci, pozwalający zaprzyjaźnić się z emocjami, uczący pracy nad sobą.

Czasopismo starało się uczyć dzieci postawy modlitwy jako trwania, rozmowy i dzielenia się życiem, kształtowało w nich postawy patriotyczne i miłość do Ojczyzny,

⁶⁷ Tamże, s. 319.

⁶⁸ K. Gryz, VI. Kwestionariusz – „*Moje Pismo Tęcza*”, dz. cyt., s. 85-86, por. J. Jarowiecki, *Miejsce czasopism dla dzieci i młodzieży w systemie prasy katolickiej w okresie transformacji ustrojowej po 1989 roku w Polsce*, „Gospodarka, Rynek, Edukacja” 15 (2014) 3, s. 14.

⁶⁹ „Czasem jest to przedstawienie konkretnego święta czy nabożeństwa w Kościele (np. Droga Krzyżowa, Boże Ciało itp.), innym razem jest to propozycja modlitwy, por. tamże, s. 85.

⁷⁰ Wcześniej były to rady cioci Ewy, por. tamże, s. 87.

a także zachęcało do odkrywania pasji, podejmowania zdrowego stylu życia, uprawiania sportu, zdrowego żywienia, a także zachęcało całe rodziny do wspólnego działania i twórczego przebywania razem.

Dwumiesięcznik „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem” posiada również swoją stronę internetową <https://mojepismotecza.pl/>⁷¹. Strona ta jest dostosowana do osób najmłodszych poprzez kolorystykę, wielkość czcionek, prostotę w układzie strony i animacje. Kolory są żywe, nawiązujące do tytułowej „Tęczy”. Logo strony jest zarazem hiperłączem do strony głównej, a pod nim znajduje się pięć zakładek: Nowy numer (prezentacja najnowszego wydania „Tęczy”), Biskup na tęczy (link do filmiku z bp. Długoszem), Zróbmy razem (link do kolorowanki), Konspekty (przydatne materiały dla rodziców, chcących osobiście podjąć z dzieckiem tematy religijne) oraz O nas. Na środku strony przedstawiony jest wygląd najnowszego numeru dwumiesięcznika z krótkim opisem oraz przycisk przenoszący do strony Księgarni „Niedzieli”, gdzie można było dokonać zakupu czasopisma.

1.3 Dwumiesięcznik „Jasna Góra”

Dwumiesięcznik „Jasna Góra” to periodyk konwentu jasnogórskiego, wydawany przez ojców paulinów od 1982 r. Początki Dwumiesięcznika „Jasna Góra” to wydawane drukiem rozważania apelowe z dopiskiem, iż zostały one przeznaczone do użytku wewnętrznego⁷². Miejscem wydawania był Kraków. Pierwsze numery „Jasnej Góry” odbiły się dużym echem wśród pielgrzymów. Formalnie jednak „Jasna Góra” zaczęła być wydawana dopiero pod koniec 1983 r., gdyż Główny Urząd Kontroli 11 czerwca 1983 r., na dwa dni przed pielgrzymką Jana Pawła II do Polski zezwolił Kurii Generalnej Zakonu Paulinów i Klasztorowi Jasnogórskiemu na wydawanie pisma⁷³. „Jasna Góra” była wtedy wydawana jeszcze jako miesięcznik, w formacie A5. W miesiącach wakacyjnych numery czasopisma były łączone⁷⁴. Choć zakon planował wydawać ok. 40-50 tys. egzemplarzy, otrzymano zgodę na zaledwie 3,5 tys., choć „ponoć płacono za 4 tys.”⁷⁵. Gdy w 1989 r.

⁷¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 23) mojepismotecza.pl, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 169.

⁷² K. Gryz, Wywiad z o. Grzegorzem Prusem, redaktorem naczelnym dwumiesięcznika „Jasna Góra” oraz Żanetą Bilską, redaktorem dwumiesięcznika „Jasna Góra”, sekretarz redakcji, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt. s. 6.

⁷³ D. Romanowska, „Jasna Góra” w latach 1983-1997. *Monografia pisma*, Częstochowa 1998, s. 33.

⁷⁴ K. Gryz, Wywiad z o. Grzegorzem Prusem..., dz. cyt., s. 6.

⁷⁵ Tamże; por. Z. Jabłoński, *Pierwszy redaktor naczelny „Jasnej Góry” o. Rufin Abramek*, [w:] *Jasna Góra – Miesięcznik – 1983 – 1993*, Redakcja, s. 13.

zniesiono limity nakładu, udało się zwiększyć liczbę wydawanych egzemplarzy do 20 tys. Z uwagi jednak na to, że nie było aż tak dużego zainteresowania pismem, nakład zmniejszono o połowę. Około 1993 r. zmienił się format „Jasnej Góry” na format A4. W roku 1998 nakład wynosił 6 tys. egzemplarzy, z czego 65 procent stanowiło prenumeratę, głównie zagraniczną⁷⁶.

„Jasna Góra” początkowo wydawana była w Drukarni Narodowej w Krakowie. Pierwsze numery „Jasnej Góry” była ocenzone (pewne fragmenty tekstu wykreślano). Druk był dość marny, a samo czasopismo czarno-białe. W 2001 r. „Jasna Góra” zaczęła być w pełni kolorową⁷⁷. Obecnie Dwumiesięcznik „Jasna Góra” ze względu na fakt, że klasztor nie posiada własnej drukarni oraz ze względów finansowych, wydawany jest poza klasztorem⁷⁸.

Redaktor naczelny „Jasnej Góry” o. Grzegorz Prus zaznaczył, że czasopismo jest bardzo ważnym medium dla wspólnoty ojców i braci paulinów. Od początku swego istnienia miał to być periodyk, w którym ojcowie paulini publikowali swoje teksty. Powstanie miesięcznika wiąże się z paulińskim periodykiem naukowym „Studia Claromontana”, w którym znajdują się teksty teologiczne pisane przez specjalistów⁷⁹. Tymczasem Dwumiesięcznik „Jasna Góra” zawiera teksty popularnonaukowe, pisane zarówno przez ojców, jak i osoby świeckie, choć bazą są przede wszystkim zakonnicy, także z innych klasztorów paulińskich, w tym zza granicy. Dwumiesięcznik „Jasna Góra” to paulińskie pismo także z tego względu, że na jego łamach ukazują się teksty dotyczące działalności i duchowości paulińskiej, szczególnie traktujące o maryjności i osobie założyciela zakonu św. Pawła, pierwszego pustelnika.

Redaktorem naczelnym Dwumiesięcznika „Jasna Góra” musi zawsze być paulin, którego każdorazowo wyznacza generał zakonu paulinów. Osoba ta pełni tę funkcję dopóki, dopóty generał nie uzna za stosowne jej zmienić. Rolą redaktora naczelnego jest przede wszystkim nadawanie konkretnego kształtu gazecie⁸⁰. Jego zadaniem jest także zamawianie tekstów, zapraszanie kolejnych osób do współpracy oraz kontaktowanie się z drukarnią.

Realizacja misji ewangelizacyjnej jest wpisana w sam rdzeń działalności czasopisma. Świadczy o tym już sam tytuł: „Jasna Góra”. To, co pozostaje stałe

⁷⁶ J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 144.

⁷⁷ Numer czasopisma: 5/2001, por. K. Gryz, *Wywiad z o. Grzegorzem Prusem...*, dz. cyt., s. 6.

⁷⁸ Tamże, s. 12.

⁷⁹ Tamże, s. 7-8.

⁸⁰ Tamże, s. 9-11.

w czasopiśmie od lat, to właśnie treści związane głównie z Jasną Górą⁸¹. Stałymi, publikowanymi w czasopiśmie rubrykami o charakterze ewangelizacyjnym są: teksty apelów jasnogórskich, kronika, wydarzenia jasnogórskie czy homilie wygłoszone na Jasnej Górze. Stałą jest także rubryka Apostolatu Jasnogórskiej Rodziny Różańcowej⁸², która stanowi formę kontaktu z tymi grupami.

Dwumiesięcznik „Jasna Góra” ma stałe grono prenumeratorów, najczęściej ludzi w średnim i w starszym wieku. Podjęto próbę stworzenia wydania elektronicznego Dwumiesięcznika „Jasna Góra”, ale okazało się to nierentowne.

Obecnie Dwumiesięcznik stopniowo przechodzi w struktury Jasnogórskiego Instytutu Maryjnego, który jest oddzielną komórką w ramach funkcjonowania wszystkich działów klasztoru, ale można go określić organem prasy drukowanej Jasnej Góry. Posiada on też stronę internetową dwumiesiecznikjasnagora.pl, która służy głównie zamawianiu kolejnych numerów czasopisma⁸³, aplikację mobilną⁸⁴ oraz profil na Facebooku „Dwumiesięcznik Jasna Góra”, który od stycznia 2019 r. nie jest już jednak aktualizowany⁸⁵.

1.4 Dwumiesięcznik „Życ Ewangelią”

Czasopismo „Życ Ewangelią” to dwumiesięcznik wydawany przez Zgromadzenie Misjonarzy Krwi Chrystusa, którego zadaniem jest szerzyć kult i duchowość Krwi Chrystusa. Ma on charakter formacyjny i informacyjny, pomaga w koordynowaniu współpracy w jednym dziele duchownych (Misjonarzy Krwi Chrystusa) i świeckich (członków Wspólnoty Krwi Chrystusa). Skupia też czytelników, którym bliska jest ta duchowość⁸⁶. Początki istnienia periodyku datuje się na rok 1999. Redaktorem naczelnym „Życ Ewangelią” jest zawsze dyrektor Wydawnictwa „Pomoc”, należącego do misjonarzy.

⁸¹ K. Gryz, Wywiad z o. Grzegorzem Prusem..., dz. cyt., s. 9.

⁸² Jest to bardzo duża grupa skupiona wokół Jasnej Góry, łącząca mniejsze kółka różańcowe o różnych nazwach. Od niedawna posiada ona swoje własne czasopismo, wydawany do użytku wewnętrznego, kwartalnik „Biuletyn JRR”, którego pierwszy numer ukazał się w marcu 2015 r. Został on powołany na podstawie postanowienia generała Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika o. Arnolda Chrapkowskiego z dnia 02.03.2015, L.dz. 60/15, por. *Biuletyn JRR*, nr 1, brw, Częstochowa, s. 2.

⁸³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 49) dwumiesiecznikjasnagora.pl, [w:] *Media Kościoła...*, cyt., s. 214.

⁸⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji, por. K. Gryz, VII. *Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego*, 1) *Aplikacja „D.M. Jasna Góra”*, [w:] tamże, s. 217.

⁸⁵ Dane strony „Dwumiesięcznik Jasna Góra” na Facebooku, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego, dane i liczby – stan 14 marca 2023 r.*, [w:] tamże, s. 128.

⁸⁶ K. Gryz, II. *Kwestionariusz – Czasopismo „Życ Ewangelią”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 75.

Każdy z numerów gazety ma jeden wiodący temat. Układ treści w periodyku ma ustaloną hierarchię: tekst wprowadzający autorstwa księdza redaktora naczelnego, temat numeru, rubryka z życia wspólnoty (np. relacje z wydarzeń w parafiach), świadectwa, rubryka dotycząca budowy Sanktuarium Krwi Chrystusa, rubryka młodzieżowa (np. relacje z Kasperiańskich Dni Młodych), rubryka dziecięca, którą prowadzi zaprzyjaźniona ze zgromadzeniem siostra Adoratora Krwi, rubryka kulinarna, terminarz spotkań i rekolekcji w domach zakonnych misjonarzy oraz rubryka prezentująca wydawane przez wydawnictwo książki. Na końcu każdego numeru zamieszczany jest również dwumiesięczny kalendarz liturgiczny. Autorzy tekstów są na stałe odpowiedzialni za konkretne rubryki. Są to osoby duchowne, konsekrowane i świeckie. Rubryka ze świadectwami powstaje przy współpracy z czytelnikami.

Kolportaż dwumiesięcznika odbywa się w dużej mierze poprzez prenumeratę. Periodyk przekazywany jest również redakcjom niektórych czasopism katolickich, bibliotekom, a także wszystkim polskim biskupom. Czasopismo wysyłane jest także poza granice Polski, a do grudnia 2021 r. można było je nabywać w sieci Empik. Przez kilkanaście lat trafiało również do kilku parafii częstochowskich, hospicjum i miejskich szpitali, jednakże z powodów finansowych ta forma kolportażu została zaniechana. Czasopismo jest dostępne w każdym domu zakonnym misjonarzy oraz w kościele parafialnym na terenie sanktuarium w Częstochowie. Obecny nakład wynosi 2300 egzemplarzy. Czasopismo nie posiada swojej strony internetowej⁸⁷.

1.5 Kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia Bożego”

„Apostoł Miłosierdzia Bożego” to kwartalnik wydawany przez Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (Księża Pallotyni). Pierwszy numer został wydany w Wielkim Poście 1994 r., a jego treść stanowiła przede wszystkim „obszerna informacja o zbliżającej się uroczystości przekazania figury z Meksyku oraz zaproszenie na tą uroczystość”⁸⁸. Za czasopismo bezpośrednio odpowiada redaktor naczelny, wybierany przez Przełożonego Prowincjalnego Prowincji Zwiastowania Pańskiego Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego. „Apostoł Miłosierdzia Bożego” jest kwartalnikiem o profilu formacyjnym, szerzącym kult Miłosierdzia Bożego w myśl słów Pana Jezusa, które ten wypowiedział do św. Faustyny: „Mów światu o Moim miłosierdziu, niech pozna całą

⁸⁷ Tamże, s. 74-75.

⁸⁸ K. Gryz, *I. Kwestionariusz – Kwartalnik Apostoł Miłosierdzia Bożego*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 71.

ludzkość niezgłębione miłosierdzie Moje” (Dz. 848). Celem periodyku jest umacniać czytelników w wierze, uczyć ich zaufania Bogu w różnych sytuacjach życiowych, zachęcać do modlitwy, a także pomagać w tym, aby orędzie „o miłosiernej miłości Boga docierało do jak największej liczby ludzi”⁸⁹.

Każdy numer otwierany jest prezentacją tematu przewodniego (np. uczynki miłosierdzia względem duszy i ciała, stacje drogi krzyżowej, dary Ducha Świętego). Obecnie trzon czasopisma stanowią takie działy, jak: Rozmowa Apostoła; ABC teologii miłosierdzia; Biblia i życie; Okiem proboszcza; *Musica ecclesiastica*; Zza klauzury; Orędzie fatimskie; *Liturgia in Urbe et Orbe*; Między wiarą a wiedzą; Znaki czasu; Godzina Miłosierdzia; działy autorskie: Szymona Giżyńskiego, Mariusza i Kamila Drapikowskich, ks. Sławomira Bednarskiego; działy ściśle związane z pallotynami: Na szlaku Bożego Miłosierdzia; Instytut Pallottiego; Dolina Miłosierdzia dziś; Dolina Miłosierdzia – Parafia; Cudze chwalicie...; Jeśli chcesz...; Nowicjat pallotyński; Seminarium Księży Pallotynów; Radio Pallotti.fm; Pallotyńskie Duszpasterstwo Akademickie oraz działy okolicznościowe pojawiające się w danym roku lub w danym numerze, np. w roku 2021: Rok Sługi Bożego ks. Stanisława Szulmińskiego SAC, Rok kardynała Stefana Wyszyńskiego czy Rok św. Józefa. Do „Apostoła Miłosierdzia Bożego” dołączane były na przestrzeni lat również dodatki specjalne, takie jak: „Samarytanie z Markowej (o Rodzinie Ulmów w 75. rocznicę ich śmierci)”; „Powstania śląskie”; „Pallotyńscy kapelani wojskowi w dobie II wojny światowej”; „Mt 5,14 | Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego”. W 2016 roku ukazywał się także dodatek dla dzieci „Mały Apostoł”.

Autorami tekstów są osoby z różnych środowisk. Są to księża pallotyni, księża diecezjalni i osoby świeckie, specjaliści w danych dziedzinach. Za publikację artykułów i dopuszczenie ich do druku odpowiada redakcja, natomiast korektę i skład wykonują osoby z zewnątrz. Czasopismo nie funkcjonuje w tzw. domenie publicznej, dlatego głównym sposobem dystrybucji jest grupa stałych prenumeratorów, którym czasopismo jest wysyłane pocztą. Aby znaleźć nowe grono czytelników redakcja dociera do ludzi w parafiach w ramach akcji „Niedziela z Apostołem Miłosierdzia”, rekolekcji adwentowych czy wielkopostnych. Ponadto czasopismo trafia do 300 posłów i senatorów w polskim parlamencie, do wszystkich biskupów w Polsce, również pomocniczych i seniorów. Redakcja przesyła także czasopismo do kilku osób

⁸⁹ Tamże, s. 71-72.

w Stolicy Apostolskiej a także do księży pallotynów pracujących na placówkach misyjnych Prowincji Zwiastowania Pańskiego.

Nakład czasopisma na przestrzeni 20 lat stopniowo spadał. Jak podaje redakcja od 2001 r. było to 16.000 egzemplarzy, następnie: od 2005 r. – 12.000; od 2010 r. – 10.000, od 2015 r. – 8.000; od 2018 r. – 7000-7500, zaś od 2020 r. nakład kształtuje się na poziomie 6000-6500 egzemplarzy. Największą popularnością na przestrzeni lat cieszyły się numery z dodatkami, takimi jak np. płyta z „Dzienniczkiem” s. Faustyny, książeczka „Modlitwy rodzinne”, książka o św. Wincentym Pallottim, medalik Matki Bożej Niepokalanej, krzyż ze Świętą Rodziną oraz numery z kalendarzami⁹⁰.

Jak zaznacza redakcja, „czasopismo jest projektem rozwojowym”⁹¹. Już w ciągu ostatnich kilku lat przeszło gruntowną zmianę formatu, szaty graficznej i zawartości merytorycznej. Posiada ono swój *fanpage* na Facebooku⁹² oraz prowadzi stronę internetową www.apostol-milosierdzia.pl⁹³, gdzie znajdują się informacje o redakcji, historii, autorach, prenumeracie, dane kontaktowe, a także najnowsze numery do pobrania w wersji elektronicznej.

1.6 Rocznik „Horyzonty misyjne”

„Horyzonty Misyjne” to biuletyn roczny o profilu informacyjnym, poświęcony działalności misyjnej polskiego Kościoła, zwracający uwagę na pracę misyjną księży i braci pallotynów oraz sióstr pallotynek⁹⁴. Czasopismo wydawane jest od ostatniego kwartału 1997 przez Pallotyński Sekretariat Misyjny Prowincji Zwiastowania Pańskiego. Do 2016 r. periodyk ukazywał się co kwartał (w nakładzie 3 tys. egz.), a następnie przerodził się w rocznik (obecnie nakład wynosi 15 tys. egz.). Czasopismo było przygotowywane od zawsze w Częstochowie, ale do 2017 r. jego główna siedziba mieściła się w Poznaniu, skąd przeniesiono ją do częstochowskiej Doliny Miłosierdzia. Redaktora naczelnego wybiera Przełożony Prowincjalny Prowincji Zwiastowania Pańskiego Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego. Czasopismo ukazuje różnorodność kultur, zwyczajów i form religijnych z różnych kontynentów. W każdym numerze

⁹⁰ Tamże, s. 72-73.

⁹¹ Tamże, s. 73.

⁹² Dane dotyczące strony „Apostoł Miłosierdzia Bożego” na Facebooku, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 255.

⁹³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *VI. Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego, apostol-milosierdzia.pl*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 273-274.

⁹⁴ K. Gryz, *VIII. Kwestionariusz – rocznik „Horyzonty Misyjne”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 91.

rocznika obecny jest również temat przewodni dotyczący życia religijnego i sakramentalnego. Większość publikowanych tekstów pochodzi od pallotyńskich misjonarzy, od księży pracujących w sekretariacie, a także specjalistów z teologii. Za treść czasopisma odpowiada redakcja, a za korektę i skład wydawnictwo i drukarnia „Pallottinum”. Rocznik dociera do dobrodziejów i współpracowników sekretariatu misyjnego. Jest także rozdawane podczas niedziel misyjnych, rekolekcji oraz innych okoliczności w parafiach. Dociera ono także do pallotyńskich placówek i współpracowników z zagranicy⁹⁵.

1.7 Miesięcznik „Magazyn Familia”

„Magazyn Familia” to miesięcznik społeczno-kulturalny o tematyce rodzinnej, wydawany przez Edycję Świętego Pawła od kwietnia 2008 r. do numeru wakacyjnego w 2011 r. (lipiec/sierpień)⁹⁶. Jednym z celów czasopisma było również dotarcie do osób niepraktykujących, chrześcijan innych wyznań oraz niewierzących. Magazyn określał się jako „zawsze bliski rodzinie” i miał być „czasopismem dialogu, «ponad podziałami», aktywnie współpracującym w tworzeniu jednej rodziny ludzkiej”⁹⁷. Nawiązywał do jednego z największych włoskich tygodników „Famiglia Cristiana”. Łącznie ukazało się 37 numerów.

„Magazyn Familia” charakteryzowała nowoczesna szata graficzna uwzględniająca współczesne trendy na rynku czasopism w kategorii miesięczników rodzinnych oraz kobiecych⁹⁸. Zawierał on takie działy jak: Kalejdoskop; Fakty i ludzie (aktualne wydarzenia, badania i sondaże społeczne, ciekawostki z Polski i ze świata); Listy; Familijne rozmowy; Słowo życia; W rodzinie; Spotkania; Świat; Podróże; Wiara; Kultura; Dobra książka; Porady; Relaks i Do zobaczenia⁹⁹. Periodyk tworzyli dziennikarze współpracujący na co dzień z mediami takimi jak TV Puls, Radio Józef, Polskie Radio Program III czy Życie Warszawy, a także specjaliści z różnych dziedzin¹⁰⁰.

Miesięcznik posiadał witrynę internetową magazynfamilia.pl. Miała ona być rozszerzeniem wersji drukowanej oraz być przestrzenią do globalnej komunikacji

⁹⁵ Tamże, s. 91-92.

⁹⁶ E. Kristanova, *Miesięcznik społeczno-kulturalny „Magazyn Familia” (2008–2011) jako przykład pisma familijnego*, [w:] *Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015*, Bydgoszcz 2017, s. 269.

⁹⁷ Towarzystwo Świętego Pawła, *Magazyn Familia – zawsze bliski rodzinie*, <https://www.paulus.org.pl/n24,magazyn-familia-zawsze-bliski-rodzinie>, (dostęp: 03.10.2022 r.).

⁹⁸ E. Kristanova, *Miesięcznik społeczno-kulturalny „Magazyn Familia”...*, art. cyt., s. 270-271, por. Towarzystwo Świętego Pawła, *Magazyn Familia – zawsze...*, art. cyt., (dostęp: 03.10.2022 r.).

⁹⁹ Por. E. Kristanova, *Miesięcznik społeczno-kulturalny „Magazyn Familia”...*, art. cyt., s. 271-278.

¹⁰⁰ Towarzystwo Świętego Pawła, *Magazyn Familia – zawsze...*, art. cyt., (dostęp: 03.10.2022 r.).

i „tworzenia szerszej społeczności rodzinnej”¹⁰¹. Po zamknięciu wydania drukowanego strona internetowa od września 2011 r. miała kontynuować misję magazynu¹⁰². Obecnie (październik 2022 r.) jednak, po wpisaniu adresu witryny „Familii”, następuje przekierowanie na inną stronę internetową. Niektóre artykuły z „Magazynu Rodzina” wciąż są dostępne na serwerach deon.pl¹⁰³. Na Twitterze istnieje także konto Magazynu Rodzina @MagazynRodzina, które zostało założone w styczniu 2014 r. i ma 977 obserwujących. Ostatni wpis pochodzi z 4 grudnia 2018 r.

1.8 Piśmiennictwo parafialne¹⁰⁴

Dla uzyskania pełnego obrazu działalności środków społecznego przekazu na terenie Archidiecezji Częstochowskiej, właściwym było przeprowadzenie badania stanu piśmiennictwa i mediów parafialnych¹⁰⁵. Parafie, które wzięły udział w badaniu pochodzą z wszystkich czterech regionów duszpasterskich archidiecezji częstochowskiej, czyli regionu częstochowskiego (12 parafii), radomszczańskie (24 parafie), wieluńskiego (8 parafii) i zawierciańskiego (7 parafii)¹⁰⁶. Średnia liczba parafian we wszystkich parafiach, które wzięły udział w badaniu wynosi 1895,9 parafian. Największa parafia to parafia św. Marcina z Kłobucka (7800 parafian), a najmniejsza to parafia św. Wojciecha z Krzętowa (500 parafian). 12 wymienionych parafii posiada (lub posiadała na przestrzeni ostatnich 20 lat) gazetkę parafialną, 28 parafii posiada stronę internetową, natomiast z mediów społecznościowych korzysta 12 parafii. 18 parafii nie posiada żadnych mediów, 20 jedno (najczęściej jest to strona internetowa – 17), 7 parafii posiada dwa rodzaje mediów parafialnych, natomiast 6 parafii posiada (lub posiadało) zarówno gazetkę, stronę internetową, jak i media społecznościowe¹⁰⁷.

Wśród wspomnianych tytułów prasy parafialnej znajdują się: „Nie samym chlebem żyje człowiek”, wydawany od 2008 r., nakład 400 egz., półrocznik (parafia Nawiedzenia NMP, Widzów); „Okruchy”, tygodnik rozdawany po Mszach św. (św. Jana Kantego,

¹⁰¹ Tamże, (dostęp: 03.10.2022 r.).

¹⁰² Por. M. Krawiec, *Całkiem wakacyjnie*, „Magazyn Rodzina” 2011, nr 7/8, s. 3.

¹⁰³ Wyszukania można znaleźć na: Deon.pl, *Tagi: magazyn rodzina*, <https://deon.pl/tagi/magazyn-rodzina>, 234, (dostęp: 03.10.2022 r.).

¹⁰⁴ Niniejszy punkt jest oparty o raport sporządzony przez autora pracy, por. K. Gryz, *II. Raport z ankiety „Działalność ewangelizacyjna parafii archidiecezji częstochowskiej w tradycyjnych i nowych mediach”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 98-103.

¹⁰⁵ Ankieta zawierała 30 pytań. 3 pierwsze miały na celu sprecyzowanie: jak nazywa się parafia, w którym leży regionie duszpasterskim i jaką liczbę parafian obejmuje. Pytania 4-10 dotyczyły prasy parafialnej, 11-19 stron internetowych, 20-29 mediów społecznościowych, natomiast pytanie 30 było pytaniem o to, czy parafia posiada inne media, które nie mieszczą się w tym przedziale, np. parafialne radio, TV.

¹⁰⁶ K. Gryz, *II. Raport z ankiety „Działalność ewangelizacyjna parafii...”*, dz. cyt., s. 99.

¹⁰⁷ Tamże, s. 99-100.

Częstochowa); „Matko Bolesna, swe oczy zwróć”, wydawany od 2000 r., nakład 200-500 szt., rozdawany po Mszach św. (NMP Bolesnej, Gidle); „Św. Stanisław”, miesięcznik, od 2008 r., nakład 200 szt. (Św. Stanisława BM, Pławno); „Biuletyn parafialny”, miesięcznik wydawany w latach 2004-2006 po Mszy św. (Św. Jana Chrzciciela, Złoty Potok); „Nowiny Parafialne”, kwartalnik, w latach 2008-2015 nakład 800-1000 egz., w latach 2016-2021 nakład 500-600 egz. (św. Marcina, Kłobuck); „Gorący chrześcijanin”, ukazujący się od 2016 r. miesięcznik, w nakładzie ok. 500 szt. redagowany przez Wspólnotę Sióstr Karmel Ducha Świętego (NMP Nieustającej Pomocy, Żarki Letnisko); niewydawany już periodyk „Wspomożycielka”, najpierw nakład 100 szt., potem 200 szt. (NMP Wspomożycielki Wiernych, Gomunice); „Symfonia życia” od 1986 r., obecnie nie wydawana, nie wiadomo dokładnie od kiedy (Św. Jadwigi Królowej, Radomsko); lata 2002-2014, „Borowieńska Pani”, miesięcznik, 100 szt. (Św. Wawrzyńca DkM, Borowno); w latach 2004-2009, „Poślij mnie”, kwartalnik (św. Alberta Chmielowskiego, Blok Dobryszce)¹⁰⁸.

W opracowaniu „Media katolickie w polskim systemie medialnym” Damiana Guzka, można znaleźć jeszcze informacje na temat trzech gazet parafialnych z terenu archidiecezji częstochowskiej. Są to: dwumiesięcznik „Biuletyn Parafialny” wydawany przez parafię św. Jakuba w Częstochowie, miesięcznik „Pod wiatr” z parafii św. Rodziny w Pankach oraz tygodnik „Wiadomości Parafialne” wydawany przez parafię kolegiacką św. Apostołów Piotra i Pawła w Zawierciu¹⁰⁹.

Na temat prasy parafialnej archidiecezji częstochowskiej zwraca również uwagę w swojej książce Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek. Jak zauważa ona w jednym z przypisów dużym problemem jest to, że brakuje katalogu prasy parafialnej w Polsce. J. Dzierżyńska-Mielczarek stwierdziła, że w wykazie prasy prowadzonym przez serwis www.prasaparafialna.pl znajdują się informacje o 12 gazetach parafialnych, z czego połowa jest z Częstochowy, przy czym zawiera się w tej liście również Dwumiesięcznik „Jasna Góra” oraz częstochowska edycja „Niedzieli”¹¹⁰. Badaczka wymienia w swoim spisie: najstarsze jej zdaniem parafialne pismo w Częstochowie „Wspólnota” z parafii Pierwszych Męczenników Polski (od września 1990 do 1993 r.

¹⁰⁸ Tamże, s. 100.

¹⁰⁹ Dane te zostały umieszczone w „Katalogu mediów katolickich w polskim systemie medialnym w 2013 r.”, który jest częścią wspomnianego opracowania. Jak zostało zaznaczone, redakcja nie zweryfikowała owych danych, por. *Katalog mediów katolickich w polskim systemie medialnym w 2013 r.*, [w:] D. Guzek, *Media katolickie...*, Toruń 2016, s. 301-302.

¹¹⁰ J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne w latach 1989-2011. Studium na przykładzie Częstochowy*, Kielce 2013, s. 145.

miesięcznik, potem kwartalnik¹¹¹); „Wieczernik” z parafii św. Stanisława Kostki w Częstochowie ukazujący się od września 1991 r.; miesięcznik „Biuletyn Parafialny” z parafii św. Jakuba w Częstochowie ukazujący się od 1994 r.; „Głos św. Antoniego” (lata 1995-2000) z parafii św. Antoniego Padewskiego w Częstochowie oraz „Święta Rodzina” będąca periodykiem parafii archikatedralnej Świętej Rodziny w Częstochowie. J. Dzierżyńska-Mielczarek wspomina także o – jej zdaniem raczej okazjonalnym piśmie – dwumiesięczniku „Tabor”, wydanym w czerwcu 1997 r. z racji jubileuszu obchodzonego przez parafię Przemienienia Pańskiego w Częstochowie. Podobnie przez krótki okres czasu miały ukazywać się także: „Z Niepokalaną” – pismo parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Częstochowie; „Częstochowska Skałka” parafii św. Stanisława, Biskupa i Męczennika w Częstochowie (2003-2004) oraz pismo „Pneuma” wydawane przez parafię Zesłania Ducha Świętego w Częstochowie. Zdaniem badaczki, mała aktywność wydawnicza parafii Częstochowy wynika z istnienia od 1992 r. częstochowskiej edycji „Niedzieli”, która dostarcza również informacje z parafii archidiecezji¹¹².

2. Wydawnictwa katolickie

Do środków społecznego przekazu realizujących misję ewangelizacyjną należą również wydawnictwa katolickie. Obecnie na terenie archidiecezji częstochowskiej mają swoje siedziby cztery takie wydawnictwa: jedno archidiecezjalne (Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”), a także trzy wydawnictwa zakonne (Edycja Świętego Pawła, „Pomoc” i „Paulinianum”).

2.1 Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”

Początków wydawnictwa można doszukiwać się u początku istnienia diecezji. Jak wspomina ks. J. Kowalski, bp T. Kubina utworzył w diecezji częstochowskiej specjalny Komitet wydawniczy, którego celem było zajmowanie się nie tylko wydawaniem „Niedzieli” i „Kalendarza jasnogórskiego”, ale także „popularnych książek i broszur religijnych w dość wysokich nakładach o przystępnej cenie”¹¹³. Utworzenia

¹¹¹ Znaczną ilość miejsca poświęcono w nim na sprawozdania z budowy świątyni parafialnej i wydatki, które z nią się wiązały.

¹¹² J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 145.

¹¹³ J. Kowalski, *Nieco historii Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae” i jego działalności*, [w:] *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)*, J. Kowalski, J. Kuliberda (red.), Częstochowa 2013, s. 13, por. J. Kapuściński, *Publikacje księży diecezji częstochowskiej na łamach „Kalendarza Jasnogórskiego” z lat 1929-1938*, „Veritati et Caritati” 8 (2017), s. 277-296.

wydawnictwa z prawdziwego zdarzenia możliwe było jednak dopiero na początku lat osiemdziesiątych XX w., już po reaktywacji Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. 30 grudnia 1982 r. Departament Książki Ministerstwa Kultury i Sztuki udzielił diecezji częstochowskiej, po spełnieniu przez nią konkretnych warunków, koncesji na stworzenie wydawnictwa diecezjalnego¹¹⁴.

Wydawnictwo kanonicznie zostało erygowane dekretem z 24 stycznia 1983 r. przez bp. St. Barełę¹¹⁵, a 11 maja 1983 r. sporządzono statut wydawnictwa¹¹⁶. W rozruch działalności zaangażował się jego pierwszy dyrektor ks. J. Kowalski, z własnych środków pokrywając opłatę za koncesję. Druk pierwszej pozycji rozpoczął się po miesiącu funkcjonowania wydawnictwa 21 lutego 1983 r. Była to książka „Poznać człowieka w Chrystusie. Jan Paweł II o godności ludzkiej”, drukowana w Częstochowskich Zakładach Graficznych w nakładzie 10 tys. egzemplarzy¹¹⁷. Na rok 1983 zaplanowane było wydanie łącznie dziesięciu książek, w tym kolejnego tomu „Częstochowskich Studiów Teologicznych” oraz podręczników do religii dla klasy I-IV szkoły podstawowej¹¹⁸.

Pierwszą siedzibą wydawnictwa była Kuria Diecezjalna przy Alejach Najświętszej Maryi Panny. Bp St. Bareła podarował wydawnictwu pierwszą maszynę do pisania. Dwie następne książd dyrektor sprowadził ze Szwajcarii. Do roku 1992 wydawnictwo nosiło nazwę *Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”*, a po podniesieniu diecezji częstochowskiej do rangi archidiecezji człon „diecezjalne” zamieniono na „archidiecezjalne”.

Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, jak stwierdził ks. Jan Kowalski, posiadało w swojej historii trzy okresy swojego *prosperity*. Pierwszy z nich to lata 1983-1995 kiedy, choć były ogromne trudności z drukarniami czy przydziałami papieru, wszystko sprzedawane było „na pniu”, ponieważ rynek był bardzo mocno spragniony „religijnego słowa drukowanego”¹¹⁹. W tamtym czasie wydawnictwo „Regina Poloniae” drukowało książki i samo je rozprowadzało. Z czasem przyszedł moment, kiedy trzeba było wycofać się z drukowania książek.

¹¹⁴ J. Kowalski, *Nieco historii...*, dz. cyt., s. 15, por. J. Kuliberda, *Trzydzieści lat istnienia Wydawnictwa. Ludzie, baza materialna, okoliczności*, [w:] *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)*, dz. cyt., s. 95.

¹¹⁵ J. Kowalski, *Nieco historii...*, dz. cyt., s. 28.

¹¹⁶ J. Kuliberda, *Trzydzieści lat istnienia...*, dz. cyt., s. 102-103.

¹¹⁷ Tamże, s. 75-76.

¹¹⁸ Tamże, s. 76.

¹¹⁹ Tamże, s. 65.

Drugi okres rozwoju wydawnictwa rozpoczął się na przełomie lat 1995-1996. W tym czasie świadczyło ono usługi m.in. dla Uniwersytetu Śląskiego, Politechniki Częstochowskiej, Akademii Jana Długosza w Częstochowie, części Wydziałów Urzędu Miejskiego, Hospicjum częstochowskiego, a także różnych organizacji zawodowych i społecznych. Po 2005 r. wiele z tych organizacji rozwinęło swoje własne drukarnie i korzystało wyłącznie ich usług. Zawsze wierny wydawnictwu był abp St. Nowak, który swoje książki (około 20 pozycji) drukował w drukarni Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego. Z usług wydawnictwa korzystał także Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej. Drukowano tam również wiele pozycji naukowych oraz listy kolędowe abp. St. Nowaka do archidiecezjan¹²⁰.

Po trzydziestu latach istnienia Wydawnictwo „Regina Poloniae” mogło pochwalić się wydaniem 500 pozycji książkowych, których łączny nakład liczony jest w milionach egzemplarzy. Najważniejsze pozycje to: „Częstochowskie Studia Teologiczne”, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej”, „Kalendarz Liturgiczny”, „Katalog Archidiecezji Częstochowskiej”, wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, gazetki i biuletyny parafialne, duszpasterstw stanowych, ruchów i stowarzyszeń katolickich (miesięczniki, kwartalniki), broszury, afisze, druki akcydensowe. Wydawnictwo wydało też okolicznościowe książki z okazji jubileuszu Diecezji, pięćdziesięciolecia kapłaństwa abp. St. Nowaka oraz 16 tomów jego homilii¹²¹.

Początek drugiej dekady XXI w. to okres kryzysu wydawnictwa. Ze względów finansowych i rosnącej konkurencji, drukarnia współistniejąca z wydawnictwem stała się deficytowa i musiała zostać zamknięta¹²². Tym samym „Regina Poloniae” stała się jedynie organem wydawniczym, biurem projektowym, a zamówienia realizowane są na zewnątrz. Obecnie koncentruje się ono przede wszystkim na wydawaniu materiałów pomocniczych dla duszpasterstwa. „Regina Poloniae” jest wyłącznym dystrybutorem serii „Boży Baranek”, pomagającej w przygotowaniu do Pierwszej Komunii Świętej. Są to materiały przygotowane w oparciu o programy nauczania, wymagane do Pierwszej Komunii Świętej, a ich autorem jest Wydział Katechetyczny Kurii Metropolitalnej. Wydawane są również materiały do bierzmowania (seria „Mocni Duchem”), a także pomoce, o które proszą duszpasterze (okolicznościowe śpiewniki czy modlitewniki)¹²³.

¹²⁰ Tamże, s. 67-68.

¹²¹ Tamże, s. 86.

¹²² K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Jędrzejczykiem, dyrektorem Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 14-15.

¹²³ Tamże, s. 14.

Wśród oferty wydawniczej „Regina Poloniae” można znaleźć: albumy o sanktuariach maryjnych archidiecezji częstochowskiej, album dla dzieci na temat uczynków miłosiernych względem ciała i duszy oraz materiały duszpasterskie dla dzieci na adwent przygotowane przez Wydział Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Metropolitalnej (w tej kwestii „Regina Poloniae” podejmuje współpracę z Radiem Fiat i Tygodnikiem Katolickim „Niedziela”). Składają się one z serii kazań, płyt CD i DVD z prezentacjami multimedialnymi, książeczek-kontrolerek z naklejkami, plakatów oraz bannerów. Obecnie zauważa się też tendencję wzrostową w zakresie wydawanych informacyjno-fotograficznych albumów pamiątkowych dotyczących historii danej parafii.

W związku z *lockdownem* spowodowanym pandemią COVID-19 i spadkiem liczby wiernych w kościołach, działalność wydawnictwa została ograniczona. Zmniejszyła się także liczba klientów zamawiających opracowania naukowe.

Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” posiada swoją stronę internetową <https://cwa.com.pl/>¹²⁴. Zawiera ona pasek zakładek z tytułami umożliwiającymi zapoznanie się z ofertą wydawnictwa. Są to od lewej zakładki: sakramenty (z podzakładkami „I Komunia św.” i „Bierzmowanie”), albumy, książki, pomoce duszpasterskie (różnego rodzaju bannery), usługi, ikony wyszukiwania treści, odnośnik do konta na Facebooku¹²⁵ oraz link umożliwiający wysłanie maila za pomocą klienta poczty. Strona główna zawiera prezentację wizualną najważniejszych pozycji wydawnictwa wraz z ich metryczkami.

2.2 Edycja św. Pawła

Wydawnictwo „Edycja Świętego Pawła” jest działalnością apostolską paulistów, czyli Towarzystwa Świętego Pawła. Wydawnictwo w obecnej formie zostało formalnie powołane do życia 15 października 1991 r., a działalność gospodarczą rozpoczęło 1 stycznia 1992 r. Dyrektor generalny wydawnictwa oraz członkowie Zarządu mianowani są przez Przełożonego prowincjalnego Towarzystwa Świętego Pawła za zgodą Rady prowincjalnej zgromadzenia, która jednocześnie pełni rolę Rady nadzorczej. Dyrektorem wydawnictwa może być jedynie paulista¹²⁶.

¹²⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 33) cwa.com.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 183.

¹²⁵ Ostatni post z dnia 25 lutego 2016 r., Dane dotyczące strony „CWA Regina Poloniae” na Facebooku, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 255.

¹²⁶ K. Gryz, III. *Kwestionariusz – Wydawnictwo „Edycja Świętego Pawła”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 76.

Linia wydawnicza „Edycji Świętego Pawła” jest taka sama jak linie innych wydawnictw paulistów na świecie, czyli: Biblia, rodzina i komunikacja. W myśl założyciela zgromadzenia bł. Jakuba Alberionego, pauliści starają się „mówić o wszystkim, ale po chrześcijańsku”¹²⁷. Wydawnictwa paulistów cechuje dbałość o treść, zgodność z nauczaniem Kościoła katolickiego, mocno rozwinięta tematyka biblijna, dobry poziom edytorski, własna sieć dystrybucyjna, a także dość mocne wyczucie misji wydawnictwa u pracowników.

Pierwsze dwie dekady XXI są dla Edycji św. Pawła czasem dynamicznego rozwoju. W tym czasie zostały zakończone prace nad wydaniem nowego tłumaczenia Pisma Świętego (tzw. Biblia paulistów lub Biblia częstochowska), budowane były kolejne wersje księgarni internetowej na portalu edycja.pl¹²⁸, powstała platforma internetowa dla klientów biznesowych, tytuły prasowe, takie jak „Dzień Pański”, „Magazyn Familia” (2008-2011) czy „Od Słowa do życia” (2014-). Wydawnictwo w tym czasie odpowiadało również za produkcję gier komputerowych „Noe”¹²⁹ i „Dawid” oraz trzech aplikacji na urządzenia mobilne („Pismo Święte z komentarzem”¹³⁰, „Nowenna Pompejańska”¹³¹, odslowa.pl¹³²). Początek XXI w. był także okresem reorganizacji modelu dystrybucji, zakupu nowego magazynu głównego, budowy sieci firmowych księgarni stacjonarnych oraz poszerzania katalogu wydawniczego¹³³. „Edycja” odpowiada za obsługę następujących witryn: edycja.com.pl¹³⁴ – strona instytucjonalna, mediadlaewangelii.pl¹³⁵ – strona poświęcona orędziom na dzień środków społecznego przekazu, odslowa.pl¹³⁶ – strona miesięcznika liturgicznego,

¹²⁷ Tamże, s. 77-78.

¹²⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 34) edycja.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 184-185.

¹²⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się gry „Biblijni bohaterowie - Noe”, por. K. Gryz, *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 276.

¹³⁰ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji „Pismo Święte z komentarzem”, por. K. Gryz, VII. *Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego*, 1) *Aplikacja „Pismo Święte z komentarzem”*, [w:] tamże, s. 222-225.

¹³¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji „Nowenna Pompejańska”, por. K. Gryz, *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 275-276.

¹³² Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji „Od Słowa do życia”, por. K. Gryz, VII. *Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych...*, 1) *Aplikacja „Od Słowa do życia”*, [w:] tamże, s. 220-221.

¹³³ K. Gryz, III. *Kwestionariusz – Wydawnictwo „Edycja Świętego Pawła”*, dz. cyt., s. 76.

¹³⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 37) edycja.com.pl, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 190-191.

¹³⁵ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 38) mediadlaewangelii.pl, [w:] tamże, s. 192-193.

¹³⁶ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 39) odslowa.pl, [w:] tamże, s. 194-195.

pismoswiete.pl¹³⁷ – strona z tekstem przekładu Pisma Świętego Edycji św. Pawła, e-pompejanska.pl¹³⁸ – strona aplikacji Nowenna Pompejańska, a także wiele stron produktowych (tzw. *landing page*) typu biblijajubileuszowa.pl¹³⁹.

Wizytówką polskiego wydawnictwa jest wspomniane powyżej Pismo Święte w nowym przekładzie, opracowane z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła przez zespół Biblistów Polskich, dostępne w wielu różnych formatach i różnorodnej szacie wydawniczej. Podstawą oferty wydawnictwa są materiały biblijne i okołobiblijne. Oprócz tego Edycja św. Pawła oferuje także „książki promujące wartości, poradniki, dzięki którym można przeżywać życie głębiej i pełniej, wydawnictwa okołokatechetyczne, cenione książeczki prezentowe oraz kalendarze i terminarze”. W ofercie Edycji dostępne są także audiobooki (w formie CD i plików do pobrania), wydawnictwa muzyczne (CD) i filmowe (DVD), aplikacje na urządzenia mobilne, a także wydawnictwa periodyczne (miesięcznik liturgiczny „Od Słowa do życia”, „Biuletyn liturgiczny Dzień Pański”)¹⁴⁰. Do sztandarowych pozycji wydawnictwo zalicza: „Pismo Święte”, w tym jako „Biblia jubileuszowa”, seria katechizmowa YOUCAT, Ewangelia. Słowo na każdy dzień, Biblia dla kobiet, Nowy Komentarz Biblijny, seria Perełki, książki Wandy Półtawskiej (np. Beskidzkie rekolekcje), Rozważania o wierze (ks. T. Dajczer), Wielki foch (s. A. M. Pudełko, A. Liberacka), Seks, jakiego nie znacie (o. Ks. Knotz), Pismo Święte dla dzieci (bp A. Długosz), Wyznania egzorcyisty (o. G. Amorth), Ocalona z piekła (A. Gołędzinowska)¹⁴¹.

Wydawnictwo Edycja św. Pawła dysponuje własną siecią przedstawicieli handlowych, którzy obejmują swym zasięgiem całą Polskę i obsługują współpracujące księgarnie oraz hurtownie. W Polsce istnieje również sieć księgarni stacjonarnych (Częstochowa, Katowice, Lublin, Wrocław, Rzeszów), a także księgarnie patronackie (Warszawa, Gdynia, Olsztyn). Wydawnictwo współpracuje również z kilkoma hurtowniami zagranicznymi (USA, Włochy). Od kilku lat jest także obecne na Ukrainie (Lwów, Kijów), gdzie powstało bliźniacze wydawnictwo, które publikuje w języku ukraińskim. Dynamicznie rozwija się także sprzedaż internetowa poprzez platformy:

¹³⁷ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 40) *pismoswiete.pl*, [w:] tamże, s. 196-197.

¹³⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 41) *e-pompejanska.pl*, [w:] tamże, s. 198-199.

¹³⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 42) *biblijajubileuszowa.pl*, [w:] tamże, s. 200-201.

¹⁴⁰ K. Gryz, III. Kwestionariusz – Wydawnictwo „Edycja Świętego...”, dz. cyt., s. 76-77.

¹⁴¹ Tamże, s. 77.

edycja.pl, ehurtownia.edycja.com.pl¹⁴², rodzinna.pl¹⁴³ oraz Allegro.pl.

Średnie nakłady książek na przestrzeni ostatnich lat stopniowo maleją. Obecnie średni nakład nowości to 2500 egzemplarzy, a minimalny nakład wdrażany do produkcji to 1000 egzemplarzy. Są natomiast także takie pozycje, które mają powyżej 10 tysięcy egzemplarzy nakładu. O przyjęciu tytułu do realizacji decyduje rada wydawnicza. Redakcja wydawnictwa ocenia go pod kątem językowym, treściowym oraz zbieżnym z liniami wydawniczymi wydawnictwa, a także z posiadaną ofertą i potencjałem sprzedażowo-marketingowym. Wydawnictwo stale poszerza swoją ofertę wydawniczą oraz intensyfikuje działalność w sieci internetowej i na profilach społecznościowych (Facebook¹⁴⁴, Instagram¹⁴⁵, YouTube¹⁴⁶, TikTok¹⁴⁷).

2.3 Wydawnictwo „Pomoc”

Wydawnictwo POMOC należy do zgromadzenia Misjonarzy Krwi Chrystusa. Powstało w 1984 r., kiedy to została wydana pierwsza pozycja książkowa. Było ono pewnego rodzaju próbą pomocy ludziom w rozwiązywaniu ich problemów życiowych. Duża część z wydawanych przez wydawnictwo książek jest poświęcona duchowości Krwi Chrystusa i św. Kaspra del Bufalo. Dyrektorem wydawnictwa jest zawsze misjonarz, mianowany przez prowincjała zgromadzenia¹⁴⁸.

Książki Wydawnictwa POMOC docierają do większości księgarni katolickich w Polsce. Można je też zakupić w sklepie internetowym lub poprzez Allegro.pl, w księgarni stacjonarnej (z której głównie korzystają pielgrzymi) oraz otrzymać bezpośrednio od autorów, którzy sprzedają je w czasie swoich prelekcji lub spotkań. Książka „Życ Ewangelią” jest obecnie dostępna także w placówkach Poczty Polskiej. Dwa spośród tytułów wydawnictwa „Moc Uwielbienia” i „Życ Ewangelią” można nabyć w formie ebooków. Pierwszy średni nakład danego tytułu wynosi najczęściej 1000 egz. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpiło zmniejszenie nakładów książek np. z 1500 na 1000 egz. Zwiększenie nakładu ma miejsce zwykle wtedy, gdy książka się sprzedaje.

¹⁴² Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 36) ehurtownia.edycja.com.pl, [w:] tamże, s. 188-189.

¹⁴³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 35) rodzinna.pl, [w:] tamże, s. 186-187.

¹⁴⁴ Dane dotyczące strony „Edycja Świętego Pawła” na Facebooku, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 128.

¹⁴⁵ Dane dotyczące profilu „edycja_swietego_pawla” na Instagramie, por. tamże, s. 131-132.

¹⁴⁶ Dane dotyczące kanału „Edycja Świętego Pawła” na YouTube, por. tamże, s. 137.

¹⁴⁷ Dane dotyczące profilu „edycja_swietego_pawla” na TikToku, por. tamże, s. 138.

¹⁴⁸ K. Gryz, V. *Kwestionariusz – Wydawnictwo „POMOC”*, [w:] Tamże, s. 82-83.

W przypadku, gdy autor jest nieznany czytelnikom, drukowany jest mniejszy nakład niż 1000 egz., np. 500 lub 200. Wśród wydawanych pozycji są także bestsellery, które drukowane są w większym nakładzie niż 1000 egzemplarzy (np. „Moc uwielbienia”).

Wydawnictwo posiada swoją stronę internetową¹⁴⁹, na której znajdują się książki, audiobooki, ebooki i dewocjonała (różańce), profil na Facebooku¹⁵⁰, kanał YouTube¹⁵¹, aplikację mobilną¹⁵², a jego pracownicy – najczęściej członkowie różnych wspólnot religijnych – starają się traktować swoją pracę w wydawnictwie jako formę ich osobistej działalności ewangelizacyjnej¹⁵³.

2.4 Wydawnictwo „Paulinianum”

Wydawnictwo „Paulinianum” należy do Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika. W obecnym kształcie funkcjonuje od 2016 r., jednak jego początki sięgają lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku¹⁵⁴. Osobą odpowiedzialną za wydawnictwo jest paulin wskazany przez generała zakonu. Publikowane książki wyróżnia szerzenie kultu Matki Bożej, przygotowywanie materiałów przybliżających historię zakonu paulinów, Ikony Matki Bożej Częstochowskiej oraz klasztoru jasnogórskiego¹⁵⁵. Od 2020 r. wydawnictwu przyświeca jeszcze jedna misja, jaką jest prowadzenie projektu „Książka dla Życia”, w ramach którego część uzyskanego ze sprzedaży książek przychodu przekazywana jest na pomoc dzieciom będącym w trudnej sytuacji życiowej.

Wydawnictwo „Paulinianum” koncentruje się na wydawaniu książek w tradycyjnej formie. Chce ono, aby publikowane książki pobudzały czytelników do rozwoju duchowego i do pogłębiania osobistej relacji z Bogiem, niosły otuchę w trudnych sytuacjach, a także były źródłem inspiracji do zmian w życiu. Mają one również na celu przybliżyć czytelnikowi nauczanie Kościoła katolickiego. Pozycje wydawane przez wydawnictwo są skierowany zarówno dla tych, którym trudno jest zrozumieć kult maryjny w Polsce, jak i dla tych, którzy chcą zgłębiać dziedzinę mariologii.

¹⁴⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, VI. *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 51) *wydawnictwopomoc.pl*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 208-209.

¹⁵⁰ Dane dotyczące strony „Wydawnictwo POMOC” na Facebooku, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 129.

¹⁵¹ Dane dotyczące kanału „Wydawnictwo POMOC” na Facebooku, por. tamże, s. 138.

¹⁵² Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji, por. K. Gryz, VII. *Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego*, 9) *Aplikacja „www.wydawnictwopomoc.pl”*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 235.

¹⁵³ K. Gryz, V. *Kwestionariusz – Wydawnictwo „POMOC”*, [w:] tamże, s. 83-84.

¹⁵⁴ K. Gryz, IV. *Kwestionariusz – Wydawnictwo „Paulinianum”*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 79.

¹⁵⁵ Tamże, s. 80.

Wśród wydawanych pozycji można odnaleźć książki z zakresu teologii, nauk społecznych, historii, naukowe, popularnonaukowe i beletrystyczne¹⁵⁶.

Kolportaż książek do 2019 r. miał charakter klasyczny. Trafiały one do księgarni, hurtowni i sieci księgarskich na terenie całego kraju. Niektóre z tytułów były również sprzedawane w Europie i Stanach Zjednoczonych. Obecnie polityka kolportażu stała się bardziej centralna (książki dostępne są w księgarniach wydawnictwa czy Jasnej Góry, oraz kilku zaprzyjaźnionych księgarniach w Polsce).

Nakład książek warunkowany jest przede wszystkim poprzez ocenę realnej możliwości sprzedania danego tytułu na rynku. Książki pisane przez znanych i rozpoznawanych autorów mają nakład nawet do 5 tysięcy i więcej. Średni nakład to około 2 tysiące egzemplarzy. Aby książka została wydana w wydawnictwie „Paulinianum” powinna poruszać tematykę katolicką lub nie stojącą w sprzeczności z nauczaniem Kościoła.

Od 2020 r. wydawnictwo „Paulinianum” posiada profesjonalne studio telewizyjne, w którym możliwym jest tworzenie materiałów wideo o wysokiej jakości. Celem utworzenia tego studia była chęć popularyzacji tak samego wydawnictwa, jak i książek w popularnych w Internecie serwisach wideo. Również od 2020 r. jest ono wspierane przez młodych twórców, debutantów na rynku książki, którzy chcieliby opublikować swoje pozycje¹⁵⁷. Wydawnictwo posiada stronę internetową paulinianum.pl¹⁵⁸. Znajduje się na niej m.in. katalog dotychczas wydanych książek, dane kontaktowe oraz informacje o wydawnictwie. Wydawnictwo posiada także swoją księgarnię internetową ksiegarniajasnagora.pl¹⁵⁹. Również projekt „Książka dla życia” posiada witrynę internetową ksiazkadlazycia.pl¹⁶⁰. Wydawnictwo obecne jest także na Facebooku¹⁶¹, Instagramie¹⁶², Twitterze¹⁶³ oraz w serwisie YouTube¹⁶⁴.

¹⁵⁶ K. Gryz, IV. Kwestionariusz – Wydawnictwo „Paulinianum”, dz. cyt., s. 79.

¹⁵⁷ Tamże, s. 80-81.

¹⁵⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 43) paulinianum.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 202-203.

¹⁵⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 44) ksiegarniajasnagora.pl, [w:] tamże, s. 204-205.

¹⁶⁰ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. tamże, 45) ksiazkadlazycia.pl, [w:] tamże, s. 206-207.

¹⁶¹ Dane dotyczące strony „Wydawnictwo Paulinianum” na Facebooku, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 128.

¹⁶² Dane dotyczące konta „paulinianum.wydawnictwo” na Instagramie, por. tamże, s. 132.

¹⁶³ Dane dotyczące konta „paulinianum.wydawnictwo” na Twitterze, por. tamże, s. 135.

¹⁶⁴ Dane dotyczące kanału „Wydawnictwo i Studio Paulinianum – Jasna Góra” na YouTube, por. tamże, s. 137-138.

3. Katolickie rozgłosnie radiowe i studia mulitmedialne

Na terenie archidiecezji częstochowskiej znajdują się dwie redakcje katolickich stacji radiowych: Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” i Radia Jasna Góra. Jako formę działalności radiowej można zaliczyć także działające w ramach Tygodnika Katolickiego „Niedziela” studio radiowe Niedziela FM oraz studio telewizyjne Niedziela TV.

3.1 Katolicka Rozgłosnia Radiowa „Fiat”

Za początek Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” uważa się „Radio Światowego Dnia Młodzieży”¹⁶⁵. Uruchomiono je bowiem po to, aby transmitowało wydarzenia VI Światowego Dnia Młodzieży w Częstochowie. Na ten cel diecezja otrzymała stosowne wsparcie z Rzymu. Konieczne było także uzyskanie zgody Ministerstwa Łączności, o którą postarał się ks. Marian Duda, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego ŚDM¹⁶⁶. Wpływ na jej wydanie miało m.in. to, że w „Częstochowie i okolicy nie istniała wówczas żadna stacja radiowa”¹⁶⁷. Organizatorzy zamówili w zakładach Radiowo-Telewizyjnych „ZARAT” anteny i nadajniki, spełniające wymagania ministerstwa. Umożliwiały one radiostacji równoległe nadawanie na siedmiu częstotliwościach, co miało znaczenie w transmisji tłumaczeń uroczystości.

Radio Światowego Dnia Młodzieży rozpoczęło nadawanie 10 sierpnia 1991 r. w południe modlitwą Anioł Pański, którą poprowadził ks. M. Duda¹⁶⁸. Przygotowania do uruchomienia radia trwały od połowy czerwca do pierwszego tygodnia sierpnia 1991 r. Pierwszą siedzibą rozgłośni był lokal w kamiennicy przy Alei Najświętszej Maryi Panny 79. Walorem tej posesji była nie tylko bliskość Jasnej Góry, ale także możliwość zainstalowania na niej anten nadawczych. Miały one moc, która pozwalała skutecznie nadawać program w promieniu 15 kilometrów¹⁶⁹.

Po zakończeniu VI Światowego Dnia Młodzieży Komitet ds. Radia i Telewizji zarządził zaprzestanie dalszego nadawania, do czego przyczyniły się środowiska liberalno-lewicowe Częstochowy¹⁷⁰. Odczuwało się jednak potrzebę istnienia takiej

¹⁶⁵ M. Duda, *Historia Diecezji i Archidiecezji...*, art. cyt., (dostęp: 10.05.2021 r.); por. B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie rozgłośni radiowej Katolickiego Radia Fiat w Częstochowie*, Częstochowa 2020, s. 36.

¹⁶⁶ M. Duda, *VI Światowy Dzień Młodzieży – Organizacja V-VIII'91*, Częstochowa 2016, s. 121. Komitet prosił o przydział częstotliwości na dni 1-21 sierpnia 1991 r., ponieważ Światowemu Dniowi Młodzieży miały towarzyszyć różnego rodzaju imprezy towarzyszące i kulturalne.

¹⁶⁷ B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 38.

¹⁶⁸ Tamże, s. 40-41.

¹⁶⁹ Tamże, s. 40. Anteny te znajdują się do tej pory w tym miejscu, choć nie są obecnie używane. Zdjęcie anten można zobaczyć [w:] K. Gryz, *Wykorzystanie nowych mediów...*, dz. cyt., s. 117.

¹⁷⁰ St. Nowak, *Iuxta crucem, Tecum stare. Kościół częstochowski na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia (1984-2011)*, Częstochowa 2018, s. 44.

rozgłośni, dlatego starano się ją reaktywować. Stało się to 3 maja 1992 r., kiedy to powołano kanonicznie Katolicką Rozgłośnię Radiową „Fiat”, jako jedną z instytucji diecezjalnych¹⁷¹. Pomysłodawcą nazwy rozgłośni jest ks. M. Duda. Nawiązuje ona do maryjnego charakteru Częstochowy oraz słów wypowiedzianych przez Maryję podczas zwiastowania: *Fiat mihi secundum verbum tuum* („Niech mi się stanie według słowa twego”). Radio Fiat¹⁷², zgodnie z zamysłem abp. St. Nowaka, miało być świadomym i bezpośrednim nawiązaniem do „Radia Światowego Dnia Młodzieży”¹⁷³.

Abp St. Nowak dekretem z dnia 13 czerwca 1992 r. powołał pierwszą Radę Programową radia¹⁷⁴. 15 czerwca 1992 r. zawarto umowę nieodpłatnego korzystania przez rozgłośnię z pomieszczeń parafii św. Wojciecha, Biskupa i Męczennika przy ul. Brzeźnickiej 59 w Częstochowie. Parafia była siedzibą radia do 2004 r., kiedy zostało przeniesione do budynku przy ul. Ogrodowej 24/44, gdzie znajduje się do dzisiaj.

Funkcjonowanie Radia Fiat określa jego statut, zatwierdzony przez arcybiskupa metropolitę częstochowski. Musi ono spełniać także wszystkie warunki prawne. Jednym z nich jest koncesja, udzielana archidiecezji przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji¹⁷⁵. Dyrektorem rozgłośni jest zawsze kapłan, którego na to stanowisko każdorazowo powołuje arcybiskup metropolita częstochowski. Dyrektor ma działać w granicach określonych przez statut, który precyzuje jego zadania, prawa i obowiązki.

Statut rozgłośni określa również, jaka jest jej misja i jak ma ona ją realizować. Zgodnie ze statutem naturą i celem radia było i jest „trwanie jako oficjalne narzędzie komunikacji medialnej w rękach Kościoła Diecezjalnego w Częstochowie”¹⁷⁶. Nadrzędnym priorytetem Radia Fiat jest ewangelizacja, która ma dokonywać się przez budowanie wspólnoty diecezjalnej, integrację ludzi będących w różnym wieku, a także poprzez służbę wobec głowy Kościoła katolickiego, czyli papieża. Radio ma również służyć społeczności lokalnej, będącej duchową stolicą Polski, dbać o historię, tradycje

¹⁷¹ M. Duda, *Historia Diecezji i Archidiecezji...*, art. cyt., (dostęp: 10.05.2021 r.), por. B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 41; Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik maj 1992 r.*, s. 1.

¹⁷² Taka forma zapisu skróconej nazwy rozgłośni jest przyjęta w powszechnym użyciu i taka będzie stosowana w dalszej części pracy.

¹⁷³ St. Nowak, *Słowo Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego ogłaszające powstanie Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie z dnia 4 maja 1992 r.*, [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa...*, dz. cyt. s. 517.

¹⁷⁴ St. Nowak, *Dekret powołujący Radę Programową Katolickiej Rozgłośni Radiowej Fiat w Częstochowie z 13 czerwca 1992 roku*, Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik lipiec-sierpień 1992 r.*, s. 1. W 1997 r. powołano przy rozgłośni również Redakcję Programów Teologicznych i Redakcję Programów Formacji Duchowej, por. Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik listopad 1997 r.*, s. 2-3.

¹⁷⁵ K. Gryz, Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim, *dyrektorem naczelnym Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” i Aleksandrą Mieczysławską, zastępcą dyrektora*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 23.

¹⁷⁶ B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 42.

i religię regionu częstochowskiego i całego kraju. Ponieważ rozgłośnia jest kontynuacją Radia Światowego Dnia Młodzieży, powinna także szczególnie troszczyć się o młodzież.

Początkowo radio utrzymywało się z dotacji kurialnych i darowizn. W związku z tym, że posiadało wówczas koncesję na nadawanie w charakterze radia społecznego, nie mogło czerpać wpływów z działalności reklamowych (choć statut od początku przewiduje takie rozwiązanie). Obecnie jednak radio jest nadawcą komercyjnym, a ok. 50 procent jego budżetu stanowią reklamy i audycje promowane¹⁷⁷. Emituje ono 3 minuty reklamy w godzinie, co ma znaczenie dla misji ewangelizacyjnej rozgłośni. Pozwala to bowiem na rezygnację z reklamy w przypadku transmisji Mszy św. czy innego, ważnego z punktu widzenia katolickiej rozgłośni, wydarzenia¹⁷⁸.

Radio Fiat odczytuje swoją misję jako nadawcy lokalnego i regionalnego¹⁷⁹. Oznacza to, że nie ogranicza się ono do nadawania treści jedynie religijnych (jak współistniejące w lokalnym systemie medialnym katolickie rozgłośnie Radio Maryja¹⁸⁰ czy Radio Jasna Góra), a podejmuje tematy istotne dla mieszkańców Częstochowy i regionu. Katolickość swoją realizuje zaś, budując w wiernych poczucie przynależności do Kościoła częstochowskiego¹⁸¹.

W pierwszych latach działalności ponad połowę czasu antenowego stanowiła modlitwa. Promowano wśród młodych dobre wartości, dbano o obiektywny przekaz informacji z kraju i ze świata, zwłaszcza z życia Kościoła (lokalnego, polskiego i europejskiego). Promowano także młodzieżową kulturę religijną i narodową, a program wyróżniały wierność Kościołowi, maryjność i apolityczność¹⁸². Program rozpoczynał się o godz. 6:30 pacierzem porannym prowadzonym na żywo przez ówczesnego dyrektora. Potem prezentowano informacje z życia Kościoła oraz piosenki religijne i świeckie.

Początkowo radio nie posiadało własnych serwisów informacyjnych. Korzystało z serwisów Katolickiej Agencji Informacyjnej, które nie poruszały raczej tematów dotyczących archidiecezji częstochowskiej. Zmieniło się to w roku 2005. Wyemitowano

¹⁷⁷ Od 2014 r., por. B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 45-47.

¹⁷⁸ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 23.

¹⁷⁹ Tamże, J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Rynek mediów w Polsce*, Warszawa 2018, s. 220n; W. Chorążki, *Prasa regionalistyczne w okresie transformacji* [w:] *Regionalizm-lokalizm-media*, E. Chudziński (red.), Bochnia-Warszawa 2001, s. 121-122. T. Skoczek, *Regionalne i lokalne media elektroniczne. Systemowe możliwości rozwoju*, Bochnia-Warszawa 2007, s. 18-23; J. R. Stempień, *Media masowe i instytucje kontroli państwowej jako watchdogi – misja i ograniczenia. Analiza z wykorzystaniem modelu Principal-Agent*, „Media – Kultura – Społeczeństwo”, nr 7-8 (2012-2013), s. 29.

¹⁸⁰ Por. P. Migas, *Konglomerat medialny Radia Maryja*, „Zeszyty Prasoznawcze”, rok XLVIII, nr 1-2 (181-182), Kraków 2005, s. 35n. s. 33-50.

¹⁸¹ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 23-24.

¹⁸² B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 44n.

wtedy pierwszą własną audycję na żywo pt. „Jacy jesteśmy”¹⁸³. Od tego momentu na antenę zaczęto wprowadzać gości oraz cogodzinne serwisy: najpierw informacyjne, następnie serwisy lokalne, a z czasem doszła praca reporterów. Od wielu lat Radio Fiat emituje również audycje Radia Watykańskiego¹⁸⁴.

W 2012 r. zmieniły się format radia i jego ramówka¹⁸⁵. Skupiono się wtedy na odbiorcy czynnym zawodowo, będącym w przedziale wiekowym 30-65 lat i pod tym kątem zaczęto układać program¹⁸⁶. Celem było tworzenie rozgłośni, której można słuchać 24 godziny na dobę, a która podaje informacje z miasta, regionu, Polski i całego świata. Dotyczą one życia społecznego, politycznego, gospodarczego, kulturalnego, sportowego i religijnego. Powszechność radia wyraża się także w gatunkach muzycznych utworów emitowanych na antenie, gdzie obok siebie współlistnieje muzyka świecka i chrześcijańska. Radio stara się być obecne w instytucjach kultury. Bierze patronat medialny nad wieloma wydarzeniami muzycznymi, spektaklami teatralnymi, wystawami, konkursami czy festiwalami¹⁸⁷.

Radio Fiat stara się pomóc słuchaczom lepiej zrozumieć i poznać zasad wiary, w tym *Katechizm Kościoła Katolickiego*, m.in. poprzez cykl audycji „Mój Katechizm Powszedni”. Od samego początku przedstawia także nauczanie papieży: św. Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka. Emituje również m.in. audycje: „Niedzielne rozmowy z Ojcem – abp. Wacławem Depo”; „Gospel dla zabieganych” – rozważania fragmentu Ewangelii z danego dnia przez kapłanów archidiecezji; „Rozmowy z Ewangelistami” – katecheza z kerygmatem; „Wiara rodzi się ze słuchania” – przygotowanie do niedzielnej liturgii z bp. Andrzejem Przybylskim; „Niedzielne rozważania abp. Stanisława Nowaka”; „Inne spojrzenie” – audycja ks. Jacka Marcińca czy „Kościół codzienny” – cotygodniowy komentarz rzecznika archidiecezji do życia Kościoła częstochowskiego. Radio Fiat emituje także cykl reportaży fundacji „Głos Ewangelii”, przedstawiających historie ludzi „z marginesu”, których los się odmienił, dzięki poznaniu Chrystusa i ludzi, którzy żyją blisko Niego¹⁸⁸.

¹⁸³ Były to trzy godziny energicznego programu z udziałem słuchaczy, którzy dzwonili do studia z całej archidiecezji por. B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 48.

¹⁸⁴ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 27.

¹⁸⁵ Por. I. Ramówka *Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”*, stan na marzec 2022 r., [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 239-243.

¹⁸⁶ B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 50.

¹⁸⁷ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 27.

¹⁸⁸ Tamże, s. 17-21.

Ważnym elementem obecnej ramówki i działalności ewangelizacyjnej Radia Fiat jest prowadzenie na jego antenie każdego dnia rozmowy na żywo z zaproszonymi gośćmi. Na ich dobór wpływ ma głównie kalendarz: liturgiczny, czy kalendarz aktualnych wydarzeń w mieście, świecie czy Kościele albo obchodzone w tym czasie rocznice¹⁸⁹. Wśród zapraszanych gości są: księża, osoby zakonne, ludzie świeccy, osoby związane z działalnością społeczną, polityczną, z oświatą albo z szeroko pojętą kulturą. Radio daje im szansę opowiedzieć o tym, czym żyją na co dzień¹⁹⁰.

Życie chrześcijanina w dużej mierze wiąże się z modlitwą, dlatego również i ona obecna jest na antenie Radia. Dzień w radiu rozpoczyna śpiew Godzinek ku czci Najświętszej Maryi Panny i poranny pacierz. W południe, zamiast tradycyjnej modlitwy Anioł Pański, emitowany jest śpiewany kerygmat. O godzinie 15 transmitowana jest Koronka do Miłosierdzia Bożego, o godzinie 20:30 różaniec z Janem Pawłem II, a po nim Apel Jasnogórski. Każdego dnia transmitowana jest również Msza święta. Plan modlitw i życia religijnego w radio jest ułożony w taki sposób, żeby pomóc przeciętnemu katolikowi, który chodzi w niedzielę do kościoła, „pomodlić się rano, towarzyszyć mu w ciągu dnia, pomóc mu też przez towarzyszenie w modlitwie koronką czy różańcem wieczorem, i pomóc mu zakończyć po bożemu dzień”¹⁹¹.

Rozgłośnia stara się być na bieżąco z postępem technologicznym. Wyraża się to chociażby w przejściu rozgłośni z nadawania analogowego na nadawanie drogą cyfrową¹⁹² czy używaniu specjalistycznych programów komputerowych w montażu materiałów czy emisji. Natomiast, dzięki zamontowanym w studio kamerom i sprzętowi do prowadzenia transmisji w serwisach internetowych, jest także rozgłośnia działająca na wizji. Radio Fiat posiada łącznie trzy nadajniki. Pierwszy znajduje się w Częstochowie na „Kominie Fortum Częstochowa”, z którego emitowany jest sygnał na częstotliwości 94,7 MHz (moc 10 kW)¹⁹³. Drugi nadajnik znajduje się w Wieluniu na „Kominie EC” i emituje on program na częstotliwości 88,1 MHz dla Wielunia i okolic (moc 1 kW). Trzeci nadajnik wiąże się z obecnością rozgłośni na multipleksie MUX Częstochowa (DABCOM) na kanale 12D¹⁹⁴. Znajduje się on na wieży jasnogórskiej, częstotliwość jego

¹⁸⁹ Tamże, s. 20.

¹⁹⁰ Tamże, s. 21.

¹⁹¹ Tamże, s. 18-19.

¹⁹² Por. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Radio cyfrowe więcej niż radio. Zielona Księga cyfryzacji radia w Polsce*, Warszawa 2016; B. Łódzki, *Radio cyfrowe – przyszłość radiofonii w XXI wieku*, „Studia Medioznawcze” 3 (26) 2006, s. 139-148; T. Goban-Klas, *Powstanie i rozwój mediów. Od malowideł naskalnych do multimedii*, Kraków 2001, s. 76-77.

¹⁹³ Por. koncesja KKRI nr 121/K/2011-R; D. Guzek, *Media katolickie w polskim...*, dz. cyt., s. 263.

¹⁹⁴ RadioPolska, *Program Radio Fiat*, <https://radiopolska.pl/wykaz/program/156>, (dostęp: 18.09.2022 r.)

sygnału to 229.072 MHz¹⁹⁵. Obecnie zasięg techniczny rozgłośni wynosi ok. 80 km¹⁹⁶.

Radio Fiat współpracuje z innymi mediami, zwłaszcza katolickimi, m. in. z Radiem Jasna Góra, pomimo tego, że działają w tym samym regionie. Radio Fiat współpracuje również z Polskim Radiem i Radiem Watykańskim, a także z Telewizją Polską. Radio Fiat należy także do Forum Niezależnych Rozgłośni Katolickich (FNRK)¹⁹⁷.

3.2 Radio Jasna Góra

Radio Jasna Góra rozpoczęło swoją działalność 25 marca 1995 r. Dostrzeżono wówczas potrzebę istnienia rozgłośni, dającej słuchaczom dostęp do kaplicy Matki Bożej na Jasnej Górze¹⁹⁸. Pierwszym właścicielem koncesji była Kuria Generalna Zakonu Paulinów. Na tamte czasy był to najprostszy sposób na uzyskanie zgody na nadawanie. Obecnie właścicielem koncesji programu jest klasztor jasnogórski, który organizuje pracę rozgłośni. Dyrektor radia każdorazowo jest mianowany na to stanowisko przez generała zakonu i podlega bezpośredniemu zarządowi domu¹⁹⁹.

Sygnał radiowy rozgłośni początkowo nadawany był z wieży jasnogórskiej i obejmował swoim zasięgiem Częstochowę oraz okoliczne miejscowości. Kilka lat później nadajniki przeniesiono do pobliskiej Wręczycy, dzięki czemu uzyskano większą moc nadawczą, nawet do 100 km od Częstochowy²⁰⁰. Obecnie Radio Jasna Góra można usłyszeć poprzez sześć multipleksów²⁰¹, satelitę²⁰², a także sieć internetową.

¹⁹⁵ RadioPolska, *Multipleks MUX Częstochowa (DABCOM)*, <https://radiopolska.pl/wykaz/mux/155>, (dostęp: 18.09.2022 r.)

¹⁹⁶ J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 198.

¹⁹⁷ B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 53; L. Dyczewski, *Radio Kościoła katolickiego w Polsce: historia, struktura, funkcje*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 284n; D. Guzek, *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Toruń 2016, s. 116-123.

¹⁹⁸ K. Gryz, *Wywiad z o. Andrzejem Gradem, dyrektorem Radia Jasna Góra*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 29.

¹⁹⁹ Tamże, s. 35.

²⁰⁰ Moc nadajnika umieszczonego na maszcie we Wręczycy wynosi 60 kW, por. RadioPolska, *RTCN Częstochowa „Wręczycza”*, <https://radiopolska.pl/wykaz/obiekt/4>, (dostęp: 19.09.2022 r.). Zasięg techniczny Radia Jasna Góra pozwala docierać rozgłośni do ponad miliona słuchaczy, por. J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Polskie media lokalne...*, dz. cyt., s. 199; D. Guzek, *Media katolickie w polskim...*, dz. cyt., s. 184; KRRiT, *Koncesja Nr 015/K/2008-R*.

²⁰¹ Są to: EXP MUX DABCAST (Katowice „Budynek Altus”, 211.648 MHz, 1 kW, kanał 10B); EXP MUX DABCAST (Warszawa „Budynek WTT”, 218.64 MHz, 1 kW, kanał 11B); EXP MUX PSN Infrastruktura (Opole, „Komin ECO (h140)”, 213.36 MHz, 1 kW, kanał 10C); MUX Częstochowa (DABCOM) (Częstochowa „Jasna Góra” 229.072 MHz, 1 kW, kanał 12D); EXP MUX DABCOM (Szczecin „Budynek Pazim Center”, 209.936 MHz, 1 kW, kanał 10A); EXP MUX DABCOM (Kraków „Kopiec Kościuszki”, 202.928, 1 kW, kanał 9A), por. RadioPolska, *Program Radio Jasna Góra*, <https://radiopolska.pl/wykaz/program/10>, (dostęp: 19.09.2022 r.).

²⁰² Jest ono dostępne na satelicie HotBird 6, a także na platformie Canal + na kanale 294, Radio Jasna Góra, *Jak nas słuchać? Satelitarnie*, <https://radio.radiojasnagora.pl/t2-satelitarnie>, (dostęp: 19.09.2022 r.), por. D. Guzek, *Media katolickie w polskim...*, dz. cyt., s. 188.

Pierwszy program „Jasnej Góry” przypominał ramówkę innych katolickich rozgłośni. Znaczącą część czasu antenowego stanowiła modlitwa, głównie z kaplicy Cudownego Obrazu. Z czasem wprowadzono modlitwę słuchaczy na antenie. Obecnie są to m.in. różaniec, Liturgia Godzin i koronka do Bożego Miłosierdzia. Oprócz tego w ramówce radia znajdują się audycje biblijne, kulturalne, sportowe, publicystyczne i dotyczące spraw bieżących. Prezentowane jest również nauczanie Kościoła, poszerzana jest wiedza i pobożność maryjna. Na antenie rozgłośni można usłyszeć także serwisy informacyjne, dotyczące nie tylko wiadomości z Jasnej Góry, ale również archidiecezji, Polski, życia Kościoła i życia społecznego²⁰³. Ponieważ Radio Jasna Góra jest bardzo ściśle związane z Zakonem św. Pawła, Pierwszego Pustelnika, stąd na antenie prezentowana jest również duchowość paulińska, a transmisje są rozszerzane o klasztory, parafie i sanktuaria paulinów z całej Polski²⁰⁴.

Na kształt ramówki mają przede wszystkim wpływ dyrektor rozgłośni i dyrektor programowy, przy udziale pracowników radia. Zmiana ramówki ma miejsce zawsze na końcu czerwca ze względu na wzmożony wakacyjny ruch pielgrzymkowy, a także we wrześniu, gdy startuje ramówka cykliczna. Ramówka²⁰⁵ z września 2021 r. zawierała m.in. audycję o. Dariusza Gronowskiego „Biblijnym szlakiem”, przybliżającą tajemnice Słowa Bożego, audycję Jasnogórskiej Rodziny Różańcowej prowadzoną przez o. Mariana Waligórę czy audycje s. Aleksandry Szymborskiej: „Misyjny budzik” i „Radość konsekracji”²⁰⁶.

W maju 2021 r. nastąpił nowy podział obowiązków medialnych pomiędzy Radiem Jasna Góra a Biurem Prasowym @JasnaGóraNews. Jedną ze kluczowych zmian jest to, że wiadomości z Jasnej Góry emitowane w serwisach informacyjnych radia są przygotowywane w całości przez Biuro Prasowe @JasnaGóraNews, a nie jak dotychczas, przez pracowników radia²⁰⁷. Radio, tworząc serwisy informacyjne, korzysta także z materiałów Forum Niezależnych Rozgłośni Katolickich, Informacyjnej Agencji Radiowej czy Katolickiej Agencji Informacyjnej²⁰⁸.

²⁰³ Tamże, s. 30.

²⁰⁴ Tamże, s. 35.

²⁰⁵ Por. II. *Ramówka Radia Jasna Góra, stan na marzec 2022 r.*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 244-250.

²⁰⁶ K. Gryz, *Wywiad z o. Andrzejem Gradem...*, dz. cyt., s. 37-38.

²⁰⁷ Szerzej ten temat zostanie omówiony w paragrafie piątym tego rozdziału w punkcie dotyczącym Biura Prasowego @JasnaGóraNews.

²⁰⁸ K. Gryz, *Wywiad z o. Andrzejem Gradem...*, dz. cyt., s. 31.

Według badań najliczniejszą grupą słuchającą Radia Jasna Góra są osoby w wieku 30-40 lat. Z pewnością jednak dużo liczniejszą grupę słuchaczy, niż wskazują na to badania, stanowią osoby starsze, które nie zawsze mają możliwość wzięcia udziału w badaniu ankietowym. Punktami programu rozgłośni, cieszącymi się największą popularnością są: modlitwa różańcowa, audycja „Księga modlitwy apelowej” oraz Apel Jasnogórski²⁰⁹.

Warto również zaznaczyć, że pracownicy Radia Jasna Góra są otwarci na osoby zwiedzające. Przybliżają gościom historię radia i opowiadają, jak ono funkcjonuje. Jest to także okazja do nagrania ich wypowiedzi, którymi można podzielić się ze słuchaczami na antenie²¹⁰.

3.3 Studio „Niedziela FM”

Studio „Niedziela FM” powstało z inicjatywy ks. I. Skubisia²¹¹ w 1995 r., a swoją regularną działalność prowadzi od roku 1996. Stanowi ono swego rodzaju audialne zaplecze Tygodnika Katolickiego „Niedziela”²¹², umożliwiając mu szerszy przekaz publikowanych treści, opinii i komentarzy do aktualnych wydarzeń z życia Kościoła. Program i audycje przygotowywane przez studio, prezentowane były w wielu rozgłoszeniach Polski i świata²¹³.

Studio Niedziela FM każdego tygodnia od lat prezentuje treści najciekawszych artykułów bieżącego numeru „Niedzieli” i udostępnia edytoriale redaktora naczelnego. Wcześniej publikowało także komentarze ks. I. Skubisia do aktualnych i ważnych kwestii dotyczących życia Kościoła w Polsce i na świecie. Studio rejestrowało i udostępniało również felietony redaktorów naczelnych „Niedzieli”, przyjmujących formę komentarza dnia. Przez lata studio przygotowywało także cykliczną audycję „Spotkanie z «Niedzielą»”, zawierającą wywiady z interesującymi ludźmi, różnego rodzaju reportaże czy relacje ze spotkań w auli „Niedzieli”²¹⁴.

²⁰⁹ Tamże, s. 38.

²¹⁰ Tamże, s. 34.

²¹¹ M. Frukacz, *Tygodnik katolicki 1981-2016*, mps, s. 8; K. Gryz, *Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli” – opis działalności sporządzony na podstawie rozmowy telefonicznej i korespondencji mailowej z red. Anną Przewoźnik*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 107; A. Przewoźnik, *Niedziela FM*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 307.

²¹² M. Florek, *„Niedzielne” radio i telewizja*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 306.

²¹³ Radio Maryja (Toruń), Radio Józef (Warszawa), Radio Plus (Legnica), Katolickie Radio Płock (Płock), Radio Ziemi Wieluńskiej (Wieluń), Radio Opatów (Ostrowiec Świętokrzyski), Radio Niepokalanów (Niepokalanów), Radio Fara (Przemyśl), Radio Ave Maryja (Jarosław-Podkarpacie), Radio Via (Rzeszów), Radio Głos (Pelplin), Radio Rodzina (Wrocław), Radio Zamość (Zamość), Katolickie Radio Ciechanów (Ciechanów), Radio Chicago (Chicago-USA), Radio Jasna Góra (Częstochowa), Radio Fiat (Częstochowa), por. M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli (2002-2007)*, mps, s. 22-23.

²¹⁴ A. Przewoźnik, *Niedziela FM*, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 308.

Studio przez lata współpracowało z licznymi katolickimi rozgłośniami radiowymi w Polsce i na świecie. Na początku działalności studia było ono wykorzystywane przez ks. I. Skubisia do prowadzenia audycji, które były emitowane na żywo na antenie Radia Fiat²¹⁵. Przez około 10 lat współpracowało także z polonijnym radiem w Chicago oraz przez 3 lata z Radiem Niepokalanów. Obecnie jest to współpraca z dziewiętnastoma rozgłośniami, która przyjmuje najczęściej formę umowy barterowej²¹⁶.

Szczególnie należy podkreślić współpracę studia „Niedziela FM” z Radiem Jasna Góra. Pierwotnie miała ona formę przeglądu tygodnika, emitowano wypowiedzi redaktora naczelnego, a z czasem także reportaże. Obecnie rozgłośnia jasnogórska emituje cykliczną, piętnastominutową audycję „Spotkanie z Niedzielą”. Audycje te mają formę publicystyczną/reportażową, nawiązującą do treści tygodnika²¹⁷. Przez pewien czas w każdą sobotę o 17:00 w Radiu Jasna Góra emitowano audycję publicystyczną na żywo „Kościół dziś”²¹⁸, której gospodarzami byli redaktor naczelny „Niedzieli” i dyrektor Radia Jasna Góra. Studio od 23 lat jest obecne także na antenie Radia Maryja w formie piętnastominutowej audycji emitowanej w piątki o godzinie 14:45. W jej trakcie m. in. prezentowany jest nowy numer „Niedzieli”²¹⁹.

Studio „Niedziela FM” posiada swoją stronę internetową <https://fm.niedziela.pl/>²²⁰, od lutego 2015 r. obecne jest na Twitterze jako @NiedzielaFm²²¹, a od 21 września 2017 r. materiały „Niedziela FM” udostępniane są również w serwisie YouTube²²².

3.4 Studio „Niedziela TV”

Studio „Niedziela TV” funkcjonuje od 2000 r. i jako integralna część Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, podlega jego redaktorowi naczelnemu²²³. Początkowo zadaniem studia była promocja tygodnika. Z czasem jego kompetencje poszerzono m.in. o nagrywanie programów dokumentalnych i informacyjnych o życiu Jasnej Góry, Kościoła częstochowskiego czy Kościoła w Polsce. Było to możliwe dzięki nowoczesnemu sprzętowi cyfrowemu, umożliwiającemu nagrywanie obrazu w jakości

²¹⁵ K. Gryz, *Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli” – opis...*, dz. cyt., s. 107.

²¹⁶ Informacje na temat audycji studia „Niedziela FM” można znaleźć na łamach tygodnika, por. Tygodnik Katolicki „Niedziela”, nr 17, 24 IV 2022, s. 54.

²¹⁷ K. Gryz, *Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli” – opis...*, dz. cyt., s. 107.

²¹⁸ Por. <https://www.radiojasnagora.pl/a728-kosciol-dzis>, (dostęp: 09.09.2022 r.)

²¹⁹ K. Gryz, *Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli” – opis...*, dz. cyt., s. 107.

²²⁰ Więcej informacji na jej temat w dalszej części pracy.

²²¹ Dane dotyczące profilu „Niedziela FM” na Twitterze, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 130.

²²² Dane dotyczące kanału „Niedziela FM” na YouTube, por. K. Gryz, *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 259.

²²³ K. Gryz, *VII. Kwestionariusz – Studio „Niedziela” TV*, [w:] tamże, s. 88.

HD, a także stołom montażowym, przygotowanym do tworzenia profesjonalnych materiałów filmowych.

Materiały przygotowywane przez studio „Niedziela TV” są w znacznej mierze adresowane do konkretnego odbiorcy, np. wspólnoty parafialnej czy grupy modlitewnej²²⁴. Na przestrzeni lat studio „Niedziela TV” realizowało takie projekty, jak: „Raport Jasnogórski” czy „Face to face z Arcybiskupem”²²⁵ oraz materiały cykliczne: „Żywa parafia” i „Niedziela w mieście”²²⁶. Do aktualnych zadań studia „Niedziela TV” należą: cykliczne przeglądy tygodnika, reportaże i relacje z wydarzeń (także realizowane na żywo) oraz wywiady z zaproszonymi gośćmi. Studio dokumentuje także ważne momenty życia Kościoła, jak np. pielgrzymki papieskie do Polski²²⁷.

Studio „Niedziela TV” współpracowało na przestrzeni lat z różnymi stacjami telewizyjnymi. W przeszłości przygotowywało m. in. przeglądy telewizyjne emitowane w Telewizji Niepokalanów²²⁸. Współdziałało również z telewizjami: „Silesia”, „Trwam”, „Puls”, „Orion” i redakcją Telewizji Polskiej w ramach realizacji programu katolickiego „Między ziemią a niebem”²²⁹. Od 2004 r. filmy studia umieszczane są na głównej stronie internetowej „Niedzieli”.

„Niedziela TV” jest cały czas otwarta na nowe formy działalności. Wiele lat temu pojawił się nawet pomysł na realizację telewizji emitującej całodobowo, jednak wymagałoby to „inwestycji w sprzęt i przede wszystkim większą liczbę odpowiednio wykształconych pracowników”²³⁰. Z drugiej strony, rynek mediów audiowizualnych nakierowany jest obecnie na wykorzystywanie nowych mediów, tym samym tradycyjna forma telewizji staje się coraz mniej opłacalna. Dlatego też studio skupiło się przede wszystkim na rozwoju swojej działalności w Internecie²³¹.

²²⁴ K. Gryz, VII. Kwestionariusz – Studio „Niedziela” TV, dz. cyt., s. 89, por. K. Gryz, Wykorzystanie nowych mediów..., dz. cyt., s. 105-111.

²²⁵ Tamże, por. J. Kobołek, Niedziela TV, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, s. 309-310.

²²⁶ K. Gryz, Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli”..., dz. cyt., s. 108; K. Gryz, VII. Kwestionariusz – Studio „Niedziela” TV, dz. cyt., s. 88.

²²⁷ J. Kobołek, Niedziela TV, [w:] *Dla nieba i dla chleba...*, dz. cyt., s. 310.

²²⁸ K. Gryz, VII. Kwestionariusz – Studio „Niedziela” TV, s. 87-88; K. Gryz, Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli”..., dz. cyt., s. 108.

²²⁹ K. Gryz, Redakcja radiowa i telewizyjna „Niedzieli”..., dz. cyt., s. 105

²³⁰ K. Gryz, VII. Kwestionariusz – Studio „Niedziela” TV, dz. cyt., s. 88-90.

²³¹ Więcej na ten temat w dalszej części pracy.

4. Nowe media

Termin „nowe media” ma wielorakie znaczenie²³². Zgodnie z encyklopedią Józefa Skrzypczaka są to techniki przekazu oraz technologie związane z komputerami osobistymi, telewizją satelitarną i wideo. Charakteryzuje je interaktywność, indywidualizacja i asynchronizm²³³. Wykorzystują one nowoczesne techniki cyfrowe, stąd do nowych mediów można zaliczyć zarówno sieć internetową, telewizję cyfrową, nowe sposoby wizualizacji obiektu, środowisko wirtualne, gry komputerowe czy blogi²³⁴. Zdaniem Denisa McQuaila nowe media są zarówno instytucją komunikowania prywatnego, jak i publicznego. Od tradycyjnych mediów odróżnia je mniejszy stopień profesjonalizowania i biurokratyczności²³⁵. Zanika w nich w pewnym sensie rola nadawcy i odbiorcy, są interaktywne i otwarte, wszechobecne, niedookreślone przestrzennie i zdelokalizowane²³⁶. Charakteryzuje je także konwergencja, co oznacza, że media wzajemnie się przenikają: jedno medium może łączyć w sobie cechy wielu mediów, a z drugiej strony dana treść czy platforma nie jest przypisana do jednego konkretnego urządzenia²³⁷. Wiąże się to z tym, że wszystkie nowe media (a zarazem media tradycyjne, które zostały *znowelizowane*²³⁸), są mediami cyfrowymi. Oznacza to, że informacja jest w nich zapisywana za pomocą kombinacji cyfr²³⁹, co odróżnia je

²³² M. Szpunar, *Czym są nowe media – próba konceptualizacji*, „Studia Medioznawcze 4 (35) 2008”, s. 32n.

²³³ J. Skrzypczak, *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań 1999, s. 375.

²³⁴ W. Biel, *Nowe media – interpretacja pojęcia w kontekście pedagogicznym*, „Edukacja – Technika – Informatyka”, nr 1/19/2017, s. 281.

²³⁵ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007, s. 151, por. A. Piecuch, *Nowe media – nowe problemy*, „Dydaktyka Informatyki” 11(2016), s. 109n; E. Nowak, *Teoria agenda-setting a nowe media*, „Studia Medioznawcze” 3/2016, s. 12; K. Krzysztofek, *Status mediów cyfrowych: stare i nowe paradygmaty*, „Global Media Journal-Polish Edition”, No. 1, Spring 2006, s. 1.

²³⁶ D. McQuail, *Teoria komunikowania...*, dz. cyt., s. 57, por. A. Grzegorzczak, *Media w sytuacji kryzysu*, [w:] *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych niepewności*, K. Kubiak (red.), Warszawa 2012, s. 103-105.

²³⁷ W. Kopaliński, *Konwergencja* [hasło], [w:] *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1971, s. 406; J. Beliczyński, *Konwergencja* [hasło], [w:] *Słownik pojęć z zakresu radia i reklamy radiowej*, Kraków 2007, s. 61; *Słownik języka polskiego PWN*, *Konwergencja* [hasło], (dostęp: 08.06.2022 r.); *Convergence* [hasło], [w:] *Oxford English Dictionary*, J. A. Simpson, E.S.C. Weiner (red.), Oxford 1989; K. Kopecka-Piech, *Koncepcje konwergencji mediów*, „Studia Medioznawcze”, 2011, nr 3 (46), s. 11; H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o.o., Warszawa 2007; S. Kotuła, *Konwergencja mediów książki i internetu*, [w:] M. Jeziński (red.), *Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, internet*, Toruń 2009, s. 241-255; K. Siezieniewska, *Zawód dziennikarza w obliczu konwergencji mediów*, Warszawa 2014 s. 84n.

²³⁸ Pojęcie własne autora. Nawiązuje ono do teorii L. Manovicha, według którego, nie istnieją już „czyste” media tradycyjne, ponieważ wszędzie wykorzystywana jest technika komputerowa, por. K. Gryz, *Wykorzystywanie nowych...*, dz. cyt., s. 20-41; por. L. Manovich, *Język nowych mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 81n; M. Lakomy, *Strategie mediów tradycyjnych w perspektywie konwergencji*, „Nowe Media” 1/2010 Studia i rozprawy, s. 85-96; Z. Bauer, *Dziennikarstwo wobec nowych mediów. Historia, teoria, praktyka*, Kraków 2009, s. 126n.

²³⁹ L. Manovich, *Język nowych...*, dz. cyt., s. 91-118; Podobnie stwierdza D. McQuail: „Podstawowym aspektem technologii informatycznej i komunikacyjnej jest zapewne zjawisko *digitalizacji*, czyli „ucyfrowienia”. Jest to proces, w wyniku którego każdy tekst może zostać zredukowany do kodu

od mediów starych. Dzięki ucyfrowieniu (digitalizacji) media stały się programowalne i można je nieskończenie kopiować²⁴⁰.

Pojęcie nowych mediów, ze względu na ciągły postęp technologiczny, a zarazem zmianę myślenia na temat posługiwania się tymi środkami komunikacji, rozszerza się. Tym samym mówi się obecnie o „starych nowych mediach” oraz o „nowych nowych mediach”. „Stare nowe media” opierają się o technologię cyfrową, ale swoim sposobem funkcjonowania nadal przypominają tzw. media tradycyjne, czyli są bardziej narzędziem przekazu treści²⁴¹. Można zaliczyć do nich witryny internetowe, choć i te obecnie są bardzo interaktywne, zwłaszcza portale internetowe. Pojęcie „nowe nowe media” to najbardziej aktualne osiągnięcia Internetu²⁴², których funkcjonowanie opiera się o fundament Web 2.0. Pozwalają one użytkownikom tworzyć i wymieniać między sobą treści²⁴³. Jedną z najbardziej popularnych form „nowych nowych mediów” są *social media*, czyli tzw. media społecznościowe²⁴⁴. Pojęcie „nowe nowe media” jest jednak szersze, gdyż nie każde „nowe nowe medium”, można określić społecznosciowym.

Nowe media mogą również stanowić narzędzie ewangelizacyjne. Archidiecezja częstochowska w ewangelizacji medialnej wykorzystuje głównie strony internetowe, „nowe nowe media” takie jak: Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, TikTok, Flickr, Soundcloud oraz aplikacje na urządzenia mobilne²⁴⁵.

binarnego, por. D. McQuail, *Teoria...*, dz. cyt., s. 150; A. Szynol, *Konwergencja mediów w praktyce*, „Media – Kultura – Społeczeństwo”, nr 7–8 (2012–2013), s. 6n; J. Janus-Konarska, *Nowe media – nowa komunikacja medialna*, „Dziennikarstwo i Media” 3 (2012), s. 91–92.

²⁴⁰ J. van Dijk, *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, J. Konieczny (tłum.), Warszawa 2010, s. 16–18; K. Fabjaniak-Czerniak, *Internetowe media społecznościowe jako narzędzie public relations*, [w:] *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych niepewności*, K. Kubiak (red.), Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2012, s. 175n.

²⁴¹ M. Szpunar, *Nowe-stare medium. Internet między tworzeniem nowych modeli komunikacyjnych a reprodukowaniem schematów komunikowania masowego*, Warszawa 2012, s. 34n.

²⁴² M. Wojdowska, *Paul Levinson, Nowe nowe media*, *Studia Medioznawcze*, 2011, nr 3 (46), s. 173–177; G. Szymański, B. Mróz-Gorgoń, *Formy kreowania marki w mediach społecznościowych i ich percepcja wśród pokolenia Z*, „Marketing i Zarządzanie” 1 (2017), s. 374–377; J. Czerkawski, „Nowe nowe media” a katecheza Kościoła, „Roczniki Teologiczne” 11 (2016), s. 229–231.

²⁴³ A.M. Kaplan, M. Haenlein, *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons”, Vol. 53, nr 1, 2010, s. 59–68; M. Grębosz, D. Siuda, G. Szymański, *Social Media Marketing*, „Monografie Politechniki Łódzkiej”, Łódź 2016, s. 12; B. Skowronek, *Nowe media a funkcjonowanie dyskursu społecznego*. [w:] *Polszczyzna w dobie cyfryzacji*, A. Hącia, K. Kłosińska, P. Zbróg (red.), Warszawa 2020, s. 10n.

²⁴⁴ Więcej na temat tego czym są i jak funkcjonują *social media*, por. A. Roguski, *Zrozumieć social media*, Gliwice 2020, 15–38n; D. Kaznowski, *social media: wehikuł percepcji społecznej*, marzec 2010 – czerwiec 2011, s. 6; K. Machcińska, *Media społecznościowe w bibliotece – rodzaje, funkcje, strategia działania*, [w:] *Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie*, M. Odlanicka-Poczobutt, K. Ziolo (red.), Gliwice 2014, s. 267–276; K. Polańska, *Biznesowy charakter mediów społecznościowych*, „Studia Informatica” Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 656 (28) 2011, s. 73n.

²⁴⁵ Aplikacje te, ponieważ nie stanowią dużej osobnej podgrupy, zostaną omówione przy okazji opisu stron internetowych albo „nowych nowych mediów” z nimi związanych.

4.1 Strony internetowe

Strony internetowe (ang. *Web Page*), to dokumenty HTML umieszczone w Internecie. Jeśli jakaś pojedyncza strona jest połączona z innymi, to tworzy wtedy kompletną witrynę albo serwis internetowy²⁴⁶. Poza kodem HTML na stronę internetową składają się również: kaskadowe arkusze stylów CSS (ich zadaniem jest opisanie wyglądu strony, ułożenie poszczególnych jej elementów, a także umożliwienie tworzenia efektów graficznych); skrypty w *JavaScript* (dzięki nim witryna jest bardziej funkcjonalna a jej treść ładuje się bez konieczności jej odświeżania); skrypty w PHP (obsługujące m.in. formularze kontaktowe); różnego rodzaju grafiki (zdjęcia, obrazy, elementy graficzne tworzące nawigację strony) oraz publikowane na stronie treści (najczęściej są to teksty), które są zgodne z tematyką witryny oraz wymogami robotów wyszukiwarki²⁴⁷. W potocznym stosowaniu pojęcia „strona internetowa” ma się na myśli ów zbiór „połączonych ze sobą podstron umieszczonych na serwerze internetowym, które mają wspólną nazwę domeny i są udostępnione w sieci Internet”²⁴⁸, natomiast zbiór wszystkich stron internetowych (serwisów internetowych) na świecie nazywa się *World Wide Web* (www). Strony internetowe mają bardzo wiele zastosowań: od zarabiania, przez edukację, aż po budowanie społeczności i swojego autorytetu. Strony są również wykorzystywane do promocji biznesu, nawiązywania kontaktów oraz dzielenia się informacjami z innymi osobami²⁴⁹. Dzięki temu mogą być przydatne dla Kościoła w misji głoszenia orędzia Ewangelii, które to orędzie należy włączyć w tę „nową kulturę, stworzoną przez nowoczesne środki przekazu”²⁵⁰.

Portal internetowy archidiecezji częstochowskiej (archiczest.pl)²⁵¹

Archidiecezja częstochowska, podobnie jak inne Kościoły lokalne w Polsce i na świecie, posiada swoją stronę internetową. Powstała ona w 1999 r. i znajdowała się pod adresem www.archidiecezja.czestochowa.niedziela.pl. Wykorzystywała wówczas

²⁴⁶ The Digital Marketing, *Strona internetowa – definicja, co to jest?*, <https://thedigitalmarketing.pl/co-to-jest/strona-internetowa-definicja-co-to-jest/>, (dostęp: 15.03.2022 r.).

²⁴⁷ Internetowy słownik Seospace, *hasło: strona internetowa*, <https://seospace.pl/slownik/co-to-jest-strona-internetowa/>, (dostęp: 15.03.2022 r.).

²⁴⁸ Katarzyna, *Co to jest strona internetowa?*, <https://zyro.com/pl/blog/co-to-jest-strona-internetowa/>, (dostęp: 15.03.2022 r.).

²⁴⁹ Tamże, (dostęp: 15.03.2022 r.).

²⁵⁰ RMis 37, por. A. Domaszk, *Katolicka telewizja internetowa w myśli teologicznej Kościoła*, „Prawo Kanoniczne”, 60 (2017) nr 3, s. 125-126.

²⁵¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego, 1) archiczest.pl*, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 146.

domenę i serwery Tygodnika Katolickiego „Niedziela”²⁵². Znajdowały się na niej najważniejsze informacje dotyczące życia archidiecezji, Kościoła w Polsce i Kościoła powszechnego, a także dane personalne oraz informacje dotyczące dekanatów i parafii. Na stronie zamieszczane były również listy pasterskie abp. St. Nowaka, informacje o pogrzebach księży, lista parafii, lista sanktuariów diecezjalnych oraz kalendarz adoracji i doby eucharystycznej na cały rok. Strona dość szybko ewoluowała, pojawiały się nowe zakładki oraz informacje o instytucjach i mediach archidiecezjalnych²⁵³.

W 2004 r. rozpoczęto proces porządkowania struktury strony. Zmniejszono liczbę zakładek. Publikowane treści dotyczyły wówczas głównie wiernych archidiecezji i były to zapowiedzi wydarzeń i zaproszenia na różne inicjatywy religijne np. rekolekcje, odnośniki do przewodników i hymnów Światowych Dni Młodzieży, nauczanie papieskie i listy arcybiskupie, „a nawet odsyłacz do podstrony dotyczącej częstochowskiego okna życia”²⁵⁴. Znajdowały się tam też informacje na temat rekolekcji i zjazdów kapłańskich, wizytacji biskupich czy tzw. dni duszpasterskich. Ponadto na stronie zamieszczano dokumenty czy rozporządzenia diecezjalne. Istniały również podstrony z informacjami dotyczącymi formacji księży oraz neoprezbiterów. Na stronie startowej pojawiły się także linki do katolickich mediów ogólnopolskich, stron Stolicy Apostolskiej oraz „Naszego Dziennika”. Strona internetowa archidiecezji, z woli abp. St. Nowaka, miała mieć rys nie tylko instytucjonalny i informacyjny, ale jej zadaniem było także „świadczyc o duchu apostołstwa”²⁵⁵ archidiecezji.

W 2011 r., w związku z atakiem hackerskim, mającym miejsce w roku 2010, zdecydowano o zmianie domeny na: www.kuriaczestochowa.pl i na nią przeniesiono nową stronę²⁵⁶. Właścicielem strony był jednak niekościelny podmiot zewnętrzny, co przysporzyło w późniejszym czasie pewnych kłopotów w administrowaniu stroną.

24 kwietnia 2013 r. nastąpiło przejście na nową domenę archiczyst.pl. Pomysłodawcą nazwy domeny był ks. P. Zaborski²⁵⁷, a jej właścicielem – z ramienia archidiecezji – była Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat”. Kolejna lata to czas ciągłego wzrostu popularności portalu, na co miały wpływ nie tylko ilość i aktualność informacji

²⁵² Wygląd strony archidiecezji częstochowskiej z 2002 r. można zobaczyć pod adresem: <https://web.archive.org/web/20020530181729/http://www.archidiecezja.czystochowa.niedziela.pl/>, (dostęp: 08.09.2022 r.).

²⁵³ T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie Archidiecezji Częstochowskiej. Studium przypadku*, Kraków 2020, s. 81.

²⁵⁴ Tamże, s. 82-83.

²⁵⁵ Tamże, s. 83.

²⁵⁶ Tamże, s. 86.

²⁵⁷ Tamże, s. 89.

czy nowa szata graficzna, ale także takie narzędzia, jak: „RSS-y, ruchome bannery, wtyczki portali społecznościowych, kalendaria, fotorelacje, transmisje z działalności biskupów, zapowiedzi, interaktywne i graficzne odsyłacze do mediów diecezjalnych czy też promowanie instytucji i wydarzeń religijnych oraz kulturalnych ziemi częstochowskiej”²⁵⁸. Wraz z publikacją na stronie internetowej promulgowane były również niektóre decyzje władz archidiecezji. Dużą popularnością cieszyły się także publikowane zmiany personalne księży. W 2014 r. do współtworzenia strony, tworzenia tekstów zapraszano również kapłanów archidiecezji, aby strona miała wymiar bardziej formacyjny i eklezjalny²⁵⁹.

W pierwszych miesiącach 2016 r. miał miejsce kolejny atak hackerski na stronę. Z uwagi na to zdarzenie, nastąpiła zmiana właściciela domeny z Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” na Kurię Metropolitalną. Utworzono wtedy kolejną wersję strony, w której położono większy nacisk na bezpieczeństwo (pewne treści zostały utworzone jedynie dla zalogowanych użytkowników), niż na ilość wejść (duża liczba wyświetleń strony wiązała się z atakami). Zalogowani użytkownicy mają natychmiastowy dostęp do treści rozporządzeń, które umieszczone są w bazie portalu, a autor maila może zostać natychmiast zweryfikowany na podstawie loginu. Zmniejszone zostało również ryzyko sfałszowania wzorów dokumentów kościelnych obowiązujących na terenie archidiecezji, ponieważ ich formularze i wzory dostępne są do pobrania wyłącznie po zalogowaniu²⁶⁰.

W 2019 r. zawężono obszar treści publikowanej na stronie jedynie do spraw archidiecezji. Kwestie Kościoła w Polsce i na świecie poruszane są o tyle, o ile mają jakieś istotne odniesienie do życia archidiecezji. Pod koniec 2019 r. do strony dołączona została nowa zakładka pt. „Ochrona dzieci”. Powstały także dwa główne działy: „Zapowiedzi” oraz „Wydarzenia”, będące podstawą struktury strony²⁶¹.

Choć aktualna wersja strony jest bezpieczniejsza niż poprzednie, brakuje w niej jednak ducha misyjnego i treści ewangelizacyjnych. Można określić ją jako informacyjny, tematyczny lub korporacyjny portal internetowy Kurii Metropolitalnej²⁶². Obecnie portal nie tworzy raczej własnych treści, ale przekierowuje do stron „Niedzieli” i Radia Fiat.

Z domeny archichest.pl korzystają obecnie również dwa podmioty instytucjonalne archidiecezji częstochowskiej, tj. Liturgiczna Służba Ołtarza Archidiecezji

²⁵⁸ Tamże.

²⁵⁹ Tamże, s. 97-98.

²⁶⁰ Tamże, s. 101-102.

²⁶¹ Tamże, s. 105.

²⁶² Por. tamże, s. 61-62.

Częstochowskiej²⁶³ oraz Referat Katechetyczny Kurii Metropolitalnej w Częstochowie. Adres internetowy Referatu Katechetycznego to <https://katecheza.archiczesz.pl/>²⁶⁴. Na górze strony znajduje się nazwa instytucji otoczona grafikami przedstawiającymi od lewej Obraz Matki Bożej Częstochowskiej i zdjęcie archikatedry, które stanowią banner zawierający hiperłącze do strony głównej. Po lewej stronie znajduje się pasek zakładek²⁶⁵, a w środku najnowsze wpisy. Po prawej stronie witryny zamieszczono wyszukiwarkę treści, bannery reklamujące najnowsze pozycje wydane przez Referat, link do kanału YouTube Referatu²⁶⁶, polecane strony, kalendarz, linki z kolejnymi tomami Biuletynu Katechetycznego w formie plików PDF oraz galerię zdjęć. Referat przygotował również aplikację na urządzenia mobilne „Mocni Duchem”²⁶⁷.

Strony internetowe instytucji archidiecezjalnych

Pierwszą odnotowaną w źródłach, obecnie nieistniejącą już stronę, instytucji związanej z archidiecezją częstochowską była witryna Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Była to strona znajdująca się pod adresem www.ptm.niedziela.pl²⁶⁸. Przez pewien czas funkcjonował również Archidiecezjalny Ośrodek Powołań „SAMUEL”, który posiadał swoją witrynę internetową www.samuel.niedziela.pl²⁶⁹.

²⁶³ Strona ta zostanie omówiona w dalszej części pracy.

²⁶⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 14) katecheza.archiczesz.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 159.

²⁶⁵ Aktualności, Struktura (Pracownicy, Dyżur konsultanta ds. katechezy, Eksperti ds. awansu zawodowego, Kontakt, Godziny urzędowania), Zatrudnienie katechety (Podanie o misję), Formacja duchowa (Dni skupienia, Pielgrzymki, Kongres), Doskonalenie zawodowe (Szkolenia, Konferencje, Sympozja), Dokumenty (Państwowe, Kościelne, Diecezjalne), Druki do pobrania (Karta formacyjna, Sprawozdania katechetyczne, Deklaracja – Pierwsza Komunia św., Podanie o staż pracy katechetycznej), Katecheza parafialna (I Komunia Święta, Bierzmowanie), Konkursy (Konkursy biblijne → Szkoła podstawowa kl. IV-V, Szkoła podstawowa kl. VI-VII, Szkoła ponadpodstawowa; Olimpiada Teologii Katolickiej, Ogólnopolska Olimpiada Franciszkańska Wiedzy o św. Maksymilianie, Ogólnopolski Konkurs Prawa Kanonicznego dla uczniów szkół ponadpodstawowych), Edycje podręczników (Przedszkole, Szkoła podstawowa, Szkoła ponadpodstawowa – liceum i technikum, Szkoła ponadpodstawowa – szkoła branżowa I stopnia), Propozycje wydawnicze (Pierwsza Komunia Święta, Aplikacja mobilna mocniduchem.archiczesz.pl, Bierzmowanie, Nowe podręczniki 2021/2022, Pamiątkowe albumy), Biblioteka (Artykuły, Pomoce katechetyczne), Galeria, Archiwum, Aplikacja mocniduchem.archiczesz.pl oraz wyszukiwarka frazy na stronie i Najnowsze wpisy, por. <https://katecheza.archiczesz.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁶⁶ Dane dotyczące kanału „Referat Katechetyczny Częstochowa” na YouTube, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 254.

²⁶⁷ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji „Mocni Duchem”, por. K. Gryz, VII. Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego, 2) *Aplikacja „Mocni Duchem”*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 218-219.

²⁶⁸ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik maj 2002 r.*, s. 13.

²⁶⁹ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik marzec 2003 r.*, s. 8.

W archidiecezji częstochowskiej obecnie działa wiele instytucji²⁷⁰. Wśród nich swoje witryny internetowe posiadają: Wyższe Międzydiecezjalne Seminarium Duchowne w Częstochowie (dawniej Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej), Niższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej, Wyższy Instytut Teologiczny im. NMP Stolicy Mądrości, Personalna Parafia Akademicka (Duszpasterstwo Akademickie „Emaus”), Archidiecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin NAZARET, Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, Centrum Duchowości Archidiecezji Częstochowskiej „Święta Puszcza”, Ośrodek Rehabilitacyjno-Readaptacyjny dla Osób Uzależnionych „Betania” Archidiecezji Częstochowskiej oraz Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego.

W związku z przekształceniem administracyjnym w październiku 2022 r. Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej i Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Sosnowieckiej w Wyższe Międzydiecezjalne Seminarium Duchowne w Częstochowie²⁷¹ nastąpiła również zmiana adresu i wyglądu strony internetowej seminarium. Ponieważ moment ten czasowo wykracza poza wyznaczony w pracy okres badawczy, w tym miejscu zostanie omówiony stary wygląd strony²⁷². Strona Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej znajdowała się pod adresem <http://www.seminarium.czyst.pl/>²⁷³. Na górze strony umieszczone było logo seminarium wraz z grafiką przedstawiającą budynek kościoła seminaryjnego oraz linkiem do „wirtualnego zwiedzania seminarium”. Na stronie głównej wyświetlane były aktualności, a także znajdowały się bannery takie, jak: „Życie w seminarium”, „Galeria” oraz „Informacje dla kandydatów”. Po lewej stronie umieszczono wyszukiwarkę różnych haseł oraz pasek zakładek²⁷⁴. Poniżej znajdowała się rubryka „Z nauczania Kościoła”²⁷⁵, możliwość zapisania się na *newsletter*, numer konta

²⁷⁰ Ich pełną listę można znaleźć na portalu archidiecezji, por. <https://archiczyst.pl/instytucje,15/>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

²⁷¹ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik wrzesień – październik 2022*, s. 3-21.

²⁷² Wygląd nowej strony wmsd.czyst.pl na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa) można znaleźć [w:] K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 48) wmsd.czyst.pl, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 212-213.

²⁷³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony seminarium.czyst.pl na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. 2) *seminarium.czyst.pl*, [w:] tamże, s. 147.

²⁷⁴ Były to zakładki: Strona główna, Aktualności, Formatorzy, Wykładowcy, Rektorzy, Seminarzyści, Grupy seminaryjne, Kandydaci, Historia, Święcenia, Warto przeczytać, Galeria, Filmy, „Nasze Życie”, Biblioteka, Absolwenci, Wspólnota Przyjaciół WSD i Adres.

²⁷⁵ Zawierała ona jednak inne treści, m.in. o tym, że seminarium „zaprasza do składania ofert na realizację prac budowlanych w ramach zadania pt.: «Termomodernizacja w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej»”, por. seminarium.czyst.pl, (dostęp: 14.03.2022 r.).

bankowego seminarium oraz bannery z linkami do stron archidiecezji i Caritas. Witryna internetowa Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej poprzez promocję powołania kapłańskiego, zachętę do modlitwy o nowe powołania kapłańskie i zakonne oraz przybliżanie codziennego życia seminaryjnego, realizowała funkcję ewangelizacyjną środków społecznego przekazu.

Strona Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej (od września 2002 r.) mieści się pod adresem: <https://nsd.niedziela.pl/>²⁷⁶. Strona główna przedstawia wejście do budynku seminarium. Po lewej znajduje się pasek zakładek²⁷⁷, a pod nimi bannery z hiperłączami do kont NSD w tzw. mediach społecznościowych. Witryna Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej przez zamieszczanie na niej treści związanych z życiem wspólnoty seminaryjnej, promowanie wartości chrześcijańskich wśród młodzieży męskiej oraz zachęcanie jej do podjęcia formacji w katolickim liceum z internatem, pomagającym rozeznaczyć swoje życiowe powołanie, pełni funkcję ewangelizacyjną mediów.

Strona Wyższego Instytutu Teologicznego im. NMP Stolicy Mądrości w Częstochowie znajdowała się pod adresem <https://www.wit-czestochowa.pl/>²⁷⁸. Górny banner przedstawiał zdjęcie budynku Instytutu przy ul. św. Barbary 41 otoczonego od lewej budynkiem Katedry Wawelskiej, a od prawej klasztorem na Jasnej Górze, a także pełną nazwę uczelni wraz z nazwą Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie²⁷⁹. Pod bannerem głównym znajdował się poziomy pasek zakładek²⁸⁰. Strona główna zawierała kilka najnowszych aktualności, a po lewej stronie znajdowała się wyszukiwarka oraz bannery z hiperłączami²⁸¹. Na dole strony umieszczone były

²⁷⁶ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony, por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 148; Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik październik 2002 r.*, s. 12.

²⁷⁷ Strona główna, aktualności, Archiwum, Informacje o szkole, Informacje ogólne, Plan nauczania, Hymn seminarium, Regulamin seminarium, Podręczniki, Wspólnota szkoły, Rektor, Nauczyciele, Uczniowie, Baza seminarium, Warunki przyjęcia, Galeria zdjęć, Życie seminaryjne, Uroczystości, Historia, Zarys historii, Kalendarium, Jubileusz 60-lecia, Książki i artykuły, Absolwenci, Kontakt oraz link do Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, por. nsd.niedziela.pl, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁷⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 149. Obecnie (13.04.2023 r.) strona jest nieaktywna.

²⁷⁹ Na mocy umowy studenci Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie byli wtedy studentami Uniwersytetu Papieskiego im. Jana Pawła II w Krakowie. Obecnie Instytut – podobnie jak seminarium – działa w oparciu o umowę z Akademią Katolicką w Warszawie.

²⁸⁰ Strona Główna, Uczelnia, Dokumenty, Studia, Wydawnictwo naukowe, Działania naukowe, Kontakt, Galeria, por. <https://www.wit-czestochowa.pl/>, (dostęp: 11.03.2022 r.).

²⁸¹ Rekrutacja, Zarządzenia władz, Dla studentów, WT UPJPII Sekcja w Częstochowie, Studia Podyplomowe, Podyplomowe Studium Katechezy Przedszkolnej, Studium Liturgii i Muzyki Kościelnej, Studium Duchowości Chrześcijańskiej, Studium Życia Rodzinnego, Warsztaty biblijne, Czytelnia, Newsletter, por. <https://www.wit-czestochowa.pl/>, (dostęp: 11.03.2022 r.).

hiperłącza do różnych katolickich stron internetowych²⁸². Strona internetowa WIT-u pełni funkcję ewangelizacyjną, m.in. przez promowanie wśród wiernych możliwości podjęcia studiów wyższych z zakresu teologii, liturgiki, muzyki kościelnej, duchowości chrześcijańskiej oraz katolickiej wizji rodziny.

Strona archidiecezjalnego oddziału Caritas widnieje w Internecie pod adresem <https://caritas.czyst.pl>/²⁸³. U góry strony znajduje się duży ruchomy banner, na którym kolejno wyświetlają się informacje – hasła o akcjach organizowanych przez Caritas. Po kliknięciu w banner użytkownik strony przenoszony jest na właściwą podstronę dotyczącą określonej akcji. Po załadowaniu strony głównej na dole umiejscowiony jest pasek zakładek w kolorach logo Caritas (które znajduje się po lewej stronie od zakładek)²⁸⁴. Pod paskiem zakładek znajduje się informacja na temat Caritas oraz wpisy ułożone w dwóch kolumnach. Po prawej stronie witryny umiejscowione zostały różne bannery, linki, ogłoszenia, polecane strony, partnerzy Caritas itp. Ewangelizacyjna funkcja witryny Caritas Archidiecezji Częstochowskiej realizowana jest głównie poprzez zachętę do włączenia się w działalność charytatywną Caritas oraz promocję inicjatyw przez nią podejmowanych.

Strona internetowa Archidiecezjalnego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin NAZARET widnieje pod adresem <http://czestochowa.nazaret.pro/>²⁸⁵. Na górze strony znajduje się nazwa i logo Ośrodka, a poniżej cytat z adhortacji *Amoris Laetitia* papieża Franciszka (AL 227). Dalej umieszczony został poziomy pasek zakładek²⁸⁶. Niżej kolejno od lewej: kolumna z ogłoszeniami z linkiem do profilu na Facebooku, na środku: linki do najnowszych postów na stronie, a po prawej: kolumna „Ciekawe linki”²⁸⁷. Witryna ośrodka służy m.in. promowaniu życia rodzinnego i małżeńskiego, ochronie życia, propagowaniu nauczania Kościoła katolickiego na temat życia, małżeństwa i rodziny, zachęca do wzięcia udziału w spotkaniach organizowanych w ramach pracy ośrodka, informuje o terminach spotkań dla przygotowujących się do sakramentu

²⁸² Rektoracki.pl, karmel.pl, vatican.va, jasnagora.com, pat.krakow.pl, archiczyst.pl, communautedelagneau.org, gosc.pl, fiat.fm i niedziela.pl, por. tamże, (dostęp: 11.03.2022 r.).

²⁸³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 152.

²⁸⁴ Home, Placówki, Akcje, O nas, Galeria, Caritas i Ty, Kontakt oraz hiperłącza do social mediów (Facebook, YouTube, Twitter), por. <https://caritas.czyst.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁸⁵ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 151.

²⁸⁶ Start; Przygotowanie do małżeństwa; Poradnia Życia Rodzinnego; Szkoła Nazaretu; Doradcy; Kontakt.

²⁸⁷ Narzeczeni.org.pl, Archidiecezja częstochowska, Radio Fiat, niedziela.pl, Radio Watykańskie, por. <http://czestochowa.nazaret.pro/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

małżeństwa oraz daje możliwość kontaktu z doradcami życia rodzinnego, co stanowi realizację przez nią funkcji ewangelizacyjnej.

Swoją osobną stronę internetową pod adresem <https://www.studium-zycia.pl/>²⁸⁸ posiada działające przy Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie Studium Życia Rodzinnego. U góry znajduje się banner z logiem studium, będący hiperłączem do strony głównej. Pod nim umiejscowiono poziomy pasek zakładek²⁸⁹. Na stronie głównej zamieszczona jest informacja, czym jest studium, aktualności, link do profilu na Facebooku, najnowsze tweety z Twittera studium oraz wyszukiwarka. Witryna studium realizuje funkcję ewangelizacyjną, zachęcając do podjęcia naukowej refleksji nad rodziną w celu przygotowania zaplecza kadrowego dla archidiecezjalnego duszpasterstwa rodzin i poradnictwa małżeńsko-rodzinnego.

Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej posiada swoją stronę internetową pod adresem <http://www.muzeakosc.czyst.pl/>²⁹⁰. Na górze witryny znajduje się banner z nazwą instytucji oraz zdjęciem budynku seminaryjnego, w którym mieści się muzeum. Po lewej stronie zamieszczona jest grafika przedstawiająca zabytkową figurkę Matki Bożej z Dzieciątkiem. Pod nazwą instytucji umieszczony jest pasek zakładek²⁹¹, a poniżej ruchoma grafika, ukazująca: budynek i wnętrze muzeum oraz niektóre eksponaty. Misja ewangelizacyjna witryny realizuje się przez przybliżanie kultury i sztuki chrześcijańskiej, której dzieła stanowią zbiór eksponatów muzeum.

W seminarium znajduje się również Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, które posiada stronę internetową pod adresem <http://www.aacz.czystochowa.pl/>²⁹². Na górze witryny umieszczony jest banner z logiem archiwum i ilustracjami starych książek. Poniżej znajduje się poziomy pasek zakładek²⁹³, nazwa i adres instytucji oraz zdjęcie budynku seminaryjnego, w którym znajduje się archiwum. Strona pełni funkcję ewangelizacyjną poprzez przekazywanie informacji o kościelnych zbiorach archiwalnych, jakimi dysponuje archiwum, przez co ułatwia dostęp do nich.

²⁸⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 157.

²⁸⁹ Aktualności, Studium, Dla słuchaczy, Dokumenty, Galeria, Przyjaciele, Kontakt, por. <https://www.studium-zycia.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁹⁰ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 153.

²⁹¹ Strona główna, Galerie (Rzeźba, Malarstwo, Relikwiarze, Szaty, Medale, Starodruki, Naczynia), Aktualności, Historia, Kontakt, por. <http://www.muzeakosc.czyst.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁹² Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 154.

²⁹³ Start, Dzieje archiwum, Statut, Regulamin, Zasób archiwalny, Inwentarze, Linki, Kontakt, Wydarzenia, por. <http://www.aacz.czystochowa.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

Strona Archidiecezjalnego Centrum Duchowości „Święta Puszcza” posiada adres <http://www.swietapuszcza.pl/>²⁹⁴. Na górze witryny po prawej umieszczona jest nazwa instytucji, a po lewej logo będące hiperłączem do strony głównej. Poniżej umiejscowiony jest pasek zakładek²⁹⁵ oraz narzędzie umożliwiające szybką rezerwację noclegów w ośrodku²⁹⁶. Strona główna posiada dwie kolumny – szersza, po lewej – zawiera kolejne aktualności od najnowszej do najstarszej, a kolumna po prawej: informacje kontaktowe, link do *Dotpay* w celu wsparcia ośrodka oraz galerię zdjęć. Witryna internetowa, swoją treścią i formą jej wyrażenia (kolorystyka, użyte grafiki i zdjęcia), zachęca odbiorcę do zatrzymania się, podjęcia refleksji nad swoim życiem oraz pogłębienia osobistej więzi z Bogiem – Stworzycielem Świata. Ośrodek proponuje spędzenie czasu w otoczeniu przyrody oraz w atmosferze modlitwy i ciszy. Tym samym strona internetowa „Świętej Puszczy” pełni misję ewangelizacyjną.

Strona <https://www.emaus.czest.pl/>²⁹⁷ to witryna internetowa personalnej parafii akademickiej św. Ireneusza w Częstochowie i powiązanego z nią Duszpasterstwa Akademickiego „Emaus”. W prawym górnym rogu strony umiejscowiony jest poziomy pasek zakładek²⁹⁸ oraz linki do *social mediów* DA „Emaus” – konta na Facebooku i kanału YouTube. Na stronie głównej znajduje się post główny, a pod nim rubryka „Aktualności” z dwoma postami ułożonymi w dwóch kolumnach, rubryka „Kim jesteśmy”, banner z linkiem do relacji *live*, mapa dojazdu, informacje o duszpasterstwie i duszpasterzach oraz adresy mailowe do wspólnot związanych z DA „Emaus”. Strona internetowa duszpasterstwa promuje życie wiarą wśród młodzieży studenckiej oraz środowiska akademickiego Częstochowy. Jest również przestrzenią, w której osoby zainteresowane pogłębieniem swojej relacji z Bogiem, mogą zaczerpnąć wiedzy o działalności duszpasterstwa, co stanowi walor ewangelizacyjny witryny.

Własną stronę (<https://betania.com.pl/>²⁹⁹) posiada również prowadzony przez archidiecezję ośrodek „Betania”, pomagający w terapii uzależnień. U góry witryny

²⁹⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 155.

²⁹⁵ Strona główna, O nas, Ośrodek, Baza noclegowa, Kontakt, por. <http://www.swietapuszcza.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁹⁶ Rubryki zawierające możliwość wybrania daty przyjazdu, daty wyjazdu, domu rekolekcyjnego, liczbę dorosłych i dzieci oraz przycisk WYŚLIJ.

²⁹⁷ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 150.

²⁹⁸ News, O nas, Grupy, Wydarzenia, Parafia, Msze św., por. <https://www.emaus.czest.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

²⁹⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 156.

znajduje się pasek zakładek³⁰⁰. Strona główna ośrodka opiera się przede wszystkim o zdjęcia rozciągnięte na całą szerokość strony. Na jednym z nich umiejscowione zostały informacje o tym, czym jest Ośrodek, jakie są jego cele i co oferuje. Na stronie znajduje się również galeria zdjęć przedstawiających ośrodek, informacje o celach terapii oraz przycisk będący linkiem do podstrony z programem terapii. Ewangelizacyjna funkcja strony wyraża się przede wszystkim w zachęcaniu osób mierzących się z różnymi życiowymi problemami do wzięcia udziału w terapii psychologicznej prowadzonej w duchu chrześcijańskim. Celem tej terapii ma być pomoc uczestnikom w odzyskaniu równowagi życiowej, również na polu życia duchowego i religijnego.

Witryny internetowe wspomnianych instytucji archidiecezjalnych poprzez zamieszczone na nich treści dotyczące działalności danej instytucji i życia Kościoła, realizują funkcję informacyjną mediów. Wobec tego, że traktują one w pośredni bądź bezpośredni sposób o sprawach wiary, wzbudzają w odbiorcach pragnienie spotkania z Bogiem i włączenia się w sposób aktywny w życie wspólnoty Kościoła. Realizują tym samym funkcję ewangelizacyjną oraz w mniejszym stopniu funkcję formacyjną środków społecznego przekazu. Widać to szczególnie w przypadku stron Wyższego i Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, Duszpasterstwa Akademickiego „Emaus” czy Archidiecezjalnego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin NAZARET.

Strony internetowe wspólnot, grup formacyjnych archidiecezji częstochowskiej oraz projektów ewangelizacyjnych

W archidiecezji częstochowskiej działają różnego rodzaju wspólnoty i grupy religijne. Ich zadaniem jest ewangelizacja i formacja ich członków, tak aby wzrastali oni ku dojrzałemu życiu chrześcijańskiemu oraz kształtowanie w nich postawy misyjnej. Są one także ważnym miejscem urzeczywistniania się Kościoła. Również one posiadają swoje witryny internetowe.

Jedną z tych wspólnot jest Liturgiczna Służba Ołtarza Archidiecezji Częstochowskiej, która prowadzi stronę pod adresem: <http://www.lso.archichest.pl/>³⁰¹. W górnej części witryny znajduje się pasek zakładek³⁰². Strona główna składa się

³⁰⁰ Strona główna, Plan terapii, Kadra, Historia, Galeria, Kontakt, Dokumenty, por. <https://betania.com.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

³⁰¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 158.

³⁰² Aktualności, Formacja, Duszpasterze LSO, Sport, Multimedia (Filmy, Galerie), Pobierz (Kurs lektorski, Materiały do zbiorów z LSO, Rozgrywki halowe LSO, Materiały do pobrania).

z dwóch kolumn: szerszej, umiejscowionej po lewej stronie z aktualnościami oraz węższej, znajdującej się po prawej stronie, zawierającej informacje liturgiczne z danego dnia (kolor szat, datę, informację, jaki jest dzień liturgiczny, sigła do czytań oraz linki do Niezbędnika Katolika „Niedzieli” oraz link do e-wydania tygodnika). W witrynie znajdują się także galerie zdjęć i filmów. Osoby wchodzące na tę stronę, mogą pogłębić swoją wiedzę z zakresu liturgii, poznać zasady życia członków Liturgicznej Służby Ołtarza i zaznajomić się z aktualnie podejmowanymi przez nią inicjatywami, co stanowi realizację funkcji ewangelizacyjnej strony.

W okresie badawczym również Akcja Katolicka Archidiecezji Częstochowskiej posiadała swoją stronę internetową. Na podstawie analizy *Okólników* Kurii Metropolitalnej w Częstochowie można stwierdzić, że była to pierwsza strona internetowa administrowana przez organizację katolicką Kościoła częstochowskiego. Pierwotnie Akcja korzystała z serwerów Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, dlatego jej pierwsza domena to: www.archidiecezja.czystochowa.niedziela.pl/akcja³⁰³. Z czasem Akcja Katolicka zaczęła być obecna w przestrzeni internetowej pod adresem <http://www.akcjakatolicka.czest.pl/>³⁰⁴. Na górze witryny widniał banner z logiem i nazwą organizacji oraz zdjęciem przedstawiającym okno archikatedry częstochowskiej. Poniżej banneru umiejscowiony był poziomy pasek zakładek³⁰⁵, a pod nim trzy kolumny. Kolumna od lewej zawierała rubryki: linki do audycji³⁰⁶, działalność, zapis do *newslettera* oraz link do konta na Facebooku organizacji. W kolumnie środkowej umieszczane były aktualności. Kolumna po prawej stronie witryny zawierała zaś linki: „O Akcji Katolickiej”³⁰⁷ oraz do Oddziałów parafialnych AK³⁰⁸. Była strona internetowa Akcji Katolickiej Archidiecezji Częstochowskiej realizowała funkcję ewangelizacyjną przez: promocję treści katolickich (artykuły, audycje, zdjęcia); relacje z wydarzeń religijnych w archidiecezji, Polsce i na świecie; informowanie o aktualnych formach działalności organizacji (porady prawne, kolonie dla dzieci w duchu katolickim, Fundacja Czyn Katolicki).

³⁰³ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik marzec 2001 r.*, s. 13.

³⁰⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 160. W sierpniu 2022 r. nastąpiła zmiana adresu i wyglądu witryny. Obecnie znajduje się ona pod adresem ak.czest.pl, a jej wygląd można zobaczyć [w:] tamże, s. 275-276.

³⁰⁵ Start; Aktualności; Kronika; Formacja; Modlitwa; Relacja z POAK; Galeria; Do pobrania; Kontakt; Biblioteka.

³⁰⁶ „Budzenie olbrzyma”, „Katolicka nauka społeczna a życie”, „Świadczyć miłosierdzie”.

³⁰⁷ Historia, Medal, Patroni Akcji Katolickiej, Struktura, Zarząd DIAK, tamże, (dostęp: 14.03.2022 r.).

³⁰⁸ Miasto Częstochowa, Region Częstochowski, Region Radomszczański, Region Wieluński, Region Zawierciański, tamże, (dostęp: 14.03.2022 r.).

W archidiecezji częstochowskiej istnieje Zespół ds. Nowej Ewangelizacji i obecny jest w przestrzeni internetowej pod adresem <http://dlaewangelizacji.pl>³⁰⁹. Na górze strony umiejscowiony jest banner oraz logo Nowej Ewangelizacji. Pod bannerem znajduje się poziomy pasek zakładek³¹⁰, a pod nim rubryka „aktualności” (lewa, szersza kolumna) oraz *like box* do profilu Zespołu na Facebooku; poniżej umieszczono linki do różnych katolickich stron internetowych, szczególnie do tych związanych z działalnością ewangelizacyjną. Strona internetowa Zespołu ds. Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Częstochowskiej była szczególnie aktywna w czasie przed pandemią COVID-19 w Polsce. Strona jest rzadko aktualizowana i posiada błędy systemowe.

Ruch Światło-Życie Archidiecezji Częstochowskiej posiada swoją stronę internetową pod adresem <http://cz.oaza.pl>³¹¹. U góry witryny znajduje się pasek zakładek³¹². Pod nim umieszczony jest ruchomy banner z informacjami na temat życia wspólnoty (Liturgia, Słowo Boże) oraz możliwości przekazania 1 procenta podatku na cele Ruchu Światło-Życie. Poniżej znajduje się 11 bannerów zawierających hiperłącza do treści dotyczących danego rejonu, diakonii lub gałęzi Ruchu. Dalej znajdują się aktualności, a po prawej stronie kalendarium najbliższych wydarzeń, Znak Roku, link do Piosenki Roku, sigła do czytań z dnia zaczerpnięte z Niezbędnika Katolika „Niedzieli” oraz linki do różnych katolickich stron internetowych. Witryna zawiera informacje o tym, czym jest Ruch Światło-Życie i jak do niego dołączyć, a poprzez promocję czytania Słowa Bożego, życia liturgicznego Kościoła, celów wspólnoty oraz nadchodzących wydarzeń przyczynia się do szerzenia dzieła ewangelizacji.

Strona gałęzi rodzinnej Ruchu Światło-Życie, czyli Domowego Kościoła (<http://cz.oaza.pl/dk>³¹³) jest zbudowana podobnie jak strona całego Ruchu. U góry znajduje się poziomy pasek zakładek³¹⁴ z nazwą wspólnoty znajdującym się po lewej jego

³⁰⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 161.

³¹⁰ Aktualności, O zespole, Nasze inicjatywy, Galeria, Triduum dla kapłanów, Kontakt, por. <http://dlaewangelizacji.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

³¹¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 17) cz.oaza.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 162.

³¹² Diakonie (Diecezjalna Diakonia Jedności, Diakonia Modlitwy, Diakonia Ewangelizacji, Diakonia Wyzwolenia/KWC, Diakonia Muzyczna, Diakonia Liturgiczna, Diakonia Oaz Rekolekcyjnych, Diakonia Życia), Domowy Kościół, Rejony, Rekolekcje, DOM, Kontakt, 1% Na Oazę.

³¹³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 32) cz.oaza.pl/dk, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 182.

³¹⁴ O nas, Rejony, Rekolekcje, Diakonie, Kalendarz pracy, Kontakt, Konto, 12 SPOJRZENÍ, Pomagam,

stronie, a poniżej zmieniający się banner³¹⁵. Główną część strony zajmują dwie kolumny – szersza po lewej z aktualnościami oraz węższa z prawej strony z nadchodzącymi wydarzeniami, Znakiem Roku OŻK, Piosenką Roku oraz różnymi linkami do innych katolickich stron internetowych. U dołu strony znajdują się linki do ostatnich wpisów oraz modlitwa za wstawiennictwem ks. Franciszka Blachnickiego. Witryna, promując zasady życia Domowego Kościoła jako wspólnoty dla małżeństw i rodzin, wypełnia swoją rolę ewangelizacyjną. Dzięki niej osoby zaangażowane w życie wspólnoty mają dostęp do najnowszych informacji o wydarzeniach, rekolekcjach i spotkaniach Domowego Kościoła. Strona zawiera także relacje z minionych już wydarzeń, które mogą stać się zachętą dla małżeństw, pragnących pogłębić więź z Bogiem i pomiędzy sobą.

Wspólnota Przymierza Rodzin MAMRE posiada swoją stronę internetową pod adresem <https://mamre.pl/>³¹⁶. Banner górny jest zarazem linkiem do strony głównej. Wyświetla się na nim aktualna data, linki do strony głównej, forum i sympatyków oraz panel logowania. Na bannerze znajduje się również tekst modlitwy św. Benedykta po łacinie, będącej egzorcyzmem prostym. Poniżej umieszczony jest poziomy pasek zakładek³¹⁷, a pod nim trzy kolumny: Menu główne i bannery z hiperłączami do różnych witryn internetowych; aktualności oraz kolumna z bannerami-linkami. Witryna ta jest bardzo rozbudowana i zawiera znacznie więcej treści o charakterze katolickim, niż strony innych wspólnot archidiecezji, przez co szeroko realizuje funkcję ewangelizacyjną. Zawiera ona informacje o charytatywnej i prorodzinnej działalności wspólnoty, organizowanych przez nią rekolekcjach i warsztatach, promuje nauczanie Kościoła z zakresu teologii i prawa kościelnego oraz określa zasady funkcjonowania i posługi wspólnoty (zwłaszcza charyzmatyczna; modlitwa o uwolnienie i uzdrowienie).

³¹⁵ Informacja czym jest Domowy Kościół oraz przypomnienie o setnej rocznicy urodzin założyciela – czcigodnego sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego.

³¹⁶ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 18) mamre.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 163.

³¹⁷ WPR Mamre (O Wspólnocie; Wspólnota w Polsce; Powołania do życia; Fundacja Świętego Barnaby; Współpraca z innymi ruchami; Kontakt), Charyzmat (Charyzmat wspólnoty; Statut; Drogowskazy; Struktura; Reguła; Przymierze), Organizacja (Władze; Członkostwo; Sekretariat; Diakonie; Małe grupy), Działalność (Msza św. o uzdrowienie; Rekolekcje zamknięte; Rekolekcje w parafiach; Formacja comiesięczna; Małe grupy; Działalność charytatywna; Działalność prorodzinna; Warsztaty; Studium Nowej Ewangelizacji), Pomoce (Nauczanie Kościoła; Patroni Wspólnoty; Teologia; Prawo kościelne; Artykuły; Modlitwy; Informatory; Uzdrawianie i uwalnianie; Charyzmaty; Formularze; Czytania liturgiczne na dziś; Homilie w roku liturgicznym), Księgarnia (Sklep), *Foreigners* (English; Español, Français, Deutsch, Portuges, Hrvatski), por. <https://mamre.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

Wśród wspólnot archidiecezji częstochowskiej jest również Wspólnota Bożego Ojcostwa, która posiada stronę internetową pod adresem <http://ojcze.pl>³¹⁸. Jest to wspólnota, która promuje duchowość dzieciństwa Bożego oraz kult Boga jako Ojca. Na górze witryny znajduje się poziomy pasek zakładek³¹⁹. Pod nimi po lewej stronie umieszczone jest logo wspólnoty i jej nazwa, a strona główna podzielona jest na dwie kolumny: kolumna po lewej zawiera aktualności i najnowsze posty na stronie, a kolumna po prawej linki do podstron strony ojcze.pl oraz stron internetowych związanych z tematyką strony. Funkcją ewangelizacyjną strony jest promowanie charyzmatu wspólnoty (kultu Boga Ojca, nabożeństwa do świętych: św. Józefa, św. Tereski od Dzieciątka Jezus oraz jej rodziców św. Ludwika i Zeli Martin), zachęcanie do wzięcia udziału w rekolekcjach i spotkaniach modlitewnych oraz promocja życia rodzinnego.

Do wspólnot archidiecezji częstochowskiej posiadających witryny internetowe należy Szkoła Nowej Ewangelizacji św. Jana Chrzciciela. Jej pierwszą domeną była założona w maju 2003 r. www.sne-czestochowa.de.vu³²⁰. Współcześnie wspólnota jest obecna w Internecie pod adresem <http://sne.czestochowa.org>³²¹. Po otwarciu strony głównej w okresie badawczym wyświetlał się banner ze zdjęciem osób reklamujących inicjatywę ewangelizacyjną JaYestem, prowadzoną pod przewodnictwem środowiska częstochowskiej SNE. U góry strony pod nazwą, a na prawo od logo wspólnoty znajdował się pasek zakładek³²². Przewijając stronę w dół, można było natrafić na informację o trzech najbliższych wydarzeniach, kolumnę aktualności, informację, w których parafiach archidiecezji SNE działa, Galerię zdjęć, prośbę o wsparcie finansowe na rozwój różnych diakonii wspólnoty, informacje kontaktowe oraz linki do *social mediów* wspólnoty (Facebook, YouTube). Od strony ewangelizacyjnej witrynę częstochowskiej Szkoły Nowej Ewangelizacji wyróżnia szczególnie zakładka świadectwa, w której publikowane są aktualne wpisy z zapisem doświadczeń Boga członków wspólnoty, aktualny kalendarz wydarzeń, informacje na temat realizowanej w SNE formacji oraz program ewangelizacji dla młodych. Od kilku lat nie była jednak aktualizowana galeria zdjęć.

³¹⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 164.

³¹⁹ Start; WBO; Centrum; Forum; FB; 7. Dzień Ojca; Otrzyj Matce łzy; Synu, Tobie mówię, wstań; Zelia i Ludwik; Kontakt, por. <http://ojcze.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

³²⁰ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik czerwiec 2003 r.*, s. 19.

³²¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 165.

³²² Start, Wspólnota, Kalendarz wydarzeń, Formacja, Galeria, Świadectwa, Młodzi, Wesprzyj nas, Kontakt.

Środowisko Szkoły Nowej Ewangelizacji św. Jana Chrzciciela Archidiecezji Częstochowskiej było odpowiedzialne za utworzenie projektu ewangelizacyjnego JaYestem. Był on formą ewangelizacji nastawioną głównie na działanie w nowych mediach. Witryna projektu znajdowała się pod adresem <https://jayestem.pl/>³²³. Po lewej stronie znajdowały się aktualności, link do aplikacji mobilnej³²⁴ oraz strony zawierającej świadectwa w formie nagrań wideo, które były częścią internetowych rekolekcji ewangelizacyjnych „D.A.R.”. Świadectwa te były oparte o kolejne punkty kerygmatu. Na dole strony znajdowały się nazwiska osób zaangażowanych w projekt, informacje kontaktowe oraz link do innych nowych mediów JaYestem (Facebook, Instagram, YouTube). Każdego dnia użytkownicy aplikacji mobilnej otrzymywali rozważanie fragmentu Słowa Bożego. Inicjatywa wydawała się być konkretną formą bezpośredniej ewangelizacji internetowej, łączącą członków różnych wspólnot i środowisk kościelnych, również spoza archidiecezji częstochowskiej. W 2023 r. po trzech latach działalności projekt ten został jednak zamknięty, a wszelkie ślady jego obecności w sieci (poza kontem na Instagramie) zostały usunięte.

Archidiecezja częstochowska posiadała również witrynę internetową poświęconą synodowi 2021-2023 „Ku Kościołowi Synodalnemu: Komunia, uczestnictwo, misja”, która znajdowała się pod adresem <https://synod.archiczyst.pl/>³²⁵. Na stronie głównej dużo miejsca zajmował banner z logo synodu, pod którym przytoczone było hasło synodu. Poniżej znajdował się poziomy pasek menu³²⁶. Po prawej stronie witryny umieszczono link do profilu na Facebooku oraz wyszukiwarkę treści. Ułożona była w trzech kolumnach i w dwóch wierszach. Pod postami znajdowały się linki do audycji synodalnych³²⁷. W kolumnie po prawej stronie znajdował się *like box* Facebooka, kontakt w postaci numeru telefonu i adresu mailowego oraz linki do mediów³²⁸. Na dole strony umieszczone były linki w postaci grafik do Listu pasterskiego w związku z XVI Zgromadzeniem Ogólnym Biskupów oraz Vademecum i Dokument przygotowawczy tegoż Zgromadzenia. Poniżej umieszczono także linki do innych stron postawionych

³²³ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 166.

³²⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się aplikacji, por. K. Gryz, VII. *Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego*, 10) Aplikacja „JaYestem”, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 236-237.

³²⁵ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 180.

³²⁶ Dokumenty, Do pobrania, Filmy, Kontakt, Ankieta, por. <https://synod.archiczyst.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

³²⁷ Radio Fiat, środa 21.30; Radio Jasna Góra, niedziela 12.30.

³²⁸ Radio Fiat, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Radio Jasna Góra, czestochowskie24.pl.

na domenę archiczes³²⁹. Strona pełniła swoją funkcję ewangelizacyjną poprzez promowanie idei synodalności Kościoła i przekazywanie informacji na temat prac synodalnych prowadzonych w archidiecezji częstochowskiej. W pierwszej połowie 2023 r. strona przestała być dostępna w przestrzeni internetowej.

Strony internetowe parafii archidiecezji częstochowskiej

Pierwsze strony internetowe parafii archidiecezji częstochowskiej zaczęły pojawiać się około roku 2001. Świadczą o tym dane z *Okólników Kurii Metropolitalnej*, w których w jednym rozdziale zamieszczane są m. in. dane kontaktowe, numery telefonów, adresy mailowe oraz adresy stron WWW. Pierwszą witryną parafialną – o której wzmiankuje *Okólnik* z kwietnia 2001 r. – była strona parafii św. Jacka w Częstochowie, znajdująca się pod adresem www.swjacek.cz.pl³³⁰. Kolejne parafie, które zakładały swoje strony to: parafia św. Józefa w Częstochowie (www.parafiajosef.cz.czystochowa.opoka.org.pl), parafia Przemienienia Pańskiego w Cieleńnikach (www.parafiaprzemienie.republika.pl) i Kolegiata w Wieluniu (www.kolegiata.wielun.niedziela.pl)³³¹.

W aneksie *Okólnika* z października 2001 r. zamieszczono swego rodzaju „instrukcję” ks. Wiesława Mroza z Legnicy, jak należy budować i prowadzić parafialną stronę internetową³³². *Okólnik* był również przestrzenią reklamowania różnych stron katolickich³³³ i sprzętu komputerowego dla parafii firmy *Optimus*³³⁴ oraz zachęcania do darmowego zakładania poczty e-mail na kościelnych serwerach Opoki³³⁵.

Obecnie spośród 321 parafii i sanktuariów archidiecezji częstochowskiej poddanych analizie co do wykorzystywania przez nie nowych mediów w ewangelizacji³³⁶, 49 z nich posiada samą stronę internetową, 40 prowadzi jedynie profil na Facebooku, a oba rodzaje nowych mediów posiada 83 parafii/sanktuariów. Daje to łącznie 132 parafialne strony internetowe w archidiecezji częstochowskiej. Wynika z tego, że jedynie około 1/3 wszystkich parafii/sanktuariów archidiecezji posługuje się tym narzędziem. Sumując liczby parafii posiadających jakąkolwiek formę obecności w nowych mediach otrzymuje się wynik 171, co stanowi około połowę parafii.

³²⁹ archiczes.pl, iso.archiczes.pl i katecheza.archiczes.pl

³³⁰ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik kwiecień 2001 r.*, s. 23.

³³¹ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik styczeń 2003 r.*, s. 20.

³³² Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik październik 2001 r.*, s. 13-19.

³³³ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik maj 2002 r.*, s. 13; Tenże, *Okólnik luty 2003 r.*, s. 11; Tenże, *Okólnik maj 2003 r.*, s. 19; Tenże, *Okólnik grudzień 2003 r.*, s. 15.

³³⁴ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik maj 2000 r.*, s. 14-16, i in.

³³⁵ Kuria Metropolitalna w Częstochowie, *Okólnik kwiecień 1999 r.*, s. 12.

³³⁶ K. Gryz, *Wyniki autorskiego badania przeprowadzonego w kwietniu 2022 r. pod kątem ilości parafialnych nowych mediów Archidiecezji Częstochowskiej*, [w:] tamże, s. 109-116.

Większość parafii archidiecezji częstochowskiej jest jednak obecna w serwisach takich jak: parafia.com.pl, msze.info czy msze.eu. Są to portale zawierające podstawowe informacje na temat parafii w Polsce, przede wszystkim porządek nabożeństw. Nie są one jednak zarządzane bezpośrednio przez parafie, tylko przez podmiot zewnętrzny.

Z przeprowadzonych badań wynika³³⁷, że na parafialnych stronach internetowych najczęściej zamieszczane są: ogłoszenia parafialne, intencje Mszy św. na nadchodzący tydzień, informacje o planowanych lub minionych wydarzeniach w parafii oraz dotyczące funkcjonowania cmentarza. Niektóre parafie na swojej stronie posiadają również fotogalerie. Najczęściej są to zdjęcia z uroczystości parafialnych i świąt kościelnych takich jak: odpusty, wizytacje biskupa, dożynki, bierzmowanie, I Komunia św. czy pielgrzymki na Jasną Górę³³⁸.

Na części stron zamieszczane są także informacje ewangelizacyjno-katechetyczne, w tym dotyczące sakramentów i sakramentaliów, teksty modlitw, informacje o patronie parafii, historia świątyni, Słowo na niedzielę lub z liturgii danego dnia oraz dane kontaktowe parafii lub duszpasterza. Na stronach parafialnych można znaleźć także odnośniki (hiperłącza, linki, bannery) do stron archidiecezjalnych, mediów katolickich oraz innych katolickich witryn internetowych. Zaznaczyć należy, że w trakcie pandemii COVID-19 parafie wykorzystywały strony internetowe do publikacji transmisji *live* Mszy Świętej oraz innych nabożeństw, odbywających się w świątyni parafialnej.

Najczęściej za stronę internetową odpowiedzialnym jest proboszcz lub administrator parafii, czasem wspierany przez wikariusza, organistę, członka Rady Parafialnej, parafianina lub informatyka.

Strony i portale internetowe tradycyjnych mediów katolickich

Nie ulega wątpliwości, że obecnie praktycznie wszystkie media tradycyjne posiadają swoje odpowiedniki/profile w mediach elektronicznych. Wydaje się to być konieczne, żeby zarówno gazety, rozgłośnie radiowe czy stacje telewizyjne posiadały swoje portale internetowe. Także tradycyjne media Kościoła częstochowskiego obecne są w przestrzeni nowych mediów, zarówno poprzez strony/portale internetowe jak też przez konta w różnego rodzaju „nowych nowych mediach”.

³³⁷ K. Gryz, II. Raport z ankiety „Działalność ewangelizacyjna parafii archidiecezji częstochowskiej w tradycyjnych i nowych mediach”, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 98-103.

³³⁸ K. Gryz, II. Raport z ankiety „Działalność ewangelizacyjna...”, dz. cyt., s. 98.

Portal internetowy Tygodnika Katolickiego „Niedziela” niedziela.pl³³⁹

Strona internetowa Tygodnika Katolickiego „Niedziela” powstała w 1997 r. i była jedną z pierwszych polskich katolickich stron internetowych³⁴⁰. Początkowo na stronie publikowany był jedynie spis treści papierowego wydania „Niedzieli”³⁴¹ i jej zadaniem było pokazywanie treści zawartych w tygodniku. We wrześniu 2004 r. ukazała się też elektroniczna anglojęzyczna wersja strony „Sunday”, a w styczniu 2007 r. wersja włoska „Domenica”³⁴². Witryna niedziela.pl jako portal internetowy funkcjonuje od 16 października 2012 r. i jest bogato ilustrowanym źródłem informacji o Kościele współczesnym³⁴³, a jednocześnie elektroniczną bazą artykułów i całych numerów tygodnika wydawanych pierwotnie w wersji papierowej. Dla lepszego funkcjonowania portal od 31 marca 2022 r. posiada osobnego redaktora naczelnego³⁴⁴.

Działalność portalu jest w głównej mierze ukierunkowana na ewangelizację. Na przestrzeni lat redakcja internetowa przygotowywała wiele serwisów specjalnych, m.in. związanych z papieskimi pielgrzymkami, konklawe, Światowymi Dniami Młodzieży, wizyty *ad limina Apostolorum*, synodami biskupów, pielgrzymkami i wydarzeniami ważnymi dla Polski i świata³⁴⁵. Portal stara się również wiernie przekazywać nauczanie polskich biskupów: ich homilie, listy, relacje z działalności pasterskiej, a także krótkie myśli³⁴⁶. Z kolei w związku z pandemią koronawirusa portal niedziela.pl od 15 marca 2020 r. udostępniał transmisję Mszy św. z kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze³⁴⁷. Przed pandemią na portalu niedziela.pl transmitowano już wiele innych wydarzeń katolickich takich jak rekolekcje, wykłady i spotkania z ciekawymi ludźmi. W portalu publikowane są także artykuły związane z tematyką roku liturgicznego (Adwent, Boże Narodzenie, Wielki Post, Wielkanoc, Boże Ciało itp.), a także dotyczące tematów szczególnie poruszających katolicką opinię publiczną.

³³⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 167-168.

³⁴⁰ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek, kierownikiem portalu Tygodnika Katolickiego „Niedziela” niedziela.pl*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 41; por. D. Krawczykowski, *25 lat w sieci*, „Niedziela Ogólnopolska” 6/2022, s. 26; J. Marszałek, *Portal Niedziela.pl*, dz. cyt., s. 311.

³⁴¹ D. Krawczykowski, *25 lat...*, art. cyt., s. 26.

³⁴² M. Frukacz, *Kalendarium „Niedzieli” (2002-2007)*, mps, s. 5; Obecnie ta wersja nie jest już dostępna, por. M. Frukacz, *Ruszyła nowa strona internetowa „Niedzieli”*, <https://www.niedziela.pl/artykul/33427/Nowa-strona-internetowa-„Niedzieli”>, (dostęp: 15.03.2022 r.).

³⁴³ M. Frukacz, *Kalendarium Niedzieli (2008-2017)*, mps, s. 15.

³⁴⁴ D. Krawczykowski, *Ks. Mariusz Bakalarz: Bycie ewangelizatorem to wręcz obowiązek*, <https://www.niedziela.pl/artykul/80547/Ks-Mariusz-Bakalarz-Bycie-ewangelizatorem>, (dostęp: 08.09.2022 r.).

³⁴⁵ Por. *Kalendarium 1926 – 2016/2017...*, dz. cyt., s. 374n.; J. Marszałek, *Portal...*, dz. cyt., s. 311.

³⁴⁶ J. Marszałek, *Portal...*, dz. cyt., s. 312.

³⁴⁷ Por. M. Frukacz, *Niedziela 2019-2021*, mps, s. 5.

W tym celu redakcja portalu współpracuje z różnymi agencjami prasowymi (Polska Agencja Prasowa, KAI). Na stronie można znaleźć również takie działy, jak: „Świat” (wiadomości ze świata i z Polski), „Wiara”, „Kultura” (informacje o życiu kulturalnym, także na temat teatrów, sztuki, filmu) czy dział „W wolnej chwili”, cieszący się dużą popularnością (znajdują się w nim przepisy kulinarne, poradnictwo, informacje na temat zdrowia itp.). Teksty zamieszczane na portalu niedziela.pl pochodzą m.in. z wersji papierowej tygodnika albo z innych materiałów obecnych w sieci, albo od redaktorów dziewiętnastu edycji diecezjalnych z całej Polski³⁴⁸.

Redakcja internetowa „Niedzieli” na bieżąco śledzi rankingi wyświetleń portali w sieci oraz analizuje najpopularniejsze hasła wpisywane w wyszukiwarce internetowej, co pozwala obrać właściwą strategię przygotowywania materiałów w przyszłości. Przekłada się to realnie na zasięgi i poczytność portalu. Zgodnie bowiem z badaniem Mediapanel przeprowadzonym dla wirtualnemedial.pl w grudniu 2021 r. niedziela.pl była najchętniej odwiedzanym portalem wśród tygodników katolickich i czwartym wśród wszystkich tygodników opinii, niezależnie od ich tematyki³⁴⁹.

Liczba wyświetleń strony zależy w dużej mierze od okresu w roku kalendarzowym i liturgicznym, co wynika z naturalnego cyklu życia odbiorców portalu. Redakcja stara się jednak szukać nowych form aktywizowania czytelników, aby utrzymywać stały poziom oglądalności portalu. Przykładem takiego działania jest cykl pt. „Niezbędnik”. W październiku jest on związany z promowaniem modlitwy różańcowej, w czerwcu z kultem Serca Pana Jezusa, a Niezbędnik Wielkopostny pomagał odbiorcom w dobrym przeżyciu okresu przygotowania do świąt Wielkanocnych.

„Niedziela” odpowiada również za „Niezbędnik katolika”³⁵⁰, którego celem jest pomóc odbiorcy pielęgnować jego codzienny rytm życia duchowego. Znajdują się w nim teksty modlitw, rozważania różańcowe i do liturgii z danego dnia czy skrócona wersja Liturgii Godzin. Na „Niezbędniku katolika” redakcja stara się nie zamieszczać reklam czy innych treści, które mogłyby rozpraszać uwagę odbiorcy. W tym celu ma on również okrojona szatę graficzną. „Niezbędnik Katolika” cieszy się dużą popularnością (nawet do 5 milionów wejść miesięcznie).

³⁴⁸ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek...*, dz. cyt., s. 42; por. J. Marszałek, *Portal...*, dz. cyt., s. 312.

³⁴⁹ Redakcja Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, *Niedziela.pl w czołówce najchętniej odwiedzanych portali tygodników w Polsce!* <https://m.niedziela.pl/artukul/76524/Niedzielapl-w-czolowce-najchetniej>, (dostęp: 12.09.2022 r.); por. tw, *Wprost.pl z 5,6 mln użytkowników, w dół Newsweek.pl i Niedziela.pl (serwisy tygodników opinii)*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artukul/wprost-pl-z-5-6-mln-uzytkownikow-w-dol-newsweek-pl-i-niedziela-pl-serwisy-tygodnikow-opinii>, (dostęp: 08.03.2022 r.).

³⁵⁰ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek...*, dz. cyt., s. 44.

Portal udostępnia ponadto wtyczkę, którą można dodać do swojej strony internetowej, np. parafialnej, z czego skorzystało już ponad 3 tys. stron³⁵¹. Swego czasu udostępniano również wersję audio Liturgii Godzin, przygotowywaną przez dziennikarzy „Niedzieli” oraz kleryków częstochowskiego Wyższego Seminarium Duchownego.

Portal niedziela.pl zarabia na sobie, podobnie jak większość portali, dzięki reklamom na nim zamieszczonym. Redakcja stara się te reklamy nadzorować, ponieważ zależy jej na tym, aby ich treści nie zaburzała katolickiego i ewangelizacyjnego charakteru witryny.

Redakcja internetowa „Niedzieli” stara się również docierać do młodego pokolenia. Przykładem tego był projekt „Niedziela Młodych”³⁵². Przekazywała ona w bliskiej młodzieży formie treści związane z wiarą oraz poruszała tematy ważne dla tej grupy odbiorców³⁵³. Ważnym elementem projektu była witryna <http://mlodzi.niedziela.pl>³⁵⁴, skąd można było pobrać „Niedzielę Młodych” w wersji elektronicznej (plik PDF). Wydawana była ona także w formie papierowej. Ostatnie numer „Niedzieli Młodych” dostępny na stronie internetowej datowany jest na grudzień 2021 r.

Strona internetowa Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” fiat.fm³⁵⁵

Katolicka Rozgłoszenia Radiowa „Fiat” posiada swoją stronę internetową pod adresem fiat.fm³⁵⁶. Dzięki udostępnianiu na niej materiałów tworzonych przez reporterów, radio staje się interaktywne: słuchacze mogą wracać do interesujących treści wtedy, kiedy mają na to czas i ochotę³⁵⁷. Jest to przydatne szczególnie w przypadku rozmów z gośćmi na antenie.

W analizowanym okresie u góry witryny znajdował się banner z logiem radia, będącym hiperłączem do strony głównej. W prawym górnym rogu umieszczona były wyszukiwarka, a także przyciski, będące linkami do *social mediów* radia (Twitter, Facebook) oraz kanału RSS. Pod bannerem z logiem umiejscowiony był poziomy pasek

³⁵¹ Dane z 2016 r., por. J. Marszałek, *Portal...*, dz. cyt., s. 312.

³⁵² Od 2022 r. projekt ten, m.in. z powodu braku środków finansowych, został zawieszony.

³⁵³ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek...*, dz. cyt., s. 47.

³⁵⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 27) *mlodzi.niedziela.pl*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 173.

³⁵⁵ Opis dotyczy strony przed zmianami z 2022 r. Nowy wygląd strony można zobaczyć [w:] K. Gryz, *tamże*, 51) *fiat.fm (nowa wersja)*, [w:] *tamże*, s. 257-258.

³⁵⁶ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 174-175.

³⁵⁷ Por. J. Kreft, *Radio regionalne w internecie. Strategiczne wyzwania*, [w:] *Przyszłość dziennikarstwa radiowego*, B. Nierenberg, J. Kania, J. Kreft (red.), Kraków 2016, s. 29-38.

zakładek³⁵⁸, a pod nim przesuwające się zdjęcia podglądowe ostatnich 10 nowych postów na stronie.

Okno z najnowszymi wpisami znajdowało się w lewej, szerszej kolumnie strony. Poniżej umiejscowione były kolejne działy materiałów: rubryka „Informacje” (6 ostatnich postów); banner reklamujący trwający w Kościele synod z hiperłączem do strony Konferencji Episkopatu Polski poświęconej synodowi; rubryka „Synod” (3 posty); „Kościół w Polsce i na świecie”; banner autoreklamowy radia; banner reklamowy reklamodawcy zewnętrznego³⁵⁹; „Rozmowa dnia” (4 materiały); banner reklamujący audycje częstochowskich biskupów; rubryka „Audycje” (21 materiałów po 3 wpisy na rząd).

Prawa kolumna strony zawierała banner z hiperłączem do kanału YouTube radia; linki do 5 najnowszych materiałów, które ukazały się na portalu informacyjnym Radia Fiat częstochowskie24.pl; link do serwisu *TuneIn*, umożliwiającego słuchanie radia online; banner z linkiem do nauczania abp. Wacława Depo; Prognoza pogody dla Częstochowy zaciągnięta z portalu *twojapogoda.pl*; *like box* do profilu Radia na Facebooku; wiadomości liturgiczne na dany dzień (dzień liturgiczny, sigła, patron, kolor szat liturgicznych); bannery z linkiem do stron Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach; reklama od reklamodawcy zewnętrznego; linki do utworu będącego w tym czasie *Power Play* w serwisie YouTube oraz płyty tygodnia; link do filmów „Kilka słów o Słowie” z kanału o. Michała Legana OSPPE; informacje o patronatach; link do aplikacji mobilnej Radia oraz Polityka Prywatności.

Witryna internetowa Radia Fiat spełniała swoją funkcję ewangelizacyjną przez promocję katolickich treści, m.in. audycji biblijnych, audycji częstochowskich biskupów, zapisy głosowe rozmów z gośćmi radia na tematy związane z wiarą, materiały dotyczące życia Kościoła częstochowskiego, informacje na temat synodu czy życia liturgicznego.

Portal informacyjny Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” częstochowskie24.pl

Czestochowskie24.pl jest to informacyjny portal miejsko-lokalny Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”, funkcjonujący od 2014 r. Celem utworzenia osobnego portalu

³⁵⁸ Home, Informacje, Kościół, Ramówka (Poniedziałek-Piątek, Sobota, Niedziela), Audycje (Audycje, Eko-patrol, Rozmowa dnia, Słowo pasterskie abp. Wacława Depo, Audycja synodalna), Archiwum, Reklama, Zespół (O nas), Kontakt (Polityka prywatności, Radio OnLine), Regulamin konkursów.

³⁵⁹ W momencie analizy treści strony jest to reklama Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, por. <https://fiat.fm/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

było pragnienie dotarcia do szerszego grona odbiorców, niekoniecznie identyfikujących się z Kościołem katolickim³⁶⁰. Publikowane na nim treści dotyczą spraw społecznych, politycznych, wydarzeń kulturalnych czy sportowych, a także związanych z życiem lokalnego Kościoła.

Pierwotnie czestochowskie24.pl ukazywały się jako papierowy tygodnik społeczno-kulturalny, przeznaczony głównie dla osób w średnim wieku i starszych. Była to gazeta darmowa, zawierająca przegląd najważniejszych wydarzeń danego tygodnia, publicystykę, prezentację postaci życia kulturalnego, artystycznego, społecznego, a także świat częstochowskiego sportu. Nakład wynosił około 20 tys. Jak Tygodnik Katolicki „Niedziela” jest sprzedawany w kościołach, tak [czestochowskie24](http://czestochowskie24.pl) kolportowano co tydzień na ulicach Częstochowy. Z wydawania gazety zrezygnowano równolegle z wybuchem pandemii COVID-19 w Polsce i obecnie nie planuje się powrotu do kontynuowania tej działalności.

Obecnie czestochowskie24.pl funkcjonuje jedynie w przestrzeni nowych mediów w postaci portalu internetowego³⁶¹ oraz profili na Facebooku i Twitterze³⁶². Na górze strony znajduje się data oraz przewijające się tytuły najnowszych materiałów na portalu. Po prawej stronie obecne są linki do kont na Facebooku i Twitterze [czestochowskie24](http://czestochowskie24.pl) oraz link do kanału YouTube Radia Fiat. Poniżej znajduje się banner z czerwonym tłem i białymi literami z nazwą portalu, pełniący również rolę hiperłącza do strony głównej. Pod nim umieszczony został pasek zakładek³⁶³ i wyszukiwarka fraz na stronie. Witryna umożliwia dostosowanie wyświetlania treści do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Informacje na stronie ułożone są w lewej, szerszej kolumnie, dzielącej się na dwie kolejne: Częstochowa i Region. Pod nimi znajdują się miniaturki i tytuły 10 ostatnich postów ułożonych w dwóch kolumnach. Pod nimi umieszczona została rubryka z informacjami sportowymi, a następnie kulturalnymi. Kolejną rubryką są „Ważne informacje” (cztery materiały w dwóch kolumnach), banner reklamujący trwający w Kościele Synod z hiperłączem do strony Konferencji Episkopatu Polski poświęconej synodowi, rubryka poświęcona zagadnieniom związanym z Synodem (trzy materiały

³⁶⁰ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 25

³⁶¹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 176-177.

³⁶² Radio Fiat i czestochowskie24.pl posiadają swoje oddzielne media społecznościowe. Kiedyś portal miał swój osobny kanał YouTube, ale w tej chwili radio obecne jest na tej platformie jedynie pod marką Radia Fiat. Konto na Instagramie [czestochowskie24](http://czestochowskie24.pl) jest nieaktywne.

³⁶³ Ikona przedstawiająca domek z linkiem do strony głównej, Częstochowa, Region, Kościół, Kultura, Sport, Wywiady, W obiektywie, por. <https://czestochowskie24.pl/>, (dostęp: 14.03.2022 r.).

w jednym rzędzie) oraz rubryki „Kościół”, „Rozmowa dnia” i „W Obiektywie”.

W prawej kolumnie, podobnie jak w przypadku strony fiat.fm, znajduje się logo serwisu YouTube z linkiem do kanału Radia Fiat, Prognoza pogody, Płyta tygodnia w Radiu Fiat, Power Play w Radiu Fiat, *like box* do Facebooka czestochowskie24.pl, trzy reklamy reklamodawców zewnętrznych w formie linków do filmików na YouTube, Patronaty oraz reklama studiów na Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie i na Studium Organistowskim w tymże Instytucie.

Portal czestochowskie24.pl nie jest *stricte* nastawiony na bezpośrednią ewangelizację odbiorców. Czyni to jednak przy okazji przekazywania informacji z życia Kościoła, a także promując dobre wartości, które można uznać za chrześcijańskie.

Strona internetowa Radia Jasna Góra radiojasnagora.pl³⁶⁴

Witryna radiojasnagora.pl jest internetową formą obecności Radia Jasna Góra. U góry strony znajduje się grafika przedstawiająca zdjęcie klasztoru jasnogórskiego z logiem rozgłośni i częstotliwością, na której nadaje. Poniżej znajduje się link, umożliwiający słuchanie rozgłośni drogą internetową oraz poziomy pasek zakładek³⁶⁵. Dalej na stronie głównej znajdują się cztery bannery, a poniżej po lewej stronie informacje, kto aktualnie zasiada przy mikrofonie i kto prowadzi wiadomości. Po prawej stronie znajduje się zegar pokazujący aktualną godzinę oraz ramówkę radia obejmującą najbliższe godziny.

Kolejne treści strony to aktualności oraz informacja, o której godzinie na antenie radia prowadzona jest modlitwa. Na stronie głównej znajdują się również nagrania zawierające rozmowy z pielgrzymami w formie podcastów, wspieranych przez serwis soundcloud.com; możliwość zamieszczenia wpisu w „Księdze modlitwy apelowej”; informacje w jaki sposób można słuchać Radia Jasna Góra; archiwum rozmów; patronaty; informacje o audycjach na dany dzień oraz linki do płyty tygodnia, radiowej lektury, Twittera Jasnej Góry i Facebooka radiowego. Na dole strony znajdują się hiperłącza w postaci bannerów do paulińskich, a także innych kościelnych mediów („Niedziela”, Vatican News, FNRK) oraz Krajowego Indeksu Powietrza.

Strona internetowa Radia Jasna Góra, z racji na ścisłe powiązanie rozgłośni z konwentem jasnogórskim zawiera wiele treści o charakterze ewangelizacyjnym. Są to: zapisy archiwalnych audycji poświęconych tematyce religijnej (maryjnej, biblijnej,

³⁶⁴ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 178.

³⁶⁵ O nas, Ramówka, Audycje, Patronaty, Kontakt, Wesprzyj, Konkurs.

katechetycznej itp.), w cyklu „Płyta tygodnia” promuje wartościową muzykę, a w cyklu „Radiowa Lektura” książki, po które warto sięgnąć. Na stronie można znaleźć również wiadomości dotyczące pielgrzymek i spotkań odbywających się na Jasnej Górze w formie zapowiedzi i relacji. Strona umożliwia też kontakt z klasztorem, zwłaszcza jeśli chodzi o przekazanie intencji modlitewnych.

Strona internetowa studia „Niedziela FM” fm.niedziela.pl

Stronę internetową <https://fm.niedziela.pl>³⁶⁶ funkcjonuje od 2004 r. U góry witryny znajduje się baner z logiem studia Niedziela FM, będący hiperłączem do strony głównej. Powyżej umieszczone są trzy linki: „O nas”, informacje kontaktowe oraz link do strony Tygodnika Katolickiego „Niedziela” na Facebooku. U góry strony znajdują się trzy kolumny hiperłączy do audycji tematycznych: „Audycje cykliczne” (Wypowiedź dnia, Spotkanie z „Niedzielą”, „Niedziela” audio, Najmłodszy, Poczta poetycka), „Reportaże i wywiady” (Z kraju, Sprawy społeczne, Jasna Góra, Książki) oraz „Ludzie i Wydarzenia” (Z Kościoła, Kultura, Świadczenia, W „Niedzieli”). Na stronie głównej znajduje się rubryka „Polecane”, a w niej trzy najnowsze materiały opatrzone zdjęciami. W witrynie znajduje się także 12 rubryk tematycznych, zawierających najnowsze materiały³⁶⁷. W trzeciej kolumnie umieszczona została wyszukiwarka fraz oraz tagi.

Witryna fm.niedziela.pl ewangelizuje, umożliwiając odbiorcy wysłuchanie audycji związanych z życiem Kościoła lokalnego i powszechnego. Na stronie można znaleźć także zapis audio świadectw ludzi Kościoła. Witryna jest także uzupełnieniem i rozwinięciem ewangelizacyjnego profilu Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Realizuje się to zwłaszcza poprzez zamieszczanie na niej prezentacji najnowszego numeru gazety oraz wersji dźwiękowej edytoriału redaktora naczelnego.

Strona internetowa studia „Niedziela TV” tv.niedziela.pl

Studio „Niedziela TV” posiada swoją stronę internetową <https://tv.niedziela.pl>³⁶⁸, która funkcjonuje od 24 maja 2012 r. Znajduje się na niej krótka informacja o Studio „Niedziela TV”. Pojawiają się na niej na bieżąco wszystkie materiały zrealizowane przez studio. Na stronie umiejscowiona jest także zakładka „Żywa parafia”, czyli projekt, który ukazuje parafii archidiecezji częstochowskiej jako wspólnoty żyjących wiarą

³⁶⁶ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych...*, dz. cyt., s. 170.

³⁶⁷ Edytoriał, Z kraju, Jasna Góra, Kultura, Najmłodszy, W Niedzieli; Spotkanie z „Niedzielą”, Sprawy społeczne, Z Kościoła, Świadczenia, Książki, Poczta poetycka.

³⁶⁸ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 214.

w Jezusa Chrystusa. Tym sposobem realizuje ona funkcję ewangelizacyjną środków społecznego przekazu.

4.2 Profile w „nowych nowych mediach”

Do najpopularniejszych „nowych nowych mediów” należą: Facebook, Instagram, Twitter, YouTube oraz TikTok³⁶⁹. W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną przede wszystkim profile związane bezpośrednio z archidiecezją częstochowską, bez głębszej analizy *social mediów* zgromadzeń zakonnych, działających na jej terenie. Wyjątkiem będą profile klasztoru jasnogórskiego ze względu na jego ważność dla Kościoła częstochowskiego, jak i Kościoła w Polsce.

Profile instytucji Archidiecezji Częstochowskiej

Najczęściej wykorzystywanym przez instytucje i organizacje archidiecezji *social medium* jest Facebook. Są to konta: Archidiecezja Częstochowska³⁷⁰; Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej³⁷¹; Niższe Seminarium Duchowne – Liceum Ogólnokształcące /strona oficjalna/³⁷²; Caritas Archidiecezji Częstochowskiej³⁷³; Archidiecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin NAZARET³⁷⁴; Dla Ewangelizacji³⁷⁵; Wyższy Instytut Teologiczny im. NMP Stolicy Mądrości w Częstochowie³⁷⁶; Duszpasterstwo akademickie Emaus³⁷⁷, Kana Młodych³⁷⁸,

³⁶⁹M. Dubiel, *Poznaj Meta! Nowa nazwa Facebooka. Co oznacza i co zmienia?*, <https://scroll.morele.net/technologia/poznaj-meta-nowa-nazwa-facebook-co-oznacza-i-co-zmienia/>; Aleksandra bn, *Czym jest Facebook?*, <https://www.superprof.pl/blog/czym-jest-facebook/>, (dostęp: 14.03.2022 r.); R. Sierocki, *Praktykowanie religii w nowych mediach. Katolicka przestrzeń Facebooka*, Toruń 2018, s. 103; J. Kloch, *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2014, s. 73; M. Jachimowski, *Nowe media, nowe dziennikarstwo – dylematy medioznawcze*, „Rocznik Medioznawczy” 1 (2019), s. 102; D. Frommer, *Here's How To Use Instagram*, 2010, <https://www.businessinsider.com/instagram-2010-11?IR=T>, (dostęp: 14.03.2022 r.); P. Maksymowicz, *Twitter – co to jest? Jak Twitter radzi sobie w Polsce?*, <https://www.whitepress.pl/baza-wiedzy/245/twitter-co-to-jest-jak-twitter-radzi-sobie-w-polsce>, Lab360, *Tweet, tweet wszystkim, jak to mawiają ptaszki*, <http://lab360.com.pl/tweet-tweet-wszystkim-jak-to-mawiaja-ptaszki/>, (dostęp: 14.03.2022 r.); Kompan.pl, *Co to jest Youtube?*, <https://kompan.pl/co-to-jest/youtube/>; *Ile osób korzysta z YouTube w 2021 r.? [Nowe dane]*, <https://www.affde.com/pl/youtube-users.html>, (dostęp: 07.02.2022 r.); J. Pakieła, *TikTok – co to jest, jak działa i jak z niego korzystać?*, <https://obtk.pl/tiktok-co-jest-jak-dziala-i-jak-z-niego-korzystac/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

³⁷⁰ Dane dotyczące strony „Archidiecezja Częstochowska” na Facebooku, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 120.

³⁷¹ Dane dotyczące strony „Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej”, por. tamże.

³⁷² Dane dotyczące strony „Niższe Seminarium Duchowne - Liceum...”, por. tamże, s. 121.

³⁷³ Dane dotyczące strony „Caritas Archidiecezji Częstochowskiej”, por. tamże.

³⁷⁴ Dane dotyczące strony „Archidiecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa...”, por. tamże, s. 121-122.

³⁷⁵ Oficjalny profil Zespołu ds. Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Częstochowskiej, por. tamże, s. 122.

³⁷⁶ Dane dotyczące strony „Wyższy Instytut Teologiczny im. NMP...”, por. tamże.

³⁷⁷ Dane dotyczące strony „Duszpasterstwo akademickie Emaus”, por. tamże.

³⁷⁸ Dane dotyczące strony „Kana Młodych”, por. tamże.

CWA Regina Poloniae³⁷⁹; Ośrodek Terapii Uzależnień „Betania”³⁸⁰ oraz profil Zaloguj się w Synod – Archidiecezja Częstochowska³⁸¹.

Archidiecezja częstochowska jest obecna także na Instagramie. Konta z nią związane to: archidiecezja_czestochowska³⁸²; aszrodzinnego³⁸³; swieta_puszcza³⁸⁴; caritas_czestochowa³⁸⁵ i wmsd.w_cze100chowie³⁸⁶.

Kościół częstochowski posługuje się również Twitterem. Konta związane z instytucjami archidiecezji to: Archidiecezja Częstochowska³⁸⁷; NSD – Liceum ogólnokształcące³⁸⁸; Biblioteka WSD Czestochowa³⁸⁹; Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego³⁹⁰.

Wśród nowych mediów wykorzystywanych przez archidiecezję jest także serwis YouTube. Nie posiada ona jednak własnego oficjalnego kanału (jak np. Archidiecezja Łódzka). Tę rolę pełni w pewien sposób kanał studia „Niedziela TV”, który należy do Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Swoją kanał posiadają Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne w Częstochowie³⁹¹ oraz DA „Emaus”³⁹².

Ewangelizacyjna rola wspomnianych powyżej profili, kont i kanałów jest bardzo różnorodna. Każdy z nich – podobnie jak w przypadku stron internetowych – charakteryzuje się inną zawartością, w zależności od odpowiedzialnego za nie podmiotu, ale także medium i właściwej dla niego formy przekazu. Za pomocą wymienionych „nowych nowych mediów” instytucje archidiecezji częstochowskiej m.in. promują swoją działalność ewangelizacyjną, charytatywną i społeczną, tworzą własne wpisy

³⁷⁹ Dane dotyczące strony „CWA Regina Poloniae”, por. tamże, s. 254.

³⁸⁰ Dane dotyczące strony „Ośrodek Terapii Uzależnień „Betania””, por. tamże.

³⁸¹ Dane dotyczące strony „Zaloguj się w Synod – Archidiecezja Częstochowska”, por. tamże.

³⁸² Rzecznik archidiecezji stwierdził, że profil ten jest używany bardzo sporadycznie, por. K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Bakalarzem, rzecznikiem...*, dz. cyt., s. 58. Dane dotyczące konta „archidiecezja_czestochowska” na Instagramie, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 129.

³⁸³ Dane dotyczące konta „aszrodzinnego”, por. tamże.

³⁸⁴ Dane dotyczące konta „swieta_puszcza”, por. tamże, s. 132.

³⁸⁵ Dane dotyczące konta „caritas_czestochowa”, por. tamże, s. 133.

³⁸⁶ Dane dotyczące konta „wmsd.w_cze100chowie”, por. tamże.

³⁸⁷ Zdaniem ks. M. Bakalarza profil ten ogranicza się „w dużej mierze do retweetowania, czyli do przekazywania już opracowanej informacji naszych mediów”, por. K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Bakalarzem, rzecznikiem...*, dz. cyt., s. 58. Dane dotyczące konta „Archidiecezja Częstochowska” na Twitterze, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych...*, dz. cyt., s. 133.

³⁸⁸ Dane dotyczące konta „NSD – Liceum ogólnokształcące”, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 134.

³⁸⁹ Dane dotyczące konta „BibliotekaWSDCzestochowa”, por. tamże.

³⁹⁰ Dane dotyczące konta „Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego”, por. tamże.

³⁹¹ Dane dotyczące kanału „WMSD Częstochowa” na YouTube, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 136.

³⁹² Dane dotyczące kanału „Duszpasterstwo Akademickie EMAUS”, por. tamże.

z grafiką, z fragmentami Pisma Świętego i cytatami świętych, budują wspólnotę eklezjalną i archidiecezjalną, informują o różnych wydarzeniach, a także transmitują na żywo spotkania o charakterze religijnym³⁹³.

Profile w „nowych nowych mediach” mediów tradycyjnych

Współczesne media tradycyjne Kościoła częstochowskiego posiadają również swoje konta w *social mediach* i posługują się tymi narzędziami w dziele ewangelizacji.

Profile Tygodnika Katolickiego „Niedziela”³⁹⁴

Tygodnik Katolicki „Niedziela” w przestrzeni „nowych nowych mediów” posiada swoje profile na Facebooku, Instagramie oraz Twitterze. Za ich obsługę odpowiada redakcja internetowa „Niedzieli”. Oficjalny profil tygodnika na Facebooku³⁹⁵ został założony 10 lutego 2010 r., natomiast profil redakcji „Niedzieli Częstochowskiej”³⁹⁶ powstał 23 września 2014 r.

Główne konto na Twitterze @niedziela_pl³⁹⁷ funkcjonuje od lutego 2014 r. Na platformie istnieją również takie profile jak: @NiedzielaCz („Niedziela częstochowska”³⁹⁸), @NiedzielaFm (konto studia „Niedziela FM”³⁹⁹, aktywne od lutego 2015 r.) oraz @TVNiedziela (konto studia „Niedziela TV”⁴⁰⁰, aktywne od sierpnia 2014 r.), które prowadzą poszczególne redakcje tygodnika. Tygodnik jest aktywny na Twitterze także w języku angielskim „Catholic Weekly "Sunday"(Niedziela)” (konto @sunday_catholic aktywne od grudnia 2017 r.)⁴⁰¹.

Oficjalne konto „Niedzieli” „tygodnik.niedziela” na Instagramie⁴⁰² powstało 6 lutego 2020 r. Redakcja obecna jest na tej platformie jednak już od 20 września 2016 r. jako Studio „Niedziela TV” (profil @niedziela_tv)⁴⁰³. Swoje osobne konto posiada także

³⁹³ Bardziej szczegółową analizę można znaleźć [w:] K. Gryz, *Realizacja funkcji ewangelizacyjnej nowych mediów na podstawie wybranych mediów społecznościowych Archidiecezji Częstochowskiej*, Toruń 2021.

³⁹⁴ K. Gryz, *Wykorzystanie nowych...*, dz. cyt., s. 87-113.

³⁹⁵ Dane dotyczące strony „Tygodnik Katolicki «Niedziela»” na Facebooku, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 127.

³⁹⁶ Dane dotyczące strony „Niedziela Częstochowska”, por. tamże, s. 256.

³⁹⁷ K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 133-134. Inne redakcje diecezjalne posiadają również swoje własne konta na Twitterze np. @wroc_awska, @niedzielawarsz1, @NTorunska, @NMalopolska itd.

³⁹⁸ Dane dotyczące profilu „Niedziela Cz-wa” na Twitterze, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 134.

³⁹⁹ Dane dotyczące profilu „Niedziela FM”, por. tamże.

⁴⁰⁰ Dane dotyczące profilu „TV Niedziela”, por. tamże.

⁴⁰¹ Dane dotyczące profilu „Catholic Weekly "Sunday"(Niedziela)”, por. tamże, s. 259.

⁴⁰² Dane dotyczące konta „tygodnik.niedziela”, por. tamże, s. 129-130.

⁴⁰³ Dane dotyczące konta „TV Niedziela” na Instagramie, por. tamże, s. 130.

redakcja częstochowska (niedziela_czestochowska)⁴⁰⁴.

„Niedziela” ogólnopolska nie posiada konta na TikToku. Takie konto ma jednak edycja wrocławska (https://www.tiktok.com/@niedziela_wroclawska/). Tygodnik stara się być obecny ze swoimi filmami przede wszystkim na YouTube poprzez kanał Studia „Niedziela TV” (działający od 22 czerwca 2007 r.)⁴⁰⁵. Na platformie funkcjonuje również kanał „Niedziela Internet”, będący dodatkowym kanałem administrowanym przez redakcję internetową „Niedzieli”⁴⁰⁶.

Redakcja internetowa „Niedzieli” wykorzystuje *social media* do promowania treści zawartych w papierowym wydaniu tygodnika, pragnąc dotrzeć w ten sposób do nowej grupy odbiorców⁴⁰⁷. Z analiz prowadzonych przez redakcję internetową „Niedzieli” wiadomo, że większym źródłem odbiorców jest dla nich Facebook niż Twitter, co wynikać ma ze specyfiki działania tych dwóch mediów społecznościowych⁴⁰⁸. Facebook służy redakcji internetowej przede wszystkim do dalszego przekazywania przygotowanych już treści oraz promocji tygodnika w wersji papierowej (w momencie ukazania się nowego numeru redakcja umieszcza na Facebooku jego wideoprezentację oraz zmienia zdjęcie w tle strony)⁴⁰⁹.

Dzięki Facebookowi redakcja ma możliwość szybkiego przekazu informacji o wydarzeniach w Kościele, najnowszych wypowiedziach papieża, w tym jego rozważań Ewangelii z dnia, czego nie umożliwia papierowe wydanie gazety. Ponadto Facebook pozwala na prowadzenie transmisji na żywo, z czego redakcja korzystała chociażby w trakcie festiwalu „Jasna Strona Mocy” (13-14 sierpnia 2021 r.). Facebook oferuje także inne możliwości tworzenia i promowania publikowanych treści, jak emoji, czyli małych kolorowych ikonek, obrazków, które można dodawać do tekstu wpisu. Od dłuższego czasu obrazki te często pojawiają się w postach Tygodnika na Facebooku⁴¹⁰.

Redakcja internetowa „Niedzieli” coraz częściej w *social mediach* korzysta również z tzw. relacji. Najczęściej ma to miejsce na Instagramie, rzadziej na Facebooku, a jeszcze mniej na Twitterze. Udostępniane są w nich grafiki i linki, opisane krótkim tekstem zachęcającym do zapoznania się z treścią danego materiału (np. promocja

⁴⁰⁴ Dane dotyczące konta „niedziela_czestochowska” na Instagramie, por. tamże.

⁴⁰⁵ Dane dotyczące kanałów, por. K. Gryz IV. *Konta w mediach społecznościowych Kościoła Częstochowskiego...*, dz. cyt., s. 135-136.

⁴⁰⁶ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek...*, dz. cyt., s. 46.

⁴⁰⁷ Tamże, s. 48.

⁴⁰⁸ Tamże, s. 46.

⁴⁰⁹ Por. K. Gryz, *Wykorzystywanie nowych mediów...*, dz. cyt., s. 88-89.

⁴¹⁰ K. Gryz, *Wywiad z Moniką Książek...*, dz. cyt., s. 47-49.

nowego numeru tygodnika przez publikację okładki czy listy ciekawych artykułów).

Jedną z możliwości, jaką dają media społecznościowe, to kontakt z odbiorcą przez wiadomości prywatne i komentarze. Treścią wiadomości, wymienianych przez internautów z redakcją, są uwagi dotyczące pracy redakcji, pochwały, pytania, podpowiedzi tematów, a także są przestrzenią przesyłania prac konkursowych organizowanych przez redakcję. Redakcja stara się na bieżąco odpowiadać na przesyłane wiadomości oraz komentarze i w miarę możliwości starają się wcielać w życie propozycje w nich zawarte. Usuwane lub ukrywane są natomiast te komentarze, w których pojawiają się wulgaryzmy lub niszczone jest dobre imię drugiego człowieka⁴¹¹.

Profile Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”

Także Katolicka Rozgłównia Radiowa „Fiat” oraz Portal informacyjny Radia Fiat czestochowskie24.pl posiadają swoje profile w „nowych nowych mediach”. Profil Radia Fiat na Facebooku⁴¹² został utworzony 17 lutego 2011 r. 17 sierpnia 2016 r. rozgłównia dołączyła do serwisu YouTube⁴¹³, a w grudniu 2017 r. zainicjonowane zostało konto Radia Fiat na Twitterze⁴¹⁴. Konto na Instagramie⁴¹⁵ rozgłówni utworzono natomiast 29 stycznia 2021 r. Od roku 2022 redakcja korzysta z serwisu Flickr.com, w którym gromadzi i udostępnia swoje materiały zdjęciowe⁴¹⁶. Wspomnieć należy również o koncie rozgłówni na TikToku⁴¹⁷, działającym od 17 lutego 2023 r.

Czestochowskie24.pl obecne są na Facebooku⁴¹⁸ od 15 stycznia 2014 r. Wtedy również powstało konto portalu Czestochowskie24.pl na Twitterze⁴¹⁹. Co prawda na Instagramie istnieje konto „czestochowskie24”, ale nie ma na nim żadnych wpisów. Na YouTube można znaleźć także istniejący od 20 marca 2014 r. kanał czestochowskie24.pl⁴²⁰, który obecnie nie jest już aktywny, gdyż cała działalność Radia Fiat na tej platformie ma miejsce na kanale radiowym.

Redakcja wykorzystuje konta rozgłówni i portalu na Facebooku i Twitterze głównie w celu udostępniania wpisów ze stron internetowych. Posty te są generowane automatycznie dzięki odpowiedniej wtyczce *WordPress’a*, zainstalowanej na witrynach

⁴¹¹ Tamże, s. 51.

⁴¹² Dane dotyczące profilu „Radio Fiat”, por. K. Gryz, IV. *Konta w mediach...*, dz. cyt., s. 127

⁴¹³ Dane dotyczące kanału „Radio Fiat” w serwisie YouTube, por. tamże, 260-261.

⁴¹⁴ Dane dotyczące konta „Radio_Fiat” na Twitterze, por. tamże, s. 133.

⁴¹⁵ Dane dotyczące konta „fiatradio” na Instagramie, por. tamże, s. 131.

⁴¹⁶ Dane dotyczące profilu „Radio Fiat” w serwisie flickr, por. tamże, s. 257.

⁴¹⁷ Dane dotyczące konta „Radio Fiat” na TikToku, por. tamże, s. 138.

⁴¹⁸ Dane dotyczące profilu „czestochowskie24.pl” na Facebooku, por. tamże, s. 127-128.

⁴¹⁹ Dane dotyczące konta „czestochowskie24.pl” na Twitterze, por. tamże, s. 259.

⁴²⁰ Dane dotyczące kanału „czestochowskie24.pl” w serwisie YouTube, por. tamże, s. 260.

fiat.fm i czestochowskie24.pl. Do każdego z postów redakcja dodaje krótkie opisy, przybliżające treść promowanego w ten sposób materiału. Czasami wykorzystuje również hasztagi, rzadziej emotikony i oznaczenia profili.

Na Facebooku można ponadto znaleźć czasami wpisy tworzone bezpośrednio na tę platformę. Najczęściej są to posty ze zdjęciem i krótkim opisem albo materiały wideo, będące transmisją na żywo z wydarzenia o charakterze religijnym. Tego rodzaju wpisy cieszą się dużą popularnością wśród odbiorców. Konto radiowe na Instagramie przez większość czasu objętego analizą było praktycznie niewykorzystywane.

Rozgłównia aktywnie posługuje się swoim kanałem w serwisie YouTube, na którym – przy wykorzystaniu kamer zamontowanych w studiu – prowadzone są audycje na żywo, równoległe z ich emisją na antenie radia. Audycje te są archiwizowane i udostępniane na profilu facebook’owym radia⁴²¹.

Rozgłównia posiada również własną aplikację mobilną⁴²². Umożliwia ona słuchanie radia *online*, daje dostęp do newsów na portalu radia oraz zawiera formularz kontaktowy, dzięki któremu użytkownicy mogą powiadomić redakcję na bieżąco o wydarzeniach, których są świadkami.

Rozgłównia udostępnia swój sygnał nie tylko tradycyjną drogą przez nadajniki radiowe czy własną aplikację, ale jest także obecna na popularnych serwisach *streamingowych*, umożliwiających słuchanie radia w Internecie.

Funkcja ewangelizacyjna profili Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w „nowych mediach” realizuje się poprzez promowanie treści związanych z wiarą i katolicką nauką społeczną Kościoła. Dzięki wykorzystywaniu tego rodzaju narzędzi Radio Fiat dociera z przesłaniem Ewangelii do coraz szerszej grupy odbiorców.

Profile Radia Jasna Góra

Radio Jasna Góra również wykorzystuje *social media* w swojej działalności. Od 16 stycznia 2011 r. jest ono obecne na Facebooku⁴²³. Na tej platformie istnieje również grupa strony Radia Jasna Góra o nazwie „Słuchacze Radia Jasna Góra”, na której fani rozgłośni dzielą się poruszającymi ich treściami⁴²⁴. 19 sierpnia 2018 r. redakcja udostępniła swój pierwszy wpis na Instagramie⁴²⁵. Rozgłównia wykorzystuje również

⁴²¹ K. Gryz, *Wywiad z ks. Piotrem Zaborskim...*, dz. cyt., s. 22.

⁴²² Por. K. Gryz, *VII. Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych...*, dz. cyt., s. 226-227.

⁴²³ Dane dotyczące strony „Radio Jasna Góra” na Facebooku, K. Gryz, *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 255.

⁴²⁴ Grupa znajduje się pod adresem: <https://www.facebook.com/groups/774945872693618>.

⁴²⁵ Dane dotyczące profilu „radiojasnagora” na Instagramie, K. Gryz, *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 255.

możliwość transmisji sygnału radiowego drogą internetową w aplikacji mobilnej⁴²⁶ oraz na popularnych serwisach *streamingowych*. Posiada także swoje konto w serwisie Soundcloud⁴²⁷, na którym udostępnia zarchiwizowane audycje wyemitowane na antenie.

Radio Jasna Góra miało również swój własny kanał w serwisie YouTube⁴²⁸, ale zrezygnowało z jego prowadzenia na rzecz włączenia się w rozwój oficjalnego kanału Jasnej Góry. Z podobnego powodu rozgłośnia nie prowadzi konta na Twitterze, gdyż Jasna Góra obecna jest w tej przestrzeni poprzez konto Biura Prasowego @JasnaGóraNews.

Profile Jasnej Góry na Facebooku i Instagramie realizują misję ewangelizacyjną przez promowanie działalności katolickiej rozgłośni, jaką jest Radio Jasna Góra. Dzieje się to poprzez udostępnianie wpisów tworzonych bezpośrednio na tę platformę oraz budowanie społeczności wokół rozgłośni, z którą redakcja pozostaje dzięki temu w kontakcie również drogą internetową⁴²⁹. Na obu kontach często publikowane są nowe materiały: wpisy ze zdjęciami (np. z gośćmi przybyłymi do studia), krótkie filmy wideo, ułożone w playlisty, w tym transmisje na żywo. Na Facebooku radia można znaleźć tzw. wydarzenia, czyli facebook'owe zaproszenia na różnego rodzaju *eventy* oraz grafiki okolicznościowe.

Działalność ewangelizacyjna profili Radia Jasna Góra w „nowych nowych mediach” jest rozwinięciem tego, co w zakresie przepowiadania Ewangelii robi sama rozgłośnia. Profile te przyczyniają się przede wszystkim do promocji rozgłośni oraz zachęcania użytkowników tych platform do słuchania Radia Jasna Góra. Wpisy na nich publikowane same z siebie niosą treści ewangelizacyjne, ponieważ dotyczą modlitwy, tematów biblijnych, liturgicznych i maryjnych oraz przybliżają użytkownikom duchowość paulińską.

Profile parafii archidiecezji

Z analizy aktywności parafii i sanktuariów archidiecezji częstochowskiej⁴³⁰ wynika, że 122 parafie/sanktuaria posiadają swoje konta na Facebooku, w tym: jedna z parafii ma nawet dwa aktywne konta, zaś dwie inne zamiast *fanpage'a* prowadzą grupy

⁴²⁶ Por. K. Gryz, *VII. Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych...*, dz. cyt., s. 228.

⁴²⁷ Dane dotyczące konta, por. K. Gryz, *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 257. Dane kanału Jasnej Góry w serwisie YouTube, por. tamże, s. 260.

⁴²⁸ Służył on jako magazyn dla treści zamieszczanych na stronie internetowej rozgłośni. Na dzień 24 września 2022 r. miał on 22 subskrybentów i cztery opublikowane materiały filmowe.

⁴²⁹ K. Gryz, *Wywiad z o. Andrzejem Gradem...*, dz. cyt., s. 33.

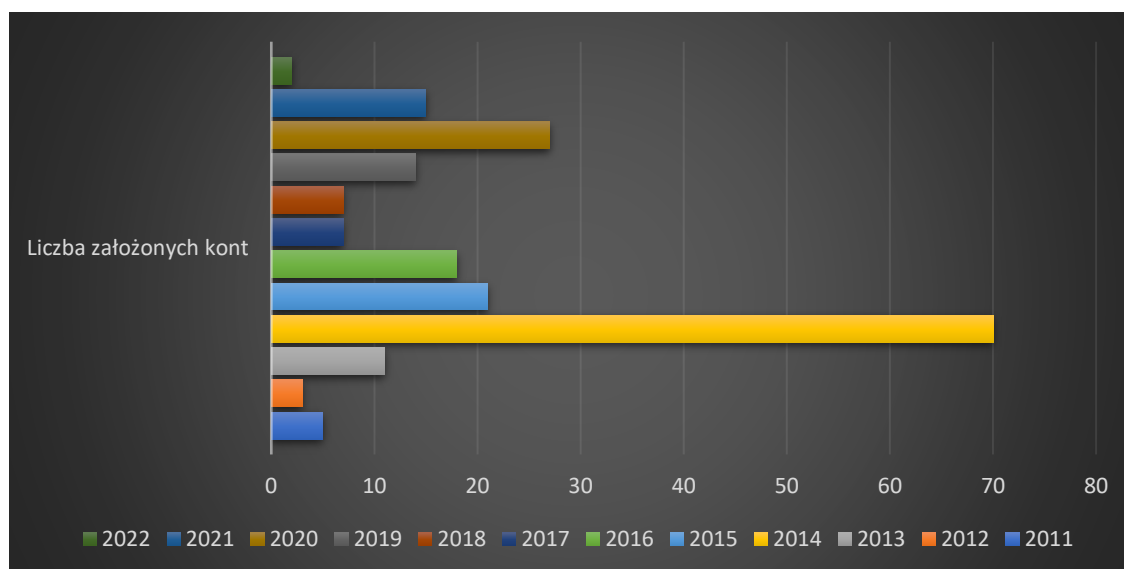
⁴³⁰ K. Gryz, *Wyniki badania autora przeprowadzonego w kwietniu 2022 r. pod kątem ilości parafialnych nowych mediów Archidiecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 109-116.

na Facebooku. Jedno z kont parafii nie jest natomiast facebook'ową stroną, a profilem osobistym („Sanktuarium Mrzygłodzkie”). Wobec tego, że wśród parafii archidiecezji częstochowskiej istnieje jedna parafia personalna, jaką jest parafia akademicka św. Ireneusza w Częstochowie (DA „Emaus”), która ma szczególny charakter, należy dokonać rozróżnienia w przedstawianiu pierwszeństwa utworzenia parafialnych stron na Facebooku. To właśnie ona była pierwszą parafią w ogóle, która założyła swój *fanpage*, co miało miejsce 26 stycznia 2011 r. W przypadku parafii terytorialnych pierwsza na Facebooku było parafia św. Jana Chrzciciela w Poczesnej, która swoją stronę prowadzi od 26 lutego 2011 r.

Ciekawym zjawiskiem, które miało miejsce jest to, że w serwisie Facebook istnieje kilkadziesiąt profili parafii, które były zakładane w podobnym czasie i mają one pewne charakterystyczne cechy. Powstawały one w latach 2014-2016, czasem nawet kilkadziesiąt tego samego dnia. Nie wiadomo również kto je założył i w jakim celu. Charakteryzują się bardzo małą liczbą polubień i obserwacji, brakiem zdjęcia profilowego, a nazwy tych stron odpowiadają nazwom parafii zamieszczonym na liście parafii archidiecezji częstochowskiej na Wikipedii⁴³¹. Jako rodzaj profilu wskazano „Miejscowość”. Takich kont jest w sumie ponad 87, z czego w wypadku 58 z nich, parafie prowadzą swoje witryny internetowe. Dla 28 parafii archidiecezji częstochowskiej konta powstałe w wyżej wymieniony, nieznany sposób to jedyna forma ich obecności w sieci.

Poniższe wykresy pokazują liczbę nowych kont powstałych w kolejnych latach:

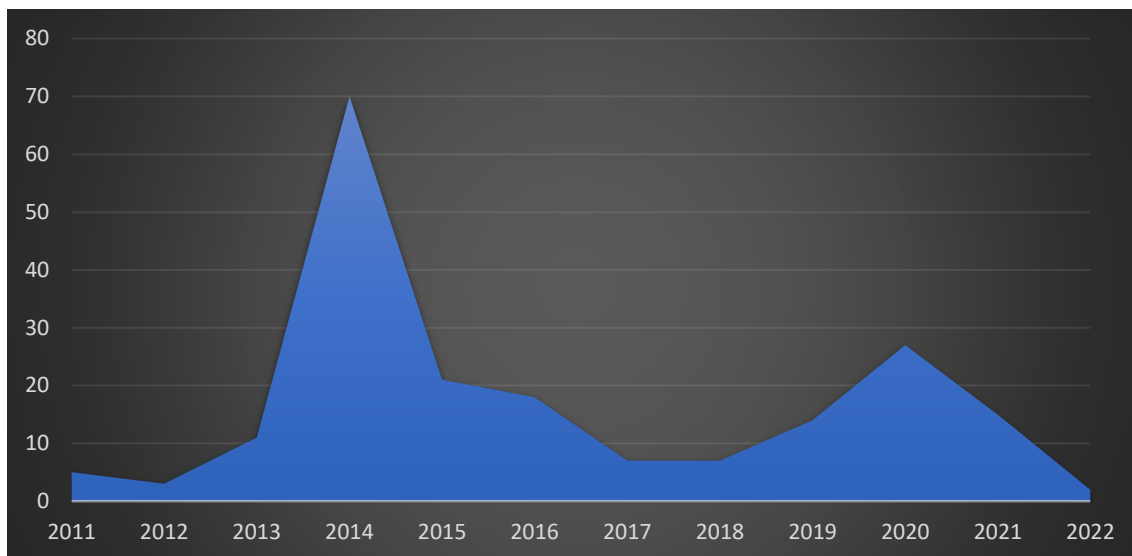
Wykres 1. Nowe parafialne konta na Facebooku w latach 2011-2022 (dane do kwietnia 2022 r.).

Źródło: K. Gryz, *Wyniki autorskiego badania...*, dz. cyt., s. 109-116.

⁴³¹ Por. [wikipedia.pl](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Parafie_archidiecezji_czestochowskiej), *Kategoria: Parafie archidiecezji częstochowskiej*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Parafie_archidiecezji_czestochowskiej, (dostęp: 22.03.2022 r.)

Wykres 2. Nowe parafialne konta na Facebooku w latach 2011-2022 (dane do kwietnia 2022 r.).

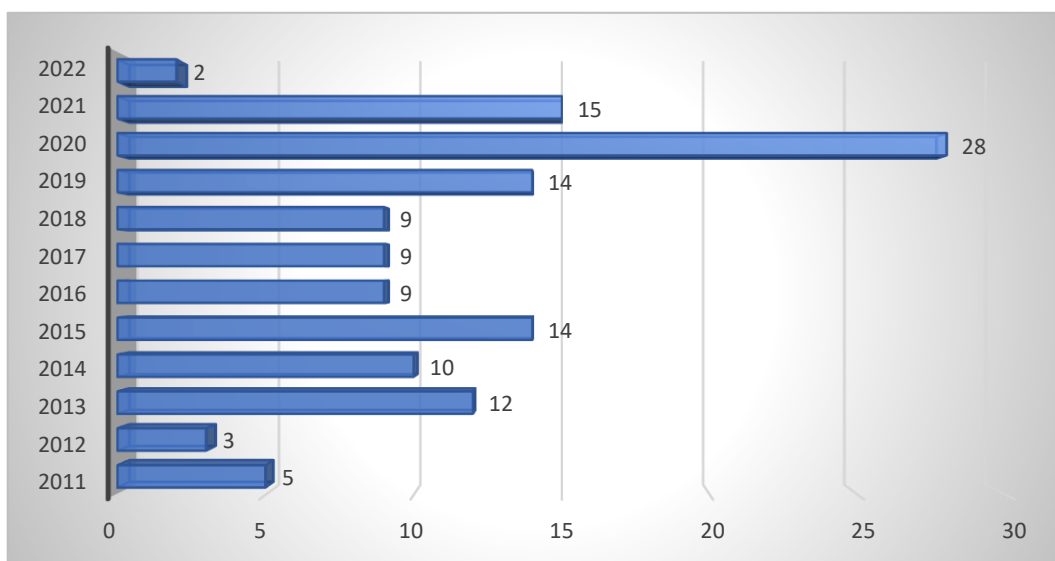

Źródło: K. Gryz, *Wyniki autorskiego badania...*, dz. cyt., s. 109-116.

Analiza wykresów pozwala stwierdzić, że najwięcej nowych kont parafialnych na Facebooku założono w latach 2014-2015. Jest to okres, w którym powstało większość kont niewiadomego pochodzenia, a zarazem niezarządzanych realnie przez parafie. Kolejny zauważalny wzrost liczby nowych profili parafialnych przypada na lata 2020-2021, a więc czas pandemii COVID-19 w Polsce. Średnio na przestrzeni 11 lat od pierwszego założonego konta do roku 2022 powstało 16 i 2/3 konta na rok.

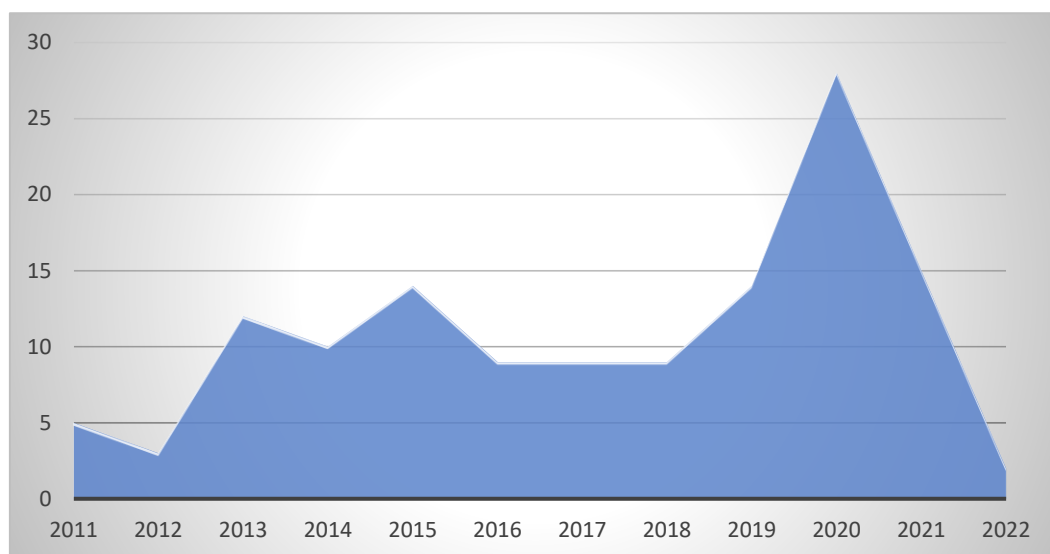
Tak prezentuje się natomiast liczba nowych kont założonych na przestrzeni lat 2011 – 2022, z wyłączeniem kont nieadministrowanych przez parafie.

Wykres 3. Liczba założonych nowych kont w latach 2011-2022, stworzonych i zarządzanych przez parafie.

Źródło: K. Gryz, *Wyniki autorskiego badania...*, dz. cyt., s. 109-116.

Wykres 4. Liczba założonych nowych kont w latach 2011-2022, stworzonych i zarządzanych przez parafie.

Źródło: K. Gryz, *Wyniki autorskiego badania...*, dz. cyt., s. 109-116.

Dane wskazują, że jeśli wyłączy się z analizy konta nieadministrowane przez parafie, średnio – od roku 2011 do 2022 r. – zakładano około dwunastu kont rocznie. Szczególnym był rok 2020, w którym powstało aż 28 nowych kont, na co wpłynęła szerząca się w Polsce i na świecie pandemia COVID-19, która znacznie ograniczyła wspólnotowe realizowanie praktyk religijnych w świątyniach. Dane z lat 2019 i 2021 wskazują, że w tym czasie więcej parafii zdecydowało się na założenie swojego profilu na Facebooku. Świadczy to o tym, że wśród duszpasterzy rośnie świadomość konieczności wykorzystywania nowych mediów w ewangelizacji. Zwiększenie liczby kont w latach 2013-2015 przypada zaś na czas wzrostu popularności Facebooka w Polsce.

Wśród treści ewangelizacyjnych na stronach parafii na Facebooku znajdują się: intencje Mszy św.; fotogalerie z uroczystości, wydarzeń, rekolekcji, wakacji i ferii z Bogiem i pielgrzymek; informacje o sprawach parafii w bieżącym roku liturgicznym; ogłoszenia parafialne oraz zaproszenia na wydarzenia. Niektóre parafie udostępniają również: zagadnienia z zakresu duchowości, biblistyki, KNS, pedagogiki, psychologii, udostępniają treści za profilami wspólnot i mediów katolickich, publikują różne nagrania formie audio i wideo, transmisje na żywo (Msze św., nabożeństwa, spotkania z gośćmi, rozważania księdza proboszcza – zwłaszcza miało to miejsce w trakcie pandemii COVID-19 w Polsce) oraz inne treści ewangelizacyjne. Parafie nie wykorzystują w większości: hashtagów, relacji, GIF-ów czy naklejek w postach⁴³².

⁴³² K. Gryz, *II. Raport z ankiety „Działalność ewangelizacyjna...”*, dz. cyt., s. 102-103.

Profile wspólnot i dzieł ewangelizacyjnych

Na Facebooku znaleźć można profile wspólnot archidiecezji częstochowskiej: SNE św. Jana Chrzciciela Częstochowa⁴³³; Ruch Światło-Życie Archidiecezji Częstochowskiej⁴³⁴; Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Archidiecezji Częstochowskiej⁴³⁵; Rycerstwo Niepokalanej Archidiecezji Częstochowskiej⁴³⁶; Akcja Katolicka Archidiecezji Częstochowskiej⁴³⁷; Betel⁴³⁸; Liturgiczna Służba Ołtarza Archidiecezji Częstochowskiej⁴³⁹; Wspólnota Rodzin Emaus⁴⁴⁰; Schola liturgiczna Domine Jesu⁴⁴¹; Papieskie Dzieło Misyjne Archidiecezji Częstochowskiej⁴⁴²; Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego w Częstochowie⁴⁴³ oraz Wspólnota Bożego Ojcostwa⁴⁴⁴.

Na Facebooku obecne są również strony projektów ewangelizacyjnych archidiecezji częstochowskiej. Najważniejszymi z nich w analizowanym okresie były: Kana Młodych⁴⁴⁵, związana z duszpasterstwem młodzieży; JaYestem⁴⁴⁶ środowiska Szkoły Nowej Ewangelizacji św. Jana Chrzciciela w Częstochowie; #KochamKościół⁴⁴⁷ będący inicjatywą ludzi młodych pochodzących z różnych wspólnot archidiecezji. W tym miejscu należy wymienić również mniej popularne strony: Diecezjalna Diakonia Ewangelizacji Archidiecezji Częstochowskiej⁴⁴⁸ oraz Pielgrzymki Rowerowe LSO Archidiecezji Częstochowskiej⁴⁴⁹.

Niektóre z wymienionych powyżej wspólnot i dzieł posiadały również swoje konta na Instagramie: snecestochowa⁴⁵⁰, jayestem⁴⁵¹, oaza_archi_czest⁴⁵², ksmczestochowa⁴⁵³

⁴³³ Dane strony „SNE św. Jana Chrzciciela Częstochowa” na Facebooku, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych...*, dz. cyt., s. 123

⁴³⁴ Dane strony „Ruch Światło-Życie Archidiecezji Częstochowskiej”, tamże.

⁴³⁵ Dane strony „Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Archidiecezji Częstochowskiej”, tamże.

⁴³⁶ Dane strony „Rycerstwo Niepokalanej Archidiecezji Częstochowskiej” na Facebooku, tamże, s. 124.

⁴³⁷ Dane strony „Akcja Katolicka Archidiecezji Częstochowskiej” na Facebooku, tamże.

⁴³⁸ Dane strony „Betel” na Facebooku, tamże.

⁴³⁹ Dane strony „Liturgiczna Służba Ołtarza Archidiecezji Częstochowskiej”, tamże, s. 125.

⁴⁴⁰ Dane strony „Wspólnota Rodzin Emaus”, tamże.

⁴⁴¹ Dane strony „Schola liturgiczna Domine Jesu”, tamże.

⁴⁴² Dane strony „Papieskie Dzieło Misyjne Archidiecezji Częstochowskiej”, tamże, s. 126.

⁴⁴³ Dane strony „Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego w Częstochowie”, tamże.

⁴⁴⁴ Dane strony „Wspólnota Bożego Ojcostwa”, tamże, s. 255.

⁴⁴⁵ Dane strony „Kana Młodych”, tamże, s. 122.

⁴⁴⁶ Dane strony „JaYestem”, tamże, s. 126.

⁴⁴⁷ Dane strony „#KochamKościół”, tamże, s. 127.

⁴⁴⁸ Dane strony „Diecezjalna Diakonia Ewangelizacji Archidiecezji Częstochowskiej”, por. tamże, s. 123.

⁴⁴⁹ Dane strony „Pielgrzymki Rowerowe LSO Archidiecezji Częstochowskiej”, por. tamże, s. 126.

⁴⁵⁰ Dane profilu „snecestochowa” na Instagramie, por. tamże, s. 130.

⁴⁵¹ Dane profilu „jayestem” na Instagramie, por. tamże, s. 256.

⁴⁵² Dane profilu „oaza_archi_czest” na Instagramie, por. tamże, s. 130.

⁴⁵³ Dane profilu „ksmczechstochowa” na Instagramie, por. tamże, s. 131.

i kochamkosciol⁴⁵⁴ oraz kanały na YouTube: KSM CZĘSTOCHOWA⁴⁵⁵, SNE Częstochowa⁴⁵⁶, JaYestem⁴⁵⁷ i Schola liturgiczna Domine Jesu⁴⁵⁸.

„Nowe nowe media” to dla wspólnot archidiecezji częstochowskiej kolejna przestrzeń dla ich działalności ewangelizacyjnej. Sposób wykorzystywania danego medium zależy nie tylko od jego specyfiki, ale przede wszystkim od podmiotu, który administruje danym profilem. Wspólnoty udostępniają różne grafiki z fragmentami Pisma Świętego, świętych i błogosławionych, promują katolicką kulturę, akcentują ważne wydarzenia roku liturgicznego, zapraszają na rekolekcje oraz dzielą się osobistym świadectwem wiary i doświadczeniem Boga⁴⁵⁹.

Profile kapłanów archidiecezji częstochowskiej⁴⁶⁰

Istotną częścią Kościoła częstochowskiego są jego kapłani. Na podstawie danych zaczerpniętych z archichest.pl, „Częstochowskiego Informatora Archidiecezjalnego” oraz wyszukiwarek Facebooka i Google, ustalono ilu częstochowskich kapłanów wyświęconych w latach 1983-2022 posiada swoje konta na Facebooku. Do badania zostały wyznaczone akurat te roczniki, ponieważ najstarszy z nich – rocznik 1983 – są to kapłani, którzy w 2001 r. (będącym rokiem granicznym dla analizy podjętej w niniejszej pracy) mieli już 18 lat kapłaństwa, czyli osiągnęli pewnego rodzaju dojrzałość w swoim powołaniu i nabrali doświadczenia duszpasterskiego. 2022 to natomiast rok, w którym święceni byli najmłodsi prezbiterzy Kościoła częstochowskiego. Próba badawcza obejmująca 40 kolejnych roczników kapłanów, w wypadku tego rodzaju badania, jest reprezentatywna, ponieważ obejmuje praktycznie wszystkich księży archidiecezji, którzy posiadają konto w nowych mediach. Wśród starszych roczników (do 1983 r.) tylko nieliczni korzystają z Facebooka, dlatego pominięcie ich w badaniu praktycznie nie zaburza jego reprezentatywności. Grupa badawcza obejmuje zatem 508 kapłanów⁴⁶¹.

⁴⁵⁴ Dane profilu „kochamkosciol” na Instagramie, por. tamże, s. 131

⁴⁵⁵ Dane kanału „KSM CZĘSTOCHOWA” w serwisie YouTube, por. tamże, s. 136

⁴⁵⁶ Dane kanału „SNE Częstochowa” w serwisie YouTube, por. tamże, s. 136

⁴⁵⁷ Dane kanału „JaYestem” w serwisie YouTube, por. tamże, s. 136

⁴⁵⁸ Dane kanału „Schola liturgiczna Domine Jesu” w serwisie YouTube, por. tamże, s. 136

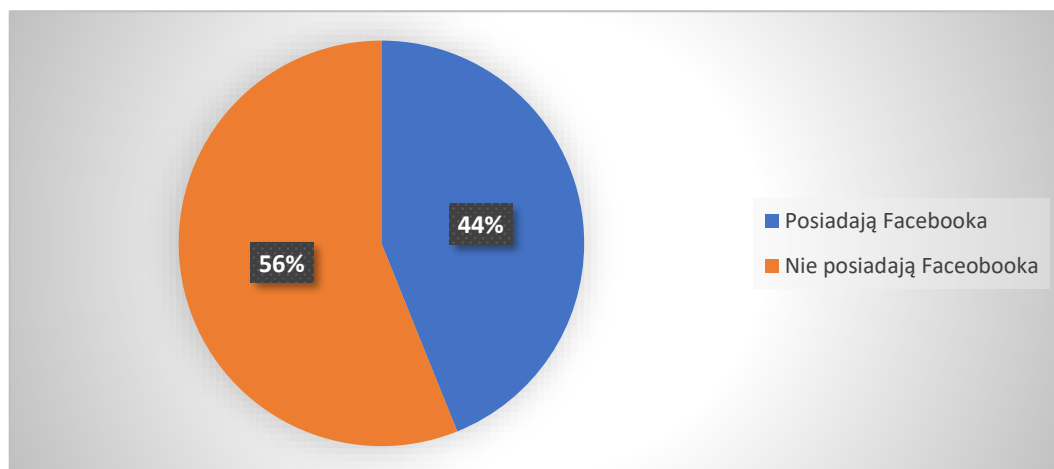
⁴⁵⁹ Głębsza analiza profili wspólnot archidiecezji, por. K. Gryz, *Realizacja funkcji ewangelizacyjnej nowych mediów na podstawie wybranych mediów społecznościowych Archidiecezji Częstochowskiej*, Toruń 2021.

⁴⁶⁰ Analiza opiera się o dane [w:] K. Gryz, *Lista kapłanów Archidiecezji Częstochowskiej z roczników święceń 1986-2022 posiadających aktywne konto na Facebooku przygotowana przez autora w oparciu o własne badania, stan na 22.04.2022 r.*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 117-119.

⁴⁶¹ Dane na dzień 22 kwietnia 2022 r. Liczba ta jest na 99 procent pewna. Ponieważ w 1992 r. powstawała diecezja sosnowiecka, dlatego część księży wyświęcona w pierwszej analizowanej dekadzie została w zestawieniu pominięta. Autor starał się również uwzględnić kapłanów, którzy w międzyczasie opuścili stan kapłański, aby pominąć ich w sporządzonym zestawieniu. Możliwy jest również błąd wyszukiwarek Facebooka i Google, które mogły nie pokazać w wynikach profilu wyszukiwanego kapłana. Niektórzy mogą posiadać konto pod inną, nieznaną autorowi nazwą. Niemniej jednak w dużej większości przypadków

223 z nich posiada konto na Facebooku, co stanowi 44 procent wszystkich badanych. Większość profili to konta osobiste, ale istnieje również kilka profili w formie *fanpages*.

Wykres 5. Procentowe korzystanie z Facebooka przez kapłanów Archidiecezji Częstochowskiej, stan kwiecień 2022.

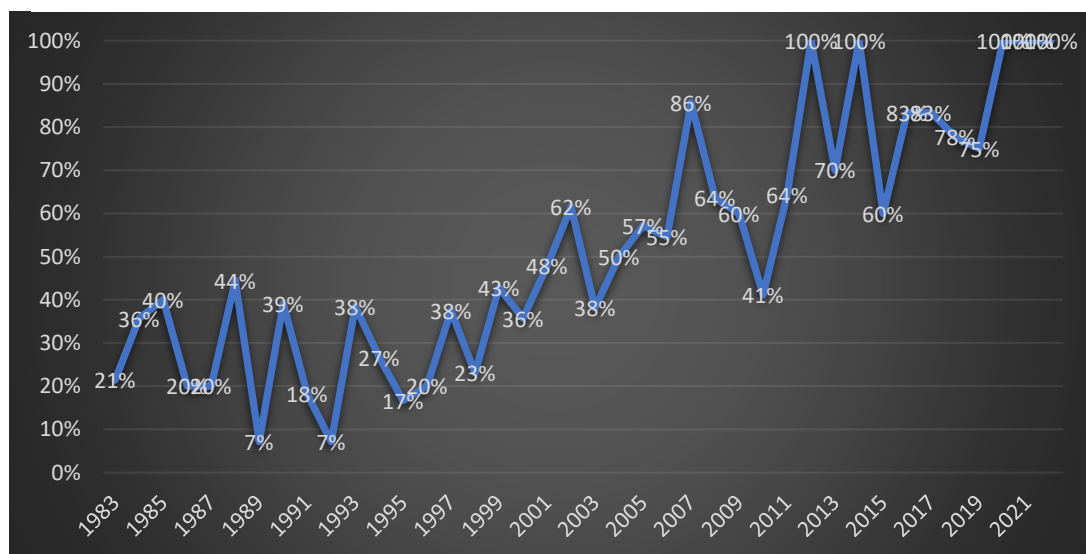

Źródło: archiczest.pl;

Częstochowski Informator Archidiecezjalny, Nr 4/2015, Kuria Metropolitalna, Częstochowa 2015; badania własne.

Z badań wynika, że wraz z kolejnymi latami rośnie procent kont na Facebooku posiadanych przez księży święconych w danym roczniku.

Wykres 6. Procent kapłanów na danym roku święceń posiadających konto na Facebooku.

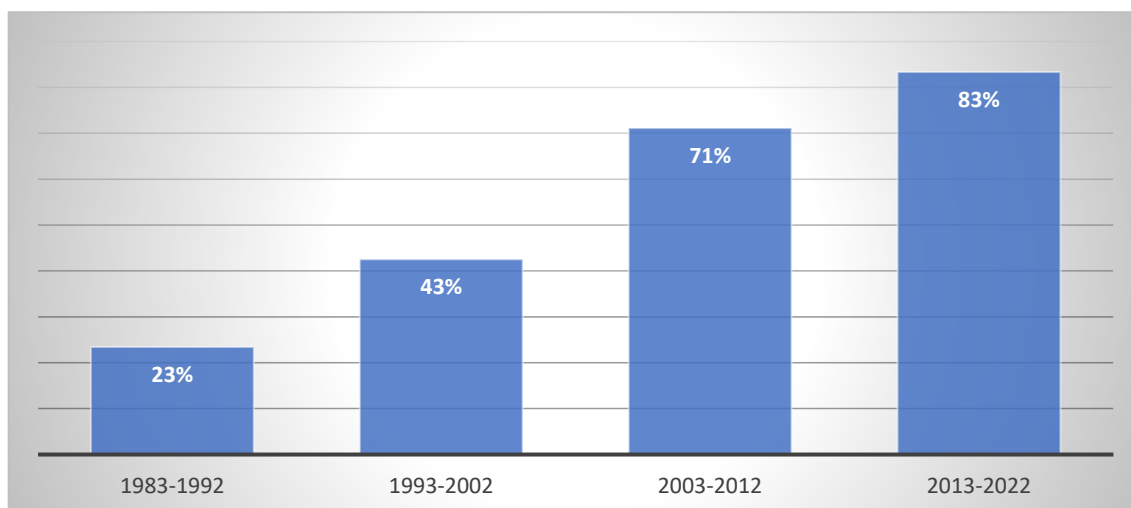

Źródło: archiczest.pl; *Częstochowski Informator Archidiecezjalny*, Nr 4/2015, Kuria Metropolitalna, Częstochowa 2015; badania własne.

Analizie zostało poddane również to, ilu kapłanów (procentowo) posiadało na przełomie dekad 1983-1992, 1993-2002, 2003-2012, 2013-2022 swoje konta na Facebooku.

było to jednoznaczne, stąd wynik ten można uznać za rzeczywiście rzetelny. W zestawieniu nie są liczone konta kapłanów, którzy dołączyli do Facebooka po 22 kwietnia 2022 r.

Wykres 7. Średnie posiadanie Facebooka przez kapłanów Archidiecezji Częstochowskiej, podział na dekady.

Źródło: archiczesz.pl; *Częstochowski Informator Archidiecezjalny*, Nr 4/2015, Kuria Metropolitalna, Częstochowa 2015; badania własne.

Badanie pokazało, że kolejne pokolenia kapłanów coraz częściej sięgają po *social media*. Ma to znaczenie ewangelizacyjne, ponieważ dzięki swojej obecności w przestrzeni nowych mediów prezbiterzy Kościoła docierają z przesłaniem Dobrej Nowiny do szerszej grupy osób, zwłaszcza do ludzi młodych, a także tych, którzy nie uczestniczą w życiu liturgicznym i parafialnym, a potrzebują spotkać żywego Chrystusa i świadków wiary.

5. Osoby i instytucje związane z mediami w archidiecezji częstochowskiej

W Kościele częstochowskim istnieją również innego rodzaju instytucje związane ze środkami społecznego przekazu, których nie da się bezpośrednio zaklasyfikować do wymienionych wyżej podziałów. Są one jednak ważne dla funkcjonowania lokalnego środowiska medialnego i wnoszą swój wkład w dzieło ewangelizacji. Należą do nich: rzecznik archidiecezji częstochowskiej, Referat ds. Środków Społecznego Przekazu Kurii Metropolitalnej, Biuro Prasowe Jasnej Góry @JasnaGóraNews, Instytut „Niedziela” oraz fundacja „Instytut Mediów”.

5.1 Rzecznik prasowy archidiecezji częstochowskiej

Wśród dokumentów II Synodu Częstochowskiego ukazał się Statut Kurii Diecezjalnej w Częstochowie (1987 r.), który zakładał istnienie Biura Prasowego Kurii. Biuro to wchodziło w strukturę Kurii Diecezjalnej w Częstochowie i składało się

z kierownika, korespondentów lokalnych i sekretarki (rozdz. II. Struktura Kurii)⁴⁶². Zadaniem biura miało być gromadzenie i przekazywanie informacji z terenu diecezji zarówno do Biura Prasowego Episkopatu Polski, jak i do organów wydawniczych diecezji, uwzględniając także akcje regionalne, dekanalne i parafialne, posługując się w tym celu korespondentami regionalnymi (lokalnymi). Miało także przekazywać w ważnych sprawach opinie biskupa częstochowskiego, zwłaszcza w kwestiach, gdy zachodzi przypadek tendencyjności w prasie państwowej. W tym celu za zgodą biskupa diecezjalnego miało ono zwoływać konferencje prasowe (rozdz. III. Działalność Kurii i podział kompetencji, pkt 6 lit. e)⁴⁶³.

Do czasu uchwalenia Statutu Kurii Metropolitalnej w Częstochowie z 15 sierpnia 2012 r. nie wydano żadnego innego dokumentu normatywnego (statutu lub dekretu), który regulowałby istnienie i działalność biura prasowego diecezji.

Obecnie obowiązujący Statut Kurii Metropolitalnej w Częstochowie przewiduje istnienie biura rzecznika prasowego Kurii, które wchodzi w skład Wydziału Personalno-Administracyjnego (rozdz. III § 2 pkt 32)⁴⁶⁴. Statut uznaje rzecznika prasowego za przedstawiciela Kurii w kontaktach z mediami, który konsultuje i uzgadnia z kompetentnymi w danej sprawie pracownikami Kurii treść wypowiedzi do środków masowego przekazu (rozdz. IV § 4 pkt 63 Statutu). Nadmienić należy, że w powszechnym obiegu stosuje się obecnie określenie „rzecznik archidiecezji”, gdyż to archidiecezja jest podstawowym podmiotem w imieniu, którego występuje rzecznik.

Właściwe akty normatywne archidiecezji przewidują istnienie biura rzecznika prasowego, jednak w rzeczywistości funkcjonuje tylko urząd rzecznika archidiecezji. Zaznaczyć należy, że samo biuro nie zostało realnie powołane do istnienia ze względów finansowych i personalnych. Ponadto media podległe władzy arcybiskupa metropolity częstochowskiego, jakimi są Tygodnik Katolicki „Niedziela” i Radio Fiat oraz – w zakresie wydarzeń jasnogórskich – tamtejsze Biuro Prasowe @JasnaGóraNews, realizują w praktyce część kompetencji rzeczonego biura, jak np. relacjonowanie wydarzeń kościelnych czy medialne towarzyszenie pasterzom Kościoła częstochowskiego w ich posłudze⁴⁶⁵.

⁴⁶² Diecezja Częstochowska, *Statut Kurii Diecezjalnej w Częstochowie*, [w:] *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, CWA „Regina Poloniae”, Częstochowa 1987, s. 261.

⁴⁶³ Tamże, s. 267-268.

⁴⁶⁴ Por. *Statut Częstochowskiej Kurii Metropolitalnej*, Częstochowa, 15.08.2012 r. w Uroczystość Wniebowzięcia NMP (L. dz. 818), <https://archichest.pl>, (dostęp: 18.03.2022 r.).

⁴⁶⁵ Por. K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Bakalarzem, rzecznikiem...*, dz. cyt., s. 56.

Do obecnych zadań rzecznika archidiecezji częstochowskiej należą: kontakt z mediami (zwłaszcza w sytuacjach konieczności udzielenia oficjalnej informacji), udzielanie odpowiedzi na pytania dziennikarzy; wydawanie oświadczeń oraz administrowanie nowymi mediami archidiecezji (archiczesz.pl, profile archidiecezji na Facebooku, Instagramie i Twitterze).

Zadaniem rzecznika prasowego jest prowadzenie zewnętrznej i wewnętrznej polityki informacyjnej. W przypadku archidiecezji ma to również wymiar ewangelizacyjny, ponieważ informacje przekazywane przez rzecznika są związane z życiem i działaniem wspólnoty wiary, jaką jest Kościół. Rzecznik archidiecezji częstochowskiej, odpowiadając za prowadzenie nowych mediów archidiecezji (portal, profile w „nowych nowych mediach”), wykorzystuje je do informowania o najbliższych wydarzeniach o charakterze religijnym, a następnie zdaje z nich relacje, udostępniając materiały prasowe mediów katolickich: „Niedziela” i Radio Fiat.

5.2 Referat Środków Społecznego Przekazu

Statut Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 1987 r. w strukturze Kurii Diecezjalnej przewidywał istnienie Referatu „Duszpasterstwo przez środki oddziaływania społecznego”. Działał on w ramach Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego⁴⁶⁶. Szczególną działalność wspomnianego referatu określać miał wewnętrzny regulamin wydziału, zatwierdzony przez biskupa częstochowskiego⁴⁶⁷.

Po reformie Kurii Metropolitalnej w 2012 r. kompetencje wspomnianego Referatu przejął Referat Środków Społecznego Przekazu wchodzący w skład Wydział Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego (rozdz. III § 3 pkt 36 Statutu)⁴⁶⁸.

Do zadań kierownika referatu należy przede wszystkim organizacja spotkań modlitewnych dla dziennikarzy we wspomnienie św. Franciszka Salezego oraz Mszy św. w ich intencji⁴⁶⁹. Gromadzi on także informacje o mediach katolickich, funkcjonujących na terenie archidiecezji: tak diecezjalnych, jak i zakonnych. Powinien również w pewien sposób współpracować z rzecznikiem prasowym archidiecezji. Przez pewien czas kierownik był także administratorem oficjalnej strony internetowej archidiecezji⁴⁷⁰.

⁴⁶⁶ Diecezja Częstochowska, *Statut Kurii Diecezjalnej w Częstochowie*, dz. cyt., s. 262

⁴⁶⁷ Tamże, s. 268.

⁴⁶⁸ *Statut Częstochowskiej Kurii Metropolitalnej*, dz. cyt., <https://archiczesz.pl>, (dostęp: 18.03.2022 r.).

⁴⁶⁹ K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Frukaczem, kierownikiem Referatu Środków Społecznego Przekazu Archidiecezji Częstochowskiej*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 53; por. K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Bakalarzem, rzecznikiem...*, dz. cyt., s. 58; Z. Derda, *Msza św. w intencji dziennikarzy*, <https://czestochowskie24.pl/kosciol/msza-sw-w-intencji-dziennikarzy-3/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

⁴⁷⁰ K. Gryz, *Wywiad z ks. Mariuszem Frukaczem, kierownikiem...*, dz. cyt., s. 53.

Ewangelizacyjna funkcja kierownika Referatu Środków Społecznego Przekazu Kurii Metropolitalnej w Częstochowie polega przede wszystkim na budowaniu wspólnoty wiary i modlitwy pomiędzy różnymi instytucjami medialnymi, działającymi na terenie archidiecezji częstochowskiej, także pozakościelnymi.

5.3 Biuro Prasowe @JasnaGóraNews

Biuro Prasowe @JasnaGóraNews istnieje od kilkudziesięciu lat. Za pierwowzór Biura Prasowego można uznać działalność jasnogórskich kronikarzy, dokumentujących wydarzenia mające miejsce na Jasnej Górze praktycznie od samego początku istnienia konwentu. Proces unowocześniania Biura Prasowego Jasnej Góry wkroczył na nowy etap w 2001 r. Reforma ta wynikała z konieczności odpowiedzi na przemiany zachodzące w świecie współczesnych mediów⁴⁷¹.

Biuro Prasowe Jasnej Góry wchodzi w skład tworzonego od kilku lat tzw. Zespołu Mediów Jasnogórskich. Głównym zadaniem Biura @JasnaGóraNews jest tworzenie materiałów (newsów, relacji) dla pozostałych organów zespołu (Radio Jasna Góra oraz Dwumiesięcznik „Jasna Góra”) oraz kreowanie polityki informacyjnej klasztoru.

Dyrektor Biura Prasowego @JasnaGóraNews jest mianowany przez przeora Jasnej Góry, który wyznacza kandydata na dyrektora. Jego zatwierdzenie natomiast następuje za zgodą i z udziałem definitorium całego zakonu, czyli generała i jego rady⁴⁷².

Podstawą działalności Biura Prasowego jest prowadzenie strony jasnagora.com⁴⁷³ oraz profili w *social mediach*. Są to profile: na Facebooku (od 27 grudnia 2013 r.)⁴⁷⁴, Twitterze (od grudnia 2017 r.)⁴⁷⁵ i Instagramie (od 8 maja 2021 r.)⁴⁷⁶.

Na stronie internetowej jasnagora.com znajdują się: zapowiedzi najbliższych wydarzeń; newsy; zapiski z kronik jasnogórskich; opisy vot, instrumentów muzycznych i pamiątek oraz materiały filmowe. Biuro informuje również o godzinach sprawowania Mszy św. i sposób zamówienia przewodnika oraz udostępnia grafik spowiedzi. Na te pytania @JasnaGóraNews odpowiada również poprzez skrzynkę mailową.

Biuro Prasowe umieszcza również różnego rodzaju treści w *social mediach*.

⁴⁷¹ K. Gryz, Wywiad z Izabelą Tyras, dyrektorem Biura Prasowego @JasnaGóraNews, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 59.

⁴⁷² Tamże, s. 59-60.

⁴⁷³ Działająca od 2004 r. Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach, por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn...*, dz. cyt., s. 265-266.

⁴⁷⁴ Dane dotyczące strony „Jasna Góra” na Facebooku, por. K. Gryz, *IV. Konta w mediach społecznościowych Kościoła...*, dz. cyt., s. 255.

⁴⁷⁵ Dane dotyczące konta „JasnaGoraNews” na Twitterze, por. tamże, s. 257.

⁴⁷⁶ Dane dotyczące konta „jasnagoranews” na Instagramie, por. tamże, s. 257. Na Instagramie obecna jest również Jasnogórska Rodzina Różańcowa. Dane dotyczące konta „rosary_jasnagora”, por. tamże.

Są to m.in.: cytaty z Kronik Jasnogórskich, krótkie wpisy dotyczące aktualnych wydarzeń mających miejsce na terenie klasztoru oraz posty ukazujące Jasną Górę jako zabytek i ośrodek kultury tętniący życiem⁴⁷⁷. Biuro nie jest jednak w stanie na bieżąco odpowiadać na wiadomości wysyłane przez użytkowników mediów społecznościowych, gdyż wymagałoby to oddzielnego stanowiska pracy, którego obecnie biuro nie jest w stanie zapewnić.

Zadaniem biura jest przygotowywanie serwisów informacyjnych dla Radia Jasna Góra oraz korespondencji dla Radia Watykańskiego, Polskiego Radia i innych placówek medialnych. Odpowiada ono także za współpracę z dziennikarzami, zwracającymi się do niego z prośbą o nagrania materiałów, umówienia rozmowy czy o zgodę na obsługę fotograficzną, dźwiękową i telewizyjną wydarzeń⁴⁷⁸.

W sieci internetowej istnieją jeszcze dwie inne witryny związane z konwentem jasnogórskim. Pierwszą z nich jest strona jasnagora.pl, będąca oficjalną stroną klasztoru, na której znajdują się najważniejsze informacje dla pielgrzymów. Drugą stroną jest witryna Jasnogórskiej Rodziny Różańcowej jrr.jasnagora.pl. Obie strony nie zostaną poddane głębszej analizie, niemniej jednak należy podkreślić ich obecność w przestrzeni medialnej i ewangelizacyjnej Kościoła częstochowskiego⁴⁷⁹. Należy nadmienić również, że Jasna Góra posiada swoją aplikację mobilną „Jasna Góra. Sanktuarium Narodu”⁴⁸⁰. Klasztor ma także swojego rzecznika prasowego⁴⁸¹.

Biuro Prasowe @JasnaGóraNews informuje użytkowników nowych mediów m. in. o ewangelizacyjnej działalności klasztoru jasnogórskiego. Biuro, archiwizując relacje z wydarzeń, mających miejsce na Jasnej Górze, sprawia, że ich ewangelizacyjna treść może przekroczyć czas i przestrzeń, docierając do ludzi, którzy nie mogli uczestniczyć w danym wydarzeniu. @JasnaGóraNews spaja i koordynuje obecną politykę informacyjną klasztoru, przez co przekaz medialny klasztoru jest bardziej klarowny, a przez to skuteczny.

⁴⁷⁷ K. Gryz, *Wywiad z Izabelą Tyras, dyrektorem...*, dz. cyt., s. 63.

⁴⁷⁸ Tamże, s. 61-62.

⁴⁷⁹ K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych...*, dz. cyt., s. 267-270. Z paulinami związane są również profile na Facebooku takie, jak: „Powołania Paulini”, „Jasnogórska Rodzina Różańcowa”, „Jasnogórski Chór Chłopięco-Męski «Pueri Claromontani»”, „Jasna Góra Różaniec” (jest to profil osobisty, a nie *fanpage*). Nie zostaną one bardziej szczegółowo przedstawione w tej pracy.

⁴⁸⁰ Tenże, *VII. Zrzuty ekranu aplikacji mobilnych Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 232-233

⁴⁸¹ I. Tyras, *Nowy rzecznik prasowy Jasnej Góry*, <https://www.ekai.pl/nowy-rzecznik-prasowy-jasnej-gory/>, (dostęp: 01.07.2022 r.). Przed nim rzecznikiem był o. Michał Legan AS, *O. Michał Legan nowym rzecznikiem Jasnej Góry*, <https://www.radiojasnagora.pl/n1503-o-michal-legan-nowym-rzecznikiem-jasnej-gory/>, (dostęp: 23.03.2022 r.).

5.4 Fundacja Instytut Mediów

Fundacja Instytut Mediów powstała 5 lutego 2016 r. Została ustanowiona przez abp. W. Depo, jako jej fundatora⁴⁸². Celami Fundacji są: upowszechnianie i promowanie nauki Kościoła Katolickiego; wspieranie działalności i rozwoju mediów katolickich; propagowanie kultury i sztuki chrześcijańskiej; działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka; podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; ochrona i promocja zdrowia; wspieranie działalności charytatywno-opiekuńczej i oświatowo-wychowawczej Kościoła Katolickiego; wspieranie działań prospołecznych wynikających z nauki Kościoła Katolickiego; wspieranie kultu religijnego Kościoła Katolickiego; promocja Rzeczypospolitej Polskiej zagranicą; działalność w zakresie edukacji, oświaty i wychowania; działalność na rzecz rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych (§ 8 Statutu)⁴⁸³.

Fundacja realizuje swoje cele poprzez: prowadzenie szkoleń, kursów, konferencji i seminariów; prowadzenie i wspieranie prac badawczych w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych, zgodnych z celami Fundacji; wykorzystywanie technik komunikacyjnych, w tym marketingu i reklamy dla wspierania i prowadzenia działalności społecznie użytecznej w świetle nauki społecznej Kościoła Katolickiego; prowadzenie działalności wydawniczej, handlowej i reklamowej oraz innej z zakresu komunikacji i reklamy społecznej, służącej realizacji celów Fundacji; wydawanie książek, broszur, ulotek i podobnych publikacji; produkcję filmów, nagrań, audycji, reklam itp. oraz inną działalność z zastosowaniem dostępnych technik, dla celów własnych i na zlecenie osób trzecich; ustanawianie inicjatyw opiniotwórczych, w tym w formie konkursów, sympozjów, spotkań, odczytów; rzecznictwo interesów grup marginalizowanych społecznie takich jak osoby bezrobotne, bezdomne, dotknięte klęskami losowymi, niepełnosprawnych, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej lub materialnej; podejmowanie inicjatyw lub współudział w działaniach mających na celu pomnażanie majątku, w tym prowadzenie działalności gospodarczej w rozmiarach służących realizacji celów statutowych Fundacji; działanie w innych formach w zakresie objętym Statutem Fundacji dla realizacji jej celów; tworzenie nowych tytułów prasowych, programów

⁴⁸² K. Gryz, *Wywiad z Mariuszem Książkiem, członkiem zarządu Fundacji Instytut Mediów*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 66.

⁴⁸³ *Statut Fundacji Instytut Mediów*, <https://fundacja.niedziela.pl/statut.html>, (dostęp: 22.02.2022 r.).

radiowych, telewizyjnych, stron internetowych służących celom fundacji; udzielanie wsparcia finansowego lub organizacyjnego mediom oraz udzielanie wsparcia finansowego instytucjom Kościoła Katolickiego (§ 9 Statutu).

Ponadto, Fundacja prowadzi nieodpłatną działalność pożytku publicznego w zakresie: propagowania działań w sferze edukacji, wychowania i kultury jako dopełnienie prac duszpastersko – katechetycznych; wspomagania wspólnot i społeczności lokalnej, promocji i organizacji wolontariatu oraz działalność charytatywną (opiekuńczo – dobroczynną) w tym na rzecz osób chorych i niepełnosprawnych. Można również wymienić odpłatną działalność Fundacji, polegającą na: podtrzymywaniu i upowszechnianiu tradycji narodowej, pielęgnowaniu polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; działalności w zakresie edukacji, oświaty i wychowania; pomocy Polonii i Polakom za granicą; promocji Rzeczypospolitej Polskiej za granicą oraz działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka (§ 10 Statutu).

Funkcja ewangelizacyjna fundacji polega na realizacji jej celów statutowych. Na przestrzeni lat 2016-2021 Fundacja realizowała następujące cele statutowe: zabezpieczała materialnie Tygodnik Katolicki „Niedziela”; wspierała młodzieżowe media katolickie („Króluj nam, Chryste”, „Wzrastanie”, „Śladami Karoliny”, „Tryby”); szerzyła nauczanie papieża z encykliki *Laudato si’*⁴⁸⁴; wspierała finansowo Dom Pomocy Społecznej Sióstr Obliczanek w Częstochowie; brała udział w międzynarodowej akcji zbierania funduszy na mieszkania dla chrześcijan mieszkających w dolinie Niniwy; realizowała projekt „Nie przegraj młodości” (wraz z Ministerstwem Sprawiedliwości)⁴⁸⁵, kolportowała poprzez „Niedzielę” film na DVD dotyczący strat Polski poniesionych w wyniku działań niemieckich podczas II wojny światowej (wraz z Polską Fundacją Narodową oraz środowiskiem posła Arkadiusza Mularczyka); brała udział w różnych kongresach polonijnych (również online), przy współpracy z bp. Wiesławem Lechowiczem; była również współorganizatorem i partnerem realizowanych przez Telewizję Polską koncertów: bożonarodzeniowych koncertów na Jasnej Górze, koncertu „Abba, Ojczy”, zagrane 14 sierpnia 2020 r. w ramach obchodów setnej rocznicy urodzin św. Jana Pawła II oraz dwudniowego festiwalu „Jasna Strona Mocy”: z Międzynarodowym Festiwalem Muzyki Chrześcijańskiej 13 sierpnia i koncertem „Abba, Ojczy” z 14 sierpnia 2021 r., będących oficjalnymi obchodami trzydziestej

⁴⁸⁴ K. Gryz, *Wywiad z Mariuszem Książkiem, członkiem zarządu Fundacji...*, dz. cyt., s. 67.

⁴⁸⁵ Tamże, s. 68.

rocznicy VI Światowego Dnia Młodzieży w Częstochowie⁴⁸⁶.

5.5 Instytut „Niedziela”

Instytut „Niedziela” to jednostka organizacyjna Kościoła katolickiego erygowana w 2019 r. przez arcybiskupa metropolitę częstochowskiego i będąca pod jego pełną kontrolą finansową, personalną i sprawozdawczą⁴⁸⁷. Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 5 lutego 2020 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Instytutowi NIEDZIELA nadano osobowość prawną, a jako siedzibę wskazano Częstochowę.

Podstawowym zadaniem Instytutu jest wydawanie Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, publikacji z nim związanych oraz prowadzenie innej związanej z nimi działalności, co ma miejsce od 1 kwietnia 2022 r. Zarząd Instytutu jest mianowany i odwoływany decyzją arcybiskupa metropolity częstochowskiego. Zgodnie z zapisami statutu jest on organem, powołującym Instytut, ma prawo go znieść, decyduje o sprawach personalnych i z nim są uzgadniane wszystkie decyzje merytoryczne⁴⁸⁸.

W dniu 1 kwietnia 2022 r., kiedy Instytut „Niedziela” rozpoczął swoją statutową działalność, zmniejszone zostały kompetencje redaktora naczelnego Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Odtąd jest on jedynie szefem pionu wydawniczego, natomiast pion administracyjny, gospodarczy, finansowy, personalny oraz kwestie niezwiązane z działalnością wydawniczą podlegają kompetencjom zarządu Instytutu. Jeden z członków zarządu może być wyznaczony Dyrektorem Generalnym. Odpowiada wtedy on za wszystkie piony dotyczące spraw gospodarczych, administracyjnych, finansowych i personalnych oraz jest dyrektorem poszczególnych działów. Władza zarządu jest sprawowana kolegialnie. Posiada on swojego prezesa, który w pewnych sytuacjach ma kompetencje decyzyjne⁴⁸⁹.

Rola ewangelizacyjna Instytutu „Niedziela” nie jest bezpośrednia. Polega ona bowiem na stanowieniu zaplecza gospodarczego, finansowego i personalnego dla pracy Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Dzięki istnieniu Instytutu Tygodnik Katolicki „Niedziela” może realizować swoje cele ewangelizacyjne.

⁴⁸⁶ Tamże, s. 67.

⁴⁸⁷ K. Gryz, Wywiad z ks. Mariuszem Bakalarzem, *Prezesem Zarządu Instytutu „Niedziela”*, [w:] *Media Kościoła...*, dz. cyt., s. 54.

⁴⁸⁸ Tamże, s. 55.

⁴⁸⁹ Tamże, s. 56.

Jak zostało to ukazane w powyższym rozdziale, Kościół częstochowski posiada wiele różnorodnych środków społecznego przekazu, które są wykorzystywane w dziele ewangelizacji. Na terenie archidiecezji swoje redakcje posiada kilka katolickich czasopism o różnej tematyce: społecznej, formacyjnej, *lifestylowej* czy duchowościowej. Za czasopisma te odpowiada archidiecezja oraz zgromadzenia zakonne, działające na terenie Kościoła częstochowskiego. Tu także mają swoją siedzibę wydawnictwa katolickie, które przez swoją szeroką działalność docierają z przesłaniem Ewangelii i treściami ewangelizacyjnymi nie tylko do wiernych archidiecezji częstochowskiej, ale także całej Polski, a nawet świata. Działają tu również dwie katolickie rozgłośnie radiowe: Radio Fiat i Radio Jasna Góra, które wzajemnie się uzupełniają w zakresie profilu działalności i grupy docelowej, dając słuchaczom szeroki wybór oferty ewangelizacyjnej. Także studia „Niedziela FM” oraz „Niedziela TV” docierają do odbiorców z Ewangelią za pomocą multimediów (materiały audio i wideo). Istotną częścią ewangelizacji medialnej Kościoła częstochowskiego są wykorzystywane przez instytucje, wspólnoty i media tradycyjne archidiecezji nowe media: strony internetowe oraz profile w „nowych nowych mediach”. W Kościele częstochowskim istnieją także inne instytucje poszerzające jego możliwości ewangelizacyjne (m.in. rzecznik prasowy, Biuro Prasowe @JasnaGóraNews czy Fundacja „Instytut Mediów”).

Rozdział IV

Kierunki i ocena dotychczasowej ewangelizacji przez środki społecznego przekazu w archidiecezji częstochowskiej oraz perspektywy na przyszłość

Celem niniejszego rozdziału jest ukazanie, w jaki sposób media archidiecezji częstochowskiej przedstawione w dysertacji, realizują nauczanie Kościoła na temat ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu. W pierwszej kolejności omówione zostaną kierunki dotychczasowej ewangelizacji przez środki społecznego przekazu podjęte przez media Kościoła częstochowskiego (zwłaszcza w pierwszych dwóch dekadach XXI w.). Następnie podjęta zostanie próba oceny tej działalności. Wreszcie przedstawione zostaną wnioski praktyczne na przyszłość.

1. Kierunki zaangażowania archidiecezji częstochowskiej w ewangelizację poprzez środki społecznego przekazu

Kierunki zaangażowania w ewangelizację mediów Kościoła częstochowskiego można przedstawić w podziale na różne kategorie. W pierwszej kolejności należy ukazać, jakie kierunki działania zostały wyznaczone mediom poprzez akty prawne wydane przez kompetentną władzę duchowną, której owe media podlegają (biskupi diecezjalni, synody diecezjalne, wyższe władze zakonne) oraz kierunki wyznaczone poszczególnym mediom w ich aktach erekcyjnych. Kierunki te wynikają także z rodzaju medium i charakterystycznych dla niego form przekazu. Inną kategorię podziału wyznacza również realna działalność poszczególnych redakcji oraz przemiany, które w ich pracy zachodziły na przestrzeni lat funkcjonowania. W klasyfikacji należy wyodrębnić także kategorię podejmowanej przez media tematyki.

Ważną siłą napędową rozwoju środków społecznego przekazu na terenie Kościoła częstochowskiego jest działalność tutejszych biskupów i arcybiskupów diecezjalnych, podejmowanych od początku jego istnienia. Wszyscy kolejni pasterze częstochowscy rozumieli konieczność posługiwania się katolickimi środkami społecznego przekazu w ewangelizacji i wyznaczali kierunki ich działalności. Pierwszy z nich, bp Teodor Kubina, widział w założonym przez siebie Tygodniku Katolickim „Niedziela”, źródło jedności wspólnoty diecezjalnej. Utworzenie tygodnika okazało się decyzją z jednej strony

pionierską i odważną, ale również bardzo owocną, ponieważ „Niedziela” od dziesiątek lat funkcjonuje jako pismo ogólnopolskie i stanowi jeden z ważniejszych polskich tygodników opinii.

Drugi biskup częstochowski Zdzisław Goliński, ze względu na trwający wówczas w Polsce okres stalinizmu i komunizmu, nie miał takich możliwości tworzenia i rozwijania środków społecznego przekazu, jak jego poprzednik. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że w dokumentach zwołanego przez bp. Z. Golińskiego I Synodu Diecezji Częstochowskiej znajduje się kilka statutów zachęcających wiernych do czytania katolickiej prasy i przestrzegających ich przed lekturami zagrażającymi wierze.

Bp Stefan Bareła, trzeci pasterz Kościoła częstochowskiego, podobnie jak bp Z. Goliński, zabiegał o wznowienie działania Tygodnika Katolickiego „Niedziela”¹, co udało się w marcu 1981 r. Rozumiał także jak ważna jest dla Kościoła niezależność w ewangelizacji poprzez druk, dlatego 24 stycznia 1983 r. erygował Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”². Zwołał on również w 1976 r. II Synod Diecezji Częstochowskiej, który wyznaczył konkretne kierunki wykorzystywania środków społecznego przekazu w ewangelizacji przez diecezję częstochowską na kolejne kilkadziesiąt lat.

II Synod Diecezji Częstochowskiej zakończony został przez bp. Stanisława Nowaka, czwartego biskupa częstochowskiego, przez co to jego można uznać głównym odpowiedzialnym za ostateczny kształt postanowień synodu co do wykorzystywania środków społecznego przekazu. Kierunki, które zostały wyznaczone przez synod to m.in.: propagowanie katolickiej prasy, zwłaszcza „Niedzieli”; posługiwanie się środkami audiowizualnymi w pracy duszpastersko-katechetycznej; wykorzystywanie parafialnych gablot, aby informować i oddziaływać na wiernych; organizowanie parafialnych zespołów teatralnych i muzycznych; organizowanie corocznych diecezjalnych obchodów „Niedzieli Środków Społecznego Przekazu”³.

Pierwszy metropolita częstochowski abp St. Nowak jest również założycielem Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”, której profil działania określony został przez niego w dekrete erygującym rozgłoszenie, jej statucie (12 maja 1992 r.), regulaminie

¹ M. Frukacz, *95 lat*, mps, s. 3.

² J. Kowalski, *Nieco historii Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae” i jego działalności*, [w:] *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)*, J. Kowalski, J. Kuliberda (red.), Częstochowa 2013, s. 28.

³ Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1987, s. 72-73.

(27.11.1998 r.) oraz w słowie skierowanym do archidiecezjan⁴ z okazji rozpoczęcia działalności Radia Fiat w maju 1992 r. Abp St. Nowak określił, że zasadniczym celem Radia Fiat ma być „integralnie pojęta ewangelizacja obejmująca zarówno wszystkie osoby, jak i wszystkie wymiary ich bytowania”⁵.

Charakterystycznym dla abp. St. Nowaka było pisanie listów pasterskich do wiernych, w których przedstawiał on także nauczanie Kościoła na temat mediów, wnosząc swój własny wkład teologiczny. Listy te miały na celu z jednej strony formację medialno-ewangelizacyjną archidiecezjan, a z drugiej strony zachętę do korzystania z przekazu archidiecezjalnych mediów katolickich⁶.

Abp. St. Nowak był także otwarty na nowe media, dlatego za czasu jego rządów powstała pierwsza strona internetowa archidiecezji częstochowskiej, mająca według niego „świadczyc o duchu apostołstwa” Kościoła częstochowskiego⁷.

Obecny pasterz Kościoła częstochowskiego abp Wacław Depo, z racji pełnionej w latach 2012-2022 funkcji przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Konferencji Episkopatu Polski wniósł wiele w teologicznomedialny dorobek biskupów częstochowskich. Jest on autorem przesłań do świata mediów z racji wspomnienia św. Franciszka Salezego oraz Niedzieli Środków Społecznego Przekazu. Abp W. Depo jest również autorem książek dotyczących mediów⁸.

Na szczególne uwzględnienie zasługuje fakt, że na mocy decyzji abp. W. Depo powstało Forum Niezależnych Rozgłośni Katolickich, zrzeszające rozgłośnie z całego kraju, w tym Radio Fiat oraz Radio Jasna Góra. Jest on także odpowiedzialnym za profesjonalizację ramówki Radia Fiat. Abp. W. Depo powołał także do istnienia: miejski portal informacyjny Radia Fiat czestochowskie24.pl (2014 r.), umożliwiający radiu dotarcie do odbiorców niezwiązanych z Kościołem katolickim; Fundację Instytut Mediów (5 lutego 2016 r.), której zadaniem jest troska o: Kościół, człowieka potrzebującego (w zakresie materialnym i duchowym) oraz media katolickie; Instytut „Niedziela” (5 lutego 2020 r.), który ma służyć właściwemu funkcjonowaniu Tygodnika Katolickiego „Niedziela”.

⁴ St. Nowak, *Słowo Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego ogłaszające powstanie Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie z dnia 4 maja 1992 r.*, [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa. Listy Pasterskie (1984-2011)*, t. I/2, M. Duda (red.), Częstochowa 2014, s. 517.

⁵ St. Nowak, *Statut Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”*, Częstochowa 1992, s. 1.

⁶ Por. St. Nowak, *Siewca Słowa. Listy Pasterskie (1984-2011)*, t. I/2, dz. cyt., s. 517-530.

⁷ T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie Archidiecezji Częstochowskiej. Studium przypadku*, Kraków 2020, s. 83.

⁸ W. Depo, *Sprawy nieba i ziemi. Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.), Częstochowa 2016; tenże, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy*, Częstochowa 2019.

Należy stwierdzić także, że obaj metropolici częstochowscy: abp St. Nowak i abp W. Depo, poprzez swoją obecność w mediach archidiecezjalnych, dają przykład posługiwania się tymi środkami jako narzędziami ewangelizacji. Są to m.in.: wywiady dla Tygodnika Katolickiego „Niedziela” oraz Studia „Niedziela TV”, autorskie audycje arcybiskupów na falach Radia Fiat czy – w przypadku abp. St. Nowaka – książki wydawane nakładem CWA „Regina Poloniae”.

Kierunek działania mediów jasnogórskich wyznacza przede wszystkim generał zakonu św. Pawła, Pierwszego Pustelnika. Mianuje on redaktora naczelnego Dwumiesięcznika Jasna Góra, dyrektorów Radia Jasna Góra i Wydawnictwa „Paulinianum”, a także – przy udziale definitorium zakonu – zatwierdza wybór dyrektora Biura Prasowego @JasnaGóraNews, którego kandydaturę proponuje przeor klasztoru. Media jasnogórskie ze swej natury mają służyć przede wszystkim ewangelizacyjnej obecności Jasnej Góry w przestrzeni medialnej i ze sobą w tym dziele współpracują.

Za kierunki działalności ewangelizacyjnej Edycji Świętego Pawła odpowiada przełożony prowincjalny Towarzystwa Świętego Pawła, który – za zgodą Rady prowincjalnej, pełniącej równocześnie rolę Rady nadzorczej – mianuje dyrektora generalnego wydawnictwa oraz członków Zarządu. Głównym celem jaki władza wyznaczyła wydawnictwu jest dbanie o charakterystyczną linię wydawniczą paulistów na całym świecie, czyli poruszanie tematyki biblijnej, rodzinnej i związanej z komunikacją.

Ewangelizacyjne zaangażowanie mediów Misjonarzy Krwi Chrystusa wyznacza prowincjał zgromadzenia, który powołuje każdorazowego dyrektora Wydawnictwa „Pomoc”, będącego z urzędu redaktorem naczelnym Dwumiesięcznika „Życ Ewangelią”. Zadaniem wyznaczonym wydawnictwu oraz czasopismu jest pomoc ludziom w rozwoju miłości i samoakceptacji, szukającym ratunku w kryzysach życiowych oraz promowanie duchowości Krwi Chrystusa i św. Kaspra del Bufalo.

Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego odpowiada za wydawanie dwóch periodyków: kwartalnika „Apostoł Miłosierdzia Bożego” i rocznika „Horyzonty Misyjne”. Przełożony Prowincji Zwiastowania Pańskiego Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego mianuje redaktorów naczelnych wspomnianych czasopism. Wyznacza także kierunki zaangażowania tytułów: dla kwartalnika jest to szerzenie kultu Bożego Miłosierdzia, a dla rocznika propagowanie działalności misyjnej zgromadzenia.

System katolickich mediów działających na terenie archidiecezji częstochowskiej jest różnorodny również ze względu na ich rodzaje. Są to: gazety i czasopisma,

w tym drukowana prasa parafialna, o różnej częstotliwości wydawania, odmiennej tematyce i zróżnicowanej grupie docelowej; wydawnictwa katolickie o różnym profilu wydawniczym i formie dystrybucji; dwie katolickie rozgłośnie radiowe, nakierowane na różne grupy odbiorców; tzw. studia radiowe i telewizyjne, działające w ramach Tygodnika Katolickiego „Niedziela”; cała gama nowych mediów, do których zaliczają się: strony i portale internetowe (instytucji, wspólnot, parafii, mediów tradycyjnych), „nowe nowe media”, czyli profile i konta w serwisach Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, TikTok, Soundcloud czy Flickr i aplikacje mobilne; instytucje medialne, które wykraczają poza wspomniane kryteria.

Kierunki medialnej działalności ewangelizacyjnej wyznaczają także poszczególne redakcje. Przełom tysiącleci to m.in. czas rozwoju multi- i nowomедialnej działalności „Niedzieli” (strona, a następnie portal niedziela.pl, studia FM i TV, Biblioteka „Niedzieli”, profile w „nowych nowych mediach”, powstanie Fundacji Instytut Mediów oraz Instytutu „Niedziela”). W tym czasie redakcja odpowiadała także za wydawanie czasopism takich jak: „Moje Pismo Tęcza. W przyjaźni z Bogiem” oraz „Niedziela Młodych”. Należy dodać, że poza okresem badawczym pracy, od 4 września 2022 r. Instytut „Niedziela” wydaje również tygodnik religijno-*lifestylowy* „Bliżej życia z wiarą”⁹. W latach 2001-2021 „Niedziela” również: kilkakrotnie odświeżała swoją szatę graficzną; tworzyła wiele dodatków o tematyce religijnej i społecznej; kolportowała płyty kompaktowe np. z kolędami; obejmowała patronatem medialnym wydarzenia religijne, docierając przez to z Ewangelią do nowych odbiorców.

Wśród gazet i czasopism Kościoła częstochowskiego znajdują się również te prowadzone przez zgromadzenia zakonne. Pauliński Dwumiesięcznik „Jasna Góra” na początku XXI w. stał się periodykiem kolorowym, aby bardziej odpowiadać współczesnemu odbiorcy. Redakcja kontynuuje idee jego założycieli, tworząc czasopismo o charakterze popularnonaukowym dotyczącym tematyki maryjnej, jasnogórskiej, paulińskiej i duchowościowej. Redakcja chciała również promować periodyk, zakładając jego profil na Facebooku (obecnie nie jest on aktualizowany).

Dwumiesięcznik „Życ Ewangelią” wydawany przez misjonarzy Krwi Chrystusa koncentrował się w pierwszych dwóch dekadach XXI w. na szerzeniu duchowości i kultu Krwi Chrystusa. Odpowiada to charyzmatowi zakonnemu odpowiedzialnych za periodyk

⁹ Zrzuty ekranu przedstawiające sposób wyświetlania się strony na urządzeniach mobilnych, tabletach i komputerach (wersja desktopowa), por. K. Gryz, *Zrzuty ekranu z głównych witryn internetowych Kościoła Częstochowskiego*, 56) blizejzycia.pl, [w:] *Media Kościoła Częstochowskiego*, dz. cyt., s. 272-273.

misjonarzy. Redakcja tworzy kolejne numery dwumiesięcznika w oparciu o konkretny temat, a także o stałe rubryki skierowane do różnych grup odbiorców.

Księża Pallotyni odpowiadają za dwa tytuły: kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia Bożego” oraz rocznik „Horyzonty Misyjne”. Pierwszy z nich, zgodnie z charyzmatem zgromadzenia, porusza tematykę związaną z szeroko pojętym kultem Bożego Miłosierdzia. Każdy numer posiada swój temat przewodni, a także stałe rubryki. Swoje teksty publikują w nim autorzy z różnych środowisk i stanów w Kościele. Do czasopisma dołączane były również dodatki o charakterze multimedialnym. Redakcja, aby promować czasopismo, wykorzystuje także nowe media: stronę internetową i profil na Facebooku. „Horyzonty Misyjne” na przestrzeni okresu badawczego zmniejszyły częstotliwość ukazywania się nowych numerów, stając się rocznikiem. Periodyk ten rozwija swoją działalność, mającą na celu propagowanie misyjnej działalności Kościoła.

Wśród czasopism Kościoła częstochowskiego w okresie badawczym istniał również paulistowski miesięcznik „Magazyn Familia”. Podejmował on tematykę rodzinną, społeczną, *lifestyle’ową*, podróżniczą, poradniczą i kulturalną. Posługiwał się również w swojej działalności nowymi mediami (witryna internetowa, Twitter).

Do prasy drukowanej Kościoła częstochowskiego należy również prasa parafialna. Kierunki jej rozwoju zależą w dużej mierze od parafii, która odpowiada za wydawanie konkretnego tytułu. Niemniej jednak najczęściej poruszają one takie tematy, jak: informacje z życia parafii (szczególnie ogłoszenia duszpasterskie na dany tydzień), informacje o świętych Kościoła i roku liturgicznym oraz inne treści formacyjne i katechetyczne.

Kierunki działalności ewangelizacyjnej wydawnictw mających swoje siedziby na terenie Kościoła częstochowskiego zależą w dużej mierze od profilu danego wydawnictwa i podmiotu za nie odpowiedzialnego. Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” nastawione jest przede wszystkim na stanowienie zaplecza wydawniczego dla archidiecezji. Zajmuje się wydawaniem archidiecezjalnych materiałów duszpasterskich lub tworzonych na zamówienie parafii, współdziała z Kurią Metropolitalną oraz innymi mediami archidiecezjalnymi („Niedziela”, Radio Fiat) oraz umożliwia, jako wydawnictwo punktowane, publikację prac naukowych.

Edycja Świętego Pawła w pierwszym dwudziestoleciu XXI w. rozwijała swoją działalność ewangelizacyjną w wielu różnych kierunkach. Był to przede wszystkim rozwój oferty wydawniczej o nowe pozycje książkowe o tematyce biblijnej, liturgicznej, duchowościowej, katechetycznej, rodzinnej, biograficznej, podróżniczej oraz związanej

z komunikacją interpersonalną. Wydawnictwo paulistów proponowało coraz to nowsze materiały multimedialne, dystrybuowane poprzez nośniki CD i DVD. Edycja w czasie objętym badaniem duży nacisk postawiła na rozwój obecności w nowych mediach, co przejawia się w prowadzeniu kilku stron internetowych, promocji i budowaniu sieci społecznej odbiorców w „nowych nowych mediach” (Facebook, Instagram, TikTok, YouTube), a także na tworzeniu własnych aplikacji mobilnych. Wciąż rozwijana jest też sieć sklepów firmowych Edycji Świętego Pawła oraz sprzedaż internetowa.

Głównym kierunkiem rozwoju działalności ewangelizacyjnej Wydawnictwa „Pomoc” jest propagowanie duchowości Krwi Chrystusa. Wśród wydawanych przez nie książek można znaleźć również pozycje mające na celu pomóc w przeżywaniu różnego rodzaju duchowych problemów, do czego zobowiązuje nazwa wydawnictwa. Ważną pozycją książkową, wydawaną każdego roku jest „Życ Ewangelią”, zawierającą rozważania na każdy dzień, pisane przez misjonarzy Krwi Chrystusa. W docieraniu do odbiorców Wydawnictwu „Pomoc” służą nowe media: strona internetowa z własnym sklepem internetowym oraz profil na Facebooku.

Działalność ewangelizacyjna Wydawnictwa „Paulinianum” koncentruje się na rozwoju oferty wydawniczej z zakresu duchowości maryjnej i paulińskiej, a także innych książek popularnonaukowych czy beletrystycznych o profilu katolickim. „Paulinianum” inwestuje również w nowe technologie, czego wyrazem jest stworzenie profesjonalnego studia służącego nagrywaniu materiałów wideo, prowadzenie strony internetowej oraz rozwijanie działalności wydawnictwa w „nowych nowych mediach” takich jak: Facebook, Instagram, Twitter czy YouTube.

Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat” w okresie badawczym wyznaczonym w temacie pracy angażowała się w dzieło ewangelizacji w wielu różnych kierunkach. Najważniejszym z nich było dostosowanie programu radiowego do realnych duchowych potrzeb katolickiego odbiorcy tak, aby dzięki słuchaniu tej rozgłośni mógł zaspokoić on swoje potrzeby duchowe, takie jak: wysłuchanie transmisji Mszy świętej, pacierz, Koronka do Miłosierdzia Bożego, modlitwa różańcowa czy transmisja apelu jasnogórskiego. Zrezygnowano natomiast z modlitwy Anioł Pański na rzecz utworu o charakterze kerygmatycznym, który jest emitowany o godzinie 12:00.

Ponadto na przestrzeni lat rozgłośnia emitowała różnego rodzaju audycje biblijne, katechetyczne, dotyczące życia wspólnot czy ewangelizacji. W serwisach informacyjnych postawiono na informowanie odbiorcy o wszystkich ważnych wydarzeniach z życia Częstochowy i okolic oraz Polski i świata. Są to informacje

dotyczące życia społecznego, politycznego, sportowego, kulturalnego, rozrywkowego oraz religijnego. Część z nich przygotowują zatrudnieni w redakcji reporterzy.

Na falach Radia Fiat można usłyszeć utwory muzyczne różnych gatunków: od muzyki religijnej, po popularną. Redakcja dba o to, aby emitowane na antenie utwory były wykonywane na najwyższym poziomie artystycznym i duchowym.

Kierunek, w którym obecnie zmierza rozgłośnia, to również rozszerzanie zasięgu jej działalności poprzez obecność w mediach cyfrowych. Rozgłośnia posiada dwie witryny internetowe: stronę fiat.fm oraz portal czestochowskie24.pl. Umieszczane na nich treści są praktycznie identyczne, ale różnią się formą (dźwiękowa lub pisemna) i grupą docelową (czestochowskie24.pl jest skierowane do odbiorcy, który nie byłby skory korzystać ze strony internetowej wprost ukazującej jej związek z Kościołem). Ponadto rozgłośnia posiada swoje konta na takich platformach, jak: Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Flickr oraz – od 2023 r. – TikTok. Szczególnie ważny jest dla Radia Fiat serwis YouTube, który wykorzystywany jest do transmisji na żywo audycji z wizją prosto ze studia radiowego. Program radia można usłyszeć także w serwisach *streamingowych* oraz aplikacji mobilnej rozgłośni.

Paulińskie Radio Jasna Góra swoje działania ewangelizacyjne koncentruje na przekazywaniu informacji na temat wydarzeń i treści związanych z Jasną Górą. Do najważniejszych treści ewangelizacyjnych na antenie rozgłośni należy zaliczyć: transmitowaną modlitwę z Jasnej Góry (Msze święte, różaniec z kaplicy Matki Bożej czy apel jasnogórski), rozważania, audycje o charakterze duchowym, maryjnym, paulińskim, dotyczące historii klasztoru czy świadectwa pielgrzymów. Radio Jasna Góra porusza czasami również tematy społeczne, ale na tyle, ile to jest konieczne, starając się być rozgłosnią apolityczną.

Radio Jasna Góra na przestrzeni okresu czasu objętego analizą – podobnie jak inne media Kościoła częstochowskiego – rozwinęła swoją działalność w przestrzeni nowych mediów. Konkretyzuje się to w prowadzeniu strony internetowej radiojasnagora.pl, która zawiera najświeższe informacje z Jasnej Góry oraz archiwum audycji (udostępnianych poprzez serwis Soundcloud), daje możliwość sprawdzenia aktualnie emitowanego programu oraz wpisania intencji do Wielkiej Księgi Apelowej. Nowomediálna działalność rozgłośni to także ciągły rozwój profili w mediach społecznościowych: Facebook i Instagram. Radia Jasna Góra można słuchać także poprzez stronę internetową, aplikację radia, satelitę, telewizję kablowe oraz radiowe serwisy *streamingowe*.

Kościół częstochowski prowadzi swoją działalność ewangelizacyjną także poprzez strony internetowe i profile „nowo nowo medialne” instytucji, wspólnot, parafii, profile internetowych projektów ewangelizacyjnych oraz obecność kapłanów archidiecezji częstochowskiej w *social mediach*. Działalność tych stron i profili wiąże się bezpośrednio z kierunkami zaangażowania w ewangelizację, jaki charakteryzują dany podmiot: instytucję, wspólnotę, parafię, projekt czy kapłana. Jak zostało ukazane w rozdziale trzecim, w wyznaczonym w temacie okresie badawczym, powstało wiele nowych mediów związanych z Kościołem częstochowskim, które stanowią o jego potencjale ewangelizacyjnym.

W tym miejscu warto podkreślić rolę stron internetowych parafii, które powstawały praktycznie od samego początku XXI w. Ich funkcjonowanie przyspiesza i usprawnia komunikację duszpasterzy z wiernymi, pozwala duszpasterzom łatwo publikować różne materiały ewangelizacyjne i katechizacyjne, a przez to poszerza spektrum oddziaływania duszpasterskiego. Najczęściej strony te zawierają: informacje na temat porządku nabożeństw, godzin pracy kancelarii, historię parafii, dane kontaktowe do duszpasterza, odnośniki do mediów katolickich albo serwisów obsługujących komentarze.

Ewangelizacja medialna w Kościele częstochowskim uskutecznia się także poprzez działalność rzecznika archidiecezji. Prowadzi on politykę informacyjną archidiecezji, w tym administruje jej nowe media: portal archichest.pl oraz profile w *social mediach*: Facebook, Instagram i Twitter. Narzędzia te stanowią dla archidiecezji i jej pasterzy oficjalną przestrzeń komunikowania się z odbiorcami mediów.

W strukturach Kurii Metropolitalnej istnieje referat Środków Społecznego Przekazu, którego zadaniem jest budowanie wspólnoty mediów archidiecezjalnych, zwłaszcza modlitewnej, dzięki której możliwe jest wytyczanie wspólnych kierunków ewangelizacji i budowania jedności między poszczególnymi mediami.

Ważną rolę ewangelizacyjną w częstochowskim katolickim systemie medialnym pełni Biuro Prasowe @JasnaGóraNews, które odpowiada za politykę informacyjną – a przez to także ewangelizacyjną – konwentu jasnogórskiego. W latach objętych badaniem miało miejsce krystalizowanie się zadań biura i pozostałych mediów Jasnej Góry. Wyznaczono kierunek współpracy oraz efektywnego rozkładu sił, co sprzyja spójności przekazu i lepszemu wykorzystaniu potencjału. @JasnaGóraNews koncentruje swoje wysiłki na tworzeniu *newsów* z Jasnej Góry, przekazywanych do mediów klasztornych oraz zewnętrznych. Posługuje się ono mediami cyfrowymi, takimi jak strona internetowa jasnagora.com oraz profilami na Facebooku, Instagramie oraz Twitterze.

Dodatkowo Jasna Góra posiada swoją stronę klasztorną jasnagora.pl oraz kanał w serwisie YouTube, na którym udostępniane są materiały biblijno-katechetyczne i maryjne przygotowywane przez ojców i braci paulinów z Jasnej Góry. Kanał ten służy również do udostępniania transmisji na żywo z kaplicy Cudownego Obrazu. Jasna Góra ma także swoją aplikację mobilną, stworzoną z myślą o przybywających dla klasztoru pielgrzymach. Konwent posiada także swojego rzecznika prasowego.

Współczesny odbiorca (użytkownik) mediów jest wrażliwy na profesjonalizm i jakość przekazywanej treści. Stąd, aby ewangelizacja medialna mogła być skuteczna, wymaga ona zastosowania najwyższej jakości rozwiązań, co przejawia się również w działalności mediów archidiecezji częstochowskiej.

W przypadku prasy drukowanej w okresie badawczym było to widoczne m. in. w dbałości redakcji o wizualną stronę danego tytułu (stosowanie kolorowego druku, systematyczna zmiana *layoutu*). Wydawnictwa katolickie także dopracowywały wydawane przez siebie pozycje od strony graficznej (okładka, zastosowane czcionki, wykorzystywany w druku papier) i stosowały nowe formy promocji (np. multimedialne przedstawienie książek). Rozgłośnie radiowe „Fiat” i „Jasna Góra” na przestrzeni lat unowocześniały używany sprzęt emisyjny (cyfrowa konsola, kamery w studio) oraz rozpoczęły nadawanie sygnału drogą cyfrową (telewizja kablowa, satelita, Internet).

To, co najbardziej jednak łączy wszystkie wspomniane katolickie media tradycyjne działające na terenie archidiecezji częstochowskiej to zauważalna w nich konwergencja, czyli rozszerzanie ich możliwości o technologie cyfrowe. *Znowelizowane* media katolickie Kościoła częstochowskiego poprzez wykorzystanie stron internetowych, profili w „nowych nowych mediach” oraz aplikacji mobilnych, wykraczają poza podstawowy dla nich obszar działania. Dzięki temu tworzone przez nie treści zyskują większy zasięg oddziaływania.

Należy w tym miejscu wspomnieć, że wiele form ewangelizacji medialnej Kościoła częstochowskiego opiera się *stricte* o nowe media. Jest to działalność stron internetowych i profili w „nowych nowych mediach”: instytucji, wspólnot, dzieł ewangelizacyjnych, parafii oraz kapłanów. W zakresie przemian technologicznych korzystanie z sieci cyfrowej zdaje się być – w przyjętym w pracy okresie badawczym – jednym z najważniejszych kierunków zaangażowania ewangelizacyjnego mediów Kościoła częstochowskiego.

Żeby było można mówić o ewangelizacji medialnej, należy nie tylko koncentrować się na stronie technicznej środków społecznego przekazu, ale przede wszystkim

na przekazywanej przez nie treści. Jest to zatem jedno z najważniejszych kryteriów zaangażowania ewangelizacyjnego mediów archidiecezji częstochowskiej.

Najistotniejszym elementem ewangelizacji – również medialnej – powinno być głoszenie kerygmatu i pogłębianie go przez katechizację. Ten kierunek widoczny jest w działalności każdego medium katolickiego Kościoła częstochowskiego. Każdy kolejny numer Tygodnika Katolickiego „Niedziela” porusza tematy związane z wiarą, budowaniem relacji z Bogiem, a zarazem ma na celu pogłębienie wiedzy religijnej czytelników. Często tematyka „Niedzieli” wiąże się z danym okresem liturgicznym lub wydarzeniami, które dotyczą życia katolików. „Niedziela” to także tygodnik opinii, który nie tylko porusza sprawy duchowe, ale stara się interpretować wydarzenia życia społecznego i politycznego, dotyczące czytelnika, w duchu katolickim i ewangelicznym. Pomagają mu w tym portal niedziela.pl oraz profile w „nowych nowych mediach”, które przekazują te treści odbiorcom mediów cyfrowych.

Podobnie inne czasopisma religijne Kościoła częstochowskiego: dwumiesięczniki „Jasna Góra” i „Życ Ewangelią”, kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, rocznik „Horyzonty misyjne” oraz miesięcznik „Magazyn Familia” – zgodnie ze swoją specyfiką i charyzmatem – przybliżały w pierwszych dwudziestu latach XXI w. prawdy życia duchowego oraz pogłębiały wiedzę religijną czytelników. Należy podkreślić dużą różnorodność treściową periodyków mających swoje redakcje na terenie archidiecezji częstochowskiej. Dzięki temu ten Kościół lokalny ewangelizuje, przybliżając odbiorcom takie duchowości, jak: maryjna, Krwi Chrystusa, Miłosierdzia Bożego, misyjna, a także kształtuje codzienne życie odbiorców w duchu wartości ewangelicznych.

Treści kerygmaticzne i katechetyczne zawierają także pozycje książkowe, wydawane przez wydawnictwa, których siedziby znajdują się na terenie archidiecezji częstochowskiej. Wiele z nich zawiera świadectwa życia wiarą i spotkania żywego Boga, pomaga Go znaleźć w codziennym życiu m. in. poprzez uzdrowienie wewnętrzne oraz pogłębienie życia duchowego. Książki te umożliwiają także zdobycie wiedzy z zakresu nauczania Kościoła albo konkretnej duchowości i przybliżają treści biblijne.

Kerygmat i katecheza są także obecne na antenach Radia Fiat i Radia Jasna Góra. Są to różnego rodzaju reportaże, rozmowy z zaproszonymi gośćmi czy pielgrzymami, którzy dzielą się swoim doświadczeniem Boga. Obie rozgłośnie mają w swojej ramówce również audycje tematyczne, które pomagają lepiej poznać Biblię, katechizm, liturgię, nauczanie papieskie, wspólnotę Kościoła oraz pogłębiają wiedzę teologiczną słuchaczy z zakresu różnych dziedzin życia duchowego.

Bezpośredniej ewangelizacji i głoszeniu kerygmatu, a także pogłębianiu tego poprzez katechezę służą zwłaszcza strony internetowe oraz profile w „nowych nowych mediach” wspólnot i dzieł ewangelizacyjnych archidiecezji częstochowskiej. Dzięki społecznościowej naturze wielu „nowych nowych mediów” są one dla administrujących profilami nie tylko narzędziami do przekazywania treści, ale również budowania konkretnej relacji z drugim człowiekiem, który z nich korzysta.

Kościół podkreśla w swoim nauczaniu rolę rodziny w głoszeniu Ewangelii, jako podstawowej i pierwszej przestrzeni doświadczenia religijnego. Ewangelizacja medialna również powinna zatem poruszać kwestię rodziny i role jej poszczególnych członków, co widoczne jest także w działalności mediów Kościoła częstochowskiego.

Tematy związane z życiem rodzinnym, małżeńskim, młodzieżą, dziećmi, osobami starszymi czy relacjami międzyludzkimi są bardzo często treścią nie tylko pojedynczych artykułów, ale także całych numerów częstochowskich periodyków katolickich. Przykładem troski o dzieci i młodzież były zwłaszcza, wydawane w okresie badawczym, dwumiesięcznik „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem” oraz „Niedziela Młodych”.

Dużą część oferty wydawnictw Kościoła częstochowskiego stanowią pozycje poświęcone: życiu rodzinnemu i małżeńskiemu, relacjom (w tym także jak uzdrowić popsute relacje) czy wychowaniu dzieci i młodzieży. Część z książek, a także aplikacji mobilnych wspomnianych wydawnictw, jest przygotowana z myślą o najmłodszych i stanowi pomoc wychowawczą dla rodziców.

Życiu rodzinnemu i małżeńskiemu służą również audycje Radia Fiat i Radia Jasna Góra, zwłaszcza te, które są prowadzone przez małżonków, audycje pro-life, związane z adopcją, audycje dla kobiet, mężczyzn czy seniorów albo audycje promujące trzeźwość.

Ważną rolę w promocji rodziny i małżeństwa pełnią także nowe media, zwłaszcza związane z Archidiecezjalnym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin „Nazaret”, Archidiecezjalnym Studium Życia Rodzinnego, wspólnotami (szczególnie Domowym Kościołem Ruchu Światło-Życie, Szkołą Nowej Ewangelizacji św. Jana Chrzciciela w Częstochowie, Wspólnotą Przymierza Rodzin „Mamre” czy Wspólnotą Bożego Ojcostwa) oraz częstochowską Caritas.

Ewangelizacja to również przepajanie kultury wartościami i treściami chrześcijańskimi. Także ten kierunek ewangelizacyjny realizowany jest przez media Kościoła częstochowskiego.

Są to przede wszystkim zapowiedzi i relacje z wydarzeń religijnych albo okołoreligijnych, znajdujące się zarówno w prasie drukowanej, na falach katolickich

rozgłośni radiowych, a zwłaszcza we wszystkich nowych mediach Kościoła częstochowskiego (strony internetowe i profile w *social mediach* instytucji, wspólnot, parafii, dzieł ewangelizacyjnych, mediów tradycyjnych oraz kapłanów). Promocja wartości chrześcijańskich to także ukazywanie życia i charyzmatu konkretnych wspólnot zakonnych oraz życia misyjnego, co szczególnie realizowane jest przez poszczególne periodyki analizowane w pracy.

Zaangażowanie ewangelizacyjne mediów archidiecezji częstochowskiej w zakresie tworzenia chrześcijańskiej kultury to również ich wkład w budowanie wspólnoty eklezjalnej i archidiecezjalnej. Dotyczy to zwłaszcza Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (szczególnie jego diecezjalnej edycji częstochowskiej) oraz Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”. Media te, już w swoich aktach erekcyjnych, zostały ukierunkowane na służbę budowania jedności częstochowskiej prowincji kościelnej oraz stanowiły narzędzia ewangelizacyjne dla jej pasterzy.

Budowanie cywilizacji miłości i promowanie wartości chrześcijańskich wyraża się także poprzez służbę wobec osób chorych, cierpiących i starszych. Media Kościoła częstochowskiego – zwłaszcza prasa drukowana i rozgłosnie radiowe – są często dla tych osób źródłem pociechy i nadziei oraz formą uczestniczenia w życiu wspólnoty Kościoła. Służbę tę realizuje także Fundacja Instytut Mediów, która w sposób materialny nie tylko wspiera środki społecznego przekazu, ale także najbardziej potrzebujących.

2. Ocena działalności ewangelizacyjnej środków społecznego przekazu działających na terenie archidiecezji częstochowskiej

Ocena danej rzeczywistości wymaga przede wszystkim ustalenia jej kryterium i przyjęcia adekwatnej metody badawczej. W przypadku działalności ewangelizacyjnej mediów katolickich podstawowym kryterium jest nauczanie Kościoła na temat środków społecznego przekazu oraz ewangelizacji. Kierunki działalności ewangelizacyjnej mediów archidiecezji częstochowskiej zostaną zestawione z nauczaniem Kościoła na różnych jego poziomach: powszechnym, polskim i archidiecezjalnym. Celem tego paragrafu będzie ukazanie, czy wspomniane kierunki, obrane przez analizowane środki społecznego przekazu, mają swoje oparcie w nauczaniu Kościoła na temat ewangelizacji medialnej.

Jak już wskazano, to biskupi diecezjalni są pierwszymi odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków ewangelizacji w zarządzanej przez nich prowincji kościelnej. Decyzje te powinny mieć swoje odzwierciedlenie w dokumentach Kościoła

powszechnego (np. sobory, synody, wypowiedzi papieskie, dokumenty papieskich dykasterii) lub Kościołów partykularnych (np. synody plenarne, diecezjalne)¹⁰.

Bp Teodor Kubina, zakładając Tygodnik Katolicki „Niedziela” i wyznaczając mu zadanie służby ludowi Bożemu przez formowanie ducha katolickiego w wiernych¹¹, nie tylko szukał nowych rozwiązań ewangelizacyjnych, ale także odpowiadał *ad vocem Ecclesiae* i jego najwyższych pasterzy, wzywających do tworzenia i promowania dobrej katolickiej prasy jako narzędzia ewangelizacji¹².

W przypadku statutów I Synodu Diecezji Częstochowskiej dotyczących środków społecznego przekazu, należy stwierdzić, że forma ich zapisu oraz treść odzwierciedlały ówczesne prawne wypowiedzi Kościoła powszechnego i podejście do owych środków. Był to okres sceptycyzmu i zachowawczości wobec tych wynalazków. Przykładami dokumentów kościelnych, w których znajdują się zapisy na temat mediów wyrażone w podobnym duchu, to Kodeks Prawa Kanonicznego (z 1917 r.)¹³, Indeks Ksiąg Zakazanych¹⁴, wypowiedzi Świętego Oficjum¹⁵ oraz encykliki ówczesnych papieży¹⁶.

W wypowiedziach II Synodu Diecezji Częstochowskiej, zwołanego przez bp. Stefana Barełę, pojawia się już nowy typ narracji na temat mediów. Środki społecznego przekazu są w nich ukazane podobnie jak w dekreście o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* II Soboru Watykańskiego z 1963 r. oraz instrukcji wykonawczej *Communio et progressio* (1971 r.). Dzieło soborowej odnowy było jednym z celów, jaki nadał bp St. Bareła II Synodowi Diecezji Częstochowskiej¹⁷. Na postanowienia synodu częstochowskiego miał również wpływ I Synod Prowincji Krakowskiej, do której należała wówczas diecezja częstochowska¹⁸.

¹⁰ EN 68.

¹¹ Por. T. Kubina, *Na dziesięciolecie „Niedzieli”*, dz. cyt., s. 171; St. Nowak, *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na 80-lecie „Niedzieli”*, dz. cyt., s. 525-529; W. Depo, *Wyzwania medialne i zobowiązania wiary*, dz. cyt., s. 68-72.

¹² Pius IX, *List Exemplar perlibenter*, 20 X 1852, nr 1-2; Leon XIII, Encyklika *Esti nobis*, 15 II 1882, nr 8-10; Encyklika *Cum multa*, 8 XII 1882, nr 7; Pius X, Encyklika *Pieni l'animo*, 28 VII 1906; Benedykt XV, *List Accepimus vos*, 1 VIII 1916; I Polski Synod Plenarny, Uchwała 76, §1b-2, Uchwała 77, §1; W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa ambona Kościoła. Soborowy impuls dla ewangelizacji przez środki społecznego przekazu*, *Niedziela*, nr 3 i 4, 20 i 27 stycznia 2013 r., [w:] W. Depo, *Sprawy nieba i ziemi. Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.), Częstochowa 2016, s. 112.

¹³ Por. KPK/17, 27 V 1917, [AAS 9(1917)], Kan. 1386 §1-2.

¹⁴ *Wprowadzenie do indeksu Ksiąg zakazanych*, 7 VI 1929.

¹⁵ *Odpowiedź Świętego Oficjum*, 26 I 1927; *Odpowiedź Świętego Oficjum*, III, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 33-34.

¹⁶ Por. Pius XI, *Vigilanti cura*, Warszawa 2002; Pius XII, *Miranda Prorsus. O kinematografii, Radiu i Telewizji*, 8 IX 1957 r., Warszawa 2002.

¹⁷ St. Bareła, *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego na rok 1976*, [w:] Diecezja Częstochowska, II Synod Diecezji Częstochowskiej, CWD „Regina Poloniae”, Częstochowa 1987, s. 11.

¹⁸ I Synod Prowincji Krakowskiej, *Communio et communicatio*, n. 280-283.

Kościół z ostrożnością odnosił się do nowego medium, jakim na początku XX w. było radio¹⁹. Z czasem jednak stał się wielkim orędownikiem posługiwania się nim w dziele ewangelizacji²⁰. Do tworzenia diecezjalnych stacji radiowych wzywał II Polski Synod Plenarny²¹. Na ten głos Kościoła ochoczo odpowiedział abp Stanisław Nowak, erygując oficjalnie z dniem 23 maja 1992 r. działalność Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”, jako bezpośredniej kontynuacji Radia Światowego Dnia Młodzieży z 1991 r.

Na uwagę zasługują również listy pasterskie abp. St. Nowaka poświęcone środkom społecznego przekazu. Były one przejawem poczucia odpowiedzialności i osobistej troski arcybiskupa o dzieło ewangelizacji medialnej²². W listach tych zachęcał on wiernych do korzystania z mediów archidiecezjalnych²³.

Czas rządów abp. St. Nowaka w archidiecezji częstochowskiej przypadł na przełom tysiącleci, który przyniósł szczególny rozwój nowych mediów. Utworzenie strony internetowej archidiecezji to przykład odpowiedzi na ówczesne dokumenty Kościoła powszechnego²⁴ i polskiego²⁵ oraz orędzia papieskie²⁶, wzywające do zaprzęgnięcia tych osiągnięć techniki w prowadzone przez Kościół dzieło ewangelizacji medialnej.

Abp Wacław Depo, kierując swoje przesłania do mediów z racji wspomnienia św. Franciszka Salezego oraz Niedzieli Środków Społecznego Przekazu, realizował postanowienia dekretu *Inter mirifica* oraz II Polskiego Synodu Plenarnego²⁷. Wypowiedzi te były pewnego rodzaju kontynuacją orędzi biskupów polskich do mediów (1975-1994) oraz przesłań abp. S. L. Głódzia (2008-2009), a także częściową realizacją postanowień II Synodu Diecezji Częstochowskiej, który również nakazywał świętowanie Niedzieli Środków Społecznego Przekazu²⁸.

Powstałe z inicjatywy abp. W. Depo Forum Niezależnych Rozgłośni Katolickich oraz przemiana ramówki Radia Fiat to jeden z przejawów zachęty II Polskiego Synodu Plenarnego do wypracowywania funkcjonowania mediów katolickich we współczesnym

¹⁹ *Odpowiedź Świętego Oficjum*, 26 I 1927, [w:] *Kościół o środkach...*, dz. cyt., s. 33.

²⁰ Pius XI, *Przemówienie*, 10 XI 1936; *List Kongregacji rytów*, 21 XII 1936; Dekret Świętej Penitencjarii, 15 VI 1939; Pius XII, *Orędzie Voici le jour*, 17 IV 1949; tenże, *Przemówienie De grand coeur*, 5 V 1950.

²¹ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 27.

²² Por. EN 66; II Polski Synod Plenarny, *Środki społecznego przekazu w służbie człowieka i Kościoła w Polsce*, C7, [w:] A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003, s. 186.

²³ KPK/83, kan. 822, § 2; II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 85; Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 72.

²⁴ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie* (2002), *Kościół a Internet* (2002).

²⁵ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 27.

²⁶ Jan Paweł II, *Orędzie Rozglaszajcie to na dachach: Ewangelia w epoce globalnej komunikacji* (2001); tenże, *Orędzie Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii* (2002).

²⁷ DSP 18; II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 85.

²⁸ Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 73.

świecie²⁹. Z kolei powstanie miejskiego portalu informacyjnego czestochowskie24.pl to sposób dotarcia do nowych odbiorców z przesłaniem Ewangelii za pomocą medium, jakim jest Internet³⁰.

Ewangelizacja wiąże się z posługą miłosierdzia, którą zajmuje się powołana przez abp. W. Depo Fundacja Instytut Mediów³¹. Wymaga ona również odpowiedniego zaplecza gospodarczego za co – w przypadku Tygodnika Katolickiego „Niedziela” – odpowiada powołany przez metropolitę częstochowskiego Instytut „Niedziela”³².

Wskazania w zakresie ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu, zawarte w nauczaniu Kościoła, odnoszą się również do mediów zakonnych działających na terenie Kościoła częstochowskiego. Widać to szczególnie w systemie medialnym konwentu jasnogórskiego, na który składają się biuro prasowe, rozgłośnia radiowa oraz dwumiesięcznik. Otwartość władz zakonów na tworzenie własnych mediów ukazuje, że rozumieją one, iż ewangelizacja medialna stanowi integralną część misji Kościoła³³.

Kościół w swym nauczaniu dotyczącym mediów, zwłaszcza na szczeblu Kościoła powszechnego, zaleca wykorzystywanie różnorodnych środków społecznego przekazu³⁴. Ta różnorodność medialna jest charakterystyczna dla katolickiego systemu medialnego archidiecezji częstochowskiej. Ten Kościół lokalny realizuje także wskazania II Polskiego Synodu Plenarnego, który podkreślał, że zwłaszcza Kościół diecezjalny powinien w działalności duszpasterskiej i katechetycznej posługiwać się „własną prasą, rozgłośnią radiową, Internetem itp.”³⁵. Ma to również odzwierciedlenie w dokumentach Kościoła częstochowskiego, w których wspomina się konieczność posługiwania się różnymi formami przekazu³⁶.

²⁹ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 84, por. Jan Paweł II, Orędzie na 22. Światowy Dzień..., dz. cyt., <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

³⁰ KaI 5; RS 14; Jan Paweł II, Orędzie *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii* (2002); II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 90.

³¹ DiM 1; EtR 8; Jan Paweł II, Orędzie *Niech Bóg obdarzy mocą i wsparciem katolików działających w świecie środków społecznego przekazu!* (1992), J. Ratzinger, *Nowa ewangelizacja*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html, (dostęp: 20.02.2022 r.); Franciszek, Orędzie *Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie*, (2016).

³² II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 84.

³³ Paweł VI, Orędzie *Środki masowego przekazu a umocnienie i propagowanie wartości duchowych*, 5 (1973); RS 7-8.

³⁴ DSP, *Wstęp*; CeP 1; Paweł VI, Orędzie *Prasa, kino, radio i telewizja w służbie postępu ludzkości* (1968); tenże, Orędzie *Środki społecznego przekazu a rodzina* (1969); Jan Paweł II, Orędzie *Rodzina wobec środków społecznego przekazu* (1980) i in.

³⁵ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury...*, dz. cyt., n. 85.

³⁶ Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, 4.3 (podpunkty 4.3.1-4.3.7), dz. cyt., s. 71-73; St. Nowak, *Słowo zaproszenia czytelników Katolickiego Tygodnika „Niedziela” na pielgrzymkę na Jasną Górę z dnia 10 czerwca 1998 r.*, [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa. Listy Pasterskie (1984-2011)*, t. I/2, M. Duda (red.), Częstochowa 2014, s. 519; tenże, *List pasterski Metropolity Częstochowskiego*

Ważną cechą ewangelizacji medialnej, będącej jedną z form nowej ewangelizacji, jest konieczność szukania nowych form przekazu i sposobów dotarcia do odbiorcy³⁷. W przypadku gazet i czasopism wydawanych na terenie Kościoła częstochowskiego nowymi formami przekazu są m.in. zmiany w wyglądzie danych periodyków (szata graficzna, sposób prezentacji treści), ubogacanie ich dodatkami multimedialnymi w postaci płyt CD lub DVD albo innymi dodatkami specjalnymi, takimi jak np. modlitewniki. Najistotniejszą nową formą dotarcia do odbiorcy jest posługiwanie się przez redakcje gazet i czasopism nowymi mediami: działalność poprzez stronę lub portal internetowy oraz profile w „nowych nowych mediach”. Jest to wynik procesu konwergencji, który zaistniał również w mediach Kościoła częstochowskiego. W przypadku „Niedzieli” na szczególną uwagę zasługuje działalność studiów: Niedziela FM i Niedziela TV, które ubogacają multimedialny przekaz redakcji Tygodnika Katolickiego „Niedziela”.

Wydawnictwa katolickie działające na terenie Kościoła częstochowskiego wykorzystują nowe formy przekazu takie jak: dbałość o wygląd wydawanych przez nie publikacji; rozwijanie nowych sposobów kolportażu (własne sieci sklepów, sklepy internetowe); posługiwanie się nowymi mediami, takimi jak: strony internetowe, profile w *social mediach*, kanały w serwisie YouTube czy własne aplikacje mobilne.

Zmiany w tej materii w okresie badawczym zachodziły również w częstochowskich katolickich rozgłoszeniach radiowych. Rozgłoszenie te zaczęły w tym czasie: emitować swoje programy drogą internetową, prowadzić swoje strony i portale internetowe oraz profile w „nowych nowych mediach”, a także używać własnych aplikacji mobilnych. Przejawia się to także w rozwoju technicznym studiów emisyjnych, wykorzystywaniu konsol cyfrowych, specjalistycznych programów komputerowych czy np. kamer wideo umożliwiających transmitowanie na żywo obrazu ze studia.

na *Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 2002 r., tamże, s. 520-525; tenże, *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na 80-lecie „Niedzieli”*. Niech „Niedziela” zdobywa świat dla Boga, 15 IX 2006, [w:] tamże, s. 525-529; W. Depo, *Wyzwania medialne i zobowiązania wiary. Słowo na 49. Dzień Środków Społecznego przekazu, obchodzony w Polsce 20 września 2015 r.*, [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy*, Częstochowa 2019, s. 68-72.

³⁷ Por. CeP, 128; Jan Paweł II, Orędzie na 34. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.), CV 73; Jan Paweł II, *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do Rady Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej (CELAM)*, OsRomPol 4 (1983) nr 4, s. 29; Benedykt XVI, Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy*, 2006, <https://www.paulus.org.pl/227,40-sdssp-benedykt-xvi-2006>, (dostęp: 22.03.2022 r.); II Polski Synod Plenarny, *Środki społecznego przekazu w służbie człowieka i Kościoła w Polsce*, 1991, [w:] A. Lewek, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 184.

Do nowych metod ewangelizacji medialnej Kościoła częstochowskiego zaliczyć można także obecność różnych instytucji archidiecezjalnych, parafii, wspólnot, kapłanów czy dzieł ewangelizacyjnych w nowych mediach: na ich stronach internetowych oraz administrowanych przez nie profilach w „nowych nowych mediach”.

Kościół zaleca, aby środki społecznego przekazu pomagały odbiorcom zapoznawać się z wiarą oraz ją pogłębiać, również poprzez wskazywanie, jak należy odczytywać świat i zachodzące w nim zjawiska zgodnie „z doktryną i moralnością ewangeliczną”³⁸. Przez służbę prawdzie i dobru, mają one służyć człowiekowi³⁹. Te zalecenia realizują zwłaszcza czasopisma oraz wydawnictwa Kościoła częstochowskiego, które poprzez słowo pisane, kształtują opinię publiczną oraz pomagają wiernym w zdobywaniu wiedzy religijnej. Pogłębieniu wiary i poznaniu jej treści służą także audycje radiowe częstochowskich rozgłośni katolickich. Temu zadaniu służy także „Niezbędnik Katolika”, czyli internetowy modlitewnik stworzony przez redakcję internetową „Niedzieli”. Materiały te wzbogacają życie religijne ludzi, gdyż dostarczają „nowych wiadomości i informacji o wydarzeniach religijnych, ideach i postaciach; służą one jako nośniki dla ewangelizacji i katechezy”⁴⁰.

Św. Jan Paweł II uważył, że środki społecznego przekazu powinny ukazywać prawdziwą i pełną wizję osoby ludzkiej⁴¹, budzić w ludziach szacunek do drugiego człowieka, promować ducha dialogu, sprawiedliwość, zdrową etykę życia osobistego i wspólnotowego, a także „wolność, równość, pokój w jedności, działanie na rzecz godności osoby ludzkiej, zdolność uczestniczenia i dzielenia się”⁴². W tej służbie „człowiekowi i jego wszechstronnemu rozwojowi”⁴³ pomagają liczne artykuły w „Niedzieli”, „Apostole Miłosierdzia Bożego”, „Życ Ewangelią”, Dwumiesięczniku

³⁸ Paweł VI, Orędzie na 12. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Odbiorcy środków społecznego przekazu, ich oczekiwania, prawa i obowiązki*, 1978, <https://www.paulus.org.pl/255,12-sdssp-pawel-vi-1978>, (dostęp: 22.03.2022 r.); EN 45.

³⁹ Jan Paweł II, Orędzie na 20. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Kształtowanie opinii publicznej*, 1986, <https://www.paulus.org.pl/247,20-sdssp-jan-pawel-ii-1986>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴⁰ EtŚ 11, por. Jan Paweł II, Orędzie na 36. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); Benedykt XVI, Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji*, 2012, OsRomPol 3, s. 8.

⁴¹ Jan Paweł II, Orędzie na 21. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie sprawiedliwości i pokoju*, 1987, <https://www.paulus.org.pl/246,21-sdssp-jan-pawel-ii-1987>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴² Jan Paweł II, Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie braterstwa i solidarności*, 1988, <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴³ Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu, 21 IX 1981, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 352-354.

„Jasna Góra”, a także książki dostępne w ofercie częstochowskich wydawnictw katolickich: Edycji Świętego Pawła, Wydawnictwie „Pomoc” czy „Paulinianum”.

Media archidiecezji częstochowskiej pomagają odbiorcom poznawać Pismo Święte, którego lektura pomaga odkryć, że „w Chrystusie Bóg stał się solidarny z każdą ludzką sytuacją, objawiając nam, że nie jesteśmy sami, ponieważ mamy Ojca, który nigdy nie może zapomnieć o swoich dzieciach”⁴⁴. Ten rodzaj ewangelizacji – sianie ziarna Bożego Słowa – w wydawanych przez siebie pozycjach podejmuje szczególnie Edycja Świętego Pawła (wspominane własne wydanie Pisma Świętego, komentarze, własna aplikacja mobilna z tekstem biblijnym)⁴⁵.

Katolickie media powinny pełnić rolę eklezjotwórczą, zwłaszcza w ramach konkretnego Kościoła lokalnego i parafii: mają jednoczyć ludzi i wzbogacać ich życie, a nie izolować i wykorzystywać, a stworzona i utrzymywana dzięki nim ludzka wspólnota, powinna być oparta na sprawiedliwości i miłości, co czyni je „znakiem nadziei”⁴⁶. Na terenie Kościoła częstochowskiego szczególnie rolę tę pełnią Tygodnik Katolicki „Niedziela” oraz Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat”⁴⁷, a także prasa oraz nowe media parafialne, które z uwagi na ich lokalny charakter, są sposobem na jednoczenie wspólnoty wiernych parafii⁴⁸.

Papież Franciszek uwrażliwia, że na Kościele spoczywa obowiązek takiego komunikowania, które nie będzie tylko powielaniem informacji, tworzonych przed ekranem komputerów, ale będzie wezwaniem do otwarcia się na spotkanie. Takie podejście powinno być obecne w każdej formie komunikacji, która „chce być przejrzysta i uczciwa – w redagowaniu gazety, jak i w świecie Internetu, w zwyczajnym głoszeniu Kościoła, a także w przekazie politycznym i społecznym”⁴⁹. Tę formę działalności ewangelizacyjnej Kościół częstochowski realizuje przede wszystkim

⁴⁴ Franciszek, Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «*Nie lękaj się, bo jestem z tobą*» (Iz 43, 5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, 2017, <https://www.paulus.org.pl/216,51-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2017>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴⁵ Benedykt XVI, Orędzie na 43. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴⁶ Jan Paweł II, Orędzie na 22. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁴⁷ T. Kubina, *Arcypasterska zachęta*, Niedziela, 1926, 1, s. 2; St. Nowak, *Słowo Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego ogłaszające powstanie Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie z dnia 4 maja 1992 r.*, [w:] St. Nowak, *Listy Pasterskie (1984-2011)*, t. I/2, M. Duda (red.), Częstochowa 2014, s. 517.

⁴⁸ Por. M. Duda, *Myśląc parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno-pastoralne*, Częstochowa 2006, s. 28; ChL 34.

⁴⁹ Franciszek, Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «*Chodź i zobacz*» (J 1, 46). *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, 2021, <https://www.paulus.org.pl/888,55-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2021>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

poprzez nowe media, a zwłaszcza różnorodne profile w mediach społecznościowych. Natura tych środków komunikacyjnych, łatwość posługiwania się nimi i powszechna dostępność sprawia, że Kościół może być bliższy odbiorcy medialnego przekazu. Administrujący profile *social medialne* redakcji, instytucji, wspólnot, parafii czy dzieł ewangelizacyjnych nie tylko publikują treści, ale wchodzą także w interakcje z użytkownikami *social mediów*. Podkreślić należy także istotną działalność rzeczników prasowych: archidiecezji oraz Jasnej Góry, a także Biura Prasowego @JasnaGóraNews, których działalność stanowi realizację postulatu czytelnego komunikowania się Kościoła ze światem⁵⁰. Spotkaniu z odbiorcą mediów służy także możliwość kontaktu z rozgłośniami radiowymi (rozmowa telefoniczna na antenie, wysłanie prośby modlitewnej, wizyta w redakcji).

Jednym z zadań ewangelizacyjnych środków społecznego przekazu jest umożliwianie poszczególnym osobom takiego uczestniczenia „w wydarzeniach życia ludzkiego, dziejących się w wyjątkowo odległych miejscach świata, jak gdyby oni sami byli w nich obecni”⁵¹. Służą temu zwłaszcza transmisje wydarzeń religijnych i nabożeństw liturgicznych, które realizują Radio Fiat oraz Radio Jasna Góra (Msze święte, Apel jasnogórski, różaniec), a także Studio „Niedziela TV” (np. transmisje ze święceń kapłańskich z archikatedry). Tego zadania podejmują się także katolickie periodyki Kościoła częstochowskiego: Dwumiesięcznik „Jasna Góra”, dający dostęp do wewnętrznego życia Jasnej Góry i duchowości paulińskiej oraz „Apostoł Miłosierdzia” i „Żyć Ewangelią”, ubogacające życie wewnętrzne czytelników przez publikowanie świadectw oraz podejmowanie ważnych dla religijności i duchowości tematów. Ich lektura daje także możliwość doświadczenia duchowości konkretnego zgromadzenia, które odpowiada za tworzenie danego czasopisma. Funkcję tę realizują również edycje diecezjalne Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, m.in. poprzez relacjonowanie ważnych wydarzeń religijnych z danej diecezji.

Jednocześnie media te przekazują autentycznie ludzki, a zatem chrześcijański obraz człowieka starszego oraz wiek starości jako dar Boży „dla poszczególnego człowieka,

⁵⁰ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); Jan Paweł II, *Orędzie na 24. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); Jan Paweł II, *Orędzie na 25. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); Franciszek, *Orędzie na 48. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); por. M. Pisarek, *Możliwości i ograniczenia ewangelizacyjnego wykorzystania mass mediów w świetle nauczania papieża Franciszka*, „Zeszyty Formacji Katechetów „Być uczniem Chrystusa”” r. 14 (2014), nr 2(54), s. 10-11; M. T. Mikołajczyk, *Media katolickie w Polsce jako warunek nauczania katolickiego*, „Kortowski Przegląd Prawniczy”, nr 1 (2015) s. 104;

⁵¹ Jan XXIII, Encyklika *Mater et magistra*, [w:] *Kościół o...*, dz. cyt., s. 144.

dla rodziny i dla społeczności”⁵². Stąd ich działalność ma szczególne znaczenie dla osób chorych i będących w podeszłym wieku, które nie są w stanie osobiście uczestniczyć w życiu Kościoła. Misję tę realizują poprzez publikowanie artykułów skierowanych do osób starszych i dowartościowujących je, dając im poczucie wspólnoty⁵³. Czasopisma oferują także opcję prenumeraty, co ułatwia osobom starszym kontakt z lekturą religijną⁵⁴. Podobną rolę spełniają także audycje radiowe: „Senior w eterze”, świadectwa pielgrzymów jasnogórskich czy radiowa lektura duchowa.

Media mają wielki wpływ „na umysły i uczucia ludzkie, zwłaszcza u młodzieży”⁵⁵, co rodzi ogromną odpowiedzialność przed Bogiem u tych, którzy tymi środkami się posługują. Środki społecznego przekazu Kościoła częstochowskiego starają się zatem dotrzeć do ludzi młodych, szczególnie spragnionych autentycznego świadectwa⁵⁶, a zarazem pierwszych i najbardziej bezpośrednich odbiorców mediów. Przykładem ewangelizacyjnego wyjścia do tej grupy społecznej była wydawana do końca 2021 r. „Niedziela Młodych”, a także dodatek do „Niedzieli” dedykowany młodzieży akademickiej. Treści dla młodzieży, szczególnie będącej na etapie rozeznawania swojej drogi życiowej czy szukającej pomocy w różnych trudnych doświadczeniach duchowych, można znaleźć także w periodykach: „Apostoł Miłosierdzia”, „Żyć Ewangelią” i Dwumiesięczniku „Jasna Góra”.

Zdaniem Jana Pawła II, środki społecznego przekazu powinny przyczyniać się do odnowy społeczeństw, co dotyczy przede wszystkim ludzkiego i moralnego rozwoju młodzieży. Media powinny otwierać przed młodzieżą nowe horyzonty, uczyć młodych poczucia obowiązku, uczciwości, szacunku wobec bliźnich, a także wyrabiać w nich „poczucie sprawiedliwości, przyjaźni, zamiłowanie do nauki i do pracy”⁵⁷. Odpowiedzią na to zadanie jest oferta wydawnictw działających na terenie Kościoła częstochowskiego. Część z nich jest wprost dedykowana młodzieży: materiały katechizmowe, zwłaszcza *Katechizm dla młodych „Youcat”*, materiały dotyczące relacji i dojrzewania. Pozycje

⁵² Jan Paweł II, *Orędzie na 16. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁵³ „Niedziela” podejmowała tę tematykę nie tylko w pojedynczych artykułach, ale także w całych numerach tygodnika, por. „Niedziela” 46/2019 („Senior. Siła i słabość”). *Słowo biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1982, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 354-356; *Diecezja Częstochowska, II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1987, s. 73.

⁵⁴ Tenże, *Orędzie na 16. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁵⁵ *Słowo pasterskie Episkopatu Polski na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 1985, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 359-361.

⁵⁶ Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy Dzień Środków...*, dz. cyt., (dostęp: 20.02.2022 r.).

⁵⁷ Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień...*, dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

te pomagają przekazać młodzieży „posłanie autentycznego życia, życia godnego i odważnego, posłanie, na które bardziej lub mniej świadomie ona oczekuje”⁵⁸.

Współczesny młody człowiek styka się z zewnętrzną rzeczywistością i przeżywa własną codzienność w dużej mierze poprzez media cyfrowe, czyli nowe media⁵⁹. W przestrzeni internetowej istnieje wiele witryn oraz profili „nowo nowo medialnych” związanych z Kościołem częstochowskim skierowanych do ludzi młodych. Są to strony internetowe (np. Niedzieli Młodych, Niższego i Wyższego Seminarium Duchownego, Liturgicznej Służby Ołtarza, Ruchu Światło-Życie, Szkoły Nowej Ewangelizacji, Duszpasterstwa Akademickiego „Emaus”) oraz profile na Facebooku i Instagramie (np. Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Ruchu Światło-Życie, inicjatywy ludzi młodych #KochamKościół, JaYestem).

Szczególną grupą społeczną, o którą Kościół chce się troszczyć poprzez środki społecznego przekazu, są dzieci: zarówno w kwestii formacji poprzez media, jak też do właściwego reagowania na media⁶⁰. Zadaniem środków społecznego przekazu jest także służba kształtowania „świadomości przepełnionej szacunkiem dla podstawowych praw dziecka”⁶¹. Na przestrzeni lat 2001-2021 Kościół częstochowski w szczególny sposób realizował te postulaty, zwłaszcza przez wydawanie czasopisma dla dzieci „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem”, obecnego w przestrzeni medialnej przez prawie 30 lat. Przez zawarte w czasopiśmie artykuły, a także poprzez stronę internetową dawało ono rodzicom konkretne narzędzia do pełnienia roli pierwszych katechetów dziecka oraz uczenia ich korzystania ze środków przekazu społecznego. Należy także podkreślić bardzo bogatą ofertę książkową katolickich wydawnictw Kościoła częstochowskiego. Każde z nich ma w swojej ofercie (zwłaszcza Edycja Świętego Pawła) wiele pozycji skierowanych do najmłodszych: od bajek i kolorowanek, gier i zabaw (również komputerowych), po książki dotyczące modlitwy, Pisma Świętego czy katechizmu.

⁵⁸ Paweł VI, Orędzie na 4. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁵⁹ Jan Paweł II, Orędzie na 19. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.); Jan Paweł II, Orędzie na 36. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.). EwI 18; KaI 10. R. Śpiewak, *Tradycja i nowoczesność. Nowe media w duszpasterstwie akademickim*, [w:] *Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii*, D. Piontek, Sz. Ossowski (red.), Poznań 2017, s. 170; P. Wajs, *Papież Franciszek a media społecznościowe – zarys problematyki*, [w:] *Mosty, nie mury – 5 lat pontyfikatu Franciszka*, M. Lis (red.), Opole 2018, s. 121.

⁶⁰ KPK/63, kan. 1063; Benedykt XVI, Orędzie na 41. Światowy Dzień..., dz. cyt., 22.03.2022; *Komunikat biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1980, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 351-352.

⁶¹ Słowo Biskupów na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu, 16 IX 1979, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura...*, dz. cyt., s. 349-351.

W instrukcji *Communio et progressio* pojawił się postulat, aby media opracowywały programy radiowe i telewizyjne oraz pouczenia dla rodziców i dzieci⁶². Ten postulat nie jest obecnie realizowany w katolickich rozgłoszeniach radiowych Kościoła częstochowskiego, ani przez studia „Niedziela TV” czy „Niedziela FM”, które w swojej grupie docelowej nie uwzględniają bezpośrednio dzieci.

Wydawnictwa działające na terenie archidiecezji częstochowskiej pełnią swoją misję ewangelizacyjną również poprzez poświęcanie uwagi kobietom: „prawdziwym bohaterkom ludzkości, w tym także świętym kobietom historii chrześcijańskiej, ukazując je jako wzory do naśladowania dla młodych i przyszłych pokoleń”⁶³ Wydawnictwo „Paulinianum” czyni to zwłaszcza poprzez pozycje książkowe poświęcone tematowi Maryi i Jej naśladowaniu. Również wśród książek Edycji Świętego Pawła znajdują się pozycje dedykowane kobietom, w tym wydanie Biblii paulistowskiej w oprawie graficznej przygotowanej specjalnie dla nich.

Jedną z najważniejszych form ewangelizacji medialnej jest ukazywanie wartości „zasad etycznych i religijnych, nadających pełny sens życiu ludzkiemu i rodzinnemu”⁶⁴. Służba rodzinie, którą realizują media Kościoła częstochowskiego to liczne artykuły czasopism katolickich, poświęcone życiu rodzinnemu, małżeńskiemu, budowaniu relacji czy rozwiązywaniu konfliktów. Duża część oferty proponowanej przez wydawnictwa działające na terenie archidiecezji częstochowskiej, poświęcona jest szeroko rozumianej tematyce rodzinnej i związanej z obroną życia ludzkiego. Rodzina jest również tematem wielu audycji emitowanych zarówno przez Radio Fiat jak i Radio Jasna Góra. Kościół częstochowski służy rodzinie także poprzez nowe media, zwłaszcza związane z: Archidiecezjalnym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin „Nazaret”, Archidiecezjalnym Studium Życia Rodzinnego, Domowym Kościołem Ruchu Światło-Życie, Wspólnotą Bożego Ojcostwa, Wspólnotą Przymierza Rodzin „Mamre” czy Duszpasterstwem Akademickim „Emaus”. Rodzina odczuwa dziś różne napięcia i dezorientację⁶⁵, dlatego

⁶² CeP 99.

⁶³ Jan Paweł II, Orędzie na 30. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Współczesne środki przekazu w służbie postępu kobiety w społeczeństwie*, 1996, <https://www.paulus.org.pl/237,30-sdssp-jan-pawel-ii-1996>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁶⁴ Jan Paweł II, Orędzie na 28. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*, 1994, <https://www.paulus.org.pl/239,28-sdssp-jan-pawel-ii-1994>, (dostęp: 22.03.2022 r.); Jan Paweł II, Orędzie na 13. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu w służbie ochrony i rozwoju dziecka w rodzinie i w społeczeństwie*, 1979, <https://www.paulus.org.pl/254,13-sdssp-jan-pawel-ii-1979> (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁶⁵ Jan Paweł II, Orędzie na 14. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rodzina wobec środków społecznego przekazu*, 1980, <https://www.paulus.org.pl/253,14-sdssp-jan-pawel-ii-1980>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

dla zachowania jej wspólnoty życia, potrzebne są jej czynniki stabilizacyjne⁶⁶, do czego przyczyniają się wspomniane powyżej media.

Media katolickie mają za zadanie promować wartości chrześcijańskie, które stanowią „siłę i dumę społeczeństwa”⁶⁷, powinny budować wspólnotę życia i miłości, wpajać zdrowe wartości moralne, krzewić kulturę solidarności, wolności i pokoju⁶⁸ oraz „konstruktywnie przyczyniać się do upowszechniania wszystkiego, co dobre i prawdziwe”⁶⁹. Zadanie to realizują: czasopisma katolickie, zwłaszcza Tygodnik Katolicki „Niedziela” promujący od lat katolicką myśl społeczną i kulturową, będący organizatorem różnych wydarzeń religijnych, kulturalnych i patriotycznych; wydawnictwa katolickie, szczególnie Edycja Świętego Pawła i wydawnictwo „Paulinianum”, których pozycje książkowe nie tylko dotyczą wprost tematów religijnych, ale wśród nich można znaleźć także literaturę piękną, powieści historyczne, biografie, poradniki czy inne książki promujące dobre wartości; rozgłośnie radiowe, a zwłaszcza Radio Fiat, które informuje w duchu katolickim o wszelkiego rodzaju wydarzeniach mających miejsce na terenie Częstochowy i okolic. Przez to środki te „przyczyniają się do rozwoju kultury, podnoszenia rangi sztuki, do odpoczynku umysłowego, do wzajemnego poznania i zrozumienia między narodami, wreszcie do rozpowszechnienia nauki ewangelicznej”⁷⁰, służą „sprawie podstawowych praw i obowiązków człowieka”⁷¹ oraz stanowią źródło właściwie rozumianej rozrywki⁷².

Działalność ewangelizacyjna Kościoła wiąże się także z posługą miłosierdzia zdolnej „poruszyć serca ludzi i wspierać ich w drodze do pełni życia, którą Jezus Chrystus, posłany przez Ojca, przyszedł przynieść wszystkim”⁷³. Instytucje medialne Kościoła częstochowskiego pełnią ją przez zwracanie uwagi odbiorców w swoich

⁶⁶ Tamże; Franciszek, Orędzie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Przekaz ukazujący rodzinę jako sprzyjające środowisko spotkania w bezinteresownej miłości*, 2015, <https://www.paulus.org.pl/218,49-dzien-srodkow-spoecznego-przekazu-2015>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁶⁷ Paweł VI, Orędzie na 3. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu a rodzina*, 1969, <https://www.paulus.org.pl/264,3-sdssp-pawel-vi-1969>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁶⁸ Jan Paweł II, Orędzie na 38. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Media w rodzinie: ryzyko i bogactwo*, 2004, <https://www.paulus.org.pl/229,38-sdssp-jan-pawel-ii-2004>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁶⁹ Benedykt XVI, Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy*, 2006, <https://www.paulus.org.pl/227,40-sdssp-benedykt-xvi-2006>, (dostęp: 22.03.2022 r.), por. M. Weresa, *Zadania mediów w ujęciu Benedykta XVI na podstawie analizy zawartości orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006–2013)*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (2019) 1, s. 174–175.

⁷⁰ Paweł VI, Orędzie na 1. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁷¹ Tenże, Orędzie na 10. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁷² Tenże, Orędzie na 12. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁷³ Franciszek, Orędzie na 50. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

tekstach i audycjach na problemy osób samotnych, wykluczonych, ubogich i potrzebujących pomocy oraz publikowanie świadectw nawróceń („Życ Ewangelią”, „Apostoł Miłosierdzia”, reportaże Fundacji „Głos Ewangelii” w Radiu Fiat). Redakcje informują także o różnych akcjach pomocowych, jak zbiórki pieniędzy na określony cel charytatywny czy misyjny („Horyzonty Misyjne”). Jednocześnie angażują się one bezpośrednio w pomoc potrzebującym, zwłaszcza Fundacja „Instytut Mediów”. Informowaniu o możliwości pomocy służą także nowe media Caritas Archidiecezji Częstochowskiej czy Ośrodka „Betania”. Dzięki temu za ich pośrednictwem dochodzi do spotkania pomiędzy komunikacją a miłosierdziem, rodzącego bliskość, a także przyczyniają się do „dobrej, wolnej i solidarnej bliskości między dziećmi Boga i braćmi w człowieczeństwie”⁷⁴.

Zdaniem Benedykta XVI, wraz z pojawianiem się i upowszechnianiem nowych technologii obowiązek głoszenia Ewangelii staje się coraz bardziej naglący, dlatego koniecznym jest „wykorzystać media w służbie Słowa”⁷⁵, również do dawania osobistego świadectwa⁷⁶. Tym samym kapłani archidiecezji częstochowskiej posługują się tymi środkami, aby docierać do wiernych, rozmawiać z nimi, budować więzi i wspólnotę. Jak pokazały badania własne autora, głównie młodsze pokolenia kapłanów archidiecezji częstochowskiej rozumie potrzebę obecności w przestrzeni internetowej.

3. Perspektywy rozwoju działalności ewangelizacyjnej w środkach społecznego przekazu działających na terenie archidiecezji częstochowskiej

Skuteczność ewangelizacji poprzez środki społecznego przekazu w dużej mierze zależy od tego, w jaki sposób są one wykorzystywane. Niniejszy paragraf ma na celu nakreślić pewne wskazania dotyczące ewangelizacji Kościoła częstochowskiego poprzez media. Zostaną one przedstawione w trzech odsłonach. Najpierw omówione zostaną działania ewangelizacyjne, które już są podejmowane, a które należy dalej rozwijać. Następnie przedstawione zostaną przedsięwzięcia, które w dalszych latach należy

⁷⁴ Tamże, por. M. Weresa, *Zadania informacyjne mediów w ujęciu papieża Franciszka. Analiza zawartości Orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2014–2017)*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (2019) 4, s. 139, por. Paweł VI, Orędzie na 2. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Prasa, kino, radio i telewizja w służbie postępu ludzkości*, 1968, <https://www.paulus.org.pl/265,2-sdssp-pawel-vi-1968>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁷⁵ Benedykt XVI, Orędzie na 44. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.).

⁷⁶ Franciszek, Orędzie na 48. Światowy Dzień..., dz. cyt., (dostęp: 22.03.2022 r.), por. K. Gryz, *Wizualizacja – koniec czy początek ewangelizacji?*, [w:] *Wizualizacja w mediach, nauce i technice*, K. Chołaszczynski, M. Kaleta, K. Dziewulska-Siwek (red.), Toruń 2022, s. 145-148.

zaniechać lub zmienić. W końcu zostaną zaproponowane nowe rozwiązania – jednostkowe lub systemowe – dzięki którym, jak się wydaje, ewangelizacja prowadzona przez media archidiecezji częstochowskiej będzie bardziej skuteczna i profesjonalna oraz zgodna z nauczaniem Kościoła na temat ewangelizacji medialnej.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że kontynuacji wymaga przede wszystkim utrzymanie i rozwój istniejących już w archidiecezji częstochowskiej instytucji medialnych. Nie bez znaczenia bowiem pozostaje ich ilość i różnorodność. Dzięki wielości form przekazu i odpowiedzialnych za nie podmiotów, można dotrzeć do dużej grupy odbiorców. Ma to również wartość z perspektywy eklezjologicznej: wielość podmiotów zaangażowanych medialnie w ewangelizację, to większe bogactwo duchowości i charyzmatów. Kościół ewangelizujący na różnych płaszczyznach jest bardziej sobą, realizuje swoje podstawowe powołanie, jakim jest przepowiadanie światu Ewangelii. Działalność duszpasterska i ewangelizacyjna Kościoła powinna ponadto zawsze brać pod uwagę adresatów przepowiadania. W związku z tym, że współczesne społeczeństwo jest informacyjne i zmediatyzowane, konieczne jest zaprzęgnięcie nowoczesnych środków komunikacji do działalności ewangelizacyjnej i to nie tylko poprzez wyspecjalizowane do tego podmioty, ale każdego chrześcijanina.

Słusznie obranym kierunkiem jest współpraca podjęta przez niektóre media Kościoła częstochowskiego w dziele ewangelizacji. Widać to zwłaszcza na przykładzie obecnego funkcjonowania mediów jasnogórskich czy projektów ewangelizacyjnych Kurii Metropolitalnej, Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” i Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae”. Dzięki temu praca podejmowana przez te instytucje medialne staje się bardziej wydajna. Ma to również istotny walor świadectwa: katolickie media działają w jedności dla jednego celu, jakim jest głoszenie Ewangelii. To zjawisko widoczne jest również pomiędzy rozgłośniami radiowymi „Fiat” i „Jasna Góra”, które nie konkurują ze sobą, ale wzajemnie się uzupełniają.

Należy podkreślić konieczność ciągłego rozwoju Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, będącego najdłużej działającym medium archidiecezji częstochowskiej. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że „Niedziela”, odpowiadając na współczesne nauczanie Kościoła na temat mediów, ciągle poszukuje nowych form przekazu, a czasami nawet to nauczanie wyprzedza, pioniersko adaptując nowe osiągnięcia techniki w misję głoszenia Ewangelii (np. poprzez rozwój studiów radiowego i telewizyjnego, posługiwanie się nowymi mediami). Tygodnik Katolicki „Niedziela” jest wierny ideałom

swojego założyciela i swojej misji jako tygodnika katolickiego, chcącego kształtować opinię publiczną. Czasopismo cały czas jest wierne tradycji i nauczaniu Kościoła, przy ciągłym poszukiwaniu nowych form przekazu.

Wobec zmian zachodzących we współczesnym świecie koniecznym jest skoncentrowanie się na dalszym rozwijaniu portalu niedziela.pl oraz profilów w mediach społecznościowych, w tym na wchodzeniu tygodnika na nowopowstające platformy medialne. Jest to droga, którą należy podjąć, ponieważ wiele młodych osób nie sięga już po wydanie papierowe tygodnika. Odpowiedzialni za portal, zwłaszcza od strony technicznej, powinni cały czas orientować się w nowych rozwiązaniach prezentacji treści. Nie można jednak zrezygnować z wydawania „Niedzieli” w wersji papierowej. Należy cały czas ją uatrakcyjnić oraz dbać o poziom merytoryczny i estetyczny publikowanej treści. Ciągłe zmiany w tym zakresie widać na przestrzeni całej działalności tygodnika – zwłaszcza w ostatnich latach – i trend ten powinien być utrzymany.

Szczególnie słusznym posunięciem okazało się udostępnianie elektronicznego wydania tygodnika. Obecnie przyjmuje ono postać pliku PDF z taką samą zawartością, co wersja papierowa. W przyszłości warto bardziej uatrakcyjnić wydanie elektroniczne, wprowadzając do niego elementy interaktywne (tworząc tym samym e-gazetę np. w postaci *flipbooka*). Można byłoby również uruchomić na portalu niedziela.pl możliwość płatnej subskrypcji materiałów premium dla zalogowanych użytkowników.

Ciekawym pomysłem byłoby także utworzenie powiązanej z portalem aplikacji mobilnej (taką aplikację posiada już np. „Gość Niedzielny”). Aplikacja mobilna z możliwością udostępnienia pewnych treści za mikropłatności, dałaby „Niedzieli” nowe możliwości wyrazu, dodatkowe źródło dochodu, a zarazem pomogłaby budować markę „Niedzieli” wśród odbiorców, którzy preferują korzystanie z urządzeń mobilnych. Aplikacja mogłaby umożliwiać dostęp do treści obecnej na portalu, zwłaszcza do materiałów multimedialnych lub treści dedykowanych aplikacji (w tym interaktywnych, stworzonych zwłaszcza z myślą o młodzieży i dzieciach np. treści typu AR⁷⁷). Mogłyby to być treści dostępne, np. tylko dla osób posiadających kod lub wkładkę z wydania papierowego albo dla subskrybentów portalu.

Aplikacja dawałaby przede wszystkim dostęp do elektronicznych wydań tygodnika dzięki własnemu narzędziu *e-commerce*, działającym podobnie jak wirtualny kiosk „Niedzieli” e.niedziela.pl. Dzięki temu użytkownicy mieliby w aplikacji dostęp

⁷⁷ Z ang. *augmented reality* – rozszerzona rzeczywistość.

do najnowszego numeru „Niedzieli” bezpośrednio w urządzeniu mobilnym. Z racji na brak konieczności drukowania, mobilny – najlepiej interaktywny numer tygodnika – mógłby generować mniej kosztów. Można byłoby także umożliwić użytkownikom z wykupioną subskrypcją (roczną, kwartalną, miesięczną) automatyczne pobieranie nowego numeru na urządzenie. W momencie pobrania nowego numeru użytkownik zostałby powiadomiony o tym przez aplikację.

Duże znaczenie we współczesnej rzeczywistości mają dla „Niedzieli” studia „Niedziela FM” oraz „Niedziela TV”, ubogacające multimedialnie treści publikowane w gazecie i na portalu. Pojawienie się tych studiów jeszcze w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, świadczy o wielkiej kreatywności i potencjale redakcji „Niedzieli” w zakresie szukania nowych trendów i środków wyrazu. Oba studia nie straciły swojej aktualności, a wręcz przeciwnie, konieczny jest ich dalszy rozwój, również pod kątem tworzonych przez nie materiałów czy zadań, które podejmują. Dotyczy to przede wszystkim transmisji na żywo, które można byłoby rozszerzyć poza kanał YouTube o profil „Niedzieli” na Facebooku.

W dzisiejszym świecie coraz większą popularnością cieszą się m.in. tzw. *podcasty*, czyli publikowane regularnie internetowe audycje. W tym wypadku mogłyby one być tworzone przez studio „Niedziela FM” i posiadać własną tematykę, także niezależną od treści obecnych w najnowszym numerze tygodnika. *Podcasty* mogłyby być udostępniane nie tylko na własnych serwerach „Niedzieli”, ale także na popularnych serwisach *podcastowych* (m.in. Spotify, Soundcloud, Apple Podcasts, Google Podcasts, Overcast czy Sticher).

Nie należy rezygnować z dalszego tworzenia serii wydawniczej Biblioteka „Niedzieli” oraz różnego rodzaju dodatków. Są one zawsze rozszerzeniem możliwości przekazu oraz zachęcają do nabycia tygodnika. Przykładem takiego działania jest wydawany od września 2022 r. tygodnik „Bliżej życia z wiarą”, który jest próbą dotarcia do szerszej grupy odbiorców⁷⁸. Ze względu na zmiany technologiczne, które zaszły w świecie mediów zwłaszcza na przestrzeni ostatnich 10 lat, pewne rozwiązania, takie jak dodatki płytowe mogą cieszyć się dużo mniejszym zainteresowaniem, niż kiedyś. Dlatego warto szukać innych form udostępniania dodatkowych treści w tygodniku. Mogłyby to być np. materiały premium w wersji online, dostępne po wpisaniu kodu dodanego do tygodnika np. w formie zdrapki, wkładki czy kodu QR zamieszczonego

⁷⁸ Ze względu na fakt, że tygodnik ten powstał poza określonym w temacie pracy okresem badawczym, nie został on szerzej omówiony, ale we wnioskach należało jego istnienie podkreślić.

na łamach czasopisma. Takie materiały mogłyby również być obecne dla osób zalogowanych do portalu jako użytkownicy premium, opłacający abonament za dostęp do takiej usługi. W kwestii dodatków pomocą byłaby również wspomniana powyżej aplikacja mobilna, której możliwości w tym zakresie mogłyby być praktycznie nieograniczone.

W dzisiejszych czasach istotne jest prowadzenie świadomej polityki obecności w mediach społecznościowych. Muszą to być działania skoordynowane, przemyślane, prowadzone regularnie i uwzględniające zasady działania danej platformy. Ważne jest też, aby wyznaczyć osoby odpowiedzialne do bezpośredniej pracy w *social mediach*, które komunikowałyby się z odbiorcami, reagowały na ich komentarze i wchodziły z nimi w relacje. Moderacja dyskusji to nie tylko usuwanie wulgarnych komentarzy, ale także dialog z internautami. Dzięki temu dany profil jawi się ludziom jako bliski, z którym można się spotkać i wejść w relację. Współczesne nowe media zrewolucjonizowały klasyczne role odbiorcy i nadawcy. Dzisiaj mówi się o użytkownikach mediów i do takiej roli w przestrzeni internetowej korzystający z sieci są już przyzwyczajeni. Dlatego redakcje i korporacje medialne, prowadząc swoje profile, muszą to uwzględniać.

Redakcja „Niedzieli” bardzo dobrze radzi sobie w tzw. *social mediach* i powinna dalej rozwijać prowadzone przez siebie profile, wykorzystując wszystkie możliwości przekazu treści, jakie one stwarzają. Wpisy „Niedzieli” na Facebooku opatrzone są kolorowymi emotikonkami, hasztagami czy oznaczeniami profili. Przyciąga to oko odbiorcy przeglądającego media społecznościowe. Od niedawna „Niedziela” coraz częściej stosuje także estetycznie wykonane tzw. 24-godzinne „relacje” na swoich kontach (Facebook, Instagram), promując w ten sposób najnowsze wydanie gazety i najciekawsze artykuły danego numeru. Jest to dobra droga rozwoju i tych relacji powinno być jeszcze więcej, również z możliwością interakcji poprzez możliwość kliknięcia jakiegoś interaktywnego przycisku.

Zasięgom na Facebooku sprzyjają posty własne w postaci zdjęć, filmików, również transmitowanych na żywo. Serwis ten „lubi” treści, które są bezpośrednio publikowane na nim, a mniej promuje linki do stron czy innych serwisów zewnętrznych. Oprócz udostępniania linków do wpisów z portalu niedziela.pl, należy tworzyć wpisy bezpośrednio dedykowane profilowi na Facebooku. Powinny one budować społeczność i zachęcać do reagowania, dyskusji w komentarzach i udostępniania wpisu dalej. Ciągłe zmieniające się algorytmy Facebooka wymagają tego, żeby i tu nieustannie szukać nowych rozwiązań. Coraz większą popularnością na Facebooku cieszą się również

tw. rolki (co jest odpowiedzią platformy na ten sposób przekazu treści, spopularyzowany przez TikToka). Są to krótkie filmiki nagrywane w orientacji pionowej, które „Niedziela” również powinna tworzyć, aby zwiększyć popularność oraz zasięgi swojego profilu.

„Niedziela” od kilku lat korzysta również z Instagrama. Wobec tego, że każde medium ma charakterystyczny dla siebie sposób przekazu treści, redakcja powinna jeszcze bardziej starać się używać „języka” Instagrama i tworzyć właściwy dla niego контент. Mogłyby to być np. posty w postaci zdjęć pokazujących codzienną pracę redakcji, a także relacje z wydarzeń, w których „Niedziela” bierze udział.

Tygodnik Katolicki „Niedziela” powinien dalej rozwijać swoją ofertę medialną skierowaną do ludzi młodych i dzieci. Niestety, głównie z powodów finansowych, „Niedziela Młodych” wraz z końcem 2021 r., a „Moje Pismo Tęcza. W przyjaźni z Bogiem” w czerwcu 2022 r., zostały zawieszone. Projekty te nie powinny być jednak definitywnie porzucone i – jeśli byłaby taka możliwość w przyszłości – powinny zostać wznowione. Ludzie młodzi potrzebują katolickiego medium, które odpowiadałoby na ich potrzeby i zainteresowania. Warto byłoby zatem zadbać o bardziej interaktywną formę „Niedzieli Młodych”, wykorzystującą dzisiejsze możliwości techniczne i nawiązującą do świata, w którym żyją młodzi. Dobrym postulatem wydaje się być stworzenie aplikacji mobilnej lub katolickiego portalu młodzieżowego, gdzie pojawiałyby się treści ważne dla tej grupy społecznej, a które byłyby firmowane marką „Niedzieli”. Rozwiązanie to wydaje się być bardziej odpowiadające upodobaniom młodych niż wersja papierowa.

Podobnie rzecz się ma ze wspomnianym powyżej dwumiesięcznikiem „Moje Pismo Tęcza. W Przyjaźni z Bogiem”. To istniejące od kilku dekad czasopismo dla najmłodszych powinno dalej kontynuować swą działalność, zarówno w wersji papierowej, jak i internetowej. Papierowe wydanie „Tęczy” charakteryzowało się w ostatnich miesiącach swojego funkcjonowania wysokim poziomem merytorycznym i artystycznym. Rozwinięcia na pewno domaga się strona internetowa „Tęczy”, która ma bardzo duży potencjał, pod kątem estetycznym jest profesjonalnie zbudowana, ale brakuje na niej nowej treści, którą rodzice mogliby wykorzystać w wychowywaniu, także religijnym, swoich dzieci. Warto byłoby wdrożyć aplikację mobilną na tablety, która pomagałaby najmłodszym poznawać prawdy wiary, a dla ich opiekunów byłaby funkcjonalnym narzędziem i wsparciem w pełnieniu przez nich funkcji pierwszych katechetów. Takie zaangażowanie mogłoby być połączone ze wsparciem merytorycznym Wydziału Katechetycznego Kurii Metropolitalnej, który byłby zapleczem do tworzenia tego rodzaju treści, a także z innymi instytucjami medialnymi archidiecezji.

Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat” pełni w archidiecezji częstochowskiej, a zwłaszcza w Częstochowie i jej okolicach, ważną rolę lokalnej, regionalnej rozgłośni radiowej o profilu katolickim. Rozgłośnia powinna nieustannie rozwijać tę działalność, szukając wciąż nowych form dotarcia do słuchacza. Konieczne jest dalsze utrzymanie wielorakich form ewangelizacyjnych obecnych w ramówce takich jak: codzienna transmisja Mszy Świętej, różaniec, koronka do Bożego Miłosierdzia, modlitwa Anioł Pański, „Gospel dla zabieganych” oraz transmisja apelu jasnogórskiego.

Na zauważenie zasługuje obecność na antenie Radia Fiat codziennych rozmów prowadzonych z gośćmi na żywo. Reprezentują oni różne przestrzenie życia Kościoła lokalnego, polskiego czy powszechnego, a także życia społecznego, są specjalistami z różnych dziedzin, muzykami, artystami, przedstawicielami władz państwowych i samorządowych, aktywistami społecznymi, a także z pozoru mogłoby się wydawać zwykłymi ludźmi, ale mającymi wiele do powiedzenia. Można pomyśleć nad dalszym rozwojem tej formuły poprzez jeszcze większe zróżnicowanie podejmowanej na antenie tematyki oraz zwiększenie liczby osób prowadzących audycje czy rozmowy na żywo. Można byłoby od czasu do czasu prowadzić program – zwłaszcza w wakacje – nie tylko ze studia radiowego, ale również z innych miejscowości archidiecezji, co mogłoby się przyczynić do promocji rozgłośni. W promocji rozgłośni mogłyby pomóc także wizyty jej przedstawicieli w kolejne niedziele w parafiach archidiecezji w ramach akcji o nazwie np. „Niedziela Radiowa” albo „Niedziela z Radiem Fiat”.

Zasadnym postulatem wydaje się być także wprowadzenie nowych opcji w aplikacji mobilnej radia, np. dodanie możliwości oglądania transmitowanej audycji w formie wideo czy informowanie o wydarzeniach objętych patronatem medialnym rozgłośni.

Radio Fiat posiada swoją stronę internetową, którą dalej należy rozwijać i wzbogacać o nowe funkcjonalności, takie jak np. wyświetlanie informacji, co obecnie dzieje się na antenie czy wprowadzenie bardziej nowoczesnego interfejsu strony. Właściwym kierunkiem jest udostępnianie na stronie wielu materiałów reporterskich. Należy jednak zadbać o ich wyższą jakość: tak pod kątem merytorycznym, jak i graficznym, w tym większą ilość profesjonalnych zdjęć oraz dźwięków. W obecnej ramówce brakuje jednak modlitwy prowadzonej na żywo (m.in. Anioł Pański, różaniec). Wprowadzić należałoby także rozmowę ze słuchaczami na antenie.

Dokonana analiza profilu Radia Fiat na Facebooku pozwala wysunąć wniosek, że służy on wyłącznie do udostępniania materiałów ze strony fiat.fm. Wpisy te dalej

powinny się pojawiać, winny być jednak częściej ubogacane emotikonkami, oznaczeniami i hasztagami. Brakuje tu jednak przede wszystkim autorskich postów tworzonych typowo dla tego portalu. Odnosi się to również do wykorzystywania „relacji” czy rolek, które zawierałyby zdjęcia bądź filmy z pracy reporterskiej, pokazujących życie redakcji „od kuchni” albo „na wesoło”.

Wartym rozważenia jest również wprowadzenie możliwości wchodzenia w interakcję prezentera radiowego prowadzącego program ze słuchaczami poprzez profil radiowy na Facebooku. Prezenter mógłby udostępnić w trakcie audycji wpis na profilu, a potem odpowiadać na antenie na komentarze internautów. Profile Radia Fiat w przestrzeni mediów społecznościowych, jeszcze bardziej niż w przypadku „Niedzieli”, potrzebują lepszej koordynacji i przemyślanej strategii, a najlepiej wyznaczenia osoby odpowiedzialnej za profesjonalne prowadzenie profili rozgłośni.

Dobrym posunięciem ze strony Radia Fiat wydaje się być zainstalowanie w studio radiowym kamer, umożliwiających transmisję obrazu wideo na żywo. Warto byłoby poszerzyć ten sposób działalności o np. równoległe transmitowanie audycji także na Facebooku. Wideo opublikowane na Facebooku co do zasady automatycznie włączają się użytkownikom na ich tablicy, co nie tylko wpływa na zasięgi, ale jeszcze bardziej zachęca użytkowników Facebooka do obejrzenia dalszej części materiału.

Radio posiada również swoje konto na Instagramie, ale rzadko z niego korzysta. Konieczne jest zatem ożywienie tego profilu poprzez częste publikowanie na nim treści dostosowanej do specyfiki tego medium. Wpływać to będzie pozytywnie na promocję rozgłośni i jej dobry PR. Do profilu radia można odnieść także pozostałe wskazówki podniesione w tym zakresie wobec Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Co do obecności Radia Fiat w *social mediach* należy dodać, że w lutym 2023 r. (okres nieobjęty bezpośrednią analizą w pracy), rozgłośnia założyła swój profil na TikToku, który jest dla redakcji nową formą szukania odbiorców.

Rozgłośnia jest obecna tam, gdzie toczy się życie archidiecezjan również przez patronat medialny nad różnymi wydarzeniami, co należy utrzymać. Kontynuować należy także tworzenie specjalnie dedykowanych materiałów promocyjnych, takich jak: balony, długopisy, cukierki „krówki”, kubki, smycze do kluczy czy kawa.

Katolicka Rozgłośnia Radiowa „Fiat” posiada swój miejski portal informacyjny czestochowskie24.pl. Z jednej strony w założeniach ma on docierać do szerszego grona odbiorców niż strona fiat.fm (czyli do osób spoza Kościoła, które nie będą zainteresowane przeglądaniem strony katolickiej rozgłośni). Z drugiej strony treść portalu

czestochowskie24.pl *de facto* pokrywa się z treścią strony fiat.fm. Nie jest jednak możliwym do zweryfikowania, czy odbiorcy portalu nie są świadomi, że należy on do rozgłośni katolickiej. Obie witryny różni jedynie kolorystyka strony i sposób przekazu treści: fiat.fm zawiera wypowiedzi w postaci plików audio, które w czestochowskie24.pl są podane w formie tekstowej. Pomaga to osobom, które nie mają możliwości w danym momencie odsłuchać wypowiedzi (np. gdy korzystają z komunikacji miejskiej i nie mają ze sobą słuchawek).

Należy jednak stwierdzić, że istnienie dwóch portali, stron internetowych radia z tą samą treścią wiąże się z większym nakładem pracy redaktorów. Warto zatem zrewidować czy utrzymywanie tej formy działania ma dalej sens i czy nie efektywniej byłoby skoncentrować zaangażowanie redakcji na witrynie fiat.fm, jako flagowej dla rozgłośni. Można ewentualnie rozważyć powrót do wydawania papierowej wersji czestochowskie24.pl, jako jedynej formy istnienia tej marki w środowisku medialnym Częstochowy.

Szczególną grupę mediów katolickich na terenie archidiecezji częstochowskiej stanowią media jasnogórskie. Już sama obecność klasztoru w przestrzeni medialnej jest bardzo ważnym przejawem jego działalności ewangelizacyjnej. Jasna Góra chce być obecna tam, gdzie są ludzie i przekazywać swoje orędzie wszystkim, a nie tylko tym, którzy fizycznie mogą pojawić się na terenie sanktuarium. Poprzez media klasztor jasnogórski staje się obecny również w domach ludzi pragnących tego kontaktu, tak w kraju, jak i poza jego granicami. Klasztor posiada różnego rodzaju media: Biuro Prasowe @JasnaGóraNews wraz ze swoją stroną internetową, rozgłośnię radiową „Jasna Góra”, Dwumiesięcznik „Jasna Góra”, wydawnictwo „Paulinianum”, profile w najpopularniejszych „nowych nowych mediach” (Facebook, Twitter, Instagram, TikTok – od 2022 r., YouTube), stronę internetową samego klasztoru oraz aplikacje mobilne klasztoru, a także Radia Jasna Góra. Dzięki temu ojcowie i bracia paulini zagospodarowali praktycznie wszystkie współczesne przestrzenie medialne, w których można spotkać się z ludźmi i ich ewangelizować. Niedawno media jasnogórskie przeszły reorganizację, co jest dowodem na to, że obecność klasztoru jasnogórskiego w mediach odpowiada potrzebom dzisiejszych czasów.

Na tym etapie trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, jaki będzie ostateczny efekt przeprowadzanych reform. Warto jednak na pewno podtrzymywać obecnego w redakcjach ducha rozwoju i poszukiwania nowych, lepszych rozwiązań. Istnieje natomiast realna potrzeba dalszej pracy nad profilami w mediach społecznościowych,

zarówno samej Jasnej Góry, jak i Radia Jasna Góra, gdyż platformy takie jak Facebook, Instagram czy TikTok nieustannie się zmieniają. Właściwy sposób ich wykorzystywania, pozwoli na uzyskanie większych zasięgów udostępnianej treści, co ma bezpośrednie przełożenie na ewangelizację. Nie należy jednak rezygnować z metod już sprawdzonych.

Kościół częstochowski poprzez wydawnictwa katolickie działające na jego terenie, dociera do wielu czytelników w Polsce i na świecie. Dzięki temu, że tych wydawnictw jest aż cztery, a każde z nich ma oryginalny profil wydawniczy – związany najczęściej z instytucją za nie odpowiedzialną – przekaz płynący z archidiecezji częstochowskiej jest bogaty i różnorodny. Umożliwia to dotarcie z Dobrą Nowiną do wielu grup społecznych.

Jak już wspomniano Edycja Świętego Pawła posiada bogatą ofertę, związaną z charyzmatem zgromadzenia paulistów, jakim jest wykorzystywanie mediów w ewangelizacji. Realizuje się zwłaszcza poprzez promocję lektury Pisma Świętego i materiałów związanych z Biblią. Natomiast wydawnictwa „Pomoc” i „Paulinianum”, choć są mniej rozpoznawalne niż Edycja Świętego Pawła, to również posiadają szeroką gamę książek religijnych i cały czas pracują nad rozwojem swojej oferty. „Paulinianum” niedawno stworzyło specjalistyczne studio do nagrywania materiałów wideo i promocji swoich książek, a Misjonarze Krwi Chrystusa odpowiedzialni za Wydawnictwo „Pomoc” rozwijają swoją działalność poprzez budowę sanktuarium w Częstochowie i organizowanie Kasperiańskich Dni Młodych. Wszystkie te instytucje winny utrzymać i umacniać swój specyficzny rys, a także szukać nowych dróg rozwoju, chociażby poprzez zawieranie współpracy z kolejnymi autorami. Takiego rodzaju patrzenie w przyszłość deklaruje wprost „Paulinianum”, które chce dawać miejsce nowym nieznanym autorom, aby z jednej strony mogli oni wypromować swoją twórczość, a z drugiej – jeśli staną się znani i chętnie czytani – przyczynią się do promocji wydawnictwa i jego rozwoju.

W sytuacji gdy wspomniane powyżej wydawnictwa rozwijają się, Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”, szczególnie w porównaniu z poprzednimi latami, przeżywa kryzys. Wciąż jest jednak wydawnictwem nie tylko z tradycją, ale i z wielkim potencjałem. Stanowi ono ważne zaplecze dla działalności ewangelizacyjnej archidiecezji i zasługuje – w imię swego rodzaju medialnego patriotyzmu lokalnego – na regularne korzystanie z jego usług przez kapłanów i wiernych Kościoła częstochowskiego. Szczególnie Kuria Metropolitalna oraz jej wydziały winny korzystać z pomocy „Regina Poloniae” w tworzeniu materiałów duszpasterskich, katechetycznych i ewangelizacyjnych. Co więcej, każdy kolejny arcybiskup metropolita

częstochowski czy biskupi pomocniczy – poprzez wydawanie własnych pozycji książkowych w wydawnictwie – winni dawać przykład właściwego zadbania o to wspólne dobro.

Mówiąc o wydawnictwach, należy również wspomnieć o czasopismach wydawanych przez zgromadzenia zakonne działające na terenie Kościoła Częstochowskiego. Jest to – wspomniany przy okazji omawiania mediów jasnogórskich – Dwumiesięcznik „Jasna Góra”, dwumiesięcznik „Życ Ewangelią” Misjonarzy Krwi Chrystusa, pallotyński kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia” i rocznik „Horyzonty misyjne” oraz niewydawany już paulistowski miesięcznik „Magazyn Familia”. Każde z nich wiąże się w szczególny sposób z duchowością wspólnoty zakonnej, która odpowiada bądź odpowiadała za jego tworzenie. Są to periodyki, poprzez które te zakony głoszą Ewangelię w charakterystycznym dla siebie kolorycie. Choć głównymi odpowiedzialnymi za ową prasę są osoby zakonne, które nie są inkardynowane do Kościoła częstochowskiego, to jednak w dzieła te często zaangażowani są świeccy należący do archidiecezji częstochowskiej.

Wspomniane czasopisma powinny przede wszystkim dalej podtrzymywać swoją oryginalną specyfikę, a także rozwijać w miarę możliwości podejmowane tematy. Szczególnie należy zwrócić uwagę na dbałość o poziom i aktualność publikowanych artykułów. Warto zatroszczyć się również o promocję tych periodyków, zwłaszcza wśród osób niezwiązanych z danym zgromadzeniem, by mogły one zaczerpnąć z jego duchowości i jego sposobu realizowania Ewangelii w życiu codziennym. Warto, aby również inne zgromadzenia zakonne podjęły podobne dzieła, aby wierni nie tylko Kościoła częstochowskiego, ale również Polski i całego świata, mogli rozwijać i pogłębiać swoją wiarę w oparciu o ich działalność ewangelizacyjno-medialną.

W analizowanym w dysertacji okresie pierwszego dwudziestolecia XXI w. nastąpił w Polsce duży rozwój sieci internetowej i mediów cyfrowych. Ma to bezpośrednie przełożenie na całą przestrzeń ewangelizacji Kościoła częstochowskiego poprzez media. Tak sama archidiecezja częstochowska (w imieniu której działa najczęściej kancelaria Kurii Metropolitalnej), jak i jej instytucje posiadają swoje strony lub portale internetowe.

Oficjalna strona archidiecezji archichest.pl istnieje już od wielu lat. Obecnie jest ona głównie portalem informacyjnym. Posiada jednak również potencjał *stricte* ewangelizacyjny, który niekoniecznie jest wykorzystywany. Potrzeba jest wydelegowania osoby odpowiedzialnej bezpośrednio za tworzenie własnego kontentu portalu archidiecezjalnego, w czym mogłoby pomóc utworzenie biura prasowego

archidiecezji z prawdziwego zdarzenia⁷⁹.

Funkcjonujące strony internetowe różnych instytucji archidiecezjalnych powinny być dalej rozwijane i stale udoskonalane pod kątem wyglądu, bezpieczeństwa i optymalizacji w użytkowaniu na różnego rodzaju urządzeniach. Powinny również spełniać współczesne standardy budowania witryn internetowych, być intuicyjne oraz przyjazne w odbiorze i funkcjonowaniu dla użytkownika. Przekłada się to bowiem bezpośrednio na ich rolę ewangelizacyjną, gdyż strony te są swego rodzaju wizytówką Kościoła, jego podejścia do potencjalnego „odbiorcy” Ewangelii, a także do samego orędzia Ewangelii. Instytucje archidiecezji częstochowskiej, które nie posiadają jeszcze swoich witryn internetowych, powinny je jak najszybciej założyć.

Te same wskazania dotyczą stron wspólnot, ruchów, stowarzyszeń i dzieł ewangelizacyjnych archidiecezji. Zauważyć należy, że ich wygląd, funkcjonalność, jak i zawarta na nich treść znajdują się na jakościowo różnym poziomie. Rekapitulować należy, że nie da się przedstawić jednego modelu funkcjonowania i wyglądu dla wszystkich stron, gdyż powinny one różnić się od siebie i każda powinna mieć coś charakterystycznego, choćby z powodu indywidualnego charyzmatu danej wspólnoty czy organizacji. Na pewno każda z nich powinna zawierać wszelkie najważniejsze informacje o danej organizacji, właściwe jej aktualne treści, które przyciągną odbiorcę. Dobrze, gdy pojawiają się na niej artykuły, które nie tylko są relacją z działań grupy, ale także są bezpośrednio tworzone na stronę i stanowią element formacyjny czy katechetyczny. Witryna od strony wizualnej, aby mogła dobrze służyć współczesnemu odbiorcy, powinna być przejrzysta pod kątem budowy, a przy tym zawierać własne multimedia oraz ruchome i interaktywne elementy. Dobrze jest, gdy zawiera informację o możliwości kontaktu i lokalizację siedziby organizacji, najlepiej z mapą. Ważna jest również kolorystyka strony, która powinna nawiązywać do barw organizacji, którą reprezentuje strona i być dobrze zoptymalizowana (czas ładowania, intuicyjny układ treści, dopasowanie do różnego rodzaju urządzeń).

Należy wspomnieć również o działalności ewangelizacyjno-medialnej parafii, realizowanej przez drukowaną prasę parafialną, strony internetowe oraz profile parafii we współczesnych nowych mediach. Przeprowadzone badania pokazały, że jedynie 1/3 parafii archidiecezji częstochowskiej posiada swoje strony internetowe. Mogą być one pomocą duszpasterską, zwłaszcza jeśli chodzi o: publikowanie intencji, grafik Mszy św.

⁷⁹ Więcej na temat projektu biura prasowego w dalszej części paragrafu.

i nabożeństw, ogłoszenia parafialne, kontakt z duszpasterzem, galerię zdjęć z różnych wydarzeń, historię parafii, kościoła, świętego patrona czy różne informacje związane z przygotowaniem do sakramentów czy pogrzebu.

Strona internetowa parafii może posłużyć duszpasterzom również do publikacji homilii czy kazań, a także autorskich artykułów, np. związanych z jakąś uroczystością, wydarzeniem albo poruszających istotny dla określonej wspólnoty temat. Jest to bezpośrednia forma ewangelizacji dostępna dla każdego duszpasterza, z której mogliby korzystać nie tylko parafianie, ale również inni użytkownicy Internetu. Na każdej stronie parafialnej powinny znaleźć się odnośniki do najważniejszych stron archidiecezji, a także linki do archidiecezjalnych mediów („Niedziela”, Radio Fiat, „Regina Poloniae”, itd.).

W przypadku stron parafialnych, w perspektywie ich rozwoju, warto pomyśleć o aktualizowaniu ich co kilka lat pod kątem graficznym i technicznym tak, aby były nieustannie atrakcyjne dla ich użytkowników. Warto by miały dedykowane elementy/rozwiązania graficzne nawiązujące np. do świątyni parafialnej, ołtarza czy innego charakterystycznego dla parafii miejsca. Przy tworzeniu albo zmianie nazwy domeny warto zatroszczyć się o to, by była ona jak najprostsza i najkrótsza oraz kojarzyła się z daną wspólnotą parafialną.

Podobnie rzecz się ma z kontami parafii w mediach społecznościowych. Należy zauważyć, że założenie konta parafialnego na Facebooku nic nie kosztuje, a może stać się dobrym narzędziem budowania wspólnoty parafialnej. Obserwujący profil parafii mają wówczas dostęp do najnowszych relacji z wydarzeń w postaci zdjęć, filmów czy transmisji na żywo. Warto kontynuować tę formę ewangelizacji medialnej również ze względu na chorych i starszych parafian, albowiem umożliwia im to uczestniczenie w religijnym życiu parafii. Jest to także dobra forma archiwizacji rekolekcji czy misji parafialnych, a także homilii duszpasterzy, do których wierni mogliby w przyszłości wrócić albo podzielić się ze swoimi znajomymi. Godnym pochwały jest fakt, że parafie w trakcie pandemii COVID-19 starały się wykorzystać nowe media do działalności duszpasterskiej.

Z obecnością parafii w przestrzeni internetowej łączy się również obecność samych duszpasterzy w *social mediach*. Około połowa kapłanów archidiecezji ma swój profil na Facebooku, a procent kapłanów z rocznika święceń posiadających konto rośnie wraz z kolejnymi dekadami, przy czym kapłani z najmłodszych roczników prawie w dziewięćdziesięciu procentach prowadzą konto w nowych mediach. Dla właściwszej obecności kapłanów w tej przestrzeni, powinni oni nieustannie zgłębiać nauczanie

Kościoła na temat ewangelizacji w mediach, aby tym samym lepiej realizować w tej materii wolę Kościoła odnośnie ich posługi.

Zadaniem archidiecezji w zakresie ewangelizacji medialnej jest permanentna formacja pastoralna osób odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu, kapłanów oraz wiernych. Media archidiecezjalne powinny być promowane przez władze archidiecezji jako wspólne dobro Kościoła częstochowskiego i współczesne narzędzie ewangelizacji. Wszystkie działania w tym zakresie powinny być skoordynowane ogólnie, a kapłani i wierni zachęceni do korzystania z tych dóbr i ich współtworzenia.

Koordynować te działania mogłoby Biuro Prasowe Archidiecezji Częstochowskiej, które należałoby od podstaw utworzyć. Szefem Biura Prasowego z urzędu mógłby być kierownik referatu Środków Społecznego Przekazu Kurii Metropolitalnej. Jego rolą byłoby m.in. harmonizowanie współpracy pomiędzy mediami podległymi bezpośrednio pod zarząd arcybiskupa metropolity częstochowskiego. Powinien mieć on odpowiednie kwalifikacje potwierdzone tytułem zawodowym dziennikarza, znającego się na funkcjonowaniu współczesnych mediów (zwłaszcza nowych mediów) oraz komunikacji społecznej. Zadaniem szefa biura byłoby odpowiadanie za pracę całego zespołu oraz głównego odpowiedzialnego za nowe media archidiecezji.

Biuro Prasowe Archidiecezji Częstochowskiej powinno zatrudniać kilku pracowników, wśród których mogliby znaleźć się: dziennikarze (odpowiadający za realizację, montaż i publikację materiałów), fotograf, operator kamery, osoba odpowiadająca za *public relations*⁸⁰ oraz reklamę, grafik komputerowy, informatyk lub informatyk medialny. Oczywiście członkiem biura prasowego powinien być rzecznik archidiecezji, który – tak samo jak obecnie – byłby osobą odpowiedzialną za kontakt z mediami, reagowanie w sytuacji kryzysowej, a także, zgodnie z funkcjami rzeczników prasowych, pełniłby rolę osoby pomagającej w komunikacji wewnątrz Kościoła częstochowskiego: zarówno w przestrzeni Kurii, jak i w relacjach między biskupem, a kapłanami czy wiernymi. Powinien być to specjalista od komunikacji o jak najszerszym polu działania, jednak nie powinien on łączyć tej roli z funkcją szefa biura, dziennikarza albo specjalisty od *public relations* czy reklamy.

Biuro prasowe powinno odpowiadać za moderowanie strony internetowej, obsługę mediów społecznościowych oraz tworzenie materiałów ewangelizacyjnych archidiecezji częstochowskiej. Pracujący w biurze redaktorzy powinni również towarzyszyć

⁸⁰ Por. D. Krawczyk, *Zarządzanie działaniami media relations w ramach realizacji polityki informacyjnej organizacji*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2019, t. 25, s. 142n.

arcybiskupowi metropolie częstochowskiemu w jego publicznej działalności i udostępniać jego wypowiedzi w przestrzeni nowych mediów. Publikacje te stanowiłyby źródło np. dla mediów archidiecezjalnych („Niedziela”, Radio Fiat). Należałoby wtedy wprowadzić większą współpracę mediów archidiecezjalnych na wzór środków społecznego przekazu klasztoru jasnogórskiego i określić, co jest bezpośrednio zadaniem biura, a co mediów należących do archidiecezji. Takie rozwiązanie zapewniałoby lepszy podział obowiązków, koordynację pracy redakcji oraz większą jedność między nimi.

Chociaż przestrzeń internetowa archidiecezji jest już w jakiś sposób wyodrębniona, to obecnie zajmują się nią osoby oddelegowane do wielu zadań, nieposiadające wykształcenia medialnego. Ich działania w tym zakresie prowadzone są niejako przy okazji pełnienia innych zadań, przez to często są one nieefektywne. Utworzenie biura prasowego archidiecezji mogłoby rozwiązać ten problem.

Portal archichest.pl nie powinien być, jak to się dzieje obecnie, jedynie internetową tablicą ogłoszeń i relacji z wydarzeń archidiecezjalnych, ale przestrzenią ewangelizacji medialnej prowadzonej w sposób przemyślany i programowy. Tym samym winien zawierać m.in. własne materiały biskupów (np. rekolekcje prowadzone przez nich w formie *online*), teksty specjalistów z danej dziedziny teologii, materiały formacyjne dotyczące życia chrześcijańskiego, liturgii czy moralności oraz świadectwa. Dzięki temu portal archichest.pl stałby się przestrzenią, dzięki której można byłoby naprawdę pogłębić swoją wiarę i więź z Bogiem.

Biuro Prasowe Archidiecezji Częstochowskiej mogłoby tworzyć profesjonalne grafiki z cytataми pasterzy Kościoła częstochowskiego (np. z apelów jasnogórskich czy homilii), opatrzone herbami danego biskupa lub archidiecezji. Powinny zawierać autorskie zdjęcia wykonane przez pracowników biura, a tekst na nich zamieszczony powinien być czytelny i atrakcyjnie przedstawiony odbiorcy. Grafiki te powinny pojawiać się regularnie na stronie archidiecezji na Facebooku, co ożywiłoby *fanpage* i spowodowałoby, że przesłania biskupów częstochowskich byłyby bardziej znane.

Należy również zaproponować wprowadzenie zmian w administrowaniu profilu archidiecezji na Instagramie. Obecnie jest ono w zasadzie nieaktywne. Nie da się ukryć, że ta platforma nowo medialna jest ważną formą dotarcia zwłaszcza do ludzi młodych. Aby jednak profil na Instagramie właściwie funkcjonował, konieczne jest, aby osoba nim zarządzająca często: udostępniała na nim dedykowane dla niego materiały, m. in. dobrej jakości zdjęcia, opatrzone należyтым opisem i hasztagami; dbała o regularność postów; wchodziła w interakcje z użytkownikami, zachęcając przez to do odwiedzania tego konta.

Dzięki temu profilowi archidiecezja – a w tym osoba samego arcybiskupa metropolity częstochowskiego – stałyby się bliższe użytkownikom Instagrama.

Zauważyć należy, że także konto archidiecezji częstochowskiej na Twitterze nie jest prowadzone regularnie, a wpisy, jeśli już się pojawiają, to najczęściej hurtowo i stanowią retweety za innymi kontami. Taka forma administracji konta może zniechęcać innych użytkowników serwisu do jego stałego obserwowania, gdyż pokazuje, że ten Kościół lokalny sam z siebie nie ma nic światu do powiedzenia, co nie jest przecież prawdą. Tego rodzaju problemy mogłoby rozwiązać istnienie wspomnianego już biura prasowego. Mogłoby ono bowiem dla urozmaicenia treści publikować na Twitterze wypowiedzi arcybiskupa metropolity w czasie rzeczywistym (np. fragmenty kazania czy przesłania wygłoszonego przed błogosławieństwem na Apelu Jasnogórskim). Taka jest poniekąd właśnie idea istnienia Twittera i tak wykorzystują go obecnie wszystkie organizacje życia politycznego i społecznego, a nawet kościelne media watykańskie i inni pasterze Kościoła w Polsce.

Istotnym z punktu widzenia ewangelizacji medialnej mogłoby być również utworzenie kanału archidiecezji częstochowskiej na YouTube (taki kanał posiada np. archidiecezja łódzka⁸¹). Jego rolę pełni obecnie w pewien sposób kanał Studio TV Niedziela. Powinien on jednak być nastawiony przede wszystkim na służbę Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, a nie archidiecezji jako takiej. Wiadomym jest, że „Niedziela” to czasopismo podległe archidiecezji częstochowskiej, a zatem treści Kościoła częstochowskiego są dla niej w pewnym sensie priorytetowe. Nie można jednak bać się zmian i podjęcia próby lepszego rozłożenia sił. Kanał w serwisie YouTube o nazwie „Archidiecezja Częstochowska” mógłby zawierać np. codzienne krótkie komentarze do Słowa Bożego częstochowskich biskupów, transmisje homilii, materiały *stricto* archidiecezjalne, które byłyby tworzone z myślą o wiernych Kościoła częstochowskiego czy serie tematyczne prowadzone przez kapłanów archidiecezji, osoby konsekrowane lub wiernych świeckich.

Jedną z funkcji biura prasowego oraz odpowiedzialnego za referat ds. Środków Społecznego Przekazu Kurii Metropolitalnej, mogłoby być koordynowanie stron instytucji, wspólnot i parafii archidiecezji oraz ich profilami w *social mediach*. Działając w imieniu arcybiskupa metropolity, podpowiadałoby, jak poprawnie zbudować stronę i co powinna ona zawierać. Mogłoby ono także pośredniczyć między podmiotem a firmą

⁸¹ Por. <https://www.youtube.com/@archidiecezjalodzka>, (dostęp: 23.02.2022 r.).

w zakresie zakupu domeny i miejsca na serwerze. Można byłoby również utworzyć archidiecezjalną przestrzeń serwerową, dzięki której, zwłaszcza mniejsze parafie, mogłyby założyć własne witryny za niższą cenę niż rynkowa. Zadaniem biura byłoby także koordynowanie nazewnictwa domen stron parafii.

Biuro Prasowe mogłoby również prowadzić regularną i profesjonalną edukację medialną wśród kapłanów i wiernych Kościoła częstochowskiego poprzez np. organizowanie dedykowanych kursów medialnych. Kursy takie mogłyby dotyczyć: zasad zachowania się przed kamerą; prowadzenia strony internetowej; kanału w serwisie YouTube czy profili w mediach społecznościowych; fotografii; operowania kamerą; montażu; obróbki zdjęć; tworzenia grafik; pisanie tekstów na strony internetowe czy do gazetek parafialnych. Takie kursy mogłyby być prowadzone także dla kleryków, osób życia konsekrowanego i wspólnot. Miałoby to na celu profesjonalizację ich działalności w nowych mediach w zgodzie z nauczaniem Kościoła.

Widoczna jest również potrzeba powstania w archidiecezji częstochowskiej ośrodka popularyzacji ewangelizacji medialnej. Jego zadaniem byłoby krzewienie zapалу ewangelizacyjnego oraz przygotowywanie osób zainteresowanych do profesjonalnego wykorzystywania środków społecznego przekazu w ewangelizacji. Ośrodek mógłby pomagać, zwłaszcza ludziom młodym, w odkrywaniu talentów z zakresu dziennikarstwa i komunikacji społecznej i zachęcać ich do ewentualnego rozpoczęcia pracy w mediach archidiecezjalnych, czy w samym biurze prasowym archidiecezji częstochowskiej. Mógłby on współpracować od strony merytorycznej z najlepszymi ośrodkami medialnymi w Polsce oraz prowadzić oficjalne kursy dla fotografów i operatorów kamer, którzy zajmują się obsługą medialną wydarzeń kościelnych.

Kolejnym postulatem jest stworzenie profili na Facebooku, Twitterze i Instagramie dla arcybiskupa metropolity częstochowskiego. Konto na Facebooku nie musiałoby mieć formy konta osobistego, ale raczej *fanpage'a*, którym nie musiałby zarządzać sam arcybiskup metropolita, ale np. wyznaczona przez niego osoba. Przykładem takiego konta są profile Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski abp. Stanisława Gądeckiego, bp. Marka Solarczyka czy *fanpage* biskupa pomocniczego archidiecezji częstochowskiej Andrzeja Przybylskiego⁸². Swoją oficjalną stronę na Facebooku posiada od niedawna

⁸² Konto ma obecnie 489 polubień i 581 osób obserwujących. Strona została założona 22 lutego 2022 r., <https://www.facebook.com/Bp-Andrzej-Przybylski-106055728678391/>, (dostęp: 22.02.2022 r.). Wcześniej obecny był na Facebooku poprzez swoje konto osobiste, a jako kapłan prowadził bloga <http://ksiadzblog.pl/> (obecnie strona nieaktywna), z którego wpisy zostały wydane w 2009 r. w postaci

również Rzecznik Konferencji Episkopatu Polski. *Fanpage* arcybiskupa metropolity nie musiałby być związany z konkretną osobą, ale z pełnioną przez nią funkcją, podobnie jak to ma miejsce w przypadku konta @pontifex na Twitterze⁸³: zostało ono założone za pontyfikatu papieża Benedykta XVI, a obecnie jest oficjalnym Twitterem papieża Franciszka. Obecność na Twitterze polskich hierarchów również nie jest czymś nowym, ponieważ od wielu lat takie konto posiada bp Ignacy Dec (@BpIgnacyDec), którego codzienne tweety opublikowane zostały w formie książkowej („Siejba Słowa na peryferiach z Ewangelią na Twitterze”⁸⁴). Na Twitterze obecni są również wspomniani wcześniej abp Stanisław Gądecki (@Abp_Gadecki) czy bp Marek Solarczyk (@bpmsolarczyk). W ten sposób media społecznościowe są szeroko wykorzystywane przez większość osób życia publicznego, zwłaszcza przez polityków, dziennikarzy, osoby angażujące się w różne akcje społeczne czy charytatywne, a także przez celebrytów⁸⁵. Hierarchowie kościelni, z racji ich misji pasterskiej i powołania do głoszenia Ewangelii, również powinni chętnie korzystać z tego rodzaju form działalności, a nawet wyznaczyć do tego ludzi, którzy w ich imieniu takie konta będą prowadzić⁸⁶.

II Synod Częstochowski zalecił organizowanie na terenie archidiecezji częstochowskiej dnia poświęconego środkom społecznego przekazu. Obecnie przepis ten nie jest szeroko realizowany. Mógłby to być dzień otwarty mediów Kościoła częstochowskiego, aby przybywający do nich goście mogli doświadczyć tego, w jaki sposób realizowana jest ewangelizacja medialna w archidiecezji częstochowskiej. Gdyby organizowane były w archidiecezji wspomniane powyżej kursy medialne, taki dzień

książki „ksiadzblog.pl”. Obecnie wpisy z Facebooka zatytułowane „Z pamiętnika biskupa Andrzeja” również doczekały się publikacji książkowej „Zatrzymaj się na chwilę. Z notatnika biskupa Andrzeja”.

⁸³ Konto jest dostępne w wielu wersjach językowych, m.in. w języku polskim @pontifex_pl, por. D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, „Episteme” 19/2013, t. II, s. 101.

⁸⁴ Ukazało się w sumie pięć takich pozycji z lat 2017-2021; por. xdm, „Siejba Słowa na peryferiach z Ewangelią na Twitterze” – nowa książka bp. Deca, <https://www.ekai.pl/siejba-slowa-na-peryferiach-z-ewangelia-na-twitterze-nowa-ksiazka-bp-deca/>, (dostęp: 22.02.2022 r.)

⁸⁵ Por. A. Diec, *Media społecznościowe jako nowoczesna forma komunikacji firmy z otoczeniem. Zastosowanie Facebooka w Centrum Rozrywki: studium przypadku*, [w:] *Psychologia w biznesie: nowe perspektywy*, Z. Ratajczak (red.), 2015, s. 74n.

⁸⁶ W obecnym świecie nowych mediów liczą się przede wszystkim szybkość i sprawność działania, a do tego potrzeba osób odpowiednio przygotowanych i dyspozycyjnych, por. D. Meerman, *Marketing i PR w czasie rzeczywistym, Jak błyskawicznie dotrzeć do rynku i nawiązać kontakt z klientem*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, s. 27; A. Chwiałkowska, *Zarządzanie kryzysem przy użyciu mediów społecznościowych*, „Marketing Instytucji Naukowych i Badawczych” nr 3(4) (2012), s. 266; A. Szydłowska, *Charakterystyka mediów społecznościowych jako narzędzia komunikacji firmy z klientem*, „Zeszyty Naukowe Firma i Rynek” 2013/2 (45), s. 37-46; K. Serafin, *Skuteczna komunikacja w podmiotach administracji publicznej*, „Studia Ekonomiczne”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2013 nr 141, s. 136n; M. Szczepańczyk, *Innowacyjne sposoby wykorzystania mediów społecznościowych w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej organizacji*, „Studia Ekonomiczne” 183 (2014), s. 192-194.

mógłby być okazją do zaproszenia przybyłych gości na taki kurs. Na dzień środków społecznego przekazu odpowiednie wydziały Kurii Metropolitalnej mogłyby również przygotować odpowiednie materiały duszpasterskie, np. propozycje kazań czy katechez okolicznościowych.

Przyszłościowym postulatem mogłoby być również utworzenie archidiecezjalnej aplikacji mobilnej. Mogłaby być ona połączona z bazą danych, dając użytkownikom dostęp do: najważniejszych informacji z życia archidiecezji, wiadomości na temat biskupów, kapłanów, parafii, sanktuariów (np. z możliwością nawigowania do danego obiektu) czy innych ważnych z punktu widzenia wiernego treści. Wymagałoby to stworzenia odpowiedniej infrastruktury i baz danych (odpowiednio zabezpieczonych), które tworzyłyby swego rodzaju elektroniczny system zarządzania archidiecezją. Mógłby on być wykorzystywany przez arcybiskupa i jego współpracowników, np. w momencie dokonywania zmian personalnych księży. Wymagałoby to także utworzenia odpowiedniego graficznego interfejsu, który w panelu administratorów mógłby zawierać np. mapę archidiecezji z parafiami i dekanatami, do których przydzieleni byłiby konkretni kapłani. Gdyby został stworzony wspomniany system zarządzania archidiecezją z bogatą bazą danych i został on organicznie połączony z portalem i aplikacją, mógłby być wykorzystywany w wielu projektach ewangelizacyjnych, a jego możliwości można byłoby jeszcze bardziej rozwinąć, niż zostało to przedstawione.

Opisany powyżej system, choć wydaje się być czymś bardzo zaawansowanym, w praktyce jest jednak rzeczywiście dostępnym. Nie da się ukryć, że istnieją jednak inne, bardziej palące potrzeby i problemy, którym należy sprostać. Jest to wprowadzenie odpowiedniej katechezy dla kapłanów z zakresu teologii środków społecznego przekazu, a także szkoleń medialnych. Powinno to mieć miejsce w ramach istniejącej już formacji seminaryjnej, a potem wikariuszowskiej, proboszczowskiej, czy w ramach tzw. „rejonówek” (spotkań księży w rejonach duszpasterskich). Nowe systemy, aplikacje, programy nie będą miały bowiem racji bytu, jeśli kapłani nie staną się otwarci na media i nie nauczą się właściwie z nich korzystać. Kapłan wykształcony i dojrzały w dziedzinie środków społecznego przekazu powinien dostrzegać ich wartość, wykazywać zrozumienie ich wagi we współczesnej działalności ewangelizacyjnej Kościoła, umieć posługiwać się nimi przynajmniej na podstawowym poziomie, bez zbędnego mediatyzowania swojej posługi duszpasterskiej i próby wyróżnienia swojej osoby.

W ramach formacji kapłanów z teologii mediów cennym byłoby podjęcie m.in. następujących tematów: przybliżenie najważniejszych dokumentów Kościoła

na temat środków społecznego przekazu i ich najistotniejsze treści, jak np. teologiczne uzasadnienie konieczności wykorzystywania mediów we współczesnej ewangelizacji; umiejętność zachowania się przed kamerą (jak się wypowiadać, co robić, czego unikać, wiedza na temat tego, jak przygotowywane są serwisy informacyjne); skuteczne i profesjonalne prowadzenie strony parafialnej czy *fanpage'a* na Facebooku; jakie treści udostępniać w mediach społecznościowych, a jakich unikać; bezpieczeństwo w sieci; podstawowe informacje na temat grafiki komputerowej, montażu dźwięków i filmów; zasady działania serwisu YouTube, w tym jak założyć i prowadzić kanał; prawa autorskie; ewentualne inne tematy, które chcieliby zgłębić sami kapłani. Cenną podstawą takich spotkań wśród wielu dokumentów Kościoła na temat ewangelizacji w środkach społecznego przekazu byłby na pewno wydany w marcu 2023 r. „Dekret ogólny KEP ws. występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach”.

Kuria Metropolitalna, w ramach istniejących już struktur medialnych, powinna kierować szczególne zachęty do proboszczów i parafii oraz przedstawicieli wspólnot, aby wykorzystywali wszystkie możliwe środki techniczne, zwłaszcza nowe media, a szczególnie media społecznościowe, do głoszenia Ewangelii. Przykładem takiej działalności mogłoby być powstanie tematycznych serii filmowych ewangelizacyjno-katechetycznych, przygotowywanych przez kapłanów, osoby życia konsekrowanego oraz świeckich archidiecezji we współpracy ze studiem „Niedziela TV”. Dodatkowym atutem takiego rozwiązania jest zasięg kanału studia tego ogólnopolskiego tygodnika: jest on bowiem prowadzony już od wielu lat i posiada wielu subskrybentów, przez co miałby możliwość oddziaływania na odbiorców z całej Polski, a nawet świata.

Archidiecezja częstochowska, jak to zostało wykazane na wielu różnych przykładach, jest mocno obecna w środkach społecznego przekazu i wykorzystuje je w ewangelizacji. Wiele dróg zostało już wypracowanych i są one cały czas rozwijane, część wymaga pewnej zmiany. Wciąż jednak istnieją takie przestrzenie, które można byłoby lepiej zagospodarować i takie inicjatywy, które można byłoby podjąć. Choć powyższy rozdział nie opisuje wszystkich możliwości, to może stanowić on źródło inspiracji dla odpowiedzialnych za prowadzenie dzieła ewangelizacji w środkach społecznego przekazu archidiecezji częstochowskiej.

Zakończenie

We współczesnym świecie środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę. W ślad za rozwojem nowoczesnych technik komunikacyjnych, który miał miejsce zwłaszcza w XX i XXI w., szła teologiczna refleksja Kościoła. Starał się on od początku badać pojawiające się technologie, ukazując, jakie niosą ze sobą wyzwania: szanse i zagrożenia. Obraz mediów w nauczaniu Kościoła ewoluuje na przestrzeni ponad 150 lat refleksji teologicznomedialnej: od początkowego dystansu, przez coraz większą otwartość, aż po ukazywanie ich jako niezbędnych narzędzi nowej ewangelizacji na miarę XXI w.

Wspólnota Kościoła nie tylko opisuje naturę środków społecznego przekazu narzędziami teologicznomedialnymi, ale przede wszystkim tworzy własne media, które są ważną przestrzenią przepowiadania Ewangelii. Na gruncie Kościoła w Polsce wyróżnia się w tym zakresie archidiecezja częstochowska, albowiem posiada wiele mediów różnorodnych zarówno pod kątem ich rodzaju, jak i zasięgu oddziaływania.

Rozprawa podejmowała zagadnienie wykorzystywania środków społecznego przekazu w ewangelizacji. Problem ten został podjęty na podstawie analizy mediów katolickich, działających na terenie archidiecezji częstochowskiej w latach 2001-2021 i przedstawiony w czterech rozdziałach.

Pierwszy rozdział opisywał nauczanie Kościoła na temat środków społecznego przekazu. Dokonane to zostało na trzech płaszczyznach: Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce oraz Kościoła częstochowskiego. Uwzględniono m.in. wypowiedzi II Soboru Watykańskiego, encykliki, dokumenty dykasterii watykańskich, adhortacje, orędzia i przemówienia papieskie, dokumenty synodów czy wypowiedzi poszczególnych biskupów.

Drugi rozdział przybliżył nauczanie Kościoła na temat ewangelizacji. Najpierw wyjaśniona została właściwa temu zagadnieniu terminologia. Następnie ukazano, w jaki sposób ewangelizacja wpisuje się w naturę i życie Kościoła. Ważną kwestią było wyjaśnienie pojęcia tzw. „nowej ewangelizacji”, które często jest używane we współczesnej teologii. Rozdział przedstawia także związek środków społecznego przekazu z ewangelizacją.

Trzeci rozdział opisowo-historyczny miał za zadanie ukazać różnorodność środków społecznego przekazu, które posiadają swoje redakcje/siedziby na terenie archidiecezji częstochowskiej. Przedstawiono historię ich powstania i działalności, umiejscowiono je

w lokalnym kościelnym systemie medialnym, a także wyjaśniono specyfikę ich aktywności. W rozdziale tym nie ograniczono się do przedstawienia jedynie ostatnich lat działalności katolickich mediów Kościoła częstochowskiego, co pomogło w lepszym zrozumieniu ich stanu faktycznego w okresie objętym badaniem.

W czwartym rozdziale pracy przedstawione zostały najpierw różne kierunki, w których zmierzała działalność ewangelizacyjno-medialna Kościoła częstochowskiego. Kolejnym celem było ukazać, czy te kierunki mają swoje odzwierciedlenie w nauczaniu Kościoła na płaszczyźnie powszechnej, Kościoła w Polsce oraz archidiecezji częstochowskiej. Rozdział zwięźliwie praktyczne wskazania dla Kościoła częstochowskiego, oparte o przeprowadzoną analizę oraz nauczanie Kościoła z zakresu teologii mediów, które mają na celu wyznaczyć drogę rozwoju katolickiego systemu medialnego archidiecezji częstochowskiej w zakresie ewangelizacji.

Z badań przeprowadzanych nad system medialnym katolickich środków społecznego przekazu archidiecezji częstochowskiej w latach 2001-2021 wynika wiele wniosków. Jednym z nich jest przede wszystkim bogactwo i różnorodność tych środków.

Kościół częstochowski tworzy różnego rodzaju gazety i czasopisma, które skierowane są nie tylko do wiernych archidiecezji, ale swoją misję ewangelizacyjną pełnią również wobec odbiorców w Polsce i na świecie. Mają one różną częstotliwość wydawania: cotygodniową, miesięczną, dwumiesięczną, kwartalną lub roczną. Tworzone są przez różnorodne podmioty: archidiecezję, parafie oraz wspólnoty zakonne. Wśród nich wyróżnia się Tygodnik Katolicki „Niedziela”, jeden z najstarszych tygodników katolickich w Polsce, który od kilkudziesięciu lat dociera do wielu odbiorców w kraju i poza jego granicami, również drogą internetową oraz przez studia „Niedziela FM” i „Niedziela TV”.

Na terenie archidiecezji częstochowskiej swoje siedziby mają cztery wydawnictwa katolickie: archidiecezjalne „Regina Poloniae” oraz wydawnictwa zakonne: Edycja Świętego Pawła, Paulinianum oraz Pomoc, które – podobnie jak w przypadku czasopism – działają w zgodzie z charyzmatem wspólnoty zakonnej, która za nie odpowiada. Nie ograniczają się one jedynie do wydawania samych książek, ale poszerzają swoją propozycję wydawniczą o różne produkty multi- i nowomediacyjne, w tym aplikacje mobilne, a także posługują się profilami w „nowych nowych mediach”, aby docierać ze swoją ofertą do nowych odbiorców.

W archidiecezji częstochowskiej znajduje się także siedziba dwóch katolickich rozgłośni radiowych: Radia Fiat i Radia Jasna Góra, które – pomimo tego, że działają

na praktycznie tym samym terenie – nie konkurują, ale współpracują ze sobą, szukając własnego targetu i metod ewangelizacyjnych. W związku z procesem konwergencji mediów tradycyjnych nie ograniczają się jedynie do obecności w eterze, ale wykorzystują różnego rodzaju nowe media, aby docierać do słuchaczy.

Kościół częstochowski posiada bardzo wiele form obecności medialnej w przestrzeni internetowej. Są to zarówno strony i portale internetowe: archidiecezji, instytucji archidiecezjalnych, parafii, wspólnot i stowarzyszeń, dzieł ewangelizacyjnych oraz witryny internetowe mediów tradycyjnych. Są one narzędziami, które każdy z podmiotów za nie odpowiedzialnych, wykorzystuje w charakterystyczny dla siebie sposób. Podobnie jest w przypadku „nowych nowych mediów”, zwłaszcza Facebooka, Instagrama, Twittera, YouTube’a czy TikToka. Na tych serwisach znajduje się wiele profili instytucji archidiecezjalnych, wspólnot, dzieł ewangelizacyjnych oraz kont administrowanych przez redakcje mediów tradycyjnych.

W archidiecezji częstochowskiej funkcjonują również inne instytucje związane ze środkami społecznego przekazu, które nie dają się zaklasyfikować do powyższych grup, a które są ważne dla realizowania misji ewangelizacyjnej w częstochowskim systemie medialnym. Są to m.in. rzecznicy prasowi (archidiecezji i Jasnej Góry), Biuro Prasowe @JasnaGóraNews czy Fundacja „Instytut Mediów”.

Jak pokazały badania, wiele z kierunków zaangażowania mediów archidiecezji częstochowskiej realizuje zadania, jakie środkom społecznego przekazu stawiają dokumenty Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce i Kościoła częstochowskiego. Wiele ich treści ma charakter wprost kerygmaticzno-katechetyczny. Przybliżają one odbiorcom treść Pisma Świętego, życie liturgiczne Kościoła oraz zachęcają do podejmowania dzieł miłosierdzia. Środki społecznego przekazu archidiecezji częstochowskiej podejmują także tematykę rodzinną, pro-life, otaczają troską młodzież i dzieci, kobiety, a także promują szacunek wobec osób starszych.

Media Kościoła częstochowskiego stanowią szczególne wsparcie i źródło nadziei dla osób chorych i samotnych, które dzięki nim mają możliwość uczestniczenia w życiu wspólnoty Kościoła. Stanowią również dobre źródło pogłębienia wiary i wiedzy religijnej dzięki różnorodności podejmowanych przez nie tematów, ważnych dla osób wierzących. Są także formą wyjścia częstochowskiej wspólnoty Kościoła do osób poszukujących Boga, uzdrowienia wewnętrznego czy dobrej kultury chrześcijańskiej.

Wiele z działań podejmowanych przez media Kościoła częstochowskiego zasługuje na pochwałę. Odpowiadają one bowiem obecnym standardom medialnym, są atrakcyjne

dla współczesnego odbiorcy, a także realizują wskazania Kościoła jakie daje on środkom społecznego przekazu. Konieczne jest jednak ciągle weryfikowanie kierunków, w których konkretne redakcje podążają. Oprócz współczesnego nauczania Kościoła na temat mediów, drogowskazami dla nich powinny być także wskazania dane im przez ich założycieli. W niektórych wypadkach wydaje się być koniecznym zastanowienie nad dalszym funkcjonowaniem przyjętych przed laty kierunków. Należy zweryfikować czy wyznaczony kiedyś cel jest rzeczywiście osiągany oraz czy podjęte działanie jest obecnie rzeczywiście efektywne. Środki społecznego przekazu Kościoła częstochowskiego potrzebują na pewno lepszej koordynacji i – na ile jest to możliwe – współpracy w działaniu dla nadrzędnego dla nich wszystkich celu, jakim powinno być dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców z przesłaniem Ewangelii.

Pojęcie „archidiecezja częstochowska” stosowane było w niniejszym opracowaniu zamiennie z określeniem „Kościół częstochowski”. Miało to na celu podkreślenie, że archidiecezja częstochowska to wszyscy kapłani, wierni i instytucje działające na jej terenie. Stąd też, choć pewne redakcje należące do zakonnych podmiotów kościelnych, nie podlegają bezpośrednio władzy arcybiskupa metropolity częstochowskiego, to jednak poprzez swoją bezpośrednią obecność na terenie archidiecezji, ten lokalny Kościół również tworzą. Różnorodność analizowanych mediów, ich niejednolity zasięg, charakter, treść i przyjęte przez nie metody ewangelizacyjne pozwalają im na dotarcie z przesłaniem Ewangelii do szerokiego grona odbiorców, zróżnicowanego pod kątem wieku, stanu, zainteresowań czy sposobu korzystania z tych środków.

Rekapitułując, należy stwierdzić, że archidiecezja częstochowska posiada bardzo wielki potencjał ewangelizacyjno-medialny. Od początku istnienia częstochowskiego Kościoła lokalnego, w tym w latach 2001-2021, jej biskupi, kapłani i wierni angażowali się w szeroki sposób w głoszenie Ewangelii przy pomocy środków społecznego przekazu, realizując tym samym nauczanie Kościoła na temat ewangelizacji poprzez media. W związku ze zbliżającą się setną rocznicą powołania do istnienia Kościoła częstochowskiego, która przypada na 2025 r., należy życzyć spadkobiercom wielkiej tradycji medialnej i ewangelizacyjnej tej wspólnoty kościelnej dalszego rozwoju istniejących już dzieł medialnych oraz skutecznego odnajdywania nowych sposobów przekazywania przyszłym pokoleniom – także poprzez media – przesłania Ewangelii o zbawieniu, dokonany przez Jezusa Chrystusa.

Bibliografia

I. Źródła

1. Dokumenty Soborów Powszechnych i Synodów

- I Sobór w Lyonie. 1245. (1973). *Ad apostolice dignitatis*. [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 278). Bologna: Istituto per le Scienze Religiose.
- Sobór w Vienne. 1311-1312. (1973). *Ad providam Christi*. [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 343). Bologna: Istituto per le Scienze Religiose.
- V Sobór Laterański. 1512-1517. (1973). *In apostolicum culminis*. [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 608). Bologna: Istituto per le Scienze Religiose.
- Acta Synodalia Sacrosancti Oecumenici Vaticani II* (1971), vol. 1 Periodus prima Pars III Congregationis generales XIX-XXX, Citta del Vaticano.
- II Sobór Watykański. (1963). *Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli „Inter mirifica”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1964). *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1964). *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuasitatem”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym „Dei Verbum”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*. Watykan.
- II Sobór Watykański. (1965). *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*. Watykan.
- Pontificio Consiglio per la Promozione della Nuova Evangelizzazione, Enchiridion della nuova evangelizzazione. Testi del Magistero pontificio e conciliare 1939-2012*,

- (2012). Vaticano.
- Schemat przygotowawczy do Synodu Biskupów 1974. (1974). „Życie i Myśl” (24). s. 2-10.
- Synod Biskupów, XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne. (2011). *Nowa Ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Lineamenta*. [w:] https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20110202_lineamenta-xiii-assembly_pl.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).

2. Dokumenty Stolicy Apostolskiej

- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Roma.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. Tekst polski [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*. Poznań 1984.
- Indeks Ksiąg Zakazanych, 7 VI 1929*. (1929).
- Kardynał Wikariusz Rzymu. (1909). *Dekret Una delle principali, 15 VIII 1909*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 23.
- Kardynał Wikariusz Rzymu. (1918). *Dekret Essendoci noto, 25 V 1918*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 31.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. (1992). Pallotinum. 2020.
- Katechizm dla młodzieży „Youcat”*. (2011). Edycja św. Pawła. Częstochowa.
- Kongregacja Rytów. (1936). *List Kongregacji rytów, 21 XII 1936*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 43.
- Kongregacja Rytów. (1957). *Dekret Kongregacji Rytów, 24 X 1957*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 130.
- Kongregacja ds. Biskupów, Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów. (1997). *De synodis dioecesanis agendis instructio*. AAS 89. s. 706-727.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. (2016). *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. OsRomPol, 8 grudnia 2016 r.
- Kongregacja Nauki Wiary. *Dekret o trosce pasterzy Kościoła w sprawie księzek „Ecclesiae pastorum”*, 19.03.1975, AAS 67 (1975), s. 281–284.

- Kongregacja Nauki Wiary. (2000). *Deklaracja "Dominus Iesus", o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła*. Watykan.
- Kongregacja Nauki Wiary. (2012). *Nota zawierająca wskazania duszpasterskie na Rok Wiary*,
https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120106_nota-anno-fede_pl.html, (dostęp: 07.07.2022 r.).
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (1971). *Communio et progressio*. Watykan.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (1989). *Pornografia i przemoc środkach przekazu: Odpowiedź duszpasterska*. Watykan, [w:] <http://www.kuria-dodatek.szczecin.opoka.org.pl/czytelni/pornog.htm>, (dostęp: 07.07.2022 r.).
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (1992). *Instrukcja duszpasterska Aetatis novae*. Watykan.
- Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu. (1995). 100 lat kina. Watykan.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (1997). *Etyka w reklamie*. Watykan.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (2000). *Etyka w środkach przekazu*. Watykan.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (2002). *Etyka w Internecie*. Watykan.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu. (2002). *Kościół a Internet*. Watykan.
- Penitencjaria Apostolska. (1958). *Odpowiedź Penitencjarii Apostolskiej, 8 X 1958*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 135.
- Sekretariat Stanu Stolicy Świętej. (1929). List Sekretariatu Stanu, 7 X 1923. [w:] *Pio XI e l'Azione Cattolica* (s. 476). Roma. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 32.
- Sekretariat Stanu Stolicy Świętej, *Acta Officiorum*, AAS 46 (1954), s. 783-784.
- Sekretariat Stanu Stolicy Świętej. (1960). List Sekretariatu Stanu, 22 VII 1960. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 142.
- Święta Penitencjaria. (1939). *Dekret Świętej Penitencjarii, 15 VI 1939*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 47.

- Święte Oficjum. (1927). *Odpowiedź Świętego Oficjum, 26 I 1927*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 33.
- Stolica Apostolska. (1948). *Uwagi historyczne i profil Papieskiej Rady ds. Komunikacji Społecznej* [w:] https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_pro_14101999_it.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów (część II). (2012). OsRomPol 2012 nr 12. s. 23.

3. Dokumenty, orędzia, listy i przemówienia papieskie

- Leon X, Bulla *Supernae dispositionis*. (1514). [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 614). Bologna: Istituto per le Scienze Religiose.
- Bulla *Postquam ad universalis*. [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 609). Bologna: Istituto per le Scienze Religiose. 1973.
- Grzegorz XVI. (1832). *Encyklika Mirarai vos*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 7-8.
- Pius IX. (1852). *List Exemplar perlibenter, 20 X 1852*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 9-10.
- Pius IX. (1861). *Statut L'Osservatore Romano, 26 VI 1861*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 10.
- Pius IX. (brak daty). *Breve Gravissimum supremi*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 10-11.
- Pius IX. (1870). *Monit soborowy, 14 I 1870*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 11-12.
- Leon XIII. (1878). *Encyklika Inscrutabili Dei Consilio, 21 IV 1878*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 13.
- Leon XIII. (1882). *Encyklika Esti nobis, 15 II 1882*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 14.
- Leon XIII. (1882). *Encyklika Cum multa, 8 XII 1882*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 15.

- Leon XIII. (1885). *Encyklika Immortale Dei, 1 XI 1885*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 16.
- Leon XIII. (1890). *Encyklika Dall'alto, 15 X 1890*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 16-17.
- Leon XIII. (1895). *List Egregium sane, 15 XII 1895*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 18.
- Leon XIII. (1897). *Konstytucja Officiorum ac munerum, 25 I 1897*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 19-20.
- Pius X. (1906). *Encyklika Pieni l'animo, 28 VII 1906*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 22.
- Pius X. (1907). *Encyklika Pascendi, 8 IX 1907*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 23-24.
- Pius X. (1910). *List Paulopolin nuper, 18 XII 1910*. [AAS3(1911) 310 n], n. 5. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 25-26.
- Pius X. (1913). *Przemówienie La vostra presenza, IV 1913*. [AAS 5(1913) 149], n. 7. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 27.
- Benedykt XV. (1914). *Encyklika Ad beatissimi, 1 IX 1914*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 28.
- Benedykt XV. (1916). *List Accepimus vos, 1 VIII 1916*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 29.
- Benedykt XV. (1918). *List Decimus hic annus, 5 V 1918*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 30.
- Benedykt XV, Bulla *Divina disponente clementia*. (1920). [w:] J. A. Joseph Alberigo, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (s. 638). Bologna: Instituto per le Scienze Religiose. 1973
- Pius XI. (1923). *Encyklika Rerum omnium, 26 I 1923*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (oprac.), Częstochowa. s. 32-33.
- Pius XI. (1929). *Przemówienie 26 VI 1929*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 35.

- Pius XI. (1931). *Nuntium radiophonicum die XII februarii MDCCCXXXI*, AAS 23 (1931) nr 3. s. 65–70.
- Pius XI. (1933). *Przemówienie, 6 VI 1933*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 37-39.
- Pius XI. (1936). *Przemówienie, 10 XI 1936*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 43.
- Pius XI. (1936). *Encyklika Vigilanti cura o widowiskach kinematograficznych*. Warszawa 2002.
- Pius XII. (1940). *Przemówienie Quando, sotto il sole, 7 VIII 1940*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 47-48.
- Pius XII. (1945). *Przemówienie You have come, 27 VII 1945*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 48.
- Pius XII. (1946). *Przemówienie It affords Us, 27 IV 1946*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (oprac.), Częstochowa. s. 49-50.
- Pius XII. (1946). *Przemówienie You are very, 11 VII 1946*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (oprac.), Częstochowa. s. 50-51.
- Pius XII. (1949). *Orędzie Voici le jour, 17 IV 1949*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 52.
- Pius XII. (1950). *Przemówienie De grand coeur, 5 V 1950*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 57.
- Pius XII. (1957). *Orędzie Attendite populi, 27 X 1957*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 131.
- Pius XII. (1957). *Encyklika Miranda Prorsus. O kinematografii, Radiu i Telewizji*. Warszawa 2002.
- Pius XII. (1958). *Breve Clarius explendescit, 14 II 1958*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 132.
- Jan XXIII. (1959). *Przemówienie Ai voi giornalisti, 4 V 1959*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 136.
- Jan XXIII. (1959). *Encyklika Ad Petri cathedram, 29 VI 1959*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 137.

- Jan XXIII. (1959). *Przemówienie Questa udienza, 18 X 1959*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (oprac.), Częstochowa. s. 139-140.
- Jan XXIII. (1959). *Przemówienie Siamo leti, 18 XI 1959*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 141-142.
- Jan XXIII. (1961). *Przemówienie Or son trent'anni, 12 II 1961*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 143.
- Jan XXIII. (1961). *Encyklika Mater et magistra, 15 V 1961*. Watykan: AAS 53(1961) 401 n. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 144.
- Jan XXIII. (1962). *Przemówienie Les représentants, 28 V 1962*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 145.
- Jan XXIII. (1963). *Przemówienie Al semplice cenno, 22 II 1963*. [w:] Kościół o środkach komunikowania myśli. (1997). J. Góral, K. Klauza (red.). Częstochowa. s. 146.
- Paweł VI. (1964). *Encyklika Ecclesiam suam*. Watykan.
- Paweł VI. (1967). *Orędzie na 1. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu ważnymi elementami cywilizacji*. <https://www.paulus.org.pl/266,1-sdssp-pawel-vi-1967>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1968). *Orędzie na 2. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Prasa, kino, radio i telewizja w służbie postępu ludzkości*. <https://www.paulus.org.pl/265,2-sdssp-pawel-vi-1968>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1969). *Orędzie na 3. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu a rodzina*. <https://www.paulus.org.pl/264,3-sdssp-pawel-vi-1969>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1970). *Orędzie na 4. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki masowego przekazu i młodzież*. <https://www.paulus.org.pl/263,4-sdssp-pawel-vi-1970>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1972). *Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 1972*. Warszawa: Breviarum missionum.
- Paweł VI. (1973). *Orędzie na 7. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki masowego przekazu a umocnienie i propagowanie wartości duchowych*. <https://www.paulus.org.pl/260,7-sdssp-pawel-vi-1973>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

- Paweł VI. (1974). *Orędzie na 8. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu i ewangelizacja*. <https://www.paulus.org.pl/259,8-sdssp-pawel-vi-1974>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1975). *Adhortacja apostolska Evangelii nuntiandi o ewangelizacji w świecie współczesnym*. Watykan.
- Paweł VI. (1976). *Orędzie na 10. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu wobec podstawowych praw i obowiązków człowieka*. <https://www.paulus.org.pl/257,10-sdssp-pawel-vi-1976>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Paweł VI. (1978). *Orędzie na 12. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Odbiorcy środków społecznego przekazu, ich oczekiwania, prawa i obowiązki*. <https://www.paulus.org.pl/255,12-sdssp-pawel-vi-1978>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1979). *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1979). *Ewangelizacja Europy*. „Tygodnik Powszechny”, nr 28, Kraków 1979.
- Jan Paweł II. (1979). Homilia podczas Mszy świętej w sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile-Nowej Hucie, 9 VI 1979. [w:] Jan Paweł II, *Pielgrzymka do Ojczyzny* (s. 278). Warszawa.
- Jan Paweł II. (1979). *Orędzie na 13. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie ochrony i rozwoju dziecka w rodzinie i w społeczeństwie*, <https://www.paulus.org.pl/254,13-sdssp-jan-pawel-ii-1979>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1979). *Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja*. Poznań.
- Jan Paweł II. (1980). *Encyklika Dives in misericordia o Bożym Miłosierdziu*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1980). *Orędzie na 14. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Rodzina wobec środków społecznego przekazu*. <https://www.paulus.org.pl/253,14-sdssp-jan-pawel-ii-1980>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1981). *Orędzie na IV Światowy Dzień Pokoju*, 1 I 1981. <https://www.niedziela.pl/artukul/2274>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1981). *Orędzie na 15. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki społecznego przekazu w służbie odpowiedzialnej wolności człowieka*. <https://www.paulus.org.pl/252,15-sdssp-jan-pawel-ii-1981>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

- Jan Paweł II. (1982). *Orędzie na 16. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu a problemy ludzi starszych*. <https://www.paulus.org.pl/251,16-sdssp-jan-pawel-ii-1982>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1983). *Homilia podczas uroczystej Mszy świętej na hipodromie wrocławskim*, 21 VI 1983, Wrocław. [w:] Jan Paweł II, *Pokój Tobie, Polsko!* (s. 224). Warszawa.
- Jan Paweł II. (1983). *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do Rady Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej (CELAM). L'Osservatore Romano*(4), 29.
- Jan Paweł II. (1983). *Słowo do młodzieży przed Apelem Jasnogórskim*, 18 VI 1983, Częstochowa. [w:] Jan Paweł II, *Pokój Tobie, Polsko!* (s. 134). Warszawa.
- Jan Paweł II. (1984). *Orędzie na 18. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu pomostem pomiędzy wiarą i kulturą*. <https://www.paulus.org.pl/249,18-sdssp-jan-pawel-ii-1984>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1985). „Oby wspólne doświadczenie wydało owoce”. *Przemówienie pożegnalne na lotnisku w Bierst*, 21 V 1985. *L'Osservatore Romano* (nr nadzwyczajny II), 43.
- Jan Paweł II. (1985). Przemówienie w trakcie VI Sympozjum Biskupów Europejskich, *L'Osservatore Romano* 6 (1985) nr 10-12 s. 15n.
- Jan Paweł II. (1985). *Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*. <https://www.paulus.org.pl/248,19-sdssp-jan-pawel-ii-1985>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1985). Wobec nowych potrzeb ewangelizacji. Spotkanie z Konferencją Episkopatu Belgii 18 V 1985. *L'Osservatore Romano*(nr nadzwyczajny II), 25.
- Jan Paweł II. (1985). *List apostolski do młodych całego świata Parati semper*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1986). *Orędzie na 20. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Kształtowanie opinii publicznej*. <https://www.paulus.org.pl/247,20-sdssp-jan-pawel-ii-1986>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1987). Encyklika *Dominum et vivificantem*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1987). *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1987). *Orędzie na 21. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie sprawiedliwości i pokoju*. <https://www.paulus.org.pl/246,21-sdssp-jan-pawel-ii-1987>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1987). *Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja*. Poznań.

- Jan Paweł II. (1988). *Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie braterstwa i solidarności*. <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1988). Posynodalna Adhortacja apostolska *Christifideles laici*. Watykan: 26: AAS 81 (1989), 438.
- Jan Paweł II. (1989). *Orędzie na 23. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Religia w środkach przekazu*. <https://www.paulus.org.pl/245,22-sdssp-jan-pawel-ii-1988>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1989). Przemówienie do młodych zgromadzonych na IV Światowym Dniu Młodzieży w Santiago do Compostella. *L'Osservatore Romano*(10) nr 8. s. 20.
- Jan Paweł II. (1990). *Encyklika Redemptoris missio o stałej aktualności powołania misyjnego*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1990). *Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Misja Kościoła w erze komputerów*. <https://www.paulus.org.pl/243,24-sdssp-jan-pawel-ii-1990>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1991). *Bogu dziękujcie, ducha nie gaście: Czwarta pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny, 1-9 czerwca 1991*. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej.
- Jan Paweł II. (1991). *Encyklika społeczna Centesimus annus wydana w 100. rocznicę opublikowania encykliki Leona XIII Rerum novarum*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1991). Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego. [w:] Jan Paweł II, *Trzecia Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*. Warszawa.
- Jan Paweł II. (1991). *Orędzie na 25. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie jedności i postępu rodziny ludzkiej*. <https://www.paulus.org.pl/242,25-sdssp-jan-pawel-ii-1991>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1991). Protest błogosławionego ojca Rafała, Homilia podczas Mszy świętej w parku Agrykola, 9 VI 1991, Warszawa. *OsRomPol.*, nr specjalny (12), 114.
- Jan Paweł II. (1992). *Orędzie na 26. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Niech Bóg obdarzy mocą i wsparciem katolików działających w świecie środków społecznego przekazu!* <https://www.paulus.org.pl/241,26-sdssp-jan-pawel-ii-1992>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1992). *Pastores dabo vobis. Encyklika o formacji kapłanów we współczesnym świecie*. Watykan.

- Jan Paweł II. (1992). *Pastores gregis* (1992). [w:] *Dzieła zebrane*, (Tom 2, s. 921-999). Kraków.
- Jan Paweł II. (1992). „*Nowa ewangelizacja, postęp człowieka, kultura chrześcijańska*”. *Przemówienie na otwarciu obrad IV Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej*, 12 X 1992, Santo Domingo. OsRomPol 13/1992 nr 12. s. 24–25.
- Jan Paweł II. (1993). *Encyklika Veritatis splendor*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1993). Kościół wspólnotą ewangelizującą, Przemówienie do Biskupów polskich, 12 I 1993 Watykan. W Jan Paweł II, *U progów Apostolskich. Wizyta Biskupów polskich „ad limina Apostolorum” 9-18 stycznia 1993* (s. 11-12). Warszawa.
- Jan Paweł II. (1993). Orędzie na 27. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Rola kaset magnetofonowych i magnetowidowych w kształtowaniu kultury i sumienia*, <https://www.paulus.org.pl/240,27-sdssp-jan-pawel-ii-1993>, (dostęp: 22.03.2022 r).
- Jan Paweł II. (1994). *List apostolski Tertio Millenio Adveniente*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1994). Orędzie na 28. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*. <https://www.paulus.org.pl/239,28-sdssp-jan-pawel-ii-1994>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1995). Adhortacja apostolska *Ecclesia in Africa* (1995). Watykan.
- Jan Paweł II. (1995). *Encyklika Ut unum sint*. Watykan: 95: AAS 87 (1995), 977-978.
- Jan Paweł II. (1996). *Adhortacja posynodalna Vita consecrata*. Watykan.
- Jan Paweł II. (1996). Orędzie na 30. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Współczesne środki przekazu w służbie postępu kobiety w społeczeństwie*. <https://www.paulus.org.pl/237,30-sdssp-jan-pawel-ii-1996>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1997). Orędzie na 31. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Głosić Jezusa - Drogę, Prawdę i Życie*. <https://www.paulus.org.pl/236,31-sdssp-jan-pawel-ii-1997>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (1998). *Przemówienie do III grupy Biskupów polskich*, Watykan 14.02.1998, [w:] *Europa zjednoczona w Chrystusie. Antologia*, Biały Kruk, Kraków 2002.
- Jan Paweł II. (1999). Orędzie na 33. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki przekazu cenną pomocą dla tych, którzy szukają Ojca*. <https://www.paulus.org.pl/234,33-sdssp-jan-pawel-ii-1999>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

- Jan Paweł II. (2000). *Orędzie na 34. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Głosić Chrystusa na progu nowego tysiąclecia*. <https://www.paulus.org.pl/233,34-sdssp-jan-pawel-ii-2000>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (2001). *List apostolski Novo millennio ineunte*. Watykan.
- Jan Paweł II. (2001). *Orędzie na 35. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Rozgłaszajcie to na dachach: Ewangelia w epoce globalnej komunikacji*. <https://www.paulus.org.pl/232,35-sdssp-jan-pawel-ii-2001>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (2002). *Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii*. <https://www.paulus.org.pl/231,36-sdssp-jan-pawel-ii-2002>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (2004). *Orędzie na 38. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Media w rodzinie: ryzyko i bogactwo*. <https://www.paulus.org.pl/229,38-sdssp-jan-pawel-ii-2004>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Jan Paweł II. (2005). *List apostolski Szybki rozwój*. Watykan.
- Benedykt XVI (2005). Encyklika *Deus Caritas est*. Watykan.
- Benedykt XVI. (2005, 09 28). *Spotkanie z polskimi biskupami*. <https://info.wiara.pl/doc/155755.Papiez-do-polskich-biskupow/4>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI, (2005, 12 03). Ewangelizacja zadaniem wszystkich – Przemówienie Ojca Świętego do II grupy biskupów, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adliminapl2_03122005.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2006). *Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy*. <https://www.paulus.org.pl/227,40-sdssp-benedykt-xvi-2006>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2007). *Encyklika Spe salvi*, Watykan.
- Benedykt XVI. (2007). *Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Dzieci i środki komunikowania – wyzwanie dla edukacji*. <https://www.paulus.org.pl/226,41-sdssp-benedykt-xvi-2007>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2008). *Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu na rozdrożu między gwiazdorstwem a służbą. Szukać prawdy, by się nią dzielić*. <https://www.paulus.org.pl/225,42-sdssp->

- benedykt-xvi-2008, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2008). *Orędzie Ojca Świętego Benedykta XVI z okazji XXIII ŚDM – Sydney 2008, „Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i staniecie się moimi świadkami”* (Dz I, 8). pobrano z lokalizacji: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/youth/documents/hf_ben-xvi_mes_20070720_youth.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2009). *Encyklika Caritas in veritate*. Watykan.
- Benedykt XVI. (2009). *Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni.* <https://www.paulus.org.pl/224,43-sdssp-benedykt-xvi-2009>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2010). *Adhortacja posynodalna Verbum Domini*. Watykan.
- Benedykt XVI. (2010, 06 28). *Homilia podczas I Nieszporów uroczystości Świętych Apostołów Piotra i Pawła*. Watykan.
- Benedykt XVI. (2010). *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa.* <https://www.paulus.org.pl/223,44-sdssp-benedykt-xvi-2010>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI. (2010, 09 21). *Ubicumque et semper.* <https://nowaewangelizacja.org/strefa-ewangelizacji/dokumenty-o-nowej-ewangelizacji/ubicumque-et-semper-bxvi/>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI, *Wstęp*, [w:] *Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla Młodych*, Częstochowa 2011, s. 10.
- Benedykt XVI. (2011). *Africae munus, Posynodalna Adhortacja Apostolska*. Watykan.
- Benedykt XVI. (2011). Św. Julianna z Cornillon. 17 listopada. *OsRomPol* 1/2011, s. 48.
- Benedykt XVI. (2011, 05 30). *Musimy szukać nowych sposobów skutecznego głoszenia Ewangelii, Przemówienie do uczestników I Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji.* Pobrano z lokalizacji https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/newang, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Benedykt XVI, *Trzeba zwalczać społeczne i kulturowe nierówności w zglobalizowanym świecie. 16 V – Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu z okazji 50. rocznicy encykliki «Mater et Magistra»*, *OsRomPol*, 7/2011 s. 30-31.

- Benedykt XVI. (2011, 09 24). *Przemówienie podczas spotkania z członkami Prezydium Centralnego Komitetu Katolików Niemieckich*. 24 września 2011 r.
- Benedykt XVI (2011, 10 12). *Katecheza wygłoszona podczas audiencji ogólnej*. 12 października 2011 r. Watykan,
- Benedykt XVI. (2011). Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej. *OsRomPol*(3), 9.
- Benedykt XVI. (2012). *Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (28 października 2012)*. *AAS* 104 (2012), 890.
- Benedykt XVI. *List apostolski w formie motu proprio „Porta fidei”, 7 sierpnia 2012*, w: *Wrocławskie Wiadomości Kościelne. Pismo Urzędowe Wrocławskiej Kurii Metropolitalnej*. nr 4/2011, Rok LXIV. październik–grudzień 2011 r., s. 20-31.
- Benedykt XVI. (2012). Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Milczenie i słowo drogą ewangelizacji. *OsRomPol* (3), 8.
- Benedykt XVI. (2012). Potrzebne są nowe formy przekazywania słowa Bożego, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2012 r. *OsRomPol* (3), 10.
- Benedykt XVI. (2012, 11 14). *Drogi wiodące do Boga: świat, człowiek, wiara. Audiencja generalna* (14.11.2012 r.), *OsRomPol* (34) 2013 nr 1, s. 39-41.
- Benedykt XVI. (2012, 11 18). *La voce della Chiesa. Benedetto XVI a vescovi della Conferenza episcopale francese in visita «ad limina Apostolorum»*. „L'Osservatore Romano” wyd. włoskie. 18 listopada 2012 r., s. 7.
- Benedykt XVI. (2012). Światłość otwierająca człowiekowi oczy. 28 X – Homilia Papieża podczas Mszy św. na zakończenie Synodu Biskupów. *OsRomPol* 12/2012, s. 38.
- Benedykt XVI. (2013). *Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*. <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2013). *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium*. Kraków.
- Franciszek. (2013). Duszpasterstwo to realizowanie macierzyństwa Kościoła. Spotkanie z episkopatem Brazylii (27.07.2013). *OsRomPol* (10), s. 20.
- Franciszek. (2013). *Encyklika Lumen Fidei*. Watykan: https://www.vatican.va/content/dam/francesco/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_encyclica-lumen-fidei_pl.pdf, (dostęp: 22.03.2022 r.).

- Franciszek. (2013). Kościół ubogi i dla ubogich. Spotkanie z dziennikarzami (16.03.2013). *L'Osservatore Romano*(5), 13.
- Franciszek. (2013). Świat czeka na orędzie prawdy. Przesłanie z okazji 30-lecia Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego (18.10.2013). *OsRomPol* (12), 24.
- Franciszek. (2013, 11). Trzeba towarzyszyć człowiekowi w epoce cyfrowej. Przemówienie podczas audyencji dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu – 21.09.2013. [w:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/massmedia_21092013.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2014). *Orędzie na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*. <https://www.paulus.org.pl/219,48-dzien-srodkow-spoiecznego-przekazu-2014>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2014). Katecheza podczas audyencji generalnej 15.01.2014 r., https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/audyencje/ag_15012014.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2014). Trzeba odbudować porozumienie wychowawcze. Przemówienie do uczestników światowego spotkania „Scholas occurrentes” (04.09.2014). *L'Osservatore Romano*(10), 23.
- Franciszek. (2015). *Orędzie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Przekaz ukazujący rodzinę jako sprzyjające środowisko spotkania w bezinteresownej miłości*. <https://www.paulus.org.pl/218,49-dzien-srodkow-spoiecznego-przekazu-2015>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2015). *Encyklika Ladato si'*. Watykan.
- Franciszek. (2016). *Amoris laetitia*. Watykan.
- Franciszek. (2016). *Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie*. <https://www.paulus.org.pl/217,50-dzien-srodkow-spoiecznego-przekazu-2016>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek, *List apostolski na zakończenie Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia „Misericordia et misera”*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/listy/misericordia-or_20112016.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2017). *Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «Nie lękaj się, bo jestem z tobą» (Iz 43, 5). Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych*

- czasach. <https://www.paulus.org.pl/216,51-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2017>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2019). *Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «Wszyscy tworzymy jedno» (Ef 4, 25). Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich.* <https://www.paulus.org.pl/214,53-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2019>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2021). Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «Chodź i zobacz» (J 1, 46). Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są. <https://www.paulus.org.pl/888,55-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2021>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Franciszek. (2021). List apostolski w formie motu proprio *Antiquum ministerium*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html, (dostęp: 22.03.2022 r.).

4. Dokumenty Kościołów lokalnych

a) Dokumenty Kościoła w Polsce

- I Synod Prowincji Krakowskiej. (1994). *Communio et communicatio*. Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków.
- I Polski Synod Plenarny. (1939). [w:] *Pierwszy Polski Synod Plenarny wraz z Orędziem Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał tegoż synodu*. P. Kałwa (red.). t. 51. Lublin – Uniwersytet.
- II Polski Synod Plenarny. (1991). *Środki społecznego przekazu w służbie człowieka i Kościoła w Polsce*. [w:] A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarstwa*.
- II Polski Synod Plenarny. (2001). *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, Warszawa–Poznań.
- II Synod Archidiecezji Katowickiej. *IV. Służba (diakonia) Kościoła katowickiego*. <https://archidiecezjakatowicka.pl/dokumenty/ordo/43-dokumenty/ii-synod/604-iv-sluzba-diakonia-kosciola-katowickiego>, (dostęp: 08.09.2022 r.).
- Episkopat Polski. (1938). *Orędzie Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego*. [w:] *Pierwszy Polski Synod Plenarny wraz z Orędziem Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał tegoż synodu*. P. Kałwa (red.). t. 51. Lublin – Uniwersytet 1939. s. 35-56.

- Komisja Episkopatu ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego. (1994). *Wskazania Komisji Episkopatu Polski do Spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego dotyczące fotografowania i filmowania podczas celebracji liturgii*, https://archibial.pl/dokumenty_do_pobrania/foto-video_wskazania.pdf, (dostęp: 02.10.2021 r.).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Głos biskupów polskich z okazji Niedzieli Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1981. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 352-354).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Komunikat Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1975. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 339-341).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Komunikat biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1980. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 351-352).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *List Pastorski Episkopatu Polski z okazji Dnia Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1984. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 356-359).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Słowo Biskupów na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1979. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 349-351).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Słowo Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1976. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 341-343).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Słowo biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1982. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 354-356).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Słowo pasterskie biskupów polskich o chrześcijańskim kształtowaniu opinii publicznej na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 21 IX 1986. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 362-364).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Słowo pasterskie Episkopatu Polski na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 1985. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*, Kraków. (s. 359-361).

- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Wezwanie pasterskie Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 17 IX 1978. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 346-349).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1984). *Wskazania Biskupów Polskich na doroczny Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1977. [w:] F. Adamski. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków. (s. 343-346).
- Konferencja Episkopatu Polski. (1988). *Słowo biskupów polskich na Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1988. OsRomPol, 39.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1988). *Słowo biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 16 IX 1990. OsRomPol (9), 16.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1989). *List biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 17 IX 1989. *Tygodnik Katolicki "Niedziela"*(38), 6.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1991). *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 1991. *Ład* (39), 3.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1992). *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 20 IX 1992. OsRomPol (11), 39.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1993, 09 26). *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 19 IX 1993. *Ład*, 4.
- Konferencja Episkopatu Polski. (1994). *Słowo Pasterskie biskupów polskich na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 18 IX 1994. *Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej*(82), s. 22-23.
- Konferencja Episkopatu Polski. (2005). *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*. [w:] W. Depo. (2019). *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy*. Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska. (s. 55-59).
- Konferencja Episkopatu Polski (2017). *Dyrektorium w sprawie celebracji Mszy świętej transmitowanej przez telewizję*, <https://vademecumliturgiczne.pl/2017/04/20/dyrektorium-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-celebracji-mszy-swietej-transmitowanej-przez-telewizje/>. (dostęp: 02.10.2021 r.).
- Konferencja Episkopatu Polski. (2021). *Oświadczenie w związku z zatwierdzeniem dokumentu „Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio ad institutionis sacerdotalis pro Polonia”* [w:] *Akta Konferencji Episkopatu Polski*(33/2021), s. 1.

- Konferencja Episkopatu Polski. (33/2021). *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*. [w:] Konferencja Episkopatu Polski, *Akta Konferencji Episkopatu Polski* (s. 171).
- Konferencja Episkopatu Polski. (2023). *Dekret ogólny w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*, Akta Konferencji Episkopatu Polski Nr 35/2023, Warszawa 30 marca 2023 r.
- Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski. (2021). *Komunikat Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski po spotkaniu na Jasnej Górze w dniu 3 maja 2021 roku*. <https://www.archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1876-komunikat-rady-stalej-kep-2>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

b) Dokumenty Kościoła częstochowskiego i biskupów częstochowskich

- Diecezja Częstochowska. (1958). *Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej*. S. Zimorowicz (red.), Częstochowa: Kuria Diecezjalna.
- Diecezja Częstochowska. (1987). Aneks 14, *Statut Kurii Diecezjalnej*. [w:] *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 262). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Diecezja Częstochowska. (1987). *II Synod Diecezji Częstochowskiej*. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Kubina, T. (1926). *Arcypasterska zachęta*. Tygodnik Katolicki „Niedziela” (1), s. 2.
- Kubina, T. (1926). *List Pasterski*. Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Częstochowskiej Kurii Biskupiej (1), s. 3-8.
- Kubina, T. (1931). *Plon życia naszego w ubiegłym roku. Kazanie w katedrze częstochowskiej na zakończenie roku 1927*. [w:] T. Kubina, *W podniosłych chwilach i doniosłych sprawach* (s. 50-70). Częstochowa: Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej.
- Kubina, T. (1936). Na dziesięciolecie „Niedzieli”. *Tygodnik Katolicki „Niedziela”* (15), s. 171.
- Kubina, T. *Pierwszy list pasterski*, [w:] J. Związek, (2001). *Początki Kościoła Częstochowskiego*. [w:] I. Skubiś, B. Czemko (red.), *Pamiętnik jubileuszu Kościoła Częstochowskiego 1925-2000* (s. 54). Częstochowa.

- Bareła, St. (1987). *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego na rok 1976*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 11-15). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Bareła, St. (1987). *Zapowiedź zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 7-9). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Nowak, St. (1987). *Dekret wznawiający działalność II Synodu Diecezji Częstochowskiej*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 10). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Nowak, St. (1987). *Dekret zamykający prace II Synodu Diecezji Częstochowskiej i zatwierdzający jego uchwały*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 21). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Nowak, St. (1987). *List pasterski biskupa częstochowskiego na 60-lecie diecezji*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 16-20). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Nowak, St. (1987). *Słowo wprowadzające biskupa częstochowskiego*. [w:] Diecezja Częstochowska, *II Synod Diecezji Częstochowskiej* (s. 3-6). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”.
- Nowak, St. (1992). *Dekret arcybiskupa częstochowskiego mianujący ks. Stanisława Jasionka pierwszym dyrektorem Radia Fiat z 3 maja 1992 roku*. [w:] B. Nowak. (2020). *Powstanie i funkcjonowanie rozgłośni radiowej Katolickiego Radia Fiat w Częstochowie* (s. 41). Częstochowa.
- Nowak, St. (1992). *Statut Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”*. Częstochowa.
- Nowak, St. (1992). Dekret powołujący do Radę Programową Katolickiej Rozgłośni Radiowej Fiat w Częstochowie z 13 czerwca 1992 roku. [w:] B. Nowak, *Powstanie i funkcjonowanie rozgłośni radiowej Katolickiego Radia Fiat w Częstochowie*. (s. 41). Częstochowa.
- Nowak, St. (1992). *Słowo Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego ogłaszające powstanie Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat” w Częstochowie z dnia 4 maja 1992 r.* [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa, Listy Pasterskie (1984-2011)*. M. Duda (red.). (Tom I/2, s. 517). Częstochowa.

- Nowak, St. (1998). *Słowo zaproszenia czytelników Katolickiego Tygodnika „Niedziela” na pielgrzymkę na Jasną Górę z dnia 10 czerwca 1998 r.* [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa, Listy Pasterskie (1984-2011)*. M. Duda (red.). (Tom I/2, s. 519). Częstochowa.
- Nowak, St. (2002). *List pasterski Metropolity Częstochowskiego na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 15 IX 2002 r. [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa, Listy Pasterskie (1984-2011)*. M. Duda (red.). (Tom I/2, s. 520-525). Częstochowa.
- Nowak, St. (2006). *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na 80-lecie „Niedzieli”*. [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa, Listy Pasterskie (1984-2011)*. M. Duda (red.). (Tom I/2, s. 525-529). Częstochowa.
- Nowak, St. (2007). *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na Niedzielę Środków Społecznego Przekazu*, 12 IX 2007. [w:] St. Nowak, *Siewca Słowa, Listy Pasterskie (1984-2011)*. M. Duda (red.). (Tom I/2, s. 529-530). Częstochowa.
- Nowak, St. (2018). *Iuxta crucem, Tecum stare. Kościół częstochowski na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia (1984-2011)*. Częstochowa.
- Depo, W. (2013). *Wolność musi opierać się na prawdzie – Kościół na drogach człowieka. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 15 stycznia 2013 r. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 81-82). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2013). *Pięćdziesiąt lat po Inter mirifica: doświadczenie polskie*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Dróżdż, M. Legan (red.). Kraków. s. 15-22.
- Depo, W. (2014). *Przekazywać nie siebie samych, ale osobową prawdę, dobro i piękno. Respektujcie normy moralnego osób wierzących. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 19 stycznia 2014 r. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 83-84). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2014). *Nowe przestrzenie dla ewangelizacji. Słowo na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. w: W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 63). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2015). *Misja specjalna mediów wobec rodziny. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 14 stycznia 2015 r. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom*

- prawdy (s. 85-86). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2015). „Dziennikarze powinni opierać się siłom nacisku – Jednoczyć umysły w prawdzie a serca w miłości”. *Słowo na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. Niedziela Ogólnopolska, nr 38/2014, s. 16-17.
- Depo, W. (2015). *Misja specjalna mediów wobec rodziny. Słowo na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 66-67). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2015). *Wyzwania medialne i zobowiązania wiary. Słowo na 49. Dzień Środków Społecznego przekazu, obchodzony w Polsce 20 września 2015 r.* [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 68-72). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2016). *Świadek prawdy zмага się o prawdę. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 24 stycznia 2016 r.* [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 87). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2016). *Most komunikacji i miłosierdzia. Słowo na 50. Dzień Środków Społecznego przekazu*. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 73-74). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2016). *Sprawy nieba i ziemi. Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Depo, W. (2016). *Środki społecznego przekazu – nowa ambona Kościoła. Soborowy impuls dla ewangelizacji przez środki społecznego przekazu*, Niedziela, nr 3 i 4, 20 i 27 stycznia 2013. [w:] W. Depo, *Na ambonie, na łamach, w eterze, w sieci*, L. Dudkiewicz, W. Oset (red.). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Depo, W. (2017). „Przekazujemy nadzieję i ufność”. *Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 17 stycznia 2017 r.* [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 88). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2017). *Przekazujemy nadzieję i ufność. Słowo na 51. Dzień Środków Społecznego przekazu*. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 75-76). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2018). *Pokój darem prawdy. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 24 stycznia*

- 2018 r. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 89). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2018). „Dziennikarz pełni misję, za którą ponosi odpowiedzialność”. *Słowo na 52. Dzień Środków Społecznego przekazu*. [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 77-78). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2019). *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy*. Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2019). *Na ścieżkach prawdy ku jedności. Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 20 stycznia 2019 r.* [w:] W. Depo, *Fenomen mediów: współpracownikom prawdy* (s. 90). Częstochowa: Archidiecezja Częstochowska.
- Depo, W. (2020). *Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 24 stycznia 2020 r.* <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=289>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Depo, W. (2021, 01 10). *Komunikacja „zapośredniczona”, Przesłanie przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego przekazu z okazji wspomnienia św. Franciszka Salezego, 10 stycznia 2021 r.* <https://fiat.fm/kosciol/slowo-przewodniczacego-rady-ds-srodkow-spolecznego-przekazu-abp-waclawa-depo/>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

d) Inne źródła archidiecezjalne

- Diecezja Częstochowska. (1987). *Statut Kurii Diecezjalnej w Częstochowie*. [w:] *II Synod Diecezji Częstochowskiej*. Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”: Częstochowa. s. 260-268.
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1992). *Okólnik maj 1992 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1992). *Okólnik lipiec-sierpień 1992 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1996). *Okólnik lipiec-sierpień 1996 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1997). *Okólnik listopad 1997 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1999). *Okólnik marzec 1999 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (1999). *Okólnik kwiecień 1999 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2000). *Okólnik maj 2000 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2001). *Okólnik marzec 2001 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2001). *Okólnik kwiecień 2001 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2002). *Okólnik maj 2002 r.*

- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2002). *Okólnik październik 2002 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2003). *Okólnik luty 2003 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2003). *Okólnik marzec 2003 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2003). *Okólnik maj 2003 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2003). *Okólnik czerwiec 2003 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2003). *Okólnik grudzień 2003 r.*
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2012, 08 15). *Statut Częstochowskiej Kurii Metropolitalnej*. Częstochowa. <https://archiczest.pl>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2015). *Częstochowski Informator Archidiecezjalny*, Nr 4/2015, Częstochowa.
- Kuria Metropolitalna w Częstochowie. (2022). *Okólnik wrzesień – październik 2022 r.*
- Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej. (2013). *Zasady życia seminaryjnego we wspólnocie Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej*. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”.

d) Dokumenty Konferencji Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów

- V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. (2014). *Aparecida. Dokument końcowy. Jesteśmy uczniami i misjonarzami Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus.
- V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. (2014). *Przesłanie V Konferencji Ogólnej do Narodów Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. [w:] *Aparecida, Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w nim życie* (strony 283-291). Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus.

II. Literatura przedmiotu

- Adamczyk, J. (2006). *Możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze Kościoła*. Poznańskie Studia Teologiczne. t. 20, s. 179-200.
- Adamczyk, J. (2008). *Uwagi na temat „Norm Konferencji Episkopatu Polski dotyczących występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych”*. „Prawo Kanoniczne” 51 nr 1-2, s. 139-161.
- Adamski, A., Łęcicki, G. (2016). *Teologia mediów i komunikacji – na styku nauk o mediach oraz nauk teologicznych*. Studia Medioznawcze (2 (65)), s. 11-20.

- Adamski, A. (2012). *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*. Warszawa.
- Adamski, F. (1984). *Kościół a kultura masowa*. Kraków.
- Bach-Golecka, D. (2019). *Unormowania dotyczące laikatu (KPK 1917 kan. 682-725). W kierunku interpretacji eklesjalnej*. „Prawo Kanoniczne” 62 nr 3, s. 3-23.
- Baczyński, A. (2013). *Informacja w służbie człowieka z perspektywy Inter mirifica*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Drózd, M. Legan (red.), Kraków, s. 111-128.
- Bagrowicz, J. (2011). *Aksjomat wiary jako fundament oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych*. [w:] *Wielopłaszczyznowe wsparcie człowieka we współczesnej pedagogii*. N. Piśkuła (red.). Kraków. s. 141-155.
- Bajerowa, I. (1995). *Szanse języka religijnego w świetle kultury masowej*, [w:] *Teologia, kultura, współczesność*, Z. Adamek (red.), Tarnów: Wydawnictwo Biblos 1995, s. 99-113.
- Bajor A., Żmigrodzki Z., *Tygodnik katolicki „Niedziela” 1926-1939*, Częstochowa 2002.
- Bajor A., *Cele Akcji Katolickiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach częstochowskiej „Młodzieży Katolickiej”*, [w:] *Prace ofiarowane Profesor Marii Pawłowiczowej*, K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuc (red.), Katowice 2005, s. 66-81.
- Bajor A., *Dydaktyczne aspekty opowiadań na łamach katolickiej „Niedzieli dla Dzieci” (1931-2010)*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2011 nr 1-2, s. 99-114.
- Bajor A., *Terapeutyczna funkcja literatury pięknej na przykładzie „Niedzieli” (1926-1939)*, „Bibliotheca Nostra. Śląski kwartalnik naukowy” 2014 nr 3, s. 126-135.
- Bajor, A. (2015). *Tygodniki diecezjalne biskupa Teodora Kubiny w dwudziestoleciu międzywojennym*. „Bibliotheca Nostra. Śląski kwartalnik naukowy” (1 (39)), s. 113.
- Barczyk-Sitkowska, A. (2019). *Reklama nieetyczna – studium przypadku Reserved („Polish boy wanted”)*. „Studia Medioznawcze”, tom 20, nr 2 (77), s. 147-159.
- Bar, J.R. (1976). *Zmiana przepisów kanonicznych o wydawaniu książek treści religijnej*. „Prawo Kanoniczne” 19, nr 1–2, s. 93-97.
- Bartocha, W. (2019). *Liturgia „zmediatyzowana” w świetle Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy Świętej transmitowanej przez telewizję*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (4), s. 55-69.
- Bauer, Z. (2009). *Dziennikarstwo wobec nowych mediów. Historia, teoria, praktyka*. Kraków.

- Bąk, B., Kluz, M. (2018). *By nie z@mienić wolności na pustynię. O formacji do korzystania ze środków społecznego przekazu w duchu chrześcijańskim*. Kraków.
- Beliczyński, J. (2007). *Słownik pojęć z zakresu radia i reklamy radiowej*. Kraków.
- Bereźnicka, M. (2021). *New media in communication – challenges and needs*. „Logopedia Silesiana”, t. 10, nr 1, s. 1-22.
- Bernat, K. (2015). *Media i dziennikarstwo w świetle nauczania papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*. [w:] *Formy dziennikarstwa: między odpowiedzialnością a sensacją*. K. Wolny-Zmorzyński, K. Kowalik, K. Bernat, M. Zimnoch, Warszawa-Kraków-Rzeszów, s. 130-140.
- Białkowski, M. (2018). *Odnova posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1978-1989. Zarys wybranych problemów*, Nasza Przeszłość t. 130, s. 263-323.
- Biały, St. (2021). *Troska o depozyt wiary katolickiej a normy dotyczące osób duchownych i zakonnych występujących w środkach społecznego komunikowania*. „Seminare” t. 42, nr 3, s. 21-34.
- Biela, B. (2015). *Typy i metody ewangelizacji w świetle współczesnego nauczania Magisterium Ecclesiae*. „Studia Nauk Teologicznych”, t. 10 (2015), s. 259-280.
- Biela, B. (2016). *Typy i mechanizmy manipulacji w mediach*. „Studia Pastoralne”. nr 12, s. 286-311.
- Bieliński, K. (2018). „Łagodność” w Biblii i adhortacji *Gaudete et exsultate*. „Studia Redemptorystowskie” 16/2018, s. 147-164.
- Biel, W. (2017, 01 19). *Nowe media – interpretacja pojęcia w kontekście pedagogicznym*. „Edukacja – Technika – Informatyka”, s. 279-287.
- Bierzyński, T. (2021). *Odpowiedzialność jako pojęcie kluczowe w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej*. Rzeszów.
- Bilicka, B. (2014). *Youcat narzędziem radosnej nowej ewangelizacji*. „Teologia i Człowiek” 28 (4), s. 27-47.
- Bilicka, B. (2015). *Chrześcijański styk obecności na "cyfrowym kontynencie" w orędziach Benedykta XVI*. „Forum Teologiczne” 16, s. 139-151.
- Blachnicki, F. (1972). *Oblubieńcze macierzyństwo Boże jako zasada fundamentalna mariologii*, mps [w:] F. Blachnicki, *IV. Apostolat Maryjny. 1. Niepokalana Matka Kościoła* (s. 80-93). Lublin: Archiwum Główne Ruchu Światło-Życie.
- Blachnicki, F. (2003). *Modlitwa Krucjaty Wyzwolenia Człowieka*. [w:] *Praca zbiorowa, Pielgrzymowanie miłości. Nowenna jubileuszowa. Modlitewnik* (s. 55). Katowice.

- Blewiński, A. (2002). *Ewangelizacja kultury czy inkulturacja Ewangelii*. „Collectanea Theologica” 72/4, s. 95-104.
- Bojko, P. (2017). Media i komunikacja w orędziach papieskich na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu (2011-2016). *Nauczyciel i Szkoła* 4 (64). s. 51-64.
- Bolewski, J. (2009). *Misterium Imienia: „Jestem Niepokalane Poczęcie”*. „Salvatoris Mater” 11/1. s. 75-91.
- Bołoz, W. (1998). *Etyka w reklamie*. [w:] A. Strzałecki (red.), *Percepcja reklamy. Zagadnienia psychologiczne* (s. 9–20). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej.
- Borucki, J. (2012). Prawo i obowiązek rodziców dotyczące wychowania dzieci w świetle adhortacji apostolskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio*. *Studia Włocławskie* 14. s. 438–445.
- Bouyer, L. (1977). *Kościół Boży*. Warszawa: Pax.
- Brigus, A., Burke, P. (2010). *Społeczna historia mediów. Od Gutenberga do Internetu*. Warszawa
- Brzuszek, B. (2000). *Kerygmat w teologii dogmatycznej*. [w:] A. Szostek i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, Lublin, s. 1363-1364.
- Budzik, S. (1998). *Ewangelizacja przez Internet. Wpływ nowych technik medialnych na kształt wiary*. „Więź” (6), 172-181.
- Carballo, J. R. (2012). *Nie lękajcie się! Idźcie i dawajcie świadectwo: Pan zmartwychwstał!*. [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*, P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin, s. 124-133.
- Celary, I. (2006). *Dzieło nowej ewangelizacji w ujęciu papieża Jana Pawła II*. „Studia Pastoralne” (2) s. 182- 192, Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Chmiel, B. (2017). *Zanikanie świętości. Natura i źródła procesu desakralizacji w kulturze Zachodu*. „Tarnowskie Studia Teologiczne” 36 (1), s. 37–57.
- Chmielewski, M. (2012). *Youcat – wskazania dla katechezy w kulturze medialnej*. [w:] *Catchetica Porta Fidei*. A. Kiciński, P. T. Goliszek (red.). Lublin. s. 193-216.
- Chmielewski, M. (2016). *Kultura medialna jako wyzwanie dla komunikacji wiary w świetle orędzi Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*. „BEM” 1/2016, s. 156-178.
- Chmielewski, M. (2017). *Ewangelizacyjna misja Kościoła a social media*. „Studia Leopoliensia” 10. s. 191-205.

- Chmielewski, M., Durma, I., Kusiak, R., (2018). „Kodeks” *social media dla Kościoła katolickiego w Polsce*. „BEM” 1/2018. s. 146-169.
- Chmielewski, M. (2019). *Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju*. „BEM” 1/2019. s. 11-30.
- Chorążki, W. (2001). *Prasa regionalistyczne w okresie transformacji* [w:] *Regionalizm-lokalizm-media*, E. Chudziński (red.). Bochnia-Warszawa. s. 121-122.
- Chrapek, J. (1990). *Współczesne techniki komunikowania nowym wyzwaniem dla Kościoła*. [w:] J. Chrapek, *Kościół a środki społecznego przekazu*, „Studia Pastoralne” (3). Warszawa: Pallotinum, s. 12-16.
- Chrapek, J. (1996). *Kościół wobec środków społecznego komunikowania*. [w:] *Dziennikarski etos. Z wybranych zagadnień deontologii dziennikarskiej*. Z. Kobylińska, R.D. Grabowski (red.). Olsztyn. s. 41–47.
- Chwiałkowska, A. (2012). *Zarządzanie kryzysem przy użyciu mediów społecznościowych*. Marketing Instytucji Naukowych i Badawczych nr 3(4). 265-279.
- Cichawa, K. (2019). *Znaczenie procesowe dowodu pochodzącego ze środków społecznego przekazu w prawie kanonicznym*. „BEM” 1. s. 41-47.
- Congar, Y. (1970). *Mysterium salutis*. [w:] *L'Eglise une, sainte, catholique et apostolique* (Tom 15). Paris.
- Cordes, P. J. *Nowa ewangelizacja w rozumieniu Jana Pawła II*. OsRomPol 4/2012. <https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZM/or201204-nowaew.html>, (dostęp: 22.03.2022).
- Cygański, A. (2020). *Od ekranu do ołtarza. Od interakcji wirtualnej w e-społeczności do formacji realnej we wspólnocie eklezjalnej*. [w:] *Dobra Nowina w środkach społecznego przekazu*, H. Sławiński (red.). Kraków. s. 201–225.
- Czajkowski, M. (1993). *Nowa ewangelizacja*, „Znak”, nr 10.
- Czapliński, J. (2015). *Ekumeniczne aspekty apostołstwa świeckich. Współpraca katolików i protestantów*. Lublin: MW Press.
- Czerkawski, J. (2016). „Nowe nowe media” a katecheza Kościoła. „Roczniki Teologiczne” 11. s. 223-234.
- Damazyn, M. *Milcząca ewangelizacja. Dyskrecja w świeckich instytucjach życia konsekrowanego*, „Życie konsekrowane” 3 (107) 2014, s. 34-48.

- Delmanowicz, G. (2012). *Recepcja przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. dotyczących kompetencji pasterzy Kościoła w zakresie środków społecznego przekazu w Dyrektorium o pasterskim posługiwaniu biskupów Apostolorum Successores*. „Kościół i Prawo” 1(14). s. 47-66.
- Delmanowicz, G. (2012). *Dyspozycje dotyczące środków społecznego przekazu w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*. „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXII, nr 3. s. 191-216.
- Delmanowicz, G. (2012). *Kompetencje pasterzy Kościoła w dziedzinie środków społecznego przekazu w świetle dyrektorium Apostolorum Successores*. „Zamojski Informator Diecezjalny”, s. 110-125.
- Diec A., (2015). *Media społecznościowe jako nowoczesna forma komunikacji firmy z otoczeniem. zastosowanie facebooka w centrum rozrywki: studium przypadku*. [w:] Psychologia w biznesie: nowe perspektywy. Z. Ratajczak (red.). s.74-94.
- Domaszk, A. (2008). *Formacja alumnów wyższych seminariów duchownych do korzystania ze środków społecznego przekazu w misji Kościoła*. „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 51/3-4, s. 91-106.
- Domaszk, A. (2013). *Środki komunikacji społecznej w nauczaniu Kościoła i misji ewangelizacyjnej*. „Seminare” 34, s. 81-95.
- Domaszk, A. (2017). *Katolicka telewizja internetowa w myśli teologicznej Kościoła*. „Prawo Kanoniczne”. 60 nr 3, s. 107-134.
- Draguła, A. (2001). *Dobre narzędzie i zły nauczyciel*. [w:] M. Robak, *Zarzućcie sieć. Chrześcijanie wobec wyzwań Internetu* (s. 122-124). Warszawa: Więż.
- Draguła, A. (2002). *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberswiata*. „Więż” (1), s. 40-48.
- Draguła, A. (2009). *Eucharystia zmediatyzowana. Teologiczno-pastoralna interpretacja transmisji Mszy Świętej w radiu i telewizji*, Zielona Góra.
- Drażkowska, B. (2008). *Kościół w świecie mediów. Ewangelizacja w dobie komputerów*. „Pedagogia Christiana” nr 1/21, s. 109-121.
- Drożdż, B. (2004). *Internet w duszpasterstwie Kościoła. Próba sformułowania zasad*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”. rok III Nr 1, s. 185-202.
- Drożdż, M. (2009). *Fenomen radiofonii katolickiej w przestrzeni wolności* [w:] *Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*. B. Nierenberg (red.). Toruń. s. 34-43.

- Drożdż, M. (2013). *Media przestrzeni dialogu z człowiekiem. Inspiracje soborowe w myśli Jana Pawła II*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Drożdż, M. Legan (red.), Kraków 2013. s. 81-109.
- Drożdż, M. (2019). *Etyka mediów w obronie wartości*. Kraków.
- Drożdż, M. (2019). *Ile jest etyki w kodeksach etyki dziennikarskiej – specyfika kodeksów etycznych*. „Rocznik Medioznawczy” 1, s. 21-35.
- Drzewiecki, P. (2010). *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*. „Łódzkie Studia Teologiczne”.
<http://archidiecezja.lodz.pl/1st/wordpress/?p=315>, (dostęp: 09.09.2022 r.).
- Drzewiecki, P. (2011). *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie? Teologia społeczności sieciowych w orędziach Benedykta XVI*. Łódzkie Studia Teologiczne 20, s. 55-66.
- Drzewiecki, P. (2011). [Recenzja] „Małgorzata Laskowska, Ks. Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924–1946)”. Łódzkie Studia Teologiczne 20 s. 366-367.
- Drzewiecki, P. (2014). *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 23 (3). s. 63-76.
- Drzewiecki, P. (2020) *Kościół wobec problemu uzależnień od korzystania z mediów*. „Studia Katechetyczne” 16. s. 11-26.
- Duda, M. (2006). *Myśląc parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno-pastoralne*. Częstochowa.
- Duda, M. (2016). *M. Duda, VI Światowy Dzień Młodzieży – Organizacja V-VIII’91*. Częstochowa.
- Dudkiewicz, L. (1986). *Historia ta zaczęła się w 1926 roku*. Tygodnik Katolicki „Niedziela” (14), 4.
- Dudkiewicz, L., Woynarowska, K. (red.). (2016/2017). *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*. Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Dudziak, E. (2007). *Kościół katolicki wobec praw człowieka. Ewolucja stanowiska*. „Studia z Prawa Wyznaniowego” t. 10 (2007), s. 375-405.
- Dudziak, U. (2007). *Korzystanie z Internetu – aspekt pastoralny. Zagrożenia i zapobieganie patologiom*. „Roczniki Teologiczne” t. LIV, zeszyt 10, s. 257-279.
- Dulian, R. (2005). *Profesjonalna informacja w Internecie*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” nr 1-2 (20-21). s. 150-155.

- Dyczewski, L. (2009). *Radio Kościoła katolickiego w Polsce: historia, struktura, funkcje*. [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2009, s. 280-292.
- Dyduch, J. (1987). *Świeccy w pracach i dokumentach I Synodu Prowincji Krakowskiej*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 30/1-2, s. 91-112.
- Dyduch, J. (1993). *Kościelna aprobat publikacji – aspekt prawny*. „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 36/1-2, s. 55-67.
- Dyduch, J. (2008). *Rola I Synodu Prowincji Krakowskiej (1975-1983)*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, nr 26, s. 27.
- Dyduch, J., (2013). *Nowa ewangelizacja priorytetowym zadaniem Kościoła*, [w:] *Habent omnia tempora sua: prace ofiarowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wyciśle*, Z. Gogola (red.), Kraków s. 137-148.
- Dyduch, J. (2014). *Rola Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 w realizowaniu misji Kościoła*. „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 57/1, s. 23-37.
- Dziedzic, J. (2015). *Kościół wobec starości. Perspektywa pastoralnoteologiczna*. Polonia Sacra 19 nr 1 (38), s. 95–113.
- Dzierżyńska-Mielczarek, J. (2013). *Polskie media lokalne w latach 1989-2011. Studium na przykładzie Częstochowy*. Kielce.
- Dzierżyńska-Mielczarek J. (2016). *Tygodnik katolicki „Niedziela” w latach 1981-2014. Koncepcja wydawnicza i miejsce w polskim systemie medialnym*, „Kultura – Media – Teologia” nr 24, s. 127-143.
- Dzierżyńska-Mielczarek, J. (2018). *Rynek mediów w Polsce*. Warszawa.
- Dziewiecki, M. (2004). *Ponowoczesność, media i ewangelizacja*. „Kieleckie Studia Teologiczne” 3, s. 23–47.
- Dyk, S. (2021). *Celebracja eucharystii jako przestrzeń realizacji wezwania do nowej ewangelizacji*. Roczniki Teologiczne. t. LXVIII, z. 1. s. 107-121.
- Eckmann, A. (2007). *Jan Paweł II a 1600. rocznica nawrócenia św. Augustyna*. Vox Patrum 27, t. 50-51, s. 165-172.
- Fabjaniak-Czeriak, K. (2012). *Internetowe media społecznościowe jako narzędzie public relations*. [w:] *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych niepewności*. K. Kubiak (red.). Wyższa Szkoła Promocji. Warszawa. s. 173-194.
- Fiałkowski, M. (2011). *Znaki czasu. Próba definicji w świetle polskich publikacji teologicznych po Soborze Watykańskim II*. „Teologia Praktyczna” 12. s. 195-204.

- Fiałkowski, M. (2013). *Nowa ewangelizacja – w poszukiwaniu nowych form i metod głoszenia dobrej nowiny na marginesie dokumentu pt. nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Lineamenta. Roczniki Pastoralno-Katechetyczne*. t. 5 (60). s. 65-79.
- Filiciak, M. (2007). *Kultura konwergencji i luka uczestnictwa – w stronę edukacji medialnej*. [w:] Edwin Bendyk (red.), *Kultura 2.0, Wyzwania cyfrowej przyszłości*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Audiowizualne. s. 43-52.
- Firszt, G., *Konstytucje instytutów życia konsekrowanego jako kodeks życia duchowego*. „Itinera Spiritualia” IX, 2016, s. 27-50.
- Fisichella, R. (2012). *Kapłan nowej ewangelizacji*. [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerymatyczny impuls w Kościele*. P. Sowa, K. Kaproń (red.). Gubin. s. 106-123.
- Fisichella, R. (2015). *Nowa ewangelizacja wczoraj i dziś: od dokumentów Soboru Watykańskiego II do "Evangelii gaudium" papieża Franciszka*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48/2 (2015), s. 274-282.
- Florek, M. (2016/2017). „Niedzielne” radio i telewizja. [w:] L. Dudkiewicz, K. Woynarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*. Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”. s. 303-306.
- Froniewski, J. (2018). *Współczesne uwarunkowania posługi duchowej wobec chorych w Polsce – aspekty medyczne, prawne, duszpasterskie i ekumeniczne*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 26 (2018) 2. s. 291–310.
- Frukacz, M. (2011). *Redaktorzy naczelni Tygodnika Katolickiego „Niedziela” w latach 1926-1953*, [w:] „Almanach Częstochowy” 2011, M. Batorek, J. Sętowski (red.), Częstochowa 2011. s. 173-185.
- Frukacz, M. (2016). *Sakrament chrztu świętego na łamach tygodnika katolickiego „Niedziela” w latach 1926-1939. Zarys problematyki*. [w:] R. Ceglarek, M. Borda, (red.), *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*. s. 85-96. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Regina Poloniae".
- Frukacz, M. (2016/2017). *Kalendarium 1926 – 2016/2017*. [w:] L. Dudkiewicz, K. Woynarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*. s. 374n. Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Frukacz, M. (2007). *Kalendarium Niedzieli (2002-2007)*. maszynopis.
- Frukacz, M. (2016). *95 lat*. maszynopis.

- Frukacz, M. (2016). *Tygodnik katolicki 1981-2016*. maszynopis.
- Frukacz, M. (2017). *Kalendarium Niedzieli (2008-2017)*. maszynopis.
- Frukacz, M. (2019). *Kalendarium Niedzieli (2017-2019)*. maszynopis.
- Frukacz, M. (2021). *Kalendarium Niedzieli od 2019*. maszynopis.
- Frukacz, M. (2021). *Niedziela 2019-2021*. maszynopis.
- Furmanek, W. (2004). *Niektóre etyczne wymiary technologii informacyjnych, w tym Internetu*. [w:] *Dydaktyka Informatyki. Problemy metodyki*, W. Furmanek, A. Piecuch (red.). Rzeszów. s. 169–173.
- Gabara, P. (2014). *Recepcja zjawiska komunikacyjnego w teologii liturgii i homiletyce*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 3 (23). s. 77-92.
- Gajda, J. (2006). *Determinanty cywilizacyjne i kulturowe edukacji medialnej*. [w:] *Edukacja medialna*. J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemienicki, K. Wenta (red.). Toruń. s. 17-43.
- Gajda, J. (2006). *Dominująca rola mass mediów i hipermediów w kulturze i edukacji*. [w:] *Edukacja medialna*. J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemienicki, K. Wenta (red.). Toruń. s. 45-76.
- Galarowicz-Szczesiak, A. (2019). *Etyka w reklamie jako determinant kształtowania świadomości konsumenckiej u młodzieży oraz jej wpływ na określanie stopnia niezależności decyzyjnej w procesie zakupowym w tej grupie społecznej*. Nowy Sącz.
- Giemza, B. (2005). *Internet w Kościele – Kościół w Internecie*. „Ethos” 18 nr 1-2, s. 406-425.
- Giereło-Klimaszewska, K. *Przyszła rola radia publicznego w kontekście tworzenia systemu medialnego*. [w:] *Przyszłość dziennikarstwa radiowego*. B. Nierenberg, J. Kania, J. Kreft (red.). Kraków. s. 53-66.
- Glogier, M. (2007) *Prasa parafialna* [hasło] [w:] *Słownik wiedzy o mediach*. E. Chudziński (red.). Warszawa – Bielsko-Biała. s. 149-150.
- Głódź, S. L. (2008). *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. Gdańsk: <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=40>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Głódź, S. L. (2009). *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. Gdańsk: <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=39,%2002.10.2021>, (dostęp: 22.03.2022 r.).

- Gnilka, J. (1997). *Jezus z Nazaretu, Orędzie i dzieje*. Kraków.
- Goban-Klas, T. (2001). *Powstanie i rozwój mediów. Od malowideł naskalnych do multimediiów*, Kraków.
- Goban-Klas, T. (2002). *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa.
- Goban-Klas, T. (2008). *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*. „*Studia Medioznawcze*” 2 (33). s. 11-19.
- Goban-Klas, T. (2018). *Teolodzy, etycy, mediolodzy, pedagodzy – łączcie się!* [w:] J. Olędzki, *Teologia środków społecznego przekazu* (s. 121-136). Warszawa.
- Goliszek, P. (2004). *Kerygmat dla nowej Europy*, Lublin.
- Golka, M. (2005). *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*. [w:] „*Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*” r. LXVII, zeszyt 4, s. 253-265;
- Góral, J., Klauza, K. (red.) (1997). *Kościół o środkach komunikowania myśli*. Częstochowa.
- Góralski, W., (1998). *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*. *Roczniki Nauk Prawnych*, t. VIII, s. 239-261.
- Górski, J. (1996). *Znaczenie kontekstu w misji Ad gentes*. „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 29. s. 79-95.
- Górski, J. (2014). *Misje zadaniem Kościoła*, [w:] J. Różański, *Misje i religie*, Górna Grupa, s. 53-59.
- Górski, J. (2018). *Misjologia w świetle Ewangelii gaudium*, „*Nurt SVD*” 2 s. 30-40.
- Górzna, S. (2017). *Inkulturacyja w nauczaniu papieża Jana Pawła II i w dokumentach Kurii Rzymskiej*. „*Studia Elbląskie*” XVIII s. 525-536.
- Granat, W. (1965). *Boskie macierzyństwo*. [w:] B. Przybylski, *Gratia Plena. Studia teologiczne o Bogurodzicy* (s. 39-72). Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Grębosz, M., Siuda, D., Szymański, G. (2016). *Social Media Marketing*. „*Monografie Politechniki Łódzkiej*”. Łódź.
- Gręźlikowski, J. (2012). *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w kościele (kan. 220 kpk) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*. „*Teologia i Człowiek*” 19, s. 229-256.
- Gronowski, D. (2008). *Po co Kościołowi komunikacja społeczna?* [w:] K. Łuszczek (red.). *Kościół i media. W perspektywie komunikacyjno-pastoralnej*. Szczecin.
- Gryz, K. (2021). *Realizacja funkcji ewangelizacyjnej nowych mediów na podstawie wybranych mediów społecznościowych Archidiecezji Częstochowskiej*. Toruń.

- Gryz, K. (2021). „Media w życiu rodziny – szanse i zagrożenia” w świetle orędzi papieskich na Dzień Środków Społecznego Przekazu. [w:] *Rodzina. Sport – Zdrowie – Bezpieczeństwo*. J. Zimny (red.). Stalowa Wola. s. 182-200.
- Gryz, K. (2022). *Teologia kapłaństwa w myśli bł. Stefana kard. Wyszyńskiego na podstawie Listu do moich kapłanów*. „Pedagogika Katolicka” 30 (1/2022) styczeń-czerwiec. Stalowa Wola. s. 51-67.
- Gryz, K. (2022). *Światowość a ewangelizacja młodzieży bierzmowanej*. „Pedagogika Katolicka” nr 31 (2/2022) lipiec-grudzień. Stalowa Wola. s. 68-84.
- Gryz, K. (2022). *Wizualizacja – koniec czy początek ewangelizacji?*. [w:] *Wizualizacja w mediach, nauce i technice*. K. Chołaszczyński, M. Kaleta, K. Dziewulska-Siwiek (red.). Wydawnictwo AKSiM. Toruń. s. 135-152.
- Gryz, K. (2022). *Wykorzystanie nowych mediów przez media tradycyjne na przykładzie Tygodnika Katolickiego „Niedziela” i Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”*. Toruń.
- Gryz, K. (2023). *Media Kościoła Częstochowskiego. Wywiady, kwestionariusze, ankiety, analizy*. K. Gryz (red.). mps. Częstochowa.
- Grzegorzczak, A. (2012). *Media w sytuacji kryzysu*. [w:] *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych niepewności*. K. Kubiak (red.). Wyższa Szkoła Promocji. Warszawa. s. 100-109.
- Grzegorzczak, J. (2005). *Potrzeba nowej ewangelizacji*. „Rocznik Teologii Katolickiej” t. IV. s. 211-222.
- Grzybek, St. (red.) (1973). *Słowo wstępne*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” t. I.
- Guzek, D. (2008). *Ewangelia w sieci. Kościół katolicki wobec Internetu*. „Mosty. Antropologia – Medioznawstwo”, t. V.
- Guzek, D. (2012). *Konwergencja mediów katolickich w Polsce*. [w:] *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 2. M. Gierula, P. Szostok (red.). s. 227-240. Katowice.
- Guzek, D. (2016). *Media katolickie w polskim systemie medialnym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Habielski, R. (2009). *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*. Warszawa.
- Hajduk, R. (2012). *Wierni świeccy w ewangelizacji kultury: zasady i pola działania*, „Studia Elbląskie” (13), s. 227-244.
- Hanas, Z. (2011). *Ewangelizacja przez Internet*. [w:] W. Przygoda, E. Robek (red.). *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*

- (s. 365-399). Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Hanas, Z. (2015). *Czym jest teologia mediów? Sonda naukowa*, „Kultura – Media – Teologia”, 20/2015, s. 29.
- Harężga, S. (2013). *Jezus powołuje i formuje uczniów, aby z Nim byli i by mógł ich posłać*, [w:] *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji*, G.W. Dryl (red.). Kraków. s. 35-46.
- Henrici, P. (1990). *Ku antropologicznej filozofii komunikacji*. [w:] J. Chrapek (red.) *Kościół a środki społecznego przekazu*. „Studia Pastoralne” 3, 3.
- Hergesel, T. (1984). *Ewangelizacja w Biblii*. [w:] J. Szlaga (red.), *W kręgu Dobrej Nowiny* (s. 84). Lublin.
- Hofman, I. (2015). *Multigenetyczność dziennikarstwa w nauce i dydaktyce*. „Roczniki Nauk Społecznych” 3. s. 113-124.
- Imach, M. (2018). *Misja ewangelizacyjna w świetle adhortacji apostolskiej Ecclesia in Medio Oriente*. Katowice.
- Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie, *Załącznik nr 1 do uchwały nr 16/2021 RDNoKSiM, Teologia mediów i komunikacji – dopełnienie opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach*, s. 1-3, <https://monitor.uksw.edu.pl/wt/docs/download/a71d730985aa5ac1b641da748095b2ce>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Irenusz, Św. (ok. 180). *Adversus haereses*, (2018). J. Brylowski (tłum.): Bernardinum.
- Iwańska, I. (2013). *Łagodność jako metoda ewangelizacji* „Analecta Cracoviensia” 45. s. 99-119.
- Jachimowski, M. (2019). *Nowe media, nowe dziennikarstwo – dylematy medioznawcze*. „Rocznik Medioznawczy” 1. s. 89-105.
- Jagodziński, M. (2003). *Teologia a komunikacja*. „Studia Theologica Varsaviensia” 41/2. s. 73-102.
- Jagodziński, M. (2017). *Kultura – ewangelizacja kultury – inkulturacja wiary*. „Teologia w Polsce” 11 (2). s. 5-17.
- Jagodziński, M. (2018). *Encyklika „Redemptoris missio” jako szczyt papieskiego nauczania o działalności misyjnej kościoła*, „Studia Elbląskie” XIX s. 327-338.
- Jakobson, R. (1960). *Poetyka w świetle językoznawstwa*. „Pamiętnik Literacki” 2/1960. s. 431-473.
- Jakubowski, W. (2020). *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle*

- przemian jej ustroju (1948–2018)*. „Studia Medioznawcze”. t. 21, nr 2 (81), s. 535–553.
- Jankowiak, K. (2014). *Dwa profile*, „Wieczernik” nr 200, czerwiec – sierpień 2014.
- Jankowski, A., Romaniuk, K. (1972). *Kapłaństwo w Piśmie św. Nowego Testamentu*. Katowice.
- Jankowski, A. (1970). *Znaki czasu w Piśmie Świętym*. „Ateneum Kapłańskie” 74, s. 12–18.
- Janus-Konarska, J. (2012). *Nowe media – nowa komunikacja medialna*. „Dziennikarstwo i Media” 3. s. 87-96.
- Jarowiecki, J. (2014). *Miejsce czasopism dla dzieci i młodzieży w systemie prasy katolickiej w okresie transformacji ustrojowej po 1989 roku w Polsce*. „Gospodarka, Rynek, Edukacja” 15 (3). s. 5-20.
- Jaruzelska, I. (2000). *Dwanaście plemion Izraela. Biblia a historia*, „Ruch biblijny i liturgiczny”, Rok LIII, nr 3-4, s. 133-143
- Jasnogórska Rodzina Różańcowa. (brw). *Biuletyn Jasnogórskiej Rodziny Różańcowej (1)*. Częstochowa.
- Jastrzębski J., (2016). *Przedmowa: Wielki teolog i jego rozumienie komunikacji*. [w:] *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, M. Laskowska, K. Marcyński (red.), Kraków: Wydawnictwo Petrus.
- Jeż, A. (1995). *Trynitarny wymiar ewangelizacji*. „Studia Theologica Varsaviensia” 33/1. s. 173-188.
- Jeżyna, K. *Rodzina chrześcijańska w misji nowej ewangelizacji*, „Studia Theologica Varsaviensia” (53) 2015, s. 57-85.
- Jędrzejski, M. (2019). *Nowa ewangelizacja w świetle nauczania Josepha Ratzingera-Benedykta XVI*. Lublin.
- Jung, B. (2014). *Jak mierzyć kreatywność? Przegląd podejść i prób metodologicznych*. [w:] *Kreatywność i innowacyjność w erze cyfrowej. Twórcza destrukcja 2*, A. Zaorska, M. Molęda-Zdziech, B. Jung (red.). Warszawa. s. 61-76.
- Juszczak, S. (2006). *Globalna sieć komputerowa – Internet – w edukacji*. [w:] *Edukacja medialna*. J. Gajda, S. Juszczak, B. Siemieniowski, K. Wenta (red.). Toruń. s. 283-335.
- Kasperek, A. (2021, 11). *Być posłanym, czyli misjonarz w obecnym świecie*. „Z praktyki katechety, 19 listopada 2021 r, nr 12.
- Kamiński, R. (2017). *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*. „Prawo Kanoniczne” 60 nr 2, s. 35-52.

- Kamiński, R. 2019. *Teologiczne i prawne podstawy korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w realizacji munus docendi Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Kaplan, A. M., Haenlein, M., (2010, 1). *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*. "Business Horizons", s. 59-68.
- Kapuściński, J. (2012). *Problematyka historyczna na łamach „Wiadomości Diecezjalnych” i „Częstochowskich Wiadomości Diecezjalnych”*. [w:] „Częstochowskie Teki Historyczne”, t. 3, N. Morawiec, R.W. Szwed, M. Trąbski (red.). Częstochowa. s. 217-240.
- Kapuściński, J. (2012). *Bibliografia prac historycznych w „Częstochowskich Studiach Teologicznych”*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 40 (2012), s. 133-146.
- Kapuściński J., (2012). *Tygodnik katolicki „Niedziela” w latach 1926-1939*, „Niedziela Częstochowska” 55 (2012) nr 46, s. 4-5.
- Kapuściński J., (2014). *Z „Niedzielą” na co dzień. Formacja społeczno-religijna w latach 1926-1939*, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział Katowice” 11, s. 14-15.
- Kapuściński J., (2016). *Bibliografia duchowieństwa diecezji częstochowskiej. Publikacje historyczne na łamach „Niedzieli” w latach 1926-1992*, „Veritati et Caritati” 6, s. 259-271.
- Kapuściński J., *Publikacje księży diecezji częstochowskiej na łamach „Kalendarza Jasnogórskiego” z lat 1929-1938*, „Veritati et Caritati” 8 (2017), s. 277-296.
- Kapuściński, J. (2019). *Osiągnięcia historiograficzne księży diecezji częstochowskiej na łamach prasy parafialnej w latach 1925-1939*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 111, s. 93-113.
- Kaszewski, K. (2018). *Media o sobie. Językowe elementy autopromocyjne w przekazach informacyjnych prasy, radia i telewizji*. Warszawa.
- Kawecki, W. (2008). *Kościół i kultura w dialogu (od Leona XIII do Jana Pawła II)*. Kraków.
- Kaznowski, D. (2010-2011). *social media: wehikuł percepcji społecznej*, marzec 2010 – czerwiec 2011.
- Kępa-Figura, D. (2009). *Intencje (czy intencja) nadawców medialnych, czyli fatyczność współczesnej komunikacji medialnej*. [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*. t. I. I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.). Lublin. s. 416-425.

- Kicior, B. (2018). *Po co nam media – po co my mediom? Funkcje i oddziaływanie mediów masowych w społeczeństwie*, „Konteksty Społeczne | Social Contexts”, t. 6, nr 1 (11), s. 55-63.
- Kielian, A., Kowalczyk, J. (2014). *Duch przyszłości Kościoła. Nowa ewangelizacja w ujęciu Jana Pawła II i Synodu Biskupów (2012)*. „Studia Katechetyczne” 10. s. 175-206.
- Kietliński, K. (2019). *Ocena ideologii technokratycznej w perspektywie nauczania Kościoła katolickiego*. „Media Biznes Kultura” 1 (6). s. 141-152.
- Kindziuk, M. (2020). Problemy użycia języka religijnego we współczesnych mediach. *Roczniki Nauk Społecznych*, t. 12 (48), nr 2. s. 67-83,
- Klauza, K. (1993). *Prawda – Informacja – Moralność*. „Ethos” 24. s. 44-51.
- Klementowicz, M. (2018). *Głoszenie Słowa Bożego podstawowym zadaniem kapłana*. „Symposium” Rok XXII nr 2 (35), s. 61-75.
- Kloch, J. (2001). *Internet a duszpasterstwo: filozofia umiaru*. „Więź” 44 nr 2.
- Kloch, J., Przybysz, M. (2012). *Edukacja medialna w seminariach duchownych. Dylematy i propozycje*, s. 1-14.
- Kloch, J. (2014). *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*. Kielce.
- Kloch, J. (2021). *Parafie online w Polsce w dobie pandemii COVID-19. Studium przypadku*. *Colloquia Theologica Ottoniana* 37, s. 95–113.
- Klostermann, F. (1962). *Das christliche Apostolat*. Innsbruck-Wien-München.
- Kluz, M. (2015). *Moralna odpowiedzialność chrześcijan za misyjne dzieło Kościoła*. „Colloquia Theologica Ottoniana” (2). s. 49–66.
- Kłonowski, A. (2020). *Pobożność ludowa i duszpasterstwo on-line jako środki odnowy Kościoła w Polsce*, „Teologia i Człowiek”, 50 (2020) 2, 259–277.
- Kłosowski, M. (2016). *Proces kształtowania się poczucia tożsamości młodzieży a jego odzwierciedlenie na katolickich stronach internetowych w Polsce*. [w:] *Konsumpcja Internetu. VI Konferencja z cyklu „Wyzwania Nowych Mediów”*. M. Jarosz, i in. (red.). Warszawa 2016, s. 147-153.
- Kobojek, J. (2016/2017). *Niedziela TV*. [w:] L. Dudkiewicz, K. Wojnarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016* (s. 309-310). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Kochel, J. (2018). *Lekcja religii szansą dla ewangelizacji*. „Polonia Sacra” 22 nr 2 (51). s. 19–39.

- Konik, R. (2011). *Czy nowe media są faktycznie nowe? Kilka uwag na marginesie sporu o definicję nowych mediów*. DYSKURS: Pismo Naukowo-Artystyczne ASP we Wrocławiu 1 (12). s. 296-315.
- Konik, R. (2017). *Najnowsze nowe media i stare nowe media. Spór o definicję nowych mediów*. DYSKURS Pismo Naukowo-Artystyczne ASP we Wrocławiu 1 (22). s. 20-39.
- Kopaliński, W. (1971). Konwergencja [hasło]. [w:] W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* (s. 406). Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Kopecka-Piech, K. (2011). Koncepcje konwergencji mediów. *Studia Medioznawcze* (3 (46)), s. 11-26.
- Kornecki, T. (2014). *Prawa i obowiązki wiernych ze szczególnym uwzględnieniem praw i obowiązków rodziny*. „Annales Canonici” 10. s. 151–162.
- Kostorz, W. (2009). *Działalność Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu 1988-2005*. [w:] Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie, t. I. I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.). Lublin. s. 222-231.
- Kościelniak, M. (2021). *Organizacja i ustroj diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984*. Częstochowa.
- Kot, M. (2019). *Komunikowanie człowieka z komputerem – koncepcje nauk społecznych a teologia środków społecznego przekazu*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1, s. 91-106.
- Kotula, S. (2009). *Konwergencja mediów książki i internetu*. [w:] Marek Jeziński (red.). *Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, internet* (s. 241-255). Toruń: Adam Marszałek.
- Kowalski, J. (2013). *Nieco historii Częstochowskiego Wydawnictwa Archidiecezjalnego „Regina Poloniae” i jego działalności*. [w:] J. Kowalski, J. Kuliberda, *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)* (s. 9-72). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Regina Poloniae".
- Kowalski, J. (2013). *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)*. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Regina Poloniae".
- Kozłowska, A. (2006). *Oddziaływanie mass mediów*. Warszawa.

- Kristanova, E. (2017). *Miesięcznik społeczno-kulturalny „Magazyn Familia” (2008–2011) jako przykład pisma rodzinnego*. [w:] *Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015*. Bydgoszcz. s. 267-283.
- Krajczyński, J. (2003). Granice wolności słowa. *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*. 46/1-2, s. 111-138.
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. (2016). *Radio cyfrowe więcej niż radio. Zielona Księga cyfryzacji radia w Polsce*. Warszawa.
- Krawczyk, D. (2019). *Zarządzanie działaniami media relations w ramach realizacji polityki informacyjnej organizacji*. „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”. t. 25, s. 141-158.
- Krawczykowski, D. (2022). *25 lat w sieci*. Tygodnik Katolicki „Niedziela” (6), s. 26-27.
- Kreft, J. (2016). *Radio regionalne w internecie. Strategiczne wyzwania*. [w:] *Przyszłość dziennikarstwa radiowego*. B. Nierenberg, J. Kania, J. Kreft (red.). Kraków. s. 29-38.
- Kreft, J. (2019). *Multimedia jako cel strategii konwergencji mediów – środowiska komunikacyjne w biznesie*. „Zeszyty Naukowe” (136), s. 210-222.
- Krok, D. (2012). *Etyczne aspekty perswazji w reklamie*. „Dialogi o kulturze i edukacji”. nr 1(1), s. 185–198.
- Królak, T. (2012). *Dante, Szekspir, Benedykt XVI*. „Wiadomości KAI” nr 20 (1050). s. 10-14.
- Królikowski, J. (2019). *Maryja „typus Ecclesiae” i ewangelizacja*. „Symposium”. Rok XXIII. nr 2(37), s. 117-140.
- Krucina, J. (1980). *Wprowadzenie*. [w:] J. Krucina (red.), *Ewangelizacja* (s. 5). Wrocław.
- Krzysztofek, K. (2006). *Status mediów cyfrowych: stare i nowe paradygmaty*. „Global Media Journal-Polish Edition”, No. 1, Spring, s. 1-15.
- Kubiś, A. (2012). *Lista dwunastu plemion w Ap 7, 5-8*. „Biblica et Patristica Thoruniensia”, nr 5, s. 51-83.
- Kuc, L. (1997). *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Leszno koło Błonia.
- Kuczer, R. (2010). [Recenzja] *Paul Levinson, „Nowe nowe media”*, „Resovia Sacra” r. 17. s. 333-338.
- Kuczwał, D. (2010). *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, rok IX, nr 1 (16), s. 70-95.

- Kućko, W. (2019). *Etyczne aspekty mediów społecznościowych oraz ich wpływ na zachowanie i sposób myślenia na początku XXI w.*, „Społeczeństwo i Polityka”, nr 4 (61), s. 43-65.
- Kulisiewicz, T. (2007). Konwergencja w komunikacji elektronicznej i jej wpływ na operatorów, media i odbiorców. [w:] Edwin Bendyk (red.), *Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości* (s. 7-15). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Audiowizualne.
- Kulczycki, E., Wendland, M. (red.). (2012). *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*. [w:] *Biblioteka Komunikacji Społecznej*, t. III.
- Kuliberda, J. (2013). *Trzydzieści lat istnienia Wydawnictwa. Ludzie, baza materialna, okoliczności*. [w:] J. Kowalski, J. Kuliberda, *Trzydzieści lat działalności Częstochowskiego Wydawnictwa Archi/Diecezjalnego „Regina Poloniae” (1982-2012)* (s. 73-87). Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Regina Poloniae".
- Kunert, K. (2009). *Możliwość recepcji języka religijnego w komunikacji masowej*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” r. 8, nr 2 (15), s. 92–106.
- Kunert, K. (2012). *Próby przełamania państwowego monopolu radiofonii w II RP na przykładzie radia z Niepokalanowa*. [w:] *Media między przeszłością a teraźniejszością*, M. Zdulski (red.). Jelenia Góra. s. 28-44.
- Kupka, J. (1985). *Problematyka apostołstwa współczesnego Kościoła*. „Communio” (5). s. 60-79.
- Kurek, A. (1992). *Encyklika „Redemptoris missio”*. [w:] *II Krajowy Kongres Misyjny w Polsce (Przygotowanie)*. Warszawa
- Kurnik, A. (2013). *W polu dobra i zła. Kilka uwag o roli soborowego dekretu Inter mirifica*. „Studia Socialia Cracoviensia” 5 nr 2 (9). s. 9-17.
- Kusior, M. (2018). *Nowa ewangelizacja w Kościele*, „Polonia Sacra” 22 (2018) nr 1 (50). s. 145–161.
- Kwarciak, B. (1999). *Co trzeba wiedzieć o reklamie*. Kraków.
- Laird, S., Borowik, R., Borowik, B. (2006). *Etyczne reperkusje globalnych przemian w społeczeństwie informacyjnym*. „Annales: etyka w życiu gospodarczym” t. 9. nr 1, s. 263-272.
- Lakomy, M. (2010). *Strategie mediów tradycyjnych w perspektywie konwergencji*, „Nowe Media” 1/2010 Studia i rozprawy. s. 85-96.
- Laskowska, M. (2010). *Zadania prasy katolickiej w publicystyce księdza Stefana Wyszyńskiego*. „Studia Prymasowskie” (4). s. 175-187.

- Laskowska, M. (2011). *Ksiądz Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924-1946)*. Toruń.
- Laskowska, M. (2011). *Nowe media – nowa etyka?*. [w:] *Nowe media, ale nowe czy stare problemy?*. J. Hajdasz (red.). Poznań. s. 97-116.
- Laskowska, M. (2012). *Nowe media w służbie człowieka. Zarys problematyki w kontekście etyki i aksjologii mediów*, „Teologia Praktyczna” tom 13. s. 123-137.
- Laskowska, M. (2013). *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*. „Teologia Praktyczna”, t. 14, s. 137-158.
- Laskowska, M. (2014). *Środki Społecznego Przekazu w duszpasterstwie. Etyczna analiza relacji*. [w:] *Media w duszpasterstwie*. M. Przybyś, T. Wielebski (red.), Warszawa: s. 83-115.
- Lechicki, C. (1976). *Prasa Kościelna* [hasło]. [w:] *Encyklopedia wiedzy o prasie*. J. Maślanka (red.), Wrocław. s. 174.
- Legan, M. (2013). *Obraz jako źródło ubogacenia ducha oraz szerzenia i umacniania królestwa Bożego. Analiza na podstawie soborowego Dekretu o środkach społecznego przekazywania myśli Inter mirifica*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Drózd, M. Legan (red.), Kraków. s. 179-195.
- Legan, M. (2017). *Medioznawcze implikacje „Dokumentu z Aparecidy”*, „Symposium” L. Poleszak SCJ (red.), rok XXI 2017, nr 2(33), s. 11-23.
- Lepa, A. (1993). *Uwięzienie słowa czy ekspansja obrazu?*. „Ethos” r. 6, nr 4 (24). s. 20-35.
- Lepa, A. (1995). *Prasa katolicka w Polsce – szanse i zagrożenia*. [w:] *Pięciolecie transformacji mediów (1989-1994). Materiały pomocnicze do Najnowszej Historii Dziennikarstwa*. A. Słomkowska (red.). t. XXV, Warszawa. s. 171-180.
- Lepa, A. (1998). *Pedagogika mass mediów*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie.
- Lepa, A. (2011). *Świat manipulacji*. Częstochowa.
- Lepa, A. (2011) *Pedagogia galenosfery człowieka*. Łódzkie Studia Teologiczne 20. s. 155-168.
- Lepa, A. (2011). *Pedagogia infosfery człowieka*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20. s. 169-180.
- Leszczyńska, K. (2020). *Andrzej Maria Deskur. Ksiądz Kardynał, który wprowadził kościół katolicki w świat mediów*. [w:] *Z pastorałem przez kontynenty*. S. Dziedzic, J. Gmitruk, Z. Judycki, T. Skoczek (red.), Warszawa. s. 59-68.
- Leśniczak, R. (2011). *Dziennikarz i informacja – integralny model formacji*

- dziennikarskiej, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20, s. 184-205.
- Leśniczak, R. (2018). *Teologia środków społecznego przekazu i nauki o mediach jako dwie perspektywy badań wizerunku medialnego przywódców religijnych Kościoła katolickiego – kilka uwag do dyskusji*. [w:] *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, J. Olędzki (red.): Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Warszawa. s. 339-356.
- Levinson, P. (2010). *Nowe nowe media*. (M. Zawadzka, tłum.) Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Lewek, A. (1994). *Idea i sens nowej ewangelizacji*. „Studia Theologica Varsaviensia” nr 32/2. strony 45-107.
- Lewek, A. (1995). *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*. Katowice.
- Lewek, A. (2003). *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*. Warszawa.
- Lipiec, D. (2011). *Teologiczne podstawy ewangelizacji*. [w:] W. Przygoda, E. Robak SAC (red.), *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, Sandomierz.
- Lipiec, D. (2018). *Ubóstwo i ubodzy w nauczaniu papieża Franciszka*. [w:] *Warszawskie Studia Pastoralne*, 3(40), s. 7-24.
- Lis, M. (2013). *Edukacja medialna: ważny postulat Inter mirifica*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Dróżdż, M. Legan (red.), Kraków. s. 43-56.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., Kelly, K. (2009). *Nowe media. Wprowadzenie*. Wydawnictwo UJ. Kraków.
- Lizak, J. (2009). *Perswazja i manipulacja jako narzędzie komunikacji w reklamie*. [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*. t. I, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.). Lublin. s. 400-408.
- Lubiński, D. (2011). *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 20. s. 225-234
- Łapa, A. (2013). *Procesy sakralizacji i desakralizacji życia społecznego na przełomie XX i XXI wieku jako czynniki budowy ładu społecznego*. „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” I/2013, s. 131-143.
- Łęcki, G. (2012). *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „Kultura – Media – Teologia” 10, s. 8-17.
- Łęcki, G. (2012). *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*. Warszawa.

- Łęcicki, G. (2015). *Czym jest teologia mediów? Sonda naukowa*, „Kultura – Media – Teologia”, 20/2015, s. 26-28.
- Łęcicki, G. (2017). *Jan Paweł II – papież mediów*. „Warszawskie Studia Pastoralne”, r. XII, nr 1(34), s. 141-167.
- Łódzki, B. (2006). *Radio cyfrowe – przyszłość radiofonii w XXI wieku*. „Studia Medioznawcze” 3 (26). s. 139-148.
- Łukaszyk, R. (1985). *Apostolat*. [w:] R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka* (Tom I, s. 797). Lublin.
- Łysik, B. (2015). *Duszpasterstwo Misyjne według papieża Franciszka*, „Nurt SVD” 1, s. 8-24.
- Maciaszek, P. (2011). *Nowa ewangelizacja przez nowe media*. „Kultura – Media – Teologia”, nr 11, s. 8-17.
- Maciaszek, P. (2012). *Nauka Kościoła o roli mediów w społeczeństwie*. „Zeszyty Prasoznawcze” rok LV, nr 3 (211), s. 24–34.
- Maciaszek, P. (2013). „*Moje Pismo Tęcza*” w służbie religijnej edukacji dzieci, „Studia nad Rodziną” 1 (2013), s. 117-141.
- Maciaszek, P. (2013). *Udział tygodnika katolickiego „Niedziela” w pogłębianiu rozumienia odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II*. „Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars”. 19/2 (42). s. 433-446.
- Maciaszek, P. (2013). *Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce*. Częstochowa.
- Maciaszek, P. (2020). *Descriptions of culture in the media as a search for its true image*. Perspectives on culture. nr 28 (1). s. 101-113.
- Maciaszek, P. (2022). *Troska o obecność Boga we współczesnym świecie zadaniem Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Konferencji Episkopatu Polski*. [w:] *Ku Chrystusowi Odkupicielowi Człowieka. Okiem teologów i medioznawców*. A. Przybylski, M. R. Trojanowski (red.). Archidiecezja Częstochowska. Częstochowa. s. 105-119.
- Maciaszek, P. (2022). *Modlitwa i pasterskie nauczanie Abp. Wacława Depo służbą dziennikarzom*. [w:] *Ku Chrystusowi Odkupicielowi Człowieka. Okiem teologów i medioznawców*. A. Przybylski, M. R. Trojanowski (red.). Archidiecezja Częstochowska. Częstochowa. s. 121-134.
- Maciołka, M. (1989). *Ewangelizacja*. [w:] *Katolicyzm od A-Z* (s. 115-117). Łódź.

- Machcińska, K. (2014). *Media społecznościowe w bibliotece – rodzaje, funkcje, strategia działania*. [w:] *Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie*. M. Odlanicka-Poczobutt, K. Zioło (red.). Gliwice. s. 267-276.
- Maćkiewicz, J. (2016). *Jak można badać komunikację medialną? – perspektywa odbiorcy*. „*Studia medioznawcze*” nr 2 (65) 2016, s. 25-34.
- Makula, M. (2019). *Social media jako narzędzie ewangelizacji i komunikacji w Kenii*. „*Studia Elckie*” 21 nr 4, s. 471-488.
- Manovich, L. (2006). *Język nowych mediów*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Marchewka, A. (2008). „...Nadejdzie kiedyś dzień wolności”. *Wspomnienia*. Częstochowa.
- Marcol, A. (2016). „*Kościół w Internecie – Internet w Kościele: społeczeństwo internautów a kultura globalna*”, red. Konrad Glombik, Maria Kalczyńska, Opole 2015: [recenzja], „*Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*” (4) s. 233-236.
- Marek, Z. (2014). *Katechizm Kościoła Katolickiego źródłem formacji chrześcijanina*. „*Studia Katechetyczne*” 10. s. 111-128.
- Marszałek, J. (2016/2017). *Portal Niedziela.pl*. [w:] L. Dudkiewicz, K. Woynarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016* (s. 311-313). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Mazurek, F. J. (1991). *Prawa człowieka w społecznym nauczaniu Kościoła*. Lublin.
- McLuhan, H. M. (1962). *The Gutenberg Galaxy. The Making of Thypographic Man*. University of Toronto Press.
- McQuail, D. (2007). *Teoria komunikowania masowego*. Warszawa.
- Medina, N. (2012). *Dwanaście błędów, których nie możemy popełnić*. [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerymatyczny impuls w Kościele*. P. Sowa, K. Kaproń (red.), Gubin, s. 74-105.
- Meerman D., (2011). *Marketing i PR w czasie rzeczywistym, Jak błyskawicznie dotrzeć do rynku i nawiązać kontakt z klientem*. „*Oficina a Wolters Kluwer business*”, Warszawa.
- Miąso, J. (2009). *Podstawy personalistycznej pedagogiki medialnej Jana Pawła II*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*. t. I. Hofman, I., Kępa-Figura, D. (red.). Lublin. s. 329-335.

- Michniewicz, W. (1998). *Teorie dotyczące początków Izraela*, „Studia Teologiczne” 16. s. 3-21.
- Michniuk, A. (2019). *Nowe media w praktyce*. „Refleksje” 3. s. 17-19.
- Michowicz, P. (2016). *Kanoniczne postępowanie administracyjne: zarys problematyki na przykładzie wartości dowodowej środków komunikacji elektronicznej*, „Annales Canonici” 12. s. 115–129.
- Mielcarek, M. (2010). *Nowe media – nowe dziennikarstwo?*. „Refleksje” 2. s. 11-21.
- Mielczarek, T. (1996). *Od „Monitora” do „Gońca Reklamowego”. Dzieje prasy Częstochowskiej (1769-1994)*, Kielce.
- Mielczarek, T. (2007). *Monopol. Pluralizm, Koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1986-2006*, Warszawa.
- Mierzwa, I. (1985). *Apostolstwo*. [w:] A. Zuberbier (red.), *Słownik teologiczny* (Tom I, s. 33). Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Migas, P. (2005). *Konglomerat medialny Radia Maryja. Zeszyty Prasoznawcze. rok XLVIII. nr 1-2 (181-182)*, Kraków. s. 33-50.
- Mikołajczyk, M. T. (2015). *Media katolickie w Polsce jako warunek nauczania katolickiego*. „Kortowski Przegląd Prawniczy”, nr 1 s. 101-105.
- Misztal, W. (2012). *Cyberprzestrzeń i mass media sprzymierzeńcem duchowości?*. „Analecta Cracoviensia” 44. s. 179-190.
- Misztal, W. (2013). *Środki społecznego przekazu jako narzędzie ewangelizacji: preewangelizacja, postewangelizacja*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Dróżdż, M. Legan (red.). Kraków. s. 57-80.
- Misztal, W. (2014). *Globalizacja a dzieło stworzenia-zbawienia*. „Analecta Cracoviensia” 46. s. 105–119.
- Misztal, W. (2015). *Sprzymierzeniec w zwycięstwie dobra nad złem: Paweł VI wobec relacji chrześcijaństwo–media w orędziu na I Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. „Studia Socialia Cracoviensia” 7 (2015) nr 1 (12), s. 35–48.
- Misztal, W. (2015). *Mass media i czerpanie z wartości duchowych w świetle orędzia Pawła VI na VII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. „Analecta Cracoviensia” 47. s. 41-58.
- Misztal, W. (2016). *Bóg i mass media w orędiach papieża Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Analecta Cracoviensia” 48, s. 107-123.
- Misztal, W. (2018). *Bóg i nowoczesne media w świetle nauczania papieża Franciszka*. „Studia Socialia Cracoviensia” 10 (2018) nr 1 (18), s. 177–188.

- Misztal, W. (2018). *Bóg odbiorcą przekazu medialnego: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 r.* „Kieleckie Studia Teologiczne”, 17, s. 133–154.
- Misztal, W. (2018). *Uwielbienie Boga w przekazie medialnym: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 roku.* „Analecta Cracoviensia” 50. s. 101–124.
- Misztal, W. (2020). *Dobroć a skuteczne komunikowanie w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka.* „Media Biznes Kultura”. 1(8), s. 53–64.
- Misztal, W. (2022). *90 lat od inauguracji działalności Radia Watykańskiego.* Kraków.
- Miśkowiec, A. (2016). *Osobowa więź z Jezusem źródłem entuzjazmu misyjnego.* „Nurt SVD” 50/2 (140), s.168-188.
- Miziński, A. G. (2013). *Prawno-kanoniczne konsekwencje sprzecznych z doktryną Kościoła decyzji i wypowiedzi związanych z pełnieniem funkcji publicznych przez katolików.* [w:] „Wiara a prawo: między wolnością a posłuszeństwem”. nr 1. P. Kroczyk (red.), Kraków, s. 7-48;
- Mleczko, W. (2014). *Jak ewangelizować świat cyfrowy? Wskazania Benedykta XVI w orędziach na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu.* „Studia Socialia Cracoviensia” 6 nr 1 (10), s. 197–208.
- Moens, J. L. (2012). *Na czym polega nowa ewangelizacja?* [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele.* P. Sowa, K. Kaproń (red.). Gubin. s. 18-33.
- Molęda-Zdziech, M. (2014). „*Nowe nowe media*” według Paula Levinsona – kreatywna nazwa czy innowacyjna koncepcja, [w:] *Kreatywność i innowacyjność w erze cyfrowej. Twórcza destrukcja 2.* A. Zaorska, M. Molęda-Zdziech, B. Jung (red.). Warszawa. s. 101-124.
- Morbitzer, J. (2012). *Medialność a sprawność edukacyjna ucznia.* [w:] *Człowiek, media, edukacja.* J. Morbitzer, E. Musiał (red.). Kraków. s. 295-306.
- Mrozowski, M. (2001). *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes.* Warszawa.
- Mróz, J. (2008). *Proces formowania się podstaw katolickiej doktryny medialnej w XIX i XX wieku.* „Pedagogika Katolicka”, nr 2 (1/2008) styczeń-czerwiec s. 167-180.
- Musiewicz, P. (2018). *Nowa ewangelizacja jako przezwyciężenie sekularyzacji Kościoła.* „Horyzonty Polityki” 9 (27). s. 101-123.
- Muszyński, H. (1982). *Apostołowie.* [w:] Z. Pawlak (red.). *Katolicyzm A-Z* (s. 15). Poznań.

- Mysiek, K. (2016/2017). *Inspirujemy, jak pięknie żyć*. [w:] L. Dudkiewicz, K. Woynarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*. s. 318-323. Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Narecki, Z. (2012). *Parafia w pedagogii nowej ewangelizacji*. „Pedagogika Katolicka” 11 (2/2012) lipiec-grudzień, s. 45-55.
- Nawrot, A. (2009). *Rola środków społecznego przekazu w budowaniu jedności Europy w refleksji Jana Pawła II*. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, vol. 12, nr 1, s. 45-49.
- Neumann, J. (2002). *Nowa ewangelizacja jako odpowiedź Kościoła na wyzwania współczesnego świata*. „Warszawskie Studia Teologiczne”, XV/2002, s. 191-204.
- Nęcek, R. (2016). *Edukacja medialna w nauczaniu społecznym papieża Franciszka*. Kraków.
- Nogowski, J.M. (2016). *Duszpasterstwo w Polsce wobec mass mediów*. „Civitas et Lex” 3(11), s. 7-14.
- Nosal, Cz. S. (2012). *Umysł wobec mediów*, „Chowanna special”, s. 31-46.
- Nowak, B. (2020). *Powstanie i funkcjonowanie rozgłośni radiowej Katolickiego Radia Fiat w Częstochowie*. Częstochowa.
- Nowak, E. (2016). *Teoria agenda-setting a nowe media*. „Studia Medioznawcze” 3. s. 11-24.
- Nowicka, J. (2017). *Rola inkulturacji w nowej ewangelizacji*. „Annales Missiologici Posnanienses” t. 22. s. 83-97.
- Nowina-Konopka, M. (2017). *Infomorfoza. Zarządzanie informacją w nowych mediach*. Kraków.
- Offmański, A. (2014). *Nowa ewangelizacja w służbie wiary*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 s. 75–100.
- Osial, W. (2011). *Wezwanie Benedykta xvi do nowej ewangelizacji w świetle listu apostolskiego „Motu proprio” Ubicumque et semper ustanawiającego Papieską Radę ds. Krzewienia nowej ewangelizacji*. „Warszawskie Studia Teologiczne” XXIV/1. s. 277-290.
- Ospa, J. (2013). *Dialog doświadczenia religijnego z niechrześcijanami według bł. Jana Pawła II*. Wrocław.
- Paciorek, A. *Kerygmat [hasło]*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8. Lublin 2000, kol. 1360-1362.

- Paczkowski, A. (1973). *Czwarta władza. Prasa dawniej i dziś*, Warszawa.
- Paryła, D. (2011). *Psychofizjologia odbierania reklamy. Wzorce i zachowania*. [w:] „Etyka w mediach”, vol. 8 *Kodyfikacja czy modyfikacja norm?*. W. Machura, J. Sobczak (red.), Poznań-Opole.
- Parzyszek, Cz. (2010). *Treść pojęcia „nowa ewangelizacja” według Jana Pawła II*. „Kultura – Media – Teologia” 2 (2), s. 136-137.
- Parzyszek, Cz. (2010). *Nowa ewangelizacja – drogą Kościoła do nadziei. Refleksje w oparciu o nauczanie Jana Pawła II*, Ząbki 2010.
- Parzyszek, Cz. (2012). *Znaczenie nowej ewangelizacji dla odnowy współczesnego świata*. Ząbki.
- Parzyszek, Cz. (2013). Nowa ewangelizacja drogą do odnowy współczesnego świata. „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie”, 20/1-2, s. 203-218.
- Parzyszek, Cz. (2015). *Drogi nowej ewangelizacji w rodzinie i przez rodzinę*. „Studia Theologica Varsaviensia” 53 (1). s. 37-56.
- Pawlina, K. (1995). *Nowa ewangelizacja i jej realizacja w Polsce po 1989 roku*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek.
- Piecuch, A. (2016). *Nowe media – nowe problemy*, „Dydaktyka Informatyki” 11, s. 109-116.
- Pieronek, T. (2020). „Uczyć się” Soboru. Diecezjalny Synod Krakowski modelem synodu soborowego. *Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL* 25 (4 (100), s. 166-185.
- Pietrzak, A. (2014). *Kościół ubogi i dla ubogich papieża Franciszka odpowiedzią na współczesne wyzwania duchowe i społeczne*. [w:] *Ubóstwo w Polsce*. J. Blicharz, L. Klat-Wertelecka, E. Rutkowska-Tomaszewska (red.). Wrocław. s. 31-38.
- Pisarek, M. (2014). *Możliwości i ograniczenia ewangelizacyjnego wykorzystania mass mediów w świetle nauczania papieża Franciszka*, Zeszyty Formacji Katechetów "Być uczniem Chrystusa". r. 14 (2014). nr 2(54). s. 10-19.
- Pisarek, M. (2018). *Cyfrowe narzędzia edukacyjne w dydaktyce nauczania religii. Studium katechetyczne*. Lublin.
- Plewa, B. (2015). *Prawo o nauczaniu partykularnym – ustawodawstwo synodalne wybranych polskich diecezji*, *Kortowski Przegląd Prawniczy*” 1, s. 32-37.
- Plis, J. (1995). [Recenzja] *Andrzej Grajewski: Świadek i uczestnik: 70 lat „Gościa Niedzielnego” (1923-1993)*. – Katowice: Redakcja Tygodnika „Gość Niedzielny”, 1993. – 79 s., „Folia Bibliologica” s. 165-170.

- Plis, J. (2001). *Kościół katolicki w Polsce a prasa, radio i film 1918-1939*. Lublin.
- Płatek, J. (1980). *Słowo wstępne*. „Studia Claromontana”. t. I.
- Płuchowska, D. (2017). *Media (w) komunikacji (społecznej)*. [w:] *Teorie Komunikacji i Mediów 10*. M. Wszolek (red.). Wrocław 2017, s. 31-50.
- Pobudzin, W. (2011). *Media a liberalizm*. „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne”. 18/1. s. 193-216.
- Podlewski, T. (2020). *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie Archidiecezji Częstochowskiej. Studium przypadku*. Kraków.
- Pokorna-Ignatowicz, K. (2000). „Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio* o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia”. „Zeszyty Prasoznawcze” r. XLIII, nr 3-4, s. 163-164.
- Pokorna-Ignatowicz, K. (2002). *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*. Kraków.
- Polańska, K. (2011). *Biznesowy charakter mediów społecznościowych*. „Studia Informatica” Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. 656 (28). s. 73-87.
- Prażak, A. (1993). „*Centesimus annus*” – o nowy ład społeczny, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1/2, s. 108-110.
- Prus, K. (2015). *Formacja do korzystania ze środków komunikowania społecznego w Ruchu Światło-Życie*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, r. X, nr 1 (26), s. 59-83.
- Przewoźnik, A. (2016/2017). *Niedziela FM*. [w:] L. Dudkiewicz, K. Woynarowska (red.), *Dla nieba i dla chleba. Księga pamiątkowa. 90. rocznica powstania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” 1926-2016*, (s. 307-308). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Przybylski, B. (red.) (1965). *Gratia Plena. Studia teologiczne o Bogurodzicy*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Przybyło, A. (2020). *Etyka reklamy*. „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych”. nr 11/2020.
- Przybyłowski, J. (1998). *Duszpasterstwo młodzieży i nowa ewangelizacja*. „Studia Włocławskie” (1) s. 142-154.
- Przybyłowski, J. (2010, 11). *Nowa ewangelizacja w duszpasterstwie młodzieży*. „Warszawskie Studia Pastoralne”, s. 158-167.
- Przybyłowski, J. (2012, 17). *Funkcja wychowawcza Kościoła w kontekście nowej ewangelizacji*. „Warszawskie Studia Pastoralne”. 17/2012, s. 69-90.

- Przybyłowski, J. K. (2018). *Komunikacja w nowej kulturze i w Kościele*. „Studia Włocławskie” 20. s. 361-376.
- Przybysz, M. (2015). *Nowe życie w Chrystusie w nowej ewangelizacji w mediach*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 23/2, s. 311-328.
- Przybysz, M., Cybulska, K. (2020). *Wskazania Kościoła katolickiego w odniesieniu do odpowiedzialnej konsumpcji*. „Horyzonty Wychowania” 19 (49), s. 23-34.
- Przyczyna, W. (1992). *Teologia ewangelizacji*. Kraków.
- Przyczyna, W. (2006). *Ewangelizacja*. [w:] R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), *Leksykon teologii pastoralnej* (s. 254-257). Lublin.
- Przyczyna, W., Załazińska, A., (2017). *Wpływ mediów na recepcję wątków społecznych zawartych w przemówieniach papieża Franciszka podczas Światowych Dni Młodzieży w Krakowie*. „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 33. s. 91–104.
- Przygoda, W., *Preewangelizacja – ekstrawagancja czy pastoralna konieczność?* [w:] *Peryferie wiary wyzwaniem dla Kościoła*, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL 2015, s. 17-40.
- Przysucha, P. (2017). *Ewangelizacja w cyberprzestrzeni w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka*. „Studia Sandomierskie” 24. s. 235-247.
- Ptak, R. (2018). *Nowa ewangelizacja w Ecclesia in Europa Jana Pawła II*. „Symposium”. 1 (34). s. 147-160.
- Puchalski, G. (2010). *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja w nauczaniu Kościoła*. [w:] *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, P. Mąkosa (red.). Lublin. s. 11-25.
- Rabczyński, P. (2016). *Nowa ewangelizacja „ludów pochrześcijańskich”*, „Nurt SVD” 2. s. 263-280.
- Ratzinger, J. (2001). *Referat kard. Josepha Ratzingera na temat katechezy jako formy ewangelizacji* (9.12.2000). OsRomPol
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html, (dostęp: 22.02.2022 r.).
- Rebizant, G. (2021). *Internet Computer Technology w duszpasterstwie parafialnym. Studium teologiczne*. Lublin
- René, R. M., *Współpracownicy w ewangelizacji*, [w:] *Elementy teologii misyjnej*, Pieniężno 1987.

- Rey, D. (2012). *Definicja nowej ewangelizacji i wyzwania stojące na jej drodze*. [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*. P. Sowa, K. Kaproń (red.). Gubin. s. 37-71.
- Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego w Polsce. Rok pierwszy 1937*. (1938). Lublin.
- Roguski, A. (2020). *Zrozumieć social media*. Gliwice.
- Romaniuk, M. P. (1994). *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego*. t. 1, Warszawa.
- Romanko, A. (2013). *Struktura i kompetencje Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*. „Kościół i Prawo” 2 (15), nr 2, s. 165-183.
- Romanowska, D. (1998). *„Jasna Góra” w latach 1983-1997. Monografia pisma*. Częstochowa.
- Roberti, F. (1960). *Il cardinal Pietro Gasparri: l'uomo, il sacerdote, il diplomatico, il giurista*. “Apollinaris” 33 (40).
- Róžański, J. (2011). *Główne dziedziny inkulturacji*. „Studia Theologica Varsaviensia” 49/2, s. 43-78.
- Rygiel B., „Niedziela” i „Gość Niedzielny” jako przykłady tygodników katolickich, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2/13 (2010), s. 159-177.
- Rymarz, W. (1967). *Odnova Kodeksu Prawa Kanonicznego w świetle wypowiedzi kanonistów*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 10/1-2, s. 33-58.
- Rysiewicz, Z. (red.) (1967). *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa.
- Ryś, G. (2013). *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary* [w:] G. W. Dryl (red.). *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji* (s. 30). Kraków.
- Ryś, G. (2014). *Nawrócenie pastoralne*. [w:] K. Świąt, D. Lipiec (red.), *Polskie drogi nowej ewangelizacji* (s. 12). Lublin.
- Sadowski, M. (2019). *Kilka uwag o nauczaniu społecznym papieża Franciszka*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. 66, nr 1 (2019) sectio G, s. 351-362.
- Salij, J. (1992). *Ewangelizacja: uwagi elementarne*. „Znak” (10), s. 4-16.
- Sasińska-Klas, T. (2014). *Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej*, „Zeszyty Prasoznawcze” nr 2, s. 162–175.
- Sawa, P. (2015). *Drogi odnowy Kościoła według Ewangelii gaudium papieża Franciszka*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48/1, s. 182-202.
- Sawa P. (2020). *Napięcie między subiektywnym a obiektywnym: rozpoznanie działania Ducha Świętego w tradycji zachodniej i wschodniej*. „Studia Teologii Dogmatycznej” (2020), t. 6, s. 107-130.

- Szczepaniak, M. (2012). *Nowe media a nowa ewangelizacja. Wyzwania dla wychowawców*. „Studia Teologiczne” Białystok, Drohiczyn, Łomża 30, s. 311-325.
- Secler, B. (2010). *Kościół i media. Następstwa dekretu Inter mirifica*. [w:] *Między historią, politologią a medioznawstwem*. T. Wallas (red.). Poznań. s. 209-220.
- Secondin, B. (2005). *Otwarte horyzonty. Symbolika, wzorce i wyzwania życia konsekrowanego*, Kraków.
- Serafin, K. (2013). *Skuteczna komunikacja w podmiotach administracji publicznej*. „Studia Ekonomiczne”. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach. nr 141. s. 136-151.
- Seremak, W. (2002). *Apostolstwo*. [w:] M. Chmielewski. (red.), *Leksykon duchowości katolickiej* (s. 59). Lublin-Kraków: Wydawnictwo „M”.
- Sepioło, A. (2012). *Nowa ewangelizacja śladami Jana Pawła II*. [w:] *Nowa ewangelizacja – Kerygmatyczny impuls w Kościele*. P. Sowa, K. Kaproń (red.). Gubin. s. 138-210.
- Sierocki, R. (2018). *Praktykowanie religii w nowych mediach. Katolicka przestrzeń Facebooka*. Toruń.
- Siezieniewska, K. (2014). *Zawód dziennikarza w obliczu konwergencji mediów*. Warszawa.
- Simpson, J., Weiner, E. (red.). (1989). *Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Sitarz, M. (2016). *Zadania mediów w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła w Polsce*. „Roczniki Nauk Prawnych” t. XXVI, nr 2. s. 155-175.
- Siuda, P. (2010). *Religia a internet. O przenoszeniu religijnych granic do cyberprzestrzeni*, Warszawa.
- Siuda, P. *Chrześcijańskie oblicze Internetu*, [w:] *Ponowoczesne przestrzenie oddziaływań wychowawczo-formacyjnych kościoła i „ziemie niczyje”*, R. Jasnos, E. Miśkowiec (red.), Kraków 2015, s. 217-234.
- Siwek, G. (1982). *Rekolekcje parafialne ogólne*. „Ateneum Kapłańskie” 77 (105, z. 1). s. 16-20.
- Skierkowski, M. (2002). *Jezus jako Zwiastun Ewangelii o królestwie Bożym*. [w:] St. Dziekoński (red.), *Ewangelizować czy katechizować*. Warszawa.
- Skierkowski, M. (2021). „Oryginalna apologetyka” według papieża Franciszka, „Teologia i Moralność”, vol. 16 (2021), nr 1 (29), s. 193-204.

- Skoczek, T. (2007). *Regionalne i lokalne media elektroniczne. Systemowe możliwości rozwoju*. Bochnia-Warszawa.
- Skowronek, B. (2020). *Nowe media a funkcjonowanie dyskursu społecznego*. [w:] *Polszczyzna w dobie cyfryzacji*. A. Hącia, K. Kłosińska, P. Zbróg (red.). Warszawa. s. 7-15.
- Skreczko, A. (2007). *Ewangelizacja w rodzinie i przez rodzinę*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. VI, s. 118-128.
- Skreczko, A. (2010). *Rola Kościoła w przeciwdziałaniu manipulacji w mediach*, „Studia Teologiczne” 28, s. 237-254.
- Skreczko, A. (2011). *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*. Białystok.
- Skrzypczak, J. (red.). (1999). *Popularna encyklopedia mass mediów*. Poznań: Kurpisz.
- Skubiś, I. (1990). *O przetrwanie prasy katolickiej*. Tygodnik Katolicki „Niedziela”. nr 6.
- Sławiński, H. (2020). *Trwała wartość słowa pisanego w multimedialnym świecie i upowszechnianie Dobrej Nowiny*. [w:] *Dobra Nowina w środkach społecznego przekazu*. H. Sławiński (red.). Kraków. s. 21–46.
- Słomka, J. (2019). *Główne linie eklezjologii Ewangelii gaudium*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 52 (1). s. 99-112.
- Smołucha, D. (2013). *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*. „Episteme” 19/2013. t. II s. 95-109.
- Sobański, R. (2009). *Kanoniczne zasady obecności duchownych w mediach*. „Pastores” 42/1. s. 109-118.
- Sobeczko, M. (2014). *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w Katowicach wobec Kościoła katolickiego w latach 1970-1980. Praca doktorska*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Soler, U. (2018). *Technologia jako narzędzie wzmacniania więzi społecznych?*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” z. 113, kol. 1991. s. 275-288.
- Sołga, P. (2016). *Kościół katolicki wobec Internetu: zarys problematyki w ujęciu historycznym*. „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2. s. 145-161.
- Sołga, P. (2016). *Prasa jako czynnik kształtujący katolicką doktrynę medialną w XIX i XX wieku*. „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 3. s. 170-193.
- Sommer, H., Sommer, H., Michno, J. (2015). *Szanse i zagrożenia społeczeństwa informacyjnego – wybrane aspekty*, [w:] *Kultura – Przemiany – Edukacja. Tom III. Myśl o wychowaniu. Teorie i zastosowania edukacyjne*, Rzeszów, s. 80-101.

- Sonczyk W. (2009), System medialny: zakres — struktura — definicja, „Studia Medioznawcze”. nr 3. s. 66-75.
- Soukup, P. A. (2019). *Some past meetings of communication, theology, and media theology*. „Kultura – Media – Teologia”. (38) nr 3, s. 25-46.
- Sroga, P. (2001). *Kościół a liberalizm: początek sporu*. „Studia Warmińskie” 38. s. 239-251.
- Stefaniak, W. Z. (2013). *Zarys problematyki norm etycznych we współczesnej reklamie*. [w:] *Media w edukacji. Wymiar kulturowy i aksjologiczny*. A. Roguska (red.). s. 61-83. Siedlce: Fundacja na Rzecz Dzieci i Młodzieży „SZANSA”.
- Stefanowicz, K. (2014). *Działalność Kościoła katolickiego w Internecie. Nowe formy ewangelizacji*. [w:] *Kreowanie przestrzeni społecznej w cyfrowym świecie*, M. Łyszczarz, S.M, Marcinkiewicz, M. Sokołowski (red.), Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 237-251.
- Stępień, J. (2022). *Stosunki państwa i Kościoła katolickiego w konstytucyjnym porządku III Rzeczypospolitej Polskiej*, Łódź.
- Stępiak, K. (2013). *Internet – czy współczesna wieża Babel?*. [w:] *Nowe media i wyzwania współczesności*, M. Sokołowski (red.). Toruń.
- Stępiak, K. (2015) *Biuletyn Katechetyczny (96)*. *Collectanea Theologia* 85 nr 4, s. 213-223.
- Storsul, T., Stuedahl, D. (2007). *Introduction. Ambivalence Towards Convergence*. [w:] Tanja Storsul, Dagny Stuedahl (red.), *Ambivalence Towards Convergence. Digitalization and Media Change*. Göteborg: Department of Media and Communication, University of Oslo.
- Suwiński, S. (2016). *Wezwania nowej ewangelizacji i dar Światowych Dni Młodzieży*. „Teologia i Człowiek” 35 (3), s. 145-160.
- Stawniak, H. (2009). *Kontrola publikacji z punktu widzenia nauki Kościoła*. „Kieleckie Studia Teologiczne” 8 s. 157-173.
- Stempień, J. R. (2012-2013). *Media masowe i instytucje kontroli państwowej jako watchdogi – misja i ograniczenia. Analiza z wykorzystaniem modelu Principal-Agent*. „Media – Kultura – Społeczeństwo”. nr 7–8. s. 21-37.
- Synoś, P. (2013). *Ewangelizacja wspólnotowa zrodzona z doświadczenia komunii Kościoła*. „Roczniki Teologii Duchowości” t. 5 (60). s. 31-46.
- Szadyko S. (red.), *Komunikacja specjalistyczna*. t. II. Specyfika języków specjalistycznych. Warszawa 2009.

- Szafran, J. (2005). *Moralne aspekty niektórych wykroczeń seksualnych*. „Collectanea Theologica” 75 nr 4. s. 127-135.
- Szafrński, A.L., Zapłata, F. (red.). (1983). *Encyklopedia katolicka*. t. IV, Lublin.
- Szafrński, A., Zapłata, F. (brak daty). *Ewangelizacja*. [w:] R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka KUL* (Tom IV, s. kol. 1436). Lublin.
- Szarota, Z. (2002). *Prawa osób starszych*. „Państwo i Społeczeństwo” 2 s. 217-231.
- Szcześniak, T. (2021). *Wpływ mediów na kształt kultury w orędziach Benedykta XVI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006–2013)*. „Studia Pelplińskie” 55. s. 291–301.
- Szczypiński, O. (2013). *Rola środków społecznego przekazu w orędziach Benedykta XVI*. [w:] *Otwarte usta. Wolność słowa i mediów*. J. Zimny (red.). Stalowa Wola. s. 9-21.
- Szczepaniak, M. (2011). *Kościół wobec wychowania dziecka – konsumenta mass mediów*. „Studia Gdańskie” t. XXVIII, s. 23-42.
- Szczepańczyk, M. (2014). *Innowacyjne sposoby wykorzystania mediów społecznościowych w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej organizacji*. „Studia Ekonomiczne” 183. s. 185-196.
- Szczepański, W. (1903). *Nowy indeks ksiązek zakazanych oraz jego uzasadnienie, dzieje i nowe prawo: rzecz o nowym indeksie i komentarz do konstytucji Leona XIII: „Officiorum ac munerum”*. Kraków.
- Szewczyk, J. R. (2013). *Nowa ewangelizacja a kultura w świetle myśli Benedykta XVI. Powiązania i perspektywy*. „Roczniki Teologii Duchowości” t. 5 (60), s. 101-125.
- Szłaga, J. (2005). *Wspólnotowy charakter ofiary Jezusa jako Arcykapłana Nowego Przymierza*. „Verbum Vitae” 8. s. 137-148.
- Szpunar, M. (2008). *Czym są nowe media – próba konceptualizacji*. *Studia Medioznawcze* 4 (35). s. 31-40.
- Szpunar, M. (2008). *Proces konwergencji jako determinanta funkcjonowania współczesnych mediów*. „Studia Humanistyczne”, M. Uliński (red.) Kraków, s. 83-88.
- Szpunar, M. (2012). *Nowe-stare medium. Internet między tworzeniem nowych modeli komunikacyjnych a reprodukowaniem schematów komunikowania masowego*. Warszawa.
- Szwedzik, A. (2014). *Rodzina w nauczaniu bp. Stefana Bareły*, „Veritati et Caritati” 3. s. 167-182.
- Szydłowska, A. (2013). *Charakterystyka mediów społecznościowych jako narzędzia komunikacji firmy z klientem*. „Zeszyty Naukowe Firma i Rynek” 2 (45), s. 37-46.

- Szymański, G., Mróz-Gorgoń, B. (2017). *Formy kreowania marki w mediach społecznościowych i ich percepcja wśród pokolenia Z*. „Marketing i Zarządzanie” 1, s. 373-382.
- Szymański, Ł. (2012). *Wolność wyznania w nauczaniu papieża XIX wieku: od Quod aliquantum po Syllabus errorum*. [w:] *Prace z myśli polityczno-prawnej oraz prawa publicznego*. M. Sadowski, P. Szymaniec (red.). Acta Erasmania t. 2, Wrocław 2012 s. 71-91.
- Szymecki, S., Zimoń, D. (1984). *Środki społecznego przekazu jako element wychowania seminaryjnego*, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura masowa*, Kraków 1984, s. 215-221.
- Szymik-Iwanecka, B. Szymik, J. (1996). *Trójjedyny Bóg, Jezus Chrystus, człowiek. Teologiczno-psychologiczne podstawy rozumienia komunikacji*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 29, 1996, s. 69-78
- Szymik, J. (1993). *Teologiczne podstawy rozumienia komunikacji*. „Ethos” 4.
- Szynol, A. (2012-2013). *Konwergencja mediów w praktyce*, „Media – Kultura – Społeczeństwo”, nr 7–8, s. 5-20.
- Śliwa, J. (1993). *Apostolat instytutów życia konsekrowanego w kontekście nowej ewangelizacji*. „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, 36/1-2, s. 41-53.
- Śmigiel, W. (2004). *Czytelnictwo katolickich stron w Internecie*. „Roczniki Teologiczne” 51 (6). s. 233-246.
- Śmigiel, W. (2014). *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*. Roczniki Teologiczne. t. LXI, z. 6, s. 41-55.
- Śmigiel, W. (2015). *Priorytety pastoralne Kościoła w Polsce w świetle adhortacji apostolskiej Evangelii gaudium*. „Roczniki Teologiczne”, t. LXII, z. 6, s. 33-45.
- Śpiewak, R. (2017). *Tradycja i nowoczesność. Nowe media w duszpasterstwie akademickim*. [w:] *Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii*. D. Piontek, Sz. Ossowski (red.). Poznań. s. 165-185.
- Śpiewak, R. (2019). *Duchowny w mediach. Aktualne uwarunkowania i wyzwania*, [w:] *Dynamika przemian w mediach*, A. Hess, M. Nowina-Konopka, W. Świerczyńska-Głównia (red.), Kraków, s. 145-166.
- Thompson, J. B. (2001). *Media i nowoczesność. Społeczna teoria mediów*. Wrocław.
- Tokarek, S. (2013). *Ewangelizacja według Benedykta XVI*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” nr 33(348). s. 247-256.

- Tomasik, P. (2014). *Ewangelizacyjne formy katechezy w kontekście wezwania do nawrócenia*. „Studia Theologica Varsaviensia” 2. s. 103-129.
- Tomasz z Akwinu (1268-1273), *Św. Suma teologiczna* (Tom 3). (1963–1998). Londyn.
- Tomczyk, Cz. (1978). *Diecezja częstochowska w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, [w:] „Studia z historii Kościoła w Polsce”, H.E. Wyczawski (red.), Warszawa 1978, t. 4, s. 207-515.
- Turska-Kawa, A. (2013). *Media jako źródło zaspokajania fundamentalnych potrzeb: Rozważania w kontekście teorii „użytkowania gratyfikacji”*. „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 10, s. 147-170.
- Tylutki, T. (2020). *Rodzina podmiotem ewangelizacji w Kościele pierwotnym*. [w:] *Rodzina – Wychowanie – Przyszłość*. E. Osewska, J. Stala (red.). Wydawnictwo Naukowe UPJPII. Kraków. s. 289–309.
- Umiński, G. (2017). *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*. Warszawa.
- Urbaniak, P. (2012-2013). *The autonomy on the media market as an element of journalistic culture*, *Media – Kultura – Społeczeństwo*. nr 7–8. s. 39-49.
- Urbaś, J. (2019). *Instamatka ekspertka – rola Instagrama w upowszechnianiu wiedzy o tematyce dziecięcej*. „Studia Socialia Cracoviensia” 11 nr 1 (20). s. 75–89.
- Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982-1988*. (2000). St. C. Napiórkowski (red.). Lublin.
- Vacant A., Mangenot E. (red.). (1899-1950). *Dictionnaire de théologie catholique*, Paris.
- Van Dijk, J. (2010). *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*. J. Konieczny (tłum.), Warszawa.
- Wajs, P. (2015.) *Święty Jan Paweł II w mediach społecznościowych*. „Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars” 21/2(46), s. 369-382.
- Wajs, P. (2018). *Papież Franciszek a media społecznościowe – zarys problematyki*. [w:] *Mosty, nie mury – 5 lat pontyfikatu Franciszka*, M. Lis (red.). Opole. s. 119-130
- Wal, J. (2011). *Udział „communicatio” w budowaniu i pogłębianiu kościelnej „communio”*, *Warszawskie Studia Pastoralne* 13, s. 315-332.
- Wasil, J. (2009). *Tajemnica dziennikarska w świetle kodeksów etyki dziennikarskiej*. [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. I. I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.). Lublin. s. 214-221.

- Wendland, M. (2013). *Historia idei komunikacji: przesłanki do badań nad przekształceniami zbiorowych wyobrażeń o komunikacji*. „Lingua ac communitas”. vol. 23. s. 41-68.
- Wendland, M. (2014). *Historia historii komunikacji w zarysie*. [w:] media, kultura, komunikacja społeczna 10/1. Olsztyn. s. 11-27.
- Wenz, W. (2019) *Przedmowa*. [w:] *Prawo liturgiczne Kościoła łacińskiego*. M. Kołodziej (red.). Wrocław, s. 9-17.
- Weresa, M. (2018). *Chrześcijańskie świadectwo w perspektywie rozwoju mediów społecznościowych. Próba syntezy współczesnej refleksji teologicznej*. Łódzkie Studia Teologiczne. 27/1, s. 177-188.
- Weresa, M. (2019). *Zadania mediów w ujęciu Benedykta XVI na podstawie analizy zawartości orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006–2013)*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (1). s. 171-190.
- Weresa, M. (2019). *Zadania informacyjne mediów w ujęciu papieża Franciszka. Analiza zawartości Orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2014–2017)*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (4). s. 135-150.
- Weron, E. (1987). *Apostolstwo katolickie*. Poznań.
- Węckowski, W. (2011). *Rola mediów w Kościele*, „Język – Szkoła – Religia” 6. s. 497-504.
- Wielebski, T. (2014). *Istota i sposoby realizacji Nowej Ewangelizacji*. „Studia Aloisiana” 3. s. 61-82.
- Wielgat, D. (1996). *Prasa katolicka i religijna w Polsce w latach 1945-1989*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 66. s. 541-544.
- Wielgosz, K. (2009). *Od dogmatu do kerygmatu: Josepha Ratzingera/Benedykta XVI teologia głoszenia, ewangelizacji i misji. Praca doktorska*. Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Włażlak, W. (2000). *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951-1963)*, Kraków.
- Wojdowska, M. (2011, 3). Paul Levinson, Nowe nowe media. *Studia Medioznawcze*, s. 173-177.
- Wojeński, J. (2014). *Nowa ewangelizacja w epoce postmodernizmu i jej implikacje pastoralno-katechetyczne*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 22/1, s. 87-102.
- Wolny, J. (1975). *Panorama przeszłości kościelnej terytorium diecezji częstochowskiej, geneza jej powstania i pierwotny model organizacyjny. Wykład na sesji z okazji*

- 50-lecia istnienia diecezji częstochowskiej na Jasnej Górze, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 49 (1975) nr 7-8 s. 175-184.
- Wolska, B. (2013). *Odpowiedzialność za rodzinę w wymiarze indywidualnym i społecznym*. „Pedagogia Ojcostwa: katolicki przegląd społeczno-pedagogiczny” nr 1, s. 202-212.
- Wojnarowska. K, Klauza. K. (2001). „*Jesteśmy orędownikami Dobrej Nowiny*”. Z ks. inf. Ireneuszem Skubisiem – redaktorem naczelnym Tygodnika Katolickiego „Niedziela” rozmawiają Katarzyna Wojnarowska i Karol Klauza. [w:] I. Skubiś (red.). *Czas milczenia i czas mówienia. 75 lat Tygodnika Katolickiego „Niedziela” – Księga Jubileuszowa* (s. 48-71). Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli”.
- Wszolek, M. (2015). *Reklama. Operacjonalizacja pojęcia*. Kraków.
- Wrońska, H. (2013). *Znaczenie ewangelizacyjne małych grup parafialnych*. [w:] *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, P. Mąkosa (red.), Rzeszów, s. 183-192.
- Wrzos, M. (2020). *Osoby o zadeklarowanym różnym stopniu religijności, a korzystanie z internetowych mediów chrześcijańskich, w tym misyjnych, w Polsce. Badania pastoralno-prasoznawcze*. „Annales Missiologici Posnanienses” t. 25. s. 117-131.
- Wydawnictwo Naukowe PWN. (2000). *Media*. w: *PWN Leksykon*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wyrostkiewicz, M. (2012). *Media źródłami przemocy*. [w:] *Oblicza przemocy. Od przyczyn do przeciwdziałania*, P. Marciniak (red.). Opole. s. 35-54.
- Wyszyński, St. (2002). *Kościół i media*. Warszawa.
- Wyszyński, St. (2021). *Głos z Jasnej Góry*. Warszawa.
- Zając, M. (2013). *Nowa ewangelizacja szansą powrotu do wartości*. [w:] *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*. P. Mąkosa (red.). Rzeszów. s. 135-144.
- Zaraziński, G. (2005). *Czy mediom potrzebna jest etyka?*. „Teologia Praktyczna” t. 6., s. 15-27.
- Zaremski, Z. (2002). *Nowa ewangelizacja a środki społecznego przekazu: spojrzenie w świetle nauczania Jana Pawła II*. „Studia Włocławskie” (5), s. 321-333.
- Zaremski, Z. (2016). *Rodzina – najcenniejsze dobro ludzkości i Kościoła: refleksja teologiczno-pastoralna na podstawie współczesnego nauczania Kościoła katolickiego*, „Studia Włocławskie” (18), s. 169-182.
- Zaremski, Z. (2017). *Pastoralne wsparcie małżeństwa i rodziny w poszanowaniu życia*. „Teologia i Moralność”, t. 12, nr 2 (22), s. 97-111.

- Zarembski, Z. (2017). *Umocnienie podmiotowości rodziny w świetle adhortacji «Amoris laetitia»*, „Studia Włocławskie” (19), s. 261-274.
- Zasępa, T., Olekšak, P. (2013). *50 lat po ogłoszeniu Inter mirifica – nowe wyzwania*. [w:] *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*. A. Baczyński, M. Dróżdż, M. Legan (red.). Kraków. s. 31-42.
- Zawada, S., Szran, J., Sawicki, D., Dziuba, A. F., (2002). *Biuletyn teologicznomoralny*. „Collectanea Theologica” 72/3, s. 165-217.
- Zborowski, M. (2018). *Kerygmat w ujęciu o. Raniero Cantalamessa. Studium dogmatyczno-pastoralne*. Lublin.
- Zborowski, M. (2020). *Siedem cech charakteryzujących nową ewangelizację*, „Annales Missiologici Posnanienses”, t. 25. s. 57-69.
- Zeler, B. (12.2015). *Interrupted Dialogue (“Friend”/“Foe” Conflict in New New Media)*, “Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing”, Vol 4 No 3 S1, s. 61-64.
- Zellma, A. (2013). *Formy nowej ewangelizacji w realiach polskiej szkoły. Możliwości i ograniczenia*. [w:] *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*. P. Mąkosa (red.). Rzeszów. s. 41-56.
- Zielonka, I. (2011). *Ewangelizacja rodziny drogą do odnalezienia tożsamości (30 lat po Familiaris consortio)*. „Teologia i Moralność” (6). s. 51-61.
- Zielonka, I. (2012). *Małżeństwo w kontekście nowej ewangelizacji*. „Teologia i Moralność” (12). s. 121-133.
- Zimny, R. (2009). *Etyczny status fikcji reklamowej*. [w:] *Retoryka i etyka*. B. Sobczak, H. Zgólkowa (red.). Poznań. s. 234-245.
- Związek, J. (1972). *Rozwój sieci dekanalnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925-1970*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 46 (1972), s. 125-205
- Związek, J. (1973). *Rozwój sieci parafialnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925-1963*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1 (1973), s. 235-259.
- Związek, J. (1976). *Pochodzenie powołań kapłańskich w diecezji częstochowskiej (1925-1975)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 50 (1976), s. 276-287.
- Związek, J. (1979). *Częstochowska diecezja*, [w:] *Encyklopedia Katolicka KUL, Lublin*, t. 3, kol. 851-852.
- Związek, J. (2001). *Początki Kościoła Częstochowskiego*. [w:] I. Skubiś, B. Czemko (red.), *Pamiętnik jubileuszu Kościoła Częstochowskiego 1925-2000*. Częstochowa.

- Związek, J. (2015). *Listy pasterskie pierwszego biskupa częstochowskiego dra Teodora Kubiny*, „Caritati et Veritati” 4 (2015), s. 305 – 332.
- Związek Przedsiębiorców i Pracodawców. (2021). *Podsumowanie lockdown-u w Polsce*. Warszawa.
- Żebrok, E. (1984). *Z doświadczeń wychowania seminaryjnego do korzystania ze środków masowego przekazu*, [w:] F. Adamski, *Kościół a kultura masowa*, Kraków. s. 321-338.
- Żynel, A. (1985). *Chrześcijaństwo żywe*. Warszawa.

III. Netografia

- affde.com. (2021, 07 22). *Ile osób korzysta z YouTube w 2021 r.? [Nowe dane]*. <https://www.affde.com/pl/youtube-users.html>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Aleksandra bn. (brak daty). *Czym jest Facebook? blog*. <https://www.superprof.pl/czym-jest-facebook/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- AS. (2020, 05 30). *O. Michał Legan nowym rzecznikiem Jasnej Góry*. <https://www.radiojasnagora.pl/n1503-o-michal-legan-nowym-rzecznikiem-jasnej-gory>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski. *Nowe nazwiska w gremiach Episkopatu*. <https://www.ekai.pl/nowe-nazwiska-w-gremiach-episkopatu/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- brewiarz.pl. (2020, 09 19). *Dzień Środków Społecznego Przekazu III niedziela września*. <https://brewiarz.pl/czytelnia/media.php3>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- bt. nowaewangelizacja.org. (2012, 06 10). *Bp Ryś o nadużywaniu pojęcia Nowej Ewangelizacji*, <https://nowaewangelizacja.org/bp-rys-o-naduzywaniu-pojecia-nowej-ewangelizacji/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Centrum Myśli Jana Pawła II. *15.05 – Międzynarodowy Dzień Rodziny*. <https://www.centrumjp2.pl/15-05-miedzynarodowy-dzien-rodziny/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Deon.pl, *Tagi: magazyn familia*, <https://deon.pl/tagi/magazyn-familia,234>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Derda, Z. (2022, 01 22). *Msza św. w intencji dziennikarzy*. <https://czestochowskie24.pl/kosciol/msza-sw-w-intencji-dziennikarzy-3/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

- Derda, Z. (2022, 03 18). Zatrzymaj się na chwilę. Z notatnika biskupa Andrzeja – rozmowa o książce bp. Andrzeja Przybylskiego. <https://fiat.fm/rozmowadnia/zatrzymaj-sie-na-chwile-z-notatnika-biskupa-andrzeja-rozmowa-o-ksiazce-bp-andrzeja-przybylskiego/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Dubiel, M. (2021, 12 14). *Poznaj Meta! Nowa nazwa Facebooka. Co oznacza i co zmienia?*, <https://scroll.morele.net/technologia/poznaj-meta-nowa-nazwa-facebook-co-oznacza-i-co-zmienia/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Duda, M. (2017). *Historia Diecezji i Archidiecezji Częstochowskiej w latach 1925-2017*. <https://archiczesz.pl/archidiecezja,12/historia-diecezji-i-archidiecezji-czestochowskiej-w-latach-1925-2017,1518511070.html>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Edycja Świętego Pawła. *Pismo Święte*. <https://edycja.pl/pismo-swiete.html>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- eKAI. (brak daty). *Nowy przewodniczący Rady Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu*. <https://ekai.pl/nowy-przewodniczacy-rady-episkopatu-ds-srodkow-spolecznego-przekazu/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- eKAI. (brak daty). *Potrzeba zaleceń korzystania z mediów społecznościowych dla duchownych*. <https://ekai.pl/potrzeba-zalecen-korzystania-z-mediow-spolecznościowych-dla-duchownych/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Fore, W. F.. (brak daty.) *A Theology of Communication*, <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=268> (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Frommer, D. (2010, 11 1). *Here's How To Use Instagram*. <https://www.businessinsider.com/instagram-2010-11?IR=T>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Frukacz, M. (brak daty). *Katecheza a media w nauczaniu Jana Pawła II*. Regionalny Ośrodek Kształcenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. <https://www.womczest.edu.pl/download/911>, (dostęp: 22.03.2022 r.).
- Frukacz, M. (2018, 01 24). *Nowa strona internetowa „Niedzieli”*. <https://www.niedziela.pl/artikul/33427/Nowa-strona-internetowa-„Niedzieli”>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Frukacz, M. (2020). Pielgrzymka Tygodnika Katolickiego "Niedziela" na Jasną Górę. *Niedziela Ogólnopolska*(38), 18-19. <https://m.niedziela.pl/artikul/149938/nd/Pielgrzymka-Tygodnika-Katolickiego>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

- Goliński, M. (2005). *Spółeczeństwo informacyjne – często (nie)zadawane pytania*. „E-mentor” nr 2(9). <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/9/id/130>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Gryz, K. (2020, 07 31). *Michał Ulewiński – Pielgrzym z krzyżem*, <https://www.facebook.com/radiofiat/videos/315925329615037/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- IAR. (2013, 03 16). *Papież Franciszek na spotkaniu z dziennikarzami opowiadał o kulisach konklawe*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/690340,papiez-franciszek-na-spotkaniu-z-dziennikarzami-opowiadalo-kulisach-konklawe.html>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Internetowy słownik Seospace. (2022, 02 23). *hasło: strona internetowa*. <https://seospace.pl/slownik/co-to-jest-strona-internetowa/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Iwańska, I. (2018, 05). *Duch Święty Protagonistą Nowej Ewangelizacji oraz życia duchowego i misji nowych ewangelizatorów*, <https://rmissio.pl/duch-swiety-protagonista-nowej-ewangelizacji-oraz-zycia-duchowego-i-misji-nowych-ewangelizatorow/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- KAI/wm, (2012). *Adhortacja Africae munus – omówienie*, <https://deon.pl/kosciol/adhortacja-africae-munus-omowienie,143613>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- KAI, (2014, 01 15). *Franciszek: jak być dobrym uczniem-misjonarzem Jezusa*, <https://misyjne.pl/franciszek-jak-byc-dobrym-ucznieniem-misjonarzem-jezusa/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Kapłańska, J. (2019, 04 02). *Co to jest communio?* https://opoka.org.pl/biblioteka/T/jk_communio, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Katarzyna. (2022, 02 09). *Co to jest strona internetowa?*. <https://zyro.com/pl/blog/co-to-jest-strona-internetowa/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- kompan.pl. (brak daty). *Co to jest Youtube?*, <https://kompan.pl/co-to-jest/youtube/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Krawczykowski, D. (2022, 05 11). *Ks. Mariusz Bakalarz: Bycie ewangelizatorem to wręcz obowiązek każdego z nas*, <https://www.niedziela.pl/artykul/80547/Ks-Mariusz-Bakalarz-Bycie-ewangelizatorem>, (dostęp: 08.09.2022 r.).
- Krawiec, M. (2011). Całkiem wakacyjnie. *Magazyn Familia*, nr 7/8, s. 3.

- Kreatywna Agencja KS, *Co to jest Joomla – Definicja*, <https://ks.pl/slownik/co-to-jest-joomla>, (dostęp: 22.09.2022 r.).
- Kreatywna Agencja KS, *Co to jest WordPress – Definicja*, <https://ks.pl/slownik/co-to-jest-wordpress>, (dostęp: 22.09.2022 r.).
- Kwiatkowski, D. *Eucharystia aktualizacją misterium paschalnego Chrystusa*, <https://e-civitas.pl/pl/kosciol/eucharystia-aktualizacja-misterium-paschalnego-chrystusa>, (dostęp: 08.09.2022 r.).
- Lab360. (2020, 06 19). *Tweet, tweet wszystkim, jak to mawiają ptaszki*, <https://lab360.com.pl/tweet-tweet-wszystkim-jak-to-mawiaja-ptaszki/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Lednica 2000. (2018, 04 22). *Fishmob 2018*. <https://www.lednica2000.pl/fishmob-2018/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Łuczak, M. (2016, 03 03). *Ewangelia głoszona „na dachach”*. <https://e-civitas.pl/pl/kosciol/ewangelia-gloszona-na-dachach>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Maksymowicz, P. (brak daty). *Twitter - co to jest? Jak Twitter radzi sobie w Polsce?* <https://www.whitepress.pl/baza-wiedzy/245/twitter-co-to-jest-jak-twitter-radzi-sobie-w-polsce>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- mp, tk, st, mag/im / pm, *Zakończyły się obrady biskupów we Wrocławiu*, <https://archive.is/hPWGy#selection-167.0-167.43>, (dostęp: 02.10.2021 r.).
- Nęcek, R. (2021, 01 22). *Jak ewangelizować przez media? Na kanwie społecznego nauczania św. Jana Pawła II*. <https://e-civitas.pl/pl/spoleczenstwo/ks-prof-robert-necek-jak-ewangelizowac-przez-media-na-kanwie-spolecznego-nauczania-sw-jana-pawla-ii>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- niedziela.pl. (2022, 01 25). *Niedziela.pl w czołówce najchętniej odwiedzanych portali tygodników w Polsce!* <https://www.niedziela.pl/artykul/76524/Niedzielapl-w-czolowce-najchetniej>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Ordynariat Polowy w Polsce, *Biskup Polowy Sławoj L. GŁÓDŹ*, <https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/18.html>, (dostęp: 02.10.2021 r.).
- Pakiela, J. (2022, 02 02). *TikTok – co to jest, jak działa i jak z niego korzystać?*, <https://obtk.pl/tiktok-co-jest-jak-dziala-i-jak-z-niego-korzystac/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

- Pasierbek, P. (2020, 04 17). *Papież: módlmy się za kobiety w ciąży, uważajmy na wirtualne przeżywanie wiary*. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez-franciszek/msza-w-domu-sw-marty/2020-04/papiez-modlmy-sie-za-kobiety-w-ciazy-uważajmy-na-wirtualne-prz.html>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Podpora, R. (2007). *Watykan i Internet*. „E-mentor” nr 1 (18). <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/18/id/391>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Polskie Badania Internetu. (brak daty). *Badanie Mediapanel*. <https://pbi.org.pl/mediapanel/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Polskie Radio Historia. (2016, 07 18). *Światowe Dni Młodzieży – inicjatywa Jana Pawła II*, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/889445,Swiatowe-Dni-Mlodziezy-%e2%80%93-inicjatywa-Jana-Pawla-II>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Przeciszewski, M. (2021, 06 01). *Abp Ryś: Krytyki Kościoła się nie obawiam, dzięki niej możemy zmierzyć się z prawdą o sobie*. <https://wiesz.pl/2021/06/01/abp-rys-krytyki-kosciola-sie-nie-obawiam-dzieki-niej-mozemy-zmierzyc-sie-z-prawda-o-sobie/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Przybylski, A. (2022, 08 30). *Wiara w korpo. Zwierzenia anonimowego korposzczura*. <https://misyjne.pl/wiara-w-korpo-zwierzenia-anonimowego-korposzczura/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Radio Jasna Góra. *Jak nas słuchać? Satelitarnie*. <https://radio.radiojasnagora.pl/t2-satelitarnie>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Radio Jasna Góra. *Kościół dziś*. <https://www.radiojasnagora.pl/a728-kosciol-dzis>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- RadioPolska, *Multipleks MUX Częstochowa (DABCOM)*. <https://radiopolska.pl/wykaz/mux/155>. (dostęp: 07.02.2022 r.).
- RadioPolska. *Program Radio Fiat*, <https://radiopolska.pl/wykaz/program/156>. (dostęp: 07.02.2022 r.).
- RadioPolska. *Program Radio Jasna Góra*. <https://radiopolska.pl/wykaz/program/10>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- RadioPolska. RTCN Częstochowa „Wręczycza”. <https://radiopolska.pl/wykaz/obiekt/4>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Redakcja portalu opoka.org.pl. *Chronologia Synodu Biskupów*. OR 7/98. https://opoka.org.pl/biblioteka/D/DA/synod_biskupow.html, (dostęp: 07.02.2022 r.).

- Redakcja portalu stacja7.pl. (2019, 10 24). *Abp Ryś przed Kongresem o tym, czym jest nowa ewangelizacja*. <https://stacja7.pl/rozmowy/abp-rys-przed-kongresem-o-tym-czym-jest-nowa-ewangelizacja/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Redakcja portalu stacja7.pl. (2020, 08 11). *Św. Klara. Oglądała transmisje zanim istniała telewizja*, <https://stacja7.pl/swieci/sw-klara-ogladala-transmisje-zanim-istniała-telewizja/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Redakcje niektórych mediów katolickich w archidiecezji krakowskiej, <https://diecezja.pl/redakcje-katolickie/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Rejestr.io, <https://rejestr.io/krs/600505/fundacja-instytut-mediow>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Słownik języka polskiego. (brak daty). *Kontent*. <https://sjp.pl/kontent>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Słownik języka polskiego PWN. (brak daty). *Konwergencja [hasło]*. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/konwergencja.html> (dostęp: 07.02.2022 r.)
- Świgoń, M. (2009, 06 16). *Stosunek Kościoła do prasy na przestrzeni wieków w świetle dokumentów kościelnych (cz. II)*, <https://histmag.org/Stosunek-Kosciola-do-prasy-na-przestrzeni-wiekow-w-swietle-dokumentow-koscielnych-cz-II-3063>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- The Digital Marketing | Niezależne kompendium wiedzy o marketingu internetowym (2021, 01). *Strona internetowa – definicja, co to jest?* <https://thedigitalmarketing.pl/co-to-jest/strona-internetowa-definicja-co-to-jest/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Towarzystwo Świętego Pawła. *Magazyn Familia – zawsze bliski rodzinie*. <https://www.paulus.org.pl/n24,magazyn-familia-zawsze-bliski-rodzinie>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Tyras, I. (2022, 07 01). *Nowy rzecznik prasowy Jasnej Góry*. <https://www.ekai.pl/nowy-rzecznik-prasowy-jasnej-gory/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Wolter Kluwer (OpenLEX), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/nadanie-osobowosci-prawnej-instytutowi-niedziela-18959716>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Woynarowska, K., *Nowa, ciekawa i wierna*, „Niedziela Ogólnopolska” 15/2019, s. 4-6, <https://m.niedziela.pl/artukul/142279/nd/Nowa-ciekawa-i-wierna>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- wprost.pl (tw). (2021, 07 28). *Wprost.pl z 5,6 mln użytkowników, w dół Newsweek.pl i Niedziela.pl (serwisy tygodników opinii)*.

- <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/wprost-pl-z-5-6-mln-uzytkownikow-w-dol-newsweek-pl-i-niedziela-pl-serwisy-tygodnikow-opinii>,
(dostęp: 07.02.2022 r.).
- Wspólnota Arka. (brak daty). *Nowa ewangelizacja*. <http://www.arkawieliczka.pl/braterstwo/tematy-formacji/spotkanie-7>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- xm. (2018, 09 06). „*Siejba Słowa na peryferiach z Ewangelią na Twitterze*” – nowa książka bp. Deca. <https://www.ekai.pl/siejba-slowa-na-peryferiach-z-ewangelia-na-twitterze-nowa-ksiazka-bp-deca/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Zespół ds. Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Częstochowskiej. (2013). *O Zespole*. <http://dlaewangelizacji.pl/sklad-zespołu/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).
- Związek, J. (2016). *Archidiecezja Częstochowska*.
http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Archidiecezja_częstochowska,
(dostęp: 07.02.2022 r.).
- Związek, J. (2017). *Metropolita Częstochowska*.
http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Metropolia_częstochowska,
(dostęp: 07.02.2022 r.).
- Życie Zakonne. Serwis Informacyjny Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce (2020, 04 23). *Nowy, 35. tom “Studia Claromontana”*.
<https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/kraj/nowy-35-tom-studia-claromontana-94410/>, (dostęp: 07.02.2022 r.).

Streszczenie

Niniejsza rozprawa ma na celu ukazanie, w jaki sposób katolickie środki społecznego przekazu, posiadające swoje siedziby na terenie archidiecezji częstochowskiej, realizowały misję ewangelizacyjną Kościoła w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Należy zaznaczyć, że zagadnienie to nie zostało jeszcze całościowo podjęte w żadnym opracowaniu naukowym. Co prawda, niektóre z redakcji bądź instytucji omawianych w monografii, zostały już w pewien sposób opisane w pracach licencjackich bądź magisterskich, jednak do tej pory nie podjęto próby ukazania, w jaki sposób cała archidiecezja częstochowska jako Kościół lokalny, realizuje nauczanie Kościoła w zakresie ewangelizacji poprzez media.

W dwóch pierwszych rozdziałach autor monografii przedstawił kompleksowo nauczanie Kościoła na temat środków społecznego przekazu oraz ewangelizacji. Pierwszy rozdział zbiera najważniejsze dokumenty Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce oraz Kościoła częstochowskiego oraz biskupów, poświęcone tematyce mediów. Drugi rozdział rozwija posoborowe nauczanie na temat ewangelizacji: poczynając od wyjaśnienia samego pojęcia ewangelizacji i jego genezy, poprzez wskazanie podmiotów ewangelizacji i tych, do których jest ona skierowana, aż po wyjaśnienie, na czym polega tzw. nowa ewangelizacja i jak można ją realizować poprzez środki społecznego przekazu.

Analizowany w monografii Kościół lokalny, jakim jest archidiecezja częstochowska, wyróżnia się na tle innych diecezji w Polsce pod kątem różnorodności działających na jego terenie mediów katolickich. Część z nich podlega bezpośrednio zarządowi władz archidiecezji, ale wiele z nich prowadzonych jest przez wspólnoty zakonne, na czele z zakonem Świętego Pawła, Pierwszego Pustelnika (paulini). Na terenie Kościoła częstochowskiego działają media katolickie o zasięgu: lokalnym (archidiecezja, parafie) oraz ogólnopolskim. Wyróżnić należy różnego rodzaju media: gazety, czasopisma, wydawnictwa, rozgłośnie radiowe, studia multimedialne czy media cyfrowe, takie jak strony internetowe czy profile w tzw. „nowych mediach” (np. Facebook, Instagram, Twitter, TikTok, YouTube).

Zaznaczyć należy, że największy rozwój mediów w archidiecezji przypadł na dwie pierwsze dekady XXI w., stąd uwaga autora skupiona została na tym okresie. Dla zrozumienia jednak obecnego stanu analizowanych mediów, konieczne było przedstawienie w trzecim rozdziale dysertacji rysu historycznego każdego

z analizowanych mediów oraz specyfika ich funkcjonowania. Walorem tego rozdziału jest, że powstał on w oparciu nie tylko o źródła zastane, ale także o te utworzone osobiście przez autora dysertacji metodą wywiadu, ankiety oraz kwestionariusza.

Ważną częścią monografii jest rozdział czwarty, w którym zamieszczone zostały wnioski i postulaty z powyższych badań. W rozdziale tym przedstawiono konkretne działania Kościoła częstochowskiego w zakresie ewangelizacji poprzez media (uwzględniając również inicjatywy biskupów częstochowskich), dokonano zestawienia tych działań z nauczaniem Kościoła, a także zasugerowano, jakie kroki należałoby podjąć, aby Kościół częstochowski – posługując się środkami społecznego przekazu – jeszcze lepiej w przyszłości realizował swoją misję ewangelizacyjną.

Monografia ukazuje bogactwo działań ewangelizacyjnych kościelnego środowiska medialnego archidiecezji częstochowskiej w pierwszych dwóch dekadach XXI w. Dysertacja ta może stać się inspiracją do rozwoju omawianych mediów, a także przyczynkiem do kolejnych badań naukowych i bardziej szczegółowych analiz opisywanych w niej podmiotów. Ze względu na kompleksowe przedstawienie nauczania Kościoła na temat środków społecznego przekazu i ewangelizacji, stanowi ona również cenne źródło teologiczne w zakresie teologii mediów oraz teologii ewangelizacji. Jest ona także źródłem historycznym, ukazującym stan funkcjonowania mediów Kościoła częstochowskiego w pierwszym stuleciu jego istnienia.

Słowa kluczowe: środki społecznego przekazu, media, nowe media, social media, Kościół a media, archidiecezja częstochowska, Jasna Góra, czasopisma, radio, wydawnictwa

Abstract

This dissertation aims to show how the Catholic media, based in the territory of the Archdiocese of Czestochowa, carried out the Church's evangelization mission in the first two decades of the 21st century. It should be noted that this issue has not yet been comprehensively addressed in any scholarly study. It is true that some of the editorial offices or institutions discussed in the monograph have already been described in some way in bachelor's or master's theses, but so far there has been no attempt to show how the entire Czestochowa archdiocese as a local Church carries out the Church's teaching on evangelization through the media.

In the first two chapters, the author of the monograph comprehensively presented the teaching of the Church on media and evangelization. The first chapter showed the most important documents of the universal Church, the Church in Poland and the Church of Czestochowa and their bishops on the subject of the media. The second chapter elaborated on the post-conciliar teaching on evangelization: starting with an explanation of the very concept of evangelization and its genesis, through an indication of the subjects of evangelization and those to whom it is addressed, to an explanation of what the so-called "new evangelization" is and how it can be implemented through the social media.

The local church analyzed in the monograph, which is the Czestochowa archdiocese, stands out from other dioceses in Poland in terms of the variety of catholic media operating on its territory. Some of them are directly under the management of the archdiocesan authorities, but many are run by religious communities, led by the Order of St. Paul, the First Hermit (Pauline Fathers). On the territory of the Church of Czestochowa there are Catholic media of local (archdiocese, parishes) and nationwide scope. We should distinguish various types of media: newspapers, magazines, publishing houses, radio stations, multimedia studios or digital media, such as websites or profiles in the so-called "new new media" (e.g. Facebook, Instagram, Twitter, TikTok, YouTube).

It should be noted that the greatest development of media in the archdiocese occurred in the first two decades of the 21st century, hence the author's attention was focused on this period. However, in order to understand the current state of the analyzed media, it was necessary to present in the third chapter of the dissertation a historical outline of each of the analyzed media and the specifics of their functioning. The value

of this chapter is that it was created based not only on found sources, but also on those personally created by the dissertation author by means of an interview, survey and questionnaire.

An important part of the monograph is the fourth chapter, which includes conclusions and postulates from the above research. The chapter presents specific activities of the Czestochowa Church in the field of evangelization through the media (also taking into account the initiatives of the Czestochowa bishops), juxtaposes these activities with the teaching of the Church, and also suggests what steps should be taken so that the Czestochowa Church – using the means of social media – would carry out its evangelization mission even better in the future.

The monograph reveals the richness of the evangelization activities of the ecclesiastical media environment of the Czestochowa archdiocese in the first two decades of the 21st century. This dissertation can become an inspiration for the development of the media in question, as well as a contribution to further scientific research and more detailed analysis of the entities described in it. Because of its comprehensive presentation of the Church's teaching on social media and evangelization, it is also a valuable theological source on media theology and the theology of evangelization. It is also a historical source, showing the state of the functioning of the media of the Church of Czestochowa in the first century of its existence.

Keywords: media, new media, social media, Church and the media, Archdiocese of Czestochowa, Jasna Gora, magazines, radio, publishing house

Aneks

Autor w pracy doktorskiej w wielu miejscach odwołuje się do opracowania „Media Kościoła Częstochowskiego”, które zawiera wywiady, kwestionariusze, ankiety i analizy dotyczące środków społecznego przekazu archidiecezji częstochowskiej. Materiał ten dostępny jest w wersji elekt pod łączem i kodu QR podanymi poniżej. W formie drukowanej można go znaleźć natomiast w bibliotekach Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego w Częstochowie, Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Akademii Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu.

K. Gryz, *Media Kościoła Częstochowskiego. Wywiady, kwestionariusze, ankiety, analizy (wydanie uzupełnione)*, Częstochowa 2023.

<https://bit.ly/kjgryzmkc2023>

Odpowiedzi z anonimowych ankiet przeprowadzonych w 2021 r. wśród duchowieństwa archidiecezji częstochowskiej

<https://bit.ly/ankieta21kaplani>

W dysertacji autor powoływał się również na treść swoich prac licencjackiej i magisterskiej obronionych z dziennikarstwa i komunikacji społecznej. Poniżej umieszczono linki i kody QR do wspomnianych prac w wersji elektronicznej.

K. Gryz, *Realizacja funkcji ewangelizacyjnej nowych mediów na podstawie wybranych mediów społecznościowych Archidiecezji Częstochowskiej*, Toruń 2021.

<https://bit.ly/kgryzlicwksim2021>

K. Gryz, *Wykorzystanie nowych mediów przez media tradycyjne na przykładzie Tygodnika Katolickiego „Niedziela” i Katolickiej Rozgłośni Radiowej „Fiat”, Toruń 2022.*

<https://bit.ly/kgryzmgrdziksaksim2022>

